This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

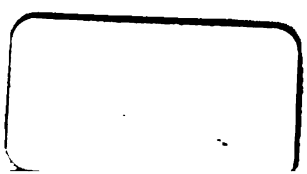

AARDRIJKSKUNDE

VOOR

ZEEVAART EN KOOPHANDEL.

Naar het Engelsch

VAN

JAMES HINGSTON TUCKEYS

MARITIME GEOGRAPHY AND STATISTICS.

DERDE DEEL.

Te ROTTERDAM, bij
J. IMMERZEEL, JUNIOR.
MDCCCXIX.

INHOUD

VAN DIT

DERDE DEEL.

AFRIKA'S WESTKUST.

bladz.

Derzelver gevoegelijkſte verdeeling. 1
Hare rivieren en bergen. 3
Klimaat, winden en ſaizoenen, in de onderſcheidene gedeelten. 5
Beſchouwing van de Mooren der Woeſtijn. . . . 11
——— *verſchillende Negers.* . . . 17
——— *Zwarten van Congo, Angola en Benguela, en van de Kaffers.* 26

OPKOMST, VOORTGANG, EN TEGENWOORDIGE STAAT, VAN DE VASTIGHEDEN EN DEN HANDEL DER EUROPEANEN OP AFRIKA'S WESTKUST.

Het aldaar verrigte door de Portugezen. . . 30
——— *Franſchen.* . . 34
——— *Engelſchen.* . . 36
——— *Spanjaarden.* . . 39
Handelsartikelen in het algemeen. . . . 42
De Slavenhandel op Afrika's Weſtkust. . . 47
Het verdere lot van aldaar gekochte ſlaven. . . 57
Bedrag van den Slavenhandel, en geſchiedenis van deszelfs afſchaffing. 64

Zeekust der groote woestijn. 74
——— *van Senegambie.* 78
——— *tusschen de Gambia en Kaap Verga.* . 88
——— *omstreeks de Sierra Leone.* 93
De Graan- of Peper- en Ivoorkust. 100
De Goudkust. 103
De Slavenkust. 109
De kust ten Zuiden van Kaap Lopez. . . 116

AFRIKA'S ZUIDHOEK, OOSTKUST, ENZ.

Eenige rivieren en baaijen. 125
Kaapstad en omstreken, dezer voortbrengselen, handelsartikelen, enz. 130
De Hottentotten. 136
Verdere baaijen en rivieren op het grondgebied van de Kaap de goede hoop. 140
Kust van Natal en Soffala. 148
Mosambique en de verdere Oostkust. . . . 154
Het eiland Socotora en de Comoros. 160

Madagaskar in het algemeen. 165
Deszelfs kust en aanhoorige eilanden. . . . 171
Het eiland Bourbon. 178
——— *Mauritius.* 186
Onderhoorigheden van Mauritius. 192
Nog eenige eilanden ten Oosten van Afrika. . 195
De Roode Zee in het Algemeen. 203
Hare Afrikaansche kust. 208

Hare

Hare Arabiſche kust. 213
—— *eilanden.* 220
De Zuidkust van Arabie. 223
De Perziſche Zeeboezem in 't algemeen. . . 230
Deszelfs Wester oever. 236
——— *Perziſche oever, enz.* 239

HISTORISCH BERIGT WEGENS DE O. I. BEZITTINGEN DER EUROPEESCHE VOLKEN.

Verdeeling van Oostindie. 243
Deszelfs oude gemeenſchap met Europa. . . 244
Aanwinſten aldaar door de Portugezen. . . 248
——————— *Nederlanders.* . . 261
——————— *Engelſchen.* . . 265
Onderlinge ſtrijd der Engelſchen en Nederlanders in Oostindie. 267
Ondernemingen der Franſchen aldaar. . . 273
Het aldaar gebeurde in de achttiende eeuw. . . 279
Aanwinst van Spanje in Oostindie. . . . 286
——— *Denemarken, enz.* . . . 290

Indiſche Monſons en ſtroomen. . . . 292

INDOSTANS WESTZIJDE.

De kust tusſchen Perzie en Suratte, . . 292
——— *verder heen tot Bombay.* . . 306
——————— *voorbij Goa.* . . 309
——— *van Canara.* 317
——— *Malabar, enz.* 322

De Laccadiviſche en Maldiviſche eilanden. . 331
Ceylon in het algemeen. 338
De Zeekust van Ceylon. 345
Aanhoorige eilandjes en parelviſcherij. . . 352

INDOSTANS OOSTZIJDE.

Indiſche kust ten Zuiden van Madras. . . 359
Madras en Fort S. George. 364
De kust tusſchen Madras en den Ganges. . . 366
De Ganges en Hughly. 371
Calcutta, Fort William, enz. 375
De kust ten Oosten der Hughly . . . 378

HET VASTE LAND TUSSCHEN INDOSTAN EN CHINA.

Het rijk der Birmans in 't algemeen. . . 381
De kust van Aracan. 383
——— *Pegu.* 385
——— *Siam.* 388
Het Maleiſche ſchiereiland N. W. zijde. . . 389
Het Prins van Wallis eiland. 393
Het Maleiſche ſchiereiland Z. W. en Z. O. zijde, en aanhoorige eilanden. 396
De golf van Siam. 402
Het rijk van Cochin-China, en in de eerſte plaats de kust van Cambodia. 404
De kust van Tsiompa. 406
——— *het eigenlijke Cochin-China.* . . 407
——— *Tonquin.* 416

CHI-

CHINA, COREA EN EILANDEN.

Hainan, Sanciam, de Ladrones, Macao. . . 420
Canton, en de verdere kust van China. . . . 427
Corea, de Lieu-Kieu eilanden, enz. . . 435
Formosa, enz. 438
Iets over de Chinezen. 441

DE *GROOTE* AZIATISCHE ARCHIPEL.

De Philippijnsche eilanden. 450
Luconia en de Hoofdstad Manilla. . . . 452
Gouvernement der Philippijnen. . . . 455
Eenige kleinere Philippijnen. 457
Mindanao, enz. 460
Borneo. 463
De Soloo eilanden. 468
Celebes, enz. 470
De gezamenlijke Molukſche eilanden. . . 475
De landvoogdij van Ternate. . . . 478
——— *Amboina.* . . . 482
Boeroo en Ceram. 487
De landvoogdij van Banda. 490
De Sundaſche eilanden, en, in de eerſte plaats, Java. 494
Bantam en Batavia. 498
Cheribon, en het verdere Java. . . . 501
Madura, Pondy, Baly, enz. . . . 506
Timor; en naastliggende eilandjes. . . . 511
Het eiland Sumatra. 513
Deszelfs voortbrengſelen. 516
——— *gedierte.* 522
——— *Maleiſche inwoners.* . . . 526

Deszelfs verdere bevolking. 543
Achen en Sumatra's Westkust. 551
Sumatra's Oostkust 557
Banca, Billeton, enz. 561
De Nicobar eilanden. 563
De Andamans, enz. 569

TEGENWOORDIGE STAAT VAN DEN KOOPHANDEL TEN OOSTEN VAN DE KAAP DE GOEDE HOOP.

Handel van Afrika's Oostkust. 576
——— *de Roode Zee.* 579
——— *den Perziſchen Zeeboezem.* . . . 584
——— *Suratte en Bombay.* 591
——— *Ceylon en Coromandel.* . . . 599
——— *Bengale.* 604
——— *verdere landen ten Oosten.* . . 608
——— *China.* 613
——— *den grooten Aziatiſchen Archipel.* . 623

BREEDERE AANTEEKENINGEN. 634

TAFEL I. *Gelden, gewigten en maten van landen, welke in dit deel beſchreven zijn.* . 659
——— II. *Geographiſche liggingen.* . . 664

AFRIKA'S

WESTKUST

bevat, tusschen haar Zuid- en Noord-einde, van welk laatste reeds in het vorige is gehandeld: I. de kust der woestijn van Sahara, tusschen Kaap Agulon en de bergen ten Noorden van den Senegal; II. Senegambie, of het land tusschen de gezegde bergen en de Gambia, dat door deze rivier en den Senegal bespoeld wordt; III. Guinee, welks grenzen en onderdeelen nog onbepaald zijn, daar elke Aardrijkskundige en Reiziger willekeurigelijk die gene aanneemt, welke hem het meeste behagen. Dus wordt de naam van *Guinee* (*) door sommigen over de geheele kust tusschen de Gambia en het land van Congo uitgestrekt, en die

(*) Deze naam is veel ouder, dan de ontdekkingen der Portugezen. Men vindt hem op Kaarten, die in de veertiende eeuw getéekend werden. Volgens LEO AFRICANUS, noemden de Afrikanen dit land *Genaï*, en de Arabieren *Gheneoa*.

die kust in *Opper-* en *Neder-Guinee* afgedeeld; terwijl anderen Guinee binnen de rivieren Mesurado en Crosis bepalen. Tusschen die verscheidenheid van begrippen willen wij den middelweg kiezen, en den naam van *Guinee* over het land tusschen de Gambia en Kaap Lopez Gonsalvez, maar ook niet verder, uitstrekken.

De Engelsche zeelieden geven gemeenlijk den naam van *Kust onder den wind* aan het vak tusschen Rio Grande en Kaap Palmas, om dat het hieromstreeks gemeenlijk uit het Noorden waait, en dat vak gevolgelijk, van den kant der Bogt van Guinee beschouwd, aan den windkant ligt.

Het vak tusschen den Mesurado en Kaap Palmas wordt de *Graan-*of *Peperkust* genoemd, naar eene soort van Peper, die de inboorlingen *manigatto*, de Engelschen *Grain of Paradise*, en de Nederlanders *Paradijs graan*, plegen te noemen.

De *Ivoor-* of *Tand-kust* loopt van Kaap Palmas tot aan de rivier Frisco, of Lagos, en ontleent haren naam van de menigte olifantstanden, welke men er inkoopt, daar de olifanten er, zoo als men meent, door den overvloed van suikerriet, waarop zij zeer gesteld zijn, worden aangelokt. Langs deze ganssche kust liggen er geene klippen, noch ondiepten, en men kan op den afstand van een uur veilig langs dezelve henen zeilen.

De *Quaqua kust* strekt zich van den Frisco tot aan Assinee uit, maar wordt gewoonlijk onder de Ivoor-kust begrepen.

De

De *Goudkust* begint, volgens de onderſcheidene ſchrijvers, te Aſſinee, of bij Kaap Apollonia, of bij de Driepuntige. Gemeenlijk ſtrekt men haar tot aan de rivier Volta uit. Zij heet dus naar de menigte van ſtofgoud, die de Negers er te koop brengen, na ze uit de binnenlandſche beken en rivieren te hebben opgezameld.

De *Slavenkust* loopt van de Volta tot aan de *Croſs*, en wordt ſomtijds verdeeld in *Dahomy*, of *Whidah*, tuſſchen de Volta en de Porto nova; *Benin*, tuſſchen de laatſte rivier en de Formoſa; en *Ouary*, van daar tot aan de Croſs.

Tuſſchen de Croſs en Kaap Lopez heeft de kust geenen algemeenen naam, maar wordt zij naar de Negerſtammen in *Biaffra* en *Calbonga*, en naar twee rivieren in *Kalabar* en *Gabon*, onderſcheiden.

Tuſſchen Kaap Lopez en Loango wordt de kust met geenen anderen naam, dan dien van hare Negers, de *Gobbi*, beſtempeld. Op de kust van *Loango*, welke door velen onder *Neder-Guinee* begrepen wordt, volgt die van *Congo*, tot aan de rivier Danda; die van *Angola*, tot aan de Coanza; en die van *Benguela*, tot aan den Gubororo.

Tuſſchen Benguela en het grondgebied van de Kaap de goede hoop, wordt de kust ſomwijlen onder den algemeenen naam van *Caffraria*, of het *Kafferland*, begrepen.

Afrika onderſcheidt zich van andere werelddeelen, door deszelfs klein getal van bevaarbare ri-

vieren, en havens, die eenige vloot bevatten kunnen. Aan de Afrikaanſche kust der Middellandſche zee, hebben wij reeds gezien, is de Nijl de eenige rivier van aanbelang, en loopt het ganſche getal van havens, zelfs voor ſchepen van ſlechts middelbare grootte, niet boven dat van twee of drie. Aan de Westkust vindt men, tot aan den Senegal, geene rivier noch haven van eenig aanbelang. De Kust van Guinee heeft, wel is waar, een grooter aantal rivieren, maar vele derzelve worden door banken en platen afgeſloten; en de havens, welke er door eilanden aan die kust gevormd worden, zijn ſlechts weinige in getal, en gering in deugdelijkheid. Verder heen treft men tot aan de Kaap de goede hoop ſlechts twee of drie rivieren aan; en het getal der havens is er ook niet grooter. Aan de Oostkust grijpt hetzelfde gebrek aan rivieren en havens plaats, tot aan het Kanaal van Moſambique, en wederom tusſchen de Linie en de Straat van Babelmandeb.

Al de rivieren van Afrika, binnen de Keerkringen, zijn aan geregeld wederkomende overſtroomingen onderhevig, welke, wanneer de zon daarboven ſtaat, door zware regens veroorzaakt worden. De oevers der meeste rivieren van Guinee zijn of moerasſig, en met ondoordringbare Mangroves (A) bezoomd, of met digte bosſchen bezet; en zij beſtaan ſlechts op weinige plaatſen uit eenen hoogen en droogen grond. Men treft echter langs de Sierra Leone plekken aan, die een ſchil-

der-

derachtig voorkomen hebben, en een bergachtig tooneel vol verſcheidenheid opleveren. De rivieren der Westkust van Afrika zijn vol Alligators, en de poelen van versch water vol Nijlpaarden. De Zeeoevers dier kust worden door Haaijen (B) onveilig gemaakt, en er gaat aan dezelve eene geweldige branding.

Omſtreeks Kaap Nun eindigen de bergtakken van den hoogen Atlas, door welke de Marokkaanſche Kust bezoomd wordt, en van welker toppen de Noordzijde tot aan Mei met ſneeuw bedekt is. Voorbij dezelve neemt de dorre kust der woestijn een aanvang, welker plantgewas uit eenige weinige ſtruiken, of wanſchapene boomen beſtaat. Maar bij Kaap Verd begint de golvende en houtrijke kust van Senegambie het oog des Zeemans te ſtreelen; en dat genoegen behoudt hij tot aan de Gambia.

Daarenboven is de luchtſtreek der Afrikaanſche Westkust, tusſchen 20° N. Br. en de Linie, voor de Europeanen in het algemeen, zeer ongezond, offchoon op de eene plaats meer, dan op de andere. Het regenſaizoen begint hier alomme in Mei, en duurt tot October. Het is in Junij en Julij op zijn hoogst, met bijkans geſtadig onweder van donder en blikſem. De uitwaſeming der moerassen, welke door de overſtroomende rivieren gevormd worden, met en benevens die der ſterke plantengroei aan derzelver oevers, en die der dierlijke en planten rotting, wel-

ke den grond bedekt, verwekken doodelijken buikloop en rotkoortſen. Gedurende het drooge ſaizoen, tuſſchen October en Mei, is de lucht er gezonder en helder, en matigen zeekoeltes de groote hitte. Deze is in Senegambie in Julij het ſterkſte. Dan rijst de Thermometer in de opene lucht tot 120°, ja 130°, en daalt hij des nachts nooit beneden de 100°. De wind komt gedurende het regenſaizoen aan deze kust beſtendig uit het Noorden, en het ſtroomt er zoo ſterk Zuidwaarts aan, dat men met behulp daarvan in 24 uur van den Senegal naar het eiland Goree zeilt; terwijl men 10 of 15 dagen noodig heeft, om van hier den Senegal wederom te bereiken. In het drooge ſaizoen ſtaat de Thermometer des daags tuſſchen de 88° en 68°, en valt hij des nachts tot 60°, als wanneer het tevens ſterk daauwt (C).

Tuſſchen de Gambia en Kaap Verga is de kust, ter lengte van 250 mijl, met eene keten van lage en vruchtbare eilanden bezet, welke door naauwe, maar diepe, vaarwaters van elkanderen, en van den vasten wal, afgeſcheiden worden. Voorbij Kaap Verga worden die lage eilanden door eene hooge kust vervangen, welke zich al meer en meer verheft, tot dat zij, ten Zuiden van de Sierra Leone, Alppieken vormt, die van eenen Vulkaniſchen oorſprong ſchijnen te wezen. Aan dit gedeelte der kust begint het regenſaizoen ten zelfden tijde, als ten Noorden van hetzelve; doch er valt minder water, en de lucht is er zoo ongezond

gond niet. Het laagſte punt, waarop de Thermometer er ſtaat, is 68°, en het hoogſte, dat hij tuſſchen Mei en Augustus bereikt, 98°. Er heerſchen alsdan N. W. winden; in September en October Z. W.; in November, December en January N. O. met mist; en de Thermometer daalt alsdan het laagſte. In Februarij, Maart en April, waaijen er vrij geregeld land- en zee-koeltes, *welke laatſte des avonds* uit het Z. W. komen (D). Dusgenoemde *Tornados* zijn langs deze kust tusſchen Junij en October menigvuldig, en komen voornamelijk uit het O. en Z. O. Dezelve waaijen met al het geweld van een Orkaan, maar duren zelden langer dan een uur of twee. Derzelver Portugeeſche naam duidt een dwarlwind aan; en men bemerkt derzelver nadering aan *zwarte* ſchichtige wolken (*), die een uur voor derzelver aankomst in het Z. O. opdagen.

Tusſchen Sierra Leone en Kaap Palmas heerscht er een N. W. en N. N. W. wind; maar voorbij die Kaap is de wind langs de ganſche Bogt van

(*) Volgens Kapitein BEAVERS *African Memoranda*. Volgens anderen worden die ſtormen door eene kleine *witte* wolk aangekondigd; maar Kapitein BEAVER ſpreekt dit regtſtreeks tegen, op grond van de ondervinding, welke hij van 70 Tornados gehad heeft. Van deze kwamen er 63 van tusſchen het Oosten en Z. O. 2 uit het O. N. O. 3 uit het N. O. en 2 uit het N. W. Men noemt ze ook *Travados*.

van Guinee Z. W. of Z. Z. W. De algemeene ſtroom loopt tot aan Kaap Palmas naar het Z. O., maar voorbij dezelve wendt hij zich de Bogt in O. N. Oostwaarts aan (*).

De Peper- Ivoor- en Goud-kusten zijn laag, en digt met hout bezet; doch op een kleinen afſtand landwaarts in vindt men eene aangename mengeling van heuvels en allervruchtbaarſte vlakten, met een overvloed van goed water; terwijl het water nabij den oever ſchaarsch en ſlecht is. De ſaizoenen komen met het reeds vermelde overeen; doch de hitte is aan de Goudkust ſterker, dan zelfs in Senegambie, en de Thermometer klimt er in de opene lucht tot 134°. Aan de ganſche Kust van Guinee waait er in December, Januarij en Februarij, van tijd tot tijd een zonderlinge wind, die uit het binnenland komt, en den naam van *Harmattan* voert. Hij houdt ongelijk lang aan, ſomtijds ſlechts eenige uren, ſoms eenige dagen. Hij is koud, en gaat ſteeds van eene dikke drooge mist verzeld, door welke henen de Zon zich op den middag bleek rood vertoont. De ongemee-

(*) In de Bogt van Guinee, onder de Evennachtlijn, ſtroomt het ſomwijlen ſterk Westwaarts aan, voornal in Junij, Julij en Augustus, en inzonderheid bij Nieuwe en Volle maan. Zie HORSBURGHS *East India Directory*. Wij leiden dit uit de groote menigte van verſch water af, die er gedurende het regenſaizoen uit het binnenland naar de Oosteljke havens der bogt vloeit.

eene droogte van dezen wind doen de bladeren van het plantgewas verwelken. In ſommige jaargetijden wordt hij als kwaadaardig beſchouwd, dat denkelijk een gevolg van vochtig weder is, waardoor hij met dampen uit de moerasſen bezwangerd wordt. Op andere tijden ſtuit hij den voortgang van Epidemiſche krankheden. Uit het witachtige ſtof, dat de mist ſchijnt te vormen, *en zich over den grond verſpreidt*, heeft men opgemaakt, dat de wind uit eenigen vuurbrakenden berg in het onbekende binnenſte van Afrika voortkomt. Hij waait aan de Kust van Sierra Leone uit het O. Z. O., aan de Goudkust uit het N. O., en naar den kant van Kaap Lopez uit het N. N. O.

De Slavenkust, tuſſchen de rivieren Volta en Formoſa, is laag, en over het algemeen dun met hout bezet. Er loopt langs dezelve eene reeks van zoute meertjes, die door eene ſmalle ſtrook lands van de zee geſcheiden worden. Die ſtrook wordt door de Franſchen *La prée* (de weide) genoemd, en is haren oorſprong aan de overſtroomingen der rivieren verſchuldigd. Van de Formoſa tot aan de Camerons vindt men de kust door de monden van een aantal rivieren, waarvan er eenige voor takken van den Niger (E) gehouden worden, afgebroken. Die rivieren voeren veel ſlijk aan, dat den bodem der zee daaromſtreeks verhoogt; en waarſchijnlijk het land, dat van Kaap Formoſa zeewaarts in loopt, en de golven van Benin en Biaffra vaneen ſcheidt, ganſchelijk

uit zulk slijk ontstaan. De kust wordt door eene menigte van olifanten bezocht; maar derzelver tanden worden geen best ivoor gezegd op te leveren. De poelen van versch water zijn er vol Nijlpaarden. Tusschen de rivieren Camerons en San Benito is de kust bergachtig, en in het oord, dat men het *hooge land van Amboxes* noemt, worden sommige pieken dien van Teneriffe in hoogte gerekend te evenaren.

Ten Zuiden der Linie grijpt het regenseizoen van September tot November plaats; want dan staat de zon aldaar boven het land; en, hoe verder men Zuidwaarts gaat, hoe later men er dat seizoen aantreft. Het begint omstreeks Loango in December, en duurt er tot Maart. Voorbij Loango is er, om eigenlijk te spreken, geen regenseizoen. Aan de Kust van Congo, Angola en Benguela, vallen er gedurende de maanden Maart, April en Mei, zachte regens, die van een droog jaargetijde gevolgd worden; en Junij en Julij zijn er de aangenaamste maanden, daar de hitte er alsdan door zeewinden gematigd wordt. In October, November en December, valt er aldaar wederom regen, waarop er een tweede droog jaargetijde en een tweede oogst volgt. Deze kusten zijn aan geene Tornados onderhevig, en het stormt er over het geheel zelden, zoo dat de schepen het gansche jaar door zonder gevaar aan de opene kust kunnen ankeren. Het land is er aan den zeekant van zoute plassen en rivieren vol

visch

visch doorsneden, en heeft zoet water in overvloed. De fijnste vruchten van tusschen de Keerkringen groeijen er gemeenlijk van zelf overbodig; maar de eenige tamme dieren, welker vleesch men er eet, zijn geiten en varkens; want men vindt er weinig rundvee, en geene schapen (†).

De weinige algemeene aanmerkingen, nopens de kust tusschen Benguela en het grondgebied van *de Kaap de goede hoop*, tot welke wij ons in staat bevinden, zullen in de gebijzonderde beschrijving van die kust worden ingevlochten.

Voorloopige beschouwing der natien, die Afrika's Westkust bewonen.

De eerste natie, ten Zuiden van het Marokkaansche rijk, bestaat uit de Mooren der woestijn, die de kust van Kaap Agulon tot aan den Senegal bewonen, en drie stammen vormen. Den Mohammedaanschen Godsdienst toegedaan, eerbiedigen zij den *Kalif* van Marokko, dien wij *Keizer* noemen, als hun geestelijk, en tevens eeni-

(†) Dit is te vreemder, daar alle andere gewesten op het vaste land van Afrika, van deszelfs Zuidhoek tot aan de Middellandsche zee, een bijzonder eigen ras van schapen bezitten, dat haar, in plaats van wol, zeer lange pooten, en eenen zeer vetten staart heeft.

eenigermate als hun wereldlijk, opperhoofd. Zij leiden een zwervend leven, en wonen in kegelvormige tenten, van een doek, dat zij van kemelshaar maken. Deze worden, bij hun rondreizen, om voedsel voor hun vee te zoeken, medegevoerd; en al het huisraad bestaat uit twee groote lederen zakken, eene houten doos, eenige weinige geitenvellen, tot bewaring van water, of melk, eenige houten schotels, twee vlakke steenen, om gerst te malen, eenige biezen matten, die er tot bedden dienen, en een kleinen koperen ketel.

Het karakter der Mooren is geenszins aanlokkelijk. Zij zijn wreed, bedriegelijk en onwetend, en tevens zoo trotsch, als of de zon voor hen alleen scheen. *Beschouw deze wereld*, zeide een Moor tot een Christen slaaf. *Zij is in uw land onbekend. Gij hebt geene boomen, geene schapen, geene kemels, geen* zand, *geene geiten; en uwe wijven zijn niet vet als de onze.* Hunne Godsdienst is die van Mohammed, met Heidendom vermengd, en hunne taal bestaat uit een verbasterd Arabisch.

Deze barbaren houden strandende schepen voor een geschenk van den hemel, verrijken zich met derzelver roof, en storten de manschap in de vernederendste slavernij, waaruit men met geene mogelijkheid verlost kan worden, dan door eene vermogende opeisching van den Keizer van Marokko; die dan inmiddels tot betaling van een zwaar

zwaar losgeld verpligt is, dat gewoonlijk door den Conſul der natie, tot welke de gevangenen behooren, wordt terug gegeven.

Het zwaarſte werk komt er voor rekening der vrouwen. Deze maken het tentendoek, de teugels en zadels; zij bereiden de ſpijze, halen water, paſſen op de paarden en het vee, dat bij haar in de tent verkeert. De tent zelve wordt *door de vrouwen opgezet en* afgebroken. Zij laden en ontladen de kemels, houden den ſtijgbeugel voor hare gemaals, en mogen niet met hen eten, maar moeten zich met het gene zij overlaten vergenoegen. Elk koopt zijne vrouwen, en betaalt den koopprijs vooraf, dien men niet terug krijgt, als men ze laat gaan, zoo als men dit naar goedvinden kan doen. Zelden bedrijven de vrouwen overſpel. Gebeurt het, dan vernoegen de mans zich gemeenlijk met de ſchuldige afterosſen, maar wasſchen hare meer wraakzuchtige magen het misdrijf dikwijls in haar bloed af.

Vrouwelijke ſchoonheid beſtaat, volgens de Mooren, in zwaarlijvigheid, en lange tanden, die *buiten den* mond uitſteken. Hierom leggen de Moorſche wijven zich er evenzeer op toe, om vet te worden, als onze Noordelijke zulks pogen te vermijden, en propt men de Moorſche meisjes vol koeskoes en kemelsmelk, waarvan men vet pleegt te worden. Opvoeding ontvangen die meisjes intuſſchen niet; maar de jongens leeren het Arabisch lezen en ſchrijven.

De

De tent, welke voor een nieuw gehuwd paar beſtemd is, wordt door eene witte vlag onderſcheiden; en de bruidegom draagt om zijn voorhoofd eenen witten band. De bruid en hare ſpeelgenooten danſen den ganſchen dag door ongebondene danſen op de maat, die men op eene trom ſlaat. Des morgens na den bruiloftsnacht wordt de jonge vrouw door hare vriendinnen van het hoofd tot de voeten gewasſchen, en met een gansch nieuw gewaad aangekleed; waarna zij langs de tenten van het kamp bezoeken aflegt, en des avonds naar die van haren man terug keert. Brengt zij vervolgens een zoon ter wereld, dan betoont zij hare vreugde, met haar ganſche aangezigt zwart te maken, en 40 dagen lang zwart te houden; bij de geboorte van eene dogter wordt haar aangezigt ſlechts ten halve zwart gemaakt, en duurt dat blijdſchapsbetoon ſlechts 20 dagen.

De Mooren zijn weinig met handwerken bekend, en, behalve de meſſen en ketels, die zij van het ijzer en koper maken, dat de Europeanen hun aanbrengen, hangen zij, ten opzigte van huisraad en kleedingsſtoffen, ganſchelijk van vreemden af. Eigenlijk een herdersleven leidende, drijven zij weinig landbouw. Deze beſtaat bij hen enkel daarin, dat zij op plekken, die door den regen bevochtigd zijn, zaad van gerst, tarwe of gierst, ſtrooijen, en het met een ligten ploeg, waarvoor een enkele kemel geſpannen is, onder den grond pogen te werken. Komt er daarvan

van eenig gewas, dat zeer gevallig is, dan wordt het onder de horde verdeeld. Men leeft er gemeenlijk van melk, honig, en het vleesch van wilde dieren; want de tamme doodt men niet, dan in tijden van groote schaarschheid, of bij plegtige gelegenheden.

De Mooren zijn gestadig in oorlog, zoo onderling, als met de Negers. In hunne gevechten *kiest elk zich zijnen man*, dien hij met speer, *sabel*, of *pook*, bestrijdt; want *zij* hebben slechts weinige musketten, en weten daarmede ook niet om te gaan. Krijgsgevangene Negers maken zij tot slaven, maar Mooren laten zij loopen, na ze te hebben uitgeschud. De eenige deugd, welke zij schijnen te bezitten, is gastvrijheid jegens elkanderen. Men geeft een Moorschen vreemdeling te eten, en helpt hem voort, maar laat hem niet in de tent. Is het iemand van rang, dan wordt er een os, eene geit, of een schaap gedood, om hem te onthalen, en dienen de vrouwen hem, onder een boom, of elders, in de eerste plaats het raauwe vet voor. Het overige gereed gemaakt hebbende, leggen zij het aandeel van den vreemdeling op eenig versch stroo, en gaat de man der tent, die hetzelve door een slaaf laat dragen, met hetzelve naar zijnen gast. Deze noodigt den waard, om er deel aan nemen; maar dit wordt steeds geweigerd. Die gastvrijheid is nogtans meer praal, of slaafsche opvolging van een vastgesteld gebruik, dan zij

uit

uit menschlievende edelmoedigheid ſpruit; want, op welk uur van den dag een vreemdeling ook aankomen, en hoe groot zijn honger ook zijn moge, er wordt hem voor den avond geene ſpijs voorgezet. Den volgenden morgen vertrekt hij, zonder zijnen waard vaarwel of dank te zeggen; en, blijft hij eenen dag over, dan wordt hij een ongepast gebruik van de gastvrijheid geacht te maken, en waarſchuwt men hem ſtilzwijgend, om te vertrekken, door hem eene veel kleinere portie voor te dienen, dan den eerſten dag. De laatſte vraag, welke men hem bij zijne aankomst doet, is naar zijne gezondheid.

De opſchik van beide ſekſen is eenvoudig, die der mans beſtaat in eenen wijden broek, en een ſtuk katoen, dat zij als een ſjerp over de ſchouders hangen, en om den buik met een gordel vast maken, die tevens een pook en zakdoek omvat. Op het hoofd dragen zij een tulband van wit linnen, en aan de voeten marokkijnsch lederen pantoffels, of halve laarſen. De vrouwen dragen lange broeken, hemden met wijde mouwen, een borstrok, en over dat alles een ſtuk blaauw katoen, dat van den nek tot aan de hielen reikt. Om het hoofd hebben zij een ſtuk wit katoen, dat haar in ſterken zonneſchijn ten ſluijer dient; want anders maken zij daarvan geen gebruik, en men is niet jaloersch genoeg van zijne vrouwen, om ze daartoe te verpligten. Zij loopen tevens met bloote voeten en beenen.

Op

Op de Mooren volgen de Negers, een gansch ander menſchenras, zoo in voorkomen, als in geaardheid; dat zich van ongeveer 20° Z. Br. tot aan den Senegal uitſtrekt; offchoon men ſomwijlen eenige zwervende ſtammen van hetzelve ten *Noorden van die rivier aantreft.* Het onderſcheidt *zich* van de Mooren, en alle andere menſchenſoorten, niet ſleehts door zijne kleur en gelaatstrekken, maar ook, en voornamelijk, door de gedaante en dikte van het bekkeneel.

De onderſcheidende trek in den aard der Negers is onverſchilligheid, die ongetwijfeld uit de luchtſtreek en den grond hunner woonplants voortſpruit. De ſterke hitte der eerſte verſlapt het geſtel, en ſtelt hetzelve tot groote werkzaamheid buiten ſtaat, en deze wordt door den grond, welke alle levensnoodwendigheden bijkans van zelf oplevert, onnoodig gemaakt. Daar er inmiddels tusſchen de woonplaats der Negers, ten aanzien van luchtſtreek, grond, en regeringswijze, een merkelijk onderling verſchil is, wordt de ligchamelijke en zedelijke geſteldheid der onderſcheidene Negerſtammen daardoor verſchillend gewijzigd, en leggen eenige meer veerkracht en vlijt aan den dag, dan wederom andere.

Onder alle Negervolken zonder onderſcheid heerscht er ſlavernij; de Vorſten alleen worden

daarin niet gedompeld, wanneer zij in de handen van hunne vijanden vallen; dan genieten zij het voorregt, van door de verwinnaars ten dood gebragt te worden, of zelven een einde van hun leven te mogen maken. De meeste Negerſtammen, die tuſschen den Senegal en Meſurado langs de kust wonen, hebben de Mohammedaanſche leer omhelsd, maar blijven daarmede vele oude bijgeloovigheden vermengen. Zij komen echter alle in drie punten overeen; in veelwijverij, beſnijdenis, en eerbied voor den Propheet. Aan gene zijde van den Meſurado zijn de Negers groote afgodendienaars; uitgezonderd, dat men in het land ten zuiden van Loango wederom eenige ſporen van Mohammedaanſche leer ontdekt; welke er waarſchijnlijk van Afrika's Oostkust aangebragt zijn geworden, door middel van eene handelsgemeenſchap te lande met Karavanen, welke er voormaals beſtond, en denkelijk nog ſteeds beſtaat. Al, wat de verbeelding van den Neger ſterk treft, verkeert bij hem in eene Godheid, en wordt zijn *Fetiche*, of Afgod. Hij aanbidt, en raadpleegt als een orakel, een boom, eene rots, een vischbeen, een grasblaadje, of eenig ander even onbeduidend levenloos voorwerp. Nogtans hebben ſommige Negervolken eenen oppersten Afgod uit het dierenrijk, aan welken zij Goddelijke eer bewijzen, en welke bij hen in ruwe tempels onderhouden, en door jonge prieſteresſen gedient wordt. In Whidah is eene Slang de God

van

van groei, handel en landbouw. In Dahomy bekleedt een Luipaard den hoogſten rang, en in Benin eene Hagedis; terwijl andere ſtammen, die redelijker ſchijnen, aan hunne Godheid eene menſchelijke gedaante geven, of de weldadige zon aanbidden.

De Portugeeſche zendelingen ſchijnen in het bekeeren der Negers weinig geſlaagd te zijn, en geen wonder, daar zij dezelven, ver van hun *vertrouwen door minzaamheid* te winnen, en hen trapsgewijze tot omhelzing van den waren godsdienst op te leiden, door warschheid van zich vervreemdden, ja mishandelden, en dwingen wilden, om afgetrokkene leerſtellingen en zedenregels aan te nemen, van welke de eerſte door hen nog onmogelijk bevat konden worden, en de laatſte hunne oude gewoonten en hebbelijkheden eensklaps geheel omkeerden.

Het voedſel der Negers beſtaat voornamelijk in rijst, mais en gierst, tot brij gekookt, en rijkelijk met roode peper aangezet. Dierlijk voedſel gebruiken zij weinig, en zij zijn daaromtrent geenszins kiesch, en verſmaden zelfs geen half-bedorven vleesch van olifanten, krokodillen, apen en honden. De Kustnegers zijn ervarene visſchers, en trekken een aanmerkelijk deel van hun voedſel uit zee; maar ook dezen verkiezen het gene de Europeanen verſmaden, en hunne liefſte visch is de verſlindende haai.

De drank van den Neger is het ſap van den palmboom, bij ons *Palmwijn* genoemd, of water;

behalve als hij ſterke dranken krijgen kan, welk vergif voor den mensch in het algemeen een der geweldigſte hinderpalen voor de beſchaving van Afrika is. De kleeding der Negers dient ſlechts om de welvoegelijkheid te bewaren, en beſtaat uit katoen, dat zij zelven vervaardigen, of dat de Europeanen hun, te gelijk met ſterke dranken, om zich zelven te vergiftigen, en wapens, om elkanderen te vermoorden, in overvloed hebben aangebragt. Om woningen bekommeren zij zich weinig meer, dan om kleeding. Zij maken zich van hunne boomſtammen en takken kegelvormige hutten. Hunne dorpen beſtaan uit eenige wijd vaneen ſtaande woningen van zulken aard, en een publiek gebouw, zijnde eene groote loods, die aan alle kanten open is, tot het houden van vergaderingen dient, en onder den verbasterden Portugeeſchen naam *Palaver* bekend is. In de hutten loopt het huisraad zelden boven eenige kalabasſen, houten ſchotels, en potten, om de gezegde brij te kooken; de Opperhoofden hebben echter eenige voorwerpen van Europeesch maakſel; en zij zijn, onderſcheidingshalve, bij groote gelegenheden, op zijn Europeesch gekleed, en laten zich door een ſlaaf eenen zijden zonneſcherm boven het hoofd houden.

De vermaken der Negers zijn ſpel en dans; en zij zijn zoo verzot op danſen, dat het in eene beſchrijving van Afrika is: *na zonnen-ondergang danst dit ganſche werelddeel.* Des nachts weergalmt

galmt er de lucht van het eentoonige *tom*, *tom*, met ſchelle wanklanken van een ivoren horen, en de eenvoudige van zekere ruwe guitarres en luiten, vermengd. Allerlei ouderdom en beide ſekſen nemen aan de nacht-concerten deel; en het eene dorp beantwoordt met zijn zang en ſpel die van het andere.

De gewoonte van het vel te prikken en te kerven heerscht onder alle Negerſtammen, die de oorſpronkelijke volksgebruiken behouden hebben; maár de eene ſtam verſchilt van de andere ten aanzien der wijze en plaats van dien ligchaamsopſchik. De beſnijdenis is zoo wel bij de afgodiſche, als bij de Mohammedaanſche, Negers in zwang (*); en ſommige ſtammen ſtrekken haar tot de vrouwen uit; terwijl andere daarentegen het *natuurlijke* onderſcheidsteeken der Hottentottiſche vrouwen door kunst trachten voort te brengen.

De kust tusſchen den Senegal en de Gambia wordt in de jongſte Landkaarten op de volgende wijze verdeeld. Het Koningrijk Hoval reikt langs den *linker* oever des Senegals, dertig uur ver landwaarts in. De Koning heet *Brak*. Van den mond des Senegals tot een weinig voorbij Kaap Verd

(*) Ten bewijze, dat zij door de Israëliten uit een overoud, en bijzonderlijk in Egypte heerſchend, volksgebruik overgenomen werd. Van daar ontleenden vele Arabieren haar lang voor MOHAMMED insgelijks.

Verd. loopt het Koningrijk Cayor, welks opperhoofd den titel van *Damel* voert. Ten Zuiden van deszelfs gebied beflaat het Koningrijk Baal, met een Opperhoofd van den naam van *Tin*, twaalf uren gaans aan de kust. In hetzelve ligt Portudal, en deszelfs Zuider grens is de landpunt Serene. Wederom andere twaalf uren der kust worden door het Koningrijk Sin, of Burfin beflagen, waarin Joal ligt. Even ver ftrekt het Koningrijk Salum, of Burfalum, zich vervolgens langs de kust uit; en tusfchen hetzelve en de Gambia ligt het Koningrijk Bar. De regering is in al deze landen, in den volften zin des woords, Despotisch. In Cayor wordt een overlijdende Koning door zijne broeders naar rang van ouderdom opgevolgd, en, als hij geene broeders heeft, door zijne zonen. De Koning van Hoval heeft den oudften zoon van zijne oudfte zuster tot opvolger. Aan de kust, ter halver wege tusfchen den Senegal en Kaap Verd, woont er in Cayor een Negerftam, van den naam van *Ceres*, of *Sereses*, die nog in den volmaakften natuurftaat, zonder regering, wetten, of godsdienst, gezegd wordt voort te leven.

Tusfchen de Gambia en Casfamanca wordt de kust door de Feloops bewoond. Dit is een afgodifche ftam, die als zwaarmoedig en wraakzuchtig, maar tevens vriendelijk en dankbaar, befchreven wordt. Verder heen vindt men langs de kust de Bagnons, aan de oevers der S. Domin-

mingo, dat vreedzame landbouwers gezegd worden te zijn, en de Papels en Balontes, tusſchen de S. Domingo en Courbali, die men als woest en onherbergzaam afſchildert. De Papels eerbiedigen boomen, oſſenhorens en allerlei zigtbare voorwerpen. Als derzelver Koning ſterft, verkiest men op eene zonderlinge wijze eenen nieuwen. Het lijk van den overledenen Koning wordt *op eene doodbaar geplaatst;* de edelen ſchaaren zich *rondom hetzelve*, en werpen het vervolgens omhoog; dan is hij, op wien het nederkomt, de wettige troonsopvolger.

De Biaffers bewonen den regter oever der *Rio* Grande. Zij zijn eenigzins beſchaafd, en drijven handel. Tuſſchen de gezegde rivier en de Nunez vindt men den ſtam der Naloes, wier welbebouwde landen indigo en katoen voortbrengen, maar met wie men behoedzaam heeft om te gaan. De Biſſagos zijn eilanden aan deze kust, die door verſchillende, maar over het algemeen woeste en verraderlijke, afgodiſche ſtammen bewoond worden. Die wilden ſchikken hunne hutten met het *ſchedelvel hunner vijanden op*; en op het eiland Biſſao worden de geliefdſte wijven des Konings bij zijnen dood geſlagt, en met zijn lijk verbrand, op dat hij ze in het doodenrijk bij hem hebben moge.

De Negers der Peperkust worden ſchuw van vreemdelingen gezegd te wezen, en zijn weinig bekend. De Ivoorkust tot aan Kaap Le Hou is

ook met een onvriendelijk en krijgszuchtig volk bezet, dat men voor menscheneters houdt, en dat de Portugezen met den naam van *malos gentes* bestempeld hebben; maar de Quaquas, ten Oosten der gezegde Kaap, zijn door hen *bonas gentes* genoemd, en als de Hindoos in kasten verdeeld, zoo dat de zoon steeds het beroep des vaders drijft.

De kust tusschen de Volta en het land van Benin is aan den magtigen en barbaarschen Koning van Dahomy onderworpen, wiens lijfwacht uit 800, met musket, boog en pijlen, gewapende wijven bestaat. Deszelfs hoogste beambten naderen hem niet, dan op den buik kruipende, en het stof van den vloer lekkende. De toegangen tot deszelfs paleis zijn met menschelijke bekkeneelen gevloerd, en de wanden zijn er met kakebeenderen van zijne omgebragte onderdanen ingelegd. Op plegtige dagen besprenkelt de tiran de graven zijner voorzaten met het geronnen bloed van 50 menschen, welker ligchamen en op palen gezette hoofden rondom de Koninklijke begraafplaats ten toon gesteld worden. Als hij sterft, dooden zijne wijven elkanderen, tot dat zijn opvolger een einde aan het bloedbad maakt; en zijne onderdanen, die wreeder dan tijgers zijn, verscheuren de slagtoffers, onder een luidruchtig gejuich, enkel vermaakshalve, en zonder zich zelfs met eenigen trek tot het vleesch te kunnen verontschuldigen; want het zijn geene menscheneters.

De

De Negers van Benin zijn bijkans even barbaarsch, als de Dahomans. Hunne Koning, die 100,000 weerbare mannen te velde kan brengen, wordt als een halve God geëerd, en gerekend zonder voedſel te leven, ja als hij overlijdt, zoo als de Groote Lama, ſlechts de nieuwe menſchelijke gedaante van zijnen opvolger aan te nemen. Er worden hier menſchen aan het kwade beginſel *geofferd (†); en de Koning* en edelen doopen op feestdagen hunne koralen halsſnoeren in het bloed der ſlagtoffers, en bidden de Goden, om nooit van dit onderſcheidingsteeken verſtoken te zijn.

Een tweede ſtam van *Biaffers* bewoont, ten Zuiden van Benin, de oevers der Formoſa, en wordt gezegd kinderen aan den Duivel te offeren. Verder heen beſlaan de Calbongas den grond, door welken de de Rio del Rey en San Benito vloeijen. Zij worden als de minst beſchaafde der Negerſtammen beſchreven, en gansch naakt gezegd te loopen, en hunne kinderen en magen tot ſlaven te verkoopen. Men kent intusſchen deze volken niet genoegzaam. Derzelver Zuidelijke naburen de Gamma en Gobbi gelijken aan de Loangers, die naast aan de laatstgenoemden wonen, en den naam van *Bramas* voeren.

Dit

(†) Dat men er, even als de Druiden, van de Phoeniciers, die deze kust bezocht kunnen hebben, ſchijnt te hebben geleerd.

Dit is een welgemaakt en ſterk ras van menſchen, dat van viſch en de wortels leeft, die het land van zelf voortbrengt. Het waren voormaals menſcheneters, maar men beſchrijft ze als veel verbeterd, vriendelijk en gasterij jegens elkanderen, en zeer geneigd tot liefde. Hunne grooten hebben twaalf en meer vrouwen, en de geringſte lieden hebben er twee of drie. Zij kleeden zich welvoegelijk, met eigen gereede ſtoffen, en verſieren hals, enkels en handgewrichten, met ſnoeren van koralen, ivoor, ſchelpen, enz. Er is onder hunne afgodiſche begrippen een ligt inmengſel van Mohammedanendom.

De Zwarten van Congo, Angola en Benguela, verſchillen wezenlijk van de Guineeſche Negers, zoo in voorkomen als in geaardheid en gebruiken. Hun haar is ſomtijds rosachtig, en eerder gekroesd dan wollig. Ook hebben zij den platten neus en de dikke lippen der Negers niet. Hunne gelaatstrekken verſchillen niet grootelijks van die der Zuidelijke Europeanen. Hun zedelijk karakter is intusſchen niet minzamer, dan dat der Guineeſche Negers, en zij worden afgeſchilderd als wantrouwend, verraderlijk, wraakzuchtig,

van

van natuurlijke liefde ontbloot, en hunne vrouwen en kinderen voor het nietswaardigſte Europeeſche ſtuk ſpeelgoed, of een glas brandewijn, verkoopende. De Godsdienst der gene, die niet door de Portugezen gedeeltelijk tot het Christendom bekeerd zijn, is een gedrochtelijk mengſel van afgoderij en bijgeloof, door hunne menigvuldige Papen uitgevonden, om derzelver invloed te vereeuwigen. De regering is Despotisch, en de troonsbeklimming door een nieuwen Vorst gaat met eene praalvolle verſcheidenheid van barbaarſche plegtigheden gepaard. Onbepaalde veelwijverij wordt door hunne Heidenſche inſtellingen veroorlofd; en ten dezen opzigte kunnen zelfs de bekeerlingen niet bewogen worden, om het gene zij de *regten van den man* noemen op te geven. Overigens worden er, voor het toehalen van den huwelijks knoop, aan de wederzijdſche partijen drie proefjaren toegeſtaan.

De bewoners der kust tusſchen Benguela en 20° N. Br., waar het Kafferland, volgens den Heer BARROW, een aanvang neemt, zijn ganſchelijk onbekend. De Kaffers beſlaan de Westkust van die breedtelijn af tot aan Eliſabethsbaai, welke hen van de Hottentotten afſcheidt. De Kaffers zijn van perſoon lang, welgemaakt en ſterk. Hun gelaat verſchilt ganſchelijk van dat der Negers, en heeft veel van het Arabiſche, maar nog meer van het Abyſſiniſche; alwaarom men hen voor afſtammelingen van eenige zulke wandelende herderſtammen

men houdt, als er uit Arabie in menigte naar Abysſinie overſtaken (*).

De Kaffers onderſcheiden zich door openhartige manieren, vrij van bedeesdheid en achterdochtige ſchroomvalligheid, en zij zijn in den omgang met vreemden opgeruimd, welwillend en gastvrij. De vrouwen torſchen bij hen den zwaarſten last van het huishouden en den veldarbeid. De mans bereiden ſlechts het leder voor hun ſchoeiſel, de vellen tot kleeding, ijzer, enz. tot wapenen, en wat des meer is. Zij hoeden hun vee in het veld, melken de koeijen, maken met de Asſagaaijen, waarvan zij zich ook in den ſtrijd bedienen, jagt op Antelopen, enz. Melk in een geronnen ſtaat is het voornaamſte voedſel der Kaffers. Zij voegen daarbij wortelen, bezien, en andere van zelf groeijende voortbrengſelen van het plantenrijk. Eenige ſtammen kweeken ook eene ſoort van *holcus* tot voedſel. Zelden dooden zij hun rundvee, uitgezonderd bij plegtige gelegenheden; en zij bezitten geen ander tam vee, geene ſchapen, geiten, varkens noch hoenders. Hunne hutten zijn tentvormig, en van dooreen gevlochten hout, dat van binnen en van buiten met koemist en leem bepleisterd is. Zij tatoueren zich het vel, en dragen het haar gekroesd.

Schoon

(*) Zie hierover de *Reize van een Franſchen Emigrant uit Egypte door Nubie naar Abyſſinie. Nederl. Vert.* 1 *deel*, *pag.* 72 en volg.

Schoon er geene Godsdienſtige plegtigheden van hen bekend zijn, echter hebben zij een verheven denkbeeld van een Opperſte wezen, en gelooven eenen toekomenden vergeldingsſtaat, maar houden de wereld voor eeuwig. Ook ſlaan zij geloof aan tooverij, en onderhouden de beſnijdenis, doch niet als een Godsdienſtig gebruik. Zij worden door erfelijke Opperhoofden geregeerd, wier magt daarin beſtaat, dat zij als de vaders van hun volk worden aangemerkt; zoo als de voorzaten, waarvan zij afſtammen, dit zekerlijk in derdaad waren; en de Vorſtelijke magt veelal uit de afdaling der Vaderlijke op de oudſte zoons voortgeſproten is. De Vorſten der Kaffers zijn intuſſchen meermalen ver van rijk te wezen; want zij ontvangen geene ſchatting; en, daar zij zoo vele vrouwen, als het hun goeddunkt, hebben mogen, zijn hunne middelen niet altijd tegen hunne vertering beſtand.

Over de Hottentotten, wier land door dat der Kaffers van het overige Afrika afgeſcheiden wordt, zal er in het vervolg afzonderlijk moeten gehandeld worden.

OPKOMST, VOORTGANG EN TEGENWOORDIGE STAAT, VAN DE VASTIGHEDEN EN DEN HANDEL DER EUROPEANEN OP AFRIKA'S WESTKUST.

In hoe ver Afrika's Westkust bij de Ouden reeds bekend was, ontwikkelt de *Inleiding*. Van den vroegen handel der Franschen op dat wereldoord is er elders reeds gewaagd. Dezer geschiedschrijvers vermelden tevens, dat er aldaar, tusschen den Senegal en de Baai van Benin, door eenige Kooplieden van Dieppe en Rouaan, vastigheden werden aangelegd. Twee derzelve, op de Peperkust, heetten *le grand* en *le petit Paris*; en S. George de la Mine op de Goudkust wordt gezegd zijnen naam van Franschen, die het in 1382 stichtten, te hebben ontvangen. Maar al het gestichte was reeds verlaten, toen de Portugezen, na een aantal vastigheden op de kust van het door hen bestredene rijk van Marokko te hebben aangelegd, vervolgens, op grond van eene verworvene Bulle, ook Heidensche landen poogden te bemagtigen, om de inwoners te bekeeren. Wat hunne voorbeeldige Prins HENRIK ten dien einde ondernam, is reeds gebleken. In 1455 vestigden zij zich op het eiland Arguin. In 1481 zetteden zij zich in het door de Franschen ontruimde Delmina neder, en drie jaren later rigtten zij aan de oevers der Zaire een kruis en pilaar op,

op, met een opſchrift, dat het plegtige in bezit nemen van Congo door hen vermeldde.

Na het lange bezit van eenen uitſluitenden handel op al het opgenoemde, werden de Portugezen, onder het gebied van Spanje geraakt, door de Nederlanders in 1637 van Delmina beroofd, en ſtonden zij vervolgens die vastigheid, en het regt van handel tuſſchen Kaap Palmas en de rivier *Volta*, aan de gezegde veroveraars af, tegen den wederkeerigen affland van alle regt op Fernambuco, dat in 1630 door de Nederlanders bemagtigd, maar toen niet meer in derzelver handen was. Tuſſchen de Caſſamanca en de Nunez blijven zij zich intuſſchen het uitſluitende regt van handel aanmatigen; offchoon zij denzelven aldaar voornamelijk met vreemde ſchepen drijven, die er, onder voorwendſel van levensmiddelen of water benoodigd te hebben, komen ankeren. De voornaamſte Portugeeſche vastigheid aldaar is Cacheo, aan de rivier St. Domingo, waar er jaarlijks drie of vier ſchepen van Liſſabon en de Kaap Verdſche eilanden aankomen, en tuſſchen de 1500 en 2000 ſlaven, tuſſchen de 150, en 200,000 pond was, 50, of 60,000 pond ivoor, en eenige huiden en ſtofgoud uitvoeren. Op welke plaatſen der Westkust van Afrika de Portugezen nog al meer vastigheden hebben, is bij de behandeling van Portugal opgemerkt, en zal dit nader worden. De Zuidelijkſte plagten jaarlijks 8000 ſlaven voor Brazilie op te leveren; en

Por-

Portugal had voor den ſlavenhandel ook veel dienst van twee eilanden in de Bogt van Guinee, waaromtrent het volgende ons hier niet onvoegelijk ſchijnt.

Het eene voert den naam van des Prinſen eiland, om dat deszelfs opbrengst, na dat hetzelve in 1471 ontdekt was, aan den Kroonprins van Portugal werd toegewezen. Het ligt ongeveer 27 uur van Kaap S. Jan, en is na genoeg 30 uur in den omtrek, hoog van grond, wel van water voorzien, vol vruchten en gezond. Aan de Noordzijde heeft het een goede haven, en een ſtadje van 200 inwoners. De geheele bevolking begroot men op 10,000 menſchen, waaronder zeer weinige blanken. Er is aan de Oostzijde eene goede waterplaats voor ſchepen, op een klein beekje, dat aldaar, langs eene bedding van keijen, berg af komt. Buffels, geiten en varkens, zijn er in overvloed. Om het eiland henen liggen er eenige kleine eilandjes en klippen, waaronder de Hollanders muts, eene hooge ronde klip, aan de Westzijde van het eiland ligt.

Het tweede eiland is dat van S. Thomas, 40 uur ten Westen van de rivier Gabon gelegen, na genoeg rond, en 30 uur in den omtrek. Het wordt voor gezond gehouden, en heeft niet boven de 3000 inwoners. Dezer verblijf is voornamelijk eene kleine ſtad aan de N. O. zijde, welke eene goede ankerplaats voor ſchepen nevens zich heeft. Men vindt er menige ververſching; en er

gaat

gaat van hier jaarlijks een weinig wijn, ſuiker en gengber naar Lisfabon. Aan de Noord-, Zuid- en Oostzijde van S. Thomas liggen er eenige rotſige eilandjes, of klippen.

De Portugeeſche vastigheden in Afrika zijn volmaakte volkplantingen, en de inwoners zijn, bijkans zonder uitzondering, een Mulatten geſlacht, ja verſcheidene derzelve zijn naar het voorkomen *volſtrekte Negers*. De *weinigen*, die zich op den handel toeleggen, leven in goede omſtandigheden; maar verre weg de meeſten zijn lui, arm, diefachtig, ongebonden, verwaand en *bijgeloovig*. *Zij zijn zeer jaloersch* van hunne wijven, onder welke de gene, die men blanke noemt, bij dag nooit mogen uitgaan, zelfs niet naar de mis; en de overige, die meer vrijheid genieten, mogen niet te voorſchijn komen, dan derwijze gehuikt, dat er ſlechts een oog van haar zigtbaar is. Een Afrikaanſche Portugees houdt het voor eene beleediging, als men hem naar de gezondheid van zijne vrouw vraagt. Zijn opſchik beſtaat in een mantel, hemd, hoed, langen degen en pook. Hij heeft *een rozen-krans* van koralen om den hals. De volkplantelingen hebben hunne Kerken en Priesters, en hunne woningen zijn wel gemeenlijk, even als die der Negers, van riet gebouwd, maar ruimer, hechter en gemakkelijker.

In 1579 verſchenen de Franſchen op nieuw aan Afrika's Westkust. Aanvankelijk werden er alduar door bijzondere Compagnieſchappen, zonder hulp van het Gouvernement, handelplaatſen aangelegd; en in 1626 zonden de Kooplieden van Dieppe en Rouaan eenen Superintendent daarover naar het eiland S. Louis. In 1664 verkochten dezelfde Kooplieden hunne vastigheden aan de W. I. Compagnie voor eene ſom van 150,000 Livres. Van dien tijd af tot aan de omwenteling was de handel bij uitſluiting in handen van elkanderen opvolgende Compagnien; van welke de meeste zoo onbeſaden te werk gingen, dat zij bankbreuk ig en verpligt werden, om hunne Oktrooijen aan nieuwe Compagnien te verkoopen, die niet beter ſlaagden. In 1673 werd er zulk een koop voor 75,000 Livres geſloten; in 1683 voor meer dan een miljoen; in 1694 voor 300,000 Livres; in 1709 voor 240,000, en in 1718 voor 1,600,000 aan de Miſſiſſipi Compagnie, die in 1758 den naam en het Oktrooi der O. I. Compagnie verwierf. Derzelver vastigheden beſtonden in het eiland Arguin, Portendick, op de Moorſche woestijnkust gelegen, en in 1717 door de Senegal Compagnie van de Mooren aangekocht, S. Louis en Podor in en aan den Senegal, de forten S. Pierre en S. Joſeph in het Koningrijk Galam, het eiland Goree

ree en Joal, Albreda, in de Gambia, Bintan en het eiland Bisſao.

Bij den vrede van 1783 werd aan de Franſchen het regt toegekend, van tuſſchen Kaap Blanco en Kaap Verd (*) *vastigheden* op de Kust *aan te leggen*, onder beding, dat de Engelſchen geregtigd zijn zouden, om, evenwel blootelijk tot uitvoer van *Senegalgom*, tuſſchen Portendick en de *rivier S. Jan*, en op deze *rivier*, te *handelen*. Hetzelfde traktaat verzekerde voor de Franſchen het bezit van het eiland Goree, het regt van *handel* tuſſchen Kaap Verd en de Gambia, het bezit van het fort Albreda, in die rivier, doch geen handel langs dezelve, maar wederom het regt van *handel* tuſſchen haar en de Sierra Leone (†).

De gezamenlijke bezittingen der Franſche Compagnie tijdens de omwenteling zijn reeds opgenoemd. Zij zelve werd intuſſchen door de Nationale Conventie in 1791 opgeheven, en de handel werd voor alle Franſchen opengezet. In het volgen-

(*) *In 1763* hadden de Franſchen het ſchiereiland Kaap Verd van den Vorst des lands gekocht.

(†) Volgens de Staatkundigen zijn de Engelſchen, Franſchen en Portugezen, geregtigd, om tuſſchen de Gambia en Sierra Leone te *handelen*, maar mogen de Engelſchen er geene vastigheden aanleggen, dan op de Bisſagos en verder heen naar den kant der laatstgenoemde rivier.

gende Jaar 1792 ging er zekere plantaadje verloren, welke een Fransch Kapitalist in 1786, onder vergunning van het Gouvernement, tot ſtand gebragt had. Dezelve lag in de rivier Formoſa, op het eiland Borodo, dat de Vorst des lands daartoe geſchonken had; maar haar bloei bewoog eenige Kooplieden van Liverpool, om in vollen vrede derwaarts eenig volk met drie gewapende ſchepen af te zenden, dat er alles, op den ontſnapten eigenaar na, vreesſelijk ombragt. (*). Nog een jaar later werd een Militaire post, op het eiland Gambia, in de Sierra Leone, door twee of drie Franſchen, die van de bezetting alleen overgebleven waren, en zich door hun Gouvernement verlaten moesten achten, ganſchelijk ontruimd. Wat er aan de Franſche bezittingen op Afrika's Westkust verder overkwam, is in het vorige reeds vermeld.

De Engelſchen werden door eerbied voor de Pauſelijke Bulle, waarbij de Souvereiniteit over Afrika aan de Portugezen geſchonken was, lang terug gehouden. Maar in 1536 zond eene Compagnieſchap van Engelſche Kooplieden een ſchip naar

(*) De goederen wegroofde, en de gebouwen in brand ſtak; een bedrijf, dat door de Franſchen in 1794, zoo als nader blijken zal, aan de onſchuldige Engelſche volkplanters van Sierra Leone gewroken werd.

naar de kust van Guince, om ſtofgoud, ivoor en Guineeſche peper. Dit gaf eene zoo goede rekening, dat er vervolgens een aanmerkelijke vrije handel op de Goud-, Ivoor- en Peperkust en meer andere Afrikaanſche landen, gedreven werd, tot dat Koningin ELISABETH in 1588 den alleenhandel tuſſchen den Senegal en de Gambia aan eene Compagnie ſchonk. In plaats van dit *Oktrooi ontving dezelfde Compagnie*, te gelijk met den titel van *Koninklijke Afrikaanſche*, in 1661, een formeel Charter, waarbij haar uitſluitend Privilegie van de baai van Arguin tot aan de Kaap de Goede Hoop werd uitgeſtrekt. Ja binnen de naastvolgende 6 jaar ontving zij de volle Souvereiniteit over de ganſche Kust van de Kaap af tot aan het Marokkaanſche Sallee; uitgezonderd evenwel de deelen, die reeds door andere Europeërs in bezit genomen waren, en onder uitdrukkelijk beding van aan den Koning, of een van deszelfs opvolgers, die de Afrikaanſche kust mogt willen bezoeken, aldaar twee Olifanten aan te bieden. Deze Compagnie leed, bij hare oorlogen tegen de Nederlanders en Portugezen, zulke zware verliezen, dat zij, in 1672, haar Oktrooi en vastigheden voor 34,000 P. St. aan eene nieuwe Compagnie moest overdoen.

De laatstgenoemde, door het Gouvernement beſchermd, zag hare zaken bloeijen, en vermenigvuldigde hare vastigheden tot in 1695, toen het volk over uitſluitende Oktrooijen, als ſtrijdig

tegen deszelfs regten, en voor het land nadeelig, begon te morren, en de Afrikaanſche handel in 1697 door eene Parlements-Akte voor dertien jaar open werd gezet, zoo dat echter de Compagnie in het bezit van hare vastigheden bleef. In dezer onderhoud werd er door een regt van 10 per cent voorzien, waarmede alle invoer van de Afrikaanſche kust, behalve ſlaven, goud en zilver belast werd. Daar er, ten einde der dertien jaren, geene verdere voorziening gedaan werd, bleven bijzondere Kooplieden den handel als te voren drijven, maar hield men met de betaling der 10 per cent op; in welker plaats het Parlement in 1730 jaarlijks 10,000 P. St. aan de Compagnie toeleide. Maar deze, die ſom ongenoegzaam vindende, leverde bij herhaling verzoeken in, tot aan 1751; toen het Oktrooi door het Parlement ingetrokken, de forten en andere vastigheden overgenomen, en er aan de gewezene Compagnie daarvoor op eens 112,142 P. St. toegelegd, werden. Er werd vervolgens eene vrije Compagnie opgerigt, onder het beſtuur van een Handels bureau; zoo dat elk lid met zijn eigen goed, en voor zijne eigene rekening, handel dreef, en er eene jaarlijkſche ſom voor het onderhoud der forten, enz. toegeſtaan werd. In 1804 bedroeg die ſom 25,000 P. St. en de Compagnie beſtaat nog ſteeds, en ſtelt hare beambten te huis en elders aan.

Tuſſchen den vrede van 1763, en den omwentelings oorlog, zond Engeland jaarlijks naar

Afri-

Afrika's Westkust ongeveer 200 ſchepen, van gezamenlijk 23,000 ton, en met 800 koppen bemand. Hiervan werd de eene helft te Liverpool uitgerust, en Bristol en Londen leverden te zamen de andere helft.

De Engelſche vastigheden zijn, aan de Gambia, James fort en eenige faktorijen, eenige forten, enz. omſtreeks en aan de *Sierra Leone en Sherborough*, *te Whidah* en op die kust van *Guinee*, van welke de Guinjes haren naam ontleenen.

De Nederlandſche en Deenſche vastigheden en handel, met deszelfs geſchiedenis, in het vorige reeds behandeld zijnde, en zulks in het vervolg nog verder moetende worden, hebben wij, bij deze afzonderlijke beſchouwing van de bezittingen der onderſcheidene Europeeſche volken op Afrika's Westkust, nog ſlechts een weinig over de Spaanſche uit te weiden, van welker late verkrijging door Spanje in 1788, en derzelver redenen, er *reeds met een woord is gewaagd*.

Dat rijk had de benodigde ſlaven voor zijne Kolonien te voren door middel van een dus genoemd *Aſſiento* (verpachtings) *traktaat* verkregen. Eerst had de Franſche Afrikaanſche Compagnie aan Spanje, voor een uitſluitend verlof tot het leveren der ſlaven, eene bepaalde ſomme gelds betaald. Bij den Utrechtſchen vrede was de Engelſche Zuid-

zee-Compagnie in de plaats der gezegde Franſche-getreden, en had dezelve tevens verlof ontvangen, om jaarlijks een ſchip van 500 ton, met koopmanſchappen, naar de Spaanſche Kolonien te zenden. Dit verdrag werd door den oorlog van 1739 afgebroken, en bij den vrede van 1748 verkocht de Compagnie de vier jaren, die er haar van het veertigjarige verlof nog overbleven, aan Spanje voor 100,000 P. St. Toen werd het verlof voor die vier jaren aan eenen enkelen Engelſchen koopman verleend; en in 1752 werd het eiland Portorico voor de ſlavenhandelaars van alle natien, onder betaling van een regt van 9 P. St. voor elken aldaar aangebragten ſlaaf, open gezet. In 1765 ondernamen eenige daartoe vereenigde Kooplieden van Cadix, de Kolonien van ſlaven te voorzien; maar dezelven zagen welhaast daarvan af.

Hier op volgde eindelijk, tot bevordering van eenen eigenen ſlavenhandel door de Spanjaarden, in het gezegde jaar 1788, de verkrijging van het bezit der tot dus ver Portugeeſche eilanden van Fernando Pao, of Po, en Annobona. Het eerſte ontleent zijnen naam van eenen Portugeeſchen Zeeman, die hetzelve in 1471 ontdekte. Het ligt 10 uur van den mond der rivier Camerons, heeft 20 uur in den omtrek, is hoog van grond, waterrijk, en vruchtbaar in ſuikerriet, rijst en vruchten. Het wordt zelden bezocht, en gezegd, met eenige weinige wilde Negers bevolkt te zijn, een overvloed van wilde geiten te bevatten, en veel

be-

bezoek van zeehonden te ontvangen. Annobona (*) ligt 45 uur van Kaap Lopez, is 7 of 8 uur in den omtrek groot, en heeft op zich twee hooge bergen, welker toppen gemeenlijk van wolken omgeven zijn, en van welke de eene boven op een zoet water meertje gezegd wordt te hebben. Dit eiland brengt al de vruchten van tusschen de Keerkringen en uitnemend katoen voort, en heeft *een overvloed van tamme dieren en* tam gevogelte. De inwoners beſtaan uit Negers, die door de Portugezen bekeerd geworden zijn. De lucht is er gezond, daar zij door geſtadige zeewinden gezuiverd wordt. *Men vindt er aan de N. O. zijde* eene goede ankerplaats. Naar dit eiland, en dat van Fernando Po, zond Spanje in het gezegde jaar twee Fregatten, met een aantal volkplantelingen; maar dezen werden er door de eilanders *zoo flecht ontvangen*, en konden er zoo weinig aarden, dat zij naar Spanje terug keerden; en nu werden er van hier geene verdere pogingen van dien aard gedaan, maar de havens van Porto rico, S. Domingo, Porto Cavallo en de Havannah *voor de Slavenhandelaars* van alle natien opengezet, mits men er ſlechts met ſchepen van beneden de 300 ton verſcheen, en de aangebragte ſlaven voor

(*) Dezen naam ontleent het eiland van den Nieuwejaarsdag van 1526, op welken de Portugezen hetzelve ontdekten.

voor $\frac{2}{3}$ van het mannelijke geslacht waren. Er werd wel inmiddels voor elken slaaf, die door Spanjaarden aangebragt zou worden, aan dezen eene premie van 17 schellingen toegelegd, maar de volgende oorlogen en andere hinderniſſen ſtremden den Spaanſchen en verderen ſlavenhandel dermaate, dat de Spaanſche Kolonien, tot dat die verfoeijelijke handel aan de Engelſchen verboden werd, $\frac{1}{3}$ van hare ſlaven juist van dezen ontvingen.

De handelsartikelen, die de Europeanen op Afrika's Westkust invoeren, beſtaan voornamelijk uit ſtaafijzer, ijzeren gereedſchap, ſabels, ſnoeimeſſen, ſchietgeweer, ander ijzerwerk van de gemeenſte ſoort, tin, koperen bekkens, glaswerk, verrekijkers, glazen, koralen en barnſteenen ſnoeren, cauries, die men er tot ſieraad en als geld gebruikt, papier en prentwerk, buskruid, ſnaphaankogels, hagel en vuurſteenen, ſuiker, koffij, ſpecerijen, tabak en pijpen, zout, wijn en ſterke dranken (*), Oostindiſche chitſen, in ſoorten, en, voornamelijk tot geſchenken aan de Opperhoofden der Negerſtammen, zijden ſtoffen, ſcharlaken en andere fijne lakens, zilveren ketens, opgetoomde hoeden met gouden boordſels, enz.

Daar-

(*) Waarop men de Negers zeer verzot heeft gemaakt, en waarvan Liverpool alleen, in 1786, in Afrika 370,000 Gallons invoerde.

Daartegen levert Senegal tot dan uitvoer zijne gom (F), ivoor, ſtofgoud, ſtruisvederen, eenig was en huiden. Men plagt van daar ook eenige ſlaven te trekken. Er wordt jaarlijks, door een gerekend, omtrent 2 miljoen ponden Senegalgom in Europa ingevoerd; maar de hoeveelheid is in het eene jaar veel grooter, dan in het andere; al naar dat er tuſſchen de Mooriſche ſtammen, en tuſſchen de Mooren en de Negers van den Senegal, oorlog of vrede heerscht, en naar dat de dampkring, tijdens het zweeten der gomboomen, min of meer vochtig is, dat veel invloed op den oogst heeft. In 1786 voerden de Franſchen er ſlechts 358,800 pond uit; in 1789 meer dan 1000,000 pond: in 1793 ſlechts 170,000, en in 1799 wederom meer dan 1090,000. De Engelſchen trekken jaarlijks ongeveer 500,000 pond; en men rekent, dat er even zoo veel ter ſluik wordt uitgevoerd. In 1784 beſtond de overige uitvoer uit Senegal, behalve eenig goud, voornamelijk uit 6,012 pond ivoor, en 1071 ſlaven. Deze kosten daar te lande door elkander 18 P. St. het ſtuk. Men koopt er het ivoor voor ongeveer 16 ſtuivers, en de gom voor 6 of 7 ſtuivers, het pond. Men berekent er alles naar ſtaven (*), of de waarde, op welke men er eene ijzeren ſtaaf van 15 pond ſchat,

(*) De Negers over het algemeen zijn met het gebruik van geld ten maatſtaf voor den koophandel onbekend, maar vormen zich eenen denkbeeldigen maatſtaf, die

ſchat, en welke aan 4 Engelſche ſchellingen beantwoordt. Gevolgelijk is de prijs der ſlaven en ongeveer 90 ſtaven het ſtuk.

Het gene men langs de Gambia, en aan de kust tusſchen die rivier en de Sierra Leone, inhandelt, is eene groote hoeveelheid van was, dat de Negers in de bosſchen opſamelen; voorts ivoor, ſtofgoud en ſlaven. Dezen kostten er ongeveer 16 P. St. het ſtuk. Aan de rivier Pongo hebben de Engelſchen verſcheidene handelplaatſen. Langs de Peper- en Goud-kust drijft men den handel aan boord van zijne ſchepen.

Het bedrag van den handel tusſchen Kaap Verd en Kaap Palmas was, voor de affchaffing van den verfoeijelijken ſlavenhandel door de Engelſchen, enz. genoegzaam als volgt:

	Pond St.	Slaven.	Ton Ivoor.	Ton Ebbenh.	Ton Rijst.	Ton Was.
Goree en de Gambia	60,000	2000	15			150
Rio Nunez	19,000	600	20			
Rio Pongo	52,000	2000	30	60		
Sierra Leone	82,000	3200	15	200	800	
Sherborough	18,000	500		200	300	
Gallinas r.	26 000	1200		80		
Van Kaap Mont tot Kaap Palmas	48,000	2000	20			Ton Peper. 100
	305,000	11500	100	540	1100	

Dit

die bij de onderſcheidene Negervolken in aard en waarde grootelijks verſchilt.

Dit bedrag is naar de inkoopsgelden op de kust berekend, en wel tegen 20 P. St. de slaven het ſtuk, 350 dito de ton ivoor, 25 dito dito het ebbenhout, 10 dito dito de rijst, 100 dito dito het was, en 10 dito dito de Guineeſche peper.

Aan de Goud-kust plagten de Engelſchen, Nederlanders en Denen, uit hunne aldaar aangelegde forten en faktorijen, die ſteeds met handelsartikelen opgevuld waren, eenen ſterken handel te drijven. Deszelfs maatſtaf beſtaat er in eene once gouds, op 66 ſchellingen berekend. Cauries worden hier meer dan elders als geld gebruikt. Een ſtreng van 40 ſtuks heet er eene *toque*, 5 toques, of 200 cauries maken eene *gallina*, of den prijs van een hoen, 20 gallina's eene *kabisje*, en 4 kabisjes, of 16,000 cauries, hebben de waarde van eene halve once gouds.

De Engelſchen, Franſchen, Nederlanders, Denen en Portugezen, handelen op de kust tusſchen de rivier Volta en Kaap Lopez, dat de Slavenkust in den uitgebreidſten zin is; maar de Portugezen moeten, offchoon zij er, even als de Engelſchen en Franſchen, een fort hebben, volgens traktaten, voor het verlof tot dien handel wegens denzelven 10 per cent aan de Nederlanders opbrengen, die te Delmina betaald worden. Zij handelen voornamelijk in Braziliſchen tabak, dien de Negers boven allen anderen verkiezen. De handels maatſtaf is er de once gouds; en handelende ſchepen hebben er groote regten of geſchenken aan den

den Koning van Dahomy en andere Negervorſten op te brengen. Aan de kust der Gobbi, ten Zuiden van Kaap Lopez, is er weinig in te handelen, dan eenig Campechiehout, olifantstanden en olifantshaar, welk laatſte op verſchillende wijzen gebruikt wordt.

Voor de omwenteling hadden de Franſchen den handel aan de kust van Loango tot aan Ambriz (*) bijkans alleen in, en zonden zij gemeenlijk elk jaar 30 ſchepen naar de havens van Cabenda, Malemba en Loango, die 12,000 ſlaven, en een weinig ivoor inruilden; want de olifanten zijn hieromſtreeks zeldzaam, daar het land er meer bergachtig is, en minder laag hout en rivieren heeft, dan de Kust van Guinee. De handelsmaatſtaf is hier het ſtuk blaauw katoen, dat ongeveer 6 ſchellingen 8 ſtuivers Engelsch waardig wordt geacht.

De Portugezen eigenen zich de ſouvereiniteit en den alleenhandel op de kust ten Zuiden van Ambriz toe, en dezelve wordt hun door alle andere natien genoegzaam toegekend. Daar de jaloerſche omzigtigheid der Portugezen, ten aanzien der mijnen van S. Paul de Loanda, vreemden dat

(*) Ten gevolge van een twist aangaande die kust, tuſſchen Frankrijk en Portugal, werd er te Parijs in 1786 onderling bepaald, dat Frankrijk aan de kust ten Zuiden der Zaire dezelfde handelsvoorregten genieten zou, als de Engelſchen en Nederlanders.

dat land belet op te nemen, is hetzelve ons gevolgelijk zeer onvolkomen bekend. De uitvoer beſtaat er in ſlaven, eenig ijzer, lood, koper en goud.

Tuſſchen Kaap Negro en het grondgebied van de Kaap de goede hoop hebben de Europeanen vastigheden noch handel; eenige weinige der Zuidelijkſte havens in dat wereldoord worden ſlechts *nu en dan door Walvischvangers* bezocht.

DE SLAVENHANDEL.

Algemeen, maar zeer ten onregte, heeft men de Portugezen beſchuldigd van den Afrikaanſchen ſlavenhandel het eerſte in zwang te hebben gebragt; want het blijkt uit de echtſte Hiſtoriſche oorkonden, dat die handel eenige eeuwen voor de ontdekkingen der Portugezen in Afrika bekend was. In de negende eeuw, lezen wij in de reizen van twee Mohammedanen, vond men in Arabie en Indie Negerſlaven; en in de reizen van BENJAMIN VAN TUDELA, die in de twaalfde eeuw geſchreven werden, wordt gezegd, dat de Abyſſiniers in zekere deelen van Ethiopie plagten te vallen, om ſlaven weg te voeren, die zij in Egypte en andere naburige landen verkochten. Voorts waren de Mooren der woeſtijn, tijdens de eerſte zeereizen der Portugezen, gewoon om Negers tot ſlaven te maken, zoo als zij dit nog ſteeds doen. Het ſchijnt gevolgelijk zeker, dat noch de reizen der Por-

Portugezen, noch de ontdekking van Amerika, den handel in menschelijke wezens van Afrikaanschen oorsprong (*) het eerste deed ontstaan; maar, dat de laatste gebeurtenis dien handel eindeloos vermenigvuldigde, lijdt evenzeer geenen den minsten twijfel.

De Geschiedschrijvers verschillen ten opzigte van den juisten tijd, waarop de Portugezen, bij hunne ondernemingen aan de kust van Afrika, slaven begonnen te rooven of te koopen. Volgens sommigen vatte de Alonzo Gonzales in 1434 het eerste eenige Negers op de kust van Guinee, en voerde ze naar Portugal; terwijl anderen beweren, dat men in 1442 in dit land het eerste Negers zag, die men van de Mooren der woestijn in ruiling zou hebben bekomen, voor eenigen van hun eigen volk, welken de Portugezen gevangen hadden genomen.

In de eerste Kolonien der Spanjaarden in de nieuwe wereld nam de ontvolking zoo snellijk toe, dat

(*) Andere slaven werden stints onheugelijke tijden verkocht, dit leert ons de geschiedenis van ABRAHAM, die van JOSEPH, en ontelbaar vele andere. Bijzonderlijk werden ouders, die hunne kinderen niet vermogten te onderhouden, van ouds her geregtigd geacht, om ze te verkoopen, ja verkochten vele behoeftigen, door alle landen henen, zich zelven aan vermogende lieden, die hunne magt door het aankoopen van lijfeigenen al meer en meer vergrootten; en het Christendom, als zoodanig, maakte hierin geene verandering.

dat men zich, tien jaren na hare ontdekking, in 1503 reeds genoodzaakt vond, om elders naar handen, ter bebouwing van den grond en bewerking der mijnen, om te zien; en ſints dat tijdſtip werd de Afrikaanſche ſlavenhandel, voor heen ſlechts het bedrijf van eenige op zich zelven ſtaande menſchenroovers, een geregelde handelstak, die door verſcheidene Europeeſche Zeemogendheden veroorlofd en beſchermd werd. Offchoon Spanje de invoering van Negers in zijne Kolonien aanvankelijk verbood, uit vrees, dat zij de inboorlingen van Amerika bederven en tot muiten aanzetten zouden; dat verbod was van korten duur; en in 1517 bekrachtigde Keizer KAREL V. plegtiglijk den Afrikaanſchen ſlavenhandel, op aanzoek van LAS CASAS, den vermaarden beſchermer der Amerikanen, die, hemel en aarde ter bekoming van vrijheid voor zijne geliefde menſchenſoort bewegende, zich niet bezwaard gevoelde, daar hij de ketenen der ſlavernij om den hals der even onſchuldige Afrikanen klonk. Ten gevolge van dat beſluit, werden er onmiddellijk daarna 4000 Afrikaanſche ſlaven op S. Domingo, Cuba, Jamaika en Portorico, ingevoerd.

De Engelſchen waren het derde Europeeſche volk, dat aan eenen geregelden en ſtelſelmatigen handel in menſchenvleesch deel nam. Geene Kolonien hebbende, die ſlaven behoefden, waren hunne eerſte togten naar Afrika's Weſtkust beſtemd, om er ſtofgoud, ivoor en Guineeſche pe-

per te halen. Maar zij hielden zich niet lang aan dien onſchuldigen handel. Want in 1554, leest men, werden er door Kapitein GARRISH vier Negers, met het goud, dat zij hem tot ruilhandel aanbragten, opgeligt, en naar Engeland gevoerd. Dit eerſte bedrijf van roof werd door menig ander gevolgd, tot dat Koningin ELISABETH, daarvan onderrigt, uitdrukkelijk verbood, om Negers zonder hunne eigene toeſtemming uit hun land weg te voeren, *onder ſtrénge ſtraffen in deze tegenwoordige wereld* (dit zijn de eigene woorden van het verbod) *en gewiſſe Goddelijke ſtraf in de toekomende.* Deze bevelen deden echter zoo weinig uitwerking, dat Sir JOHN HAWKINS, in vereeniging met anderen, in 1562, drie ſchepen naar de kust van Guinee uitrustte, en, tegen de uitdrukkelijke bevelen der Koningin aan hemzelven, een aantal ſlaven wegvoerde, en aan de Spanjaarden in Westindie verkocht. Hiermede behaalde men zoo veel voordeels, dat er meer andere reizen van denzelfden aard gedaan werden, aan eene van welke de vermaarde DRAKE deel had; en de Koningin, ongetwijfeld door eene valſche beſchrijving van de Negers, als een minder menſchenras, dat de Voorzienigheid tot ſlaven voor de Blanken beſtemd had, misleid, bekrachtigde in hare laatſte regeringsjaren een bedrijf, waartegen zij te voren de wraak des hemels had ingeroepen.

De Franſchen zonden geene ſchepen naar Afrika, om ſlaven te halen, dan toen zij reeds volk-

plan-

plantingen in *Westindie* gevestigd hadden; en de eerſte bekrachtiging van hunnen ſlavenhandel kwam van den goeden, maar vromen, LODEWIJK XIII, wien men had diets gemaakt, dat het wegvoeren der Negers tot ſlavernij het eenige middel was, om ze tot het Christendom te bekeeren.

Na dat de ſlavenhandel tusſchen de twee en drie eeuwen achtereen al de Europeeſche *Zeemogendheden*, *die Kolonien tusſchen* de Keerkringen bezaten, onteerd had, hebben zij genoegzaam alle daaraan vaarwel gezegd. Des niet tegenſtaande zullen wij onze Lezers met eene korte beſchrijving van *de wijze*, waarop hij gedreven plagt te worden, denkelijk geenen ondienst doen; en zoodanig eene inleiding ſchijnt ons volgend berigt nopens deszelfs eindelijke afſchaffing ons wezenlijk noodig te hebben.

De ſlaven, die men kocht, waren gevangenen, in de oorlogen tusſchen de Negerſtammen, welke meermalen juist ten dien einde gevoerd worden, gemaakt, om verkocht te worden, of vrije lieden, door hunne eigene landslieden, of door de Europeanen, opgeligt. Op ſommige deelen der kust, inzonderheid in Angola, matigen de Negervorſten zich het regt aan, om evenveel welken Neger van de geringſte klaſſe tot den verkoop te doen vatten (*); en elke Heer van een dorp dat van zijne on-

(*) Zoo als menige Duitſche Vorst zijne onderdanen

onderhoorigen ten dien einde te grijpen, op zijnen eigenen grond niet alleen, maar ook op een anderen, mits de eigenaar daarvan hem tot het vatten der voortvlugtigen verlof gegeven hebbe.

De inlandsche Slavenhandelaars, die de ongelukkigen naar de kust voerden, vermeerderden derzelver getal dikwijls zelven op die goedkoope wijze, maar bepaalden zich daaromtrent voornamelijk bij Negers, die hen uit het binnenland naar de marktplaatsen verzelden, om hunne nieuwsgierigheid te voldoen, of een glas brandewijn of twee te erlangen. Kreeg een Slavenhandelaar het in zijn hoofd, om een Neger dus te vatten, dan duidde hij denzelven met een teeken aan den Scheepskapitein aan, die met een oogopslag oordeelde, of het goede waar was. Hieromtrent een wenk gegeven zijnde, viel de Slavenhandelaar plotseling op den ellendeling aan, en sloot denzelven, met hulp van zijne knechts, ondanks alle tegenworsteling, een halsband om den nek. Daar er, bij de eerste overeenkomsten tusschen de Europeanen en de Negervorsten, aan de Scheeps-Kapiteins het regt was toegestaan, om binnen hunne palen Negers op te ligten, en de grond tusschen de Magazijnen en de Zee binnen die pa-

naar willekeur plagt op te ligten, om ten louterem financielen voordeele voor hem, in evenveel welk vreemd land, als soldaten te dienen.

palen gerekend werd te liggen, vermogten zij de dus opgeligte voorwerpen naar boord te doen brengen, zonder dat zelfs de Vorſten geregtigd waren, om zich daarin te mengen. Nu maakten zij dan ook dikwijls gebruik van dat middel, om hunne lading ten ſpoedigſte vol te krijgen; vooral daar zulke Negers hun weinig kostten; want de Slavenhandelaars, die ze voor het grijpen hadden gehad, gaven ze doorgaans voor een prijsje.

Van die Slavenhandelaars waren er drie ſoorten. De eerſte ſoort had eene keten van correspondentie, welke tot diep in het binnenland reikte, en langs welke de ſlaven van Koopman tot Koopman gevoerd, en dikwijls vier of vijfmalen gekocht en verkocht werden, eer zij de kust bereikten. De tweede ſoort ging zelve het binnenland in, om er langs allerlei wegen ſlaven op te gaderen. De derde ſoort voer de rivieren met welgewapende kanoos en een geleide van 50 of 60 man op. De meeste Slavenhandelaars dreven hun beroep voor eigene rekening, maar andere min vermogende deden zulks als bloote Agenten der Europeanen, die hun eene zekere hoeveelheid van goederen leenden, waarvoor zij eenige lieden van hun gezin, of hunne maagſchap, als gijzelaars in derzelver handen lieten.

Het ontvangen der ſlaven door de Europeanen geſchiedde ook op verſchillende wijzen. Den Senegal, en de Gambia en Sierra Leone, voeren de ſchepen op, tot aan eene voegelijke ankerplaats.

Van daar zonden zij welgewapende sloepen naar de dorpen aan die rivieren, die door het afschieten van geweren, of door trommelslag, te kennen gaven, dat zij slaven kwamen koopen. Aan de Peperkust ontstaken de gene, die slaven te koop hadden, bij de aankomst van een schip, vuren, waarop de sloepen alsdan afkwamen; maar langs die wegen had men veel tijds noodig, om zijne lading vol te krijgen; want men deed er zelden meer dan een half douzijn slaven aan eene plaats op; naar de Goudkust werden er daarentegen door de Slavenhandelaars geheele troepen aangebragt.

De wijze, waarop men zulks deed, verschilde almede. Somtijds dreven de Slavenhandelaars er dertig of veertig voor zich heuen, die onderling met halsbanden en lederen riemen, ter lengte van 3 of 4 voet, wel vast gemaakt waren, en elk op zijn hoofd een korenzak, of olifantstand, of, als er onderweg geen water te vinden was, eenen genoegzamen voorraad daarvan in lederen zakken torschten. De gene, die zich vrijwillig lieten wegvoeren, werden niet gebonden, en leefden op gelijken voet, als de Kooplieden, maar die eenigen tegenstand schenen te willen bieden, hadden de armen zoo stijf op den rug gebonden, dat alle bloedsomloop daarin gestremd werd, en zij ze, na het ontbinden, soms nog in geene drie dagen konden gebruiken. Voor de allerweerbarstigsten had men nog eene andere uitvinding. Men nam een langen boomtak met een gevorkt einde, zoo

wijd,

wijd, dat de *hals* van den ſlaaf er in paste, en achter zijnen nek met een ijzeren bout geſloten. Van dien tak hield de Slavenhandelaar het andere einde vast; en hij ging daarmede voor den ſlaaf uit, wiens armen als voren gebonden waren, en die alsdan wel volgen moest, zoo hij niet door den ander gewurgd wilde worden, zonder uit hoofde van de lengte van den boomtak iets daartegen te *kunnen doen.* *Des nachts maakte* men het einde van den *tak* aan een boom vast, en bewaarde dus den ellendeling even zeker, als in den best geſlotenen kerker.

De Scheepskapiteins *gebruikten*, behalve de gezegde Agenten, ook *nog* Makelaars, bij wie de Slavenhandelaars zich veelal vervoegden, en die de aangebragte ſlaven veilden. Hierop werden zij door den Scheepsheelmeester in het bijzijn van *den Kapitein onderzocht*; en geen fourier noch paardentuiſcher onderzoekt een paard naauwkeuriger. Geen enkel deel des ligchaams bleef onaangeroerd; en de ſchelmerij der Slavenhandelaars maakte een naauwkeurig onderzoek in der daad *noodig*, *want zij* hadden verſcheidene middelen, om oude en ziekelijke ſlaven voor jonge en gezonde te doen doorgaan; maar, hoe noodwendig men ook daartegen op zijne hoede wezen moest, het onderzoek was voor iemand, die niet alle gevoel van kieschheid had afgelegd, allerwalgelijkst, en werd bijzonderlijk bij de vrouwen tot een onnoodig en verfoeijelijk uiterſte gedreven. Bevond men

nu de ſlaven goede waar te zijn, dan werd er tuſſchen den Makelaar en Kapitein over den prijs gehandeld, en ſtelde deze denzelven aan den ander in koopmanſchap ter hand, om naar den Slavenhandelaar gebragt te worden, die daarmede, na alles naauwkeurig bezigtigd te hebben, of het wel in goede orde was, landwaarts in toog, of naar het huis van den Makelaar, om er met hem raad te houden en brandewijn te drinken.

De ſlaven, die des avonds op de marktplaats aankwamen, bleven er den nacht over, en bragten denzelven met weenen, gekerm, en wanhopig gejammer door. Zij ontwaarden in den eindeloozen Oceaan, dien zij gemeenlijk dan eerst leerden kennen, eene onzekere, en enkel ſchrik verwekkende toekomst. Velen dachten, ſtraks, zoo haast zij op de ſchepen aankomen zouden, opgegeten te zullen worden; en zelfs als een Kapitein, die eens ongemeen menschlievend was, hen zocht gerust te ſtellen, en met goed voedſel te verkwikken, begrepen zij, dat zulks ſlechts diende, om voor te komen, dat zij niet uitteerden, en om hen ſmakelijker te maken. Die der vrouwelijke ſekſe vreesden voor dat opeten minder; zoo als de vrouwen doorgaans een heimelijk vertrouwen voeden, dat haar leven van de mans zoo zeer geen gevaar loopt, en hetgene haar onderſcheidt op dezen ligtelijk eenigen invloed hebben zal. De ſlavinnen lieten zich gemeenlijk ligter troosten, dan de mans; vooral wanneer dezen geliefde vrouwen, kinderen,

ren, of andere naauwe betrekkingen, achterlieten.

Als de lading vol was, werd de trom geslagen, om de Makelaars en Agenten tot het sluiten der rekening op te roepen; en dit liep zelden zonder twist af. Dikwijls gebeurde het, dat een Agent tegen de op rekening ontvangene goederen geene slaven genoeg kon leveren, en de Kapitein intusschen het overschot der goederen niet terug ontvangen wilde, maar een of meer der gijzelaars verkoops mede te voeren, en in Westindie geene koopwaren, maar slaven, zeide noodig te hebben. Dan bleef er voor den Neger niets overig, dan bij andere Kapiteins, wier lading nog niet vol was, zoo vele slaven te borgen, dat hij de gijzelaars losscn kon. Van dezen loste hij zo dikwijls wederom met op nieuw geborgde slaven, zoo dat de arme gijzelaars, van schip tot schip gevoerd, deerlijk aan scheurbuik leden, ja wel eens daaraan sneefden. Na dat eindelijk de rekening gesloten was, ging het schip op reis; waar wij de slaven thans willen volgen.

Het tusschendeks der Guineesvaarders was tot een vertrek gemaakt, waarin men de slaven sloot. Zij sliepen er op de bloote planken, of, zoo als zekere schrijver zegt, op een bed van hun eigen vet. Lucht en licht kwam er in hun vertrek door een luik in het bovendek, dat met een rooster gesloten was. Voorin was er een ander ver-

tiek voor de zieken. Het was de algemeene gewoonte, dat men de ſterkſte mans twee en twee aan elkanderen vast kluisterde, met eene keten, of ſtaaf, aan het regterbeen van den een en het linker van den ander. Op andere ſchepen werden zij elk afzonderlijk geboeid, en liep er eene lange keten, welker eene einde aan het dek vast was, door de ringen der boeijen van 40 of 50 hunner, als zij op het dek kwamen, waar men ze bij goed weder van acht uur des morgens tot vier of vijf des namiddags plaatſte. Elke ſlaaf had een brokje lood, met zijn nummer daarop, en een lepel, aan den hals hangen, en bezat voorts eene pijp. Men gaf hun tevens van tijd tot tijd een weinig tabak, en dagelijks tweemaal gekookte boonen, met zout en Cayenne peper; welke kost, hoe ſober ook, met enkel water, hen doorgaans gezond, en wel in het vleesch, gezegd wordt te hebben gehouden. Somtijds onthaalde men hen ook wel eens op rijst of yams. Om hun bezigheid te geven, nam men eene groote hoeveelheid van de ſtof aan boord, waarvan zij in hun land hoeden en mandjes plagten te maken. Iets van dien aard leverende, ontvingen zij daarvoor van de matrozen een brokje beſchuit, of een dropje brandewijn. Om hen tegen zwaarmoedigheid, en daarmede gepaarde ſcheurbuik, te behoeden, dwong men hen, om dagelijks tweemalen eenigen tijd lang te danſen en te zingen.

Onmiddellijk bij de aankomst van een ſchip met

Ne-

Negers in de Kolonien, werden de voorwerpen wel gewasschen, en met olie van Palma Christi gewreven, om ze lenig, en hunne huid glanzig zwart, te maken, dat men schoon vindt, en voor een bewijs van gezondheid en kracht houdt. Vervolgens werden zij aan wal gebragt, en de verkoop der lading door de uitroepers aangekondigd. Men verkocht dezelve op driederlei wijze, *uit de hand, of bij openbare opveiling*, of bij de zoo. In het eerste geval nam de Kooper den slaaf even naauwkeurig op, als de Scheepsheelmeester aan de kust; en meermalen verbaasde en walgde het tevens een vreemdeling, dat hij eene Kreoolsche dame uit het mannelijke voorkomen van een Neger zag berekenen, hoe talrijk deszelfs kroost kon worden. Als men de lading uit de hand niet genoegzaam kon slijten, werden de nog onverkochte slaven met de zieke en zwakke bij openbare veiling aan de hoogste bieders verkocht, en waren de beide laatste soorten gemeenlijk voor de Heelmeesters en Joden, die met derzelver herstel of versterking goede winsten konden behalen. De *verkoop bij de zoo* was de gezwindste, maar ook de wreedste, daar dezelve dikwijls slaven, die in naauwe betrekking tot elkanderen stonden, van een scheidde. De Negers werden op een ruim plein bijeen gebragt, en de tijd van den verkoop door den uitroeper aangekondigd. Als het uur daar was, gingen de deuren open, en drong er eene menigte van koopers binnen. Sommigen had-

hadden touwen met hun merk daaraan, die zij om de armen van zoo vele Negers bonden, als waarbij zij vermogten te komen. Anderen poogden zoo vele slaven, als zij konden, binnen een touw of aaneen geknoopte zakdoeken te besluiten. Vervolgens deed elk zijne dus bekomene zoo uit een, en poogde ze stuk voor stuk tegen den minst mogelijken prijs van den Kapitein te koopen; of de prijs van het stuk, goed en kwaad dooreen, was reeds te voren bepaald, en men had slechts elke zoo te tellen; als wanneer het eene loterij was, waarbij sommigen goede prijzen, en anderen daarentegen genoegzaam nieten trokken. Zoo haast de koop gesloten was, ging elk met zijne slaven heen, en brandde ze. Daarbij werd het vel eerst met olie gewreven; vervolgens werd er daarover een geolied papier gelegd, en hierna een heet gemaakte zilveren stempel met de voorletters van des koopers naam ligtelijk op hetzelve gedrukt, dat een altoosdurend merk voortbragt.

De nieuwe slaven werden met de oude vermengd, om van dezen het werk te leeren; en het belang van den Planter weerhield hem gemeenlijk, om hen straks aan zwaren arbeid te zetten, dat niet slechts hunne bij den overtogt gemeenlijk verzwakte gezondheid grootelijks benadeelen kon, maar hen zelfs vaak tot wanhoop en zelfsmoord brengen. Hierom werden zij trapswijze aan het werk gezet; en, als zij hunne dagelijksche taak volbragt hadden, was de overige tijd, even als de

Zon-

Zondag, voor hen zelven. Sommige Planters vinden het voordeeliger, en het is vast altijd menschlievender, dat men de Negers, ook na dat zij aan het land en den arbeid gewend zijn, bij de taak laat werken; maar anderen dwingen hen, om zulks van zonnenopgang tot zonnenondergang te doen (*), met eene enkele tusschenpooziug des middags van 12 tot 2 uren, en de Zondagsrust voor dien geheelen dag.

Het voedsel, dat de Planters aan de Veldnegers geven, bestaat in mais, en een weinig gezouten vleesch, of pekelharing; maar zij hebben gemeenlijk elk een plekje gronds, om er groentes, yams, enz. te telen, en veten fokken zwijnen en gevogelte aan, zoo tot eigen gebruik, als om te verkoopen.

De wreede lijfstraf, die men de Negers zoo dikwijls uit enkele kwade luimen doet ondergaan, stuit de menschelijkheid. De ellendelingen worden daarbij met den buik op den grond gelegd, met handen en voeten in de rigting van een S. Andrieskruis uitgestrekt, en aan paaltjes vastgebonden. Dan slaat men ze met eene ontzaggelijk lange zweep, welker streng van eene koeijenhuid gemaakt is, der-

(*) Ja des morgens zelfs met eene gansch ledige maag aan den arbeid te gaan, dat voor de gezondheid, en voortduring van ligchaamssterkte, zeer nadeelig is, maar thans, nu elk zijne Negers meer in waarde houden zal, niet meer zoo algemeen zal plaats grijpen.

derwijze over den rug, dat elke ſtreep er lange lappen vleesch afhaalt, en het bloed uit de wonden ſtroomt; terwijl de eigenaar, of zijn doorgaans ſlechtgeaarde plaatsvervanger, toeziet, dat elke ſlag toch ter dege rake. Men ontziet zich zelfs niet, om die ſtraf aan zwangere vrouwen aan te doen, en er wordt, zegt men, in zulke gevallen, ter bekwamer plaatſe eene holligheid in den grond gemaakt, om de vrucht te ontvangen.

Men heeft maar al te juist opgemerkt, dat de blanke Kreoolſche vrouwen meer onverbiddelijk wreed jegens hare ſlaven zijn, dan de mans. De ongelukkige ſlaaf, of ſlavin, die niet vliegt, om hare grillige orders op te volgen, of die hare begeerte niet uit hare gebaren weet te raden, voelt oogenblikkelijk den ſlag der zweep, die de furie zwaait. Het gene de Kreolen in het behandelen der ſlaven bijzonderlijk van de Europeanen onderſcheidt, is, dat de laatſten door drift aangezet moeten worden, om ſtrafoefening te bevelen, maar de eerſten zulks gansch in koelen bloede doen, en zonder het minſte betoon van gramſchap. Dit is een natuurlijk gevolg van eene verwaarloosde opvoeding, die in alle landen en ſtanden zoo vele ſtichters van bitteren jammer voortbrengt. De jonge Kreool, aan een dagelijksch aanſchouwen van wreedheid gewoon, foltert de ſlaven, die hem omringen, enkel vermaakshalve, tot dat de wreedheid bij hem eene hebbelijkheid en tweede natuur wordt; en hij houdt

nooit

nooit voor oogen, dat de Neger zijn medemensch is; want dit wordt hem nooit geleerd.

Dit tafereel van de behandeling der Negers past hoofdzakelijk op die der Engelſche Kolonien. In de Franſche plagt het niet veel beter geſteld te wezen; ſchoon NECKER, op de vertoogen van het Engelſche Gouvernement, ter voorbereiding van de afſchaffing des ſlavenhandels, antwoordde, dat men *liever aanvangen* moest, om zijne ſlaven *in de Engelſche volkplantingen zoo* te behandelen, als men in de Franſche deed. Een GREGOIRE, en andere vrienden der Negers, oordeelden tenzelfden tijde over de behandeling der Negers op de Franſche Plantadien min gunſtig; en op de Nederlandſche gedroeg men zich ten hunnen opzigte ook genoegzaam zoo, als op de Engelſche. Op de Spaanſche ging men intuſſchen veel menschlievender en gemeenzamer met hen om (*); en de Portugezen overtreffen hieromtrent ook de drie eerstgemelde natien. Ja een Koninklijk beſluit in

. . . . . Bra-

(*) Van hier denkelijk dat het Spaanſche gedeelte *van S. Domingo door* geen der heilloze uitwerkſelen bedorven werd, welke de blinde ijver van GREGOIRE en anderen voor het Franſche gedeelte des eilands had, en van welker naſleep, die Jamaika meenertijd op zijk eene geduchte wijze trof, een beangſtigend vooruitzigt zekerlijk medewerkte, om het Britſche Gouvernement tot navolging van de afſchaffing des Slavenhandels door het Deenſche over te halen.

Brazille bepaalt, dat nieuw aankomende ſlaven oogenblikkelijk in het Christendom onderwezen moeten worden, en ſlechts 10 jaren in een ſtaat van ſlavernij mogen worden gehouden. Dit laatſte gedeelte van het beſluit wordt intuſſchen tot nog toe nergens uitgevoerd; en de opvolging van het eerſte bepaalt zich tot eenen belagchelijken doop *in maſſa*. De Denen zijn genoegzaam de eenigen, die van hunne ſlaven wezenlijke Christenen pogen te maken; en dezelfde Denen gaven voorts het eerſte voorbeeld van dadelijke afſchaffing van den ſlavenhandel.

In het midden der vorige eeuw werden er jaar door jaar genomen, na genoeg in de volgende evenredigheid, 104,000 ſlaven van Afrika's Weſtkust weggevoerd:

De Engelſchen haalden van daar	60,000 ſtuks;
— Franſchen	24,000
— Nederlanders	11,000
— Portugezen	8,000
— Denen	1,000
	104,000

Omſtreeks 1788 was de jaarlijkſche uitvoer, blijkens de ſtukken, die toen aan het Britſche Parlement werden voorgelegd, tot 74,000 ſtuks ingekrompen; waarvan

de

de Engelſchen . .	36,000	ſtuks haalden;
— Franſchen . . .	18,000	——
— Portugezen . . .	12,000	——
— Nederlanders . .	4,000	——
— Denen	2,000	——
— Noordamerikanen .	2,000	——
	74,000	——

Onder de *Afrikaanſche gewesten*, van waar die *ſlaven kwamen*, *leverden*

		Prijs per ſlaaf.
De oevers der Gambia	700	
— eilanden van Los, Rio Pongo, enz.	1,500	16 P. St.
Van de Sierra Leone tot Kaap Monte	2,000	
— Kaap Monte tot Kaap Palmas .	3,000	15 P. St.
— hier tot Kaap Apollonia . . .	1,000	
De Goudkust	10,000	18 P. St.
Queta en Popo	1,000	
Whidah	4,500	15 P. St.
Porto Novo, Epea en Bedagry . .	3,500	
Lagos en Benin	3,500	14 P. St.
Calebars en Camerons	21,500	12 P. St.
Gabon, Loango, Malemba en Cabenda	14,500	
Majumba, Amboru en Mitomba . .	1,000	
Congo en Benguela	7,000	
	74,000	

Van de gezegde 36,000 ſtuks, die de Engelſchen van Afrika's Westkust haalden, werden er 25,000 naar het Engelſche Westindie gevoerd. Van deze ſleet men 15,000 aan de Planters al-

daar, en werden er 10,000 naar andere Kolonien uitgevoerd; waarheen er gevolgelijk 11,000 regtſtreeks gingen. De Britſche ſlavenhandel hield tusſchen de 100 en 170 ſchepen gaande; en wel in de volgende evenredigheden:

Jaren.	London.	Bristol.	Liverpool.	Te zamen.
1787	26	22	73	121
1798	18	3	143	164
1804	18	3	126	147

Men rekende, bij een ſchielijken overtogt van Afrika naar Westindie, $\frac{1}{10}$ van zijne lading te verliezen; maar bij langwijlige reizen ſtierf er onderweg na genoeg $\frac{1}{10}$; zoo dat er in het laatſte geval vier-en-dertig maal zoo veel Negers omkwamen, als er in denzelfden tijd, naar den gewonen loop der natuur, zouden zijn omgekomen. Van de gene, die het in de Kolonien beſtierven, werd de helft binnen de drie eerstkomende jaren gerekend te ſneven; en niet meer dan een der tien, die men uit Afrika wegvoerde, werd geacht in de Kolonien kroost te verwekken. Want beeſtachtig leefden de Negers aldaar onder elkanderen en met de Blanken. Allerlei ongebondenheid werd er geduld, ja aangemoedigd, als of dit de vermenigvuldiging had kunnen bevorderen. Maar het ſtrekte in tegendeel juist ter verhindering van het gene men door een geregeld en Christelijk paren van Negers en Negerinnen zou hebben kunnen te wege brengen. Evenwel ontbrak het bij ſlavinnen, die kinderen ter wereld bragten, niet

aan

aan liefde jegens dezelve; en de kinderen beminden doorgaans hunne moeders zoo zeer, dat men hen gestadig aan hunne harde meesters, en verdere beheerschers, hoorde toevoegen: *Sla mij, maar scheld mijne moeder niet!*

Kortom, alles verwilderde in de Kolonien meer en meer, en de Guineesvaarders werden vreesselijke kweekschoolen van ongebondenheid en onmenschelijkheid onder de Zeelieden, vooral in Engeland. In Afrika verspreidde men eene verschrikkelijke menigte van sterke dranken, en schietgeweren voor de inlandsche oorlogen, tot welke de Slavenhandel een allerverfoeijelijkste prikkel werd, en bij welke Afrika aan bevolking even veel, zoo niet nog meer, verloor, dan er van daar weggevoerd werd. Dit alles werd, na dat een RICHARDSON, GELLERT en anderen, eene voorheen onbekende fijnheid van gevoel in Europa hadden ingevoerd, het onderwerp van een aantal geschriften (*), en dat van daardoor verwekte gesprekken, bijzonderlijk in Engeland.

Ja

(*) *De zaak der arme Negers werd reeds voor het gezegde tijdvak door twee Noordamerikaansche Kwakers,* JOHN WOOLMAN en ANTHONY BENEZET, *bij geschrifte bepleit; en zij gaven een voorbeeld, dat de verdere Noordamerikanen van die sekte volgden, door in 1754 al de Negers, die zij bezaten, dadelijk in vrijheid te stellen; iets, dat daar te lande zonder nadeel of gevaar voor de zamenleving geschieden kon.*

Ja er vormde zich hier een genootschap van menschenminnaars, om langs alle geschikte wegen op de vernietiging van den Slavenhandel aan te dringen. Hetzelve had aan zijn hoofd den Heer GRANVILLE SHARP, den LAS CASAS der Negers; en dit diep vernederd menschenras vond in Frankrijk gelijktijdig vermogende voorspraken, in MONTESQUIEU, RAINAL en anderen. De drukpers zweette van kleine geschriften voor en tegen, en er werden door de vrienden der Negers verzoeken, en door hen, die bij den Slavenhandel belang hadden, tegenverzoeken bij het Gouvernement ingebragt.

Nu benoemde de Geheime raad eene Commissie, om de daadzaken wederzijds in overweging te nemen. Er werd een eindeloos groot aantal lieden ondervraagd; en, ten gevolge van het genomen toen ontwaarde, deed de Heer PITT den 9 Mei 1786 een voorstel in het Huis der Gemeenten, om de zaak van den Slavenhandel in overweging te nemen. Hiertoe werd er met eenparigheid van stemmen besloten, en den 21 dier maand openden zich reeds de discussien. Sir WILLIAM DOLBEN bragt nu een Bill ter regeling van dien handel in, en dezelve werd eindelijk vastgesteld, en diende ter invoering van verscheidene zaken met betrekking tot de gezondheid en behandeling der slaven. Er werd tevens bepaald, dat een schip slechts zoo vele slaven, als het tonnen groot was, aan boord mogt nemen, op dat men de ellendelingen niet langer bij den overtogt, als haringen in eene ton, opeen pakte.

Ter-

Terwijl de kanker onder dien pleister ſteeds voortwoedde, poogden de vrienden der Negers beſchaving in Afrika in te voeren. Ten dezen einde vormde er zich een genootſchap, onder beſtuur van de Heeren GRANVILLE SHARP en WILBERFORCE, om eene vrije landbouwers kolonie in Afrika op te rigten. Hetzelve ontving een Oktrooi voor 31 jaren, en er werd eene inſchrijving *geopend, die, bij haar ſluiten* in 1792, eene ſom van 243,000 P. Sterl. had opgebragt. De Sierra Leone was tot de plaats der Kolonie uitgekozen, en het genootſchap deed in 1791 een duizendtal uit de Vereenigde Staten naar Nieuw Schotland gevlodene Negers derwaarts overvoeren, om er de volkplantelingen voor eenen bepaalden tijd als knechten te dienen, en vervolgens land voor zich in eigene bezitting te erlangen; daar men er alsdan door eenen genoegzamen toevloed uit Afrika van daglooners voorzien hoopte te zullen wezen. De vorm van het beſtuur was naar den Britſchen regeringsvorm afgemeten; en geregtelijk onderzoek van beſchuldigden door eene Jurij was tot het Palladium der vrijheid van de Kolonisten vastgeſteld.

Intuſſchen moeten de beſtuurders der lofwaardige inſtelling, bij het zoeken van Theoretiſche volkomenheid, de Praktiſche middelen tot het voorgeſtelde einde hebben over het hoofd gezien, en vergeten, dat het eerſte noodige was, zich met de neigingen van het volk, dat zij beſchaven

wilden, door en door bekend te maken. Noodlottig verzuim hiervan, en slechte keus ten aanzien der volkplanters, of liever *het algemeene gebrek aan de noodige vereischten onder de voorwerpen, die zich tot zulke ondernemingen willen laten gebruiken*, verijdelden de hoogdravende verwachtingen der ondernemers; te meer daar de Franschen in 1794, uit weerwraak over het voorgemelde geweldige vernielen van eene op betere gronden gevestigde inrigting van hunnen kant, de Kolonie vreeselijk plunderden.

Eene derde inrigting met het oogmerk van de Negers te beschaven, en tot den landbouw op te leiden, werd in 1792 door eenige bijzondere menschenminnaars in London ontworpen, en voerde naar een der Bisagos eilanden, *Bulam* geheeten, 275 volkplantelingen; doch er keerden van deze reeds met de eigene schepen 189 naar Engeland terug, uit affchrik van de moeijelijkheden, die zij aantroffen, of te gemoete zagen. De 86 overblijvenden, en hunne standvastige Gouverneur, de Koninklijke Scheepskapitein BEAVER, verstolten bij afsterving of verloop tot 6; en dezen ontruimden het eiland in October 1793.

Onder dit alles grepen de voorstanders van den Slavenhandel nieuwen moed; en dezelve werd door een hunner, ARCHIBALD DALZEL, (*) genoegzaam opzettelijk verdedigd, als een werk van Chris-

(*) In deszelfs, ook in het Nederduitsch vertaalde, en

Christelijke barmhartigheid, om krijgsgevangen gemaakte Negers, die anders aan de schimmen der gesneuvelde onderdanen, of der voorzaten, van den overwinnaar, opgeofferd zouden worden, van den dood te bevrijden, en wederom anderen aan het slagtmes van eenen Despotieken regter te ontrukken; en zeer verheugde men zich te Liverpool, toen de Kolonie aan de Sierra Leone in *1800, door een opstand onder* hare vrije Negers, *op den oever* van soortgelijken ondergang gebragt werd, als het gevolg der vrijheid was, die de Fransschen op S. Domingo hadden ingevoerd; een opstand, van welken eene tijdige aankomst van troepen de Engelsche Kolonie nog slechts ter naauwernood redde, en na welken zij slechts in eenen kwijnenden toestand bleef voortduren; daar alles er op zulken averegtschen voet ingerigt bleef, dat men de Afrikanen van zich vervreemdde, in stede van ze tot landbouw of handwerken op te leiden. Maar des niet tegenstaande wonnen de bestrijders van den Slavenhandel in Engeland zoo veel velds, dat het Parlement zich in 1806 verpligt vond, om eene Akte te passeren, waarbij de aanvoer van slaven naar vreemde volkplantingen aan alle onderdanen der Britsche Kroon verboden werd. Ten gevolge hiervan werden er nu jaarlijks 20,000 stuks minder uit Afrika uitgevoerd;

en tot het maken van opgang onder de groote menigte allezins berekende, *Geschiedenis van Dahomy.*

voerd; en in het volgende jaar 1807 werd de Britſche Slavenhandel, door eene nieuwe Akte van het Parlement, ganſchelijk afgeſchaft, en rigtte men in Engeland een genootſchap op, ter bevordering van het onderwijs in Afrika (*Afrikan institution*). Hetzelve zond in 1808 drie jonge Negers af, die in Engeland opgevoed waren, en zeer geſchikt ſchenen, om hunne landslieden tot eenige handwerken op te leiden, en anderzins te onderwijzen. De Gouverneur van Sierra Leone kreeg bevel, om hen in het oprigten van ſcholen behulpzaam te zijn. Men zond tevens eene groote hoeveelheid Katoenzaad, om op het eiland Taſſa, in de rivier van Sierra Leone, gezaaid te worden; van waar er, in 1808, een gewas van 10,000 pond katoen naar Engeland werd gevoerd; terwijl er van de oevers dier rivier eenige rijst naar West-Indie gezonden werd.

Eenen regten opgang ſchijnt intuſſchen de landbouw daar en daaromſtreeks niet te zullen maken, ten zij gegoede menſchenminnaars in perſoon derwaarts gaan, en er Plantadien van ſoortgelijken aard aanleggen, als die van den Heer LANDOLPHE (*), welke de Liverpoolſche ſlavenhandelaars

(*) Bij het deswegens hier en op *pag.* 36 vermelde voegen wij, dat men inzonderheid op de Goudkust, in de nabijheid van den magtigen Koning van Ashante, alles derwijze ſchijnt te zullen moeten inrigten, als de gezegde Franſche Planter.

laars in 1792 verwoestten. Plantadien, welker eigenaars de aangekochte Negers, deels door minzaamheid, deels door welgeordende tucht, even zeer aan zich verbinden, als de Patriarchen hunne lijfeigenen, die niets ſlechts voor hen arbeidden, maar des noods ook ſtreden, en hen als wezenlijke Vaders van het dagelijks vergroote gezin, ja als halve Goden, aanmerkten. Zulke inrigtingen zijn de eenige, die met den Afrikaanſchen geest ſtrooken, en daar en tegen moet alle invoering van Europeeſche vrijheid denzelven met losbandigheid en muitzucht vullen, en door het ganſche omliggende land henen een misnoegen zaaijen, waaruit er, zelfs voor de gelukkigst opluikende volkplantingen, niets dan onheil zou kunnen voortſpruiten.

EUROPEESCHE VASTIGHEDEN, ENZ. AAN AFRIKA'S WESTKUST.

Er zijn aan de kust der woestijn tusschen Kaap Agulón en Kaap Bojador slechts twee reeden voor schepen. De rivier Akassa, voor welke de eerste reede gelegen is, laat zich tot aan Noon bevaren. Dit is het middelpunt van den handel in stofgoud, gom en was, die er tusschen Mogador en Soudan gedreven wordt. Kaap Noon of Nun ten Noorden van die rivier loopt ver in zee uit.

Kaap Jubij is de naaste punt van Afrika aan de Kanarische eilanden. Ten Zuiden van dezelve vangt er eene heuvelreeks aan, welke bij de Portugezen de *Matas de San Tago* heet.

Tusschen Kaap Bojador, en Gurnet's baai, of de Angra dos Ruivas, is de kust hoog, en heeft zij ongeveer midden op zich een piek, die ver zigtbaar is. Cavalos baai heeft ten Noorden van zich zeven bergtoppen. Haar zandige oever strekt zich tot aan Kaap Laguedo uit, en hier nevens liggen er verscheidene klippen. De Rio del Oro, of Goudrivier, is een inham, welke zich 9 uur ver landwaarts in uitstrekt, en bij zijnen mond 3 uur wijd is, maar in breedte afneemt, tot dat hij in een onbeduidend riviertje ten einde loopt. Voor deszelfs ingang ligt het eiland Hern en eenige zandplaten. Verder heen vindt men de baai van Gonzales de Cintro, en voorts die van S. Cypri-

priaan, eene aanmerkelijke inſnijding in de kust, waarin er eene wijde rivier uitloopt. S. Anna's baai, 10 uur ten Zuiden van Kaap Barbas, levert eene goede ankerplaats op. Kaap Corvoeiro is haar Zuidpunt.

De baai van Arguin is eene groote golf, welke van den Noordkant door Kaap Blanco wordt bepaald. Dit is een rond ſtomp hoofd, dat zich *niet gemakkelijk laat onderſcheiden*, en van gevaarlijke plekken omringd is, zoo als er door de ganſche golf henen menigvuldige zandplaten en eilanden liggen. Hierbij komt, om haar *nog minder* aanlokkelijk te maken, dat ſchipbreuk aldaar van eene lange en harde ſlavernij onder de Mooren gevolgd wordt. Acht uur ten Oosten van Kaap Blanco ligt Kaap S. Anna. Tusſchen die beide Kapen opent er zich een wijde inham, waarin het dusgenoemde *Franſche eiland* gelegen is, en er zich verſcheidene beekjes ontlasten, welker water intusſchen, daar de vloed er diep in op loopt, niet drinkbaar is. Vier uur ten Z. O. van de laatst genoemde punt ligt Kaap Vianne, *ook wel de Punt van het Zoutwerk* (Saline). Tusſchen haar en Kaap S. Anna plagten de Franſchen Zoutwerken te hebben, die thans verlaten zijn. Nevens Point Saline ligt er een klein onvruchtbaar eiland, op een zeer geringen afſtand van het vaste land; en 6 uur ten Z. O. de landpunt Hoff, de grenspaal van een derden inham, in welken het eiland Argûin een uur van den vas-

ten

ten wal af ligt. Deze Franſche bezitting is, van het Noorden tot het Zuiden, 1½ uur lang en een uur breed. Zij heeft aan de Westzijde twee dorre eilandjes; binnen welke er voor ſchepen, die niet meer dan 16 voet diep gaan, eene goede ankerplaats is. Arguin is voor de Europeanen van geen belang, dan om deszelfs goede gelegenheid tot den gomhandel. Hierom werd het voor en na door de Portugezen, Nederlanders, Engelſchen en Franſchen, in bezit genomen. De eerstgenoemden vestigden zich aldaar in 1455, en hielden het eiland 180 jaar onafgebroken in. Toen verdreven de Nederlanders hen van daar; en dezen hernamen het eiland in 1666, na dat het door de Engelſchen in het vorige jaar genomen was. In 1678 bemagtigden de Franſchen hetzelve, en zij vernielden de vestingwerken, die de Portugezen en Nederlanders er hadden aangelegd. In 1685 werd het door de Nederlanders onder Pruisſiſche vlag hernomen en op nieuw verſterkt. In 1721 bemagtigde de Franſche Afrikaanſche Compagnie hetzelve Een jaar later ſpanden de Nederlanders met de Mooren te zamen, met welke zij aldaar plagten te handelen, en werd het eiland door beider vereenigde pogingen aan de Franſchen ontwrongen. Dezen hernamen intusſchen hetzelve in 1724 op nieuw, en vernielden daarop in 1727 de vestingwerken der faktorij; daar dit hun het beste middel ſcheen, om hunne bezittingen aan den Senegal van den voornaamſten gomhandel te verzeke-

ren

ren (*). De verdere eilanden in den inham zijn Medina en Rat, beide ten Zuiden van Arguin. Al deze eilanden, en de zandplaten in derzelver nabuurſchap, worden ſterk door groene ſchildpadden (G) bezocht.

De rivier S. Jan, op welke, en tusſchen welke en Portendick, het inhandelen van gom, bij den vrede van 1783, door de Franſchen aan de Engelſchen *toegeſtaan is geworden, valt ten* Zuiden der Baai van *Arguin in zee*, en heeft ten Zuiden van haren mond Kaap Mirick. Hare oevers zijn vruchtbaar, *en* de Noordelijke oever bevat *een overvloed* van gomboomen. *Voor groote* booten is *zij* 30 uur ver landwaarts *in* bevaarbaar. Voor haren mond liggen de eilanden Arſerina, Sarna, Tider, Idas, Grin en Gouzana, tusſchen welke henen er voor kleine ſchepen alomme water genoeg is; *offchoon het eigenlijke* vaarwater naar de rivier tusſchen Tider en Kaap Mirick door loopt. Ten Zuiden der rivier heeft de baai van Tindel, of Tanit, die ganſchelijk voor den wind open ligt, voor zich eenige zandplaten, tusſchen welke door *er aan het Noordelijke* uiteinde der baai ſlechts een enkel vaarwater bruikbaar is.

Te

(*) Om dezelfde reden ſlechtten zij toen het fort, dat de Nederlanders te Portendick hadden aangelegd; welke plaats veelal te gelijk met het eiland Arguin door de opgenoemde volken genomen en hernomen werd.

Te Portendick, bij de Moeren *Marza Giouro*, en op de oude Kaarten *Port Addy*, is er veel handel in gom. De plaats heeft geene haven, maar eene reede tusschen twee zandige en klippige banken, waarop er ten hoogste twee vadem water staat, uitgenomen, dat er in de Noordelijkste een kuil van 5 vadems diepte is. De reede tusschen de banken is slechts 70 of 80 vadem wijd, maar tusschen de 6 en 8 vadem diep. Binnen de banken kan men op 6 vadem ankeren; maar dit is den meesten tijd des jaars gevaarlijk. Het dusgenoemde *Klein Portendick*, of *Gamar*, ligt 2 uur verder ten Zuiden, en heeft in een inham voor zich eene haven voor kleine schepen.

De dusgenoemde *Zoute Kreek der Muskieten* (Marigot de Maringouins), welke men, even als de rivier S. Jan, voor een tak van den Senegal houdt, loopt 10 uur ten Zuiden van Klein Portendick in zee, en 20 uur ten Noorden van de bank der laatstgenoemde rivier, welke de Mooren der woestijn van de Negers scheidt.

De Senegal, eene der voornaamste rivieren van Afrika, werd lang met den Niger verward. Hij ontspringt in eene bergketen, op ongeveer 11° N. Br. en 10° W. L. en loopt 1000 mijl lands af. In September en October overvloeijende, laat hij vervolgens al de lage gronden aan weerskanten met poelen van stilstaand water bezet, dat eene der voor-

voornaamſte redenen van de ongezondheid der lucht hieromſtreeks is, Er loopt dwars door zijnen mond eene bank met twee vaarwaters, de *groote* en *kleine pas* genoemd. De eerſte verandert dikwijls van breedte en rigting, doch is gemeenlijk 100 vadem wijd, en tuſſchen de 9 en 13 voet diep, maar uit hoofde van de dijning, welke er aldaar plaats grijpt, zijn ſchepen, die boven de 8 voet *diep gaan, er niet genoegzaam* veilig; en zelfs de *kleinſte ſchepen hebben loodſen noodig*, die er het vaarwater dagelijks plegen te peilen. De pas is ongeveer 1½ mijl lang, en daarbinnen vindt men het water *volkomen effen, en tuſſchen de* 4 en 6 vadem diep. *De kleine* pas is enkel voor kanoos geſchikt. Tuſſchen April en Junij is het de gunſtigſte tijd, om de rivier op te zeilen; als wanneer het uit het Zuiden waait, het water laag *is, en de rivier niet ſterk* ſtroomt. De gevaarlijkſte tijd tot het binnenzeilen is daarentegen die van September tot December. Want dan is de ſtroom het ſterkſte, en wordt hij door ſterke Oostelijke winden met geweld tegen de bank gedreven, zoo *dat er hier alsdan eene zware* branding gaat.

In alle jaarſaizoenen is de Senegal tot aan Podor, 60 uur van de bank, voor kleine ſchepen bevaarbaar, en in den regentijd is hij het voor vaartuig van 150 ton nog 200 uur verder tot aan Galam. Van de bank af heeft hij eene Noordelijke rigting. Zijn Wester oever, die hem aldaar van de zee afſcheidt, is eene zandige landſtreek, ſlechts

100 vadem breed, en van alle plantgewas ontbloot. Dezer uiteinde draagt den naam van de *Barbarijſche punt*; en de bank loopt van hetzelve dwars over op het vaste land aan. De Ooster oever is tot op drie uur van de bank vlak, en met palmboomen bezet. Vervolgens begint er eene keten van eilanden, door kreken gevormd, en in den regentijd gedeeltelijk overſtroomd; terwijl de eilanden gedeeltelijk boven die overſtroomingen verheven en zeer vruchtbaar zijn. Vier uur boven de bank ligt het eiland S. Louis, de voornaamſte vastigheid der Franſchen aan den Senegal. Dat eiland is $1\frac{1}{2}$ mijl lang, en nergens meer dan 300 el breed. Het is vlak en zonder plantgewas, dan Mangroves aan het Noordeinde, eenige verſpreide palmboomen en keukengroentes, die men er in tuinen teelt. Versch water heeft het niet; en, daar dat der rivier van December tot Julij ziltig is, is men alsdan verpligt, om waterſchepen tot boven het bereik van den Vloed de rivier op te zenden, of zich te vergenoegen met het gene men uit kuilen op de oevers des eilands trekken kan, waar men de ziltigheid intusſchen door het zand nog ſlechts weinig verminderd vindt.

De plaats beſtaat uit een Fort, een Hospitaal, eene Kerk, ongeveer 20 huizen van tigchelſteen, en de hutten der Negers. Het Fort is van eene ongeregelde gedaante, en heeft aan zijne muren van tigchelſteen vier ronde torens en eenige bastions. Hetzelve bevat de Magazijnen. Aan de

West-

Westzijde des eilands ligt er eene batterij van 14 vier-en-twintig ponders, welke de zandige stroom, die de rivier van de zee scheidt, bestrijkt. Eene andere batterij, op de Zuidpunt des eilands, bevat 16 zware stukken, eene derde op de Noordpunt 5, en eene vierde, een weinig ten Noorden der stad, 6 achttien ponders. De bevolking was in 1801 van 10,000 zielen, waaronder slechts 300 *blanke en andere vrijen, en voorts* enkel slaven. In vredestijd moet de bezetting uit 400 man bestaan, en in oorlogstijd uit 600; maar zij is nooit voltallig.

Den Senegal op ligt, 25 uur van S. Louis, op den regter oever der *rivier*, L'Escalle de desert, waar er veel in gom gehandeld wordt. Een weinig hooger op, loopt er uit den Senegal eene kreek, van den naam van de *Portugeesche rivier*, naar een meer, dat *Panier Fasiah* heet. Hetzelve ligt ten Zuiden; en er gaat maar hetzelve door die kreek in den regentijd een sterke stroom. Ook op den linker oever van den Senegal vindt men, 60 uur boven S. Louis, het fort Podor; en op den tegenovergestelden een weinig lager de faktorij Du Coq, en een weinig hooger die van Terrier rouge. Wederom op den linkeroever ligt, 255 uur boven S. Louis, het vermaarde Galam, waarheen de vrije Zwarten dier plaats jaarlijks de rivier opvaren. De booten, omtrent 40 in getale, verlaten in Julij S. Louis, en komen niet voor October te Galam aan. Hier wordt er de eerste dagen

van November eene markt gehouden, waar men stofgoud, ivoor, olifenhuiden, rijst, gierst en maïs, voor de behoefte van S. Louis en Goree, tegen Europeesche koopwaren ruilt. Men plagt er insgelijks slaven te koopen. Als het water der rivier begint te vallen, keeren de booten terug, en zij bereiken binnen 15 dagen S. Louis. Bij het langwijlige der uitreis, en de ongezondheid van het jaargetijde, dat voor Europeanen bijkans verderfelijk is, komen nog de zware tollen, die de Negervorsten langs de oevers vorderen, om den togt zeer onaangenaam te maken. Te lande wordt men hem, gedurende 8 maanden des jaars, op zijn gemak in 25 dagen gezegd te kunnen doen; maar de beste reistijd is in April, alswanneer de hitte door sterke Noordewinden gematigd wordt. De Senegal is vol Alligators en Nijlpaarden, en van Zeekoeijen niet ontbloot.

Ongeveer ter halver wege, tusschen den mond van den Senegal en Kaap Verd, loopt de rivier Gambiael in zee uit, en midden tusschen deze en de Kaap het zoute meertje Entan, waarin er zich eene rivier van den naam van *Rio Doce* (zoete rivier) ontlast. Het meertje is vol van zee- en meervisch, en een gelieft verblijf van waterwild.

Kaap Verd, de Westelijkste punt van Afrika, is het uiteinde van een schiereiland, dat door de Franschen aangekocht is. Zij ontleent haren naam van het groen, dat haar bekleedt, en voornamelijk

lijk uit palmbomen beſtaat. De grond is er goed, en wordt door verſchwaterbeekjes vruchtbaar gemaakt. De Noordzijde vormt de baai van Yoff, waar men zich in zeer gevaarlijke omſtandigheden bevindt, als men er binnen gloopen is. Want er loopt een ſterke Z. Z. O. aan loopende ſtroom daarin op, en men vindt en geen ankergrond, daar het er nabij den wal 100 vademen diep is. Het ſchiereiland heeft drie ſterk uitkomende punten. De Noordelijkſte, of Almadi, is laag, en er loopt van dezelve een klippenrif na genoeg 2 mijl zeewaarts in. De middelſte, of Kaap Verd, ligt ongeveer 2 mijl Zuidelijker, en de derde, Kaap Manoel geheeten, 3½ uur ten Z. O. van Kaap Verd. Na genoeg een uur ten Weſten van Kaap Manoel vindt men de Magdalena's eilanden, drie in getale, tuſſchen welke en het vaſte land er een vaarwater henen loopt, dat ongeveer eene mijl breed en 5 vademen diep is. Het Noordelijkſte en grootſte is met geboomte bezet, en heeft op zijn Zuideinde eene doorboorde rots. Het tweede is eene groote klip, wit van vogelendrek en hierom het Vogeleiland genoemd. Tuſſchen Kaap Manoel en Kaap Bernard, 3 uur ten Oosten van de andere gelegen, vormt de kust de baai van Ben, die, door het eiland Gorce ten volle gedekt, eene uitnemende havenkom oplevert, waarin er zelfs ſchepen gekrengd kunnen worden. Uit dezelve loopen, 1½ en 2 uur ten N. O. van Kaap Bernard, de kreken Canne en Ambo het land in,

Het eiland Goree, 1 ½ mijl ten Oosten van Kaap Manoel, is eene hooge dorre rots, van het Noorden naar het Zuiden ½ mijl lang, en ongeveer 120 vadem breed. Deszelfs oevers zijn rotsig, en met eene opeenstapeling van zwarte keijen gezoomd, uitgezonderd een kleinen zandigen inham aan den O. N. O. kant, waarin evenveel welke schepen voor anker kunnen gaan. De grond bestaat uit een roodachtig zand, waarop er van zelf niets wil groeijen; maar de inwoners hebben er echter tuinen voor keukengroentes weten aan te leggen. Het eiland heeft slechts eene bron, die naauwelijks water genoeg voor het Huis van den Gouverneur en het Hospitaal oplevert. De inwoners moeten zich met regenwater behelpen, of water van Ben en Blink op het vaste land, a uur van het eiland, doen komen; van waar men hun ook versch vleesch, vruchten, enz. toeschikt. De lucht is er gezond, en wordt door de zeewinden afgekoeld. Er ligt nabij het Noordeinde des eilands op eene hoogte een Fort, en aan de Oostzijde eene kleine stad, welker huizen van tigchelsteen en wel gebouwd zijn. Behalve de bezetting telt men er ongeveer 2500 vrije zwarten en slaven.

De Nederlanders kochten in 1617 het eiland van den Negervorst van Kaap Verd, en gaven het den naam van *Goede reede*, of *Goeree*. Deszelfs Afrikaansche naam is *Barfagüiche*. In 1663 namen de Engelschen het weg; maar het werd twee jaren later door de Nederlanders hernomen. In 1676

viel

viel het in de handen der Franſchen, die het tot 1692 behielden. Toen werd het aan de Engelſchen overgegeven. Maar in het volgende jaar hernamen de Franſchen het; en het verbleef aan hen tot 1759. Toen op nieuw door de Engelſchen genomen, werd het in 1763 teruggegeven. Voor en in 1783 wederom wegneming en teruggave; zoo als voorts in 1801, en bij den vrede van Amiens. Ook *in 1803 ging het eiland aan de Engelſchen over*; in 1804 van dezen wederom aan de Franſchen, en in 1805 al wederom aan de Engelſchen.

Ruffisco, op het vaste land, 3 uur ten O. N. O. van Goree, was voormaals een aan dit eiland onderhoorige Franſche post. Men vindt er eene goede reede, en eene verschwaterbeek, waaruit de naam der plaats ſpruit, dat eene verbastering van *Rio fresco* is. Aan de kust ten Zuiden van Ruffisco, vindt men voor en na de Kreek, of Marigot, van Parijs (*), en Portudal, voormaals even zulk een Franſche post, als Ruffisco, en 9 uur van Goree af gelegen. De reede ligt er open, en heeft eenen rotſigen oever. Tusſchen Portudal en *Kaap Serene*, dat de Noordpunt der baai van Joal is, ligt de bank van Amboru, dus naar een dorp aan de kust genoemd, dat 2 uur van daar ligt. De diepte daarop is 9 voet, en nader aan den wal

(*) Dus naar het voorgemelde Grand Paris genoemd, dat hier zou hebben gelegen. Van het Petit Paris zal er in het vervolg eenig ſpoor voorkomen.

wal 4 en 5 vadem. Joal is een verlatene Franſche poſt aan eene rivier of kreek.

De rivier Burſalum, voor den Noordelijkſten tak der Gambia gehouden, ontlast zich door 6 monden, tusſchen eilanden door. De Noordelijkſte mond heet *Palmera* of *Palmerin*. Men vindt hem op 14° N. B. den tweeden, *Salam* geheten, op 13° 52', en den derden op 30° 40'. Deze heet *Ballangamor*, de vierde *Bellonte*, de vijfde *Banquiale* en de zesde *Guiamac*. De laatſte drie vallen in den mond der Gambia. De Palmera en Salum laten ſlechts kleine ſchepen toe; maar boven de eilanden is de hoofdrivier Burſalum diep genoeg, om door de grootſte ſchepen bevaren te worden. De voornaamſte dezer eilanden zijn Sangomar, Banlam en Bellonte, en dezelve zijn meerendeels vruchtbaar, en worden dadelijk bebouwd.

De Gambia ontlast zich door een mond, welke 3 uur wijd is, en het Vogeleiland ten Noorden en Kaap S. Maria ten Zuiden heeft. Zij ontſpringt in dezelfde bergreeks, als de Senegal, en is voor ſchepen van 300 ton 60 uur ver bevaarbaar, en voor ſchepen van 150 ton 250 uur tot aan Barraconda; tot aan welke plaats het water in het drooge jaarſaizoen, van December tot Junij ingeſloten, bij den Vloed rijst. Van Junij tot September is het opvaren dier rivier, uit hoofde van haren ſnellen afloop, onmogelijk, en in deze laatſte maanden overſtroomt zij het lage land aan hare oevers, dat meestal met Mangroves bezet is.

Haar

Haar water is steeds slijkig. Het vloeit over van visch, maar ook van Alligators en Nijlpaarden. Boven Barraconda hebben de Europeanen haar niet bevaren. Er loopt aldaar dwars door haar henen eene bank van klippen, boven welke zij gezegd wordt, zich in een groot moerasig, en met waterplanten bedekt, meer te verliezen. Zij heeft aan haren mond twee vaatwaters. Het Noordelijkste, of groote, loopt tusschen het Vogeleiland en de bank Banguion door, is twee uur wijd, en 6 of 7 vadem diep. Het Zuidelijkste, of kleine, loopt tusschen die bank en Kaap S. Maria door, en heeft slechts 8 of 9 voet waters.

Daar de scheepvaart langs de Gambia, voor zoo veel den handel aangaat, bij uitsluiting aan Grootbrittanje toebehoort, heeft dit rijk eenige posten aan die rivier. De voornaamste is James fort, op een eiland, 10 uur boven den mond der rivier, welke tot aan hetzelve 5 vadem en meer diep is. Het eiland is slechts 600 voet lang en 50 breed. De Engelschen versterkten het aanvankelijk. De Franschen namen het in 1688 weg, en vernielden de werken; en men heeft naderhand onnoodig geacht, dezelve te herstellen. De tweede post is Jillifree, op den regter oever, tegen over James fort. Het is hier gezond, en het omliggende land is zeer vruchtbaar. Op den linker of Zuidelijken oever liggen Vintain, 2 uur boven Jillifree, Tancrowal 12 uur, en Joukakonda 6 dagen varens, boven Vintain. De Fransche fakto-

rij Alboreda ligt slechts een uur boven Jillifree. De De rivier Bintan valt, een uur boven James fort, van den Zuidkant in de Gambia, en is in alle jaargetijden met groote booten bevaarbaar tot aan Bintan; een dorp, dat voornamelijk door zwarte Portugezen bewoond wordt, die er goede en van huisraad wel voorziene huizen, en eene nette kerk, gezegd worden te hebben.

Ten Zuiden van den mond der Gambia ligt Kaap Pelé, of het Stoute hoofd, 4 uur voorbij Kaap S. Maria, en ten Noorden van zich de baai en bank van S Anna, en een groot klippenrif daarnevens, hebbende; voorts de rivieren S. Pedro, S. Anna en de Oesterrivier (*Los Ostras*), dat takken van de Casamanca zijn; terwijl men deze wederom voor een tak van de Gambia houdt. Zij wordt door eene bank, die slechts voor klein vaartuig bevaarbaar is, afgesloten; offchoon er binnen dezelve diepte genoeg voor de grootste schepen is. De Portugezen hebben eenige posten aan de Casamanca, waarvan de voornaamste, Zinquincor, aan den Zuidelijken oever der rivier, 3 uur van haren mond, gelegen is. Aan de zeekust heeft Kaap Roxo, 5 uur ten Zuiden der gezegde rivier, dezen naam van de roode kleur van den lagen, maar steil opgaanden, oever. Het is de verst uitkomende landpunt van een groot eiland.

De

De rivier S. Domingo valt 8 uur ten Oosten van Kaap Roxo in zee, en er loopt dwars door haren mond eene bank, waarover slechts schepen, die 8 of 9 voet diep gaan, geraken kunnen. Daar binnen is er ook hier, eenige uren ver landwaarts in, eene genoegzame diepte. Aan den mond ligt het onbeduidende Portugeesche fort Cacheo, en 5 uur landwaarts in, op den Zuidelijken oever der *rivier*, *de eveneens* genoemde stad, dat de voornaamste bezitting van de Portugezen aan deze kusten is. Zij bestaat uit drie lange, aan de rivier evenwijdige, straten, en eenige korte dwarsstraten. De huizen zijn alle gelijksgronds gebouwd, maar ruim en gemakkelijk. Er is er eene kerk, en twee of drie Kapucijnen houden zich er in eene soort van Klooster op. Dit een en ander staat onder den Bisschop der Kaap Verdsche eilanden. Ten Westen der stad ligt een driehoekig Fort, dat een bastion op elken hoek, en tusschen de twee, die naar den landkant gerigt zijn, een gemetseld gordijn, maar tusschen dezelve en het derde aan den rivierkant slechts palisaden heeft. De bezetting bestaat gemeenlijk uit 8 of 10 Europeesche Officieren en 30 soldaten, die, in Portugal iets misdreven hebbende, veroordeeld worden, om hier drie jaar te dienen.

Tusschen de rivieren S. Domingo en Geba, vallen er eenige riviertakken in zee, en vormen dezelve drie groote eilanden, Jatte, Basis en Bisao. Jatte, het Westelijkste, is 10 uur lang,

en heeft drie eilandjes, nevens zijn Westeinde. De dusgenoemde rivier S. Catharina scheidt dat eiland van Basiis, welk laatste 11 uur lang en vruchtbaar is, genoegzaam water en twee goede havens heeft, maar diefachtige en verraderlijke bewoners gezegd wordt te hebben. Het Oosterlijkste en grootste eiland, Bisfao, verheft zich uit zee trapswijze tot een berg, die van boven vlak is. Het heeft overvloed van water, vee en vruchten. De Portugezen hebben aan het Oosteinde eene handelplaats, met een fort, dat met 50 stukken geschut, en 300 soldaten, van den aard als boven, bezet is. Nabij die plaats ligt het kleine eilandje Boin, en dat der Sorcerors.

De rivier Geba, of Geves, loopt in een grooten inham ten Oosten van Bisfao uit, en heeft gemeenschap met de S. Domingo, tot welke, of de Geba, al de takken, die de vermelde eilanden vaneen scheiden, schijnen te behooren. De naam der Geba spruit uit eene Portugeesche vastigheid, die 15 uur van haren mond gelegen is. Zij is gedurende het drooge saizoen, van December tot September, voor vaartuig, dat 4 of 5 voet diep gaat, 50 uur ver landwaarts in, bevaarbaar; en tot zoo ver bemerkt men op haar den Vloed, die er soms met zulk een groot geweld in op loopt, dat hij er gevaarlijke tegenstroomen voortbrengt. In het regensaizoen stroomt de rivier te sterk af, dan dat men haar op kan varen.

De Rio Grande de S. Pedro is eene zeer aan-

zien-

zienlijke rivier, welker bron onbekend is. Men zegt, dat zij voor schepen 20 uur ver, en voor groote booten nog 38 uur verder bevaarbaar is, maar er dan eene klippenreeks dwars door loopt. Men wil, dat de Portugeezen haren loop 300 uur ver hebben nagespoord.

Tusschen Kaap Roxo en de Rio Grande, ligt nevens de kust de Archipel der Bisagos, of Bijagu, die uit verscheidene eilanden bestaat, welke op eene rotsige en zandige bank gelegen zijn, en van de drie gezegde eilanden, Jatte, Basis en Bissao, door een vaarwater, ter breedte van tusschen de 4 en 1 uur, en ter diepte van tusschen de 8 en 12 vadem, op eenen slijkigen grond, gescheiden worden. Deze eilanden rijzen van den oever trapswijze op tot de hoogte van 60 voet, en zijn ten deele uit het slib der Rio Grande ontstaan. Zij zijn zeer vruchtbaar, en bevatten tusschen zich eenige uitmuntende, maar door Europeanen zelden bezochte, havens. Het Westelijkste, Warang, Formosa, of het Groene eiland, is van het Oosten naar het Westen 6 uur lang, 3 uur breed, en vruchtbaar, maar onbewoond. Caruche en Corbele zijn aan den Oostkant de naaste. Hierop volgt Cazegat, of het Punt eiland, 6 uur lang, 2 uur breed, bewoond, vruchtbaar en wel bebouwd. Hetzelve is van riffen omringd, uitgenomen aan de Z. W. en N. O. punten, nevens welke er eene goede ankerplaats is. Nevens het Oosteinde ligt het eiland Papaguya, of der Papagaaijen.

gadijen. De inwoners van Cazegat worden als gezellig en eerlijk beschreven. Bulam, het best bekende van deze eilanden, ligt tegenover den mond der Rio Grande, en is van het Oosten naar het Westen ongeveer 9 uur lang, en 5 uur breed. Het verheft zich van den waterkant af naar binnen trapswijze, en heeft midden op zich eenige bergen, die met houtgewas bezet zijn, en een aantal beken van zich afgeven. Men vindt er wilde paarden, osſen, buffels en geiten, zoo wel als olifanten, lijfenas, herten en wilde zwijnen. Toen de Engelſchen zich in 1792 op dit eiland nederzetteden, was het onbewoond, maar bouwden de bewoners der naburige eilanden er rijst en gierst. Ten Westen van Bulam ligt het eiland Gallina, dus naar zijnen overvloed van hoenders genoemd. Hetzelve is bewoond en vruchtbaar, en wordt wel bebouwd. Arcas, of het Boog eiland, ten Noorden van Bulam, vormt de Zuidpunt van den ingang der Rio Grande, en is ſlechts door een eng vaarwater, of eene kreek, van het vaste land gescheiden. Kasnabac is een der aanzienlijkſte eilanden van den Archipel. Het heeft eene bevolking, door welke het wordt bebouwd. Nevens deszelfs Noordzijde liggen de dusgenoemde Zwijneneilanden. De verdere eilanden zijn Suoga, ten Westen, en Jambir ten Z. O. van Kasnabac, Cavale, of het Paarden eiland, en Mel, of het Honig eiland. Van dit laatſte loopt er regtſtreeks naar en tot aan Poiſſon, of het Vischeiland, dat

3 uur

3 uur ten Zuiden van hetzelve ligt, een klippen rif; en Poiafon heeft om zich heenen banken, uitgezonderd aan de Westzijde, waar en, een mijl van den wal, op negen vadem waters, eene goede ankerplaats is. Alcatras is een klein eiland van riffen omringd, 10 of 12 uur ten Oosten van de Bissagos, en ongeveer ten W. N. W. van de rivier Nunez Taistro.

Deze rivier, waarschijnlijk een tak der Rio Grande, heeft een zeer wijden mond, die wel met banken bezet is, maar daartusschen vaarwaters heeft, welke 2 of 3 vadem diep zijn. De rivier is snel van loop, en men beschouwt ze gemeenlijk als de Oostergrens van het grondgebied, waarvan de Portugezen zich den eigendom aanmatigen. Verder heen is de kust met ondiepten bezet, en met eilanden, van welker eene de punt den naam van *Kaap Verga* voert.

Tusschen Kaap Verga en de Sierra Leone valt in den Oceaan vooreerst de Pongo, eene rivier van aanzienlijke grootte, welke 40 mijl landwaarts in bevaarbaar is, en op welke er veel gehandeld plagt te worden; voorts de Cacunga, Dembia, Dania, Sangoree, Quiap, of Quoyaporte, Kissey, of Bereira, Tanna, of Sama, Mailecoury en Groote en Kleine Scarcy, waaraan de Engelschen eenige handelplaatsen hebben. Volgens de

nieuw-

nieuwste kaarten schijnen die rivieren te zijn de Rio Grande en Sierra Leone te wezen. Tegen over de Dania liggen acht eilanden van den naam van Los (*), waarvander vier bewoond en de overige bloote klippen zijn (†). Het eerste, of Willemsland, vorme de Zuidpunt aan den ingang der rivier, en is slechts door eene enge kreek van het vaste land gescheiden. Het Westelijke uiteinde van dit eiland heet de Tumba, of Tombeau punt. De andere zeven liggen digt bijeen, en zijn door een vaarwater, dat 2 mijl wijd is, van Tumba punt afgescheiden. Zij zijn hoog van grond, aangenaam en gezond. Tamara, het Westelijkste en grootste, verheft zich zagtswijze tot eene hoogte, die men in 't vet kan zien. Het levert uitnemend timmerhout, rijst, gierst, vruchten, enz. Bot, of het Faktorij eiland, waarop de Engelschen een klein fort hebben, is ongeveer een mijl lang, en 100 ellen breed. Het heeft eenige bronnen van uitnemend water, en aan den Oostkant eene

(*) Dit is eene geweldige verbastering van den naam van *Ilhas de los idolos* (Afgoden eilanden) waarmee de Portugezen het achtal bestempelden, toen zij het ontdekten. De Afrikaansche naam is *Turotimah*.

(†) Een derzelve heet, naar den vogelendrek, die het bedekt, het *Witte eiland*; twee andere het *Geiten* en *Bokjes eiland*. Er is hier alomme een groote overvloed van zeevisch.

eene bank; maar de schepen gemeenlijk binnen worden. Gravesend, tusschen Tamara en Long Reach heeft een dor in den omtrek, slechts eenige kleine gebouwen, maar van zandigen inham met eene goede ankerplaats, en twee Engelsche Factorijen. De Sierra Leone, eigentlijk *de rivier der Sierra Leone*, heeft dien naam van eene bergketen, waaruit zij ontspringt, en waaraan de Portugezen dien naam *gegeven hebben*, omdat zij dachten, dat er veel leeuwen ophielden, terwijl men thans weet, dat er eigentlijk in tegendeel geene gevonden worden. De rivier heet eigentlijk *Rio Grande*, en werd door de Franschen *Tagrin* genoemd, naar een voorgebergte, dat de Engelschen *Sierra Leone-Kaap* heet. Hetzelve is hoog en met gehoomte bezet. Bij dit voorgebergte ligt een klip, de *Bihanonian* geheeten, en bij hoog water onzigtbaar, maar tusschen dezelve en de Kaap een diep en veilig waarwater hebbende, dat bij het inloopen in de Sierra Leone gevolgd kan worden. Want hierbij houde men steeds langs hare genoemde Kaap en dáárop Zuidelijker oever heenen, daar haar mond, hoe wijd ook op een waarwater na, dat 2 mijl breed en, binnen een steenworp van den wal, 12 of 14 vademen diep is, door eene groote bank afgesloten wordt. Deze heet de *Middelgrond*, en heeft aan den zuidelijken kant het Luipaarden eiland, dat tusschen zich en de Noordpunt van den mond der Sierra Leone

slechts

slechts een doortogt voor klein vaartuig openlaat. De geheele wijdte der rivier, tusschen het gezegde eiland en de Sierra Leone kaap, bedraagt 7 mijl; doch dezelve wordt, ongeveer 2 uur boven die punten, de helft naauwer, ja vervolgens slechts eene mijl, maar, 6 uur hoogen op, wederom 3 mijl wijd. Het Getijde loopt de rivier elf uur ver op, maar is er gedurende het regenſaizoen zeer ongelegeld. In het drooge faizoen rijst er het water regtſtandig 10 voet, en het Getijde loopt 5 mijl in een uur af. Op een grooten afſtand van zee is er in de rivier een hooge waterval. De Noordelijke oevers zijn laag, en met ondoordringbare boſſchen begroeid; maar de Zuidelijke vormen een Romaneſk tooneel van hooge heuvels en bergen. Aan dezen kant ligt Vrijſtad (*Freetown*) de Philantropiſche ſtichting des voorgemelden genootſchaps, 3 mijl binnen Kaap Sierra Leone, op een grond, welke eerst ſteil tot de hoogte van 50 voet uit het water oprijst, en vervolgens amphitheatersgewijze, tot aan den voet van een heuvelrenks, welke ½ mijl van den oever der rivier af ligt, en welker toppen 600 voet boven het waterpas van rivier en zee verheven zijn. De grond beſtaat er uit mergel, met zand en roſſen vermengd, de heuvels zijn met hooge boomen bekleed, en de valleijen met een beſtendig groen. Het water is er beter, dan aan eenig ander deel der kust; er loopen twee beken door Vrijſtad, en deze plaats heeft verſcheidene bronnen. Daar

er

er hier geene moeusſen zijn, is de lucht er gezond, behalve bij den aanvang der regens in Mei en Junij; en zelfs in deze maanden is zij hier gezonder, dan op de meeste andere plantſen langs de kust.

Het voornaamſte, dat men er bouwt, is rijst, mais, zoete casſava, of manioc, yams, en meest al de vruchten van tusſchen de Keerkringen. Al de *tamme dieren en vogelen* van Europa worden er *in overvloed* aangefokt. De rivier is er vol visch, waaronder er intusſchen door Alligators en Haaijen eene groote slagting wordt aangerigt. Men vindt er driederlei *Schildpadden* in menigte, en Zeekoeijen, de Guana en meer andere soorten van Hagedisſen, maar ook onderſcheidene slangen, waaronder, zoo als men wil, zelfs de groote Boomslang (*Boa conſtrictor*). Op de naburige bergen onthouden er zich Luipaarden, Hyena's, Antelopen, wilde zwijnen, eekhorens, apen, waaronder de Chimpanzee, welker maakſel het naaste aan dat van den mensch komt, enz. Zeer lastig vallen hier de Inſekten der warme luchtſtreek, als Termiten, of witte mieren, muskieten, aardvlooijen, enz.

Behalve de Kolonie van Vrijſtad, hebben de Engelſchen eene vastigheid op het eiland Bance, eene dorre klip, 5 uur hooger op. Van hier dreef men voormaals den Slavenhandel op de rivier. Op een ander eiland, Tasſa, een weinig lager, is er eene aanzienlijke katoenplantaadje. Op het eiland

Gambia, in de rivier Bunch, welke van den Zuidkant in de Sierra Leone valt, ſtichtten de Franſchen in 1784 eene vastigheid ten behoeve van hunnen handel in ſlaven; en de Portugezen hebben er ten zelfden einde aan de Sierra Leone; maar men gedoogt niet, dat zij er gebruik van maken (*).

West ten Zuiden van Kaap Sierra Leone ligt het Noordelijke uiteinde der S. Anna's plaat (op de meeste Kaarten de *Basſaw's*, of *Bashaw's*, bij verbastering van *Baxos*, genoemd.) Die ondiepte loopt in eene *Z.* O. rigting 17 uur ver langs de kust henen, en heeft op haar Zuidelijk uiteinde de Schildpadden eilanden, die zich in eene keten tot aan het Westelijke uiteinde van het eiland Sherborough, of Kaap S. Anne, voor den mond der Sherborough rivier, uitſtrekken. Aan de Noordzijde van deze eilanden loopt er naar die rivier een vaarwater, ter diepte van 3 en 4 vadem. Om de gezegde ondiepten te vermijden, moet men, van Kaap Sierra Leone Zuidwaarts aan willende, binnen of buiten den Timmerman om, Z. W. aan houden, buiten alle gezigt van het land, om van de gezegde ondiepten geen gevaar te loopen.

Tuſſchen de Sierra Leone en Sherborough val-

len

(*) Ook elders is de Slavenhandel hun door de Engelſchen, ſomwijlen zelfs gewapenderhand, en door het wegnemen van Slavenhalers, belet geworden.

ben er in Yawry baai de rivieren Ajatto punt, Kales en Gamboas, welke voor booten 10 of 12 uur ver bevaarbaar is. Aan de rivier Sherborough, of Yattouka, nabij haren mond, hebben de Engelſchen Jenkin's Stad, waar de groote ſchepen ankeren; maar kleine varen de rivier op, tot daar de Madra Bomba, waar de voornaamſte handelplaats is, zich in haar werpt. Nevens de rivier Kales ligt het eiland Banana, dat 4 mijl lang, 2 mijl breed en vruchtbaar is. Het heeft aan de Oostzijde twee kleine inhammen en nevens het Z. W. einde de Bengal klippen. Het eiland Plantain, of Brave, ligt nevens de landpunt Taſa, 4 uur ten Westen van het eiland Sherborough.

Tusſchen de rivieren Sherborough en Meſurado treft men de Gallina's, Suiker en Nun rivieren aan, die gelijkelijk door zandplaten voor al, wat meer dan Kanoo is, geſloten zijn. Cabo Monte beſtaat uit eenige hergtoppen, en laag land aan weerskanten. Zij heeft ten Westen eene ankerplaats, welke intusſchen zelden anders aangedaan wordt, dan om voorraad, van geiten, zwijnen, hoenders en ander gevogelte, rijst, visch en versch water, welk allen hier te bekomen is. De rivier Meſurado heeft ten Oosten van zich de Kaap van denzelfden naam, die aan de Westzijde genoegzaam regtſtandig uit zee oprijst, maar aan de Oostzijde ſchuins. Als men van de Noordzijde komt, vertoont zij zich als een eiland. De Portugezen, die aan de rivier eenige vastigheid hebben,

geven haar den naam van *S. Paul.* Zij is in het regenſaizoen voor ſchepen van aanmerkelijke grootte bevaarbaar, en in haren mond is er ten allen tijde 5 of 6 vadem waters; en ankerplaats voor groote ſchepen.

Aan de Peperkust hebben de Europeanen geene vastigheden, en men handelt er ook niet veel. Het meldenswaardigſte daaromtrent beſtaat in de rivier Junk, 16 uur ten Oosten van Kaap Meſurado; S. Jans rivier, 8 uur verder; Bisſaw, eene groote Negerſtad, en de Jonge Sesters- of Sexter-rivier. Deze verkent men aan eenen landwaarts in, midden in laag land, gelegenen hoogen ronden berg, en aan drie klippen ten N. W. van haren mond; ten Westen van welken er eene reeks van klippen en zandplaten 2 uur ver zeewaarts in loopt. Kaap Baxos, de Oostpunt der laatstgenoemde rivier, is laag; en er ſtrekt zich van daar een gevaarlijk rif 2 uur ver in zee uit. Hetzelve heeft op zijn uiteinde het dusgenoemde Palma's eiland, of de Duivels klip, binnen welke er geen doortogt is. De rivier is ſnel van ſtroom, maar laat zich echter door Koopvaarders 3 uur ver opvaren, en door Barkasſen nog veel verder. Bij het inkomen laat men aan de regterhand eene klip liggen.

De rivier Sanguin is ſlechts voor booten geſchikt. De Swino Kaap onderkent men aan 3 of 4 hooge klippen, 2 mijl van den wal, en daar tegen over de Negerij Battow, $\frac{1}{2}$ uur ten Westen

van

van de Kaap, ten Oosten van welke er ook klippen liggen. De rivier Swino, 3 uur ten Oosten van de Kaap, laat slechts schepen toe, die 10 voet diep gaan. Settera Krou, of Citrie, is een groot Neger dorp, en eene der voornaamste handelplaatsen aan de Peperkust. Men kent ze aan eene Kaap met drie zwarte punten, nev ns welke er twee groote en steile klippen in zee liggen, waarvan de grootste den naam van *Zwaluw* voert, en 3½ uur van den wal af ligt. Er loopt van de Westpunt der rivier, bij welke het dorp ligt, een rif zeewaarts in. Groot Citrie is 5 uur verder ten Oosten gelegen. Tusschen beide plaatsen zijn er eenige kreken, van waar er zich met booten water en hout laat halen. Het land is binnenwaarts zeer hoog, en er verheffen zich aldaar verscheidene ronde bergtoppen.

De Groote Sesters rivier, ook *Klein Parijs* genoemd, waar men voormaals slaven inhandelde, ligt 15 uur ten Westen van Kaap Palmas. Na genoeg midden tusschen beide valt de rivier Gorivay in zee. Kaap Palmas, de Westpunt der Bogt van Guinee, laat zich ligtelijk onderscheiden. Zij vertoont zich eerst als een berg, die zich bij het naderen in drie ronde bergtoppen splist; en deze hebben op hun uiteinde drie zeer hooge palmboomen, van welke de Kaap haren naam ontleent. Tusschen haar en de Groot Sesters is de kust met klippen bezet; en een uur van de Kaap is een rif, met een vaarwater binnen door, waarin het zoo

allergeweldigst Oostwaarts aan, en naar de Kaap toe, ſtroomt, dat men zich daar niet moet wagen.

Het Westelijke gedeelte der Ivoorkust wordt evenmin bezocht, als de Peperkust. De voornaamſte punten van opmerking zijn aldaar de volgende. De Cavally rivier heeft eenen wijden mond, die enkel zigtbaar is, als men van den Westkant komt, wanneer men hem ten Noorden van zich heeft. Hier is een Negerdorp, dat midden in een digt woud ligt, en 5 of 6 zwarte klippen voor zich heeft. Het dorp Thabo, eene aanzienlijke handelplaats, ligt 4 uur verder ten Oosten, aan een rivierije; en nog Oostelijker doen er zich voor en na de dorpen Dodo, Taffa en Berbie op, achter welke het land oneffen en bergachtig is. De S. Andries rivier heeft eenen wijden mond; maar eene zandplaat, welke er dwars door loopt, laat er ſlechts barkasſen toe. Men ging er voormaals dikwijls, om ivoor en levensmiddelen. Er vangt hier een opmerkelijke ſteile oever aan, die rood van kleur is, en zich 7 uur ver ten Oosten uitſtrekt. Van Kaap Palmas tot aan de S. Andries rivier peilt men langs den wal, op een uur afſtands, 25 of 30 vadem; maar langs den rooden oever is de diepte veel geringer, en op 2 uur afſtands niet meer dan 10 of 12 vadem. Ter halver wege tusſchen de laatstgenoemde riviet en Kaap le Hou ontlast zich de rivier Friſco, of Lagos, en 3 uur ten Oosten van de Kaap de rivier La Hou, die ſlechts kanoos toelaat. Hier peilt men, op een

uur

uur afſtands van den wal, 45 vadem, en op twee uur geen grond. De rivier Sueira de Costa loopt, tuſſchen de laatstgenoemde Kaap en de Driepuntige, midden door een woud, met een wijden mond in zee.

De Europeeſche vastigheden aan de Goudkust *nemen eenen aanvang bij* Aſinee, een groot Negerdorp, bij eene rivier, 9 uur ten Oosten van de Sueira de Costa. Hier hebben de Engelſchen het fort Apollonia, dat zijnen naam aan eene Kaap mededeelt, welke een uur ten Westen van hetzelve ligt. Die vastigheid *is intusſchen* van weinig beteekenis, daar men er, uit hoofde van de ſterke branding, ſlechts met de kanoos der inboorlingen aan wal weet te komen.

De *rivier* Ancober, of *Slang*, uit hoofde van haren kronkelenden loop door de Portugezen dus genoemd, ontlast zich 2 uur ten Westen van de driepuntige Kaap. Eene bank, die haar afſluit, laat ſlechts booten over; offchoon het binnen de bank *diep* genoeg is. De oevers der rivier zijn 20 uur ver met hooge boomen bezet. Op den Oostelijken oever ligt het Nederlandſche fort S. Antonio, ½ uur van de rivier, en niet ver van de Negerſtad Axim. Hetzelve is op de Portugezen veroverd geworden, en met 20 ſtukjes ligt geſchut bezet. Onmiddellijk boven hetzelve omvat de rivier foortgelijk een eilandje, als het Rozenburg

der Maas, dat den naam van *Arcas* voert, en aan weerskanten van zich ſlechts een eng vaarwater open laat (*). Men geraakt hieromſtreeks intusſchen ligtelijk aan wal; versch water is er goed en gemakkelijk te bekomen, en dit gedeelte der kust wordt voor een der minst ongezonde gehouden. Drie mijl ten Oosten der rivier werd het fort Hollandia door eene Pruisſiſche Compagnie gebouwd, die aan hetzelve den naam van *Fredericks-*

(*) Hooger op plagten de Nederlanders aan de rivier nog een post te hebben. Dit, en wat daaromtrent gebeurde, verhaalt de Generaal VAN DEN BOSCH, in deszelfs reeds vermelde beſchrijving der *Nederlandſche bezittingen in Azie, Amerika en Afrika*. Maar hij laat ons, ten aanzien van andere door hem onvermelde Nederlandſche posten, in het onzekere, of zij nog beſtaan, en in ſtand gehouden worden; en de Kaart, over welker gebrekkigheid hij zelf zich in de *Voorrede* voor zijn *eerſte deel* reeds heeft beklaagd, geeft daaromtrent ook geen licht. Tot hare wezenlijke onnaauwkeurigheden behoort voorts met name, dat zij ter plaatſe, waar het Nederlandſche fort *Takorary* gelegen heeft, en denkelijk nog ligt, dat *Dixcove* nederzet, waaromtrent Z. E. in het *tweede deel*, *bladz.* 289 ſchrijft: *Twee mijlen boven* Akoda *ligt het Engelſche fortje* Inſuma *aan de Negerij* Dikshoven. Daarentegen ſchijnt zij aan *Vredenburg* de regte plaats, niet *ten Oosten*, maar ten Westen, van Delmina te geven; en hieromtrent ſchijnt Kapiteln HINGSTON TUCKEY ons MEREDITH's *Deſcription of the Goldcoaſt* te regt gevolgd te zijn.

wicksborg gaf, maar het in 1740 verliet. Zij had op de driepuntige Kaap nog een post van den naam van *Tracama*, en een derden bij Akoda. Eene naderhand te Emden opgerigte, maar ingelijks verloopene, Compagnie had ook eene faktorij aan deze kust. De *Driepuntige kaap* heet dus naar hare drie hoofden, die door zandige inhammen vaneen geſcheiden worden. Een uur ten *Oosten van haar ligt* het thans Nederlandſche fort *Akoda*, of Aquida; en 3 uur verder het Engelſche Dixcove, bij Infumah, en aan eene kreek, die ſlechts voor Kanoos bevaarbaar is; alwaarom deze vastigheid van even weinig beteekenis is, als Apollonia.

Het Negerdorp Botroe, of Boutry, een uur ten Oosten van Infumah, wordt door het Nederlandſche fort Batenſtein beſtreken, dat op een hoogen heuvel nabij de oevers der Antem ligt. Dit is eene ſchoone rivier, vol visch, maar ook vol Alligators. Zij heeft 3 mijl van zee eenen ſchilderachtigen waterval. Het fort Takorary werd voor en na door de Engelſchen, Nederlanders, Pruiſſen, Zweden en Denen, en in de laatſte plaats wederom door de Nederlanders bezeten. Een half uur verder ten Oosten hebben deze eene vastigheid, *Oranje* geheeten, te Sukkondee, en de Engelſchen ook eene, een musketſchot van die andere. De inham, waaraan zij liggen, levert de beſte ankerplaats det ganſche Goudkust op. Nog 3 uur verder van Takorary ontlast zich de S. Jans ri-

vier, welke door de Negers als eene Godheid aangebeden, en *Bosfum Prá* (de heilige rivier) geheeten wordt. Men weet, dat zij 100 mijl lands uitloopt; en zij wordt met den Ankober, welks mond 16 mijl van den haren verwijderd is, gemeenschap geacht te hebben. Aan haar ligt, bij de Negerij Chama, het Nederlandsche fort S. Sebastiaan, door de Portugezen gebouwd, en 21 stukken geschut voerende. Nog 4 uur verder ten Oosten hebben de Nederlanders en Engelschen, te Commenda, of Ekka Tekka, zeer digt bij malkanderen elk een fort. Het Nederlandsche, *Vredenburg* genoemd, is een vierkant, dat 32 stukken geschut voert. Achter Commenda verheft er zich een hooge berg, die uit zee op den afstand van 20 uur zigtbaar is.

Delmina, dat van deszelfs Fransche stichters in de veertiende eeuw den naam van *S. George de la Mine* ontving, en in 1637 door de Nederlanders aan de Portugezen ontnomen werd, is de hoofdplaats der Nederlandsche bezittingen aan deze kust. Zij ligt op eene in zee uitloopende landpunt, en bestaat thans uit een vierkant kasteel, met een toren op elken hoek, en eene dubbele gracht aan de landzijde. Aan den zeekant is het landen er, uit hoofde van klippen en branding, onmogelijk, behalve op eene plaats, welke door 20 achttienponders bestreken wordt. Het geheel voert 100 stukken geschut, en is gedeeltelijk van steenen van vorige gebouwen opgemaakt, en gedeeltelijk van

tig-

geheschen, welke men uit Nederland derwaarts voerde. De groote Negerstad Odenna, met huizen van gehouwen steen, ligt beneden het kasteel; en binnen een kanonschot ten Oosten van hetzelve vindt men de rivier Benja, nabij welke een heuvel het Nederlandsche fort Koenraadsburg op sich heeft. Dit is een vierkant met vier bastions, waardoor Delmina bestreken wordt.

- *Op den geringen* afstand van $\frac{1}{2}$ uur ten Oosten ligt het door de Nederlanders in 1624 gestichte, maar straks na eenen mislukten aanval op Delmina verlatene, en door de Franschen *Cap Corse* genoemde, Kustkasteel, (*Coast Castle*) der Engelschen, dat hunne hoofdplaats aan de Goudkust is. Het is op eene in zee uitloopende rota, *Tabbrough* geheeten, aangelegd, voert 38 stukken geschut, bevat groote magazijnen, en heeft steeds een aantal klein vaartuig in beweging, om de ladingen voor Compagnies schepen bijeen te halen. Deze ankeren er op eene reede ter diepte van 8 vadem, onder het bereik van het geschut des Kasteels, achter welk laatste er eene groote Negerij ligt.

- Naast Delmina maakt het fort Nassau, bij Mauree, 2 uur ten Oosten van het Kustkasteel, de voornaamste vastigheid der Nederlanders uit. De Engelschen bezitten daarentegen, nog een uur verder, Anamaboo, dat de voornaamste zetel van hunnen Slavenhandel plagt te wezen, en zelden minder dan 20 Engelsche schepen op zijne reede plagt te

te hebben. De Nederlanders hebben, 2 uur verder ten Oosten, bij Coromantijn, het fort Amsterdam, met 20 stukken geschut; en de Franschen, 3 uur van daar, Amokou, hunne eenige vastigheid hier omstreeks, die intusschen nimmer bloeide, daar men er slechts in Negerkanoos landen kan, en een uur ver gaan moet, om versch water te zoeken. Tantumquerry is eene Engelsche faktorij, een uur ten Oosten van eene eveneens genoemde landpunt. De Nederlanders hebben wederom eene faktorij bij Apam, en een vierkant fort, *Lijdzaamheid* geheeten, op eene hoogte, nabij eene kreek. Te Winnebah (bij de Franschen *Simpan*) ligt er aan eene rivier een Engelsch fortje, waaromtrent een reiziger van den aanvang der achttiende eeuw schreef, dat het vier bastions had, die zoo groot waren, dat men ze gemakkelijk zonder pols overspringen kon. Tusschen Winnebah en Apam verheft zich de Duivelsberg, die boven alle andere bergen aan deze kust uitsteekt; en 3 uur ten Oosten van Winnebah ligt de Nederlandsche faktorij Barrakoe, of Berkoe.

Ongeveer 6 uur verder bevat het groote Negerdorp Acra het Engelsche James fort, en op een kleinen afstand ten Oosten het Nederlandsche Crevecoeur; terwijl de Denen, die verderheen de Nederlanders als vervangen, een uur ten Oosten van het laatste fort, Christianborg gebouwd hebben, dat hunne voornaamste vastigheid hieromstreeks,

en

en met 100 ſtukken geſchut bezet is. Nog 3 uur verder van Acra ligt Ningo Pikenenaij; wederom 2 uur verder ten Oosten, aan Kapitein James baai, Tremini, of Temma. Puny, of Pompernay, 2 uur van Temma, heeft twee kreken voor booten, en goed water. Al wederom 2 uur verder ten Oosten hebben de Engelſchen de faktorij Prampram. Een uur van hier ligt, insgelijks aan de kust, *Agrico, en 2 uur Oostelijker* Ningo Grand, of Fredensborg, een nieuw gebouwd Deensch fort. Nog 8 uur Oostelijker, en 4 uur ten Westen van den mond der Volta, vindt men Baya; en voorts gemaakt men de Deenſche vastigheden aan die rivier, ten Westen en Oosten van welke zij de forten Kongſtein en Prindſtein, en in welke zij op een eiland de faktorij van Adda, bezitten.

De Volta ſcheidt de Goud- en Slavenkust van een, en ontlast zich met groote ſnelheid door een wijden mond, door welken er eene zandplaat loopt, *waarover* er bij goed weder ſlechts Barkasſen kunnen. Zij doet het zeewater op eenen aanmerkelijken afſtand verkleuren, en is van de Sierra Leone af tot hier toe de eenige rivier, die zulks doet. Hieruit, en uit het overſtroomen van hare oevers in November, lang na het einde van het regenſaizoen, dat in Augustus ophoudt, beſluit men, dat zij zeer ver landwaarts in reikt. Zij omvat

ver-

verscheidene eilanden, van welke de meeste tijdens de overstrooming onderloopen. Van de Westpunt van den mond der rivier loopt er een klippenrif vrij ver zeewaarts in, aan welks buitenzijde de daarover heenen stortende stroom der rivier als een waterval vormt. Daarentegen is het water aan den Oostelijken oever des riviermonds volkomen effen.

Van het daar gelegene fort Prindstein, ook *Volta* geheeten, ligt Kaap Mondego 2 uur af, en nog 3 uur Oostelijker ligt de lage S. Paulus kaap, van welke er eene droge zandrib zeewaarts in loopt. Nog 5 uur verder ten Oosten vindt men het Deensche fort Queta, van hetwelke er zich een zout meer tot aan het laatstgenoemde fort uitstrekt. Tusschen de beide forten is de zeeoever laag, en heeft zij weinig houtgewas. Van denzelfden aard is de kust 2 uur verder, tot aan Klein Popo, en nog 10 uur verder, tot aan Whidah. Midden tusschen de laatstgenoemde plaatsen vindt men Groot Popo; een Negerdorp, ten Westen van hetwelke eene rivier, de *Euphrates* genoemd, en voor een tak van de Volta gehouden, zich in zee werpt.

Whidah, ook *Gkegoy*, en bij de Franschen *Judah*, is een groot Negerdorp, bij hetwelke de Franschen, Engelschen en Portugezen, forten hebben, die slechts een pistoolschot van elkanderen af liggen. Dit gedeelte der kust wordt, zoo als wij reeds hebben opgemerkt, door de dusgenoem-

noemde Prée gevormd, die eenige zoute meeren van de zee ſcheidt. Twee dezer meeren, die door een eiland vaneen geſcheiden worden, liggen tuſſchen de landingsplaats aan de Prée en de Europeeſche faktorijen, welke ongeveer een uur van de landingsplaats af op den vasten wal gelegen zijn. Het Fransche fort is het grootſte, en hoog van ligging. Hetzelve vormt een langwerpig vierkant, *en heeft op elken hoek een toren*, die 8 of 10 *ſtukken* voert. De bovendeelen van deze torens bij de ſchietgaten zijn van klei, even als de gordijnen tuſſchen de torens. Deszer benedendeelen zijn van gehakken ſteen. Het geheel is van eene drooge gracht omringd. Het bevat groote magazijnen, en heeft voor den ingang een grooten tuin, die van aarden wallen omgeven is.

Het Engelſche fort is een volkomen vierkant, geheel van klei, met een toren op elken hoek, die 6 ſtukken voert, en met eene drooge gracht. Na genoeg van denzelfden aard is het Portugeeſche fort. Elk fort heeft eene bron, die goed water geeft; maar dit laat zich zeer bezwaarlijk naar de ſchepen voeren, en deze moeten zich met ongezond water vergenoegen, dat in vaten, welke men in de Prée laat zinken, opgevangen wordt. Het is er voorts aan de kust zoo ondiep, dat de ſchepen verpligt zijn, om a uur van dezelve, op 9 of 10 vadem, voor anker te blijven; en het is er zeer moeijelijk, ja dikwijls onmogelijk, aan land te komen, uit hoofde van eene zandbank,

of

of plaat, welke op 80 el afſtands evenwijdig aan de kust loopt, en op welke de zee met groot geweld breekt, terwijl zij digter aan den oever in vergelijking effen is.

Ten Oosten van zich heeft Whidah het Koningrijk Ardra, dat Epea en Porto Nova bevat. De laatſte plaats ligt 15 uur van Whidah, en 5 uur van zee. Tuſschen deze en haar ligt de Prée, met twee zoute meeren, van welke er een voor Barkasſen tot op zekeren afſtand, en voor Kanoos 40 uur ver Noordwaarts aan, bevaarbaar is. Tuſschen Porto Nova en de rivier van Benin plagt men te Bedagra en Ahoui ſlaven in te handelen.

De rivier Formoſa, of van Benin, die men voor een der takken van den Niger houdt, is voor klein vaartuig 10 uur ver bevaarbaar, en zoo ver bemerkt men den Vloed. Tuſschen haar en den Primero, die zich 11 uur ten Westen van haar ontlast, doen dit nog een groot aantal andere. Voor den ingang der Formoſa vindt men eene groote zandplaat; en het vaarwater loopt, ten Oosten van dezelve, digt langs de Oostpunt der rivier henen. Landwaarts in werpt de eigenlijke rivier van Benin zich van de Westzijde in haar. Deze laat zich door ſchepen, die 9 voet diep gaan, 18 uur ver tot aan het dorp Agathon bevaren. Nabij dit laatſte plagten de Nederlanders eene vastigheid te hebben, die omſtreeks 1747 vernield werd. De ſtad Benin ligt van de oevers de-

dezer rivier af landwaarts in, op eene vlakte, waar men geen enkelen ſteen ziet. Zij is van eene diepe gracht, en de overblijffelen van een ouden aarden wal, omringd, en bevat veel volks.

Tusſchen de rivier Formoſa en de Kaap van dien naam ontlast zich de Rogocam, de Rio des Escravos, of Slaven rivier, en de Rio des Forçados, of Galeiboeven rivier, welke met de Slaven rivier gemeenſchap heeft, offchoon derzelver monden 5 uur van elkander af liggen. De mond der Slaven rivier ligt 5 uur van de Formoſa af, en is ſlechts 2 vadem diep. Er loopt van deszelfs Zuiderpunt eene bank 4 uur ver in zee op, met 3 voet waters op het droogſte, en 3 vadem op het diepſte. Aan haar uiteinde ziet men de kust niet meer; zoo laag is deze. Aan de Galeiboeven rivier ligt 5 uur landwaarts in Wary, de woonplaats van den Koning des lands. De rivier Ramos valt 12 uur voorbij de laatstgenoemde in zee, en tusſchen deze en Kaap Formoſa is de kust zeer laag, en met geboomte bezet. Zij wordt door eenige rivieren afgebroken.

Kaap Formoſa ſcheidt de golven van Benin en Biaffra vaneen, en is zoo laag, dat men in het eerſte ſlechts de boomen op haar ziet. De zee nevens haar is zoo ondiep, dat er een uur van den wal ſlechts 8 vadem waters ſtaat, en men op 15 vadem geen land meer ziet. De bodem is er een zeer week ſlijk, dat denkelijk uit de gezegde rivieren ten Westen en die ten Oosten der Kaap,

die gezamenlijk takken van den Niger ſchijnen, voortgekomen is. Die ten Oosten zijn vooreerst de Nun, 7 uur van de Kaap, en door eene zandplaat zelfs voor booten geſloten; voorts de S. Barbara, of Mea, S. Nikolaas, Barbelamo, Sombrero, Rio Real, of Nieuw Calebar, voor welke het eiland Fauko, het hoogſte land aan deze kust, gelegen is; verder ten Oosten de Bonny, door Slavenhandelaars ſterk bezocht, de S. Domingo en de Crosſ. Deze heeft een zeer wijden mond, die vol ondiepten en eilanden is, en aan de Oostzijde de rivieren Oud Calebar en Rio del Rey ontvangt.

Ten Zuiden der laatſte rivier wordt de kust zeer hoog, en behoort zij tot Neder-Guinee. Aldaar liggen, nabij het Zuidelijke uiteinde van het hooge land van Camerons, of Ambozes, de Ambozes-eilanden. Deze zijn alle hoog van grond, ja het Oosteliikſte wordt gezegd voor den piek van Teneriffe niet onder te doen, en heeft eene goede haven, waar er versch water te krijgen is.

De rivier Jamour, of Camerons, ontlast zich ten Zuiden der gezegde eilanden, en binnen dat van Fernando Po (*), door eenige monden. Voor dezelve vischt men van den rotſigen bodem eene ſoort van blaauw getakt koraal; en de Zuidelijkſte

(*) Van dit eiland en drie andere nabij gelegene is er op *bladz.* 40,41 en *bladz.* 31,32 van dit *derde deel* reeds al het noodige gezegd.

ste mond, *Málumba* genoemd, heeft nevens zijne Zuidelijke punt het zeer lage, en met hooge boomen bezette, Buff-eiland. De Borea, 5 uur ten Z. O. van het laatstgenoemde eiland, is slechts voor booten bevaarbaar. Wederom 5 uur verder vindt men de Porto Nao, of Pannavia. Daarop volgt Zuidwaarts aan de Rio Campo en Rio S. Benito, met eenen engen, maar 3 of 4 vadem diepen, *ingang*, tusschen twee steile oevers, op welker Noordpunt een heuvel de *Hooiberg* heet. Achter de rivier vertoont er zich eene dubbele reeks van hooge bergen, 12 of 15 uur van den oever, welke laatste met hout bedekt is. De rivier S. Jan ontlast zich in eene wijde baai, tusschen Kaap S. Jan ten Noorden en Kaap Estivas ten Zuiden. Corisco, of het Blikfem-eiland, in den mond der rivier, midden tusschen die Kapen, is laag, en heeft dorre zandige oevers, doch midden op zich houtgewas, en aan de Oostzijde, zoo men zegt, eene baai; maar er begeven zich zelden schepen aan deszelfs binnenkant.

Daarentegen wordt de rivier Gabon, van welker *ingang* Kaap S. Clare de Noorder punt is, meermalen door Engelsche Koopvaarders bezocht, die er rood Sandelhout halen. De voornaamste handelplaatsen zijn er de Konings en Papegaai eilanden, 5 uur boven den mond der rivier, op welke er een sterke stroom gaat. Tusschen den Gabon en Kaap Lopez Gonsalvez werpt zich de rivier Nazareth in zee. Die Kaap is met boomen

bezet, en laag van grond, maar hare oevers zijn ſteil. Hare Noordzijde omvat de baai van Olebatta, in welke er een eiland en eene zandplaat ligt, en welke de rivier van Olebatta, gemeenlijk de rivier van Kaap Lopez, ontvangt.

Van Kaap Lopez Gonſalvez tot Angola is de kust over het geheel laag, maar de zee buiten de diepte van 20 vadem zonder gevaar. In haar valt, 9 uur ten Zuiden der gezegde Kaap, de rivier S. Mexias, van welker Zuiderpunt er dwars door haren mond, tot bijkans op de helft, een rif loopt, dat tusſchen zich en de Noorderpunt een vaarwater met 3, 4 en 5 vadem waters open laat. Op 10 uur afſtands ten Zuiden van die rivier vindt men de Cama, en 6 uur verder de Catharina. Hier zijn er uit een Negerdorp levensmiddelen te bekomen, maar men moet daarbij tegen de verraderij der inwoners op zijne hoede zijn. Van hier tot aan de Sette, die 10 uur verder in zee valt, is de kust met klippen bezet. De mond der laatstgenoemde rivier is 3 vadem diep.

De Majumba of Alvarez Martin's baai, is tusſchen Kaap Primero ten Noorden, en Kaap Secondo, of Matootij, ten Zuiden, 3 uur wijd. Van de Zuidpunt loopt er een rif 1½ mijl ver Noordwaarts aan, en nevens Kaap Primero ligt er eene blinde klip, op welke er ſlechts 2 en om welke henen er 7 vadem waters ſtaat. De baai ver-

verſchaft eene goede ankerplaats, op tusſchen de 4 en 7 vadem waters. Aan de Zuidzijde van Kaap Sellage, 10 uur ten Zuiden van Majumba, en digt aan het vaste land, ligt een klein eiland, en 2 uur verder ten Zuiden, 3 uur van den wal, een klippenrif. De Kilonga ontlast zich 16 uur ten Zuiden der gezegde Kaap, en wordt door eene zandplaat, welke ſlechts voor kanoos bevaarbaar is, *afgeſloten*. *Men onderkent ze aan een berg ten Noorden van haar*, met een knobbel aan den top. Aan denzelfden kant van haren mond ligt er een wijd zout meer. Door den mond der Moutas, 7 uur ten Zuiden der Kilonga, loopt er eene bank van zand en ſteenen, waarop men 2 vadem waters vindt.

De baai van Loango heeft ſteile roode oevers. Van hare Zuidpunt loopt een rif, het *Indiſche* genoemd, ter halver wege dwars door haar henen; maar binnen hetzelve is eene goede ankerplaats, met 4 vadem op ¼ mijl van den wal. De branding belet er intusſchen het landen, behalve in Negerkanoos. Binnen den oever ligt er een zout meertje, *Barachonas* geheeten, tot in hetwelke de golven bij ſterke branding over den oever henen ſlaan. Anders zijpert het water door den oever uit het meertje, dat tevens bij wege van uitwaſeming veel verliest, en, als het half droog is, doorwaad kan worden, maar anders het landwaarts in reizen grootelijks hindert.

De Malemba, 16 uur Zuidelijker, is een berg,

aan eene opene reede, welker nabijheid men uit het hooge gebergte van Cacongo bemerkt, dat achter eene eveneens genoemde baai ligt, in welke er eene kleine rivier valt, doch men niet wel kan ankeren. De Malemba rijst uit het water ter hoogte van 70 vadem regtſtandig op; en helt daarentegen aan de binnenzijde ſchuins af. Er ligt daarvoor een rif van vulkaniſche klippen, 1½ mijl van de wal. Met moeite geraakt men daar door henen; doch, is men er eens binnen, dan valt het landen zeer gemakkelijk, in eenen kleinen inham, van den naam van *Paradijs-* of *Kanoo-ſleuf*. In een anderen, *Sloepen-ſleuf* (cove) geheeten, is er water te krijgen, doch er gaat daarin branding, door welke henen men de vaten al zwemmende moet voortſtuwen, dat niet zonder gevaar van den kant der haaijen geſchieden kan. De ſchepen moeten buiten het rif, 1½ uur van den wal, voor anker blijven. De handelplaats is op den top des bergs, welken men langs eene ſleuf beklimt, die door den regen gevormd en van ſteilten omringd is, waarin men, bij een valſchen ſtap, kan nederſtorten. Geiten, varkens en vruchten zijn er overvloedig, en de Franſchen plagten er vele ſlaven in te handelen. Meervisch vindt men in overvloed in het zoute meertje van Loangulily, op een afſtand van 1½ uur ten Z. O.

Cabenda, 5 uur ten Zuiden van Malemba, heet het *Paradijs der kust*, uit hoofde van deszelfs heerlijke ligging, en de gemakkelijke wijze van er

aan

aan land te komen. Men onderkent het aan eenen op zich zelven ſtaanden berg van den vorm van een ſuikerbrood, die met hout bezet is. De Zuidpunt der baai voert de namen van *Cabendahoek* en *Palmboomenpunt*. Dezelve is lang, laag, en met palmboomen bezet, en verſchaft aan de baai van den Zuidkant luwte. Binnen die punt gaat men op 4 vadem voor anker, eene kleine 2 mijl van den *wal*, *het uiteinde der punt* in het Z. Z. W. en *het ſuikerbrood* in het O. Z. O. hebbende. Er valt in de baai een klein riviertje, dat aan zijnen mond booten toelaat, en welks water $\frac{1}{4}$ mijl verder zoet is, maar ongezond geacht wordt. Er is nog eene andere waterplaats, een weinig ten Zuiden van het uiteinde der punt, aan den zeekant. Daar vindt men uitnemend bronwater, maar dat zich, uit hoofde van de branding, bezwaarlijk laat halen. Het Getijde rijst er aan den wal nooit hooger dan $1\frac{1}{2}$ duim. De baai bevat een overvloed van visch; en er zijn plaatſen, waar de zegen zich zeer wel laat trekken.

Ter halver wege tusſchen Malemba en Cabenda valt de kleine rivier Bela in zee. Nevens dezelve loopt er langs de kust eene reeks van banken, welker Noordelijk uiteinde $1\frac{1}{2}$ uur ten Zuiden van de ankerplaats van Malemba ligt, en welke zich niet zonder groot gevaar laat naderen, daar men digt langs haar henen nog eene diepte van 7 vadem vindt. Hierom hebben ſchepen, die van Malemba Zuidwaarts aan willen, tot op 12 va-

dem zeewaarts in te houden. Men vangt op die banken veel visch.

De kust van Congo neemt een aanvang bij de rivier Zaire, gemeenlijker de *rivier van Congo*, en bij de inboorlingen *Barbili* genoemd. Dezelve is lang van loop en wijd, en zoo sterk van stroom, dat zij groote brokken van de oevers wegsleept, en het water in zee tot op eenen aanmerkelijken afstand verkleurt. Zij loopt daarin, met de snelheid van 3 mijlen in een uur, N. N. W. aan. Zij wordt zelden door schepen bezocht, en is gevolgelijk nog zeer weinig bekend (*). De Noordpunt van haren mond is onklaar; de Zuidpunt heet Monte Seca, of Padraon-punt, en Pilaarpunt, naar den pilaar, dien de Portugezen er in 1484 oprigtten.

De Funta baai is aan haren mond 4 mijl wijd; maar er loopt van de Noordpunt een rif door een deel van den ingang. De baai ontvangt de rivier Lebunda, welke in haren mond tusschen de 4 en 6 vadem diepte heeft. De Couza valt 4 uur ten Zuiden van de Lebunda in zee, en 5 uur verder de Ambriz, dien men aan een berg ten Noor-

(*) Des Schrijvers brandende zucht, om haar meer bekend te maken, ontrukte hem derwijze aan de maatschappij, als uit een verhaal van zijne Ontdekkingsreis, dat thans ook in het Nederduitsch verschijnt, omstandiglijk kan worden vernomen.

Noorden van hem onderkent, op welken er zich eene klip van de gedaante van een toren verheft. De Ambriz ontlast zich binnen eene zandplaat, welke, hoe klein ook, het water der ankerplaats binnen haar, waar er voor een paar ſchepen plaats, en een diepte van 5 vadem is, effen houdt. Het land is hier laag, vlak, en met hout bezet. Een uur ten Zuiden van den Ambriz breekt de zee met veel *geweld op eene* rotſige landpunt; en 5 uur verder ontlast zich de Mazula, of Masſaula, voor welker mond men op 4 vadem ten anker kan gaan. Tusſchen deze rivier en den Ambriz vertoonen er zich zeven heuvels van verre als eilanden. De Danda, welke Congo van het eigenlijke Angola ſcheidt, laat ſchepen van 100 ton toe, en valt in de baai van Bengo.

De Portugezen bezitten bij uitſluiting het gebied en den handel van het land ten Zuiden der Danda. S. Paul de Loanda, huune hoofdplaats, ligt aan den Zuidelijken oever der baai van Bengo, op een eiland, dat 10 uur lang is, en met een ſchier-eiland aan den vasten wal eene goede havenkom vormt. De ſtad bevat Kloosters, Kerken, een Bisſchop, enz. De Portugezen hebben er huizen van gehouwen ſteen, en trekken veel voordeel uit de naburige zilver- en kopermijnen. De buitenpunt des eilands heet Palmar of Palmarin.

De rivier Coanzo, die Angola en Benguela van een ſcheidt, valt in de Slapers baai, tusſchen

Kaap Sambas ten Noorden en Kaap Ledo ten Zuiden, en is voor kleine ſchepen 20 uur ver landwaarts in bevaarbaar.

Tot de plaatſen aan de kust van Benguela, waaromtrent wij eenig berigt hebben vermogt in te winnen, behoort Kaap S. Bras, die aan Portland in het Engelſche kanaal gelijkt, Oud Benguela, de Driepuntige Kaap, de Vogelbaai, waaraan, 4 uur ten Zuiden van Oud Benguela, het Portugeeſche Nova Redonda ligt, de baai van S. Antony, en S. Philips van Benguela, de voornaamſte vastigheid der Portugezen aan deze kust. Die ſtad ligt aan eene diepe baai, welke door een ſchiereiland ten Zuiden van haar gevormd wordt, aan welks punt eenige daarop ſtaande boomen den naam van *Punta de Chapeo*, of *Hoedpunt* geven. De oevers aan weerskanten zijn dor en bar.

De Koeijen baai, welker Noordpunt, 10 uur ten Zuiden van Punto de Chapeo, *Kaap Sombrera* heet, ontvangt de rivier van S. Franciscus, en men vindt nabij de Kaap een zouten poel. De S. Marias baai der Portugezen, bij de Nederlanders de *Klapmutsbaai*, waarvan de S. Rochuskaap de Westpunt vormt, is 3 uur wijd, en heeft een zandigen oever, maar geen versch water. Zij heeft de drie Monnikken, dat groote klippen zijn, ten Noorden van zich. Op haar volgt de Schapenbaai, waarin de Gubororo valt, dat de grenslinie der kust van Benguela is; offchoon de Portugezen zich het verder ten Zuiden gelegene land

ſchij-

ſchijnen toe te eigenen. Tuſſchen die rivieren Kaap Negro liggen Dorps baai, Rio dos Ramos, of de Getakte rivier, de Tortugas of Schildpadden baai, de Kleine visch baai, waarvan Kaap Euſpe de Noord- en Kaap Annunciation de Zuidpunten zijn.

Van Kaap Negro tot 31° Z. Br. wordt de kust gezegd geen zoet water op te leveren. De laatstgenoemde Kaap is het uiteinde van een ſchiereiland, *dat zich om* eene groote baai aan deszelfs *Zuidzijde* henen kromt. Deze heeft laatſtelijk den naam van *Alexanders haven* ontvangen, en ſchijnt eene goede ligplaats voor ſchepen op te leveren; zoo als voorts ook de Groote visch baai, welke door een ſchiereiland gevormd wordt, dat men, hetzelve voor een eiland houdende, het *Tijger eiland* heeft genoemd. Ten Noorden van de laatstgenoemde baai is de rivier Bembarooge aan haren mond $\frac{1}{2}$ mijl wijd. Ten Zuiden hebben de Portugezen aan de voornaamſte landpunten tot aan de Walvisch baai de namen gegeven van Ruy Pirez Kaap, Kaap Fria, Kaap Serra of Berg kaap, enz. De Walvischbaai, door Walvischvangers bezocht, is 3 uur wijd, en loopt 2 uur ver landwaarts in. Zij verſchaft eene goede ankerplaats, welke tegen alle winden, behalve de Noordelijke, gedekt is, en die winden zijn, daar de baai binnen de grenzen des Z. O. paſſaatwinds ligt, aldaar zeer ongewoon. Er loopt in de baai eene rivier uit, en er ligt, 7 uur ten Westen van haar, eene rots boven water, die de *Alligator* heet.

De

De Sandwich haven is klein, en ſlechts 2 of 3 vadem diep. *Speneers baai* is dieper, maar onveilig, daar zij voor den Noordewind open, en buiten de grenzen van den paſſaatwind, ligt. *De Angra Pequena*, of Kleine baai, ook de *Baai van Santa Cruz*, heeft voor zich eenige eilanden, waardoor zij tegen alle winden gedekt wordt. Er is eene diepte van $3\frac{1}{2}$, 4 en 5 vadem. Elizabeths baai is 5 vadem diep, en wordt door het eiland Poſſeſſion gevormd, dat 3 mijl van den vasten wal af ligt, en haar van den Z. W. kant dekt. Hier neemt het Kafferland een einde, en begint dat der ſtraks te beſchouwene Hottentotten.

AFRIKA'S ZUIDHOEK EN OOSTKUST, EN DAARAAN PALENDE EILANDEN.

De Zuidhoek van Afrika, waar het grondgebied van de Kaap de Goede Hoop zich aan den *Westkant* tot aan 29° 48′ Z. Br. en aan den *Oostkant* tot aan de Groote visch-rivier, op 33° 25′ uitſtrekt, bevat buiten dat grondgebied, in het land der Hottentotten, de Oranje- of Giareprivier, ongeveer 2 graden ten Zuiden van de Elizabeths baai. De Zuidpunt van haren mond voert den naam van Kaap Voltas, van welke er eene breede ondiepte zeewaarts in loopt, en ten Zuiden van welke eenige eilanden *Ilhas Secos* (droogе eilanden) heeten. Verder ten Zuiden ontlasten zich de Groene rivier, de Zwarte Doorn-rivier, op 30° 36′, en de Olifanten-rivier op 31° 28′. Er loopt dwars door den mond der laatſte eene zandplaat; doch er is binnen haar, 20 mijl ver landwaarts in, diepte genoeg voor klein vaartuig, en zij ontvangt het water der Groote doorn-, Zwartklip- en Kleine doorn-rivieren.

De S. Helena's baai wordt door de S. Maartens punt en Kaap Deseada afgeperkt. Zij loopt 5 uur ver landwaarts in, met geregelde diepten van tuſschen de 12 en 5 vadem; maar zij ligt aan de N. W. zijde ganſchelijk open, en wordt ſlechts van

van tijd tot tijd, als het aldaar zomer is, door Walvischvangers bezoeht. De Bergrivier ontlast zich in haar, en deze heeft, offchoon er eene bank dwars door haar henen loopt, binnen dezelve diepte genoeg voor kleine fchepen, en aan weerskanten eenige huizen, daar de Nederlanders er een post ter opzameling van granen uit het binnenland plagten te hebben.

De Saldanhabaai loopt O. en Z. O. aan, en vormt eene haven, die de grootfte fchepen bevatten kan; maar ongelukkig is er nabij hare oevers geen versch water. In den winter wordt het brakachtige water in de poeltjes door den regen zoet gemaakt. De naast en gevoegelijkst gelegene bron vindt men 6 mijl van den Noordelijken oever af, op eene plaats van den naam van de *Witte Klip*. De ingang der baai loopt tusfchen twee eilanden door, en is daar eng, maar wordt vervolgens wijder. Hier omvat hij het eiland van S. Marcus, aan weerskanten van hetwelke de doortogt veilig is. Er zijn hier levensmiddelen in overvloed te krijgen, en goedkooper dan te Kaapftad; maar men vindt in de nabijheid der baai geen hout tot branding. In de baai liggen er eenige rotfige eilandjes, waarop er zich zeehonden onthouden, welke door het volk van de Kaap, om derzelver traan en vellen, vervolgd worden.

Elizabeths eiland ligt tusfchen de Saldanha- en Tafelbaaijen, 4 of 5 mijl van den vasten wal. Het is laag en zandig; en er onthoudt zich

op

op hetzelve eene ontelbare menigte van Penguins. Men vindt er tevens vele Guineesche ratten (†).

De Zuidpunt van Afrika beſtaat uit eenige rotſige bergen, die een ſchiereiland vormen, dat door eene zandige ſtrook met het vaste land vereenigd wordt. ANDREW SHILLING en HUMPHRY FITZHERBERT namen van hetzelve in 1620 een ceremonieel bezit voor hunne Souvereine Koningin ELISABETH. Daar het intusſchen door de Engelſchen niet bezet werd, rekenden de Nederlanders, dat het nog ſteeds aan de Hottentotten toebehoorde, en ſloten zij met dezen wegens hetzelve eene ſoort van koop, toen zij er in 1653 eene ververſchplaats voor hunne Indiſche vloten aanleiden. Na 1795 namen de Engelſchen hetzelve weg (*), en dezen bleven in deszelfs bezit, na dat hetzelve, ten

(†) Dit dier, de *Cavia capensis*, heet ook wel eens *Guineesch Varken*, en bij de Kaapſche boeren *Das*, of *Marmot*. Van hier dat zij het eiland even ongeſchiktelijk het *Daſſen-* of *Marmotten eiland* noemen, als de Engelſchen daaraan den naam van *Konijnen-eiland* geven.

(*) En welhaast in de Saldanhabaai het Eskader van LUKAS, wiens Inſtructie luidde, dat *hij, zoo de Kaap in Engelſche handen was, aan het Robben eiland, als hij zich daar veilig achten mogt, of in de Saldanhabaai, had te ankeren*, zonder dat de voorwaarde van *zich veilig te mogen achten*, bij het woord *Saldanhabaai* was herhaald. Dit kleine verzuim van des Schout bij nachts vriend PIETER PAULUS koste aan Nederland deszelfs Eskader.

ten gevolge der verbreking van den vrede van Amiens, voor de tweedemaal door hen bemagtigd was. De bergen aan deszelfs Noordelijk uiteinde voeren, meerendeels naar hunne gedaante, de namen van *Tafelberg*, 3500 voet hoog, *Tijgers* of *Duivels berg*, na genoeg even hoog, en door eene klove van den eerstgenoemden berg gescheiden, *Suikerbrood*, of *Leeuwenkop*, 2100 voet hoog, en *Leeuwenromp*. Zuidwaarts aan wordt het land trapswijze lager, tot dat het, bij de punt van Afrika, in drie bergtoppen eindigt.

De Tafelbaai, aan de Westzijde der landengte, ligt aan de N. W. zijde geheel open. Hierom is zij in de Wintermaanden zeer gevaarlijk; alswanneer de N. W. winden er zoo geweldig waaijen, dat geen schip het er kan houden, en men er te gronde gaan zou, al hielden kabel en anker beide. Hierom vermag er tusschen den 10 Mei en den 15 Augustus geen schip in de baai in te loopen, noch aldaar te blijven. Gedurende het overige des jaars is de reede veilig, maar geenszins gemakkelijk; want de Z. O. winden, die er alsdan heerschen, waaijen dikwijls met zoo veel geweld, dat zij aan het scheepsvolk alle gemeenschap met den wal beletten.

Er ontlast zich in de baai eene rivier, welke uit den dusgenoemden *Franschen hoek* ontspringt, en welker oevers meestal door nijvere afstammelingen van uitgewekene Fransche Protestanten bewoond worden. Er lag in de baai voormaals een eiland,

eiland, 5 mijl van de groene punt af, dat men het *Robben* of *Penguin's eiland* noemde, en dat den 7 December 1809 bij eene aardbeving wegzonk. Het was ongeveer 2½ mijl lang, laag en vlak, uitgezonderd aan de Zuidzijde, waar het een heuvel ter hoogte van 90 voet op zich had. De grond was een bar zand, dat uit zijnen aard flechts doornen en onkruid voortbragt, doch waaruit men door vlijt druiven en keuken-vruchten trok. Men vond er eenige goede bronnen; en er kwamen veel penguins om te broeden, en kwakkels, die men niet mogt verſtoren. Misdadigers van de Kaap werden naar dit eiland gebannen, en er gebruikt, om kalkſteen, waaruit de bodem des eilands beſtond, op te delven. Men vond er doorgaans tusſchen de 70 en 100 zulke voorwerpen; en de voorname beambten van de Kaap hadden het voorregt van er ſchapen ter weide te mogen zenden.

De baaijen aan de Kaap vloeijen over van visch, zelfs van die ſoorten, welke wij in onze zeeën aantreffen. Men vindt er makreelen, tongen, roggen, haaijen en robben. De Romein, eene ſoort van baars, dus naar eveneens genoemde klippen in de Simons- of Zeemans baai, bij welke zij gevangen wordt, geheeten, is eene der vischſoorten, die er het meeste op de tafels komt. De Hottentotvisch gelijkt aan de tarbot, maar heeft zilverkleurige ſchubben. De Springer is ook een platte visch, en zoetachtig van ſmaak, alwaarom

de Kapenaars er veel van houden. Men vindt er ook Sidderaal; en de visch, dien de Zeelieden *Dolfijn* noemen, en de Bonita, dwalen somwijlen van hunne gewone verblijfplaats tot hiertoe. Steurkrabben, garnalen, kleine krabben, oesters en mosfels, zijn er overvloedig.

Men vindt omstreeks de Kaap een groot aantal zeevogels, als albatrossen, pintadoos, en andere soorten van zeeganzen (*petrels*), duikers, meeuwen, kormorans, enz. benevens de Zuidelijke penguin en zeehond, die hunne namen aan verscheidene klippen geven.

De wilde dieren op het schiereiland bestaan uit antelopen, hazen, hyena's, wolven, jakhalzen, bavianen, apen, en landschildpadden; het gevederde wild uit patrijzen, fazanten, kwakkels, snippen, wilde eenden, duiven, enz. Men vindt er voorts eenige weinige soorten van slangen.

De saizoenen worden aan de Kaap in het natte en droogé onderscheiden. De lente grijpt er van September tot December plaats, de grootste warmte in Januarij en Februarij, wanneer de Thermometer er soms tot 100° rijst. In Junij, Julij en Augustus, of den winter, stormt het er met zwaré slagregens, en donder en blikscm. De Thermometer daalt er alsdan tot 40°.

Kaapstad ligt aan den Z. O. hoek der baai, en den voet des Tafelbergs, die eene kleine ruimte tusschen zich en de zee openlaat. Het middelpunt der stad heeft den Tafelberg in het Zuiden, den

Dui-

Duivelsberg in het Z. O. en den Leeuwenkop in het Z. W. Van den Duivelsberg af tot aan de Z. W. punt der baai ſtrekt er zich eene zandige vlakte langs den oever uit. Van dezelve loopt *er* een hoofd de baai in, tot daar er 8 voet water ſtaat. Op dat hoofd ſtaan er vier groote kranen, ter ontlading van daar aankomende booten, enz. en daarheen wordt het water voor de ſchepen door *pijpen geleid*, waaruit men de vaten in de booten vult.

Kaapſtad is zeer geregeld en zindelijk gebouwd. De ſtraten zijn er regt en wijd, maar niet gevloerd, en hierom bij vochtig weder zeer morſig; en, als het uit het Z. O. waait, vullen wolken van ſtof er de lucht, en maken er het wandelen zeer onaangenaam. Door het midden der voornaamſte ſtraten loopen er geuten, om het water, dat van den *Tafelberg komt*, af te leiden. Komt er geen water genoeg van daar, om een geſtadig loopenden ſtroom te verwekken, dan worde hetzelve tot zoo lang tegengehouden, of tot dat het eene kwade lucht van zich geeft; dat welhaast het gevál is, daar men er al het vuil uit de huizen in de geuten werpt. Midden in de ſtad is er een klein vierkant, dat tot groenmarkt dient. Daarop ſtaat het Stadhuis, een zwaar gebouw. De andere publieke gebouwen zijn het Gouvernementshuis, eene Gereformeerde kerk en eene Lutherſche, met en benevens een Schouwburg, dien de Engelſchen er gebouwd hebben.

De vestingwerken bestaan er uit eenige op zich zelve staande deelen. Het voornaamste is de Citadel, of het Kasteel, een geregelde vijfhoek, met twee ravelijnen, eenige andere buitenwerken, en eene gracht vol water. Hetzelve bestrijkt de stad, en een deel der reede, en wordt zelf wederom door den Duivelsberg bestreken, die achter hetzelve oprijst, en met redouten en bastions zeer versterkt is geworden. Ten Oosten van het Kasteel ligt het fort Knocke, en beide zijn door een langen wal vereenigd, die een aantal stukken zwaar geschut voert. Ten N. W. der stad bestrijken drie sterke batterijen de reede regtstreeks; en de verschillende punten, waar er eene landing zou kunnen worden in het werk gesteld, zijn met eenige kleine batterijen gedekt. De barakken kunnen 4,000 man bevatten. De bevolking van Kaapstad bestaat uit ongeveer 3,000 blanken, buiten de besetting, en 12,000 slaven.

Aan een uiteinde van de stad is een publieke tuin van tusschen de 30 en 40 Acres, die door de Engelschen veel verbeterd is geworden. Daarin is er een Dierenperk met eenige zeldzame vogels en beesten uit Afrika. Men vindt te Kaapstad voorts een Kabinet voor de Natuurlijke geschiedenis, en eene publieke boekerij van 5 of 6,000 boekdeelen.

Het klimaat is aan de Kaap na genoeg dat der verzengde luchtstreek. De grootste koude in Julij en Augustus brengt er slechts een weinig sneeuw

op

op de bergtoppen voort, en is nooit ſterk genoeg, om iemand naar vuur te doen omzien. De Tafelberg levert van tijd tot tijd een verſchijnſel op, waaraan de Engelſchen den naam van *Tafelkleed* en de Franſchen dien van *pruik* geven. Het begint met eene kleine witte wolk, die eenigen tijd boven den top van den Leeuwenromp blijft hangen, en zich dan langzamerhand uitzet, tot dat zij den geheelen Tafelberg bedekt, wanneer zij in haar midden donkergrijs wordt, terwijl de randen wit blijven. Na eenigen tijd lang te hebben ſtand gehouden, verſmelt zij van lieverlede in den dampkring, zonder regen of mist. Dit verſchijnſel is een zeker voorteeken van eenen harden ſtorm uit het Z. O.

De vruchten van Europa, zoo wel als van tuſſchen de Keerkringen, worden aan de Kaap geteeld; maar, uitgezonderd druiven, geraken er geene tot zulk eene volkomenheid, als in de landen, waaruit zij voortkomen. Oſſen- en ſchapenvleesch is er goedkoop; maar het eerſte is ver van goed te zijn, en het laatſte erlangt een ſterken ſmaak van de geurige kruiden, die het voornaamſte voedſel der ſchapen uitmaken. Deze dieren zijn er van het Afrikaanſche ras, en hebben haar in plaats van wol, en tuſſchen de 6 en 9 pond wegende ſtaarten, dat bijkans loutere klompen van talkachtigen ongel zijn.

De landhuizen in de nabijheid der Kaap zijn gemeenlijk wel ingerigt. De eenige boomen, zoo

tot ſieraad als tot gebruik, zijn er eenige weinige elken, en eenig plantſoen van witte- of zilverboomen; daar de doordringende Z. O. winden er den groei van timmerhaut beletten.

Men verbruikt in de Kolonie genoegzaam al den wijn, dien men er maakt, en er wordt ſlechts ½ onder den naam van *Kaapwijn*, of *Kaapſche Madera*, uitgevoerd. De vermaarde *Conſtantia-wijn* is het gewas van twee enkele wijngaarden op het ſchiereiland, die jaarlijks ongeveer 60 pijpen rooden en 90 pijpen witten wijn opleveren. De pijp der beſte Kaapwijn is er voor 60 of 70 Rijksdalers te koop.

Men bedient zich aan de Kaap voornamelijk van papieren geld, dat door het Gouvernement tot Noten van 1 tot 60 Rijksdalers geſtempeld is. De gangbare ſpecie beſtaat er veelal in Piasters en Franſche kroonen van 6 livres, welke men er tegen eene verſchillende waarde, van tuſſchen de 12 en 14 ſchellingen papieren geld, ontvangt. Van die ſchellingen worden er 8 in een papieren Rijksdaler gerekend, en zij zijn ongeveer 6 ſtuivers Engelsch. De eenige goudmunt, welke men er in de wandeling ziet, is de vierdubbele Piſtool, welks verſchillende prijs in papier tuſſchen de 25 en 30 Rijksdalers is.

De meeſte Hollandſche huizen nemen de paſſagiers der ſchepen als kostgangers in; maar de weelde en buitenſporigheid der Engelſchen hebben het dagelijkſche kostgeld, van eenen Rijksdaler,

dat

dat het ſints 50 jaren her was, tot twee Piasters verhoogd, en dan moet de vreemdeling zich nog met Kaapwijn vergenoegen.

De uitvoer van de Kaap werd tuſſchen 1799 en 1802 jaar door jaar op 15,000 P. St. berekend; en de invoer op 300,000. De uitvoer was:

Kaapwijn, tuſſchen de 4 en 7,000 pijpen, voor tuſſchen de 40 en 60 Rijksdalers de pijp.

Conſtantia wijn, 25 pijpen; voor tuſſchen de 500 en 600 Rijksdalers de pijp.

Brandewijn, tuſſchen de 200 en 600 pijpen, voor tuſſchen de 80 en 160 Rijksdalers.

Huiden, gedroogd en gezouten, tuſſchen de 2000 en 3000 ſtuks.

Een weinig robben- en walvisch-traan en baleinen (*).

Struisvederen, voor ongeveer 1000 Rijksdalers.

Gedroogde appelen, peren, perziken, abrikozen, rozijnen en amandelen, voor 25,000 Rijksdalers.

Boter tot ſcheepsvoorraad.

Aloe, tuſſchen de 50, en 100,000 pond, tegen 3 ſtuivers het pond.

Ivoor, ongeveer 1000 pond, tegen eenen Rijksdaler, of 8 ſchellingen, het pond.

Onder het Nederlandſche beſtuur werden er jaarlijks

(*) Er komen dikwijls Walvisſchen in de Tafelbaai en Baai-fals; en Robben zijn op de rotſige eilanden hieromſtreeks overvloedig.

lijks tusschen de 1400 en 1600 ton tarwe naar Ceylon en Batavia uitgevoerd. Voorts kan de uitvoer met gezouten vleesch en visch, en met tabak, vergroot worden; de uitvoer van huiden kan toenemen, maar die van struisveders en ivoor moet geringer worden; want de Kaapsche boeren bestelen gestadig de nesten der Struisvogels, om de eijeren aan het scheepsvolk te verkoopen; en Olifanten vindt men op het grondgebied van de Kaap ook steeds schaarscher. In 1803 bedroegen de Gouvernements inkomsten aan de Kaap niet meer dan 100,000 P. St. en de uitgaven daarentegen tusschen de 300 en 400,000 P. St.

De blanke bevolking des schiereilands wordt op 12,000 zielen begroot, en die des ganschen grondgebieds op 20,000; de gezamenlijke Maleische en Indische slaven, en Afrikaansche Negers, op tusschen de 30, en 40,000; de Hottentotsche slaven op 4000; en tot even zulk een getal schijnen de zwervende Hottentotten op het grondgebied der Kolonie versmolten te wezen.

Deze oorspronkelijke bewoners van Afrika's Zuidhoek verschillen, zoo in ligchamelijke als in zedelijke hoedanigheden, van alle andere Afrikaansche menschensoorten. Zij hebben, bij het wollige hoofdhaar der Negers, den schedel der Maleijers, en komen in baardeloosheid en kleur van huid met het Mongolische menschenras overeen. In zedelijke hoedanigheden verschilt de Hottentot nog sterker van den Neger; als zijnde hij

wreed-

wreedaardig, hardnekkig, noch eigenzelvig, maar gedwee, zacht, eerlijk, en wars van allen leugen. De gebreken, die men hem te laste legt, zijn eene ingewortelde onverſchilligheid en gulzigheid. Hij wordt gezegd, allerlei ſlag van dierlijken afval, die hem voorkomt, gretig in te ſlokken, en, zich zelven daarmede volgepropt hebbende, te gaan ſlapen, tot dat de maag wederom lucht krijge. *Dat de Hottentotten intuſſchen voor verbetering vatbaar zijn*, blijkt uit die gene, waarvan de Engelſchen een gewapend korps gevormd hebben; want dezen leggen niet ſlechts eene genoegzame maat van veerkracht aan den dag, maar worden ook zindelijk op hun lijf.

De overeenkomst tuſſchen den ſchedel der Maleijers en Hottentotten beſtaat voornamelijk in de platheid van het gelaat, en het vooruitſteken der wangen. De platheid van den neus der Hottentotten komt daar van daan, dat zij het neusbeen der kinderen breken. De natuurlijke kleur van hun vel is een vuil geel, als dat van Europeanen, die de geelzucht hebben. Hunne oogen zijn dof zwart, zonder uitdrukking of eenig vuur. Hunne hoofden zijn dunnetjes met eenige roetkleurige lokken wol bezet, en zij hebben geenen baard. Bij de vrouwen is de groote bolligheid der borſten en achterdeelen opmerkelijk. Dezelve geeft aan haar de gedaante van eene S; en, hoe volkomener men deze heeft, hoe ſchooner men wordt geacht. Het natuurlijke aanhangſel, dat de Hottentotſche wij-

ven onderscheidt, is door de meeste reizigers in het Zuiden van Afrika reeds beschreven.

De Hottentotsche onzindelijkheid is een spreekwoord geworden. Zij besmeren zich het geheele ligchaam met vet en roet, en bij gelegenheid met koedrek, en wasschen dat smeersel nooit af. Behalve dit slag van pleister, zijn zij zeer dunnetjes gekleed, en bestaat de kleeding der mans in een jakhalsvel van voren, en een ander van achteren, dat zeer gebrekkige eerbaarheidsstukken zijn. Alleenlijk werpen zij, als het weder zulks vereischt, om de schouders een mantel, die den naam van *Kroos* voert, en uit een schapenvel bestaat. De vrouwen onderscheiden zich, door zorg voor de eerbaarheid in de kleeding, slechts een weinig meer. Zij dragen drie schorten van welbesmeerde vellen. Het buitenste is ongeveer een voet breed, en reikt ter halver dij. Dit schijnt een stuk van pronk, daar het gemeenlijk met schelpen en koralen versierd is, en in de hut afgelegd wordt. Het middelste schort is slechts half zoo groot, als het buitenste, en het binnenste niet meer dan eene hand breed. Beide sekse dragen, opschikshalve, gedroogde darmen, of lederen riemen, en braseletten van ijzer en koper, om den hals, de handgewrichten en enkels.

De woning van den Hottentot is even onkostbaar, als zijne kleeding, en bestaat uit eene hut van boomtakken, als een bijenkorf, met een gat, waardoor men er op handen en voeten in- en uitkruipt,

kruipt, en eene ſtookplaats in het midden, om welke henen het gezin dooreen ſlaapt, terwijl het zich des daags buiten de hut nedervlijt en in de zon bakert. Eenige van deze hutten, kringswijze bijeen geplant, vormen een dorp, of *Kraal*.

Hun wapentuig beſtaat uit eene Aſſagaai, of werpſpeer, met ijzer beſlagen, waarmede zij het bedoelde voorwerp juist weten te treffen, groote knodſen, *boog* en *pijlen*, en kleine werpſchichten, van welke en de pijlen zij de punten ſomwijlen met het ſap der Euphorbium, of venijn uit ſlangenkoppen, vergiftigen.

De taal der Hottentotten is eene mengeling van vreemde en ſchorre klanken, meer aan een vermengd geſchater van ekſters, geluid van toornige kalkoenen, en geſchreeuw van uilen, dan aan eene menſchelijke ſtem, gelijkende, en hierom voor andere menſchen zeer moeijelijk te verſtaan, en nog moeijelijker te ſpreken. Hunne voornaamſte verlustiging beſtaat in danſen, op het geluid van eenig blaas- of ſnaarinſtrument van hunne eigene uitvinding, dat gemeenlijk door de vrouwen beſpeeld wordt, daar de mans veelal de danſers zijn.

Godsdienst ſchijnen de Hottentotten niet te hebben, of men moet het geloof aan tooverij daarvoor houden, dat in die ſtammen heerscht, waar nog de meeste woestheid plaats grijpt. Eenigen hunner zijn en worden, door Moraviſche en Neder-

derlandsche zendelingen (*), tot het Christendom bekeerd.

Er zijn aan de Westzijde van het schiereiland eenige baaijen, die meestal gansch open liggen, en hierom door geenerlei schepen bezocht worden. De naaste aan de Tafelbaai is de Drie ankerbaai, nabij de Groene punt, op welke laatste er eene batterij ligt, om eene landingsplaats te bestrijken. Even eens wordt eene landingsplaats aan de Societeitshuis- of Kamp-baai, welke aan de vallei tusschen den Tafel- en Leeuwen-berg paalt, door eenige kleine werken bestreken. De Houtbaai nabij het midden des schiereilands heeft land ten Oosten Noorden en Westen, en levert voor eenige weinige schepen eene veilige ankerplaats op. Des winters valt er daarin een aanmerkelijke vloed van den Tafelberg. Maar de gemeenschap te lande met Kaapstad is zoo moeijelijk, dat er hierom weinig gebruik van die baai wordt gemaakt. Er zijn aan dezelve ook eenige werken, en de baai heeft 8 uur van zich in zee eene bank, nabij welke het tusschen de 60 en 80 vadem diep is, en welke bij mistig weder, tot groot gevaar, voor de bank van Agul-

(*) Nopens dezer arbeid vindt men inmiddels, in het *I deel* van LICHTENSTEINS *reizen in het Zuidelijke gedeelte van Afrika*, en in de *Voorrede* van het *III deel* der *Neder. Vert.* geene zeer gunstige berigten; maar nog ongunstiger worden eenige dusgenoemde Oefenaars in het III *deel* afgeschilderd.

Agulhas gehouden worden kan. De Koopmansbaai heeft langs een engen hollen weg gemeenſchap met de Houtbaai, van welke zij ſlechts 2½ mijl af ligt.

Baai Fals, dus geheeten, omdat men ze dikwijls bij misvatting voor de Tafelbaai nam, ligt aan de Zuidzijde van eene landengte, welke haar van die andere afſcheidt. Hare Z. W. punt is de *eigenlijk* gezegde Kaap de goede hoop, en hare Z. O. punt Kaap Fals. Beide punten zijn 5 uur van elkanderen verwijderd. De uitpuilingen tuſſchen beide dragen de namen van *Hottentotspunt* en *Hanglip*, van welke laatſte het bovendeel buitenwaarts overhangt. Aan den Westkant der baai liggen er nabij of aan haren oever eene groote klip, welker top met het water gelijk ſtaat, twee blinde klippen, en eene boven water uitkomende, en evenzeer 12 voet waters nevens zich hebbende, als de eigenlijk gezegde Kaap de goede hoop, van welke die klip 8 mijl ten N. N. O. af ligt. Het midden en de Oostzijde der baai is zuiver van klippen en banken, maar de bodem is rotſig, en heeft geenen ankergrond. De eenige goede ankerplaats vindt men er in den inham aan de Westzijde, die den naam van *Simons baai* voert, en waar ſchepen, die de Kaap des winters aandoen, binnenloopen. Hier kunnen er 15 ſchepen volkomen tegen den wind gedekt, en 40 of 50 zonder gevaar, liggen. Tegen over de Zuidpunt van dien inham ligt er eene groote vlakke klip, *Noachs*

achs ark geheeten, en regt nevens dezelve eene klippengroep, welke den voorgemelden naam met eene vischfoort gemeen heeft. De landengte tusschen Baai Fals en de Tafelbaai is 10 mijl breed; en beftaat uit los zeezand, dat er heuvels vormt. Zij fchijnt voormaals door de zee bedekt te zijn geweest, en heeft aan den oever een ondiep zout poeltje, waarin er zich vele wilde eenden, en andere watervogelen ophouden. Simons ftad, aan het binnenfte van den inham, bevat ongeveer 30 burgerhuizen, benevens magazijnen, werven tot reparatie van fchepen, enz. Het is de oplegplaats der oorlogfchepen, die de Engelfchen aan de Kaap houden. Levensmiddelen worden er van Kaapftad aangevoerd; en water is er overvloedig en ligt te krijgen. Nabij het binnenfte van Baai Fals ligt er een dusgenoemd *Robben eiland*, van klippen omgeven.

Voorbij Kaap Fals loopt de kust welhaast juist in de rigting van 20° ten Zuiden van het Oosten, naar Kaap Agulhas (*), de Zuidpunt van Afrika, die 30 uur van Kaap Fals, en op 34° 58½′ Z. Br. ligt. Het land tusfchen beide, waaruit de *Kleine rivier* en nog eene andere in zee vallen, is bergachtig; en een op zich zelven liggende berg, digt aan zee, is uit dezelve 9 of 10 uur zigtbaar. De laatst-

(*) Of *Naaldkaap*, welken naam de Portugezen aan dit voorgebergte gaven, om dat de Kompasnaald aldaar, toen zij er aankwamen, niet miswees.

laatstgenoemde Kaap eindigt in twee lage punten: In hare nabuurschap loopt er langs de Zuidkust van Afrika eene bank, op welke men grond peilt, en welker uiteinde op 37½° Z. Br. ligt. Men noemt ze de *Agulhas bank*. Haar buitenzoom nadert de Oostwaarts aan loopende kust al meer en meer, tot bij de Kleine Keiskamma rivier, waar men geen grond meer peilt. Men wordt door de menigvuldigheid van zeevogels, zeehonden, enz. verwittigd, dat men zich op die bank bevindt.

Van den stroom, die er langs de Kaap de goede hoop en buiten de Agulhas bank henen loopt, is er bij de algemeene beschouwing der stroomen reeds gewaagd. Hij wordt somwijlen door den wind dood gewaaid, maar blijft soms tegen de geweldigste stormen in loopen, en verwekt alsdan buiten den zoom der bank eene zeer hooge zee, in vergelijking waarmede hij landwaarts aan weinig beweging in het water maakt. Nevens de punt van Afrika loopt hij dikwijls in 24 uur 160 mijl af.

Van die punt tot aan Kaap Infante is de kust 18 uur ver laag, en op sommige plaatsen aan zee zandig. Zij omvat de Struisbaai, aan de Zoetendaals vallei gelegen, en van de Oost en Z. O. kant open; alwaarom zij niet bezocht wordt, dan door klein vaartuig uit de Kolonie, dat er timmerhout komt halen. Kaap Infante is tamelijk hoog, maar heeft een dor voorkomen, en zandheuvels achter zich. Het is de Zuidelijke punt van S. Sebastiaans baai, waarin de Breede of Wij-

de

de rivier zich ontlast. Dezer mond is eene mijl breed, maar er loopt dwars door denzelven eene zandplaat, binnen welke de rivier 30 mijl ver door booten kan worden bevaren.

Tusschen Kaap Infante, en Kaap Vacas, of de Koeijenkaap, is de kust 30 uur ver hoog en van eenerlei voorkomen. Verder heen onderscheidt men Kaap S. Blaise, en ½ mijl van den wal een Robbeneiland. Voorbij Kaap Vacas vindt men, op de nieuwste Kaart van de omstreken der Kaap de goede hoop, welke het jongste Nederlandsche bestuur der Kolonie liet vervaardigen (*), eene Vleesch- en eene Visch-baai; en ten Oosten van Kaap S. Blaise eene derde, met den naam van *S. Blaise's* of *Mossel-baai* bestempeld. Aan de Noordzijde dier Kaap is er, eene mijl ten Westen van haar, een Korenpakhuis, nabij een klein riviertje, dat eene goede waterplaats oplevert, en ten Z. O. van zich een kleinen inham heeft, waar schepen, die 10 of 12 voet diep gaan, inloopen, en tegen de winden genoegzaam gedekt liggen kunnen. Tusschen de Kaap en een klippenrif, dat nevens dezelve ligt, loopt er een vaarwater door, dat 5 vadem diepte heeft. De baai ten Oosten der

(*) En tusschen welke en die van ARROWSMITH, die juist toen te London in druk verscheen, er hier en daar eenig verschil is, dat eene herziening van beide kaarten wenschelijk maakt.

der Kaap, die van oesters, mosſels, krabben, enz. overvloeit, ontvangt de rivier Gourie, die des zomers genoegzaam droog, maar des winters aanzienlijk en ſnel van loop is.

Van de Mosſelbaai tot aan Kaap Delgado, of Robbenbergpunt, is de wal ſteil, de kust tamelijk hoog, en het land daarachter bergachtig. Knysna, 8 of 9 uur ten Westen van Kaap Delgado, is een *inham*, die met weinig moeite tot eene *uitnemende* haven voor ſchepen van 500 ton gemaakt zou kunnen worden. Deszelfs mond is tusſchen den vasten wal aan weerskanten ſlechts ½ mijl breed, en wordt door eilandjes, die er in denzelven liggen, *nog* meer vernaauwd. Deszelfs middenſte vaarwater is bij de ebbe 3 vadem diep, en bij den vloed rijst het water er 8 voet, en is er binnen in den inham, die tusſchen de 40 en 50 ſchepen bevatten kan, 4 of 5 vadem diepte. Hij loopt ongeveer 5 mijl ver landwaarts in, en eindigt in eene rivier, welker oevers met timmerhout bezet zijn. Versch water is er in dien inham ligtelijk verkrijgbaar, en er liggen daarin eenige vlakke en vruchtbare eilandjes. Het ſchijnt de S. Catharina's- of Visch-baai te zijn, die de oude Kaarten beneden Kaap Talhado plaatſen.

Dezelfde Kaarten geven den naam van *Mosſelbaai* aan de Plettenbergs-baai, dat de *Formoſa*, of *Schoone*, der Portugezen is. Zij ligt van het O. Z. O. tot het Z. Z. W. open; maar de Z. O. winden zijn hier van korten duur. De Rob-

benbergpunt, ten Zuiden van haar, heeft nevens zich een klippenrif van den naam van *Walvisch*, tusschen hetwelke en de Kaap er een vaarwater door loopt, dat na genoeg eene kabelslengte wijd en 9 vadem diep is. Er vallen in de Noordzijde der baai eenige ziltige rivieren. Derzelver Westelijkste, de *Keerboomsrivier* geheeten, is aan den ingang zelfs voor platbodemd vaartuig gesloten, maar binnen de banken tot op eenen aanmerkelijken afstand bevaarbaar. Nabij een klein zoet waterbeekje, 3 uur ten N. W. van Robbenbergpunt, zijn er korenpakhuizen; maar het riviertje is gemeenlijk door eene drooge zandplaat afgesloten, en er gaat eene branding, welke er het landen moeijelijk maakt; zoo dat er hier bijkans geen water te bekomen is. Anders zou er ook brandhout kunnen worden gehakt; en osfen, hoenders en visch, zijn er overvloedig.

De Kromme riviers, of Chamtoo's, Camton of Content baai, de S. Franciscus baai der Portugezen, is voor schepen min verkieslijk, dan de Plettenbergs- of Mossel-baaijen. Hare Z. W. grens is de Ekebergpunt, of Dos Serras Kaap der Portugezen. Een weinig ten Oosten van deze ontlast zich de Kromme rivier, door welker mond er eene zandplaat loopt, waarop er bij hooge vloeden 7 of 8 voet water staat, maar gemeenlijk zulk eene geweldige branding gaat, dat zij voor booten niet bevaarbaar is. Het water der rivier is tevens ziltig; doch er is aan haren linker

oe-

oever, ongeveer eene mijl van zee; eene bron. Door den mond der Chamtoo's of Groote rivier loopt er ook eene zandplaat, die steeds waadbaar en des zomers geheel droog is. Binnen dezelve vormt de rivier een groote kom, met genoegzame diepte voor een linieschip.

In de Zwartkopsbaai, door de Portugezen *Algoa baai* genoemd, is er tamelijk goede gelegenheid, om water en voorraad te krijgen; ofschoon er gemeenlijk eene sterke branding aan den oever gaat. Hare Z. W. grens, Kaap Recif, is laag, met een kegelvormigen heuvel nabij haar uiteinde, en klippen nevens haar, $1\frac{1}{2}$ mijl van den wal. Die baai ontvangt, zoo als de voorgemelde, eenige ziltige rivieren, waarvan de Zwartkop en Zondag de voornaamste zijn. Deze worden door zandplaten afgesloten, maar zijn somwijlen voor booten genaakbaar, en hebben binnen de platen diepte genoeg. Voor den mond van den Zondag ligt er een eiland, en 4 mijl Oostelijker de twee kleine eilanden van S. Cruz. Aan den mond van een riviertje, dat zich 4 mijlen Noorden van gezegde Kaap in de Zwartkops baai ontlast, vindt men een klein gepalisfadeerd fort. Het riviertje voert den naam van *Baken*. Eene droóge zandplaat sluit gemeenlijk deszelfs mond, maar even binnen dezelve is er aan den oever eene bron van goed water. In Julij en Augustus verschijnen er in de Zwartkops- en Plettenbergs baaijen walvisschen.

Tusschen de Zwartkops- en Delagoa baaijen is er geene reede voor groote schepen. Tot aan de Groote Visch-rivier bestaat de kust uit heuvels van stuifzand, loopt zij juist O. N. O. aan (*), en ligt er nevens haar, 2 uur van den wal, het Chaos of Vogeleiland, dat laag en van klippen omringd is. De gezegde rivier, die de grenslinie tusschen het grondgebied van de Kaap de goede hoop en het Kafferland is, en van de Portugezen den naam van *Rio Infanta* ontving, werpt zich met groote snelheid in zee over eene zandplaat, op welke er eene sterke branding gaat.

Afrika's Oostkust tot aan de Roode zee wordt in verschillende onderdeelen gescheiden, zonder dat intusschen dezer grenzen genoegzaam bepaald geworden zijn. Wij verdeelen ze in het Kafferland, Natal, Soffala, Mosambique, Querimba, Zanguebar, Ajan, en het land der Samaulies. De Kleine Keiskamma rivier, de S. Kristoffel der Portugezen, behoort tot het land der Kaffers, die achter de Hottentotten om van den Atlantischen Oceaan tot aan den Indischen reiken, en in het vorige reeds beschreven zijn geworden. Waarom de

(*) Op al de oude Kaarten helt de kust te sterk naar het Noorden, welke dwaling eenige Oostindiesvaarders heeft doen verongelukken.

de kust van Natal dezen naam van de Portugezen ontving, is ook reeds vermeld. Zij is over het algemeen hoog en dor. Men vindt er geene havens, en de bewoners zijn een ras van Negers, dat zich jegens vreemden vijandig betoont. Hierom bezoeken de Europeanen haar zelden; offchoon de namen van verfcheidene haarer bijzonderheden aanduiden, dat de Portugezen haar niet onbezocht hebben gelaten. Op de eerfte landpunt van Natal, welke men aan drie daarover heen geziene heuvels onderfcheidt, volgen de S. Jans-, S. Christiaans, Mieren en Bloedige rivieren, van welke wij flechts de plaatfing kennen, die men op de Kaarten vindt.

De haven en rivier van Natal ligt 4 uur ten Oosten van de derde en laatfte punt des lands. Er loopt door de rivier eene plaat, waarop er gemeenlijk branding gaat; doch men kan er tusfchen beide bij den vloed met middelmatig vaartuig in geraken, daar men alsdan tusfchen de 10 en 12 voet water op de plaat vindt. Bij de ebbe ftaat er flechts 5 voet op, en tusfchen de 9 en 5 vadem binnen de plaat. De oevers zijn laag, en loopen bij hooge vloeden onder, inzonderheid omftreeks den Evenachtstijd in September. Er is in de rivier een overvloed van Nijlpaarden.

Ten Noorden van Natal vindt men, op den afftand van 9 of 10 uur, de Visfchers, en nog 10 verder de S. Lucia's rivier. Hierop volgt de rivier der Gouden duinen (*Rio de Madaon de ouro*) 11 of 12 uur ten Zuiden van de Rookkaap (*Pun-*

ta dos fumos), op het gedeelte der kust, dat de Portugezen, naar de menigvuldige rookkolommen, welke zich er verhieven, *Terra dos fumos* noemden.

De Delagoa baai, anders de *baai van Espiritu Sancto*, en *van* LORENZO MARQUEZ, die ze het eerste ontdekte, strekt zich van het Noorden naar het Zuiden 20 uur, en van het Oosten naar het Westen 7½ uur uit. Hare Noordergrens is een schiereiland, welks uitterste punt *Inpacke*, of *Inbacca* heet, en welke een hoogen heuvel van den naam van *Monte Calatu* op zich heeft. Het eiland S. Maria wordt door een eng vaarwater vol klippen van het schiereiland afgescheiden, en heeft ten N. W. van zich het kleine Olifants eiland, van het welke er zich een rif 5 mijl ver ten N. W. uitstrekt. Er liggen voorts nog eenige andere eilanden in de baai; en er vallen daarin eenige rivieren, die er gestadig verloopende modderbanken vormen. Eene der voornaamste is de Lorenzo Marquez, Delagoa, of Engelsche rivier, die in het Z. W. gedeelte der baai valt. Haar mond is 4 mijl wijd, en op de bank, die er dwars door loopt, staat er bij de ebbe 2½ of 3 vadem waters, en bij den vloed 4 vadem. De rivier is voor schepen, die 11 voet diep gaan, 40 mijl, en voor groote booten eenige honderd mijlen ver bevaarbaar. De Mafumo, of Espiritu Sancto rivier ontlast zich aan den Noordkant der baai binnen het eiland Shefean, en de Mapoota aan den Zuidkant,

kust. Een groot aantal walvischen bezoeken deze baai in Junij, om er jongen te krijgen, en verlaten ze met deze in September. De Nederlanders en Oostenrijkers hebben eenige pogingen gedaan, om zich in deze baai te vestigen, maar zonder gevolg. De Portugezen hebben er een faktoor, en handelen er ivoor en stofgoud in. Versch vleesch, visch en fruit, is er in overvloed te bekomen. *Tusschen Delagoa* baai en Kaap Corientes *is* de kust, ter lengte van 68 uur, weinig bekend. De rivieren Lagoa en Inhampura ontlasten zich aldaar; de laatste met twee takken, welke ver van elkanderen verwijderd zijn, en van welke de Noordelijkste den naam van *Goudrivier* voert. Kaap Corientes, dus naar den stroom, die langs hem henen loopt, genoemd, heeft witte steile oevers, welke hooger zijn, dan het land ten Noorden en Zuiden. Van hier tot aan Kaap S. Sebastiaan heeft de kust over het algemeen een dor voorkomen, doch wordt zij door eenige rivieren afgebroken, die alle in hare monden zandplaten hebben. De Inhambane baai en rivier liggen 5 uur ten Noorden van Kaap Corientes; de ingang der rivier is een eng vaarwater, ter diepte van 6 vadem. De Portugezen hebben 8 uur van daar landwaarts in, aan den Oostelijken oever, eene vastigheid, waar zij slaven en ivoor in handelen. Verder heen ontlasten zich de S. Marcia, Fransche en Dieven rivier.

Kaap S. Sebastiaan, de Zuidpunt van de groo-

te Golf van Soffala, heeft steile oevers, die hoog en wit zijn, en onder water ook steil afloopen, zoo dat men binnen 3 mijl reeds geen grond meer peilt. Van daar tot aan den Luabo is de kust laag en houtrijk. Een hoog rotsig eiland, 10 uur ten Noorden der Kaap, voert den naam van *Bazaruto*, en twee kleinere van denzelfden aard, waar men hout en water vindt, dien van de *Bovicas*. Nevens deze eilanden neemt de bank van Soffala een aanvang, die van daar tot aan het eerste der Angoxa eilanden langs de kust heenen loopt; eene bank, waarop de peilingen geregeld zijn, en er niets gevaarlijks is. Op 20 vadems diepte is het land er gemeenlijk zigtbaar. Nabij hetzelve ligt Chulawan, of het Heilige eiland, 4 of 5 mijl lang, laag en houtrijk.

Dwars door de rivier Soffala loopt er eene bank, met tusschen de 12 en 14 voet waters, en in haren mond ligt het eiland Inhanceto, dat door een vaarwater voor booten van den vasten wal gescheiden is. Aan die rivier hebben de Portugezen op eene landpunt, die bij den vloed in een eiland verkeert, een fort, waar zij slaven, ivoor, en eenig goud inhandelen. Er komt aldaar jaarlijks een schip, om het ingehandelde naar Mosambique te voeren. Ten Zuiden van de rivier liggen er gevaarlijke ondiepten, op eenen aanmerkelijken afstand van land.

De rivier Luabo, de Zuider tak van de groote Cuamo, de *Zambese* der Zwarten, ontlast zich on-

ge-

gaveer 30 uur ten Noorden van Soffala. Tusschen beide is de kust laag en zandig, en wordt zij door eenige kleine rivieren afgebroken; maar zij rijst tusschen de Luabo en de Quillimany, dat de voornaamste tak van de Cuamo is. Deze rivier loopt 180 uur lands af. De Quillimany is aan den mond ½ uur wijd, maar er loopt daardoor heenen eene bank, met 2½ vadem waters, op welke er soms eene sterke dijning gaat. Binnen dezelve staat er tusschen de 4 en 7 vadem waters. Er valt 4 of 5 uur boven de bank in de rivier van de Noordzijde een beekje met goed water, boven hetwelke men de eerste faktorij der Portugezen hieromstreeks vindt. Hunne voornaamste vastigheid Sena ligt, uit hoofde van den kronkelenden loop der rivier, 60 uur varens van zee. Aldaar wordt er door de Portugezen veel goud, olifantstanden, rinocerosshorens, was, huiden, enz. uit het binnenland, tegen Europeesche en Indische goederen ingeruild.

De rivier Quezungo ligt 30 uur ten Noorden van de Quillimany, en heeft nevens zich het eiland Fogo, dus naar een licht genoemd, dat er aldaar voormaals plagt te branden. Het is het Zuidelijkste der dusgenoemde Ilhas Primeras, of eerste eilanden (van Angoxo), die 4 uur van land eene keten vormen, tusschen welke en den vasten wal er een goed vaarwater door loopt. De vier eigenlijke Angoxo eilanden liggen 3 uur van land. Het voornaamste heet Mafamale, en heeft 26 uur ten N. O. van zich de Mocambo; eene rivier,

welke voor schepen van eene aanmerkelijke grootte bij den vloed genaakbaar is, ja 2 of 3 uur ver opgevaren worden kan. Mosambique, de voornaamste vastigheid der Portugezen aan de Oostkust van Afrika, ligt 3 uur verder op een eiland, dat met eenige andere de beste haven tot aan deze kust vormt, die bij laag water 4½ vadem diep is. Het land rondom Mosambique is laag, en met kokos-boomen besaet. Versch water is er schaarsch, daar er slechts twee bronnen ontspringen, die niet zilting zijn. De eene vindt men op het eiland, de andere op het vaste land. Levensmiddelen zijn er duur, en moeten voornamelijk van Madagaskar komen. De stad is wel versterkt, en bevat, zoo als de meeste Portugeesche volkplantingen, vele kerken en kloosters. Er worden van daar jaarlijks 10,000 slaven naar het Portugeesche Amerika uitgevoerd, en men handelt er tevens stofgoud in, met en benevens ivoor, columbowortel, barnsteen, amber en cauries. Andere volken zijn van dien handel uitgesloten; maar hij wordt nogtans door de Engelschen sterk ter sluik gedreven.

Voorbij Mosambique is de kust gemeenlijk laag. Men vindt er de rivieren Quisi Majugo, Fernando Veloso, welke wijd en diep gezegd wordt te zijn, Pinda Tappamandy, voor welke de Basas de Pinda, een gevaarlijk rif met branding ligt. Langs de kust tusschen de Pinda en Sinnacapá, die 18 uur vaneen liggen, loopt er eene bergreeks, welke zich nabij de laatste rivier door steile top-

pen

gen onderſcheiden. Van deze voeren de hoogſte den naam van *Pico Pagas*, en de *Stille punt*, op 15½ Z. Br.

De Pembabuni en rivier ligt 8 uur ten Noorden van de Sintacapa. Van daar tot aan Kaap Delgado is de kust over het geheel laag, en loopen er langs dezelve 4 uur van den wal eilanden en riffen, binnen welke de doortogten door de inboorlingen bevaren worden. De Querimba eilanden zijn laag, heuvelrijk en van riffen omringd. Querimba, het grootſte, is ſlechts 4 of 5 mijl lang. Het heeft eene faktorij met ongeveer 150 Portugezen. De baai van Macaloe, ten Noorden van hetzelve, wordt door een eiland gevormd, en verſchaft eene goede haven. Aan dezelve ligt Pingnanie, het verblijf van een Sultan.

Kaap Delgado, volgens DANVILLE het *Praſum* der Ouden, is laag, doch loopt intuſſchen ver in zee uit. Hier eindigt de keten van eilanden en riffen, welke langs de kust van Querimba loopt. Men vaart de rivier Mongallon, aan de Noordzijde der Kaap, langs een vaarwater in, dat tuſſchen ondiepten door loopt, eene kabelslengte wijd, maar 9 en 10 vadem diep is. Binnen hetzelve is er dezelfde diepte, en kunnen de ſchepen vlak aan het land gaan liggen. Water is er moeijelijk te krijgen, maar hout in overvloed. De Arabiſche ſchepen bezoeken die rivier, en de Portugezen halen van daar ſlaven. De Lindy, 5 uur van de Mongallon, heeft eenen ruimen en gemakke-

kelijken toegang, welke aanvankelijk 30 vadem diep is. Bij het dorp Lindy, aan den Noordelijken oever, is de rivier nog 8 vadem diep; en hout, water en levensmiddelen, zijn aldaar overvloedig.

De haven van Quiloa wordt door het eiland van denzelfden naam gevormd, dat van het Zuiden naar het Noorden tusschen de 5 en 6 mijl lang is. Aan weerskanten van hetzelve zijn de vaarwaters diep en veilig. Er loopen twee wijde inhammen het land in. Dezelve bevatten eenige eilanden, en zijn voor de grootste schepen diep genoeg. Het vaste land is laag, ongezond, en vol moerassen, die met Mangroves begroeid zijn. Op het eiland Quiloa ligt er eene aanzienlijke Arabische stad, welke door Koopvaarders van Muskat bezocht wordt, die er Slaven en Olifantstanden komen inhandelen.

Van hier tot aan de Evennachtlijn loopen er langs de kust van Zanguebar eenige ketens van eilanden en riffen, met vaarwaters voor kleine schepen binnen dezelve. Uitgezonderd waar de eilanden luwte geven, gaat er langs die kust aan den wal eene sterke branding; en er is aldaar tusschen Quiloa en Mombaze geene veilige ligplaats. Monfia is een eiland van aanmerkelijke grootte, met riffen om zich heenen. Zanzibar is een groot eiland van een heerlijk voorkomen, houtrijk, en van osfen, geiten, rijst en vruchten, overvloedig voorzien. Het gehoorzaamt den Imaum van Muskat, die er een Onderkoning houdt. De stad

ligt

aan de Oostzijde, doch bestaat meestal uit hutten van over paien uitgestrekte biezen matten. Het eiland Pemba, 15 uur van de kust, is laag, en zonder gevaar niet te naderen. Het vaarwater tusschen hetzelve en het vaste land is vol eilandjes en klippen; maar Pemba heeft echter aan de N. O. zijde eene goede ankerplaats, waar er ververschingen te bekomen zijn.

De *haven van Mombaze* is een naauwe zeeboezem, en heeft voor zich het eiland van denzelfden naam, met de oude stad en forteres, waaruit de Arabieren en Negers de Portugezen verdreven hebben. Het eiland en vaste land binnen hetzelve zijn laag en houtrijk, maar onderscheiden zich door drie bergtoppen ten Noorden. Verderheen tot aan de Evennachtlijn is de kust ook laag, en met eilanden en ondiepten bezet. De eenige meldenswaardige plaatsen op dezelve zijn de steden Quilliffe en Melinda. De laatste ligt aan den mond der Quillimany, heeft eene goede haven, maar waarvan het inkomen, uit hoofde van ondiepten, moeijelijk is. Melinda is groot, heeft goede huizen van gehouwen steen, en vele Moskees. Er wordt aldaar met Arabische schepen een aanzienlijke handel gedreven. De Portugezen werden in 1698 door de Arabieren van hier verjaagd. Verder ten Noorden ligt de Formosa of Schoone baai; voorts de eilanden Patte, en Arama, of Kiama, Jubo, een Negerdorp, aan den mond der Fieltenrivier, of Rio dos Fogos. Door dezen henen

loopt

loopt er eene bank, op welke er eene ſterke branding gaat, doch welke in het ſchoone jaargetijde voor booten bevaarbaar is. De inboorlingen worden hier onvriendelijk geſegd te wezen. Van die rivier tot aan Brava is de kust van Ajan laag, met eene hooge branding, maar vrij van ondiepten nevens dezelve, zoo dat men ze tot op 3 of 4 mijl mag naderen. Brava is eene Arabiſche ſtad, van een goed voorkomen, voor welke er eenige kleine eilanden liggen. Deze verſchaffen luwte aan de reede, op welke men ſteeds Arabiſche ſchepen ziet. Van Brava tot Macaya is de kust zandig, dor en van geboomte ontbloot; maar men vindt er een overvloed van rundvee en geiten.

Magadoxca, eene groote Arabiſche ſtad, welke men aan 3 verhevene Moskeeën van verre onderkent, heeft onvriendelijke bewoners. De oever is daaromſtreeks zandig, maar wordt door een koraalrif tegen wegſpoelen beveiligd. Verderheen tot aan Kaap Basſas (*) ſchijnt de kust laag en dor, maar is zij overigens vrij onbekend. De Kaap is hoog, en ontleent haren naam van de riffen, die er van haar af 3 of 4 uur ver zeewaarts in loopen. Tuſſchen haar en de Negro baai is het land aan zee tamelijk hoog en vlak, uit dorre zandheuvels beſtaande, en met zeer weinig geboom-

(*) Volgens GOSSELIN, het *Seraptonis promontorium*, en volgens DANVILLE, het *Nati cornu*, der Ouden.

hoomte bezet. De peilingen zijn er gereegeld, en van tusschen de 50 vadems op den afstand van 5 of 6 uur, tot 30 vadems op dien van 3 of 4 uur van den wal.

Bandel d'Agoa, of (Delgado) Negro baai, wordt aan den Zuidkant door Morro Cobir (slangenhoofds) punt afgebakend. Hierop volgt Kaap Delgado, welke zoo hoog is, dat men haar 12 uur ver kan zien. Van hier tot aan Kaap Dorfui vormt de kust eene groote opene baai. De laatstgenoemde Kaap, bij de Ouden *Cherſoneſus* of *Zingis extrema*, is het uiteinde van een hoog ſchiereilandvormig voortgebergte, dat door eene lage landſtrook met het vaste land vereenigd wordt, en, van den Zuidkant beſchouwd, een eiland ſchijnt te wezen. Tusſchen deze Kaap en die van Guardafui ligt de baai van Bela, die geheel open is, en hooge ſteile oevers heeft.

Kaap Guardafui (*Aromata Promontorium*) is de Zuidergrens der Golf van Socotora, daalt in de gedaante van eene trap zeewaarts aan naar beneden, en heeft eene mijl van zich eene onpeilbare diepte. Van hier tot aan de Roode zee wordt de kust door de Samaulies bewoond, die hunne havens voor alle vreemden ſluiten, maar in hunne eigene ſchepen met Aden en Mocha handelen. Dit deel der kust is thans eene zandige woeſtijn, maar wordt, in den *Periplus der Roode zee*, toenmaals met bloeijende volkplantingen van Grieken uit Egypte bezet gezegd te zijn geweest.

Mont

Mont Felix (*Elephas mons*), 15 uur ten Westen van Kaap Guardafui, is eene steile hoogte, die van eene vlakte in zee uit loopt; en 17 uur verder doet de S. Pieters Kaap zulks, aan het einde van eene reeks van ruwe heuvels, van welke eene den naam van *Hollanders muts* (*) voert. Het Verbrande- Vogelen- of Witte eiland (*Agathocles insula*) is eene groote klip, 3 uur van den oever, en met vogelendrek bedekt. Barbara, of Berbera (*Mondi emporium*) is eene der voornaamste handelplaatsen van de Samaulies. De baai van Zeila (*Avalites Sinus*) is vol ondiepten. Kaap Raspel is hare Z. O. punt. De stad Zeila ligt in het binnenste, aan de rivier Hoanza, en was voor de aankomst der Portugezen in Indie eene groote handelstad.

SOCOTORA EN DE COMOROS.

Het eiland Socotora (*Dioscorides*) ligt aan de Golf van Socotora, 40 uur ten Oosten van Kaap Guardafui, en is hierom natuurlijk een Afrikaansch eiland, offchoon fommigen het zelve tot Arabie betrekken, omdat deszelfs bewoners van Arabifchen oorfprong, en aan den Sjek van Kesfem, op de Zuidkust van Arabie, onderhoorig zijn. Het

(*) Dezen naam gaf men aan menigen berg; welke den vorm dier *Toppersmuts* had, waarvan VONDEL en anderen den mond zoo vol hebben.

Het is van het Oosten naar het Westen 27 uur lang, en 7 uur breed. Over het geheel bergachtig, vertoont het zich van den zeekant als gansch onvruchtbaar. Binnenwaarts brengt het Dadelhoomen en Aloes voort, en heeft het weiden voor rundvee en geiten, maar men teelt er geenerlei koren. Het heeft geene haven, maar twee reedes, op welker eene of andere men, naardat de *Mousson* is, eene goede ankerplaats vindt. Aan de Noordoostelijke reede ligt de hoofdplaats, Tamarida, waar er levensmiddelen en versch water in overvloed te bekomen zijn. Het eiland wordt enkel door Arabische schepen bezocht. Het heeft na genoeg midden tusschen zich en Kaap Gardafui het eiland Abdal Curia, uit twee bergen bestaande, en, zoo men zegt, versch water opleverende. Ten Oosten van hetzelve liggen er twee eilandjes, *de Gebroeders* heetende, en 5 uur van het N. W. einde van Socotora de twee Sabedynas, of Witte klippen, aan schepen onder zeil gelijkende.

Even ver ten Zuiden der Linie, als Socotora ten Noorden van dezelve ligt, en op gelijken afstand van Afrika's Oostkust, liggen de Comoro eilanden, die vier in getale zijn, namelijk, Comoro, bij de inboorlingen Angaziga, Anjuan, of Hinzuan, welken naam de Europeanen in *Johanna* verbasterd hebben, Mayotta, en Moelly, of Mohilla.

Anjuan is driehoekig van gedaante, en rijst tot bergen op, welke houtrijk zijn, en welker hoog-

ste in een kleinen piek eindigt. Het geheele eiland is met verkalkte zelfstandigheden bedekt, dat de gewrochten van een vulkanisch vuur zijn. De lucht is er gezond, en de grond is er wel aan den zeekant niet zeer vruchtbaar, maar wordt landwaarts in beter. De valleijen, of liever bergzijden, hebben elk haar beekje, dat van de steile bergtoppen afkomt. Deze zijn met timmerhout bezet, en het benedenste der bergen met kokosboomen, bananas, oranje- en citroen-boomen. Het suikerriet geraakt er tot volkomenheid, even als de indigoplant. De eenige wilde dieren, die men op het eiland vindt, zijn de makis en gewone muizen; de tamme bestaan uit zeer klein rundvee, met bulten op de ruggen, en geiten. De gemeenste vogels zijn er hoenders, duiven en kwakkals. De bevolking des eilands werd in 1704 op slechts 6, of 7000 zielen begroot, maar schijnt te voren veel grooter te zijn geweest. De inboorlingen schijnen een mengsel van Arabieren en Negers te wezen; en hunne Godsdienst een mengsel van MOHAMMEDS leer en afgoderij. Het zijn goede zeelieden, en zij hebben vrij groote schepen, van den naam van *Trankeys*, waarmede zij kokosnoten en caurles naar Bombay en Surate voeren. Anjuan wordt door een dusgenoemden Sultan geregeerd, die zich eenig bewind over de andere eilanden aanmatigt. Het volk is in edelen en boeren verdeeld. De eersten zijn de eenige Kooplieden, en drijven bij uitsluiting den handel in le-

vens-

vensmiddelen met de Europeaanen, die enkel hierom het eiland plegen aan te doen. Zij wierpen voormaals gemeenlijk het anker in eene baai aan de Oostzijde des eilands, aan welke de ſtad Anjuan lag; maar deze werd in 1790 door volk van Madagaskar verwoest. Thans ankert men gemeenlijk aan de Noordzijde des eilands, in de baai van *Moochadon*, welke die ganſche zijde beſlaat, en tusſchen hare N. O. en N. W. punten gelegen is. Nevens de N. O. punt liggen er eenige klippen, doch zij laat zich nogtans tot binnen ½ mijl naderen. Nevens de N. W. punt is het eiland Paps door een rif met die punt vereenigd. Er vallen in de baai eenige beekjes, waaruit men zich gemakkelijk van water voorziet. De ſtad, welke aan haar ligt, is eene verzameling van ellendige loodſen, rondom welke er een muur loopt, die 15 voet hoog, en met vierkante torens geſtaffeerd is. Zij heeft tot hare verdediging voorts nog een fort op eene hoogte, welke men langs 300 of 400 trappen beklimt, die tusſchen twee muren beſloten zijn. Er ligt voorts een dorp aan de Oostzijde der baai, en een aan de Weſtzijde.

Comoro, of Angaziga, is 200 hoog, dat men het van Anjuan ziet, offchoon het 25 uren van daar ligt. Het vertoont zich op dien afſtand als een ontzaggelijk hoogen berg. De kusten des eilands zijn moeijelijk te naderen, en er is aan het zelve geene goede ankerplaats. Het bevat intusſchen eenige dorpen, van welke de voornaamſte

aan de N. W. zijde liggen, waar er een fraaije zandige oever zonder branding is.

Mayotta, 7 uur ten Z. O. van Anjuan, heeft aan de Noordzijde, voor een groot dorp, eene vrij goede ankerplaats. In 1804 begrootte men de bevolking op flechts 1200 of 1500 zielen. Nevens de N. O. zijde des eilands ligt er een ander, van een gelijk voorkomen als de Paps van Anjuan, het gene een gevaarlijk nemen van Mayotta voor Anjuan ten gevolge kan hebben; waar tegen men te meer op zijne hoede wezen moet, daar de Noordzijde van Mayotta met ondiepten en riffen bezet is.

Moelly, of Mohilla, 5 uur ten Z. W. van Anjuan, is van riffen omringd, tusfchen welke er eenige doortogten open zijn. Het eiland heeft een dorp op de Zuidzijde, en een ander op de Noordzijde, bij welk laatfte er eene tamelijk goede waterplaats is.

Deze eilanden, en bijzonderlijk Anjuan, worden meermalen uit Madagaskar overvallen, als wanneer alles er te vuur en te zwaard wordt verwoest. In de maand van October verzamelt men zich tot zulke rooftogten in de baai van Vahemas. Van daar ftevent men langs de kust van Madagaskar tot aan het eiland Nosfe. De bijeenkomende magt neemt toe naar mate men voortzeilt, tot dat zij fomwijlen 600 Kanoos bedraagt, die elk 30 of 35 man voeren. Dan houdt men West aan, den koers naar zon en fterren regelende,

de, tot dat men de Comoro eilanden bereikt. Intusschen zeilt men deze dikwils mis, en komt op zee om, of geraakt aan de kust van Afrika.

MADAGASKAR.

Met dit eiland schijnen de Ouden onbekend te zijn geweest; en MARCO PAOLO was de eerste, die *nopens hetzelve*, onder deszelfs tegenwoordigen naam, eenige losse berigten mededeelde, welke hij van de Arabieren ontvangen had. Het ontsnapte aan het oog van VASCO DE GAMA, die langs de kust van Afrika henen zeilde; en het werd in 1506 door LORENZO ALMEIDA het eerste gezien, en ontving denkelijk van hem den naam van *S. Laurentius*, welken het tot aan de regering van HENRIK IV. behield, toen eenige Fransche zeelieden het *Isle Dauphin* noemden. De inboorlingen noemen het *Madegasse*.

Madagaskar is een van de grootste eilanden der wereld, en van het Noorden naar het Zuiden 240 uur lang, en tusschen de 40 en 70 uur breed. Het Kanaal van Mosambique, dat tusschen de 80 en 120 uur breed is, en aan zijn Noordeinde de Comoro eilanden heeft, scheidt Madagaskar van Afrika. Er loopt van het Noorden naar het Zuiden door het eiland henen eene bergreeks, welker hoogte op tusschen de 10, en 12,000 voet wordt gerekend, en welke verschillende kostelijke delfstoffen en metalen bevat. Van dezelve loopen

er naar zee een groot aantal rivieren en beken, die van visch overvloeijen. In geen land van den aardbodem groeit het plantgewas zoo welig, als hier, waar de natuur, aan hare eigene vruchtbaarheid overgelaten, de grootste verscheidenheid van plantsoen voortbrengt. De bergen zijn tot aan hare toppen met ontzaggelijke boomen bezet, die tot timmerhout kunnen dienen; en de vlaktes of wijduitgestrekte Savannahs, zijn met een heerlijk gras bekleed, waarin er eene ontelbare menigte van rundvee en schapen weidt. Rijst wordt er op een groot deel van den grond geteeld; en al de overige veldvruchten en fruiten van tusschen de Keerkringen groeijen er van zelf. Ongelukkig intusschen wordt het lagchende van dit tooneel maar al te zeer verdonkerd, door de groote ongezondheid der lucht, welke het eiland tot een bijkans zeker graf voor elken Europeaan maakt, die zich er lang blijft ophouden.

De wilde dieren zijn op Madagaskar weinig in soorten. Men vindt er leeuwen, tijgers, noch olifanten; alsmede geene paarden. Het eiland levert thans weinig voor den handel op; en de uitvoer plagt zich er bijna ganschelijk tot horenvee en rijst voor Mauritius te bepalen. De Arabieren voeren iets van de vruchtensoort uit, die men *zeekokosnoot*, of *kokosnoot der Maldivische eilanden* (*Nux medica*) noemt. De boom, waarvan deze vrucht komt, is eene soort van palm, welke nergens ter wereld, dan aan de kust van Mada-

gas-

gaskar, op het dusgenoemde *Palmen eiland*, gevonden wordt. De noten, die men op de oevers der Maldiviſche eilanden opraapt, worden denkelijk door den Z. W. Mouſſon daarhenen gevoerd.

De noten der *cavenſera* plagen ook uitgevoerd te worden. Zij zijn van een ſcherpen ſpeceriachtigen aard, en worden door de inboorlingen tot het ſaufen van hun voedſel gebruikt. De andere handelswoorwerpen zijn aloëhout (*agallochum*), dat men er in eenige hoeveelheid zou kunnen opzamelen, maar waarvan er niets naar buiten gaat. Het eiland levert katoen op, en menigerlei ſoorte gommen en harſen; onder anderen de elaſticke gom (*iatropha elaſtica*).

Madagaskar wordt door verſchillende ſtammen bewoond, welker ligchamelijke en zedelijke onderſcheidende hoedanigheden bewijzen, dat zij van eenen zeer verſchillenden oorſprong zijn.

De Betſimicaraes, of het Negerras, dat de N. O. kust bewoont, zijn over het algemeen ſtoute en welgemaakte karels; en de vrouwen zijn ſchoon, maar de mans dronkaarts, laffe guiten en dieven. Derzelver naburen, de Antibanivouls, zijn werkzamer, en gaan zich minder te buiten; maar hunne domheid en onkunde is ook grooter. De Betalimenes houden zich voornamelijk met veefokkerij onledig.

De Hovas, die de Provincie van Ancove nabij het eiland bewonen, verſchillen ganſchelijk van de boven vermelde ſtammen. Zij zijn lang en wel-

gemaakt, maar vrij tenger, en gelijken ſterk aan de inboorlingen van Indie, daar zij lang zwart haar, arendsneuzen en dunne lippen hebben. Hunne taal verſchilt ook merkelijk van die der anderen. Zij hebben verre weg de meeste vorderingen in de kunſten gemaakt, en zijn in het ijzerſmeden wel bedreven, en naauwkeurige navolgers van de fijnſte Europeeſche werken in metaal. Hunne gouden en zilveren ketens zijn inzonderheid fraai. Zij bewonen de gezondſte ſtreek des eilands, welker hoogte er des winters vuur noodig maakt; waartoe zij het ſtroo van eene grasplant gebruiken, daar hun land boom noch ſtruik voortbrengt.

De Antamahouris vormen wederom eenen anderen bijzonderen volkstak, met eene verſchillende taal, die een tongval van het Maleisch is, zoo als hunne gelaatstrekken insgelijks aanduiden, dat dat zij van de Maleijers afſtammen (*). Eene gebijzonderde beſchrijving van al de onderdeelen de-

(*) In het midden des eilands beſtaat er, zegt men, een dwergenras, *Kimos* genoemd, dat niet meer dan 3½ voet lang is, maar zeer lange armen, en daaraan pooten als die der apen heeft. De vrouwen hebben geene borſten, en voeden hare kinderen met de melk der koeijen, welke zij in groote menigte bezitten. Zulk eene vrouw werd in 1768 te Fort Dauphin aan de Franſchen verkocht, en is het eenige wezen van die ſoort, dat men ooit in Europa zag.

dezer volkstakken zou ons te ver leiden het voorgestelde beſtek voeren; en wij moeten ons tot eenige weinige onderſcheidende trekken van het karakter der gezamenlijke inwoners van Madagaskar bepalen.

Zij zijn over het algemeen lui, en brengen drie vierde van hunnen tijd door, met in hunne hutten op matten uitgeſtrekt te liggen, en op de *marovani*, of *tritri*, te ſpelen. Hunne eenige wezenlijke werkzaamheden beſtaan in jagen, viſſchen, en van tijd tot tijd naar hun vee om te zien. Wegens die toekomst onbezorgd, vreezen zij weinig voor de nukken der Fortuin; en, daar zij, noch met liefde, noch met vriendſchap, bekend zijn, is er weinig, dat hen wezenlijk kan kwellen. Hunne Godsdienst bepaalt zich tot de erkentenis van eene alles onderhoudende Godheid, aan welke zij geenen eeredienst bewijzen, maar welke zij daarentegen met ſcheldwoorden overladen, als er hen eenig ongeval bejegent. Zij gelooven ook het aanwezen van booze geesten, welker gewoon verblijf de begraafplaatſen zijn zouden; alwaarom zij des nachts geen graf naderen. Zij brengen over het algemeen hunne jeugd in ongebondenheid door, en nemen eerst als zij hun leven ten halve hebben gebragt eene vrouw, om hen op de overige helft van hunne loopbaan te verzellen. De huwelijksplegtigheid beſtaat in het dooden van een os, waarop de wederzijdſche magen onthaald worden. Menſchen van allerlei ouderdom zijn er aan een

buitensporig gebruik van Europeesche sterke dranken, en hunne eigene dronkenmakende mengsels, overgegeven.

Als er op Madagaskar iemand van tooverij beschuldigd wordt, houdt men hem twee dagen lang in eene afzonderlijke hut opgesloten, en laat hem daar vasten. Vervolgens giet men hem een vergiftigen drank in de keel, van welken hij omkomen moet als dezelve in zijne maag blijft, en naar de ingewanden gaat; en dan wordt hij tevens voor schuldig gehouden; maar, als hij dien drank uit de maag naar boven uitwerpt, blijft hij in het leven, en wordt van schuld vrijgesproken. Op dezelfde proef worden menschen van beiderlei sekse gesteld, die van bloedschendige gemeenschap beschuldigd worden; of die men van eene dieverij verdenkt, welke niet genoegzaam bewezen worden kan. Want, wordt zij daarentegen dit, dan veroordeelt mén den dief tot slavernij.

Het beroep van Geneesheer en Priester is op Madagaskar, zoo als in alle even min beschaafde landen, in eenen en denzelfden persoon vereenigd, en wordt er slechts door lieden uit de Arabische stammen geoefend.

De kleeding der vrouwen bestaat er in een gordel, of eene soort van schort, en een lang stuk lijnwaad, waarvan het eene einde om de heupen geslagen wordt, terwijl het andere, bij vochtig weder, de schouders en het hoofd bedekt. Een keurslijf, dat den boezem bloot laat, maakt het overige der klee-

kleeding uit. De verſierſelen beſtaan uit hals- en armſnoeren van glazen koralen, of gouden en zilveren ketens. Mans en vrouwen beide dragen ſtukjes van zeker hout, enz. in doekjes gewonden, aan hals en gewrichten, als amuleten, om hen tegen de uitwerkſelen van tooverij te beveiligen. De bladeren der *ravenſara* bekleeden op Madagaskar de plaats van ſchotels, borden en lepels. Men begroot er de bevolking op verſchillende wijze, en brengt ze tot 1 of 1½ miljoen menſchen.

Men vindt er aan de Westzijde des eilands vele baaijen en rivieren; maar verre weg de meeste zijn nooit door Europeeſche ſchepen bezocht geworden, en gevolgelijk zeer weinig bekend. De meest bezochte is die van S. Augustijn, aan het Z. W. uiteinde des eilands, waar men eene veilige reede vindt, en eenige hoeveelheid van ververſchingen bekomen kan, als met name oſſen, geiten, hoenders, oranjeappelen, citroenen, pompoenen, yams, zoete aardappelen, enz. Men pleegt er dat alles tegen buskruid, musketten en pistolen, ijzeren en koperen vaatwerk, meſſen, ſcharen, ſpijkers, vuurſteenen, ſpiegels, enz. in te ruilen. Water haalt men er met booten, 4 of 5 mijl eene rivier op, die met den naam van *Dartmouth* beſtempeld wordt, in de baai valt, en, even als deze, een overvloed van viſch bevat, maar ook Alligators, die ze in menigte verſlinden. Het Opperhoofd van dit deel des eilands woont

in

in eene ſtad van klei, op een afſtand van 12 mijl van de baai. De meeste inboorlingen, die tot den ruilhandel aan boord van de ſchepen komen, ſpreken een weinig Engelsch, en hebben Engelſche titels, zoo als dien van *Prins van Wallis*, *Hertog van York*, enz. aangenomen.

De baai van Morundava, op 20° 16′ Z. Br. wordt ter bekoming van ververſchingen ſoms ook bezocht. Zij ligt van het N. W. tot het Z. W. open, en er vallen in haar eenige rivieren, met ondiepe banken aan derzelver monden. Aan hare Noordzijde vormen een aantal hutten eene ſoort van dorp.

De baai van Bembatook, op 15° 43′ Z. Br. is ruim en veilig, en wordt beſchreven als eene der plaatſen, die op het eiland ter vestiging van eene Europeeſche volkplanting wel de verkieslijkſte zouden wezen. Oſſen en rijst zijn er, even als andere handelsvoorwerpen, zeer overvloedig. De Franſchen plagten er voor Mauritius ſlaven en vee te koopen, en het gekochte dwars door het eiland henen naar hunne vastigheid Foulepointe te drijven, waar men de ſlaven inſcheepte, en het vee geſlagt en gezouten werd. De inboorlingen zijn er jegens vreemden minzaam, en de Arabieren van het vaste land bezoeken de baai, om er handel te drijven. De ſtad Bembatook ligt 3 uur binnen den mond der baai, aan een kleinen inham, waar de ſchepen in loopen, ja aan den wal liggen kunnen.

Nieuw

Nieuw Massaliege is een groote stad, aan eene rivier, die, uit hoofde van eene zandplaat, enkel voor klein vaartuig genaakbaar is. Zij heeft tot hare verdediging eene aarden schans, met eenig geschut; en des Konings hof is er op de Europeesche wijze gebouwd, met twee verdiepingen, een wapenhuis en verscheidene stukken Europeesch huisraad, als tafels, stoelen, spiegels, enz. Er wonen hier verscheidene Arabieren, die op Arabie en Perzie handelen. Tegen over den mond der rivier ligt er een eiland, dat ongeveer 4 mijl lang is, en waarop de Franschen eene vastigheid plagten te hebben.

De rivier Manigara wordt gezegd aan haren mond 6 mijl breed, en 3 uur landwaarts in 6 of 7 vadem diep, te zijn. De bogt of baai van Astada is eene groote insnijding in het N. W. einde des eilands, en heeft eenige eilandjes voor zich liggende. Tot haar behoort de havenkom van Morigambo, die als ruim en veilig beschreven wordt. Aan het uiterste N. W. des eilands loopt de groote baai van Passandava 7 uur Zuidwaarts aan. Zij verschaft aan de schepen, die haar bezoeken, levensmiddelen, hout en water, in overvloed.

Aan de Oostkust ligt Fort Dauphin, de voornaamste vastigheid der Franschen, nabij het Z. O. uiteinde des eilands, aan een kleinen inham, waar er 5 of 6 schepen vlak aan den wal kunnen liggen. Het fort ligt op een hoogen grond, bestrijkt de reede, en is een lang vierkant, welks wallen

uit

uit kalk en steengruis zamengesteld, en met cement bepleisterd, zijn. Het heeft 2 uur ten Zuiden van zich eene groote rivier, welke zich, op eenen korten afstand van haren mond, in een meer uitbreidt, dat 15 mijl in den omtrek heeft. De mond der rivier wordt thusschen, zoo als die der meeste andere aan de Oostkust, door eene zandplaat voor schepen gesloten. Dit deel des eilands is zeer volkrijk, en onder verscheidene Opperhoofden verdeeld, welker dorpen op hoogten liggen, en met borstweringen van zoden, palissaden en grachten, versterkt zijn. Osen, gevogelte, en verdere levensmiddelen, zijn er overvloedig te bekomen; maar goed water vindt men er niet, dan op eenigen afstand van den oever, waar er uitnemende bronnen zijn. De baai van S. Lucas ligt binnen eenige eilanden en riffen. Op hare Zuidpunt vormden de Franschen in 1787 eene van palissaden omringde vastigheid.

De rivier Manooro, op 20° Z. Br. plagt door de Franschen van Mauritius sterk bezocht te worden, om er rijst en vee te koopen. De inboorlingen vervaardigen er doek van het katoen des eilands, en lijnwaad en fijne matten van de vezelen van zekere plant. Er ligt aan den mond der rivier een dorp, en voor hetzelve is er binnen een rif eene goede ankerplaats.

Hy Vondron is een dorp van aanbelang, waar er eene groote markt van rijst gehouden wordt. Het ligt 3 uur ten Zuiden van Tamatave, en dit laat-

laatste aan een zout meer, *Nosséhe* genoemd, waar het landen, uit hoofde van eene hooge branding, moeijelijk valt. De post, dien de Franschen hier hadden, om vee en rijst voor hunne eilanden in te handelen, lag op eene hooge landpunt, en werd als gezond beschouwd, maar in 1811 door de Engelschen weggenomen en vernield. Het Pruimen eiland, 3 uur van Tamátave, is klein, maar heeft houtgewas en zoet water. Tusschen Tamatave en Foulepointe liggen er aan den zeeoever enige dorpen.

De laatstgenoemde plaats, bij de inboorlingen *Foulo-Voulo* geheeten, en in rang de tweede vastigheid der Franschen op Madagaskar, ligt aan een inham binnen een rif, dat de ankerplaats tegen hooge zeen dekt. Het is eene plek gronds, die met palissaden omtuind is, en eene woning voor den Agent, enz. bevat. Digt daarbij heeft de Koning der volksstam, in een groot dorp, voor zich een gebouw van eene verdieping op palen, waarin men met eene ladder klimt. Hetzelve is van hutten voor zijne bedienden en vrouwen omringd. De Franschen plagten er slaven en vee, tegen musketten, buskruid en hagel, vuursteenen, messen, enz. in te ruilen.

S. Maria's eiland, bij de inboorlingen *Nossi Ibrahim*, ligt 2 uur van den vasten wal van Madagaskar, en is aan de Oostzijde met klippen bezet; maar de Westzijde vormt eene goede haven, met ruimte en diepte voor de grootste vloten.

Het

Het land vloeit over van levensmiddelen, en er zijn hier maſten voor ſchepen te bekomen. De Franſchen rigtten er in 1740 eene vestigheid op; maar al, wat zich daarin bevond, werd door de inboorlingen omgebragt. In 1743 hervattede men de onderneming, doch men verliet de plaats in 1760, uit hoofde van hare ongezondheid. In den aanvang dier eeuw was het eiland de wijkplaats van Europeeſche zeeroovers geweest, die de Indiſche zeeën verontruſtten (H).

De Antongilbaai, bij de inboorlingen *Mangheloes*, is 8 of 9 uur wijd, en loopt 15 uur ver landwaarts in. Hare oevers zijn hoog, en omſtreeks haar binneneinde omvat zij eenige eilanden, binnen welke men eene uitmuntende havenkom vindt, die de Franſchen *Port Choiſeul* noemen. Er vallen in de baai eenige rivieren, maar deze hebben alle in hare monden zandplaten, uit hoofde van welke zij ſlechts voor booten genaakbaar zijn; offchoon zij binnen die platen diepte genoeg hebben. Dit is een der vruchtbaarſte, maar ook der ongezondſte deelen des eilands. Het water rijst er bij den vloed 3 of 4 voet. De Franſchen poogden er eenmaal, onder geleide van den vermaarden gelukzoeker BENIWOWSKY, eene volplanting aan te leggen.

Port Louquez, aan het N. O. uitjuchdes eilands, is eene ruime en veilige haven voor de grootſte vloten. Men zegt, dat het er ten gezond is, en er levensmiddelen in overvloed gevonden worden.

De

De voornaamste Kapen van Madagaskar bestaan uit de Zuidpunt, *Kaap S. Maria*, de N. W. punt; *Kaap S. Andreas*, de Noordpunt, *Amberkaap* geheeten, en de Oostpunt, welke geenen anderen naam dan dezen heeft.

Nevens Madagaskar, liggen er in het Kanaal van Mosambique de volgende eilanden, klippen en ondiepten:

Bassas de Judia (*), een laag eiland, dat 5 mijl lang, 3 mijl breed, en van een zandigen oever omgeven is, doch eenig geboomte en eenige lage bergtoppen op zich heeft, ligt op 22° 28′ Z. Br. en 40° 57′ O. Lengte.

Europa's klippen, een gevaarlijk rif van eenige uitgebreidheid, en deels boven water uit komende, op 21° 35′ Z. Br. en 40° 8′ O. L.

Coffin, Savou, of het steenige eiland, laag en klein, 4 uur van de kust van Madagaskar, op 17° 30′ Z. Br.

Juan de nova, en S. Kristoffel, schijnen slechts een en hetzelfde eiland te wezen, offchoon het er op de meeste kaarten twee zijn. Het is, als een eenig eiland beschouwd, 2 mijl lang, met heesters bedekt, en het verblijf van zeevogels. Het ligt op 17° 5′ Z. Br. en 43° 2′ O. L.

De

(*) Dezen naam, die *Joden banken* aanduidt, ontving het eiland van de Portugezen; en men maakte daarvan, bij het kopieren van hunne Zeekaarten, de *s* in eene *n* veranderende, *Baxos de Judia*.

De Chesterfields plaat, waarvan een klein gedeelte ganſch droog is, op 20° 21' Z. Br. en 41° 8' O. L.

HET EILAND BOURBON.

wordt in 1545 door den Portugees MASCARENHAS ontdekt, en met zijnen naam beſtempeld. Daar de Portugeezen hetzelve verwaarloosden, nam de Franſche Agent op Madagaskar in 1642 bezit van hetzelve, zonder dat er zich echter toen iemand van zijne natie vestigde. Bij den opſtand van de Franſche volkplantelingen op Madagaskar, in 1646, werden zij 12 der beſhamels naar dit eiland gebannen, dat zij ganſchelijk met hout bedekt vonden. In 1654 ontving het eiland den naam van *Bourbon*; en eenig vee, dat men er heenen voerde, vermenigvuldigde er uitermaten. De Franſchen ſchijnen intusſchen deze bezitting wederom verwaarloosd te hebben, tot 1671, toen zij door hun Gouvernement aan hunne O. I. Compagnie geſchonken werd.

Bij de Franſche omwenteling werd de gezegde naam in dien van *La réunion* veranderd; en in 1804 deze wederom in dien van *Bonaparte*. In 1809 namen de Engelſchen het eiland weg.

Hetzelve is 14 uur lang en 9 uur breed. Het beſtaat ganſchelijk uit lava en andere Vulkaniſche zelfſtandigheden, door twee craters opgegeven, waarvan de eene niet meer brandt, en 1,400 el

hoog

hoog ligt; de andere smeult of vlamt nog steeds, en het geheele eiland heeft in der daad het voorkomen van het uitbraaksel van een vuurkolk; daar er regtstandig steile heuvels van allerlei gedaante vreemdelijk over hetzelve heenen verspreid zijn, die door gapende kloven van een gescheiden worden; door welke heenen en schuimende stroomen onderwaarts storten. Ongaaggelijke rotsklompen hangen er over vreesselijke steilten heenen, en schijnen bij den geringsten stoot van boven neder te kunnen storten; ruwe rotsscherven, basaltpilaars, enz. kwesen door het ganssche eiland heenen sporen van den onderaardsch vuur op.

De zeeoever is er over het geheel met een smal strand gezoomd, dat met puimsteenen bezaaid is; en men vindt er nergens eenig wezenlijk zand; ja op verscheidene plaatsen hangen er de steile oevers over de zee heenen, en maken alle landing onmogelijk. De Zeekust heeft aan de Westzijde, tusschen S. Pierre en S. Paul, een boordsel van koraalriffen, dat de kalk oplevert, die men op het eiland gebruikt. Eene landstrook van ongeveer 1½ breedte, welke rondom het eiland loopt, is al, wat er bebouwbaar en bebouwd is. Aan de windzijde rijst het land trapswijze om hoog, en hier liggen de voornaamste plantadien; offchoon de luwe zijde wel de vruchtbaarste is. Die andere heeft het voordeel van door de zeewinden verfrischt te worden; en hierom gaat men bij voorkeur daar wonen.

De plekken van Lava, die nog met geene aarde bedekt zijn, en ra genoeg de halve oppervlakte des eilands beslaan, worden *Les brulées* genoemd; en er zijn andere onbebouwde streken, *Savannahs* geheeten, en met grasplanten bedekt, van welke er nog geen gebruik wordt gemaakt, maar welke zeer uitmuntende weide voor schapen zouden kunnen opleveren, zoo zij van het mos, dat er het gras verstikt, ontdaan werden.

Aanvankelijk bestond het voornaamste, dat men op Bourbon bouwde, uit koffij en katoen. De koffij schijnt er uit Arabie aangebragt, en op eene andere, aan het eiland eigene, en wilde, soort ingeënt te zijn. Dezelve wordt er eveneens ingezameld en gedroogd, als in Westindie. Alleen wordt de Bourbonsche koffij in het droogo saizoen rijp en ingezameld, maar de Westindische in het natte. Men pakt op Bourbon de koffij in balen, die van de bladen der *Pándanus utilis* gemaakt worden, en elk 100 pond houden. Die balen plagten er de plaats van geld te vervullen, door dien men ze in publieke magazijnen zamenvoerde, en daarvoor recepissen ontving, welke men als geld in den wandel bragt. Elke baal werd daarbij op 100 Piasters gerekend. Aan regten betaalde men bij uitvoer in vreemde schepen 15 Piaster per baal, en bij dien in Fransche schepen $\frac{1}{2}$ Piaster.

De katoenbouw heeft sints de omwenteling grootelijks afgenomen; daar de oogst den uitvoer zeer ongewis, ja dikwijls ondoenlijk maakte;

en,

ten, daar hij het aanvoeren van koren van Madagaskar belettede, werd het katoen op Bourbon gemeenlijk door koren voor dit eiland en Mauritius beide vervangen.

In 1770 werden de ſpecerijen der Molukſche eilanden het eerſte op Bourbon aangebragt. De kruidnagel ſlaagde wel het beste; maar verbaſterde nogtans grootelijks. Evenwel is men met de teelt voortgegaan, ja heeft men dezelve grootelijks uitgebreid. De oogst begint in October en duurt tot December. De gezamenlijke producten des eilands waren, in 1803, kruidnagelen 15,000 centners, koffij 30,000 dito, maiz, en ander koren 110,000 dito; maar in 1810, toen het eiland aan Engeland toebehoorde, 45,000 centn. kruidnagelen, tegen 33 Piasters het centner; 56,000 dito koffij tegen 10 dito dito. Het katoen, dat er ten dien tijde ook werd gebouwd, gold 25 Piasters het centner.

De bijenteelt is er ook een nijverheidstak, en de honig, dien hij voortbrengt, is even vermaard, als die van Hybla. Voorts geeft het eiland kakao, tabak, kokosnoten, tamarinde, en andere Keerkrings-vruchten, Benjamin gom, aloe, ebbenhout, enz.

De gezondheid der lucht van Bourbon blijkt bijzonderlijk uit den blos op het gelaat der jonge vrouwelijke bewoners, die, ſchoon binnen de Keerkringen geboren, en meestal iets van het Negerbloed in de aderen hebbende, ten dien opzigte

met de Noordelijke ſchoonheden in vergelijking kunnen worden gebragt.

In Januarij heerſchen er gemeenlijk zware ſtormwinden, die vaak groote ſchade aanrigten. Van Maart tot October is het er voor de ſchepen het gevaarlijkſte, en moeten zij, als de wind naar de kust, waaraan zij liggen, gerigt is, zich ſteeds gereed houden, om bij elk voorteeken van een ſtorm, regts of links af, het ruime ſop te kiezen.

Schoon het eiland gansch Vulkaniſch is, wordt het zelden door aardbeving geſchokt, en zijn de ſchokken, als zij plaats grijpen, zeer ligt, en bij deze of gene plekken bepaald. Ook vindt men er warme noch minerale bronnen, noch eenig ſpoor van ander metaal, dan ijzer.

Eenige ſoorten van eigendommelijke dieren des eilands zijn door de overal zwervende vervolgers der weggeloopene Negers genoegzaam, bijaldien niet ganſchelijk, uitgeroeid; zoo als de Dronte, of *Didus-neptus*, de 480 vogelenſoort bij LINNEUS. De zwijnen en geiten, welke er door de Portugezen aangebragt werden, en in het wild voortteelden, zijn er ook uitgeroeid; even als de landſchildpad, die er de bosſchen plagt te vervullen. Zelfs heeft de zeeſchildpad er de oevers verlaten. Men vindt er intusſchen wilde paarden.

De bevolking des eilands beſtond in 1763 uit 4000 blanken, en 15,000 Negers, of Mulatten. In 1776 werd zij door RAINAL op 6340 blanken, en 26,165 ſlaven begroot. In 1800 vond men er

9000

9000 blanken, of vrije Zwarten en Mulatten, en 100,000 ſlaven; en in 1810 van de eerſte ſoort 16,000, en van de andere 99,900 menſchen.

De vervolgers der weggeloopene Negers maken eene bijzondere klaſſe in de bevolking uit, en zijn over het geheel vrije Zwarten, of Mulatten, die geene bezitting hebben, en te trotsch tot arbeiden zijn. Zij koopen gemeenlijk eene ſlavin, die hen als vrouw dient, en zwerven onophoudelijk door de ongenaakbaarſte deelen des eilands, waar er zich weggeloopene ſlaven komen verſchuilen, die zij trachten op te ſporen, en levend of dood in handen te krijgen. Misſchien lijden generlei menſchelijke wezens, in eenigen maatſchappelijken ſtaat, zulke behoeften, als die dusgenoemde Maronjagers; wanneer zij op hunne togten zijn, beſtaat hunne eenige herberg in de kloven der rotſen, en hun eenig voedſel in een weinig rijst.

Het eiland plagt zelden door Europeeſche ſchepen bezocht te worden, en de inwoners plagten alle Europeeſche koopwaren van de Kooplieden van Mauritius te ontvangen, en hunne producten daarvoor in ruiling te geven. Thans, nu het tevens met Bourbon weggenomene Mauritius aan de Engelſchen verbleven is, handelt het eerstgenoemde eiland regtſtreeks met het moederland, en zal dit den prijs der Europeeſche gerijfelijkheden op hetzelve grootelijks hebben doen dalen.

Men verdeelt Bourbon in elf distrikten, van S. Denis, S. Paul, S. Louis, S. Leu, S. Pierre, S. Roſe,

S. Roſe, S. Sufanne, S. Marie, S. Benoit, S. Joſeph, en S. André; diſtrikten, van welker hoofdplaatſen de voornaamſte thans nog moeten worden beſchouwd.

S. Denis, ten Noorden, is de hoofdplaats des ganſchen eilands. Derzelver reede ligt geheel open; en het landen valt er ongemakkelijk; ondanks eene draaibrug. of houten hoofd, ter lengte van 80 voet, dat er ten dien einde gemaakt is, en bij een opkomenden ſtorm naar den wal toe gehaald kan worden, maar anders van denzelven af de reede inloopt, met ijzeren kettingen wel vast wordt gemaakt, en aan zijn uiteinde eene valreep heeft, waarbij men op klimt. De ſtad beſtaat uit een aantal vaneen geſpreide huizen, dat van paliſaden omringd is. Zij wordt in de boven- en beneden-ſtad verdeeld. In de eerſte onthouden zich de rijkſte inwoners, en de laatſte, welke aan den mond der rivier van S. Denis ligt, en door welke er een beekje loopt, is het verblijf der winkeliers, enz. De houten huizen hebben er gemeenlijk van binnen naakte wanden, en zijn ook anderzins allerſlechtst gemeubileerd, uithoofde van den ontzaggelijk hoogen prijs, waarop men er alle Europeeſche koopwaren plagt te houden.

S. Paul, in aanzien de tweede plaats, ligt aan de N. W. zijde des eilands, 7 uur van S. Denis. De reede wordt er, door eene landpunt aan hare N. O. zijde, en door eenige klippen nevens Point Houſſaie aan hare Z. W. zijde, gedekt, maar ligt

ligt van den N. W. kant open. Het is er, 2 mijl van den wal, tusschen de 19 en 24 vadem diep. Van die reede zou er met weinig kosten eene uitnemende havenkom te maken zijn, als men haren mond door middel van eene moelje vernaauwde, tusschen haar en een meertje onmiddellijk achter den oever eene gemeenschap opende, en dat meertje verdiepte; alswanneer het eene fraaije binnenhaven zou opleveren. Thans laadt men er de schepen nog steeds, zoo als te S. Denis, met veel omslag, door middel van kanoos; en beide reedes zijn de eenige voor merkelijk diepgaande schepen. In het drooge saizoen tusschen October en Maart ligt men er genoegzaam veilig, maar bij den Z. W. Mousson, in April en de volgende maanden, gaat er aldaar dikwijls eene holle dijning uit het Westen.

S. Leu, nabij het midden van de Westzijde des eilands, is een groot en fraai dorp, maar men ligt er op de reede zeer onveilig; alwaarom er aldaar slechts drie of viermaal in het jaar, ter afhaling van de producten, klein vaartuig verschijnt, dat steeds onder zeil blijft.

Het dorp S. Pierre, aan de Z. W. zijde, bevat, nevens eenige pakhuizen, slechts weinige huizen. Het ligt op de regter landpunt van den mond der rivier Abord, van welke men, door middel van twee hoofden, eene goede haven voor Koopvaarders schijnt te zullen kunnen maken. Dit is het heetste gedeelte des eilands; en de grond is,

omſtreeks de plaats, gemeenlijk dor. De dadelboom is de eenige, die er voort wil; intuſſchen geven ſommige plekken een uitnamend gewas van katoen.

S. Roſe, aan de Z. O. zijde, heeft rondom zijne kerk eenige weinige huizen. De plaats ligt aan eene kleine baai, in welke het water gemeenlijk zeer effen is, en nevens welke de ſchepen hierom voor anker gaan; te meer, daar er in de baai eene kleine kreek uitkomt, waar de booten zonder moeite aan land kunnen geraken.

S. Suzanne, aan de N. O. zijde, beſtaat uit een klein aantal op zich zelven ſtaande huizen, in eene fraaije landſtreek, vol maiz- en tarwenakkers.

S. Marie, 4 mijl Noordelijker, bevat ook ſlechts eenige van elkanderen geſpreide huizen, om eene ronde baai henen, in welke de rivier S. Marie valt.

MAURITIUS,

tot dus ver *Isle de France*, werd door de Portugezen, toen zij het in 1500 ontdekten, *Acerno*, of het *Zwanen eiland*, genoemd. Zij verwaarloosden intuſſchen hetzelve, even als Bourbon; en de Nederlanders namen in 1598 bezit van Mauritius, waaraan zij toen, naar hunnen zegerijken Stadhouder (*) dezen naam gaven. Nogtans veſtig-

(*) Voor wiens onderdanen zij zich in het Oosten uit-

zigden zij zich er niet, voor dat zij in 1640 eene vestigheid te Grooport aanleiden; en in 1712 verlieten zij dezelve wederom. Daarop begon de Fransche O. I. Compagnie in 1715 S. Louis te stichten, en gaf zij aan het eiland den naam, dien het vervolgens voerde, tot dat het, in 1764 aan de Fransche kroon afgestaan zijnde, door deze in 1814 aan de Engelschen moest worden gelaten.

Het is een onregelmatig eirond, 14 uur lang, en 8 uur breed, 340,000 vierkante Acres bevattende, en van koraalriffen en eilandjes omringd. Het verheft zich trapswijze, van den oever naar het middelpunt, waar men eene houtrijke vlakte vindt, welke 1500 voet boven het waterpas der zee verheven is. Midden op die vlakte staat er een kegelvormige berg, *Le Piton du Milieu de l'Isle* geheeten. Nog eenige andere bergen op Mauritius onderscheiden zich door hunne gedaante, zoo als inzonderheid de *Pieter Boot*. Deze heeft op zijnen top eene ontzaggelijk groote en ongenaakbare rotsklomp. Hij is 3000 voet hoog, en aan zijnen voet van moerassen en poelen omringd, waaruit de voornaamste rivieren des eilands voort-

ko-

uitgaven, en die ook wezenlijk in de gewesten, waar bij het Stadhoudersschap bekleedde, genoegzaam dezelfde magt oefende, welke zijn Vader er, in naam des Konings van Spanje, geoefend had, ja, tot aan het bestand van 1609, er werkelijk, onder Fransche Suzereiniteit, of anderzins, Souverein scheen te zullen worden.

komen. Deze rivieren krijgen intusschen, uit hoofde van het vernielende omhouwen van het Ebbenhout en ander boomgewas, dat de zijden der bergen plagt te bekleeden, en ten gevolge van de dus vermeerderde uitwaseming, al minder en minder toevoer; en bijzonderlijk zijn aan de Noordzijde bijkans alle beekjes uitgedroogd; zoo dat het voorheen overvloedig bewaterde eiland thans bijkans gebrek aan water begint te lijden. Tusschen de bergen in vindt men er eenige waterkommen, door Kapitein FLINDERS bezigtigd.

Onder het plantgewas van dit eiland heerscht er eene zeer groote verscheidenheid, en de Kruidkenner vindt er voor zich een zeer rijken oogst; maar ons beftek duldt geene nasporing der verschillende planten. Intusschen zegt men, dat het bloemenrijk er ten halve tot de Varen en *Cryptogamus* behoort.

Schoon de grond er over het geheel min vruchtbaar, dan op Bourbon, en overal met rotsen bedekt is, die er het gebruik van den ploeg beletten; echter wordt er eene groote hoeveelheid lands bebouwd, en teelt men er koffij, suiker, indigo, katoen, op moerasfige gronden een weinig rijst, en hier en daar ook eenige kruidnagels.

Het wild gedierte bestaat er uit herten, apen, egelvarkens, en ratten van verschillende soorten. Het rundvee behoort er tot het kleine gebulte ras van Madagaskar; en de paarden zijn er van den Arabischen tuk, maar zeer verbasterd.

Vo-

Vogelen vindt men er niet veel, en, die men er aantreft, behooren meestal tot de kleinste soorten. Sommige vogelen zijn er vreemd, zoo als het zoo de *Calfats*, die van eenige uit gevangenschap ontsnapte vogelen gezegd worden te zijn voortgekomen, en de *Martins*, die er opzettelijk uit de Philippijnen aangebragt werden, om rupsen, sprinkhanen, enz. te verdelgen, maar die er nu zoo geweldig vermenigvuldigd zijn, dat men bijkans evenveel overlast van hen heeft, als te voren van het gezegde ongedierte. Hierom moet elke landbezitter jaarlijks een zeker getal koppen van die vogels, en van musschen tevens, aan de Overheden aanbieden.

De bevolking des eilands bestond in

	Blanken.	Mulatten.	Slaven.
1763 uit	3000	500	15,000.
1776	3431	1190	25,154.
1806	7000	7000	70,000.

Men berekent deszelfs voortbrengselen op

600,000 pond Koffij jaar door jaar.
500,000 —— Katoen
300,000 —— Indigo
5000,000 —— Suiker
20,000 —— Kruidnagelen.

Men verdeelt het eiland in twaalf districten van Port-Louis, Poudre d'or, de Pamplemousses, die BERNARDIN DE S. PIERRE zoo heerlijk beschreven heeft, Flac, la Riviere des Remparts, les Trois islets, Gros-port, Savannah, midden

in

in het eiland, en bijkans onbewoond en onbebouwd, Moka, de Wilhems vlakte en de Vlakte van S. Pierre.

Port Louis, bij de omwenteling *Port-Liberté*, en *Port-Nord-Ouest*, en vervolgens *Port-Napoléon*, is de eenige stad op het eiland, en bevat ongeveer 5000 blanken, en 10,000 Mulatten en Zwarten. De huizen zijn er meestal van hout, en gelijksvloers, om de hevige stormen, waarvoor het eiland bloodgesteld is (*).

Van de wederzijdsche landpunten aan den mond der haven loopen er riffen zeewaarts in, welke den toegang tot de haven zoo naauw maken, dat hij voor niet meer dan een schip te gelijk bruikbaar is. Daarenboven moet men zich er meestal met werpankers binnen werken, of door sloepen laten binnen slepen; want het binnenzeilen wordt door den Z. O. wind, die er bijkans altijd waait, on-

(*) Kapitein FLINDERS, die tot zulk een lang verblijf op het eiland genoodzaakt werd, en hetzelve zoo juist en veelzins gunstig beschrijft, maalt intusschen een akelig tafereel van die stormen en derzelver uitwerksels. Daarbij kwam onlangs nog een zware brand te Port Louis. De inwoners dezer stad missen thans voorts de winsten des vorigen uitsluitenden handels op Bourbon en meer andere. Ter meest mogelijke schadeloosstelling is de haven van Port Louis, met de overige havens des eilands, den 1 Februarij dezes jaars 1819 voor de schepen van alle natien opengezet geworden.

ontmoetelijk gemaakt; uitgezonderd na en dan, als die wind liggen gaat, en er een Z. W. wind voor eenige uren, of eene ligte koelte uit het N. W. opsteekt, dat intusschen zelden gebeurt. Het uitloopen valt er daarentegen niet ongemakkelijk, en de haven kan ongeveer 50 schepen bevatten.

Cooper's eiland, naveens de Noordpunt van den havenmond, met welke men het door een dijk van langte van 800 voet vereenigd heeft, komt slechts weinig boven het water uit, is grootelijks versterkt, en wordt intusschen door batterijen op den vasten wal bestreken.

Port Bourbon, aan de Z. O. zijde des eilands, oudtijds *Gros-Port*, en bij de omwenteling eerst *Port-Sud-Est*, en vervolgens *Port-Impérial*, is eene haven, welker mond door Isle Passe gedekt wordt. Dit laatste is eene koraalklip, een uur van den wal, met eene ronde batterij en barakken bezet, maar van versch water verstoken, en dus niet lang houdbaar.

Port de la Savannah, of Souillac, aan de Zuidzijde, is eene tamelijk goede reede, welke door eene batterij bestreken wordt.

De Groote Zwarte rivier, aan de Z. W. zijde, heeft voor zich, binnen koraalriffen, eene goede reede. Deze wordt door eenige batterijen bestreken, maar heeft binnen het bereik van derzelver geschut geene diepte genoeg voor groote schepen; en de rivier is enkel voor klein vaartuig genaakbaar, zoo dat dit het eenige is, dat door de ge-

gezegde batterijen genoegzaam bevolligd worden kan.

DE TEGENWOORDIGE ONDERHOORIGHEDEN VAN MAURITIUS.

Er liggen nevens het Noordeinde van Mauritius eenige tot hetzelve behoorende Vulkanische eilandjes; welke thans mede onder Engelsch beheer verkeeren. Dit zijn de volgende:

Coin de Mire, 3½ mijl ten Noorden van Cap Malheureux, dat de Noordpunt van Mauritius is, afgelegen, en een veilig vaarwater tusschen zich en die punt hebbende, maar ganschelijk uit beddingen van lava bestaande.

Het Vlakke eiland ten Noorden van het voornoemde, is min verheven, heeft oevers van witte kalksteen, maar is overigens rood van kleur.

Het Duivenhok, een weinig ten Westen van het laatste eilandje, is een ontzaggelijke roodachtig bruine klomp van basaltvormige lava.

Het Ronde eiland verheft zich, in de gedaante van een kegel, 200 voet hoog uit zee. Deszelfs oevers zijn ruw en gansch ongenaakbaar steil.

Het Slangen eiland ligt veel Noordelijker, en 5 uur van Mauritius. Het heet dus, om dat men zegt, dat er aldaar kleine slangen gevonden worden; terwijl alle gedierte van deze soort op Mauritius, en de omliggende eilanden, gansch onbekend is.

Zeer

Zeer veel verder ten Noorden, behooren aan de tegenwoordige beheerſchers van Mauritius de dusgenoemde Sechelles, of eilanden van Mahé, ongeveer 20 in getale, op eene bank, welke zich van het grootſte, Mahé genoemd, en op ongeveer 5° Z. Br. gelegen, 40 uur ver Oostwaarts aan uitſtrekt, en tusſchen de 10 en 35 vadem waters, en groote ſcholen van visch, op zich heeft. Deze eilanden werden in 1743 door een Fransch ſchip ontdekt, en met den naam van MAHÉ DE BOURDONNAIS, toenmaligen Gouverneur van Mauritius, beſtempeld. Zij zijn houtrijk, doch intusſchen zeer gezond. Van alle wild gedierte vindt men er ſlechts de landſchildpad, en geen venijnig dier.

Mahé, het voornaamſte eiland, is 16 mijl lang en 5 mijl breed. Het is heuvelig, maar heeft vruchtbare vlakten en valleijen. Het bevat de voornaamſte der Franſche volkplantingen op de Sechelles, uit ongeveer 100 gezinnen, met meer dan 1000 ſlaven, beſtaande. Het brengt katoen, rijst en ander graan, ſuikerriet, en al de wortelen en vruchten van tusſchen de Keerkringen voort, en is bijzonder geſchikt tot de teelt van kruidnagelen en muskaatnoten, van welke de planten er uit de Molukſche eilanden aangebragt zijn geworden. Mahé heeft eene goede reede en eene kleine haven binnen banken.

Praslin, een hoog eiland, het naaste in grootte aan Mahé, en 8 uur van hetzelve afgelegen, heeft

aan de Noordzijde eene goede reede, welke door het kleine eilandje Curieuſe wordt gedekt. Er hebben zich ook alhier eenige Franſche huisgezinnen gevestigd.

Silhouette, het derde eiland in grootte, ligt 6 uur ten N. W. van Mahé. Al de overige eilanden zijn klein, over het geheel laag van grond, en van riffen omgeven. Aan den Oostkant vindt men het Fregat eiland, de drie Gezusters, Felicité en Marianne. Het Noordoostelijkſte is het Denis of Orixa eiland, en het Noordelijkſte het Zeekoeijen of Vogelen eiland. Dit is zeer laag, ſlechts met eenige ſtruiken bezet, en een gewoon verblijf der dieren, van welke het zijnen naam ontleent.

Het S. Francis, of Coetivy eiland is zeer klein, en ligt op 7° 12′ Z. Br. en 56° 22′ O. L. De Fortuin bank, of plaat, met klippen, ligt op dezelfde breedte en 57° 38′ O. L.

Onder het Engelſche bewind van Mauritius behoort voorts nog het gelijkelijk afgeſtane, en 100 uur Oostelijker gelegene eiland Rodrigue, of Diego Rays. Hetzelve is 4 of 5 uur lang, 2 uur breed, en een ruw bergachtig land. De grondſteen is er krijtachtig, en dun met plantaarde bedekt, maar nogtans wel met hout en vruchten bezet. Het eiland brengt rijst, tarwe, maiz, groentes en boomvruchten voort. Het plagt door een groot aantal groene ſchildpadden bezocht te worden, maar de geſtadige jagt, welke men ten

be-

behoeve van Mauritius op die dieren maakte, heeft ze het eiland ganſchelijk doen ſchuwen. De landſchildpad, welke er ook in overvloed plagt gevonden te worden, is er ganſchelijk uitgeroeid.

Toen de Protestanten in Frankrijk vervolgd werden, zoehten eenige edellieden van die belijdenis eene ſchuilplaats op dit eiland, doch zij verlieten hetzelve welhaast; echter niet voor dat zij eenen uitnemenden dienst aan hetzelve bewezen hadden, door er het eerſte kokosnoten te planten, die zij er op den oever aangeſpoeld vonden.

Toen de Engelſche magt, welke tegen Bourbon en Mauritius beſtemd was, zich in 1809 bij dit eiland verzamelde, vond zij er drie Franſchen, van welke er twee elk een gezin en zamen 80 ſlaven hadden, met en benevens 17 ſtuks rundvee, 10 ſchapen, 20 geiten, 25 kalkoenen en eenige hoenders. *Visch* is er zeer overvloedig.

Het eiland is, tusſchen de 3 en 6 mijl van den wal, van riffen omgeven, uitgezonderd aan de N. O. zijde. Binnen eenige van die riffen ligt de beste ankerplaats, digt aan den wal. De vaarwaters tusſchen die riffen vorderen veel omzigtigheid; zoo als deze in alle dergelijke vaarwaters onvermijdelijk noodig is.

NOG EENIGE EILANDEN TEN OOSTEN VAN AFRIKA.

De Baſſas de Chagos, of Chagosbank, der ou-

de Kaarten zijn een groot aantal eilanden en riffen, tusschen 7° 29′ en 4° 40′ Z. Br. Het eiland van Diego Garcia, dat in 1814 nevens Bourbon aan Frankrijk verbleef, ligt aan het Zuidelijke uiteinde van dien Archipel, is van het Zuiden naar het Noorden 5 uur lang, heeft den vorm van eene halve maan, en ontstond uit een koraalrif; alwaarom het slechts tusschen $\frac{1}{10}$ en $\frac{1}{2}$ mijl breed is, en niet meer dan 10 voet boven de oppervlakte der zee uitkomt. Het is intusschen met hooge kokosboomen bedekt, en heeft aan den Oostkant tot dekking een ander koraalrif, dat steil af nederwaarts loopt, en waarop de zee met groot geweld breekt. Van dien kant is het dus ongenaakbaar. Aan de Westzijde liggen er tusschen de horens der halve maan 3 eilandjes, die, met de holle zijde van het grootere eiland zelf, eene natuurlijke havenkom vormen. Hierin geraakt men tusschen de eilandjes door; doch er is slechts in een dier vaarwaters diepte genoeg voor schepen. In de havenkom zelve staat er tusschen de 5 en 7 vadem waters. Zij bevat een overvloed van visch. De oevers worden er door groene schildpadden bezocht, en er zijn op het eiland landkrabben (1) in overvloed, die van de kokosnoten leven, welke er van de boomen vallen. Goed water is er te vinden, als men er putten ter diepte van 8 of 10 voet delft.

Er heerschen hier, volgens HORSBURGH's *East-India Directory*, van April tot November Z. O. win-

winden, met Westelijke en N. Westelijke ſtroomen, die tusſchen de 12 en 20 mijl op een dag afloopen. In December en Januarij, waait het er ſteeds uit het N. W. met eenen Z. Oostelijken ſtroom. Gedurende de andere maanden zijn de winden ſlap en veranderlijk.

In 1783 namen de Franſchen bezit van Diego Garcia, en zonden derwaarts eenige Negers, om ſchildpadden, die op Rodrigue niet meer te vinden waren, voor Mauritius in te zamelen. Volgens het Franſche berigt, kwamen de Engelſchen in het volgende jaar, met een klein aantal troepen, bezit van het eiland nemen; doch vertoogen van het Franſche Gouvernement maakten hieraan een einde (*).

De Egmonts, of de Zes eilanden, behooren tot den Archipel der Chagos bank, liggen 23 uur N. ten W. van Diego Garcia, en zijn alle laag en met hout bezet. Intusſchen leveren ſlechts drie der zes eilanden kokosnoten op. Zij beſlaan gezamenlijk eene ruimte van 6 mijl, zijn door riffen onderling vereenigd, en hebben, als koraalbanken, die ſteil nederwaarts loopen, geene ankerplaats. Zij liggen op 6° 37′ Z. Br. Danger, of Gevaars eiland, is ook zulk eene kleine koraalplek,

(*) Dit ſchijnt op Kapitein BLAIR te doelen, die in den dienst der Britſche O. I. Compagnie deze eilanden omſtreeks dien tijd kwam bezigtigen.

plek, met ſtruiken, en eenige weinige kokosboomen, 5 uur ten N. N. W. van de Zes eilanden. De twee Arends eilanden liggen wederom 4 uur ten N. N. O. van Gevaars eiland, en de Drie gebroeders 4 uur ten Oosten van de Arends eilanden.

De Peros Banhos eilanden zijn de grootſte groep van den Archipel, eene ruimte van 12 uur in den omvang beſlaande, en uit eenige trosſen van eilandjes en riffen, met diepe vaarwaters tusſchen hen, beſtaande. Zij liggen op 5° 20′ Z. Br.

De Salomons eilanden, op 5° 23′, vormen eene groep van elf eilandjes, op een vak, dat 5 mijl in de lengte heeft. Aan de N. W. zijde vormen zij gezamenlijk een halfrond bekken, aan welks ingang er eene bank met ſlechts 3 vadem waters ligt, terwijl er binnen dezelve van 10 tot 15 vadem ſtaat. Deze groep levert kokosnoten op, en men vindt er zoet water, als men er putten ter diepte van 5 of 6 voet delft. Kapitein BLAIR, die deze eilanden, en de verdere der Chagosbank, opnam, merkt aan, dat zij eerder gevormd ſchijnen, dan die andere, daar de grond er dieper en beter is, en boomen voortbrengt, welke 130 voet hoog en 4 voet over het kruis zijn, en van den grond tot de eerſte takken ſtammen van 40 voet lengte hebben.

Deze eilanden liggen aan de Noordzijde der Chagos bank, en hebben, 6 uur ten O. N. O. van zich, de Zandige eilanden, drie in getale, laag van grond, en door riffen onderling vereenigd.

De

De groep der Kokos of Keeling (Kabeljaauw) eilanden ligt op 11° 50′ Z. Br. en 97° O. L. en beslaat eene ruimte van 10 uur. Het Noordelijkste ligt op zich zelf, is 5 of 6 mijl lang, en 3 of 4 mijl breed. Het schijnt aan de Westzijde eene goede landingsplaats te hebben. Het Zuidelijke uiteinde der groep bestaat uit eenige eilandjes, die met elkanderen eene halve maan vormen, welke voortgelijk eene kom omvat, als eenige reeds vermelde. De gezamenlijke eilanden der groep zijn laag, en vloeijen over van Kokosboomen.

Kerstijd eiland, ook *Money eiland* geheeten, is drie uur lang en breed, na genoeg vierkant, en 200 hoog, dat men het 12 uur ver kan zien. Het ligt op 10° 30′ Z. Br. en 105° 35′ O. L. Het is wel met hout bezet; en kokosnoten en limoenen zijn er overvloedig. Het wordt ook wilde zwijnen en landkrabben gezegd te bevatten, en water te kunnen verschaffen; doch er is aldaar geene ankerplaats, daar het rondom het eiland digt aan den wal 100 vadem diep is. Aan de N. W. zijde is er een enkel plekje, waar men aan land kan geraken.

Nevens het Noordeinde van Madagaskar liggen de volgende nog weinig bekende eilandjes:

Twee voeren er te zamen den naam van *Glorieuse*. Zij liggen aan een rif, 35 uur ten W. N. W. van de Amberkaap.

Eene groep van lage eilanden van kalksteen en koraal, *Cosmoledo* geheeten, ligt 52 uur N. W.

ten W. van de Amberkaap, ook op een rif, en brengt ſlechts ſtruiken voort.

Aſsomtion, een laag eiland, met duinen vol ſtruiken, 7 mijl lang, heeft eene ankerplaats aan de Westzijde, maar aan de Oostzijde loopt de Koraalbank, waarop het ligt, ſteil benedenwaarts.

Twee eilanden van den naam van *Aldabra* liggen op eenigen afſtand van elkanderen, maar hebben tusſchen zich verſcheidene eilandjes en klippen. Zij zijn vlak en moerasſig, met klein geboomte bezet, en vol landſchildpadden.

Juan de Nova, ten N. O. van de Amber Kaap, is eene keten van koraaleilandjes en riffen, die een halven cirkel beſchrijft, en 8 uur lang is. De De holle, of luwe, N. W. zijde vormt eene ſoort van bekken, waarvoor er riffen onder water liggen, over welke men langs eene plek van 7 of 8 voet diepte in het bekken geraken kan. Metter tijd zal zich intusſchen het rif, onder en aan weerskanten van dien doortogt, insgelijks boven water verheffen, en het bekken ganſchelijk van zulk land omringd zijn, als er thans reeds gedeeltelijk om hetzelve henen ligt. Dit land heeft klein geboomte, maar geen verſch water.

S. Laurence beſtaat uit een rif en twee zandige eilandjes, ten N. W. van Juan de Nova; en verder heen ligt, in dezelfde rigting, S. Pierre, een eiland van koraal en kalkſteen met klein boomgewas.

Ten Noorden van Juan de Nova vindt men het la-

lage eiland Providence, dat 9 mijl in den omtrek heeft. Deszelfs Noordeinde is met kokosboomen bedekt, en deszelfs Zuideinde met een ſpongieachtigen boom, die de hoogte van 50 voet bereikt. Het eiland heeft zoet water, en een overvloed van landkrabben, maar is van een rif omringd, waarop er in 1769 een Fransch Fregat verongelukte. Toen redde zich de manſchap op het eiland, waar men de boot met hout van het wrak verlengde, en waaraan men, vervolgens naar Madagaskar geſtevend, uit dankbare erkentenis voor de redding, den naam van *Providence* gaf (*).

Het eiland Alphonſo, op 7° 4′ Z. Br. is laag van grond, heeft 9 mijl in den omtrek, en op den afſtand van 5 uur ten Zuiden van zich twee andere lage eilandjes.

De Amirante eilanden vormen eenen wijd uitgeſtrekten Archipel van koraaleilandjes en riffen. De drie Zuidelijkſte heeten *des Neufs*, *la Boudeuſe* en *la Louiſe*. Het Arendseiland, dat het Noordelijkſte is, en bij de Franſchen *Remire* heet, is laag,

(*) Toen ten tijde twijfelde, vooral in Frankrijk, nog niemand, of men had alle zoodanige redding aan de *Voorzienigheid* te danken. Thans vreest men veelal, voor iemand gehouden te worden, die zijne wereld niet verſtaat, zoo men niet voor het minſte alle Voorzienigheid bij het algemeene bepaalt, en haren invloed op zijne bijzondere lotgevallen even gering acht, als wanneer de ganſche zaak eene louter herſenſchim was.

laag, en zandig, heeft 3 mijl in den omtrek en brengt ſlechts eenige ſtruiken voort. Er zijn nog vijf of zes andere van eenen gelijken aard. Zij worden alle door ſchildpadden bezocht, en er onthouden zich aldaar vele zeevogels.

De dusgenoemde *Afrikaanſche eilanden* zijn twee in getale, en klein. Zij liggen 6 uur ten Noorden van de bank, welke de Amirante eilanden omringt. Men vindt er ſlechts eenige ſtruiken, en geen zoet water.

DE ROODE ZEE.

Aan den zeeboezem van dezen naam geven de Arabieren dien van *Bahr Suph*, en de Hebreeuwen plagten hem met dien van *Jam Suph* te beſtempelen, welke insgelijks *Schelfzee* aanduidt. Dat hij dien van *Roode zee* oudtijds met den Indiſchen oceaan plagt gemeen te hebben, is reeds opgemerkt. Men leidt denzelven van de kleur van het ſchelf af, waarvan hij in en omſtreeks de golf van Suez vol is. Aan deze golf gaven de Ouden den naam van *Sinus Heroopolites*; en de Arabieren dien van *Bahr-el-Kolzum*, of *Bahr-el-Suez*. Een andere inham, ten Oosten van dezen, gemeenlijk de *Golf van Akaba* genoemd, heette bij de Ouden *Sinus Aelanites*, en bij de Arabieren *Bahr-el-Ailah*, naar de oude zeehaven van dezen naam. De landſtreek, welke deze golven vaneen ſcheidt, wordt nog heden ten dage met haren ouden naam van *woeſtijn van Sinai* beſtempeld.

De Roode zee is 500 uur lang, en op hare grootſte wijdte 75 uur breed. Men zeilt haar uit de Golf van Socotora in, door eene zeeengte, welke 10 uur wijd is, en door het eilandje Perim in twee vaarwaters wordt gedeeld. Men geeft aan die zeeengte den naam van *Straat van Bab-el-Mandeb* (*); en dezelve past inzonderheid op het vaar-

(*) Velen ſchrijven *Bab-el-Mandel*; maar de zeeengte

vaarwater aan den Arabiſchen kant, dat ſlechts $3\frac{1}{2}$ mijl wijd, en tusſchen de 12 en 15 vadem diep is. Het andere, aan den Afrikaanſchen kant, is daarentegen tusſchen de 20 en 30 vadem diep. Hierom kan men er niet gevoegelijk voor anker gaan, en er gaat intusſchen gemeenlijk door hetzelve naar den kant der Golf van Zeila een ſterke ſtroom, door welken men bij ſtil weder derwaarts weggeſleept zou worden; uit hoofde van welk alles men het vaarwater aan den Afrikaanſchen kant pleegt te vermijden.

Het ſchijnt zeker, dat de Roode zee zich oudtijds eenige mijlen verder Noordwaarts aan uitſtrekte, dan zij thans doet, nu zij ongeveer 4 mijl boven Suez ten einde loopt. Want men vindt, ten Noorden van haar binneneinde, eene landſtreek ter breedte van 10 mijl, welker oppervlakte 35 voet lager is, dan die der zee, en welke door een hoogen zandrigchel van overſtrooming beveiligd wordt. De grond beſtaat in die landſtreek uit zeezand en ſchelpen, en men vindt er eenige ondiepe zoutwaterpoelen. Ten aanzien der wijze, waarop die ſtrook is uitgedroogd, onderſtelt men, dat de

te ontleent haren naam zekerlijk van een berg op de Kaap, welke de Roode zee aan den Arabiſchen kant van de Golf van Socotora ſcheidt; en die berg heet *Mandeb*, in een berigt van EDRISI, dat men in de *Nederd. Vertaling* van JAMES BRUCE's *reis naar Abyſſinie*, *I deel*, *pag.* 185 aangehaald kan vinden.

de golven het zand van den rigchel opeengehoopt hebben, zoo dat hij zich ten laatſte boven de oppervlakte der zee verhief, en dat het water uit haar gedeelte ten Noorden van hem vervolgens uitdampte.

Men denkt gemeenlijk, dat het water in de Roode Zee 34 voet hooger ſtaat, dan in de Middellandſche, zoo dat hetzelve, als de landengte van Suez eens doorgeſneden werd, de Middellandſche zee allergeweldigst in ſtroomen zou. Daar nu deze aan den anderen kant een ſtroom uit den Atlantiſchen Oceaan door de ſtraat van Gibraltar pleegt te ontvangen, zou er in haar eene ophooping van water ontſtaan, waarvan de gevolgen onberekenbaar zouden wezen. Ja dit zou, bijaldien de landengte van Suez de gemeenſchap tusſchen de Roode en Middellandſche zeeën niet afſneed, zelfs het geval zijn, al waren beide zeeën even hoog van oppervlakte. Want er gaat in de Roode een zeer ſterke vloed, die alsdan de Middellandſche zee in loopen zou. Een vloed, waarvan men de redenen daarin vindt, dat de mond der Roode Zee naar den Oostkant gerigt is, en er zich in haar geene rivieren ontlasten, om tegen het Getijde in te werken. Voorts hebben de winden daarop veel invloed; en ſterke N. W. winden doen het water bij de Ebbe meermalen zoo ſterk dalen, dat alles tusſchen Suez en den tegen overgeſtelden oever droog loopt.

De Mouſons, die in de Groote golf van Arabie

ſterk

ſterk en geregeld zijn, veranderen van aard, als zij het land naderen. In de Golf van Socotora komen zij tusſchen October en Mei gemeenlijk uit het Oosten, en gedurende de andere zes maanden uit het Westen. Daarentegen waaijen zij de Roode Zee regt op en af; doch met dit verſchil, dat er in het benedenſte gedeelte dier zee, van October tot Junij, onafgebroken Z. O. winden waaijen, en gedurende de vier overige maanden Noordelijke. Bovenaan daarentegen, in de Golf van Suez, heerſchen er negen maanden achtereen Noordelijke winden, en waaijen zij ſterk. De oorzaken van dit verſchil liggen klaarblijkelijk daarin, dat de Roode zee de Arabiſche aan den eenen kant van zich heeft, en de Middellandſche aan den anderen. Dus neemt de Mouſon, die in de Golf van Socotora Oostelijk is, in de Roode zee zulk eene rigting, dat hij er uit het Z. O. en Z. Z. O. waait, omdat de zee van het Z. O. naar het N. W. loopt; en hij duurt er langer, dan in de Arabiſche, omdat de lucht hier gedurende een groot deel des jaars kouder is, dan in de Roode zee. Om dezelfde reden heerſchen de N. W. winden in dezer binnenſte het langſte; want de digtere lucht der Middellandſche zee vloeit bijkans beſtendig naar de meer verdunde boven de landengte van Suez en de Roode zee, en wel het ſterkſte in de maanden van Junij, Julij en Augustus, wanneer de tegenwoordigheid der zon de laatstgenoemde lucht het meeste verwarmd heeft. Van hier, dat

het

het gedurende die maanden in het binnenſte dier zee het ſterkſte uit het N. W. waait.

Schoon de gezegde Mousſons aldaar midden op het water zeer geregeld heerſchen, waaijen er digt aan den wederzijdſchen wal het ganſche jaar door land- en zee-winden; maar men kan zich dezelve bij het bevaren der Roode zee niet te nutte maken, omdat de riffen, welke er langs den wal loopen, de ſchepen verpligten, om des nachts zoo ver van den wal af te houden, dat zij geen voordeel uit den landwind kunnen trekken. De ſtroomen volgen meestal de winden.

Wij dragen geene kennis van rivieren, die in de Roode zee uitloopen. Want de dusgenoemde Farat, welke men op de Kaarten aan de Afrikaanſche zijde tegen over Judda vindt, is denkelijk ſlechts eene kreek. Langs den ganſchen Arabiſchen oever ſtrekt er zich eene bergketen uit, tusſchen welke en de zee er eene vlakke ruimte ligt, die van 10 tot 30 uur breed is, uit dor zeezand, zonder eenig zoet water, beſtaat, en ſlechts eenige weinige planten van de grasſoort, als *euphorbia*, *ſtapelia*, *coloquintia*, etc. voortbrengt. Deze barre woestijn vloeit intusſchen over van Antelopen en ander wild; en onmiddellijk achter haar verkeert het tooneel, en vindt men een allerweligst plantgewas en overbodig bronwater.

Al de ondiepten in de Roode zee beſtaan uit koraalriffen, welke er zoo menigvuldig zijn, dat de bodem, met de gewone overdrevenheid der rei-

reizigers, door dezen *een groot bosch onder water* genoemd is geworden. Omſtreeks den mond der Roode zee vindt men meer visch, dan aan haar boveneinde, en de oevers van het onbewoonde eiland Perim worden door de groene en andere ſchildpaddenſoorten bezocht. Het ontbreekt er aan pareloesters, noch aan andere. Men vangt er eenige ſoorten van ſchelpvisſchen van tusſchen de Keerkringen. De zeevogels, die er het meeste voorkomen, zijn meeuwen, en de havik, die op visch aast.

Er is tusſchen de luchtſtreek aan de wederzijdſche uiteinden der Roode zee een merkelijk verſchil. Te Mocha is, met uitzondering van eenige ligte ſtofregens omſtreeks Kerstijd, alle regen onbekend, en de Thermometer rijst er, in Julij en Augustus, des daags tot 112°, en daalt des nachts niet beneden 90°. Het daauwt er, het ganſche jaar door, ſterk.

De Afrikaanſche kust der Roode zee behoort tot Abysſinie, Baza en Opper-Egypte. Daar de kust van Abysſinie door ſchepen, welke deze zee bevaren, gemeenlijk vermeden werd, kende men haar zeer onvolkomen, voor dat zij, in 1804, door Lord VALENTIA werd bezocht. Thans weet men, dat zij eenige goede havens heeft, maar tevens op ſommige plaatſen, uit hoofde van riffen en eilanden, niet zonder gevaar kan worden

ge-

genaderd. Van Ras Firmah af, dat de Noordpunt der baai is, welke haren naam van de Negerſtad Aſab (*Sabae*) ontleent, tot aan Ras Rattah, of de Zusterbergen, is de kust hier en daar zeer bogtig, en kan men doorgaans veilig aan haar ankeren.

De Annesley-baai loopt $3\frac{1}{2}$ uur landwaarts in, en heeft even zulk eene wijdte, en voor zich het eiland van Valentia. De baai van Masſowah bevat drie kleine eilandjes, en heeft aan haren Z. W. oever de ſtad Arkekow (*Adulis*), met 400 huizen, deels van leem, deels van biezen. Hier is goed water te bekomen, en de ſchepen, die er ankeren, liggen er tegen alle winden gedekt, behalve die van tusſchen het Oosten en Noorden komen. Eene kleine ſtrook lands behoort met Arkekow, en het nabij gelegene Dixan, aan een Mohammedaanſchen Herdervorst toe, die den titel van *Naybee* voert, en deels aan den Sjerif van Mekka, deels aan den Nagas van Abysſinie (*) ſchatting geeft. Hij houdt zijn verblijf op het eilandje Masſowah, in de baai, dat voor $\frac{1}{3}$ met huizen als die van Arkekow, voor $\frac{1}{3}$ met regenbakken, en voor het overige met begraafplaatſen bezet is, en tusſchen zich en den vasten wal eene zeer

(*) Van wien er zich een Stadhouder, *Bahr-Nagas*, of *Zee-Koning*, getiteld, in de nabuurſchap van het grondgebied van den Naybee ophoudt.

zeer goede haven heeft. Hier wordt alle handel van en op Abysſinie gedreven; uit welk land men te Masſowah geſpijzigd wordt. Er worden van hier Suratſche lijnwaden, Oostindiſche lakens, katoen in balen, koper, ſpiesglas, kristal, verlerlei glaswerk en ſnuisterijen, Abysſinie in gevoerd; en men trekt van daar goud, koffij, honig, was, mijrrhe, civet en ſlaven; mitsgaders levensmiddelen, die men er aan vreemden duur verkoopt.

Aan de kust van Baza ligt Port Mornington, eene veilige en vrij ruime havenkom, door eene keten van eilandjes, welke dwars door den mond van eene baai loopt, gevormd. Levensmiddelen zijn aldaar overvloedig; maar het water is er brakachtig. Bother'em baai heet dus naar de moeijelijkheid der vaarwaters, langs welke men er in geraakt, en welke tusſchen eilanden en ondiepten door kronkelen. Van hier tot aan Salaka is de kust rotſig, en loopen er evenwijdig aan dezelve, op den afſtand van 2 uur, riffen met een diep vaarwater binnen dezelve. Suakem heeft eene ruime en goede haven, welke men door eene opening in de riffen, ter wijdte van ſlechts $\frac{1}{12}$ mijl, genaakt. De ſtad, welke, tijdens de aankomst der Portugezen, eene van de vermogendſte en handelrijkſte ſteden van het Oosten was, is heden ten dage vol puinhoopen, en behoudt haar aanwezen enkel door dien de Karavanen, die uit het binnenſte van Afrika naar Mekka trekken, hier paſſeren.

Zij

Zij is aan den Sjerif der laatstgenoemde ſtad onderhoorig. Er zijn oſſen, ſchapen, hoenders, groentes en vrij goed water, te bekomen. Mirza Sjek Baroud is eene kleine haven, insgelijks door eene opening in de riffen genaakbaar, en eene diepte van 10 en 12 vadem hebbende. Van hier tot aan Salaka weet men niet dat er eenige opening in de riffen is. Kaap Calmez is het *Mnemium promontorium* der Ouden; en van hier tot aan Ras-el-Giddid is de kust met ondiepten bezet. Van Abiad, of Aidhab, wordt er, zegt men, veel katoen en ebbenhout uitgevoerd. Kaap Komol is het *Bazium prom.* der Ouden, en de Onklare (Foul) baai de *Sinus immundus*; doch, daar er hieromſtreeks geene Europeeſche ſchepen verſchijnen, kent men er de kust zeer weinig. Ras-el-Ans is de N. O. punt der Onklare baai, en heeft ten Z. O. van zich het eiland Gebel Macoua, of Smaragdenberg.

De haven van Kosſir (*Philoterus portus*) wordt door eene uitſpringende rots gevormd, aan welke er ſlechts 4 of 5 ſchepen kunnen liggen, die dan nog van de Oostzijde ganſchelijk voor den wind zijn blootgeſteld; terwijl men er ook niet gemakkelijk aan land geraakt, omdat het er langs den wal zeer ondiep is. De ſtad heeft een leemen muur, en een vierkant kasteel van gehouwen ſteen, met torens op de hoeken, dat op den top van zulken zandheuvel ligt, als waaruit alles hieromſtreeks beſtaat. Er komen alhier geſtadig Arabiſche Koop-

lieden eenigen tijd lang verblijf houden; doch dezelve vertrekken wederom, zoo haast hunne zaken er afgeloopen zijn. Want het oponthoud te Kosfir is hoogst kostbaar, en onaangenaam tevens. De omſtreken brengen geen plantgewas voort, dan eenige weinige *coloquintia*. Goed water moet er 9 uur ver gehaald worden, en kost tusſchen de 20 en 30 Paras het vel van 5 of 6 Gallons. Gemeenlijk drinkt men er het brakachtige van eene bron, die ſlechts 4 of 5 uur ver ligt. Toen de Franſchen hier waren, dolven zij op een kleinen afſtand ten Z. W. van de ſtad eene put, in de bedding van eene veelal drooge beek. Dezelve verſchafte hun water voor 600 man; doch hetzelve bevattede veel Sulphaat van kalk. De ligging der plaats aan den mond van eene naar den Nijl doorloopende vallei, ter lengte van ſlechts 100 mijlen, is het eenige, dat den handel herwaarts lokt. Dezelve beſtaat in producten van Arabie en Indie; waartegen men er voornamelijk koren en meel van Egypte inruilt.

Te Suez was er, voor dat de Franſchen er begonnen krijg te voeren, ook eenige handel. In 1783 bragtin 28 groote Arabiſche vaartuigen van Judda er 100,000 centners koffij aan (*). Thans is het eene armoedige plaats. De naar haar genoem-

(*) Zie voorts het vermelde nopens den ouden en lateren handel van Egypte, in het *tweede deel*.

noemde inham, waaraan zij ligt, is vol banken, die ter halver Ebbe droog loopen, en wordt 2¼ mijl beneden de ſtad van eene zandplaat overdwars doorſneden, op welke er bij den Vloed ſlechts 10 of 11 voet water ſtaat, en tusſchen welke en de andere banken men bij de Ebbe 8 en 9 voet, en bij hooge Vloeden 15 en 16 voet, peilt. Hier vormen de gezegde banken eene ſoort van binnenhaven, waaraan een kleine inham achter de ſtad uitkomt, in welken men de ſchepen brengt, die gekrengd moeten worden. Het water voor de inwoners en ſchepen wordt met kemels uit putten aangebragt, die men op eenen grooten afſtand ten Oosten van de ſtad vindt. De overblijffelen van het oude Clysma vertoonen zich in een berg van puin, ten Zuiden van Suez gelegen, en thans *Kolzum* geheeten.

De Arabiſche kust der Roode zee behoort tot Yemen, of Tehama, zoo als men de Westzijde van Yemen noemt, en Hejaz. Van Babelmandeb af tot aan Mocha is zij vrij van ondiepten, en benedenwaarts ſteil tevens; maar verder Noordwaarts aan loopen er langs haar heenen riffen, binnen welke, en tusſchen welke door, de Arabiſche vaartuigen ſlechts bij dag ſtevenen.

Mocha (*Muſa*) ligt 14 uur binnen de Straat. De kust is er laag, en heeft achter zich hooge

bergen. De grond aan die kust is een dor zand, zonder een groen blaadje; uitgezonderd ongeveer 4 mijl binnen de Straat, waar er een poel vol Mangroves gevonden wordt, die brandhout opleveren; en er verheffen zich nabij Mocha eenige sombere dadelboomen. De stad heeft uit zee een fraai aanzien, daar de menigvuldige Minarets der Moskeen haar een bedriegelijk voorkomen van grootheid bijzetten. In der daad is het slechts eene armzalige plaats. Alles is daarbinnen van in de zon gebakkene steen gebouwd; en er loopt daarom henen een muur van gehouwen steen, welke aan den zeekant 15 voet, doch aan den landkant 30 voet, hoog is. Hier bestaat al de verdediging der stad daarin; maar aan den zeekant heeft zij, ten Noorden en Zuiden van dien muur, een ellendig fortje. Kortom, de stad zou door 100 man, met een half douzijn kanonneerbooten, gemakkelijk stormenderhand zijn te bemagtigen. De reede is zeer veilig, en wordt aan den Zuidkant door eene bank gedekt. Men ankert er eene mijl van den wal op $4\frac{1}{2}$ vadem waters; zonder gevaar van zijne kabels door koraalklippen afgesneden te zien. De baai vloeit over van visch en krabben, die er soms 4 pond wegen. Levensmiddelen zijn er overvloedig en goedkoop, maar het water is er zeer slecht. De naaste putten liggen drie mijl van de stad, en derzelver water is nog zoo zout, dat het enkel voor de Arabieren drinkbaar is. Ongeveer 6 mijl ver zijn er eenige betere putten;

maar

maar wezenlijk goed water moet 5 uur ver gehaald worden. Dit doet men met ezels, en men verkoopt het water op de markt bij de pint, of het glas, uit de geitenvellen, waarin men het aanvoert. Men ſchat de bevolking van Mocha op 10,000 Arabieren, 2000 Joden, die er eene ellendige voorſtad bewonen, en ongeveer 100 Benjanen uit Hindostan, die aan de Europeeſche Kooplieden tot Makelaars verſtrekken, doch hunne vrouwen niet te Mocha mogen brengen. De ſtad wordt door een Dola, of Stadhouder des Konings van Yemen, geregeerd; welke laatſte zijn verblijf niet ver van daar te Sana houdt.

Dennis baai heeft, volgens de Franſchen, op 14° 35′ N. Br. eene veilige reede en goede waterplaats. Hodeida is eene ſtad van aanbelang, en als de zeehaven van Bet-el-Fakie, vanwaar er eene groote menigte koffij derwaarts wordt aangevoerd. Kaap Israël is eene langwerpige landpunt, welke aan hare Noordzijde eene baai heeft, die door het eiland Camaran gedekt wordt (*). Aan het Noordelijke uiteinde van die baai ligt Loheia, eene groote ſtad, met ſlecht water, maar overvloed van levensmiddelen, en eenigen handel in koffij. Sommige huizen zijn er van ſteen, doch de meeſte

(*) Dit eiland bevat eene ſtad met eenige krijgsbezetting. Het water is er goed. De Franſchen poogden eenige jaren geleden verlof te erlangen, om er eene faktorij aan te leggen.

te van leem en met riet gedekt. Muren heeft de ſtad niet, maar zij wordt, tegelijk met het omliggende land, door eenige met krijgsvolk en geſchut bezette torens beſtreken. De zeeoever is er zoo ondiep, dat men hem bij laag water zelfs met geene booten vermag te naderen, en ſchepen van aanmerkelijke grootte 2 uur van hem af moeten blijven liggen. Verder ten Noorden liggen de voorheen handelrijke, maar thans onbeduidende, vlekken Gheſan en Attui.

Verder ten Noorden is Ras Heli, de grensſcheiding tusſchen Tehama, dat tot Yemen behoort, en het aan den Sjerif van Mekka onderhoorige Hejaz. In dit gedeelte van Arabie vindt men aan zee, in een ongezond oord, Konfodah, met 200 armzalige houten huizen. Het water is hier ſlecht, en de levensmiddelen zijn er duur. Goed water heeft daarentegen, zegt men, Bender Dodja, dat 10 uur Noordelijker ligt. Van hier tot Kaap Ibrahim is het land hoog, en liggen er aan zee eenige kleine plaatſen, die aan de Europeanen weinig bekend zijn.

Jidda, Gedda, of Dsjedda, is de haven van het 40 mijl landwaarts in gelegene Mekka, en eene groote ſtad, welke, zoo met de Europeanen uit Indie, als met andere plaatſen aan de Roode zee, eenen ſterken handel drijft. Zij is tamelijk wel gebouwd; en de meeste huizen zijn van de koraalſteen (*Madrepore*) der riffen, en geven, daar zij op eenen rijzenden grond gebouwd zijn, aan de

ſtad

ſtad van den zeekant een fraai voorkomen. De gezamenlijke riffen vormen hare haven, in welke de ſchepen 3 mijl van haar ankeren. Het bewind wordt er door een Vizir van den Sjerif gevoerd.

Tot de plaatſen ten Noorden van Juddà, die bij ons eenigzins bekend zijn, behoort voorts Yambo (*Jambia*), bij de Arabieren *Jembo-el-Bahr*; eene groote, maar deels in puinhoopen liggende, ſtad, en de haven van Medina, dat een dag reizens landwaarts in ligt. Yambo wordt door meest al de Arabiſche ſchepen aangedaan, die van Kosſeir en Suez komen, en derwaarts willen; maar Europeeſche ſchepen loopen er nooit binnen, daar de inwoners jegens vreemdelingen onvriendelijk en verraderlijk zijn. De haven wordt aan weerskanten door een rif afgeperkt, en is vrij naauw. Het land achter de ſtad is zeer hoog en ruw. De handelplaats Bareedij, welker haven ook door ondiepten gevormd wordt, ligt 14 uur verder ten Noorden.

Ras Aboo Mohammed (*Pharan promont.*), het uiteinde des ſchiereilands, dat de golven van Akaba en Suez vaneen ſcheidt, is eene zeer lage en zandige punt, achter welke er zich eene keten van van hooge heuvels door het ſchiereiland henen naar den berg Sinai rigt. Het water is digt aan de landpunt diep. Ten Noorden van haar ligt het midden op hooge eiland Tiran, voor het midden van den ingang der golf van Akaba; en ten Oosten van dien ingang vindt men Calaat-el-Moilah.

lah (*Phœnicum oppidum*) eene groote ſtad, welker inwoners als groote dieven bekend ſtaan. De golf wordt door zeeſchuimers onveilig gemaakt. Nabij haar binneneinde beſpoelt zij Calaat-el-Akaba, van welke plaats zij haren naam ontleent, en welke denzelven voert, om dat zij aan het *Akaba*, of *einde*, der Roode zee, gelegen is. Men zegt, dat er hier een Turksch fort en goed water, gevonden wordt; maar, daar de plaats in handen der Arabiſche Bedouinen is, die geen denkbeeld van koophandel hebben, wordt zij niet bezocht. VOLNEY houdt haar voor het *Eseongeber* des Bijbels. Het aldaar tevens vermelde *Ailah*, aan dezelfde golf, behoudt nog ſteeds zijnen ouden naam, en heeft een Turksch kasteel nevens zich.

Het vaarwater, langs hetwelke men de golf van Suez in zeilt, loopt tuſſchen Ras Aboo Mohammed en het eiland Sjadwan door, en is 4 uur wijd. Tor, het *Elim* des Bijbels, is thans een armzalig dorp, dat door ongeveer 100 Grieken, en eenige weinige Arabiſche viſſchers, bewoond wordt. De puinhoopen van een welgebouwd Turksch fort bewijzen, dat de plaats voormaals van meer aanbelang was. Haar tegenwoordig voorkomen beantwoordt aan hare beſchrijving in den Bijbel; uitgezonderd dat er van hare twaalf bronnen nog ſlechts drie voor handen zijn. Dezelve liggen ongeveer 600 voet van het ſtrand; en het groen beſtaat er thans nog uit twee velden met dadelboomen. Het water der bronnen is min-

der

der brakachtig, dan dat van Mocha, of Judda; doch het heeft zijne goede hoedanigheid enkel daaraan te danken, dat het door het zandige ſtrand gefiltreerd wordt; en het is hierom ſlechts in geringe hoeveelheid te krijgen. Van levensmiddelen is er ſlechts visch te bekomen; en deze is er nog ver van overvloedig te wezen. De heuvelreeks, welke door het ſchiereiland henen loopt, begint zich 6 uur van Tor te verheffen. Aan derzelver binnenſte onderſcheidt zich de berg Sinai door twee hooge pieken, van welke de hoogſte den naam van *S. Catharina's berg* voert. Het is een ontzaggelijke klomp van roode graniet met witte plekken. Op eenige kleine gedeelten, welke met aarde bedekt zijn, worden er amandelen, vijgen en druiven gekweekt; en menigvuldige ſleuven vol uitnemend water, dat uit de rotskloven berst, kronkelen zich door die bebouwde plekjes henen. Aan den voet des bergs vindt men een verſterkt Klooster van Griekſche Monniken, en hooger op eene Kerk en Moskee. De oevers des ſchiereilands zijn met verſteende voorwerpen bedekt, en met koraalriffen gezoomd. De reede of haven van Tor is volkomen veilig, daar zij uit een halfrond beſtaat, van welks wederzijdſche uiteinden er riffen derwijze naar elkanderen toe loopen, dat er voor de haven ſlechts een mond ter wijdte van 1½ mijl overblijft.

Na genoeg juist ten Westen der pieken van den berg Sinai, en 8 of 9 uur ten N. W. van Tor, loopt

loopt Kaap Jehan in het tot daartoe Arabiſche gedeelte der golf van Suez uit.

Eene bloote optelling van het groote aantal der eilanden en riffen, welke, boven de reeds vermelde, door de Roode zee henen verſpreid zijn, zou even onnut als vervelend wezen. Wij willen daarom voorts nog ſlechts die gene vermelden, welke het beste bekend zijn, en zich het meeste onderſcheiden.

Nabij den Afrikaanſchen oever en het eilandje Masſowah, vindt men Dahalak, van een groot aantal eilandjes en klippen omringd, en zelf 7 uur lang, maar geenszins naar evenredigheid breed (*). S. Jans eiland, 5 of 6 uur ten Z. O. van het Smaragden eiland, heeft op het Z. O. einde een hoogen heuvel. Shadwan, aan den mond der golf van Suez, is een groot en hoog eiland.

Nevens den Arabiſchen oever ligt het reeds vermelde eiland Perim, anders *Mehun*, ook het *eiland van Babelmandeb*, en bij de Ouden *Diodiri*, ge-

(*) Dit grootſte eiland der Roode zee is aan den Naybee van Masſowah onderhoorig, en wordt door BRUCE, *pag.* 199-208 van het *I deel* der *Nederd. Vertaling*, zeer uitvoerig beſchreven, ja ſchijnt zulks ook te verdienen; maar wij bepalen ons hier en voortaan, om redenen, tot eene bloote vertaling van TUCKEY's geſchrift

geheeten, en ſlechts 4 mijl in den omtrek. Deszelfs hoogte is ook gering, doch midden op grooter, dan langs de oevers. Hetzelve is met groote losſe brokken zwarte ſteen bedekt, uitgezonderd eenige plekken, waar men eene dunne laag zeezand, en daaronder koraalrots, aantreft. Het eiland overtreft in onvruchtbaarheid zelfs den naburigen Arabiſchen zeeoever. Het eenige plantgewas beſtaat er uit eenige welriekende kruiden, en eene prikkelvolle en bladerlooze ſtruik, zoo dun gezaaid, dat men, alles bijeen zamelende, nog naauwelijks genoeg vindt, om daarmede ſpijs voor een enkel middagmaal te koken. Vruchteloos hebben de Engelſchen er, door het delven van putten, verſch water pogen te vinden. Eenige kleine hagedisſen zijn de eenige dieren, welke er een vast verblijf houden; maar in den broedtijd komen er een groot aantal meeuwen nestelen; en de groene ſchildpadden, die reeds gezegd zijn het eiland te bezoeken, doen zulks in December en Januarij. Schoon men er geen ſpoor van menſchelijke woningen vindt, moeten er zich weleer menſchen hebben opgehouden; daar men er eenen van ſteen gebouwden, en met cement bepleisterden, regenbak nog in volkomen aanwezen vindt. Mogelijk vervaardigden de Portugezen denzelven, tijdens hunne vruchtelooze onderneming tegen den Koning van Aden, in 1513. De Engelſchen vonden tevens, in het water nabij het eiland, een groot aantal kogels van graniet. Aan de N. W.

zij-

zijde heeft Perim eene zeer fraaije haven, waar er vier ſchepen digt aan den wal kunnen liggen.

De Arroas liggen 11 uur ten N. W. van Mocha, na genoeg midden tusſchen den Arabiſchen en Abyſſiniſchen oever. Het grootſte dier eilanden is hoog van grond. Gebel Zeghir, 5 uur ten Noorden van de Arroas, en 6 uur van de Arabiſche kust, is ook hoog, en heeft ten Noorden van zich drie kleine eilandjes.

De Sabugar eilanden ſtrekken zich van 15° N. Br. tot 15° 10′ uit. Dezelve zijn hoog, rotſig en dor. Op het grootſte, Gebel Zebayr, verheffen er zich twee kegelvormige heuvels. De naam van *Gebel Tar*, waarvan het eerſte gedeelte *een berg* aanduidt, en het tweede *hoog* beteekent, past allezins op het eiland, dat hetzelve voert, daar het niet ſlechts hoog van grond is, maar er zich tevens op hetzelve een vulkaniſche piek verheft. Dooharab, een klein eiland, op 16° 15′ N. Br. is laag en met geboomte bedekt.

DE

DE PERZISCHE ZEEBOEZEM EN ZUIDKUST VAN PERZIE EN ARABIE.

Voor het vervolgen der beſchouwing van de eilanden en Westkust van Arabie, met die der Zuid- en Oost-kust, ſchijnt de volgende korte ſchets van des lands bewoners hier te voegen. Dezelve zijn boven de middelbare lengte, maar gemeenlijk mager, uitmuntend paardevolk, in het gebruik van ſperen en verdere wapenen zeer bedreven, en doorgaans dapper. De zwervende ſtammen, *Bedouinen* geheeten, zijn roovers van beroep en oefenen hun bedrijf met rondborſtigheid. Deze ontbreekt daarentegen aan de Arabieren, die vaste woningen hebben, en dezen berooven den vreemdeling op eene liſtige wijze. Allen oefenen zij intuſſchen de deugd van gastvrijheid jegens vreemden, die zich in hunne beſcherming bevelen; en, zoo haast men van den kost van een Bedouin heeft geproefd, mag men zich gerusteliijk op hem verlaten.

De Arabiſche ſteden zijn van ſteen, of in de zon gedroogde tigchels, gebouwd. De huizen hebben twee verdiepingen en platte daken. Het voorſte wordt door de mans bewoond, en het achterſte door de vrouwen, die ſtrengelijk buiten het oog der vreemden gehouden worden; ten wel-

ken

ken einde zelfs de tent van den Bedouin door een ſcherm in tweeën wordt gedeeld. De Arabieren zijn ſober van leefwijze. De groote menigte doet dagelijks ſlechts eenen maaltijd, met *doura*, dat eene ſoort van gierst is, welke men met melk of olie toebereidt.

De aanmerkelijkſte Kaap aan de Zuidkust van Arabie, naast die van Babelmandeb, is die van S. Antonio, bij de Arabieren *Arimora* genoemd, en 16 uur van die andere af gelegen. De kust tusſchen beide Kapen is laag. Kaap Aden, 19 uur van Kaap S. Antonio, is eene hooge en ſteile rots, welke zich als een eiland vertoont; daar zij aan hare West- en Oost-zijden beide eene diepe baai heeft (*). Aan de baai der Oostzijde ligt de voormaals vermaarde ſtad Aden, welke van haren uitgeſtrekten handel den naam van *Arabia emporium* ontving, en, voor dat de Portugezen om de Kaap de goede hoop henen ſtevenden, 100,000 inwoners had. Zij ligt thans vol puinhoopen, in welker midden er eenige leemen hutten door ongeveer 1000 Arabieren en Joden bewoond worden. De vallei tusſchen twee hooge en dorre bergen, waarin zij ligt, is aan den zeekant ongeveer eene mijl wijd, en werd voormaals door

(*) Aan dit gedeelte der kust leveren hooge rotſige bergen, verward dooreen liggende, ruw van oppervlakte, en ſteile klippen op zich hebbende, een tooneel op van volkomene onvruchtbaarheid.

door een muur afgesloten, waar van men, behalve een der wegen, die op de poorten aan liepen, weinig overig vindt. Aan den landkant loopen de bergen derwijze zamen, dat er slechts een naauwe doortogt open blijft. Deze was oudtijds door middel van sterke, en met ijzeren platen bekleede, poorten afgesloten, van welke er nog eene overig is, dat aan dezen kant de eenige verdediging tegen de Bedouinen is. Eenige stukken ijzeren geschut, op steenhoopen geplaatst, maken er, met eenige onbeduidende werken op een klein eilandje, de eenige verdedigings middelen aan den zeekant uit. De inwoners krijgen het water, dat zij gebruiken, uit putten, welke 180 voet diep zijn; en nogtans is dat water brakachtig. Het wordt door Joden in lederen zakken aan de booten der schepen gebragt, die de plaats bezoeken. In de baai ten Westen van Kaap Aden, of de Achter-baai, is beter water te krijgen. Slecht rundvleesch, eenige vruchten en brandhout, zijn de eenige scheepsbehoeften, die er voorts te vinden zijn.

De ruimte tusschen Aden en Kaap Morebat wordt zelden aangedaan, om dat men er nergens veilig liggen kan. De oever is er over het geheel hoog, rotsig, en zonder eilanden of riffen. De baaijen, die men verder heen vindt, zijn Caria Capijn, 50 uur van Aden, en Maculla, 6 uur verder. Deze loopt 2 uur ver het land in, is 5 uur wijd, en bevat eene ankerplaats, waar men van de winden tusschen het O. N. O. en N. W. veilig ligt. In

eene ſtad aan het binnenſte der baai zijn levensmiddelen en water beide ſchaarsch, en inwoners worden er jegens vreemdelingen onvriendelijk gezegd te wezen. Na dat men eenige dorpen ten Oosten van Maculla is voorbij gezeild, treft men 13 uur van daar de ſtad Shahar aan. Tuſſchen deze en Kaap Bogathufa, of Bogatſhua, is het eiland zeer hoog, en peilt men 2 uur van den wal 50 of 60 vadem. Daarentegen is de kust tuſſchen die Kaap en de landpunt Kiſqen, Keſem, of Keſchin, laag, met een zandig ſtrand en een aantal dorpen; doch meer binnenwaarts is het land hoog. De Ezelsooren (*) zijn twee pieken nabij de punt, ten Oosten van welke de ſteden Kiſſeen, Durga en Shérwin aan eene baai liggen. Ongeveer eene mijl ten Westen van de eerſte is eene wel, dat de eenige plaats is, waar men er water kan bekomen. Op eene ankerplaats aan het binnenſte der baai ligt men van de winden tuſſchen het Z. W. en Noorden veilig. Men zegt dat de inwoners zich jegens vreemden wel gedragen.

Kaap Fartash is een hoog voorgebergte, dat men 20 uur ver kan zien. Dofar, bij de inboorlingen *Hammee Badgoree*, 52 uur van die Kaap, is een Arabisch dorp, waar levensmiddelen noch water te bekomen zijn, en de inwoners vreesachtig en ſchuw ſchijnen te wezen. De Morebat baai,

(*) Dezen naam geven de Zeelieden dikwijls aan bergen, die in twee pieken uitloopen.

baai, welke door eene Kaap van denzelfden naam ten Zuiden afgeperkt wordt, levert eene schuilplaats tegen den Ooster Mousson op. De stad bestaat slechts uit eenige hutten, waar de schepen, die ze aangedaan hebben, eenige magere ósfen, geiten en hoenders, te koop gevonden hebben.

Kaap Monteval is eene hooge dubbele Kaap, welker beide punten 4 of 5 uur van elkanderen af liggen. Zij beperkt van den Z. W. kant de golf van Curia Muria; en Kaap Chansley, of Kanseli, doet zulks van den N. O. kant. In deze golf liggen, 7 uur van den vasten wal, de Curia Muria eilanden, die hoog en zeer dor zijn. Het eerste heet *Halki*, het tweede *Sardi*, het derde en grootste *Halabi*, het Oostelijkste *Deriabi*. Een rond eiland, *Redondo* genoemd, ligt 2 of 3 uur ten N. O. van Halabi.

Kaap Isolette is hoog, en heeft boven op zich eene rots, welke aan een gebouw gelijkt. Van deze Kaap strekt er zich tot aan het eiland Mazeira eene reeks van ondiepten uit. Dat eiland is van het N. N. O. tot het Z. Z. W. 12 of 14 uur lang. Er loopt tusschen hetzelve en het vaste land een vaarwater voor schepen door, dat intusschen uit hoofde van banken gevaarlijk is. Ten Noorden van het eiland ligt Klein Mazeira.

Kaap Ras-al-gat, eigenlijk *Ras-al-ilhad* (*Syagra*) ligt 40 uur van die eilanden. De kust tusschen beide is over het algemeen hoog en dor,

en wordt van Europeesche schepen niet bezocht. De Kaap is de Oostelijkste punt van Arabie, en de kust loopt van dezelve af, N. W. ten W. aan, de golf van Muskat in. Zij is tot aan Muskat zeer dor, maar bevat echter eenige dorpen, en de aanzienlijke stad Soor, of Zoar. Voorbij deze onderscheidt men Kaap Kuriat, of Ras Badaud, ligtelijk, aan eene ver in het land op loopende opening, uit hoofde van de geweldige rukwinden, welke er daar door waaijen, het *Duivels gat* genoemd, en 2 uur ten Zuiden der laastgenoemde Kaap, en 11 uur van Muskat, af gelegen. Er is aan deze kust overvloed van levensmiddelen, welke door de bewoners der dorpen aan de schepen, die er langs henen zeilen, plegen te worden aangebragt.

Muskat (*Moscha portus*) is de voornaamste handelstad van gansch Arabie, en gehoorzaamt, met en benevens de ganſche kust tot aan Kaap Rasalgat, aan een onafhankelijken Vorst, die den titel van *Imaum* voert, en zelf een der voornaamste Kooplieden is, die ten minste 50 Koopvaarders heeft, welke in Oostindie op de Engelsche wijze gebouwd zijn. De haven bestaat uit een kleinen inham, eene halve mijl lang, en ½ mijl breed, ten Zuiden en Westen hoog land hebbende, en ten Oosten een hoog eiland, dat door middel van klippen met een schiereiland, waarop de stad ligt, zamenhangt. De ingang dier haven is aan hare Noordzijde. Zij kan 60 schepen van middelbare groot-

grootte bevatten, en is ter plaatſe, waar het meeſte water ſtaat, 6 vadem diep. Zij heeft aan weerskanten van den ingang een fort, en een derde aan hare binnenzijde. De ſtad is aan de landzijde van een muur omgeven, buiten welken er eene zandige vlakte ligt, die van rondom aan ſteile rotſen paalt, waarin er ſlechts drie enge doortogten zijn. De ſtraten van Muskat zijn, zoo als de Aziatiſche gemeenlijk, zeer naauw, en de huizen ſlecht. Er is echter een uitmuntende Bazar; en, offchoon het land aan den zeekant ſlechts een hoop zwarte ruwe en barre klippen bevat, levert hetzelve meer binnenwaarts een overvloed van rijst op, met en benevens vruchten, groentes, hoenders, ſchapen en runderen. Men vangt er zoo veel visch, dat men er voornamelijk daarvan leeft. Water voor de ſchepen haalt men er uit eene kom, waarin hetzelve door waterleidingen van zeer ver landwaarts in wordt zamengevoerd. Hetzelve is zeer goed. De Muskatſche ſchepen, die den naam van *Trankies* voeren (*), handelen op Suratte en Bombay, welke plaatſen zij met den Mouſſon binnen 10 of 12 dagen bereiken. Zij handelen ook

(*) De Trankie is van de grootte van eene Engelſche *Peterboat*, aan weerskanten ſcherp, en naar evenredigheid van de lengte zeer breed. De planken zijn niet aaneen geſpijkerd, maar genaald, en met een dik pleisters van Jodenlijm bedekt. Het doek der zeilen is van katoen vervaardigd.

ook op de Roode zee, en al de havens van den Perzischen Zeebuzem.

De Imaum van Muskat houdt zijn verblijf te Burka, 14 uren verder ten Westen. Van hier tot aan Kaap Musfendom, ontvangt de kust weinig bezoek van Europeanen. Zij wordt gezegd, verscheidene dorpen, en de aanzienlijke stad Sohar, te bevatten. Onmiddellijk ten Westen der gezegde Kaap onderhoudt de Sjek van Julfar een aantal zeeschuimers vaartuigen, die tusschen de 4 en 18 stukken voeren. Kaap Musfendom (*Asaborum*, of *Maceta*), welke de straat van Ormus aan den Zuidkant beperkt, ligt op een eiland; maar het water, waardoor hetzelve van den vasten wal gescheiden wordt, ziet men niet, als men langs hetzelve henen zeilt. Aan den anderen kant heeft de Straat, op het Perzische grondgebied, Kaap Bambaruck, tusschen welke en de voorgemelde zij 11 uur wijd is. Door haar henen geraakt men uit de golf van Muskat in den Perzischen zeeboezem.

Het laatstgenoemde water verschilt van de Roode zee daarin, dat het geheel vrij van koraalriffen is. Het bevat intusschen verscheidene eilanden, waarvan het vermaarde Ormus hier het eerste in aanmerking komt. Dit ligt 2 uur van het Perzische Bender-Abassi, en is 6 mijl lang, maar bestaat ganschelijk uit eene barre rots, van welke de laag-

ste

ſte gedeelten met eene aan ſneeuw gelijkende zoutkorst bedekt zijn. Het getal der bewoners is klein, en zij beſtaan voornamelijk van het inzamelen van zwavel, waarvan zij aan eenige kleine ſchepen ladingen verſchaffen. Zij hebben geen ander water om te drinken, dan hetgene zij in regenbakken vergaderen. Een uur ten Z. W. van Ormus ligt het eiland Larak.

Kishmish (*Oaroeta*), het grootſte eiland in den Perziſchen zeeboezem, is van het Oosten naar het Westen 20 uur lang, maar nog geen 2 uur breed. Het wordt door eene talrijke bevolking wel bebouwd, en brengt tarwe en andere granen voort. Het heeft aan de Oostzijde eene haven voor klein vaartuig, welke den naam van *Congo* voert, uitgezonderd hare geringe diepte goed is, en in de nabijheid eene ſpringbron van uitnemend water heeft, dat de eenige is, welke men aan den zeeboezem vindt. Nabij de Zuidzijde van het eiland ligt dat van Angar, dat 3 mijl lang en met wilde ſchapen en zwijnen bevolkt is. Hetzelfde Kishmish heeft 3 uur van zijne Westzijde af twee kleine eilandjes, *Mamouth* en *Selim*, of *Mamet* en *Salamet*, *Kaze* en *Nabajou*, en bij de Engelſche zeelieden de *Tomben*, bij de Ouden *Aratia* geheeten.

Poliore en Knobflore, of Souri en Abou-mouſa, zijn barre eilandjes. Poliore, of Souri, maakt de vertooning van een tweemast ſchip. Kyen (*) is

(*) Of *Cone*, *Keish*, *Quis*, *Kas* en *Gueſ*;

is laag en vruchtbaar, en wordt bewoond. Bushcab, of Sjek-Saib, is van eene aanmerkelijke grootte, wel bevolkt en met dadelboomen bedekt. Het heeft aan de Oostzijde eene ſtad, welke het verblijf van zeeſchuimers is.

Karck, of Kharedje (*Icarah*), ten Noorden van het Perziſche Bushire, is 3 uur lang en 2 uur breed, heeft 1500 inwoners, en is vrij wel bevolkt. Het brengt tarwe, rijst en gerst, voort, en heeft een overvloed van geiten, maar weinige andere dieren. Aan deszelfs Noordzijde vindt men de puinhoopen van eene Hollandſche faktorij, welke er tusſchen 1750 en 1765 werd opgerigt. Het eiland behoort thans aan den Sjek van Bushire toe, en heeft aan de Zuidzijde versch water, dat voor de ſchepen, welke naar Basſora willen, en hier loodſen plegen te nemen, gemakkelijk aan boord te krijgen is. Midden op het eiland heeft een heuvel koraalbrokken en zeeſchelpen op zijnen top, en langs zijne zijden ſporen van Lavaſtroomen.

De eilanden van den naam van *Bahrein*, of *Baha-rein*, zijn, zoo als derzelver naam aanduidt, twee in getale, en liggen voor de rivier Aſtan, 5 uur van den vasten wal. Het grootſte, bij de Arabieren *Anal*, bij de ouden *Tylos* geheeten, is vlak en met dadelboomen bezet. Er ligt

op

want op al deze wijzen verbastert men den naam des eilands.

op hetzelve een verſterkt ſtadje. Het Zuidoosteljkſte en kleinſte heet *Semak*. Beide behooren aan den Sjek van Bushire toe, en zijn wegens de ſterke parelvisſcherij vermaard, welke er in hunne nabijheid gedreven wordt.

Nabij dezelfde twee eilanden, en elders, komen er verſcheidene zoetwaterbronnen uit den bodem des Perziſchen zeeboezems op; en deze ontvangt aan zijn binneneinde de vereenigde wateren van twee groote rivieren, welke hare bronnen beide in het gebergte van den Caucaſus tusſchen de Caspiſche en Zwarte zeeën hebben. Wij bedoelen den Euphraat en Tiger. De laatſte ontleent zijnen naam van de ſnelheid van zijnen loop, welke daarbij met de vlugt van eene pijl vergeleken wordt. Beider vereeniging grijpt te Korna, 30 uur boven Baſſora, plaats, en zij nemen daarbij den naam aan van *Sjat-al-Arab*, of *Rivier der Arabieren*. Onder dezen vloeijen zij voorts gezamenlijk zeewaarts aan, en zij ontlasten zich, tusſchen banken door, langs eenige verſchillende monden, van welke de Weſtelijkſte alleen voor ſchepen bevaarbaar is, en zich van de andere door de takken van dadelboomen, welke hij zeewaarts aanvoert, onderſcheidt. Zijne meeste diepte is van 20 voet, en hij is 25 uur ver landwaarts in vrij van banken. De andere monden zijn ſlechts voor booten bevaarbaar, en het land is om en tusſchen dezelve zoo laag, dat de dadelboomen de eerſte voorwerpen zijn, welke men er ziet; en

dat geboomte bedekt van deze tot aan Baſora de oevers, uitgezonderd eenige plekken, waar men rijst bouwt. Er kunnen van Baſora tot aan Bagdad ſchepen van 70 ton opwaarts varen. Deze ſchepen zijn, uit hoofde van de ſchaarschheid van timmerhout, uit ſtukken van allerlei ſoort en grootte samengeſteld; en van die ſtukken hebben vele ſlechts den omvang van de duig van een vat. Om intusſchen het geheel van lekkadje vrij te houden, wordt het ter dikte van een duim met Dammer bedekt, dat eene harsſoort is, welke in Indie de plaats van pek vervangt.

De Perziſche zeeboezem ligt buiten het gebied der Mousſons; maar de ligging en aard der naburige landen brengt er afwisſelende winden voort, welke dien zeeboezem even als de Roode zee op en neder waaijen. Van October tot Julij ingesloten heerſchen er N. W. winden, en de wind komt er gedurende de drie overige maanden uit het Z. O. De Z. O. wind wordt door de Arabieren *Sjurkee* genoemd, en de N. W. wind *Sjimaul*. Van het midden van Junij af, waait er 40 dagen lang een dusgenoemde *groote Sjimaul*; in Maart en April waait de N. W. wind 20 dagen achtereen insgelijks met veel geweld; en er loopt op dezen tijd in den zeeboezem een ſterke ſtroom tegen dien wind in. Ook van Mei tot September loopt de ſtroom in den zeeboezem op, en hij rigt zich gedurende de overige maanden des jaars naar buiten, ja hij doet zulks in het midden des waters

ge-

gemeenlijk, maar zwakjes. Langs de oevers brengen de Getijden er eene geringe rijzing en daling voort. Tijdens de heerschappij van den Z. O. wind, verheffen er zich somwijlen omstreeks den mond des zeeboezems sterke, maar haast voorbijgaande, stormbuijen uit het Z. W.

De winden, welke er in den Perzischen zeeboezem heerschen, schijnen van den aard der daar aan palende landen af te hangen, en daarvan, dat dat water N. W. en Z. O. aan loopt. Hetzelve heeft ten Z. O. en O. de Groote golf van Arabie, en de Perzische zandwoestijnen, waarboven de dampkring, gedurende het grootste deel des jaars, meer verdund moet zijn, dan ten Noorden en N. W., waar de Zwarte en Caspische zeeën, en de koude Caucasus gelegen zijn (*). Hierom heerschen er in den zeeboezem, gedurende het meerendeel des jaars, N. W. winden, en waaijen dezelve juist in de zomermaanden het sterkste, wanneer de lucht ten Zuiden, de zon regt boven zich hebbende, het meeste verdund wordt, en het smelten van sneeuw en ijs ten Noorden daarentegen van hier een stroom van dikkere lucht voortbrengt.

Bij

(*) In de wintermaanden zijn de hooge landen ten Noorden van Bushire met sneeuw bedekt; en er is ter dier plaatse, gedurende negen maanden des jaars, ijs te bekomen.

Bij de zeeſchuimers buiten den Perziſchen zeeboezem, ten Westen van Kaap Muſſendom, komen de Jochasſim, welke den Arabiſchen oever van die Kaap af 400 mijl ver binnenwaards tot aan de rivier Aftan bewonen, en hetzelfde bedrijf oefenen. Derzelver hoofd- of verzamelplaatſen zijn Ejmaum, eene kleine ſtad, met eene goede haven. Noſeilkam, 10 uur van Ejmaum, en Ras-el-Khima, eene groote zeerooverſtad, op een zandig ſchiereiland. Dezelve plagt, in vergelijking met andere Arabiſche ſteden, ſterk met batterijen en torens bevestigd te wezen. Maar in 1809 beſloot het Britſche bewind in Oostindie de zeeſchuimers aldaar te tuchtigen, daar zij den Britſchen handel eenen geruimen tijd lang benadeeld, ja zelfs eenige oorlogsvaartuigen der Compagnie weggenomen, en de manſchappen zeer wreedelijk mishandeld hadden. Er werd gevolgelijk eene genoegzame magt van Bombay derwaarts gezonden; de ſtad werd ſtormenderhand ingenomen, en de werken, te gelijk met 70 ſchepen, vernield. De verwinnaars behaalden er een grooten buit; en al hun verlies daarbij was, een Officier geſneuveld en 4 man gewond. Op ongeveer 25° N. Br. heeft eene plaats van den naam van *Seer* ten Westen van zich het eiland Zare. De Parelbank wordt aldaar gerekend aan te vangen, en zich langs de kust tot ongeveer 27° uit te ſtrekken. Op den oever, van welken

men

men de Parelvisscherij drijft, liggen er eenige onbeduidende plaatsjes. De voornaamste zijn Lahsá, aan de rivier Aftan; Farut, wegens deszelfs druiven beroemd; El-Katif, dat voor het oude *Gerra* gehouden wordt, van zand-steen gebouwd is, en de puinhoopen van een Portugeesch fort bevat; Grain, Gran, of Koueit, 40 uur van El-Katif, tusschen welke plaats en die andere de kust woest ligt, en verscheidene eilanden nevens zich heeft. Grain is eene stad van 10,000 bewoners, wilker huizen uit matten bestaan, die over en om palen gespannen zijn. Men heeft er een aanmerkelijk deel aan de Parelvisscherij; en de O. I. Compagnies paketboot wacht alhier gemeenlijk de depeches af, die over Syrie uit Engeland worden aangebragt.

Basfora, Basra, Busra, of Busfora, bij de Arabieren *Alfure*, of *de rotsige*, van wegens de gesteldheid des omliggenden lands, is eene Arabische stad met wijd vaneen staande huizen, 90 mijl van den zeeboezem, en 1½ mijl van de rivier der Arabieren, uit welke er eene kreek naar haar loopt, welke voor schepen van 70 ton bevaarbaar is. De huizen zijn van in de zon gebakkene steen, met platte leemen daken, en van een slecht voorkomen. De straten zijn naauw, en het slijk is er bij vochtig weder zoo diep, dat alle wandelen er onmogelijk valt. Basfora is van een aarden wal met torens omringd, maar geheel buiten staat, om zich tegen aanvallen van de Europeesche krijgskunde te verdedigen. Er is aldaar eene

Roomsch

Roomsch Catholieke kerk, welke onder het bestuur van den Groot-Vikaris van Bagdad staat. De Bazars zijn er groot, en overvloedig van koopwaren voorzien. Men begroot de bevolking op 80,000 menschen, voornamelijk Arabieren, die door een Turkschen Bassa beheerscht worden, welke onder den Pachalik van Bagdad staat. Het land rondom Bassora is vlak, en, behalve onmiddellijk aan de oevers der rivier, zonder boom of struik. Het klimaat wordt er niet gezond geacht. De zomers vallen er zeer heet, en de winters koud en vochtig. De Thermometer rijst en daalt er tot 110° en 50°.

Er wordt te Bassora veel handel gedreven; en het is het voornaamste middelpunt van gemeenschap tusschen Turkije en Indie. De eigene uitvoer bepaalt zich aldaar bij dien van paarden naar Indie, en dadels, en een weinig tarwe, en rijst naar de havens aan den Zeeboezem. De Engelsche O. I. Compagnie heeft hier eene faktorij, welke met een Agent, of Resident, een Chirurgien en Subalternen Officier, en eenige Sipayers, bezet is, en voornamelijk dient, om de verzending der voorgemelde depeches te verzekeren. Er is aldaar een Turksche Admiraal gevestigd, met last, om de Zeeschuimers in teugel te houden; maar zijne 8 of 10 gewapende schepen, waarvan het grootste 50 stukken voert, zijn gemeenlijk buiten staat, om de haven uit te komen.

De magtigste Zeeroversvorst hieromstreeks is

de

de Chaub, welks hoofdſtad Durac voor het *Siwa* van den tijd van ALEXANDER DEN GROOTEN gehouden wordt, en aan den Oostelijken oever van de Rivier der Arabieren ligt.

De voornaamſte Perziſche haven aan den Zeeboezem is het meergemelde Bushire, of Bender-Abouſcher, eene ſlecht gebouwde ſtad, met 1200 huizen, van witte ſteen, of in de zon gebakkene tigchels. Er loopt daar om heenen een muur, met eenige bastions, welke de ſtad ſlechts tegen de aanvallen der Arabieren vermogen te beveiligen. Dat alles ligt op eene landpunt, welke bij hooge vloeden in een eiland verkeert. Schepen, die ſlechts 10 voet diep gaan, vermogen de rivier tot aan de ſtad op te varen; maar geladene Koopvaarders van aanbelang kunnen den mond der rivier ſlechts tot op 5 mijl naderen. Het water moet in de ſtad van 10 mijl ver worden aangebragt, en is echter zeer zilting. Men ziet er de overblijfſelen van een Portugeesch fort en faktorij, en 4 uur ten Zuiden van de ſtad de puinhoopen van Reeshire; eene ſtad, welke ten tijde van haren bloei groot van omtrek was. De Engelſche O. I. Compagnie heeft te Bushire een Reſident, en er wordt hier een aanmerkelijke handel gedreven, daar de ſtad de zeehaven van Schiraz is, en er tusſchen beide eene gemeenſchap door middel van Karavanen beſtaat, welke ſtrekt om Perzie van Indiſche goederen te voorzien, die er in ſpecie betaald plegen te worden.

Ver-

Verder heen loopt er van Kaap Verdistan, of Burdistan, eene ondiepte, 3 uren ver Zuidwaarts aan, den zeeboezem in. Kungoon, of Kongon, is eene aanzienlijke ſtad, met eenigen handel. Hieromſtreeks is de kust met ontzaggelijke, dorre en ruwe, bergen bezet. Aan den voet van een heuvel, tegen over het eiland Kismish, ligt Gombroon, of Bender-Abasſi (Haven van Abas), voormaals eene vermaarde markt, maar thans bijkans verlaten, vol puinhoopen, ongezond van lucht, en geen water hebbende, dan dat men er in regenbakken opzamelt. Hierop volgt Mina, aan de rivier Ibrahim; waaromſtreeks, en verder ten Zuiden, de Perziſche oever van den zeeboezem door Arabieren bewoond wordt, die meestal van het Perziſche rijk onafhankelijk zijn, en zich met ſcheepvaart, visſchen en zeeſchulmen generen.

Kaap Jasques (*) vormt de Oostzijde der Straat van

(*) De bewoners der kust, van Kaap Jasques af tot aan Kaap Guadel, noemen zich *Brodies*, en die van den zeeoever, tusſchen de laatſte Kaap en Crotchy, geven zich den naam van *Blochies*. Er is inmiddels geen onderſcheid tusſchen beide. Overigens wordt de Zuidkust van Perzie door Europeanen zoo weinig bezocht, dat zij hun vrij onbekend is, en wij tot derzelver beſchrijving zeer weinige bouwſtoffen gevonden hebben. Die kust is over het geheel bergachtig, en er loopen langs haar

van Ormus, en er loopt van dezelve een vierkante witte en doorboorde klip, als een toren, in zee uit. Ten Oosten van die Kaap, valt er in den N. W. hoek der Jasques baai eene rivier, door welker mond er eene plaat overdwars loopt, waarop er bij den Vloed slechts 7 of 8 voet water staat, doch waarbinnen het intusschen $4\frac{1}{2}$ vadem diep is. De Jasques, of Janka, is in haren mond 12 voet diep, en men vindt aan haar, 3 mijl ver landwaarts in, eenige putten, en de puinhoopen van eene Portugeesche faktorij.

Mekran, of Tiz, aan den mond der Kurkeo, of Kurene, heeft thans wel slechts eenige vaneen gespreide woningen, van over palen gespannene matten; maar de rivier vormt er eene haven, welke eene der beste aan deze kust is, en *Churbar*, of *Chewabad*, heet. Er is aldaar goed water te bekomen, en geiten en schapen, maar geene ossen noch hoenderen. Er wordt van hier eene kleine hoeveelheid katoen en zijde, met eenige shawls, door middel van eigene schepen uitgevoerd. De puinhoopen van oud Mekran, waar de Portugezen eene faktorij hadden, liggen de rivier hooger op.

Buckar-bender is eene kleine haven, aan de Guttar-

haar henen op eenen meerderen of minderen afstand bergreeksen. Het land is gemeenlijk dor en onvruchtbaar; water is er schaarsch en slecht, en bijkans alle boomgewas, dat men er ziet, bestaat uit dadelboomen.

Guttar-baai, welke flechts als eene der wijkplaatſen van de zeeſchuimers uit het Guzeratſche verdient te worden opgenoemd. Kaap Guadel ligt op een ſchiereiland van matige hoogte. Aan weerskanten is het land laag; maar landwaarts in zijn er hooge bergen. De lage landengte tuſſchen het ſchiereiland en de kust plagt met een muur afgeſloten te zijn, welke, zoo wel als de van ſteen gebouwde ſtad, en eenige putten, thans ganſchelijk in puinhoopen liggen. De weinige overgeblevene inwoners houden zich digt onder de Noordzijde van de Kaap in hutten van matten op, en beſtaan voornamelijk uit wevers van grove vloerkleeden, enz. Er zijn hier, benevens water, ook geiten, ſchapen en hoenders, te bekomen, en de zandige inhammen van het naburige eiland Ashtola worden door ſchildpadden bezocht. Songomaney, of Sommeany, is eene arme ſtad, aan den mond van eene rivier, met de overblijffelen van eene oude aarden ſchans.

HIS-

HISTORISCH BERIGT,

WEGENS DE

OOSTINDISCHE BEZITTINGEN

VAN VERSCHILLENDE

EUROPEESCHE VOLKEN.

Onder den naam van *Indie*, of, zoo als men het veelal noemt, *Oostindie*, pleegt men twee groote gedeelten van het Zuidelijke Azie te bevatten, van welke het eene de landen tusschen den Indus en Ganges insluit, en het andere die tusschen den Ganges en China. Het eerste bestaat uit Indostan, of Hindostan (*), en het land, dat ten Zuiden van Indostan in eene punt uitloopt, nevens welke het eiland Ceylon gelegen is. Dat land acht men aan de Westzijde door de Nerbudda afgeperkt, en aan de Oostzijde door de monden van den Ganges. Hetzelve heet bij de Europeanen het *Schiereiland aan deze zijde* van den Ganges, en bij de inboorlingen het *Deccan*, of Zuid-

(*) Deze naam is van de rivier Indus ontleend, welke de inboorlingen *Hind*, of *Scind*, noemen; en van daar ook de naam van *Hindoos*, in plaats van welken de inboorlingen van de Engelschen dien van *Centoos* ontvangen hebben, dat eene verbastering van het Portugeesche *Gentios*, of Heidenen, is.

Zuidland. Het tweede gedeelte van Oostindie wordt daarentegen door de Europeanen met den naam van het *Schiereiland aan gene zijde* van den Ganges beſtempeld; en men begrijpt onder dat gedeelte voorts gemeenlijk den grooten Aziatiſchen of Maleiſchen Archipel, tot aan Nieuw Guinee en Nieuw Holland.

Bij het gene de *Inleiding* en het *tweede deel* nopens den vroegſten handel op Indie reeds bevatten, voegen wij, dat de Phoeniciers hunnen vervoer van goederen, tusſchen Tyrus en de door hen gebruikte havens aan de Roode zee, in het eerſte ganſchelijk te lande ſchijnen te hebben gedaan, maar vervolgens ter zee tot aan *Rhinocorura*, thans El-Arisch, dat de naaſte haven der Middellandſche zee aan die andere was, en door hen in bezit genomen werd. De tweede weg, welken zij ook ſints de vroegſte tijden ſchijnen te hebben gebruikt, liep uit hun land, door Meſopotamie, op den Perziſchen zeeboezem aan; en, om hunnen handel langs denzelven te begunſtigen, bouwde SALOMO in eene Oaſis der woestijn eene ſtad, welker Syriſche naam *Thadmar*, even als de Griekſche *Palmyra*, hare ligging tusſchen Palmboomen aanduidde. Dezelve nam ſteeds in magt en luister toe, tot dat AURELIAAN haar aan de vermaarde ZENOBIA ontwrong; ſints welken tijd de handel haar derwijze verliet, dat men thans, tusſchen de heerlijke overblijffelen van hare prachtgebou-

wen,

wen, ſlechts eenige weinige armzalige hutten van Arabieren vindt.

Behalve de beide gezegde inhammen der Groote golf van Arabie, ſchijnt men reeds zeer vroeg ook de Caspiſche en Zwarte zeeën te hebben gebruikt. Den weg langs de eerſte dier zeeën hebben de oude ſchrijvers niet zeer duidelijk afgebakend; en zij ſchijnen den *Ochus*, die in de Caspiſche zee valt, met den *Oxus* te hebben verward, die in het meer Aral uitloopt. Als men dit aanneemt, was de weg, volgens STRABO, deze: De Indiſche goederen werden te *Patala* (Tatta), nabij den mond van den Indus, bijeen gebragt, en deze rivier, zoo ver zij bevaarbaar was, opgevoerd. Vervolgens bragt men ze met Caravanen naar den *Oxus* (Gihon), welken zij wederom te ſcheep werden afgevoerd, tot daar hij den *Ochus* (Tedjen) het digtſte nadert. Hier werden er op nieuw Caravanen gebruikt, om de goederen ter plaatſe te brengen, van waar zij den *Ochus* afzakten. Langs dezen bereikten zij de Caspiſche zee. Zij ſtaken dezelve over naar den mond van den *Cyrus* (Kur), voeren dezen op, tot dat zij den *Phaſis* (Rion) het digtſte genaderd waren, en werden alsdan met Caravanen naar *Sarapana*, of Schoraban (*), aan de laatstgenoemde rivier gebragt, langs welke zij eindelijk naar de Zwarte zee afzakten.

Nu

(*) Thans louter puinhoopen in het aan Rusland onderhoorige Georgiſche Koningrijk Imiretta.

Nu en dan ſchijnt men intusſchen van dien weg te zijn afgeweken. De Kooplieden begaven zich ſomwijlen langs den *Oxus* naar het meer Aral, ſtaken hetzelve dwars over, en voerden hunne goederen te lande naar de Caspiſche zee, langs welke zij de Wolga bereikten. Deze voeren zij op, tot daar dezelve den Don het digtſte nadert. Naar dezen togen zij vervolgens te lande, en langs denzelven zakten zij naar de zee van Azoph af, om voorts in de Zwarte zee te geraken.

Ook voerde men, volgens STRABO, de goederen wel eens dwars over den Caucaſus van de Caspiſche zee naar de Zwarte; maar, daar er op dat gebergte geene kemels gebruikt konden worden, en STRABO intusſchen uitdrukkelijk zegt, dat men zich van dezelve bediende, is het waarſchijnlijker, dat de Caravanen ten Noorden van de Caspiſche zee om togen, welken weg de Kooplieden der middeleeuwen nog plagten in te ſlaan.

Zie daar de gemeenſchapſwegen tusſchen Europa en Indie, welke men volgde, toen ALEXANDER zijne groote onderneming, ter vermeeſtering van dit laatſte gewest, ontwierp. Toen zag nu deze, tot welken voorſpoed Tyrus door deszelfs Indiſchen handel was opgeklommen, en wenschte hij, na Perzie, Egypte bemagtigd hebbende, dit land aan dien handel deel te geven. Hierom ſtichtte hij de ſtad, aan welke hij zijnen naam gaf, en welke ſnellijk tot den luister opklom, dien Tyrus in deszelfs blocijendſte tijden genoten had.

Toen

Toen de Egyptiſche Grieken met de Mouſons bekend waren geworden, greep er, in plaats van het langwijlige zeilen langs de kust, eene meer regtſtreekſche gemeenſchap met Indie plaats. Van Juliopolis (twee mijl van Alexandrie) voeren de Kooplieden den Nijl op tot aan Coptos, welke plaats zij in 12 dagen bereikten. Van hier voerden zij hunne goederen met Caravanen naar *Berenice*, met welken togt er op nieuw 12 dagen verliepen. Die plaats midden in den zomer bereikt hebbende, gingen zij er onmiddelijk te ſcheep, en bereikten in 30 dagen de haven van *Oſellis* (Ghella) aan de Oostkust van Gelukkig Arabie, vanwaar zij, binnen nog 30 dagen varens, te *Muſiris* (waarſchijnlijk Merjee) aan de Indiſche Westkust aankwamen. Eenige Zeelieden van nog meer onverſchrokkenheid zeilden denkelijk *Taprobana* (Ceylon) om, en voeren den Ganges op tot aan *Palibothra*, dat de beroemſte handelſtad van oud Indie was (*). Met den N. O. Mouſon keerden de Egyptenaars uit Indie terug, en zij volbragten de ganſche reis binnen het jaar.

Verre weg de meeste handel van Europa op Indie werd over Alexandrie en de Roode zee gedreven, tot dat de Saracenen in de zesde eeuw Egypte

(*) Het was, volgens den Majoor RENNEL, Patna, volgens D'ANVILLE, Allahabad, en, volgens den Heer WILFORD, Rajahmaul.

te bemagtigden. Toen begon men de Indiſche goederen over de Zwarte zee en Konſtantinopel te ontvangen, maar eindelijk werden de Saracenen in het beheer van Egypte door de Mamelukken vervangen, die door de Venetianen, zoo als in het *tweede deel* reeds vermeld is, bewogen werden, om het gebruik van den vorigen weg toe te ſtaan; en, toen VASCO DE GAMA de Portugeeſche vlag aan de Indiſche kusten deed wapperen, was Alexandrie de eenige ſtapelplaats van den Indiſchen handel.

De Westkust van Indoſtan ſtond toen onder twee groote Souvereinen, den Koning van Cambaye, en den Zamorijn, van welken elk de opperheerſchappij over een aantal kleine Vorſten had.

Des Zamorins gebied ſloot de ganſche kust tusſchen Kaap Comorin en Bombay in. Kalikoet was daarvan de hoofdſtad, en eene der handelrijkſte plaatſen van Indie. Te Melinda van derzelver rijkdommen berigt gekregen hebbende, zeilde DE GAMA onmiddellijk derwaarts; en hij was op het punt van een handelsverdrag met den Zamorijn te ſluiten, toen de inboezemingen der Mohammedaanſche Kooplieden de voordeelige denkwijze van dien Vorst over de Portugezen vernietigden, ja hem deden beſluiten, om hen te vermoorden. Tot de uitvoering van dit beſluit ontbrak het hem intusſchen aan moed; en DE GAMA keerde in zegepraal naar Lisſabon terug. Oogenblikkelijk werden er dertien ſchepen onder CABRAL

naar

naar Kalikoet afgezonden, waar hij de Mooren jegens zich even ongunſtig gezind vond, als zij jegens DE GAMA waren geweest. Na dat er aldaar vijftig man van zijn volk waren omgebragt, offerde hij de ſtad, en alle ſchepen in de haven, aan de vlammen op, en vertrok naar Cochin en Cananor.

Op deze plaatſen ontvingen de Koninkjes hem gunſtiglijk, en verzochten, met eenige andere cijnsbare Vorſten, zijne hulp, om zich van den Zamorijn afhankelijk te maken. Met hulp van deze verbonden, erlangden de Portugezen binnen korten tijd zoo veel overwigt, dat zij de wet aan de ganſche kust gaven, op de voortbrengſelen des lands zulken prijs ſtelden, als zij verkozen, en in de voornaamſte ſteden voor zich kasteelen bouwden. Ten zelfden tijde kregen zij op het eiland Ceylon vasten voet.

In 1508 verſcheen ALPHONSO ALBUQUERQUE, als Portugeesch bevelhebber, in Indie. De eerſte zorg van dezen grooten Veldheer was, zich van eene goede haven te voorzien; en, daar Goa in elk opzigt verkieslijk was, taatte hij hetzelve aan, en nam het met weinig moeite weg. Maar, er door de inboorlingen digt ingeſloten, was hij, uit gebrek aan levensmiddelen, verpligt, om de plaats wederom te verlaten, en naar zijne ſchepen te wijken. Binnen weinige maanden verſcheen hij echter op nieuw voor de plaats, bemagtigde ze bij verraſſing, en verſterkte ze derwijze, dat zij aan de magt der inboorlingen gelukkig weerſtand bood,

en de hoofdſtad der Portugeeſche bezittingen in Indie werd; van waar zij hunne veroveringen en hunnen handel langs de Indiſche zeeën uitbreidden.

De Venetianen ſtonden hun intusſchen den Indiſchen handel niet zonder tegenworſteling af, en lieten geene middelen onbeproefd, om hun hindernisſen in den weg te leggen. Zij zonden zendelingen af, om de Arabieren der Roode zee te overreden, dat het derzelver belang was, zich met hen tegen eene natie te vereenigen, die zich van de bron van hunne wederzijdſche voordeelen meester maakte. In Egypte gevoelde men ook de uitwerkſelen der Portugeeſche togten naar Indie, in de vermindering der regten van doorvoer, welke er van alle Indiſche goederen betaald moesten worden. Het eenige middel tot herwinning van den handel, dien de Portugezen wegroofden, was, eene overmagtige vloot in de Roode zee te houden; maar dezer kusten leverden niets op, dat er tot den aanbouw en het uitrusten van ſchepen vereischt werd. Hierin voorzagen inmiddels de Venetianen, door dat alles naar Alexandrie te zenden, van waar het den Nijl tot aan Cairo werd opgevoerd. Vervolgens gebruikte men, tot den verderen vervoer, het toen nog tot digt aan Suez bruikbare kanaal, waarover de *Inleiding* en het *tweede deel* handelen; en er zeilden in 1508 uit die haven vier groote ſchepen, en eenige kleinere, naar Indie.

Deze ontmoeting was intusſchen voor de Portu-

tugezen niet onverwachts, en zij hadden zich, om daaraan het hoofd te bieden; in 1507 van het eiland Socotora meester gemaakt, dat zij ten onregte als den sleutel der Roode zee beschouwden. De Egyptische vloot, daardoor niet terug gehouden, zeilde naar de Indische zee door, en vereenigde zich met de scheepsmagt des Koning van Cambayë. Daarop viel men de Portugezen in het eerste met eenig voordeel aan; maar dezen, versterking uit hun land ontvangen hebbende, bekwamen welhaast de overhand, en handhaafden zich daarbij. De Egyptische schepen, die nog al verder uit de Roode zee poogden te komen, werden terug gedreven, of vernield; en de Portugezen werden ten laatste zonder mededingers meesters van de scheepvaart op die zee.

Terwijl zij zich daarvan verzekerden, zagen zij den Perzischen zeeboezem niet over het hoofd. Ormus, op het eiland van deszelfs mond, was toen de hoofdstad van een magtig Koningrijk, dat zich aan weerskanten van dien grooten inham uitstrekte. Dezelfde stad was de stapelplaats van den handel tusschen Pérzie en Indie; en men voerde de Indische goederen van daar naar den Euphraat, en van hier over Aleppo naar den Syrischen oever der Middellandsche zee (*). De Portugezen bebe-

(*) Die weg over Aleppo verving, toen Palmyra ten onder ging, den vorigen weg over deze plaats.

begonnen hunne ondernemingen met het plunderen en verbranden der ſteden, die aan Ormus onderhoorig waren, om in deze hoofdſtad ſchrik te verwekken; en, toen zij daarin genoegzaam meenden te zijn geſlaagd, vorderden zij, dat de Koning aan Portugal cijnsbaar worden zou, zoo als hij aan Perzie was; doch dit werd afgeſlagen, en de vloten van Perzie en Ormus beſtreden de Portugeeſche, maar werden, zoo als wel te voorzien was, in 1514, door eene veel geringere ſcheepsmagt verſlagen. Hierop werd het bouwen van eene citadel, die de beide havens van Ormus beſtrijken kon, toegelaten.

Daar de heerſchappij over den Perziſchen zeeboezem en de Roode zee dus in handen der Portugezen geraakte, hield de handel tusſchen Europa en Indie langs die wegen ganſchelijk op; en de ondernemende indringers, op de Westkust van Indie geene mededinging meer te duchten hebbende, vormden ontwerpen ter verovering van het Oosten; waarheen zij eenige jaren vroeger reeds almede geſtevend waren.

De kust van Coromandel, welke geene havens had, verwaarloozende, wendden zij het naar de rijker geachte landen aan gene zijde van den Ganges, en het Maleiſche ſchiereiland, dat toen voor het *Gouden ſchiereiland* der Ouden gehouden werd, vestigde hunne oogen het eerſte op zich. Zij hadden de Suratſche Kooplieden van de wonderbare rijkdommen van het Oosten hooren ſpreken, en

be-

besloten, daaraan deel te verwerven. Er zeilden gevolgelijk in 1508 vier schepen uit Portugal naar die stad, maar dezelve vonden bij hunne aankomst de Maleyers van alle gemeenschap afkeerig; en de Portugezen vonden zich, na dat er eenigen hunner manschappen omgebragt waren, verpligt, om naar Portugal weder te keeren, zonder eenige handelsbetrekkingen te hebben kunnen tot stand brengen.

Die tegenspoed deed hen echter niet van hun ontwerp afzien; en er werd in 1510 eene geduchter magt afgezonden, om hetzelve ten uitvoer te brengen. Te Cochin nam ALBUQUERQUE het bevel over die vloot op zich, welke uit negentien schepen bestond, en 1500 man aan boord had. Hij bemagtigde Malacca na eenen hardnekkigen tegenstand, en ontving kort daarna eenige Vorsten van Sumatra, die vasallen der Kroon van Portugal begeerden te worden.

Van Malacca zonden de Portugezen een deel van hun Eskader naar de Molukksche eilanden. Deze rijke Archipel was, tot aan de middeleeuwen, slechts aan zijne eigene bewoners bekend geweest. Maar toen werden er toevallig eenige Chinesche zeelieden derwaarts gedreven. Dezen ontdekten er de muskaatnoten en kruidnagelen; van welke specerijen de Ouden niets geweten hadden, maar welker smaak toen schielijk door het ganssche Oosten henen, en vobrts ook in Europa bekend werd. De Arabieren, dat toen de stoutste

Zee-

Zeelieden der wereld waren, zeilden in menigte naar den Archipel, en dreven met deszelfs voortbrengſelen alleenhandel, tot dat de Portugezen er aankwamen; die, de beletſelen, welke men hun in den weg wierp, te boven komende, binnen kort op Ternate, een der voornaamſte eilanden, een vasten voet kregen, en eene citadel bouwden.

Nu wendden de Portugezen hunne oogen naar China, welks inwoners met eigene ſchepen op Malacca handelden, en wegens eene beſchaving en beleefdheid, waarin hunne geringſte matrozen toen ten tijde ver boven de Europeeſche edellieden uitmuntten, bewonderd werden. In 1518 werd er een eskader uit Portugal met een Ambasſadeur naar China gezonden, die, zich met gematigdheid en voorzigtigheid gedragende, er wel ontvangen werd, en op het punt was van een handelstraktaat te ſluiten; toen er aan de kust nog een ander eskader verſcheen, dat zonder verlof, op het eiland Tamut, een fort bouwde, de Chineeſche ſchepen van daar deed vertrekken en beroofde, de vrouwen ſchond en de mans wegvoerde. De getergde Chinezen rustten eene magtige vloot uit, door welke henen het Portugeeſche Eskader zich met moeite een weg baande. De Ambasſadeur werd in de gevangenis geworpen, waar hij ſtierf; en zijne natie werd voor eenige jaren buiten China geſloten.

Omſtreeks denzelfden tijd begonnen de Portugezen zich met Sumatra in te laten. Het Opper-

hoofd

hoofd van Parry, op de N. W. kust des eilands, door een overweldiger van zijn gebied herroofd, zocht hulp bij de Europeanen, die hem in zijn herstelden, na den ander in een geregelden veldslag te hebben gedood. Uit erkentenis voor dezen dienst bewilligde de herstelde Vorst in het doen van hulde aan de Kroon van Portugal, en schonk hij aan de Portugezen den alleenhandel van al de peper, die zijn gebied voortbragt, en verlof, om er eene citadel te bouwen.

De Portugezen behielden echter hunnen invloed op dit eiland niet lang. Er brak tusschen den gezegden Vorst en den Koning van Achem een oorlog uit, waarbij de eerstgenoemde onder het juk werd gebragt, en de Portugezen zich, na eenige bloedige gevechten, genoodzaakt vonden, om hunne citadel te verlaten, en naar Malacca te wijken. Van dien tijd af werd er, gedurende eene lange reeks van jaren, een bloedige en verwoestende, maar nog steeds onbeslisfende, oorlog tusschen de Portugezen en Achemmers gevoerd.

Na eenen geruimen tijd lang buiten China gesloten te zijn geweest, erlangden de Portugezen ten laatste verlof, om op het eiland Sancian te handelen. Daar vermilden zij de specerijen der Molukfche eilanden, en de edele geschenten en het ivoor van Ceylon, tegen zijde, porselein, droogerijen en thee. Ja ten laatste deed er zich voor hen gelegenheid op, om meer dan enkel verlof tot handelen te erlangen.

Een

Een Chineesche zeeroover had zich van het eiland Macao meester gemaakt, en van daar de naburige kusten verontrust, en zelfs Canton belegerd. Nu verzochten de Chinezen bijstand van de Portugezen, en zonden dezen van Sanciam eene magt af, welke den zeeroover verpligtte, het beleg op te breken. Zij vervolgden hem naar Macao, waar hij, geheellijk verslagen, zich zelven van wanhoop doodde; en voor dezen dienst ontvingen zij van den Keizer het eiland ten geschenke.

Van China volgen wij die ondernemende Zeelieden naar Japan. In 1542 werd eene Chineesche jonk, van Siam naar China terug keerende, en drie Portugeesche passagiers aan boord hebbende, door storm naar de kust van Japan gedreven. Door de Japonezen wel ontvangen, gaven die Portugezen van dat vermaarde land eene beschrijving, welke Godsdienstijver bij de Zendelingen, en ondernoemzucht bij de Kooplieden, ontvlamde. Van beide soorten toog er een groot aantal naar Japan, en men slaagde er wederzijds, zoo in het bekeeren der inboorlingen, als in het vestigen van een handel, in goud, zilver en koper, welken men behield, tot dat men in 1638, ten gevolge van de woelingen der Jesuiten, uit het ganesche Japansche rijk verdreven werd.

Terwijl de Portugezen hunne magt en hunnen handel dus over Azie uitbreidden, zagen zij de Oostkust van Afrika niet over het hoofd. Daar wa-

waren er voor eeuwen Arabiſche Koloniën gevestigd, inzonderheid op de kust van Zanguebar; welke een groot deel van het goud opleverde, dat den handel van de Arabieren op Indie gaande hield. De Portugezen konden die bron van rijkdommen niet zonder hunkeren beſchouwen; en het gelukte hun in 1508, de kleine Arabiſche ſtaten ten onder te brengen, en op derzelver puinhoopen een gebied te ſtichten, dat in naam nog ſteeds beſtaat, en zich van Soffala tot aan Melinda uitſtrekt; ſchoon er tusſchen beide verſcheidene vakken zijn, die de Portugeeſche heerſchappij niet erkennen.

Dus werden de Portugezen voor het midden der zestiende eeuw meesters van een groot deel der Oostkust van Afrika, der kusten van Arabie en Perzie, der beide Indiſche ſchiereilanden, der Molukſche eilanden, en des handels op China en Japan. Langs die ontzaggelijke ruimte was hun wil eene wet, zoo wel op het land, als op zee, daar hun despotismus er zoo geweldig was, dat natien noch bijzondere perſonen er buiten hun verlof durfden handelen, en zij al de voordeeligſte handelstakken voor zich hielden; zoo dat zij den prijs op de Indiſche en Europeeſche markten naar hun welgevallen regelden.

Zoo vele voordeelen hadden genoegzaam kunnen zijn, om eene magt te vestigen, welke door geene omſtandigheden was omver te werpen; maar die voordeelen waren de vruchten van moed en

dapperheid, en deze waren onder de Portugezen van Indie welhaast niet meer te vinden.

Het misbruik der rijkdommen, de dronkenſchap van den voorſpoed, de ondeugden en onbekwaamheid der Opperhoofden, en vóoral derzelver verre afſtand van het moederland, en gevolgelijke vrijdom van alle toezigt, had hen ganſchelijk van aard doen veranderen. Godsdienſtijver, welke in het eerſte gediend had, om hunnen moed te ontvlammen, ſtrekte nu enkel, om hunne wreedaardigheid te doen toenemen, door hen te doen gelooven, dat het verdienſtelijk was, afgodendienaara te berooven, te tuchtigen, om te brengen, of tot ſlaven te maken. Zij maakten zich van elk ſchip meester, dat de ſtoutheid had, van zijne zeilen zonder hun verlof op de Indiſche zeeën uitte breiden. Zij verwoestten de kusten, beleedigden de Vorſten der landen, vernielden er de afgoden en tempels, en werden de geeſel en ſchrik van Azie. Hunne onregtvaardigheden waren zelfs niet tegen de zachte inboorlingen alleen gerigt. De Inquiſitie vestigde zich te Goa, en al, wie ongelukkig genoeg was, om voor rijk te worden gehouden, was zeker van het ſlagtoffer dier helſche vierſchaar te worden.

De Portugeeſche vastigheden werden ten zelfden tijde door factien verdeeld en verſcheurd. De ſchatting, door 150 inlandſche Vorſten betaald, en elke andere tak van inkomſten, werd door bijzondere perſonen verkwist, zoo dat er niet ge-

noeg

nooit in de publieke ſchatkist kwam, om de kosten der forten goed te maken, en eene zeemagt te onderhouden, welke tot beſcherming van den handel noodig was. De armee werd van verwijfdheid doordrongen, daar hare bevelhebbers van troepen van Indiſche danſereſſen en hoeren omgeven waren. Kortom alles werd een zonderling mengſel van gierigheid en ſpilzucht, gewaande vroomheid en lichtmisſerij. Derwijze waren de Portugezen in Indie verbasterd, toen JUAN DE CASTRO er als Onderkoning aankwam. Het ſchitterende beſtuur van dat bekwame Opperhoofd bevorderde eenen korten tijd, dat de zaken niet nog [illegible] achteruit gingen; maar alles was te zeer verloopen, om door de bekwaamheid van een enkel menech herſteld te kunnen worden. Ten laatſte ſpanden de inlandſche Vorſten, door ſteeds vermenigvuldigde beleedigingen geprikkeld, en door de achteloosheid van hunne verdrukkers aangemoedigd, zamen tot een geheim verbond, om hen uit te roeijen; maar de toebereidſelen waren te langwijlig; en, verſterkingen van de beste Portugeeſche krijgslieden, onder bevel van den dapperen en voorzigtigen ATAIDE, ontvangen hebbende, weerde men in 1567 den algemeenen aanval van de verbondene Vorſten op de Portugeeſche vastigheden af, en werd de rust voor eenigen tijd herſteld.

Doch niet lang daarna verhaaste eene omwenteling in het moederland den val der Portugeeſche

magt in Oostindie, welke door de gezegde ondeugden reeds zoo diep ondermijnd was. Toen Spanje in 1580 Portugal onder zijn beheer had gebragt, werden de vastigheden in het Oosten in drie verschillende Gouverneur-generaalschappen afgedeeld, waarvan het eene van het andere niet afhing, en elk derhalve verschillende belangen had, en door verschillende inzigten gedreven werd. Gelijktijdig werden vele Portugezen in het Oosten, het daarvoor houdende, dat zij geen vaderland meer hadden, zeeschuimers, en velen begaven zich in den dienst der inlandsche Vorsten. Elk voor zich was slechts op middelen bedacht, om het spoedigste fortuin te maken, en de karakters werden in den hoogsten graad bedorven. Aan den anderen kant had het beheer van Portugal door Spanje ten gevolge, dat men de Nederlanders eindelijk uit het eerstgenoemde land evenzeer weerde, als uit het andere; hetgene hen, zoo als reeds bij herhaling is opgemerkt (*), beproeven deed, om langs meer dan eenen weg naar Indie te stevenen.

Ze-

(*) Inzonderheid op *pag.* 176 *en volg.* van het I *deel*, waar tevens is opgemerkt, hoe grootelijks LINSCHOTEN zich beijverde, om zijne landgenooten met Indie bekend te maken. Wat het volgende verhaal betreft, wij laten hetzelve, uitgezonderd de verandering van 1594 in 1595, zoo als de Heer TUCKEY het heeft ter neder gesteld. Men vergelijke intusschen BOR, 32 *boek*, *fol.* 15.

Zekere HOUTMAN had op Portugeesche Indiesvaarders gediend, en zat te Lisfabon om schulden gevangen. Van daar deed hij aan de Rotterdamsche Kooplieden het aanbod, van hen zijne kennis van den Indischen handel mede te deelen, mits men zijne schulden betaalde. Dit geschiedde door eene Compagnieschap, welke er zich vormde, en in 1595 vier schepen onder HOUTMAN naar Indie zond. Op deze eerste reis kocht men slechts eenige peper op Java, en vestigde eene vriendschappelijke gemeenschap met de Javanen. Bij HOUTMANS terugkomst besloot men, eene vastigheid op dat eiland aan te leggen, en zich van den alleenhandel van deszelfs peper te verzekeren. Ten dien einde werd er in 1598 een Eskadertje van acht schepen afgezonden; en, na eenige moeijelijkheid, erlangde men verlof, om te handelen, doch niet om vastigheden aan te leggen. Men laadde er vier schepen met peper af, en zond de overige naar de Molukfche eilanden, welker inwoners de Portugezen hier en daar reeds verdreven hadden. Op eenige dier eilanden ontvingen de Opperhoofden de Hollanders vriendelijk, en lieten zij hun toe, faktorijen te stichten, en specerijen te laden.

Het welgelukken van deze reis verwekte onder de Nederlandsche Kooplieden algemeen eene ge-

weldige drift, om aan zulken voordeeligen handelstak deel te nemen; en er werden zoo vele Compagnieschappen gevormd, en de gretigheid, waarmede zij, op de Indische markten, tegen elkanderen opboden, was zoo groot, dat zij allen op het punt waren van zich in den grond te boren, toen het Gouvernement tusschen beide kwam, en al de afzonderlijke Compagnieschappen in 1602 tot slechts eene Compagnie vereenigde, aan welke er een volkomen Souverein gebied over de vastigtigheden, welke zij in de Indische zeeën vormen mogt, werd toegestaan. Onmiddellijk daarna werden er veertien groote en eenige kleinere schepen door de Compagnie naar Indie gezonden; en voor 1609 waren er versterkte faktorijen op Java, en in het Koningrijk Johore, gevestigd.

In 1607 poogden de Nederlanders een vasten voet in China te erlangen; maar zij werden door de loosheid der Portugeesche zendelingen tegengewerkt. Besluitende, om met geweld te verwerven, hetgene men op hun verzoek weigerde, verzekerden zij zich van eenige Chineesche schepen; maar een Portugeesch Eskader van Macao verpligtte hen, om de kust te verlaten. Eenige jaren later deden zij eenen niet onvoorspoedigen aanval op Macao, en vestigden zich vervolgens op Visschers eiland, doch bereikten hiermede hun oogmerk niet; want men weerhield de Chinezen des vasten lands van alle gemeenschap met hen; en zij waren op het punt van het eiland te verla-

ten,

ten, toen zij in 1624 naar Formoſa genoodigd werden. Nu vestigden zij zich aldaar; en toen kort daarna, bij de verovering van China door de Tartaren, 100,000 Chinezen derwaarts weken, en er de nijverheid en werkzaamheid van hunne natie invoerden, werd het eene der voornaamſte markten van Azie, en waren de havens er geſtadig vol ſchepen van China, Japan, Siam, Java en de Philippijnſche eilanden. Intusſchen verſtoorde eene onvoorziene gebeurtenis binnen weinige jaren den voorſpoed der Nederlanders op Formoſa. Een Chineeſche gelukzoeker, welks vader door het Gouvernement van China ter dood was gebragt, beſloot om zich, onder voorwendſel van dien dood te wreken, van het eiland meester te maken, van waar hij het vaste land ligtelijk kwellen kon. Hij belegerde dus het fort Zeeland, en bemagtigde hetzelve in 1662; en ſints dien tijd waren de Nederlanders verpligt, om, op denzelfden voet, als andere Europeeſche natien, te Canton op China te handelen.

In den aanvang der zeventiende eeuw, zonden de Nederlanders de eerſte ſchepen naar Japan, en vestigden aldaar eene faktorij nabij Firando. Zij erlangden verlof, om op alle deelen des Japanſchen gebieds te handelen; maar dit voorregt werd in 1619 ingekort. In 1638 werden zij gelast, hunne faktorij te Firando af te breken; en drie jaren later benam men hun alle voorregten, en werden zij tot het door kunst gevormde eiland Decima,

in de haven van Nangasaki, bepaald, en hunne handel zoo zeer beperkt, dat hij noodwendig afnam. De drie jaarlijksche schepen werden tot twee gebragt; en in 1770 tot een en twee bijbeurten; eindelijk werd er sints 1807 jaarlijks slechts een schip, van 1500 ton, van Batavia naar Japan gezonden; waarover welhaast nader.

Bij de eerste aankomst der Nederlanders in de Indische zeeën, grepen er tusschen hen en de Portugezen nu en dan slechts ligte gevechten plaats; maar er volgde welhaast een bloedige oorlog, welke de Portugeesche magt ten laatste ganschelijk vernielde. Dezen hadden in hun voordeel de hulp van verscheidene inlandsche Vorsten, welke zij door vrees in bedwang hielden, en eene meerdere kennis van de Indische zeeën. De Nederlanders daarentegen den prikkel van eigene behoeften, de vaderlandsliefde, welke hen tot elke poging dreef, waardoor de vestiging der nog steeds wankelende onafhankelijkheid van hun land bevorderd scheen te zullen kunnen worden, en bovenal de goede trouw en gematigdheid, waardoor zij de gunst der inboorlingen wonnen. Zij ontvingen steeds van huis versterkingen; terwijl Spanje, ván den voorspoed zijner nieuw aangewonnene onderdanen naarijverig, hunne Indische vastigheden gansche-lijk aan derzelver eigene krachten overliet. Het hield lang aan, eer de balans van voordeel naar den kant der Nederlanders oversloeg; maar hun beleid en volhouden deed hen eindelijk zegevieren.

In

In 1658 werden de Portugezen, na een bloedigen tweejarigen ſtrijd, van Ceylon verdreven, en twee jaren later viel Macaſſar op Celebes in de handen der Nederlanders, die hunne mededingers Cochin, Cananor, en andere vastigheden op de kust van Malabar, insgelijks ontwrongen. In 1663 werden er door de Nederlanders, met toeſtemming der inlandſche Vorſten, te Negapatam, Sadras, Pulicat en Bimlipatam, aan de Oostkust des ſchiereilands, faktorijen aangelegd.

Zij vonden inmiddels geduchte mededingers in de Engelſchen, die door de ligging van hun land, hunne vorderingen in de ſcheepvaart, en hunnen ontluikenden handelsgeest, geprikkeld werden, om aan de rijkdommen van het Oosten deel te nemen; terwijl hunne hervorming hen van verder ontzag voor de Pauſelijke landverdeeling onthief.

In 1583 had Koningin ELIZABETH reeds aan twee avanturiers, NEWBERRY en FILCH, brieven aan de Indiſche Vorſten gegeven, om hun den toegang tot dezelven te banen; in 1596 deed zij zulks insgelijks aan ALLOT en BROMFIELD, welke laatſten, even als de anderen, over land naar het hof van den Grooten Mogol reisden, en er wel ontvangen werden; en den 30. December 1600 ſchonk zij opene brieven tot den handel op Oost-Indie aan eene Londonſche Compagnie van Kooplieden. Deze rustte een Eskader uit, dat in 1602 te Achem aankwam, aan welks Koning de bevelhebber LANCASTER een brief van de Koningin

bragt. De Engelschen werden er vriendelijk ontvangen, en vestigden, van daar naar Java stevenende, te Bantam eene faktorij, laadden hunne schepen met peper, en keerden van daar naar Grootbrittanje terug.

De eerste ondernemingen der Engelschen waren van eenen handeldrijvenden aard, en het was enkel met toestemming der inlandsche Vorsten, dat zij hier en daar vastigheden aanleiden; zoo als te Masulapatam en Kalikoet, waar zij, eenige weinige jaren na hunne eerste verschijning in Indie, reeds faktorijen hadden. Zij bevonden intusschen welhaast, met zulk een vreedzaam gedrag tegen de mededinging der Portugezen en Nederlanders niet bestand te zijn; daar dezen versterkte plaatsen en veilige havens bezaten, en zij daarentegen, ten aanzien van het verlof tot handelen, van de grilligheid der inlandsche Vorsten afhingen, van havens ontbloot, en ten aanzien van militairen bijstand ganschelijk van Europa afhankelijk, waren. Dit maakte eene andere handelwijze noodzakelijk, en krijgs- en handelsondernemingen vereenden zich bij hen. In 1611 hadden zij te Suratte toegelaten gezocht te worden; maar dit beletteden de Portugezen, die elke stad aan de kust, waar men de Engelschen zou mogen ontvangen, in vuur en vlam dreigden te zetten. De Eskaders der beide natien ontmoetten elkanderen op de hoogte van Suratte, en de Engelschen, onder MIDDLETON, waren verpligt te wijken. In het vol-

volgende jaar sloeg Kapitein HAGT, meer magt onder zich hebbende, nevens dezelfde haven, tweemalen de veel sterkere Portugezen; en hij sloot in 1613 een handelstraktaat met den Grooten Mogol, waarbij er aan de Engelschen een vrije handel door al deszelfs Staten heenen werd toegestaan. In ditzelfde jaar zond Koning JAKOB I een Ambassadeur naar Achem, en erlangde dese verlof, om eene faktorij met groote handelsvoorregten in die stad op te rigten. Tusschen 1613 en 1629 werden er door de Engelschen insgelijks vastigheden te Priaman en Ticoo op Sumatra's Westkust aangelegd; terwijl de Nederlanders te Padang, enz. faktorijen stichtten; maar de Koning van Achem, het indringen van die nieuwe bezoekers met naarijver gadeslaande, dreef hen beide kort daarna ganschelijk van het eiland.

Hoe weinig ook de Engelsche Compagnie, gedurende de regering van Koning JAKOB I, door dezen ondersteund werd, zij had door werkzaamheid, volharding en goede keus van voorwerpen tot haren dienst, trapswijze strekte en vastigheid in Indie verkregen; toen de Nederlanders, beseffende, dat hunne voorspoed van den ondergang hunner mededingers afhing, hen in alle deelen van Indie aantasten; en, daar zij nu evenveel op de Engelschen vooruit hadden, als de Portugezen op hen, toen zij het eerste in Oostindie verschenen, is er niets wonders in, dat hunne aanvallen alomme gelukten.

Na

Na dat de Indiſche zeeën met het bloed der beide natien geverfd waren, bleven de Nederlanders verwinnaars, en zouden zij de Engelſchen waarſchijnlijk uit die zeeën verdreven hebben gehad, waren de Compagnien te huis niet tuſſchen beiden gekomen. Een der voornaamſte voorwerpen van den twist tuſſchen de beide natien was de handel op de Specerij-eilanden, waaraan de Engelſchen deel begeerden te hebben. Om dit geſchil te beſlechten, ſloten de Compagnien in 1619 een traktaat, volgens hetwelke de voortbrengſelen dier eilanden derwijze tuſſchen haar verdeeld zouden worden, dat de Nederlanders daarvan $\frac{2}{3}$ en de Engelſchen $\frac{1}{3}$ ontvingen, en de kosten der vastigheden in gelijke evenredigheid gedragen werden. Doch dit traktaat voldeed aan de Nederlanders, die zich in het Oosten bevonden, geenszins; en, onder voorwendſel, dat de Engelſchen eene zamenzwering tegen hen gevormd hadden, grepen zij in 1622 de perſonen, die zich in de Engelſche faktorij op Amboina bevonden, en bragten ze, na ongehoorde folteringen, openlijk ten dood. In dien wreeden moord laat er zich bij mogelijkheid niets anders beſpeuren, dan het uitwerkſel van eene hebzucht zonder palen; want het zou ongerijmd zijn, te onderſtellen, dat tien Faktoors en elf Soldaten, het gene alles was, wat er zich in de Engelſche faktorij bevond, een ontwerp gevormd zouden hebben gehad, om een fort in te nemen, waar er 200 Nederlanders in bezetting lagen.

gen. De Koning van Engeland was intusschen te diep in Godgeleerde geschillen verward, om op de regten zijner onderdanen veel acht te slaan; en er werd van den moord van Amboina geene wraak genomen. Ja men liet de Nederlanders de vruchten daarvan in rust genieten; en, om zich daarvan te verzekeren, haalden dezen de Koningen van Ternate en Tidor, de twee magtigste Vorsten op de Molukfche eilanden, over, om jaarlijks, tegen betaling van 30,000 P. St. al de kruidnagelen muskaatnoten-boomen op hunne wederzijdfche eilanden te doen uitroeijen. Langs dezen weg werd de bouw van kruidnagelen tot Amboina bepaald, en die van muskaatnoten tot de eilanden van Banda, welke toen, even als Amboina, geheel en onbetwist aan de Nederlanders toebehoorden.

De Indifche zaken der Engelfchen bleven achteruitgaan, en de burgerkrijg, die het moederland, tijdens het einde des levens van KAREL I, van bloed deed ftroomen, verhaastte die akelige kwijning, zoo dat de O. I. Compagnie, tijdens den dood van dien ongelukkigen Monarch, eene ijdele fchaduw en haar handel gansch onbeduidend was.

Daar de Nederlanders aan de zwervende STUARTS eenigen bijftand boden, en aan derzelver verbannene aanhangers eene wijkplaats verleenden, deed CROMWEL, op hen gebeten, hun eenen zeeoorlog aan, welke voor de Engelfchen in alle oorden der wereld voordeelig was. De Nederlandfche republiek

blick moest eindelijk de Engelsche om vrede smeeken. Schoon CROMWEL ten opzigte van Indie zulke wetten, als hij wilde, had kunnen voorschrijven, vergenoegde hij zich met er eenen vrijen handel voor de Engelschen te verzekeren, en het Nederlandsche Gouvernement te verpligten, om den moord van Amboina af te keuren, en aan de nakomelingen der slagtoffers eenige vergoeding te geven. Ook bedong hij de teruggave van het eiland Ron aan de Engelschen; maar, daar hetzelve weinig meer dan een klip en van alle haven ontbloot was, had men er vooraf alle muskaatnoten-boomen uitgeroeid. Evenwel keerden de Engelschen tot hetzelve terug; doch zij werden in 1666 op nieuw van daar verdreven.

Intusschen herstelde de veiligheid van den handel der Engelsche Compagnie hare vervallene zaken. Deze genoten eenige jaren achtereen voorspoed, tot dat zij door eene mededinging, waartoe die voorspoed aanleiding gegeven had, in het naauw werden gebragt. KAREL II, wiens eenig doel, gedurende zijne gansche regering, in het bijeenschrapen van geld voor zijne ongebondene vermaken bestond, gaf voor geld aan bijzondere Kooplieden verlof, om op Indie te handelen, met regtstreeksche schending van het Octrooi der Compagnie; en hij nam gelijktijdig geld van de Compagnie voor het verlof, om die sluikhandelaars te vervolgen. Het natuurlijke gevolg hiervan was eene soort van burgeroorlog tusschen de twee partijen;

ge-

gedurende eenige jaren, op de Indiſche zeeën. De Nederlanders belemmerden, insgelijks de Engelſchen alomme, waar er zich daartoe gelegenheid aanbood; en in 1682 wisten zij zich loozelijk den alleenhandel der peper van Bantam te verſchaffen, en de Engelſchen te verpligten, om met hunne faktorij van daar te verhuizen.

Die aanranding beſloot de Engelſche Compagnie te wreken, en er werd eene vloot van 33 ſchepen, welke 8000 man krijgsvolk aan boord had, uitgerust; maar op het oogenblik, dat zij ſtond uit te loopen, werd zulks door den Koning belet. Zekerlijk hoopte KAREL, voor de intrekking van dit verbod, eene groote ſom van de Compagnie te ontvangen; doch, hierin niet ſlagende, aarſelde hij geen oogenblik, om de eer der natie, en de belangen zijner onderdanen, aan hunne vijanden te verkoopen; en voor de ſom van een miljoen P. St., welke de Nederlanders hem betaalden, gaf hij bevel, om de ganſche onderneming ter zijde te ſtellen.

Van Java verdreven, wendden de Engelſchen hunne oogen nog eenmaal naar Sumatra, en zonden zij in 1684 een afgezant van Madras naar Achem, tot het vragen van verlof, om er een fort te ſtichten. Dit werd nogtans geweigerd, maar er werd hun een vrije handel toegeſtaan, en vrijheid, om eene houten faktorij aan te leggen, welke oogenblikkelijk werd gebouwd. Tegelijk met den Engelſchen gezant, waren te Achem de

Ra-

Rajahs van Priaman, en andere plaatsen aan Sumatra's Westkust, om van de Achemmers bijstand tegen de Nederlanders te verzoeken, die hun grondgebied vermeesterd, en hen ook anderzins beleedigd hadden. Deze Opperhoofden vatteden het staatkundige denkbeeld op, van de eene Europeesche natie tegen de andere aan te voeren. Zij boden aan den Engelschen gezant den alleenhandel van hunne peper aan, en verlof, om forten te bouwen, zoo men hen van de Nederlanders verlossen wilde. Op deze voorwaarden werd er in 1685 een traktaat tusschen die Opperhoofden en het Gouvernement van Madras gesloten, en werden er van hier oogenblikkelijk schepen naar Sumatra afgezonden, waar de vastigheid van Bencoolen werd aangelegd. In spijt van de looze treken der Nederlanders, erlangden de Engelschen vasten voet op het eiland, waar de invloed van hunne mededingers afnam, en bij het einde der zeventiende eeuw bijkans geheel verdwenen was.

Terwijl intusschen de Engelschen dus hunne vastigheden in het Oosten van Indie uitbreidden, hadden zij er in het Westen eene van hunne voornaamste bezittingen bijkans verloren. De uitrusting der vloot ter tuchtiging van de Nederlanders had aan de Compagnie zoo vele kosten veroorzaakt, dat zij hare schepen zonder geld naar Indie zenden moest, om er zoo mogelijk op krediet lading te zoeken. Dit gelukte, uit hoofde van de goede trouw, welke hare handelingen tot dus.

ver

ver onderſcheiden had, derwijze, dat men koopwaren ten bedrage van 280,000 P. St. bijeen kreeg. De middelen ter afdoening van die ſchuld waren onteerend voor den Engelſchen naam, en hadden bijkans den ondergang van den handel der Compagnie in het Westen van Indie medegeſleept. Sir JOSIA CHILD, Preſident der Kamer van Directie, ſchijnt, buiten weten van zijne ambtgenooten, aan zijnen broeder, den Gouverneur van Bombay (*), order gezonden te hebben, om van het Mogolſche Gouvernement van Suratte dingen te vorderen, welke hij wist dat geweigerd moesten worden. Die vorderingen werden gevolgelijk ingebragt, en, zoo als men voorzag, met verachting afgeſlagen. Daarop bemagtigde CHILD, onder voorgeven, dat die weigering zoo veel als eene oorlogsverklaring was, alle onder zijn bereik zijnde ſchepen der onderdanen van den Grooten Mogol, ten bedrage van eene ontzaggelijke ſom. AURANGZEB, welke toen in Indostan den ſcheptter zwaaide, maakte oogenblikkelijk toebereidſelen, om de bewerkers van dien roof zonder aanleiding te ſtraffen. In 1689 bragten zijne Veldoverſten 20,000 man op het eiland aan wal. Dezen verſloegen de Engelſchen, die hun tegenſtonden, en noodzaakten de overigen, om zich in de ci-

(*) Dit eiland was, als een deel van het huwelijksgoed van CATHARINA, Gemalin van KAREL II, door Portugal aan Engeland afgeſtaan geworden.

citadel te werpen, waar zij naauw ingesloten werden. CHILD, nu even lafhartig, als te voren verraderlijk, zond afgevaardigden naar den Keizer, om genade te verzoeken; en de gezanten werden, met de handen op den rug gebonden, in des Monarchs tegenwoordigheid gebragt. Echter was AURANGZEB, wel gevoelende, hoe veel voordeelen zijne onderdanen uit hunnen handel met de Engelschen trokken, niet onverbiddelijk, maar herstelde hij, na het afzetten van CHILD, en schadevergoeding voor het geroofde, geeischt te hebben, de Engelschen bij het voorregt van eenen vrijen handel door al zijne staten heenen.

Het verlies der Compagnie bij die slechte treek van hare beambten was onherstelbaar; en de omwenteling en daarop volgende oorlog benadeelden haar nog al meer. Daarbij kwam de algemeene kreet, welke er toen tegen de onregtvaardigheid van eenen uitsluitenden handel, en bijzonderlijk tegen dien der O. I. Compagnie, aangeheven werd. De zaak werd ten laatste voor het Parlement gebragt, bij hetwelke er besloten werd, dat er eene nieuwe Compagnie, met een Parlements oktrooi, zou worden opgerigt; mits dezelve twee miljoen P, St, tegen den interest van 8 per cent, aan het Gouvernement voorschoot, en dat de oude Compagnie, welke haar oktrooi van de Kroon alleen had, zou mogen voortgaan te handelen, tot dat de tijd van dat oktrooi, welke zints nabij was, verloopen wezen zou.

Na

Na dat de oude en nieuwe Compagnie eenigen tijd lang elkanderen hadden gezocht te bederven, maakten zij in 1702 wijzelijk een einde aan die vijandelijkheden, door zich te vereenigen. In 1708 leende de vereenigde Compagnie aan het Gouvernement nog 1200,000 P. St. zonder interest; het gene den interest van het gezamenlijke voorschot tot 5 per cent bragt; en hiervoor werd het octrooi uitgebreid. De Compagnie werd daarin *de vereenigde Compagnie van Kooplieden, die op Oostindie handelen*, genoemd.

In 1634 zonden de Engelschen het eerste schepen naar China, en in 1677 werd hun toegestaan, eene faktorij te Amoy te stichten, en op Canton te handelen.

Eenen geruimen tijd, nadat de voorgemelde natien op Indie waren begonnen te handelen, vergenoegden de Franschen zich, met de Indische goederen van hen uit de tweede hand te ontvangen. Evenwel waren er in 1601 door eene Compagnieschap uit Bretagne een paar schepen naar Indie gezonden, en zond eene andere Compagnieschap in 1616 twee schepen naar Java. Dezen keerden met ladingen terug, waaruit zich slechts de kosten lieten goed maken, en waardoor men gevolgelijk weinig werd uitgelokt, om met dergelijke ondernemingen voort te gaan.

In 1633 werd er eene derde Compagnieschap

opgerigt, van welker ondernemingen het gevolg was, dat er zich een averegtsch hoog begrip nopens het gewigt van Madagaskar verſpreidde, welk eiland de Portugezen, Nederlanders en Engelſchen, verwaarloosd hadden, daar het geen der Indiſche waren, die zij zochten, opleverde. In 1642 werd er eene Compagnie voor 20 jaren geoktrooijeerd, welker voornaamſte oogmerk was, op dit eiland, als eene gelegene handelplaats tusſchen Frankrijk en Indie, volkplantingen aan te leggen. Doch dit oogmerk mislukte ganſchelijk, uit hoofde van de ontrouw der gene, die door de Compagnie met de uitvoering waren belast; en zij bleef ſlechts in naam beſtaan, tot dat de Franſche Minister COLBERT in 1664 gevoelde, dat het meer tot eer en voordeel van Frankrijk wezen zou, dat men de voortbrengſelen van Indie aan de eigene kusten van dat land zocht, dan in de havens van zijne mededingers; alwaarom hij eene Compagnie met uitſluitende voorregten voor 50 jaren vormde. Het geliefde ontwerp van ſtichtingen op Madagaskar herleefde toen; en er werden in 1665 daarheen vier ſchepen gezonden; maar het ſlechte gedrag der Agenten maakte, dat men alwederom kwalijk ſlaagde; en de Compagnie gaf in 1670 haren eigendom op het eiland aan de Kroon over. Twee jaren daarna werden de meeste Franſchen, die op het eiland gebleven waren, door de inboorlingen omgebragt, en de overigen vloden naar Bourbon, waarvan de Franſchen ſints 1646 in naam bezitters waren. Ver-

Vervolgens zonden zij eenige ſchepen regtſtreeks naar Indie, en vestigden er, met toeſtemming der inlandſche Vorsten, faktorijen. Zij begaven zich in het eerste naar Suratte; maar de naarijver der Nederlanders en Engelſchen noodzaakte hen welhaast, om die plaats te laten varen. Toen wenden zij hunne oogen naar Trincomalee, waaromtrent zij voorgaven te denken, dat de Nederlanders het nimmer bemagtigd hadden. Er werd eene groote vloot afgezonden, om bezit van die belangrijke Ceylonſche havenplaats te nemen; doch, uit hoofde van het verkeerde beleid, en gebrek aan levensmiddelen, mislukte die poging ganſchelijk. Toen werd S. Thomas, op de kust van Coromandel, aangetast, en ſtormenderhand veroverd; maar twee jaren later, in 1674, was men verpligt, om die plaats aan de vereenigde Nederlanders en inboorlingen over te geven. Daarop vestigde men zich te Pondicherry, waaromſtreeks men den afſtand van een klein distrikt van eenen inlandſchen Vorst bekomen had.

In 1684 zond de eerste Minister van Siam, de Franſchen wenſchende over te halen, om hem tot het beklimmen van den Troon bij te ſtaan, gezanten aan LODEWIJK XIV, om een verbond tusſchen de beide natien voor te ſlaan. Er werd gevolgelijk uit Frankrijk een Eskader afgezonden, dat meer Zendelingen, dan Kooplieden op had (*); en

(*) Hiervan geeft de Kerkelijke geſchiedenis reden.

en er werd een traktaat gesloten, dat voor de uitbreiding der Euangelieleer gunstiger was, dan voor den Koophandel. Evenwel gaven de Siammers aan de Franschen de haven van Mergui en die van Bancock, aan den mond van de Meinam, over; maar het slegte gedrag van de Agenten der Compagnie, en de dweepzucht der Zendelingen, verijdelden welhaast de uitzigten, welke die aanwinsten openden; en, na den Minister in eene poging ter verkrijging van de Kroon, welke geheel mislukte, een zwakken bijstand te hebben geboden, deelden de Franschen in deszelfs val, en werden gantschelijk uit Siam verdreven.

Zij hadden tevens een vasten voet in Cochin-China en Tonquin getracht te verkrijgen, maar beide die pogingen mislukten insgelijks; en, in den aanvang der achttiende eeuw bepaalden hunne vastigheden aan de kust van Azie zich tot Pondicherry, en onbeduidende faktorijen te Masulipatam, Rajapore en Bender Abassi, of Gombroon, aan den Perzischen zeeboezem. Het noodige geld, om zelve handel te drijven, ontberende, gaf de Compagnie aan bijzondere Kooplieden verlof daartoe, tegen de betaling van 15 percent op den invoer; en welhaast droeg zij hare voorregten, op dezelfde voorwaarde, aan de Kooplieden van S. Malo over.

Na den val van den beruchten Actiehandel van JOHN LAW, stak de Franschе Compagnie het hoofd wederom op. Zij werd toen door den Kar-

Kardinaal FLEURY beſchermd, en hare zaken werden door lieden van bekwaamheid en bruikbaarheid beſtuurd. In 1720 werd er op Mauritius het eerſte eene vaste volkplanting aangelegd, maar dezelve bleef nog eene reeks van jaren in een ſtaat van kindſchheid.

Van dit tijdſtip af loopt de geſchiedenis der Franſche, Engelſche en Nederlandſche zaken in Oostindie zoo dooreen, dat wij in het overige van deze ſchets over dezelve gezamenlijk willen handelen.

Het in 1708 verleende Oktrooi der Engelſche Compagnie werd van tijd tot tijd verlengd, en in 1730 voor 33 jaren vernieuwd, uit aanmerking der vermindering van den interest van het voorſchot aan het Gouvernement, welke toen, door middel van eene tweede leening zonder interest, van 5 tot ſlechts 3 per cent werd gebragt. In 1744 ſtuitte de oorlog tusſchen de Engelſchen en Franſchen voor eenigen tijd den Indiſchen handel der laatstgenoemden; maar dezelve was bij den vrede wederom onbelemmerd, ja bloeide meer dan ooit te voren.

In dit tijdſtip begon de Britſche heerſchappij in Oostindie een aanvang te nemen, welke thans als een groot Colosſusbeeld de wederzijdſche voeten op de uiterſte grenzen van het Oosten zet.

Na den inval van Nadir-Schach in 1738, werd het gebied van den Mogol door verſchillende factien en mededingers naar de Kroon verſcheurd,

tot dat het ten laatste in 1758 tot een staat van volkomene onmagt verviel. Gedurende deze onlusten breidden de Franschen en Engelschen beide hunnen invloed op het vaste land trapswijze uit, en hadden de laatste in 1747 de opbrengsten van Bengalen, Bahar en Orisa, verkregen. Het was niet te verwachten, dat de wederzijdsche Europeesche mededingers, bij de beschouwing van elkanders toenemende magt, lang in rust zouden blijven. In 1751 rees er een twist over de opvolging in de waardigheid van Nabob van Carnate, waarover de Franschen wilden beschikken, en de beide natien vingen vijandelijkheden tegen elkanderen aan. Deze werden intusschen door de Gouvernementen te huis welhaast geëindigd; en men kwam tot een verdrag, volgens hetwelke de Engelschen en Franschen op de Oostkust des Schiereilands eene *gelijke* heerschappij, krijgsmagt en uitgebreidheid van handel, hebben zouden. De volgende oorlog van 1756 belette de uitvoering van dat traktaat. Men vernieuwde de vijandelijkheden in Indie. Chander-nagor, en al deszelfs onderhorigheden, werden aan de Franschen ontwrongen. Daarop volgde het verlies van Masulapatam, Mahé en Karikal. De Franschen namen daarentegen al de Engelsche vastigheden op Sumatra weg. De wederzijdsche Eskaders hadden menigvuldige, doch onbeslissende, ontmoetingen; maar de Franschen waren ten laatste verpligt, om de kust van Coromandel te ruimen, en

de

de Engelſchen van de vaart der Baai van Bengale meester te laten. Pondicherry werd in 1761 weggenomen, en alle Franſchen, die men in Carnate vond, werden naar Europa gezonden.

Bij den vrede van 1763 ontvingen de Franſchen al hunne Indiſche bezittingen terug, op voorwaarde van geenerlei vestingwerken in Bengale aan te leggen: doch hunne magt in Indie had eenen te zwaren ſlag ontvangen, om zich ooit te herſtellen. De verliezen bij den oorlog hadden de Compagnie met ſchulden overladen, welker interesten de volgende winſten meerendeels verſlonden. De uitgaven tot herſtel der vastigheden, welke de Engelſchen vernield hadden, was eindeloos groot; maar bovenal was de Britſche heerſchappij op het ſchiereiland te ſterk gevestigd, om eenige natie tot eene welgelukkende mededinging toe te laten. In 1769 was de Franſche Compagnie op het punt van bankbreukig te worden, toen haar uitſluitend Oktrooi opgeſchort, en er aan alle Franſche onderdanen op de volgende voorwaarden een vrije handel op Indie toegeſtaan werd: 1. moest men zich verlofbrieven van wegens de Compagnie aanſchaffen, welke dezelve intusſchen kosteloos had af te geven; 2 mogten de ladingen der terug keerende ſchepen alleen te Lorient ontladen worden, en hadden zij er, op den invoer van China en Indie 5 per cent, en op dien van Mauritius 3 per cent, te betalen. Zich buiten ſtaat vindende, om zelve op nieuw handel te drij-

ven, verkocht de Compagnie kort daarna hare ſchepen en vastigheden aan de Kroon voor 90 miljoen livres, maar behield zij zelve echter nog eenig aanwezen, en bleef over een vereenigd kapitaal bewind voeren en verlofbrieven tot handel op Indie afgeven (*).

In 1787 werd er een traktaat tuſſchen het Franſche Gouvernement en den erfgenaam des ontroonden Konings van Cochin-China geſloten. Want in 1774 hadden drie rebellen in dat Koningrijk een burgeroorlog ontſtoken, den wettigen Souverein van de Kroon ontzet, en deszelfs ſtaten onder zich verdeeld. De gene, die het Noordelijkſte deel bekwam, had zijne wapenen over Tonquin uitgebreid, en dit land in 1777 geheel ten onder gebragt, en met zijn gewelddadig vermeesterd gebied vereenigd.

Na dat de wettige erfgenaam der Kroon van Cochin-China vruchteloos getracht had, zijne ſtaten met de wapenen te herwinnen, vond hij geene toevlugt, dan tot den bijſtand van eenige vreemde Mogendheid; en, op den raad van eenen Franſchen Zendeling, die lang aan zijns vaders hof had verkeerd, beſloot hij dien bijſtand van LODEWIJK XVI in te roepen. Hierom vervoegde hij zich aan het Franſche hof, waarmede hij een of- en defenſief verbond ſloot, bij hetwelke Frankrijk

(*) Ganſchelijk zwijgt de Schrijver hier van de oprigting eener nieuwe Compagnie, welke door hem bij de behandeling van Frankrijk vermeld is.

zijk aannam, hem eene hulp van 20 oorlogſchepen, 5 Europeeſche en 20 Sipaiſche regimenten, het noodige van krijgstuig en krijgsvoorraad, en een miljoen Ecus in ſpecie te leen, te verſchaffen. Wederkeerig verbond zich de Indiſche Vorst, om bij zijn herſtel het noodige tot den aanbouw en het uitrusten van 14 linieſchepen te verſchaffen, in de oprigting van een ſcheeps-arſenaal, onder het beſtuur van Franſche Officieren, te bewilligen, hun het hakken van hout en het bouwen van ſchepen in alle deelen zijner ſtaten toetelaten, en het vestigen van Franſche Conſuls in al zijne zeehavens te veroorloven. Hij ſtemde er ook in toe, om voor altoos het ſchiereiland en de baai van Turon, het eiland Callao ten Zuiden, en nog een ander ten Noorden dier baai, af te ſtaan; arbeiders en bouwſtoffen tot den aanleg van bruggen, wegen, enz. in de afgeſtane ſtreek te leveren, met en benevens eene volkomen toegeruste armee van 60,000 man, om de Franſche ſtichtingen, bij eenigen aanval door eene andere Mogendheid, te helpen verdedigen. Eindelijk bewilligde hij er in, dat de Franſchen 14,000 man krijgsvolk in Cochin-China ligten zouden, om gebruikt te worden, zoo als zij zouden goedvinden. Ten gevolge hiervan werd er in Frankrijk een Eskader uitgerust, dat, met de 5 regimenten aan boord, naar Mauritius zeilde. Hetzelve ſtond tot dus ver onder bevel van den Zendeling, die den Indiſchen Vorst verzelti en het traktaat be-

bewerkt had. Bij de aankomst aan het gezegde eiland, moest deszelfs Gouverneur, CONWAY, het bevel op zich nemen, en de Zendeling naar Pondicherry vertrekken, om schikkingen nopens het verdere noodige te maken. Maar de Maitres van CONWAY achtte zich door dien Geestelijken bij zekere gelegenheid beleedigd, en wist nu haaren boel zoo vele beletselen in den weg te doen werpen, dat men nog niet van Mauritius afgezeild was, toen het berigt wegens de omwenteling en aankwam, en alles verder tegen hield.

Wat die omwenteling voor de Indische bezittingen der Franschen en Nederlanders verder uitwerkte, is bij de behandeling van Nederland en Frankrijk aangestipt. De tegenwoordige Engelsche heerschappij op het vaste land van Indie ontsproot uit Calcutta, nopens welks stichting wij nog het volgende hier bijvoegen.

Reeds in 1640 ontvingen de Engelschen verlof, om eene faktorij te Hughly te bouwen, doch zij vermogten dezelve op geenerlei wijze te versterken; en een Vaandrig en 30 soldaten, als eene eerewacht voor de Faktoors, was de eenige krijgsmagt, die men hun er veroorloofde te houden. Dat gebrek aan verdedigingsmiddelen stelde hen voor knevelarijen van den kant der Inboorlingen bloot. In 1686 poogden zij met kracht van wapenen eenige verdedigingsmiddelen aan te leggen, maar zulks mislukte gansch elijk. Drie jaren later kregen zij intusschen verlof, om 10 mijl beneden

Hug-

Hughly te Sootenutty eene faktorij te ſtichten, en denzelfden tijde werd hun, tegen de betaling van eene jaarlijkſche ſom in plaats van tollen, een vrije handel toegeſtaan. In 1696 vatteden de kleine Vorſten aan de Westzijde der Hughly de wapenen tegen den Nabob van Bengale op, en namen Hughly en andere ſteden van aanbelang weg. Bij deze gelegenheid verklaarden al de Europeeſche Faktoors in Bengale zich voor den Nabob, en vroegen verlof, om hunne faktorijen in ſtaat van tegenweer tegen den algemeenen vijand te ſtellen. Zulks deden, onmiddellijk na het algemeene antwoord van den Nabob, dat zij voor hunne eigene veiligheid mogten zorgen, de Nederlanders te Chinſurah, de Franſchen te Chandernagor, en de Engelſchen, door digt bij hunne faktorij van Sootenutty het fort William te bouwen. Dezen ontvingen voorts verlof, om den grond aldaar, met een klein diſtrikt in het rond, van den Zemindar, of Indiſchen eigenaar, te koopen, en gaven nu den naam van Calcutta aan de plaats, welke thans de hoofdzetel hunner Indiſche heerſchappij is. Tijdens derzelver uitbreiding werd Calcutta, in 1756, door den Nabob Surajah Dowla weggenomen; maar de plaats keerde in het volgende jaar onder de magt der Engelſchen terug; en dezer voorſpoed was vervolgens zoo onafgebroken, dat zij zich in 1765 reeds in het geruste bezit van Bengale, Bahar en Oriſſa bevonden; in naam, wel is waar, als Vaſallen van den Mogol,

gol, maar deze was in de daad flechts eene ſpeelpop in hunne handen. Hunne volgende oorlogen met de inlandſche Vorſten (*) te vermelden, zou ons ver buiten het voorgeſtelde beſtek voeren.

Wat de Portugezen van hunne Indiſche bezittingen nog ſteeds overig hebben, is reeds in het *tweede deel* vermeld; en daar is de onmiddelijke handel van Spanje op deszelfs Oosterſche bezittingen ook reeds beſchreven. De verdere zal dit nader worden. Hier voegt nog ſlechts het volgende, nopens het gene er, voor den aanvang van dien handel in 1785, voorafging.

Na dat MAGELLAAN, blijkens de *Inleiding*, de Specerij-eilanden Westwaarts aan had bezeild, beſloot Spanje de aanſpraak, welke het daarop maakte, dadelijk te doen gelden; en er zeilde in 1525 eene vloot van 7 ſchepen, met 450 uitgeſtokte krijgslieden, van Corunna af. Dezelve kwam, na de grootſte weêrwaardigheden te hebben doorgeſtaan, in eenen ellendigen ſtaat op Tidor aan, en bevond, dat de Portugezen den Koning van dat eiland, omdat hij MAGELLAAN ontvangen had, den oorlog hadden verklaard. De Spanjaarden voeg-

(*) HYDER ALI, TIPPOO SAIB, HOLKAR, SCINDIAH, enz, over welker bedwang door de Engelſchen het Nederduitſche *Leven van Lord* WELLINGTON handelt.

voegden zich daarop bij de inlanders, en begonnen vernielende vijandelijkheden, welke, tegelijk met de ongezondheid der luchtſtreek, hun getal tot 120 ſoldaten verſmelten deed. Dezen ſloten zich in een fort op, dat zij op Tidor hadden aangelegd, en verdedigden zich aldaar tot de aankomst van eene vloot, welke hun van Nieuw Mexico te hulp gezonden werd, en in het voorbij zeilen bezit van de Dieven eilanden had genomen. Daar de verſterking intuſſchen te klein was, om de Spanjaarden te veroorloven, dat zij hunne krachten tegen de Portugezen beproefden, traden zij in eene onderhandeling, waarbij zij zich verbonden, om de Molukſche eilanden te verlaten. Tweemalen zeilden zij ten dien einde van daan; en tweemalen werden zij door tegenwind en ſtorm daarheen terug gedreven. Die aanhoudende tegenſpoeden dunden hun getal zoo zeer, dat de weinige overgeblevenen zich als krijgsgevangenen aan de Portugezen overgaven; en hiermede eindigden alle pogingen der Spanjaarden ten aanzien dier eilanden; daar het Hof van Spanje in 1529 van zijne aanſpraak op dezelve, tegen betaling van 350,000 Dukaten als bij leening door Portugal, afſtand deed.

Vervolgens wendde dat Hof het oog naar de Philippijnen, die MAGELLAAN reeds had ontdekt, en zond hetzelve aan den Onderkoning van Mexico bevel, om eene vloot uit te rusten, en bezit van dien Archipel te nemen. Dat Eskader ſtond

onder

onder het bevel van VILLA LOBOS, welke aan den Archipel deszelfs tegenwoordigen naam gaf, en er in 1543 aan het eiland Sarragan aankwam. Zich aldaar geene levensmiddelen kunnende verſchaffen, ging hij, tegen zijne bevelen, onder zeil naar de Molukſche eilanden, waar hij door de Portugeezen ſlecht ontvangen werd, en zijne behoeften niet vervuld kreeg, dan onder belofte van onmiddellijk naar Oud Spanje te vertrekken.

PHILIPS II, den troon beklommen hebbende, beſloot tot den aanleg van eene volkplanting op de naar hem genoemde eilanden; en een Eskader, op zijn bevel te Mexico uitgerust, kwam onder bevel van LAGAPOI te Tondaije aan. Men vond het bekomen van levensmiddelen even moeijelijk, als VILLA LOBOS het gevonden had; maar LAGAPOI hield ſterker aan, en ſlaagde ten laatſte, door vereenigd aanzoek en geweld, in het verkrijgen van den noodigen voorraad. Zich voorts op Cebu verſchanst hebbende, zond hij een zijner ſchepen naar Mexico terug, om verſterking; welke, voor en na aangekomen, de Spanjaarden in ſtaat ſtelde, om niet ſlechts aan de inboorlingen weerſtand te bieden, maar ook aan de Portugezen, die van de Molukſche eilanden eene vloot tegen hen afzonden, maar, hen te ſterk vindende, terug keerden, zonder iets vijandelijks te hebben ondernomen.

In 1571 vestigden de Spanjaarden zich ten volle te Manilla, daar de inlandſche Vorſten uit de na-

buur-

buurſchap zich toen vrijwillig aan de oppermagt des Konings van Spanje onderwierpen. Om nu de verhuizing uit het moederland naar de nieuwe volkplanting te bevorderen, werden de volkplantelingen met het voorregt begunſtigd, van jaarlijks twee ſchepen met Indiſche goederen te mogen afzenden. Die goederen verruilde men in Amerika tegen goud en zilver. Zij ontvingen den naam van *Galjoenen*, en zeilden in Junij af; in het eerſte van Cebu naar Callao; vervolgens van Manilla naar Acapulco. Tot in 1734 deden zij onder weg geene haven aan, doch naderhand, op de uitreis naar Amerika, S. Lucar op California, en, op de terugreis naar Manilla, de Dieven eilanden.

De geſchiedenis der volkplanting ſints de ſtichting van Manilla levert weinig op, dat uit een Krijgs- of Staat-kundig oogpunt belangrijk is. Daar zij geene regtſtreekſche handelsgemeenſchap met Europa had, werd zij door de natien, die elkanderen het gebied over den handel der Indiſche zeeën betwistten, met geen naarijver beſchouwd, omdat men van haren kant geene mededinging vreesde. Hierom genoot zij van buiten eenen onafgebrokenen vrede, tot aan 1762, toen Manilla door de Engelſchen weggenomen werd, en de plundering door de belofte van 4 miljoen Piaſters afkoopen moest; waarvan er ſlechts een miljoen kon worden bijeen gebragt. Bij den vrede van 1763 werd de ſtad aan Spanje

terug gegeven, onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat de onbetaalde 3 miljoenen voldaan zouden worden; welk beding het Spaansche hof intusschen tot nog toe niet heeft vervuld.

Bij de Denen werd het eerste denkbeeld, van vastigheden in Oostindie aan te leggen, door een Hollander van den naam van BOSCHHOVEN geopperd, die, op zijn Gouvernement misnoegd, zijnen dienst aan CHRISTIAN IV aanbood; bijzonderlijk tot eene stichting op Ceylon, waar hij zijne eigene natie had gediend, en bij den Koning van Candy in gunst stond. Zijne voorstellen aangenomen zijnde, werd er in 1616 te Koppenhagen eene O. I. Compagnie opgerigt, en zeilden er nog in datzelfde jaar 6 schepen naar Indie. Maar BOSCHHOVEN stierf op weg; en de Denen werden gevolgelijk op Ceylon niet gunstig ontvangen. Toen wendden zij het van daar naar de Kust van Coromandel, waar de Koning van Tanjore hun toeliet, eene vastigheid te Tranquebar aan te leggen, op voorwaarde van hem jaarlijks 2000 Pagoden te betalen. De zaken der Compagnie gingen eenigen tijd lang voorspoedig; maar de Nederlanders, de bovenhand in Indie bekomende, verdreven de Denen van de beste markten; ten gevolge hiervan was de Compagnie in 1634 op het punt van bankbreukig te worden; alwaarom zij haar Oktrooi afstond. Wat er ten opzigte van den Deenschen handel op Indie verder gebeurde, is reeds vermeld (*); en er voegt hier nog slechts het volgende: Er

(*) In het *I deel*, *bladz.* 493—495.

Er werd in 1776 eene Compagnie van Triester Kooplieden door het Oostenrijkſche Gouvernement tot den Indiſchen handel gekooktrooijeerd, welker ondernemingen zoo ſlecht uitvielen, dat zij in 1784 bankbreukig werd verklaard. Alvorens nam zij in 1778 bezit van de Nicobar eilanden, en bouwde er een fort. Daar intusſchen de Denen bij Oostenrijk over inbreuk op hun regt op die eilanden klaagden, werden de Triesters gelast, om dezelve te verlaten. Dezen verkozen evenwel zulks niet te doen; en de Denen bereidden zich, om hen gewapenderhand daartoe te noodzaken; doch de indringers werden in den tusſchentijd door eene ſterfte derwijze weggeſleept, dat zulks onnoodig werd; en de Denen zijn vervolgens in het ongeſtoorde bezit dier eilanden gebleven; dat intusſchen ſlechts in naam beſtaat, daar zij hoegenaamd geen gebruik van dien voorgewenden eigendom maken, en er ſlechts een ſoldaat houden, om er dagelijks hunne vlag op te hijſchen.

Gedurende den omwentelingsoorlog, hebben de Denen niet ſlechts ſterk op China gevaren, maar was hunne handel op Mauritius, Batavia en Manilla, ook ontzaggelijk, en werd hij veelal met vreemde fondſen gedreven. Alle koopwaar, welke er te Tranquebar tot conſumtie voor de volkplanting wordt aangebragt, betaalt er een regt van 2 per cent, en alle uitvoer van daar 5 per cent.

Van de Ostendiſche, en de daaruit geſprotene Zweedſche, O. I. Compagnien is er bij de behandeling van Ostende en Zweden gewaagd; en de Oostvrieſche is, bij den Pruisſiſchen handel in de achttiende eeuw, reeds vermeld geworden. Wij wenden ons tot onderwerpen, die bij de algemeene beſchouwing der vaart op Indie grootelijks in aanmerking verdienen te komen.

DE MOUSSONS EN STROOMEN DER INDISCHE ZEEËN.

De Mouſons, welker halfjarige afwisſeling de *Inleiding* reeds behandeld heeft, zijn aan plaatſelijke verſcheidenheden onderhevig, die uit de ligging der landen, enz. kunnen worden afgeleid. Aan de Westkust van Indie, en door de ganſche Groote golf van Arabie henen, neemt de Z. W. Mouſon, of het regenſaizoen, in het midden van April, of in Mei en Junij, eenen aanvang, zich van den Zuidkant af Noordwaarts aan verheffende. In September verliest die Mouſon zijne kracht, en wordt hij gedurende zes weken door ſlappe en veranderlijke winden en ſtilte gevolgd, tot dat de N. O. Mouſon, of het ſchoone ſaizoen, aan de gezegde kust begint. Deze laatſte Mouſon neemt Zuidwaarts aan tegen het einde van October, en aan den Noordkant 15 of 20 dagen later, eenen aanvang. Hij is min beſtendig, dan de Z. W. Mouſon, daar hij door de Ghauts belemmerd wordt.

wordt. Van hier, dat er gedurende dit faizoen in de nabijheid der kust land- en zeewinden heerfchen, en in Maart door fterke N. W. winden gevolgd worden, welke tot aan de terugkomst des Z. W. Mousfons aanhouden. De ftroomen volgen aan deze kust gemeenlijk den loop der winden.

Aan de Oostkust des Indifchen fchiereilands begint de Z. W. Mousfon, in het laatfte van Maart, of in den aanvang van April; maar hij wordt voor Junij niet beftendig. Land- en Zeewinden, met goed weder, heerfchen er in Maart, April en Mei. In Junij, Julij en Augustus, is de Z. W. Mousfon op zijn hoogfte, en gaat hij met eene bewolkte lucht, en van tijd tot tijd met zware regenvlagen, gepaard. In deze maanden fchiet de Z. W. wind dikwijls naar den West- of walkant uit, en wordt het een landwind, die tusfchen de 24 en 48 uur blijft waaijen. Deze winden zijn geweldig heet en doordringend, en zeer gevaarlijk voor de gene, die flapende daarvoor blootgefteld zijn. Zij veroorzaken dikwijls een geheel verlies van het gebruik der ledematen, verdraaijing en kromming van het ligchaam, enz. De Z. W. Mousfon wordt in Augustus en September al meer en meer gematigd, en de N. O. Mousfon begint in het midden van October met eene ongemeen onftuimige lucht, zware regens, en in fommige jaren met eene hevige ftormbui. Het flechte weder duurt aan deze kust tot het be-

gin van December en maakt de vaart zeer hagelijk. In December, Januarij en Februarij, waait de N. O. Mousson gestadig door met vast weder. Deze beurtelingsche saizoensafwisselingen aan de kust van Indostan worden door de twee ketens der Ghauts, die door het Schiereiland henen loopen, veroorzaakt. Aan de Westkust reikt de keten, van de hoogte van Suratte tot aan Kaap Comorin, en is zij tusschen de 30 en 50 mijl van zee verwijderd. De sterke Z. W. winden, bij hunne aankomst op de kust van Malabar, met de uitwasemingen der Evennachtlijn beladen zijnde, stuiten tegen de Westzijde dier bergen, en verdikken zich tot zware regens, terwijl derzelver rerugkaatsen door het gebergte hevige, doch welhaast voorbijgaande stormen, verwekt (K).

Dus door de Westelijke Ghauts gestuit, worden de buijen belet, de kust van Coromandel te bereiken; waar er gevolgelijk, tijdens den Z. W. Mousson, droog weder heerscht; maar de wind heeft zich niet zoo haast omgekeerd, of er wordt door eene gelijke oorzaak een regensaizoen aan de Oostkust verwekt. Daar intusschen de Ooster keten der Ghauts op verderen afstand van zee henen loopt, dan de Wester, en de buijen zich er derhalve over eene grootere ruimte verspreiden kunnen, duren de regens er niet zoo lang, en en zijn de stormen er min geweldig, dan aan de kust van Malabar.

De hooge branding aan de kust van Coroman-

del,

del, en aan de Westkust van Sumatra, ſchijnt gedeeltelijk uit de groote menigte waters te ontſtaan, welke er tijdens den Z. W. Mouſon in de Baai van Bengale wordt opgejaagd; want de branding is dan juist de ſterkſte. Aan de kust van Coromandel wordt hetzelfde uitwerkſel, nadat de Z. W. Mouſon een einde neemt, door den N. O. wind verwekt, welke de golven tegen den oever drijft, die zeer ſteil is, en op den afſtand van 10 uur eene onpeilbare diepte nevens zich heeft; maar, als de N. O. Mouſon zich gevestigd heeft, en de Z. W. aan loopende ſtroom het in de Baai opgedrevene water er wederom uit heeft gevoerd, dat is in December en Januarij, is de branding aan de kust van Coromandel minder geweldig.

Daar het water, dat de Z. W. Mouſon in de Groote golf van Arabie opvoert, er meer ruimte heeft, om zich uit te breiden, is de branding aan de Westkust van Indostan gering, in vergelijking met die aan de Oostkust. Voorts wordt de dijning er door de Maldiviſche en Laccadiviſche eilanden gebroken.

In het binnenſte der Baai van Bengale, en te Calcutta, begint het, als de Z. W. Mouſon op zijn hoogſte is, in den aanvang van Junij, te regenen; waarvan de reden ſchijnt, dat de Ghauts op de hoogte van Suratte ten einde loopen, en de Z. W. winden dus verder ten Noorden door niets belet worden, om de dampen Oostwaarts

aan te drijven, tot dat deze door de bergen van Rungpore geſtuit en verdikt worden. Ja, wat meer is, de dampen, welke door den Z. W. Mousſon naar de Zuidkust van Ceylon gedreven worden, verdeelen zich aldaar in twee takken; waarvan de een langs de kust van Malabar loopt, en er het regenſaizoen voorthrengt; terwijl de andere tak de Baai van Bengale inloopt, en zich bij het ontmoeten van land verdikt. De regens duren te Calcutta tot aan het midden van October.

Aan de Oostzijde der Baai van Bengale zijn de Mousſons min beſtendig, dan aan de Westzijde; en zij worden er door de eilanden, groote rivieren, enz. als gebroken. Desniettegenſtaande heerſchen zij er ſterk genoeg, om, naardat zij van den Oostkant of van den Westkant komen, er de ſcheepvaart te verhaasten of te vertragen. De Z. W. Mousſon kan bezwaarlijk gezegd worden, zich tot in de Straat van Malacca uit te ſtrekken, daar het tijdſtip van deszelfs during er onder zachte winden en buijen voorbijgaat. De N. O. Mousſon is er merkbaarder, en zijn tijdvak is er dat van ſchoon weder.

De ſtroomen loopen in de Baai van Bengale meer geregeld met de Mousſons mede, dan aan de kust van Malabar; en zij hebben, langs de kust van Coromandel, als de Mousſons op hun hoogſte zijn, eene ſnelheid van 2½ mijl per uur. Door de Straat van Malacca loopt er gemeenlijk een ſtroom, die uit de Chineeſche zee komt;

maar

maar de ſtroomen worden in die Straat, zoo wel als langs de Oostkust der Baai in zee, door die der rivieren aangedaan, en de Getijden zijn er op verſcheidene plaatſen aanmerkelijk.

Midden in de Chineeſche zee loopen de Mousſons geregeld af. De Z. W. Mousſon begint er aan het einde van April te waaijen, en houdt tot aan het midden van October daarmede aan; maar nabij de oevers ondervindt men gedurende de beide Mousſons land- en zeewinden. De ſtroomen volgen er den loop der Mousſons, en loopen 2 of 3 mijl in een uur af. De Typhons (*) dier zee grijpen van tijd tot tijd tusſchen 16° N. Br. en het eiland Formoſa plaats, en wel het meeſte tusſchen Junij en October, ja het allermeeste omſtreeks de Herfstnachtevening, of het einde van den Z. W. Mousſon, wanneer zij het geweldigſte woeden. Soms loopen er drie of vier jaren zonder eenigen Typhon voorbij, en ſoms heeft men er in een jaar verſcheidene.

Ten Zuiden van de Linie zijn de Mousſons ongeregelder, dan ten Noorden. Hunne rigtingen worden er door de eilanden, ſtraten, enz. grootelijks verbogen. In het Kanaal van Moſambique waait er een Z. W. Mousſon van April tot November, en die tijd is aldaar het ſchoone jaarſaizoen; tegen deszelfs einde loopt de wind naar het

(*) Eigenlijk *Ty-foongs*, van het Chineeſche *Ty*, *groot* of *ſterk*, en *foong*, *wind*. Vergel. de *Inleid. bladz.* 87, 88.

het Z. O. en O. Z. O; van November tot Maart heerscht er aldaar een N. O. Mousson.

Aan Sumatra's Westkust neemt de Z. O. Mousson een aanvang in Mei, en duurt hij tot September of October. In deze laatste maand neemt de N. W. Mousson er een aanvang van den Westkant. Trapswijze breidt hij zich Oostwaarts aan uit, tot aan November, wanneer hij Nieuw Guinee bereikt heeft, en door de Straat van Torres henen den Stillen oceaan in waait. Omstreeks de kust van Sumatra ontwaart men hem ten Zuiden van 9° Z. Br. niet, maar in de nabijheid van Nieuw Holland reikt hij tot 13°.

Men zal uit het aangevoerde noodwendig opmaken, dat de Mousons, hoe voordeelig ook voor lange togten op wel berekende tijden, voor den kusthandel ongunstig zijn moeten, en zelfs tusschen digt bij elkanderen gelegene plaatsen eene bestendige gemeenschap ter zee moeijelijk maken; doch, daar zij digt aan den wal gemeenlijk niet geregeld noch sterk doorwaaijen, dan gedurende de zes weken, of twee maanden, dat zij op hun hoogste zijn, is de gemeenschap, als men digt langs den wal henen houdt, en uit de schuinsche afwijkingen der Mousons, en de land- en zeewinden, voordeel trekt, jaarlijks doorgaans acht of negen maanden lang wel te onderhouden.

---

wordt gemeenlijk gerekend, bij Kaap Monze, of Mohanza, aan te vangen; en de kust, welke van die Kaap af de Golf van Cutch in loopt, heet de *Kust van Scindy*, naar den Scind, of Hind, welke zich daar ontlast. Tusſchen Kaap Monze en die rivier ligt Crotchy, ongeveer eene mijl van den oever eener kreek, die ſlechts voor booten genaakbaar is; en eene baai, uit welke men de de kreek in vaart, is zoo droog, dat eenigzins diep gaande ſchepen er 5 mijl van den wal moeten blijven. De ſtad is van een aarden wal omringd, en hare huizen zijn van dezelfde ſtof, en zeer ſlecht en morſig. Zij heeft nogtans 10,000 inwoners, en er wordt aldaar een aanmerkelijke handel gedreven; zoo door middel van Arabiſche en Indiſche ſchepen van Muskat en de kust van Malabar (*), als landwaarts in, op Candahar en Cabul, door middel van kemels.

De Scind wordt geacht, aan de Westzijde van het gebergte Imaus, op de grenzen van Thibet, te ontſpringen; en hij verandert, gedurende zijnen loop van 1200 mijl, meermalen van naam.

Hij

(*) Deze benaming omvat, als er van handel geſproken wordt, de Westkust des ſchiereilands, van Kaap Comorin af tot Suratte ingeſloten.

Hij ontlast zich, langs eene menigte van monden, tusschen lage moerasfige eilanden door, welke van geboomte ontbloot zijn, en eene Delta van 50 uur vormen, waarnevens het in zee op een uur afstand slechts 3 vadem diep is, en men daar, waar het 6 of 7 vadem diep wordt, reeds geen land meer ziet. De bewoners dier Delta voeren den naam van *Itchingonas* (*).

De rivier wordt gezegd tot aan Cashemire voor schepen van 200 ton bevaarbaar te wezen. Zij treedt in April buiten hare oevers, en keert in Julij binnen dezelve terug. De grootste tak heet *Mehran*, bevindt zich aan de Westzijde, en heeft 6 vadem diepte binnen eene bank, welke er dwars door loopt, en op welke er bij den Vloed 15 voet water staat. Laribundar, een dorp van 100 huizen van paalwerk en leem, ligt 5 uur boven de bank, en heeft nevens zich eene aarden schans.

On-

(*) Aan hen zijn de dusgenoemde *Zigeuners*, of *Heidens*, verwant, die in Europa rondzwerven, en eene mengeling van afkeer, nieuwsgierigheid en belangstelling verwekken, door hun onophoudelijk ronddolen, hunne behendigheid in zekere werkzaamheden, hunne luidruchtige vrolijkheid, woeste dansen, en voorgewende kennis der toekomst. TIMUR-LENGS wreedheden, in 1400, dreven het volk, waartoe die Zigeuners en de Itchingonas beide behooren, 200 wijd uiteen, en de laatsten naar de vermelde wijkplaats aan den mond van den Indus.

Ongeveer 2 mijl van den oever der rivier, en 50 mijl boven Laribadar, ligt Tatta (*Patala*) de voornaamſte plaats van het land van Scindy. Zij heeft langs een kanaal gemeenſchap met de rivier, welke hier eene mijl breed is. Schoon de plaats ſterk in bloei verminderd is, heeft zij echter nog een grooten omvang, en veel handel, door middel van inlandſche ſchepen, op den Perzifchen zeeboezem, de Roode zee en de kust van Malabar. De Engelſchen hadden hier eenmaal eene faktorij, doch hebben dezelve voor meer dan anderhalve eeuw verlaten.

De Golf van Cutch loopt Oostwaarts aan het land ver in, en heeft de kust van Cutch ten Noorden van zich, en Guzerat (*) ten Zuiden. Aan haar binnen einde ligt eene lage woeste landſtreek, welke bij het regenſaizoen jaarlijks onderloopt, zoo als men zegt tot aan de rivier Ran in de Golf van Cambaye, zoo dat Guzerat alsdan een eiland is. Er liggen vele ondiepten in de Golf van Cutch, en zij wordt door de Europeanen zelden bezocht.

Aan den Noordelijken oever is de voornaamſte plaats Muddi, eene groote ſtad van bamboezen en matten huizen, met een ſterk Indiaansch fort,

Er

(*) Eenigen leiden dezen naam van het Arabiſche *Ghezira* af, dat een *eiland* beteekent, maar anderen daarvan, dat de inwoners voornamelijk tot de *Guzer*, of Koeherders, *Kaste* behooren.

Er gaat van hier veel katoen naar Bombay. Bhooj, de hoofdplaats des lands van Cutch, ligt 8 uur ten N. W. van Muddi.

Aan den Zuidelijken oever der golf, 3 uur binnen hare Zuidpunt Jigat, liggen de eilanden Bate en Artura, welke eene kleine haven met tusschen de 18 en 20 voet waters vormen. De Westzijde van Bate bevat een aanzienlijk fort, welks muren 40 voet hoog zijn. De Rajah van dit eiland is een der magtigste van de Guzeratsche zeerovers; en dit eiland is derzelver algemeen vereenigingspunt. Zij hebben intusschen ook forten en havens op het vaste land. Het meergemelde eiland is vruchtbaar in koren, kokosnoten, enz. Op een ander eiland ligt de punt Jigat, waarop er zich eene Pagode verheft, voor welke de Hindoos veel eerbied hebben, en welke door vele Pelgrims pleegt te worden bezocht. De punt heeft voorts aan hare Noordzijde, ongeveer 2 mijl binnen de golf, eene groote en sterk bevestigde Zeeroverstad, *Goomtee* geheeten.

Tusschen de Golven van Cutch en Cambaye is de kust van Guzerat matig hoog, en landwaarts in bergachtig. Zij ontvangt zelden bezoek van Europeers, offchoon zij verscheidene steden bevat. Deze worden meestal door zeeschuimers bewoond. Echter handelen eenige derzelve tevens met hare schepen op Suratte en Bombay. De voornaamste zijn Poor-Bunder, Novi-Bunder, Mangarole en Puttan. Deze laatste heeft eene vermaarde Pagode,

de, welke voormaals eindeloos rijk was, en welker voornaamſte afgod elken morgen met water plagt te worden gewasſchen, dat er uit den Ganges werd aangebragt.

De Golf van Cambaye (*Baragazenus ſinus*) heeft Guzerat ten Westen van zich, en de kust van Suratte ten Zuiden. De landpunt Diu beperkt haar ten Z. W. en heeft nevens zich het eiland Diu, 2 mijl van den wal, van welken het door een vaarwater, dat enkel voor booten geſchikt is, afgeſcheiden wordt. Het is 6 mijl lang en 2 mijl breed. Op het Oosteinde ligt de Portugeeſche ſtad Diu, en het kasteel, dat eene der ſterkſte vestingen van gansch Indie is. Evenwel heeft de ſtad veel van hare vorige belangrijkheid verloren, en thans niet meer dan 200 Portugeeſche inwoners. De overige 40,000 beſtaan uit Banjanen, Mooren, welken naam men aan al de Mohammedaanſche bewoners van Indoſtan geeft, Armeniers, dat alle Kooplieden zijn, die de producten van Indie door het ganſche land henen verhandelen, en er ten dien einde overal rondzwerven, Parſis (*), enz. De handel van Diu is meest-

(*) Dus noemt men de afſtammelingen der oude Perzianen, die hun land, toen het in de zevende eeuw door den Calif OMAR bemagtigd werd, verlieten, en naar Indoſtan, en bijzonderlijk naar Suratte, weken; waar de Hindoos hun het opvolgen van hunne Godsdienſtleer toeſtonden. Dit is die van ZOROASTER, volgens welke

meestal naar Suratte verlegd. Het water der putten van het eiland is brakachtig; en men gebruikt er veelal regenwater, dat er wordt opgegaderd. Levensmiddelen vindt men er in grooten overvloed.

De Wester oever der Golf van Cambaye, van Diu af, wordt over het geheel door zeeroovers van den naam van *Cooleys* beſlagen. Dezer eerſte haven is Nowabunder, 5 mijl ten Oosten van Diu, aan eene kreek, waar hunne ſchepen binnenloopen. Rajapore, eene andere plaats van hen, heeft een fort op eene hoogte. Onder het gebied van deszelfs Rajah ſtaat Jafferabad, dat eene voorname handelplaats is. Zij ligt aan de beste rivier van deze kust, door welker mond er geene bank loopt. Het is er daarentegen vol week ſlijk. De ſtad heeft muren, maar géen geſchut, en 6 mijl ten Oosten van zich het eiland Searbelt, waar de zeeſchuimers in menigte hout, water en koren, komen halen. De bewoners van dit eiland zijn ongeveer 200 in getale, en houden zich in een klein

welke men de Zon vereert, en geene runderen doodt, welk verbód de Perzen verklaren nimmer te hebben geſchonden. Zij zijn uitnemend nijver, zoo in handel als in ſcheepsbouw, en verſcheidene der fraaiſte ſchepen, die van Bombay uitloopen, behooren aan aldaar woonachtige Parſis toe. De Europeanen gebruiken de Parſis ook als opperſte bedienden. Lijken van Parſis worden door hunne magen niet begraven, maar aan de roofvogels ter prooi gegeven.

klein dorp op, dat aan de Noordzijde ligt, en van ſteen gebouwd is. Het eiland heeft eenige putten met uitnemend water, die geregeld van gehouwen ſteen gebouwd zijn, en het werk der Portugezen ſchijnen te wezen. Men ziet er ook de puinhoopen van eenige ſteenen muren; en het eiland bevat het graf van eenen Mohammedaanſchen heiligen, waar de zeeroovers de vlaggen van door hen genomene ſchepen ten offer brengen.

De Hindoos gaan in Pelgrimage naar de Pagode Goapnaut. Verder heen ligt Gogo, eene groote Indiaanſche ſtad, aan eene kreek. Deze wordt voornamelijk door Lascars bewoond, dat de beste Zeelieden van Indie zijn, welke de Engelſchen op hunne Indiſche ſchepen veel gebruiken. Er wordt aldaar ook eenige handel gedreven, en men zendt van daar katoen naar Bombay. De huizen zijn er van ſteen, en de vestingwerken genoegzaam, om aanvallen van de naburige zeeſchuimers af te weren. Men bouwt er ſchepen van 250 ton.

Cambaye, aan de rivier Canari, of Mahi, welke zich in het binnenſte der Golf ontlast, is de zeehaven van Amedabad, dat de hoofdſtad der provincie is. Cambaye bevattede voormaals wel 100,000 inwoners, en was eene groote Koopſtad; maar, ten gevolge eener ophooping van ſlijk aan het binnenſte der Golf, waardoor groote ſchepen belet worden de plaats te bezoeken, heeft zij grootelijks afgenomen, en zijn alle Europeeſche

faktorijen van daar opgebroken. Tot op 7 uur beneden de ſtad, loopt de Golf bij laag water droog; maar het Getijde rijst er 5 of 6 vadem, en loopt met de ſnelheid van 6 mijl in een uur. De voornaamſte handel van Cambaye beſtaat in den uitvoer van ſtukgoederen van Amedabad, katoen, enz. naar Bombay.

De rivier Jumbazeer, ten Zuiden van Cambaye; aan den Oostelijken oever der Golf, levert veel katoen, enz. voor Bombay op. Aan denzelfden Oostelijken oever der Golf, maar op het grondgebied van Suratte, ontlast zich de Nerbudda, eene der aanzienlijkſte rivieren van Indoſtan, welke op de hoogten van Omerkeuntuk ontſpringt, en gedurende haren loop naauwelijks eenige andere rivier opneemt. Ongeveer 8 uur van haren mond bevat een alleen liggende heuvel Baroach. Dit was voormaals eene groote handelplaats, waar de Europeanen faktorijen hadden. Thans verzendt men van hier veel katoen en ſtukgoederen naar Suratte.

Deze ſtad ligt aan den linker oever der Taptee, 6 uur van zee, en is eene der grootſte ſteden van Indie. Men telt er 400,000 inwoners, Hindoos, Mooren, Parſis, enz. De ſtraten zijn er naauw en morſig, en de huizen veelal van bamboes en leem; ſchoon men er ook eenige zeer groote van gehouwen ſteen vindt. De ſtad is van een muur van 12 mijl in den omtrek omgeven, en heeft een kasteel; een vierkant gebouw, met een groot bas-

bastion op elken hoek, en drie lagen zwaar geschut boven elkanderen, welke gezamenlijk 200 stukken bevatten. De oplettendheid der reizigers wordt er inzonderheid door het Gasthuis voor dieren aangetrokken, dat een werk van de vroomheid der Hindoos is. Er worden in hetzelve niet slechts viervoetige dieren en vogelen opgenomen; maar men heeft er ook hokken voor weeglijsen en ander ongedierte, dat en zorgvuldig wordt gevoed. Suratte handelt voornamelijk met den Perzischen zeeboezem en de Roode zee. De uitvoer bestaat er in katoen, indigo en stukgoederen. Vele Europeesche natien hebben er faktorijen.

Het land rondom Suratte is een vlak veld, dat het heerlijkste gewas van tarwe voortbrengt. Er is aldaar een overvloed van hazen, vossen en jakhalsen, met welker jagt de Engelschen van Suratte zich plegen te verlustigen. De Taptee wordt bijkans in gelijke mate vereerd, als de Ganges. Offschoon de oevers hoog boven haar uitsteken, echter vloeit zij in het regenseizoen somtijds over, en doet veel schade. De uitersten van warmte en koude zijn te Suratte 110°, des namiddags tusschen April en Augustus, en 52°, omstreeks Kerstijd bij zonnen opgang.

Van Suratte langs de kust naar den kant van Kaap Comorin zeilende, heeft men de bergketen der Ghauts bestendig in het oog, welker toppen zich ongeveer 15 uur van zee verheffen. Derzelver grootste hoogte is tusschen de 3 en 4,000 voet.

Dezelve beſtaan gemeenlijk uit graniet, met plekken van krijt en baſalt.

Tuſſchen Suratte en de S. Jans kaap vindt men eenige rivieren, die voor booten en klein inlandsch vaartuig bruikbaar zijn. De kust is er laag, en met geboomte bezet. Bij ſtormig weder, of hooge Vloeden, loopt er een groot deel van haar onder. De eenige meldenswaardige plaats is Demaun, eene Portugeeſche vastigheid, aan eene kreek, of rivier, door welke er eene bank loopt, met ſlechts 2 voet waters bij de Ebbe, maar 3 vadem bij den Vloed. De plaats heeft een kasteel, en andere werken, eene bezetting van 100 ſoldaten, en een grondgebied van 4 uur lengte langs de kust, in hetwelke er zes Indiſche dorpen liggen. Er zijn hier een aantal ſchepen van tuſſchen de 500 en 900 ton gebouwd geworden, daar men er landwaarts in een overvloed van timmerhout vindt.

Van de S. Jans kaap tot aan Bombay loopt er langs de kust henen een rif, dat zich in de breedte 3 uur ver zeewaarts in uitſtrekt. Terrapore is eene ſtad en veſting der Mahratten, 7 uur ten Zuiden van de S. Jans kaap. Ten Z. O. van de plaats, op den afſtand van 4 uur, en een weinig landwaarts in, liggen de pieken van Terrapore en Valentine. De eerſte gelijkt aan de ruinen van een groot kasteel, en de andere aan eene zeer ſpitſe piramide.

De voormalige Portugeeſche vastigheid Basſeen,

aan

aan eene rivier, door welke er eene bank over-dwars loopt, waarop en bij de Ebbe 6 voet, en bij den Vloed 4 vadem, water ſtaat, is eene wel verſterkte, en thans door de Engelſchen bezette, plaats van aanmerkelijke grootte. Tusſchen Baſſeen en Bombay liggen de onbeduidende plaatſen Verſavah en Mayhim aan zilte rivieren.

Zoo ten Noorden als ten Zuiden van Bombay loopt er eene reeks van viſſers ſtalen, tot op de hoogwaters diepte van 8 of 9 vadem, zeewaarts in. Dit zijn groote ſtammen van kokoshoomen, die men er bij den aanvang van het ſchoone jaarſaizoen plant, en voor den aanvang des Z. W. Mousſons wegneemt. Men plant dezelve, door bij het vallen van den Vloed booten vol water aan derzelver boveneinden vast te maken, dat de ondereinden in het ſlijk doet ingaan; en men ligt ze, door een vastmaken van ledige booten aan de ondereinden bij het wasſen van den Vloed. Zij worden op 50 of 60 Roepies het ſtuk geſchat.

Bombay krijgt zijne levensmiddelen voornamelijk van het eiland Salſette, dat 7 uur lang, 5 uur breed, en bergachtig maar vruchtbaar is. Aan deszelfs Noordzijde vindt men puinhoopen van eenig metſelwerk, dat door ſommigen voor een gedenkteeken gehouden wordt, hetwelke ALEXANDER DE GROOTE er zou hebben doen plaatſen, om den eindpaal zijner ondernemingen aan te duiden. Men ziet op dit eiland de overblijffelen van nog meer andere oude gedenkteekenen, en holen

in de rotsen, menigvuldiger, dan die van het straks te beschouwene Elephanta, maar kleiner en minder wel bewerkt.

Het eiland Bombay (*) wordt door een naauw, en somtijds waadbaar, water van Salsette afgescheiden, en is 6 mijl lang, en eene mijl breed. Deszelfs oevers zijn gemeenlijk rotsig, en de grond binnenwaarts is dit ook, maar door nijverheid veel verbeterd. De haven wordt door dit eiland en eenige andere gevormd, en is, nevens Trincomalee, de eenige van het Westelijke Indie, waar men in alle jaarsaizoenen veilig ligt. De stad heeft om zich een wal, en gracht met water, eenige bastions, en een vierhoekig Kasteel ter zijde van de haven. In de wijk, waar de Engelschen wonen, is alles op zijn Engelsch ingerigt, en zij bevat eene Engelsche kerk. De Bazar is binnen het Kasteel begrepen, en levert een treffend tooneel op, uit hoofde van de verschillende natien, die hem opvullen; als Hindoos, Mooren, Parsis, Armeniers, Arabieren, Indische Portugezen (niet onvoegelijk *Parias*, of *basterd Portugezen* geheeten) en Engelschen. Het stedelijk bestuur is uit een Major en Aldermans zamengesteld.

Bombay bezit 30 Koopvaardijschepen van 200 tot 1000 ton, en gezamenlijk 18,000 ton; van welke er 10,000 ton aan Engelsche huizen toebehoo-

(*) In het Portugeesch *Bona-bahia*, of *Goede baai*.

looren, en 1,000 ton aan Portugezen, 300 aan Armeniers, en de overige aan Parsis. Hier is het voornaamste scheepstuighuis der Engelsche O. I. Compagnie, en het vereenigingspunt van hare scheepsmagt, die gemeenlijk de *Bombay Marine* heet (*). Men heeft er voor Linieschepen drie dokken achter elkanderen, en het is de eenige plaats van Indie, waar schepen van die grootte een dok voor zich vinden. Er is voorts een timmerwerf voor klein vaartuig.

Tot de eilanden, welke de haven van Bombay vormen, behoort het Oude wijven-eiland. Dit is laag en lang, en wordt van het Zuideinde van Bombay door een water afgescheiden, dat zich bij de Ebbe bijkans laat doorwaden. Er vaart daarover eene schouw langs een gespannen touw heen en weder. Op dat eiland staat de vuurbaak van Bombay, welke 130 voet boven het water uitsteekt, met en benevens een aantal aangename Bungalows, of huizen van hout, gelijksvloers gebouwd, en van Veraudahs, of plantsoenen van kokosboomen, omringd.

Ele-

(*) Zij bestaat uit een schip van 24 stukken, 4 van 16 tot 14, 2 brikken van 14 tot 12, 8 schooners, enz. van 12 tot 10. Zij staat onder het bevel van een Commodore, en is tot beveiliging van de inlandsche kustvaarders tegen de Zeeschuimers, en tot het voortzenden van over Syrie uit Engeland aangekomene depeches naar Ceylon, Madras, Calcutta, enz. bestemd.

Elephanta is eene der vermaardſte plekken van Indie, uit hoofde van deszelfs holen. De gezegde naam ſpruit uit een olifant van zwarte ſteen, dien men aan den voet van een der heuvels vindt, waaruit het eiland beſtaat. De Indianen noemen hetzelve *Kalapour*. De oplettendheid der reizigers wordt er voornamelijk door eene grot aangetrokken, welke in eene groote rotsklomp gehouwen is, en welker zoldering door uit dezelfde rots gehouwene kolommen wordt geſchraagd. Op de zijwanden zijn er in basrelief reusachtige menſchen gedaanten, met vier armen, en andere gedrochtelijke figuren van beiderlei ſekſe, uitgehouwen. Hier en daar voorkomende beelden, die tot den eeredienst der Hindoos behooren, duiden aan, dat het een aan dien eeredienst gewijde tempel is geweest. Toen de Portugezen het eerste hieromſtreeks aankwamen, voerden zij, met de dwaze woede der dweepzucht, hun kanon tegen dit heiligdom aan, en ſchonden de beelden grootelijks.

Het eiland Caranjar is van eene werkelijke uitgebreidheid, laag van grond en met hout bedekt; uitgenomen twee heuvels, welke door eene lage vallei vaneen geſcheiden worden, en bij het bezeilen der haven van Bombay tot baken dienen. Het eiland Choul is laag en vlak. Henery, Kenery en Coulaba, zijn kleine eilandjes, digt aan den vasten wal en wel verſterkt. Zij behooren aan de Malabaarſche zeeroovers toe.

De haven en ſtad Choul op het vaste land, bin-

nen

nen het eveneens genoemde eiland, behooren aan de Mahratten toe, en worden nooit door Europeanen bezocht. Op dezelve volgt Rajapour, eene goede haven, met 4 of 5 vadem waters in haren mond, voor welken er twee eilanden met Indiſche forten liggen. Bancoot ligt aan eene rivier, op welker bank er bij laag water 10 voet diepte is, en het water bij ſpringvloeden 11 voet rijst. Op eenen hoogen onvruchtbaren heuvel, ten Zuiden van den mond dier rivier, bezitten de Engelſchen het fort Victory. Van hier Zuidwaarts aan is de kust, tot eene aanmerkelijke lengte, in het bezit van zeeroovers; alwaarom zij nooit door Europeeſche of andere Koopvaarders aangedaan wordt. De verſterkte riviermonden leveren er wijkplaatſen voor de zeeſchuimers op; maar hunne voornaamſte wijkplaats is er Severndroog; een laag eiland, een musketſchoot van den vasten wal, met overblijffelen van in de rots gehouwene vestingwerken, en onwinbaar geacht, tot dat de Engelſchen het in 1755 den vermaarden zeeroover ANGRIA afnamen, en aan de Mahratten ſchonken, die nog in het bezit daarvan zijn.

De rivier Angenweel laat inlandſche ſchepen toe, en wordt door een fort gedekt. Wederom aan een andere rivier ligt Zyghur. Het eiland Rajapour, of Antigheria, is klein, hoog en met geboomte bedekt. Het ligt digt aan den vasten wal, en heeft binnen zich op denzelven eene groote Indiſche ſtad van denzelfden naam. AN-

GRIA's gewezen hoofdverblijf, Gheria, is op een Schiereiland gebouwd, dat de Noordpunt van eene baai vormt, en rotsig, vrij hoog, en door eene smalle zandige landtong met den vasten wal vereenigd is. Van hier strekte het gebied van den roover zich Zuidwaarts aan 150 mijl ver langs de kust uit, en gedurende eene halve eeuw voor 1756 beroofden of bemagtigden zijne vaartuigen de Koopvaarders van alle natien. Zij hadden zelfs de stoutheid van een Engelsch linieschip, te gelijk met de Koopvaarders onder deszelfs konvooi, aan te randen. Ten laatste werd er tusschen de Engelschen en Mahratten een verbond tegen ANGRIA gesloten; en in 1756 tastte Commodore WATSON, met 4 Linieschepen, eenige Fregatten, en 2000 man Krijgsvolk, in vereeniging met de land- en scheepsmagt der Mahratten, Gheria aan; door welks inneming hij een einde aan het gebied en de rooverijen van deszelfs Vorst maakte.

Het eiland Dewghur ligt tegen over eene rivier, die slechts een of twee schepen op 3 vadem waters bevatten kan. Men vindt er een Indisch fort. Het eiland Melundy, of Malwan, is het voornaamste vereenigingspunt der tegenwoordige zeeschuimers van deze kust. Het is met vestingwerken versterkt, en heeft daarenboven een groot fort op het vaste land, om de schepen te dekken. De Malwanners zijn de wreedste van al die vrijbuiters. Zij hebben drie soorten van schepen, *Gallivats*, *Sjebars* en *Grabs*, geheeten. De Gallivats zijn overdekt;

en

en hebben gemeenlijk vierkante zeilen met twee masten. De Sjebars hebben geen dek, en wel twee masten, maar de achterste is zeer klein. Onder hunne zeilen is er een zeer groot, en zij zijn somtijds van 150 ton. De Grab verschilt van een Europeesch schip door zijnen langen vooruitstekenden steven. Elk van deze drie soorten van schepen voert 8 of 10 kleine stukken geschut, en 100 man. Zij nemen alle schepen weg, die van Engelsche vlaggen en pasen onvoorzien zijn (*).

De Vingorla klippen, of verbrande eilanden, zijn eene groep van 20 klippen, wit van vogelendrek, en 4 uur van den wal af gelegen. Tusschen dezelve en Goa behooren de forten Raree, Chiracole en Chapra, aan de Portugezen toe.

Goa, bij de inlanders Trikurii, de hoofdplaats der Portugezen in Oostindie, ligt 7 mijl van zee, op den linkeroever der bevaarbare rivier Mantoa, die in eene fraaije baai valt, welker Zuidzijde door het schiereiland Marmagon gevormd wordt. Op eene bank, welke er dwars door de rivier loopt, staat er bij hooge Vloeden 16 voet waters. Er heerscht langs hare oevers eene bekoorlijke verscheidenheid; en de Monniken hebben hier, zoo als elders ook veelal, de schilderachtigste en vruchtbaar-

(*) Geen wonder derhalve, dat zij door de Engelschen even ongestoord gelaten worden, als de Algerijnen na 1813 ook eenen geruimen tijd lang, en thans de Spaansche Insurgenten van Zuidamerika.

baarſte ſtandplaatſen voor hunne Kloosters gekozen. Ongeveer 4 mijl van den mond der rivier ligt eene ſtad, welke men gezonder acht, dan Goa, en in welke de Gouverneur dezer hoofdſtad daarom gemeenlijk zijn verblijf houdt. Goa is vrij groot, heeft wijde ſtraten, en vele fraaije huizen, maar weinig bewoners, ſints eene doorgaande krankheid die ſtad omſtreeks 1780 bijkans geheel ontvolkte. Onder de menigvuldige kerken zijn er vele in een ſtaat van verval, bij gebrek van fondſen tot onderhoud. De gewezene Jeſuiten kerk bevat de graftombe van FRANCISCUS XAVERIUS, een allerheerlijkst blok gebeeldhouwd marmer, dat van Lisſabon herwaarts overgezonden werd. Goa is laatſtelijk, even als Funchal op Madera, met Britſche troepen bezet geworden.

Van Goa tot Kaap Ramas is de kust laag en houtrijk, met een zandig ſtrand. Er ontlast zich aldaar, 2 mijl van de gezegde Kaap, eene rivier van den naam van Salſet, met eene bank, waarop er 8 of 9 voet waters ſtaat. Een tak van die rivier heeft met de rivier van Goa gemeenſchap, en maakt het land, waarop die ſtad ligt, tot een eiland. Kaap Ramas is eene hooge ſtompe landpunt, met een Indiſch fort. Hier eindigt het land van Concan en het daarin begrepene grondgebied der Portugezen.

Se-

Sedaſivaghur, door de Engelſchen gemeenlijk *Carwar fort* geheeten, ligt in het land van Canara, op een hoogen heuvel, aan den Noordelijken oever van een zeeinham, die wijd en diep is, bij den Vloed 25 voet waters heeft, doch moeijelijk te bevaren valt. Voor de plaats liggen de dusgenoemde *Oeſterklippen* der Engelſchen; drie eilandjes, waarvan het eene, *Carmagada* geheeten, verſterkt is. Op den tegenover liggenden oever der rivier vindt men, 3 mijl hooger op, de puinhoopen van Carwar (*Cadawada*), voormaals eene groote handelſtad, maar welke, ſints het land onder de heerſchappij van *Tippoo Saib* geraakte, verlaten werd.

Het eiland Anjediva, voor eene baai, welke door twee bergachtige Kapen afgeperkt wordt, is eene mijl lang, bevat een fort, en behoort aan de Portugezen toe, die herwaarts ſoldaten zenden, welke wegens eenig misdrijf daartoe verweezen worden. In de gezegde baai, denkt men, is er zelfs gedurende den Z. W. Mouſon eene veilige ligplaats voor ſchepen. Belicary, een zeeinham, bevat verſcheidene eilandjes, en laat geladene booten toe. Ten Noorden van deszelfs mond ligt het hooge eiland Sonaka Guda, of de Berg Sonaka, nevens eene hooge kustuitpuiling, door welke eene fraaije baai aan hare N. O. zijde

wordt

wordt beperkt. Ancola, een Indisch dorp, bevat de puinhoopen van een fort. Gangawali, een zee-inham, breidt zich achter eenen engen doortogt tot een groot zout meer uit. Inlandsche Koopvaarders vermogen den inham over eene bank in te varen, en kleiner vaartuig ſtevent eenige mijlen ver in denzelven op.

Guakarna, of de Koehoren, aan eene rivier, is eene Indiſche ſtad van 500 uiteen geſpreide huizen, en eene plaats van groot aanzien bij de Bramijnen, om dat zij een vermaard beeld van SIVA (*) bezit, dat, zoo als de Hindoos gelooven, van een berg naar de hoofdſtad van een ouden Koning vloog, en, daar neêrſtrijkende, zich er vestigde, en nooit verplaatst kon worden. Hetzelve is intusſchen ver van door zulken heerlijken tempel, als het Lieve Vrouwenbeeldje van Scherpenheuvel, overdekt te zijn geworden.

Aan de rivier Tariholay, welke van aanmerkelijke grootte is, en in welke het zeewater bij den Vloed eenige mijlen ver op loopt, ligt de Indiſche ſtad Merjee (Midijay), uit hoofde van de afperſingen onder TIPPOO's beheer na genoeg verlaten. Dit is aan deze ganſche kust de plaats, waar men het beste hout en water kan innemen. Hullady-pura, of Kurkuma-ſtad, ontving dezen naam, toen HYDER-ALI het land bemagtigde, daar

(*) Dus heet een der verſchillende vormen, onder welke de God VISCHNU in het vleesch verſcheen.

daar zijne Muſulmannen van den oorſpronkelijken naam, *Handy-pura*, of *Varkens-ſtad*, een afkeer hadden. Het is een open Indisch vlek, van tusſchen de 300 en 400 huizen, nabij eene groote zoutwaterkreek gelegen.

Onore (Honawera) was eene groote ſtad, voor dat zij door HYDER-ALI verwoest werd. Hare overblijffelen liggen aan een zout meer van groote uitgebreidheid, dat verſcheidene ten deele bebouwde eilanden bevat, en bijkans tot aan de Ghauts het land in loopt. Het is in het drooge ſaizoen zeer zout, maar de menigvuldige ſtroomen, welke het in het regenſaizoen ontvangt, verminderen er de zoutheid des waters alsdan grootelijks. Het vloeit over van visch. HYDER-ALI plaatſte er eene ſcheepstimmerwerf, en bouwde er eenige oorlogſchepen, welker wrakken men nog ſteeds in het meer ziet, waar de Engelſchen ze hebben doen zinken, toen zij het fort, dat ze dekte, in 1783 ſtormenderhand bemagtigd hadden. Ten Noorden van den mond des meers ligt een eiland, dat bij de inboorlingen *Baswa Rosa Durga* heet, en bij de Engelſchen het *Verſterkte eiland*. Het ligt eene mijl van den vasten wal af, is 6 mijl in den omtrek groot, heeft de gedaante van eene hooge platte form, en is van een muur met torens, die geſchut voeren, omgeven. Het heeft overvloed aan versch water, en bevat plantſoen van kokosboomen en verder geboomte. Het levert eene roode aarde op, waarmede de inlanders

dera hunne huizen beſtrijken; en men kan er ſlechts op eene plek aan het Zuideinde aan wal komen.

Beilura is een Indisch dorp, ſlechts eene mijl ten Noorden van den Indiſchen tempel van Murodeswara. Deze ſtaat op een hoog voorgebergte, dat bij hoog water in een eiland verkeert, en ter Zuiden van zich eene kleine baai heeft, aan welke eenige boven water uitkomende klippen luwte verſchaffen. Ten Z. W. van het voorgebergte ziet men het Zwijnen-eiland, bij de inlanders *Jalikonda*, zich tot een ſpitſen heuvel verheffen. Verder van den wal af, in dezelfde rigting, ligt er eene groote klip, en nog verder het Naytravi-Guda, of Duiven-eiland. Dit bevat een ſtroom van versch water. Men kan er aan de Westzijde gemakkelijk landen. Er zijn in de oevers vele holen, waarin er zich wilde duiven ophouden; en men vindt rondom hetzelve Madrepores, die men wegneemt, om daarvan kalk te maken. Op het eiland verbeeldt een ſteenen pilaar BUTA, of BUDDA, die gerekend wordt de booten der gene, door wie hij niet vereerd wordt, te vernielen. Hierom bezoeken Zee- en Kooplieden het eiland, en offeren hem kokosnoten, enz. Op het vaste-land er tegen over ſtaat er ſoortgelijk een pilaar; doch, daar men denzelven voor min kwaadaardig houdt, worden er hem minder offers gebragt.

Shirally is een arm dorp aan eene zoute kreek. Battaculla, of de Ronde toren, is eene opene

ſtad,

ſtad, met 500 huizen en twee Moskees. Zij ligt aan den linker oever van eene ſchoone rivier, welke door eene heerlijke vallei loopt. Beidura is een dorp van 120 huizen. Barcelore ligt aan eene ziltige rivier, 4 mijl van zee; en Kunda-pura, eene Indiſche ſtad van 250 huizen, aan de Zuidzijde van eene rivier, met eene overdwars loopende bank, op welke er bij ſpringvloeden 14 voet water ſtaat, en binnen welke de rivier zich tot een breed meer, dat vele vruchtbare eilanden bevat, uitbreidt. Voor haren mond liggen de Permira of Molky-klippen, 3 uur van den vasten wal, en de S. Maria's-klippen. Hirtitty en Brama-warra zijn kleine dorpen. Udipa, met 200 huizen, ligt eene mijl van zee.

Mangalore (Codeal Bunder) is eene groote Indiſche ſtad, langs de oevers van een ſchiereiland gebouwd, op welks hooger middendeel er zich eene Citadel verheft. Dit ſchiereiland loopt in een groot zout meer uit, dat door een ſmallen zandoever van de zee afgeſcheiden wordt. In dien oever plagt er eene opening te wezen, waardoor diepgaande ſchepen in het meer konden geraken; maar dezelve is onlangs tot op eene diepte van 10 voet verzand; en men heeft eene tweede opening gevonnd, doch deze heeft nog minder diepte. Er is in het meer overvloed van visch. Twee ſpitstoe loopende bergen daarachter voeren bij de Zeelieden den naam van *Ezelsooren*. Mangalore was de voornaamſte zeehaven der ſtaten van TIPPOO,

en het vereenigingspunt van zijne ſcheepsmagt, die eenmaal uit eenige Fregatten, en op ſtapel ſtaande Linieſchepen, beſtond. Er wordt voornamelijk rijst, met Arabiſche ſchepen, naar de Roode zee en den Perziſchen zeeboezem, mitsgaders peper, areek, enz. uitgevoerd.

Ulala is eene groote ſtad, aan den Zuidelijken oever van het meer van Mangalore. Haſo-Betta is eene groote Indiſche ſtad, met wijd vaneen ſtaande huizen, aan den ſteilen oever eenes rivier, die voorts de ſtad Manjes-Wara beſpoelt. Eene hooge landpunt, aan den zamenloop van twee rivieren, die in een zout meer vallen, bevat Cumly, met 150 huizen. Aan eene dier rivieren heeft Kanya-pura er 200. Van deze plaats loopen eenige uren ver Zuidwaarts aan eene keten van zoute meeren, welke door de banken, die dezelve van de zee afſcheiden, voor de ſcheepvaart bijkans onnut wordt gemaakt.

Chandra-giri, een groot vierkant fort, ligt aan den Zuidelijken oever van eene rivier, die zeer wijd maar ondiep is; en Beacul, een ſterk fort der inlanders, aan zee op eene hooge landpunt, welke eene baai ten Noorden van zich heeft. Haſo-durga, of Pungalcotay (het nieuwe fort) is groot, ligt op eene hoogte, en heeft ronde bastions, waardoor het zich van alle andere inlandſche forten onderſcheidt.

De eigenlijke kust van Malabar heeft tot Noordergrens een kleinen zeeinham, bij zijne plaats van

den

den naam van *Urigare*, en een weinig ten Noorden van, een aanzienlijk voorgebergte, dat den naam van *Mount Dilla* voert, daar het een wezenlijke berg is, die door zoutwaten kreken genoegzaam van het vaste land gescheiden wordt. De inlandsche naam der kust is *Malayalam*, of *bergachtig land* (*). De kust bestaat, van den voet der Ghauts af, veelal uit kleine heuvels, die door smalle valleijen van een gescheiden worden, en uit lage vlakten aan zee, van zouts waterplassen doorsneden, en met eene keten van zandige eilandjes bezet.

De inboorlingen zijn van verschillenden oorsprong. De meesten schijnen van Indische afkomst te wezen; offchoon zij in taal en gewoonten grootelijks van de Hindoos van Bengale verschillen. Vele gewoonten van hunne *Nairs*, of edelen, zijn uiterst zonderling; vooral diegene, welke tot de gemeenschap der beide sexen betrekkelijk zijn; uit hoofde van welke men niet weet, wie de vaders der kinderen zijn, ja er in de vrouwelijke linie geërfd wordt. (†), en elke man zijnen zusters kinderen als

(*) De naam van *Malabar* schijnt van het Indische *Male*, land, en het Oosterfche *Bahr*, zee, afkomstig.

(†) Ten gevolge van dit erfrecht, plagt niet flechts Cananor, maar ook Scheba, in Arabie, en meer andere heerlijkheden, fteeds vrouwelijke Souvereinen te hebben. Zie de *Reis van een Pruisfchen Reizigeren uit Egypte*

als zijne erfgenamen beschouwt en behandelt. Eene andere stam voert den naam van *Mopleys*, of *Mapulets*, en stamt van de Arabieren af, die zich in de achtste eeuw op deze kust nederzetteden. Dit zijn Musulmannen, die zich door nijverheid van de Hindoos onderscheiden, en landbouw en koophandel drijven. De *Nazarenen* zijn eene Christelijke sekte, welke hare opkomst van zekeren THOMAS afleidt, naar wien men hen veelal *S. Thomas Christenen* noemt. De gezegde Apostel van hen zou zeer vroeg nabij Madras gelaud zijn, en Cochin bezocht hebben. Eene aldaar door hem gestichte kerk is de hoofdkerk der sekte, welke inmiddels aan den Patriarch van Antiochie ondergeschikt is, in hare kerken geene schilderijen noch beelden heeft, maar het kruis in eere houdt. Zij veroorloft het huwelijk aan hare Priesters (*).

De eerste plaats aan de kust van Malabar, welke hier in aanmerking komt, is de Mopley stad Cavay, met 60 of 70 huizen. Hierop volgt Mutmul aan den mond van eene rivier, welke, naar eene aan hare oevers gelegene stad, Billiapatam (*Valaypatanam*, of de *aanwassende stad*) heet.

De

door Sennaar naar Abyssinie, 1 *deel*, *pag.* 70—77 *der Nederd. vertaling.*

(*) Zij is door LA CROZE, *Histoire du Christianisme des Indes*, behandeld. Zie voorts hierachter Aanteek. (L).

De mond der rivier is wijd, maar er loopt door haar henen eene bank, binnen welke zij zich in twee takken verdeelt, die voor booten eenige uren ver bevaarbaar zijn.

Cananor (Canura) is een groote Indiſche ſtad, aan eene kleine rivier, met een fort op eene landpunt, die de beste baai vormt, welke men aan dit deel der Indiſche kust vindt. De ſtad, met eenig land in het rond, plagt aan de Bibi, of Vrouw van Cananor, toe te behooren, die ook eenige der Laccadiviſche eilanden bezat, en eenige koopvaarders had, waarmede zij op Arabie, Bengale en Sumatra handelde. Thans is Cananor in de Engelſche heerſchappij verſmolten.

Tellicherry is eene aanzienlijke Engelſche vastigheid, door verſterkte linien omringd, en door een fort, nabij eene rivier met eene bank in den mond, nog al meer gedekt. Hier verzamelt men al de peper van het eigenlijke Malabar, die naar Engeland verzonden moet worden. Deze plek gronds wordt als eene der gezondſte van Indie beſchouwd.

Mahé is eene Franſche faktorij, welker fort 300 ſtukken geſchut plagt te voeren, maar door de Engelſchen reeds in 1761 vernield werd, en niet herbouwd is, en het, volgens den Parijſchen vrede van 1814, ook niet mag worden. De rivier, welke langs de plaats henen loopt, heeft op hare bank bij den vloed 7 voet waters, en is voor booten ver landwaarts in bevaarbaar.

Vadacurry is eene Mopley ſtad, aan den mond van eene zoute kreek, door welke henen men in eene ver Zuidwaarts aan loopende binnenlandſche vaart geraakt, die, door eene aan de kust overwijdige keten van zandige eilanden, van de zee wordt afgeſcheiden. Aan andere kreken, welke met die vaart gemeenſchap hebben, liggen Cottah en Ellore.

De Offerklip, bij de inlanders *Cugnali*, en bij de Portugezen *Santos*, is eene barre rots, wit van vogelendrek, 2 uur van den vasten wal gelegen, en onder water ſteil nederwaarts loopende.

Kalikoet, bij de inlanders *Coli-codu*, of de kraaijende haan, zou dezen naam op de volgende wijze ontvangen hebben (*). Toen CHERAMPERUMAL, een veroveraar, die voor 1000 jaren leefde, Malabar onder zijne Edelen verdeeld had, maar de Voorzaat van den Tamuri, of Zamorin, niets ontvangen had, gaf hij dezen zijn zwaard, en het land, waar men eenen op een kleinen Tempel kraaijenden haan zou kunnen hooren. Dit vormde het oorſpronkelijke grondgebied der Tamuris, en werd *Coli-codu* genoemd. De ſtad was het hoofdverblijf der Rajahs van dien naam, en werd zeer bloeijende, uit hoofde van de overwinningen harer Vorſten, en van de aanmoediging, welke zij aan den handel ſchonken. Zij werd vervolgens door

(*) Volgens het verhaal der inlanders bij BUCHANAN, in deszelfs *Journey through Malabar*.

door TIPPOO van inwoners ontbloot en vernield; maar binnen een jaar bemagtigden de Engelschen het land, en keerden de gevlodene inwoners met vreugde naar de stad terug, om haar te herbouwen. Zij bevat 5000 huizen, die voornamelijk van Mopleys bewoond worden, en is aan eene rivier gelegen, welke voor booten 100 mijl ver bevaarbaar is, en langs welke er veel timmerhout afzakt, om uitgevoerd te worden. De verdere uitvoer bestaat er uit eene groote menigte van kokosnoten; benevens areek, peper, gengber, kurkuma, kardamom, gebrande doppen van kokosnoten, die de goudsmeden boven houtskool verkiezen, om dat zij meer hitte geven. Deze haven wordt door de Arabieren van Muskat haast meer bezocht, dan eenige andere.

Beypour (Vaypura) is eene kleine Indische stad van 120 huizen, en eene aangename ligging, aan de Noordzijde van eene rivier, welke binnen hare bank diep genoeg, en over die bank in het regenseizoen voor schepen, die 10 voet diep gaan, genaakbaar is. Er gaat ook van hier timmerhout naar Bombay. TIPPOO liet hier een schip van 60 stukken bouwen, en meende er eene stad op de Europeesche wijze, met wijde en elkanderen regthoekig kruisende straten, te stichten. Verder heen ligt de Mopley stad Paru-panada, met 700 steenen huizen.

Paniani (Punani Wacul) is eene aanzienlijke stad, met 40 Moskeen, 500 huizen van Kooplie-

den, vrij wel van steen gebouwd, maar met klapperbladeren gedekt (*), en 1,000 hutten van geringer lieden, dat voornamelijk schuitenvoerders en visschers zijn. Dit alles is wijd vanéén gespreid, over eene zandige vlakte, aan den Zuidelijken oever van eene rivier, welke tusschen bergen door loopt, die met bosschen bedekt zijn, waarvan het hout langs die rivier afkomt. Haar mond is zeer wijd, maar er loopt dwars door denzelven eene bank, en deze is slechts voor de handelsbooten der inboorlingen bruikbaar, welke *Patemars* heeten, en elk 50,000 kokosnoten, of 500 balen rijst, kunnen bevatten. De handel van Paniani is aanzienlijk, en geheel in de handen der inboorlingen. De uitvoer bestaat er uit hout, rijst en kokosnoten.

Bi-

(*) Die bladeren van den Klapperboom, of Kokospalm, moeten elk jaar vernieuwd worden. Eene halfjarige vernieuwing vorderen daarentegen de bladeren van een anderen palmboom (*Corypha umbraculosa*), die men ook tot huisdak gebruikt. Men bezigt ze voorts tot zonneschermen, en men schrijft er op, of liever prikt er letters op, met ijzeren stiften. Het merg van den boom levert een meel op, dat men in tijden van schaarschheid tot voedsel gebruikt, dat is te zeggen, elk jaar tusschen het midden van Julij en dat van September. Want de Malabaarsche Hindoos voorzien zoo weinig in de toekomst, dat de algemeene voorraad van rijst alsdan ten einde, en deze op de markten tweemaal zoo duur is, als in den oogsttijd.

Vellandoe (Velliandodu) is een open dorp, met een fort, dat in puinhoopen ligt, een weinig ten Zuiden van een zeeinham. Chowgaut (*Shavacodu*, of *doodelijk bosch*) is eene kleine ſtad van Mopleys en S. Thomas Chriſtenen. Chitivi (Shetuwai) ligt aan het Noordelijke uiteinde van een groot eiland, dat door een zout meer, langs hetwelke men verre landwaarts in varen kan, van het vaste land afgeſcheiden wordt, en den naam van *Manapuram* voert.

Cranganor, waar de Nederlanders eene faktorij plagten te hebben, wordt door eene der kreken beſpoeld, welke met het gezegde zoute meer gemeenſchap hebben. Die kreek heeft aan haren mond eene bank, waarop er ſlechts 6 voet water ſtaat. Nevens Cranganor is er landwaarts in eene opening in de Ghauts, welk men daar te lande den *Pas van Animalaya* noemt.

Cochin ligt op een eiland, en zoo laag, dat men, bij het naderen uit zee, in het eerſte ſlechts de daken der huizen ziet. Er loopt door den inham, waaraan de ſtad gebouwd is, eene bank, welke voor ſchepen, die 14 voet diep gaan, bevaarbaar is. Er worden hier voor de Kooplieden van Bombay ſchepen van 1000 ton gebouwd, daar er hier gemakkelijk timmerhout te bekomen is. De ſtad is op de Europeeſche wijze verſterkt en plagt de voornaamſte vastigheid der Nederlanders op de kust van Malabar te wezen. Er woont hier een aantal Joden, ſints de achtſte eeuw, blij-

kens eenige toen door hen ontvangene voorregten van weinig aanbelang, welke op koperen tafelen gegraveerd zijn.

Alipee behoort aan den Rajah van Travancore toe, en drijft veel handel in peper, koren, hout, enz. Porca en Quilon zijn kleine Indische stadjes. Het laatste stadje, veelal *Coilan* geheeten, plagt eene der sterkste plaatsen hieromstreeks te wezen, maar deszelfs vestingwerken liggen thans in puinhoopen.

Anjengo is eene Engelsche vastigheid, en de Zuidelijkste op de kust van Malabar. Zij is klein, en van eene om haar henen gekromde ziltige rivier na genoeg omgeven. Eenige weinige hutten vormen een dorp nabij het fort. Veniam en Tengaypatam zijn Indische steden, aan rivieren, die genoegzaam droog loopen, doch in het regenseizoen barkasfen van Koopvaarders toelaten.

Kaap Comorin, de Zuidpunt van het Schiereiland aan deze zijde, is laag en vlak; maar een kleine berg, ten Noorden van deszelve, verstrekt aan de Zeelieden tot baak. Deze berg vormt het uiteinde der Ghauts, en ligt slechts een half uur van den zeeoever. Hij heet *Komari*, en steekt 3880 voet boven de oppervlakte der zee uit. Er is aan eene zijner zijden een schoone waterval. PARVATI, godin der bergen, wordt er gedient; en er werd door XAVERIUS eene kapel voor de Heilige maagd gesticht, in hoop, dat de dienst der Heidensche godin derwaarts zou overgaan.

De

De kust van Madura, of Tinevelly, ten Oosten van Kaap Comorin, wordt door Europeanen weinig bezocht. Er liggen aldaar verscheidene Indische dorpen aan rivieren. Het voornaamste van deze is Tutacorin, waaromstreeks het Getijde slechts 3 voet rijst of daalt, en waar men veel zoodanige hoornschelpen opvischt, als er van Jaffnapatam in menigte naar Bengale verzonden worden. Verder ten Oosten voert eene lange kustuitpuiling den naam van Punt Ramen. Tegenover haar ligt het eiland Ramisseram, dat enkel aan den eeredienst der Hindoos gewijd is, en eene der rijkste en vermaardste Pagoden van Indie bevat. Dezelve is aan de vernielende magt SJIVEN toegewijd. Geen ploeg mag den grond van het eiland breken, en geen dier, wild noch tam, mag er gedood worden. Volgens de fabelleer der Hindoos werd die Pagode door RAMA gesticht, toen hij van het eiland Ceylon terug kwam, waar hij den Reuzenkoning RAVAN, die dat eiland bewoonde, had gedood.

DE LACCADIVISCHE EN MALDIVISCHE EILANDEN.

Nevens de kust van Malabar, op een afstand van 38 uur van dezelve, en tusschen 12° en 10° N. Br. liggen de Laccadivische eilanden, waarvan men het getal op 32 begroot. Dezelve zijn alle laag, en van koraal-riffen omringd, of liever op dezer

Oos-

Oostelijke randen gelegen, en de riffen loopen van de eilanden af Westwaarts aan. De eilanden brengen een overvloed van kokos, areek, plantaan, en andere vruchtboomen voort. Zij hebben tot bewoners Malabaarsche Mopleys, die de kust van Malabar met kanoos bezoeken welke van stammen van kokospalmen gemaakt zijn, en met kokosnoten, eigen gemaakt touwwerk van coir, jagree en areek (M), geladen worden. Daarentegen komen er ook schepen van de kust, om madrepores te halen, waarvan men beeldjes voor de Hindoos maakt en kalk brandt. Op de oevers vindt men er somtijds amber. Daar deze eilanden nooit door Europeesche schepen bezocht zijn geworden, laat er zich van dezelve geene gebijzonderde beschrijving geven. De twee Zuidelijkste, Seuhelipar en Kalpeni, bestaan elk uit twee eilandjes. De twee, waaruit Seuhelipar bestaat, liggen 8 mijl van elkanderen af, maar worden door een rif, dat ze omringt, vereenigd. De twee van Kalpeni worden zulks ook door een rif. Dezelve zijn te zamen 4 mijl lang en eene mijl breed, hebben aan de Z. W. zijde een vlek, en in het rif eene opening voor de booten, om er aan land te komen.

Underoot, ten Noorden van Kalpeni, is grooter, dan dit laatste, en heeft aan de Noordzijde een dorp van eenige weinige uiteen gespreide huizen, welks bewoners arm en goedaardig zijn. Ten N. W. der Laccadivische eilanden ligt het gevaarlijke rif van Cherbaniani, waarop de zee gewel-

weldig breekt, en waarvan een deel tijdens de N. O. Monsſons boven water uitſteekt.

Ten Zuiden van de Laccadiviſche eilanden, en een weinig verder, dan ter halver wege, van de Maldiviſche, vindt men het eiland Manicoy, dat ongeveer 2 uur lang, doch ſlechts $\frac{1}{2}$ mijl breed is, en eene halve maan vormt, dwars voor welker holle en naar het N. W. gerigte zijde er een rif ligt, dat een doortogt met 2 vadem waters open laat. Aan die zijde ligt er een dorp met vriendelijke inwoners; en hier vangt men den visch van den naam van *commel mutch*, die in Malabar ſterk gezocht is. Het vaarwater tusſchen dit eiland en de Laccadiviſche heet bij de Arabieren *Mamal*, en bij de Europeanen het *vaarwater op 9 graden*. Het andere, tusſchen Manicoy en de Maldiviſche eilanden, wordt door de Arabieren *Sindal*, en door de Europeanen het *vaarwater op 8 graden*, genoemd.

De Maldiviſche eilanden zijn eene lange keten, welke ten Z. W. van Kaap Comorin tusſchen $7\frac{1}{2}^{\circ}$ N. Br. en den Evenaar ligt. Zij worden gezegd meer dan 1000 in getale te zijn; en zij verdeelen zich in groepen, welke de Indianen *Attollons* noemen, en onder welke er 13 voorname zijn. Die Archipel is, hoe nabij ook aan Indie, bij ons nog zeer onbekend; en het eenige berigt, dat ik deswegens heb kunnen inwinnen, is in het verhaal der ſchipbreuk van een Franschman begrepen, die PYRARD geheeten was, en zich dus uit-

uitdrukte: „Het is wonderlijk te zien, hoe elk dezer Attolons in een rondloopend groot klippenrif ingesloten is, zoo dat geene menschenkunst eenige plek gronds beter met muren zou kunnen afsluiten. De Attolons zijn alle rond, of eirond, de eene een weinig grooter, dan de andere, maar alle na genoeg 30 uur in den omtrek. Zij liggen alle digt bij elkanderen, zonder intusschen elkanderen hoegenaamd aan te raken. Tusschen alle door loopen er kanalen, die het eene breeder, het andere naauwer zijn. Midden op een Attolon zijnde, ziet gij rondom u dien grooten muur van klippen, die, zoo als gezegd is, rondom elken Attolon henen loopt, en hem tegen het geweld der zee beveiligt. Doch het is, zelfs voor den moedigsten mensch, verschrikkelijk, dien muur te naderen, en de zeeën daarop te zien aandruischen, en met woede breken, zoo als ik verzekeren kan het oneindig veelmalen te hebben gezien. De branding gaat er hooger, dan een huis, en is zoo wit, als katoen; zoo dat gij rondom u een witten muur meent te zien, vooral bij springtijen, als de Vloed op zijn hoogste is." Hij voegt er bij, dat er tusschen de Attolons en de riffen, die ze omringen, zulke geweldige stroomen gaan, dat men van het eene eiland niet op het andere zou kunnen komen, zoo de natuur daarin niet voorzien had; maar dat er in elken Attolon op dan weerskanten een kanaal naar het middelpunt loopt, en men, als de stroom uit het Wes-

ten

ten komt, uit het naar het middelpunt gerigte kanaal aan de Oostzijde van een Attolon, waar het water alsdan effen is, uitloopt, en het naar het middelpunt gerigte kanaal aan de Westzijde van den tegenoverliggenden Attolon instevent, waarheen men den stroom alsdan ten zijnen voordeele heeft.

Onder de kanalen, welke tusschen de Attolons door loopen, en ze vaneen scheiden, kent men het beste, als voor schepen bruikbaar, dat van den naam van *Cardiva*, aan den Noordkant des Archipels, dat *van anderhalven graad*, en dat *van de Linie*.

De bewoners van den Archipel zijn Mohammedanen, gelijken in hun voorkomen aan de Mooren van Indie, en worden stil en vreedzaam geacht te wezen. Zij drijven, met eigen gemaakte booten van kokosboomenhout, die 30 ton houden, handel op Bengale en elders; de voortbrengselen van hunne eilanden, welke uit kokosnoten, coir, kokosolie, cauries (*) en schildpadden schelpen bestaan, tegen betel, Chineesche goederen, opium,

(*) Cauries bekomt men, door takken van kokosboomen, met het loof beneden waarts, in zee te plaatsen. Binnen vijf of zes maanden hangen de kleine diertjes bij trossen aan de bladeren. Daar af genomen, worden zij in zandkuilen gelegd, waar zij blijven, tot dat de visschjes verteerd zijn. HAMILTON, *Account of the East-Indies*.

opium, koffij, ijzer en verdere benoodigdheden, verruilende. Ook zenden zij vele gedroogde boniten naar Achem. Zij maken zeer fijne matten tot nachtlegers.

Het voornaamste eiland heet Mate, of het Koningseiland; want er onthoudt zich aldaar een Vorst van hen, welks huis twee verdiepingen heeft. De woningen zijner onderdanen zijn over het eiland verspreid, van hout getimmerd, en met bladeren van kokospalmen gedekt. Men heeft op dit eiland verscheidene stukken geschuts; vooral omstreeks des Konings verblijf, waar het voornaamste tuighuis is. Men ankert er digt aan den wal, op een korraalgrond. De vaartuigen der inwoners liggen er aan den binnenkant der klippen, en de kanalen worden er des nachts met boomen gesloten.

Het volgende verslag, nopens de stroomen in de nabijheid der eilanden, is uit het *East-India Directory* van den Heer HORSBURGH ontleend: „ In Maart en April loopt de stroom gemeenlijk O. N. O. aan, omstreeks den Zuider Attolon, onder de Linie en van daar tot aan 4° of 5° Z. Br. en die stroom reikt zijdelings af ver ten Oosten en Westen van de Middaglijn der eilanden. Hij is somtijds sterk, en loopt wel eens 50 of 60 mijl in 24 uur af; op andere tijden is hij zwak en ongestadig. In dezelfde maanden rigt de stroom zich, aan den anderen kant, van de Linie af tot 8° of 9° N. Br. gemeenlijk naar het Z. W.“

„ In

„ In Mei loopt hij omſtreeks de Maldiviſche eilanden ſterk Oostwaarts aan, ſoms met eene ſnelheid van 50 ja 70 mijl in de 24 uren, en wel van 2° N. Br. tot 2° Z. Br. De winden zijn dan veranderlijk, maar waaijen meestal uit het Westen."

„ In het laatſte einde van Junij en Julij, als de Z. O. Paſſaatwind den Evenaar nadert, loopen de ſtroomen, omſtreeks het Zuideinde van den Maldiviſchen Archipel, bijzonderlijk ten Zuiden der Linie, dikwijls W. N. W. aan."

„ In October, November en December loopen de ſtroomen ſomwijlen, in het vak tuſſchen dien Archipel en Ceylon, ſterk West aan."

CEYLON.

Dit eiland wordt van het Z. O. uiteinde des ſchiereilands van Indoſtan door de golf van Manar geſcheiden. Dwars door die golf henen loopt er een ſmalle rigchel van zand en klippen, ſlechts een weinig beneden den waterſpiegel. Dezelve wordt *Adams brug* (*) genoemd, en loopt, van het eiland Manar nabij Ceylon, ter lengte van 10 uur, op het eiland Ramisſeram aan, dat nabij het vaste land ligt. De grootſte diepte langs de ganſche brug is bij hoog water 3 of 4 voet; en de eenige doortogt, welke er open blijft; loopt tusſchen Ramisſeram en het vaste land henen. Dezelve is niet boven de 100 voet wijd, en bij hoog water ſlechts 5 voet diep. De inboorlingen noemen dit kanaal *Odiaroo*, of Slangen rivier. Het naauwe gedeelte is ongeveer 900 voet lang, en heeft eenen rotſigen bodem. De benaming van *Golf van Manar* ſtrekt zich eigenlijk ſlechts over het

(*) Deze benaming is van de Mohammedanen afkomſtig. De Hindoos gebruiken die van *Rama's brug*; maar die anderen houden Ceylon voor het Paradijs, en denken, dat ADAM over de brug naar het vaste land week. Hedendaagſche ſchrijvers onderſtellen, dat de ſtraat tusſchen Ceylon en het vaste land bij eene aardbeving ontſtond, en hierom zulken rigchel bevat.

het gedeelte der golf uit, dat ten Westen van de brug ligt.

Ceylon was aan de Ouden bij den naam van *Taprobane* bekend, maar de berigten, welke men aldaar hetzelve in vroege schriften vindt, zijn zeer onbepaald en zelfs tegenstrijdig. In het Sanskrit heet het eiland *Tapoban*, of wildernis der gebeden. De inlanders noemen het *Lenna*, of het heilige land. De naam van *Zeylan*, of *Ceylon*, stamt waarschijnlijk af van *Sinhal*, de leeuwen; en die van *Cingaleezen*, welken de inwoners voeren, van *Sing*, een leeuw. De Mohammedanen noemen het eiland *Sieden-diba* en *Serandib*. In 1505 werd hetzelve het eerste door de Portugezen bezocht, en landde LORENZO ALMEYDA op hetzelve. Sints dien tijd hadden zij er de overhand, tot dat zij in 1658 door de Nederlanders verdreven werden. Dezen heerschten er tot in 1795, toen het eiland door de Engelschen weggenomen werd, aan welken het bij den vrede van Amiens verbleef.

Het eiland is cirond van gedaante, 250 mijl lang en 150 mijl breed. Het heeft 900 mijl in den omvang. Bijkans de geheele buitenste oustreek bestaat uit een zandigen oever, die tot op eenen geringen afstand van zee met kokosboomen bezet is. Achter dezen zoom verheft er zich eene dubbele, en soms driedubbele, rij van hooge bergen. Aan de Z. O. zijde is Ceylon inzonderheid bergachtig, en verheffen er zich bergtoppen van zonderlinge vormen, welke door derzelver namen

van *Monnikskap*, *Olifant*, *Schoorsteen*, enz. worden aangeduid. De bergen worden landwaarts in al hooger en hooger; en men kan een der toppen, *Adams piek* geheeten, 50 uur ver zien. De Cingalezen noemen denzelven *Hem-al-el*; en er staat daarop eene rotsige punt, met den indruksel, als dat van eens mans voet. Dit is er, volgens de Mohammedanen door ADAM ingeprent geworden, en volgens de oorspronkelijke Ceylonners door BUDDA, die, na 999 gedaante veranderingen, van daar ten hemel zou zijn gevaren. Hierom kwamen deszelfs vereerders uit Pegu, Siam, en andere Oostelijke landen, voormaals in menigte herwaarts, om dat heilige indruksel te beschouwen, dat er, volgens de S. Thomas Christenen, met bijkans evenveel waarschijnlijkheid, door hunnen Apostel ingeprent wordt geacht te zijn. De Noordzijde des eilands is laag en van ondiepe zeeplaatsen, welke er eilanden vormen, doorsneden.

Ceylon heeft eenige aanzienlijke rivieren, en een groot aantal kleinere. De vier voornaamste ontspringen uit het gebergte van het middelpunt, en heeten *Calany-ganga*, die zich bij Columbo ontlast, *Calture-ganga*, die te Caltura in zee valt, *Mahavilla-ganga*, die in de groote baai van Trincomalee uitloopt, en *Neel-ganga*, die zulks te Matura doet. Het eiland bezit slechts twee havens, die van Trincomalee en Punt de Galle.

De bergen bevatten er metalen, als ijzer, goud, kwikzilver, looderts met mica gemengd, en koper.

Voorts

Voorts leveren zij een overvloed van edele gesteenten op, welke er eene rijke bron van handel verschaffen.

De grond brengt er rijst voort, benevens al de vruchten, welke tusschen de Keerkringen gemeen zijn, en eenige veldvruchten, inee name de broodvrucht (*Artocarpus*), welke aan het eiland bijzonder eigen is. Naast den Kaneelboom, is de Kokospalm er het kostelijkste boomgewas, uit hoofde van de noten, coir, olie en arak, die hetzelve voor den uitvoer oplevert. Daarop volgt in waarde de Areekpalm, welker vrucht ook een kostelijk handelsartikel is.

Het wilde viervoetige gedierte bestaat er uit eene menigte van olifanten, buffels, wilde zwijnen, herten van verschillende soorten, hazen, een kleine slag van tijgers, jakhalzen, wilde katten, apen, egels, eekhorens, Indische konijnen, enz. Slangen zijn er zeer vele, waaronder de doodelijke *Cobra capella*.

De lucht verschilt op de wederzijdsche uiteinden van Ceylon aanmerkelijk. Aan den Zuidkant matigen de nabijheid van het gebergte en de zee er de hitte. De middelbare hoogte van den Thermometer is er het gansche jaar door 82°, en dezelve staat er zelden veel hooger of lager. Aan den Noordkant is de middelbare hoogte 86°, maar rijst de Thermometer soms veel hooger. Het binnenste des eilands is voor de gezondheid der Europeanen zeer ongunstig. De hooge bergen, wel-

ke en de lucht inademen, de moerasen, en dezelfde plantengroei, halen hun en de klauwhoid op den hals, waaraan de Indianen den naam van *Jungle koorts* geven (*). Eene andere landziekte van Ceylon, *Berry-berry* geheeten, is eene soort van waterzucht, welke binnen weinige dagen doodelijk wordt. Melaatschheid en Elephantiasis zijn er ook gemeen.

Met de jaarsaizoenen is het er op dezelfde wijze gelegen, als aan de kusten van Malabar en Coromandel. Terwijl er, gedurende den Z. W. Mousson, aan de Zuid- en Westkust stroomen van regen vallen, is de lucht aan de Oost- en Noordkust onbewolkt, en bij den N. O. Mousson heeft het tegenovergestelde plaats. Intusschen heerschen er gedurende negen maanden land- en zeewinden.

De bevolking is van zeer verschillenden oorsprong, en bestaat voornamelijk uit Cingaleezen, Candiers en Malabaren. De beide eerste volksoorten stammen van de oorspronkelijke bewoners des eilands af; en de laatste soort is er van het naburige vaste land aangekomen. De Cingaleezen bewonen voornamelijk de Zuidelijke zeeoevers, in welker bezit de Europeanen verkeeren. Zij zijn, uit hoofde van hunne vreedzame gezindheid, gastvrijheid, pligtpleegingvolle beleefdheid, als de Chineesche, en afkeer van wapenen, merkwaardig.

(*) *Jungle* duidt bij hen een bosch aan, dat benedenden digt en ondoordringbaar begroeid is.

dig. Hunne Godsdienstleer is die van BUDDA. Hunne taal heeft intusschen veel overeenkomst met het Samscrit der Bramijnen. Zij zijn in negentien Kasten verdeeld, welke in de volgende rangorde met elkanderen staan:

1. Landbouwers.	11. Zeevenmakers.
2. Veefokkers.	12. Baardscheerders.
3. Vischers.	13. Kalkbranders.
4. Gouddraadtrekkers.	14. Trommslagers.
5. Kunstenaars.	15. Kolenbranders.
6. Leerlooijers.	16 Palankijndragers.
7. Pottebakkers.	17. Mattenmakers.
8. Kleederwasschers.	18. Geregtsdienaars.
9. Kanselschilders.	19. Onreinen, die dóóde ligchamen aanroeren.
10. Deurwachters.	

Vele Cingalezen, inzonderheid van de eerste Kaste, zijn door de Portugeezen en Nederlanders tot het Christendom bekeerd geworden. Men rekent, dat er onder hen thans 400,000 Gereformeerden, en weinig minder Roomschgezinden zijn. De Cingalezen worden, onder Engelsch oppergezag, door Overheden uit hun midden geregeerd.

Het verschil tusschen de Cingalezen en Candiërs ontstaat slechts daaruit, dat de laatsten het geborgte bewonen, weinig of geene gemeenschap met vreemden hebben, en hierom meer voorkracht bezitten, en minder gastvrij zijn. De Godsdienst en algemeene gewoonten der Cingalezen en Candiers zijn ook dezelfde. Beider kleeding bestaat

uit een groot ſtuk doek, dat zij om het lighaam ſlaan, een borſtrok met geplooide mouwen, eene muts, met twee punten, en een aantal ringen aan de vingers. De mans worden aan tafel door de vrouwen bediend, en deze en de kinderen eten van het gene er overblijft. Veelwijverij is onder hen in gebruik, en de mans zijn evenmin als Moorsch van hunne vrouwen. Gemeenlijk woont men eenige maanden te zamen op de proef, voor de eindelijke huwelijksplegtigheid. Deze beſtaat in het zamenvoegen der duimen van het paar, of daarin, dat beide met een lang ſtuk doek omwonden worden.

In het gebergte nabij het Noorderdeel des eilands houdt zich eene wilde ſtam op, welke door eenigen als ſchoon van kleur, door anderen als zwart, beſchreven wordt (*), den naam van *Bedahs*, of *Vedahs* voert, met de andere inwoners geene gemeenſchap houdt, zonder kleeding of vaste woning rondzwerft, van de jagt, en het gene er van zelfs groeit, leeft, en den nacht in de boomen doorbrengt. Het getal dier menſchen bedraagt ſlechts eenige weinige duizenden. Zij ſpreken de taal der Candiers. Hunne Godsdienſt

is

(*) Deze verſchillende berigten laten zich met elkanderen overeenbrengen, als men onderſtelt, dat er onder dien ſtam van Ceylonners zulke blanke Negers zijn, als de Chacrelas van Java.

de onbekend, maar men denkt, dat hij naar dien der Hindoos zweemt.

De Malabaren bewonen op Ceylon voornamelijk de kust van het Noorderdeel des eilands, en verſchillen in gemaaltei opzigt van denzelfden landaard op het ſchiereiland. Het zijn veelal kooplieden, kleedermakers, viſſchers, of andere geslieden. Eenigen hunner zijn Christenen geworden, Anderen volgen de leer van MOHAMMED, maar de groote meerderheid die der Hindoos. Er is op Ceylon ook een groot aantal vrije Maleijers en Aziatiſche Portugezen gevestigd.

Candy, de hoofdplaats van het onafhankelijke binnenland (*), ligt op den top van een heuvel, dien de Maliva-ganga, een diepe en ſnelle ſtroom, na genoeg tot een eiland maakt. Van hier de ſterkte der plaats, welke overigens ſlechts van een aarden wal omgeven is. De bergen, waaruit het natuurige land beſtaat, zijn met digt begroeide en ondoordringbare boſſchen (*Jungles*) bedekt; en ſterke heggen van door elkanderen geſlingerde ſtruiken ſluiten de weinige enge doortogten af. De regeringsvorm beſtaat er in een volſtrekt Despotismus, dat inmiddels door overgeleverde inſtellingen gematigd wordt. De Edelen zijn verpligt, om zich, bij het naderen van den Souverein, tot

aan-

(*) Ten tijde dat de Heer TUCKER dit ſchreef, hebben de Engelſchen de Candiers, in eenen moeijelijken krijg, overwonnen en gantſchelijk aan zich onderworpen.

aarde neder te werpen; en in denzelfs tegenwoordigheid te ſpreken, of zelfs te kuchen, wordt als eene groote misdaad beſchouwd.

De kust van Ceylon wordt door geene andere inſnijdingen, dan de monden der rivieren, en eenige weinige havens, afgebroken. Aan hare uiterſte Noordzijde ten Westen ligt Jaffnapatam, eene aanzienlijke ſtad en vesting, van waar er veel tabak uitgevoerd wordt; voorts boomſtammen van de Palmyra, welke men tot het bouwen van huizen gebruikt, en horenſchelpen (*Murex tritonis* van L.), waarvan de Hindoos in Bengale brazeletten vervaardigen, en bij hunne Godsdienstplegtigheden gebruik maken. Het naburige eiland Manar is van zeezand gevormd, bevat Palmyraboomen, en een klein fort en dorp. Ten Zuiden van Manar is het kleine dorp Aripo de eenige plaats aan de kust, waar er goed water te bekomen is.

Het Schiereiland Calpentijn is laag en zandig, maar met kokosboomen bezet. Het bevat een fort en dorp, en wordt bij den N. O. Mouſon een eiland. Tuſſchen hetzelve en den vasten wal, ſtrekt er zich een zout meer 20 mijl in de lengte, en van eene mijl tot drie mijlen in de breedte, uit. Er onthouden zich in hetzelve groote vlugten van watervogels; en er is een overvloed van viſch;

maar

meer en groot een groot deel daarvan door Alligatoren, of Kaymans, verslonden. Er vormt zich aldaar bij uitdamping veel zout.

Een weinig verder ligt het aanzienlijke vlek Chilaw, tusschen zware takken van eene groote zuider, en het fraaije dorp Negumbo, dat veel Nederlandsche huisgezinnen bevat. Hetzelve wordt door een klein fort gedekt, en heeft langs eene binnenlandsche vaart met Columbo, dat 24 mijl van hetzelve afligt, gemeenschap, en nevens zich eene zuider, voor welker mond men een klein eiland vol kokoshoomen vindt, en op welke er vele handelsartikelen worden ingescheept.

De hoofdplaats des eilands, en zetel des Gouvernements, Columbo, is van eene aanzienlijke grootte; en de grond, waarop de stad ligt, is genoegzaam een eiland, van zwee kanten door de zee omringd, en van den derden door een groot meer van versch water. Hierom, en omdat de plaats door geene bergen beheerscht wordt, is zij vrij sterk. De vesting bestaat uit zeven bastions, door gordijnen zamengevoegd, en met zoo stukken zwaar geschut bezet. Zij heeft rondom zich eene breede en diepe gracht vol water, waarover er twee ophaalbruggen liggen. Er is eene goede landingsplaats aan eene houten kaai, waar eene roompunt kunne verschaft. Klein vaartuig kan de kaai tot op eene kabelslengte naderen; maar grootere schepen kunnen slechts op de reede ankeren, welke enkel tijdens den N. O. Mousson

vei-

veilig is. De vesting bevat de huizen der Europeanen, die slechts eene verdieping hebben, zamt van steen gebouwd zijn, en pannen-daken hebben. Het geheel heeft een fraai voorkomen, en, de Zwarten stad medegerekend, 30,000 inwoners. Intusschen heeft men er gebrek aan goed drinkwater, dat ½ mijl ver gehaald moet worden. Buiten zijn er eenige aangename rijwegen, met lusthuizen van de Nederlanders.

Het dorp Pantura heeft eene kerk, zoo als ook Galkisse. Caltura is een klein fort, op een heuvel, welke zich aan de schoone rivier Muliwaddy verheft, langs welke men vanhier binnen door naar Columbo vaart. Nabij het fort ligt er een aanzienlijk Cingalezen dorp, waar er uit het sap der kokosnoten veel arak wordt gestookt. Barbareen is een inlandsch dorp, aan een kleinen inham, en eene der weinige plaatsen aan deze kust, waar eene boot van Europeesch maaksel kan laden. Het Cingaleesche dorp Bentot is van wegens deszelfs oesters vermaard.

Punt de Galle, de derde stad in rang, en de tweede haven, op Ceylon, heeft een sterk fort, met a Compagnien Europeesche, en eene Compagnie inlandsche, soldaten bezet. Het ligt op eene landpunt, welke een schiereiland vormt. Het bevat de huizen der Europeanen, en heeft eene Zwarten stad, of Pettah, nevens zich. De haven is klein, maar veilig. De mond bestaat uit een zeer eng kanaal, dat tusschen klippen door loopt;

koopt; alwaarom groote schepen gemeenlijk liever op de reede voor anker gaan. Er wordt van daar veel arak, touwwerk van coir, kokosolie, en eenige peper, katoen en kardamom, behevens kaneel, uitgevoerd.

Te Cogel is een zout meer, 2 mijl lang en eene mijl breed, en door eene smalle zandbank van de zee afgescheiden; welke bank in het regenseizoen derwijze onderloopt, dat het water van de zee en het meer zich aldan vermengt. Bellingam is eene fraaije baai, met twee of drie houtrijke eilanden, en een groot visschers dorp. Aan de Neel-ganga, of blauwe rivier, ligt Matura, een fort van aanbelang, met een garnizoen van 100 Maleijers, en een klein stadje, met bewoners van Nederlandschen oorsprong. In de nabuurschap vindt men twee kaneelplantaadjes; en er onthouden zich in dit gedeelte des eilands vele olifanten. Een klein eiland voor den mond der rivier verschaft eene luwe landingsplaats voor booten, maar in de rivier zelve gaat er doorgaans branding.

De Zuidpunt des eilands, naar de menigvuldige donderbuijen, welke er daaromstreeks heerschen, het *Donderhoofd* geheeten, ligt 3 mijl ten Oosten van Matura. Het is eene lage landpunt, nabij welke men de puinhoopen van een tempel der Hindoos aantreft, dat de vermaardste van het ganschc eiland plagt te wezen. Verder heen ligt het fort en dorp Tangalle, in eene aangename landstreek, aan eene kleine baai, welke eene goede ankerplaats op-

oplevert. Tusschen deze plaats en Batticolo is er geene vastigheid, en vindt men de kust slecht bewoond en bebouwd.

Batticolo is een klein fort en dorp op een eiland, 4 mijl binnen den mond van een zeearm, die 30 mijl ver het land in loopt, op sommige plaatsen 2 mijl breed is, verscheidene eilanden bevat, en voor groote booten bevaarbaar is. Dwars door den mond van dien inham loopt er eene bank, waarop er bij slecht weder eene geweldige branding staat, en nooit meer dan 6 voet waters is. Evenwel kunnen schepen van 60 ton er over. De oevers des inhams zijn vlak, en hoogst vruchtbaar. Op eenen aanmerkelijken afstand ziet men er de hooge toppen van den Treehter, Monnikskap, enz. oprijzen. De inham vloeit over van visch, bijzonderlijk barbeel. Men voorziet van hier Trincomalee, en andere deelen des eilands, van rijst, vee, hoenders, enz.

Trincomalee, van welke haven het eiland Ceylon deszelfs voornaamste gewigt voor Groot-Brittanje ontleent, ligt aan de N. O. zijde des eilands, op den oever van eene groote golf, welke twee bekkens vormt, die door eene landtong van een gescheiden zijn. Het Zuidelijke bekken, de *Hollanders kaai*, en bij de inlanders *Tamblegam* genoemd, is vol ondiepten, uit hoofde van welke er geene diepgaande schepen kunnen binnenloopen; maar het Noorderbekken vormt eene der heerlijkste havenkommen van de wereld, met diepte

se voor de grootste schepen, van welke er alsdan 300 voor hunne ankers kunnen zwaaijen, zonder elkanderen te hinderen. Men ligt er van rondom door land gedekt; en er komen in het bekken een aantal kleine inhammen en kreken uit, in welke het water zoo vlak als in een vijver is. Aan de buitenzijde van het schiereiland, dat de haven van de zee scheidt, is eene baai, waar de schepen tijdens den Z. W. Mousson gemeenlijk liever ankeren, daar zij er ligter uit en in kunnen geraken. Tijdens den N. O. Mousson ligt daarentegen die baai ganschelijk voor den wind bloot, en is haar oever met schelpen van de fraaiste soorten bedekt, welke de branding er op werpt. De plaats bevindt zich op het schiereiland, dat in een bergachtig hoofd, van den naam van *Vlaggestokpunt*, uitloopt. De werken bestrijken de laatstgemelde baai, de havenkom, en de Hollanders baai. Zij zijn voornamelijk van Portugeesch maaksel, en tot langen tegenweer in staat. Intusschen heeft Trincomalee het nadeel van ongezond te zijn, waarvan de reden voornamelijk schijnt te zijn, dat de regens er boven het gewone tijdperk aanhouden, en onmiddellijk dooreene heete en broeijende lucht gevolgd worden. Zoo de bergen, welke de haven omringen, van derzelver digt bosch ontdaan werden, en de landbouw er toenam, zou de lucht er denkelijk gezonder worden. Op den afstand van 5 of 6 mijl van Trincomalee vindt men eenige heete bronnen van tusschen den 98 en 106 warm-

te

tegraad; maar dezelve ſchijnen geene minerale kracht hebben. Zij worden door de eilanders in hooge eere gehouden. De groote baai van Trincomalee, bij de Ceylonners *Kottiar* geheeten, ligt ten Oosten van de haven, en ontvangt eenige rivieren, die voor booten ver landwaarts in bevaarbaar zijn. Hoe uitnemend ook voor den handel gelegen, heeft Trincomalee er geen anderen, dan eenen geringen op Madras, welken de vertering der Krijgsbezetting er gaande houdt.

Nevens de Zuidkust van Ceylon liggen er twee gevaarlijke klippenreekſen, de *Groote* en *Kleine baſſas* genoemd. De Groote reeks is 3 uur van de kust verwijderd, en heet bij de inboorlingen van Indostan *Ramanpaaj*. Zij is eene mijl lang, en ſteekt eenige weinige voeten boven de zee uit, welke er eene vreesſelijke branding over heenen werpt. Na eene zeer twijfelachtige overlevering van de inlanders, ſtond er daarop vóormaals eene koperen Pagode. De Kleine klippenreeks ligt 7 uur ten N. O. van de Groote af, en is van denzelfden aard, maar minder lang. Er loopt een vaarwater tusſchen het vaste land en die riffen door; doch men zeilt met groote ſchepen doorgaans buiten dezelve om.

De Parelviſcherij in de golf van Manar, welke ſinds het jaar 1768 door de Nederlanders werd geſtaakt,

ſtaakt, werd door de Engelſchen in 1796 wederom opgevat. De oeſterbanken zijn over een vak van de golf verſpreid, dat van het Noorden naar het Zuiden 30 mijl lang, en van het Oosten naar het Westen 24 mijl breed is. Er zijn aldaar veertien oeſterbeddingen, waarvan de grootſte 10 mijl lang, en de andere veel kleiner zijn. Dezelve verheffen zich niet boven den doorgaanden bodem der zee, dan door de oeſters, die zich er op bevinden. De beste plekken zijn daar, waar men een koraalbodem heeft. Er ſtaat op dezelve tuſſchen de 3 en 15 vadem waters; maar de viſcherij ſlaagt het beste, waar er tuſſchen de 6 en 8 vadem ſtaat. Voor haren aanvang wordt er nopens de banken onderzoek gedaan; en, vindt men er een genoegzaam aantal oeſters, dan wordt er aangekondigd, dat er gevischt zal worden, en wordt elk, die aan de viſcherij deel wenscht te hebben, uitgenoodigd, om zich in de baai van Coondaatchy, ten Zuiden van Aripo, te laten vinden. De booten en het volk komen van Manar, Jaffna, Ramiſſeram, en het Zuidelijke gedeelte der kust van Coromandel. Elke boot bevat 23 perſonen, als 10 duikers, 10 man, om de duikers op te halen, een loods, een ſtuurman, een man, om op de boot te paſſen, en een jongen, om het water uit te hoozen, benevens 5 duikers-ſteenen, en 5 manden van netwerk.

De rijkſte plekken worden door boeijen aangewezen; en de viſcherij begint tuſſchen den 20

Februarij en 1 Maart, zoohaast er een genoegzaam aantal booten bijeen is. Dezer getal verschilt gemeenlijk van 200 tot 300; en er is doorgaans een gelijk aantal andere booten met koopwaren enz. bij de hand. De visscherij duurt 30 dagen, in zulker voegen, dat men, als er op een dag 150 booten gaan visschen, een vollen dag visschens rekent, maar, als er door 75 en 300 booten gevischt wordt, $\frac{1}{2}$ dag en 2 dagen. Somtijds huurt het Gouvernement de booten, en wordt de visscherij voor deszelfs rekening gedreven; maar gemeenlijk wordt zij aan den hoogsten bieder verpacht, dat doorgaans een zwarte Koopman is, die ze wederom stukswijze aan anderen verpacht.

In 1796 bedroeg de pacht . . 60,000 P. St.
— 1797 110,000
— 1798 140,000
— 1799, de banken uitgeput zijnde 30,000
— 1806, eene onvolledige visscherij 35,000

Als de dag om te visschen daar is, wordt het volk der booten des middernachts door *tom-toms*, en het afschieten van een stuk geschut, uit den slaap gewekt; en zij gaan, zoodra de landwind opsteekt, onmiddellijk in de booten, en zeilen naar de banken, waar zij voor anker gaan liggen en den dag verbeiden. Dan kiest elke boot hare plaats, en, als de zon het water genoeg verwarmd heeft, begint het duiken. Om het nederdalen te verhaasten, worden de gezegde steenen, ter zwaarte van 50 pond, aan een touw vastgemaakt, waaraan

zich er eene luds is. Hierin steekt de duiker den eenen voet; en den anderen zet hij in een mandje van netwerk, dat door houten hoepels vaneen gehouden wordt, en aan een tweede touw vast is. Voorts houdt hij zich de neusgaten met de eene hand digt, en daalt naar beneden. Zoo haast hij op den bodem is, haalt hij den eenen voet uit de luds, en wordt de steen naar boven getrokken. Hij verliest inmiddels geene sekonde, om al, wat hij grijpen kan, in zijn mandje op te zamelen. Kan hij het niet langer onder water houden, dan rukt hij aan het touw van het mandje, dat men straks ophaalt; terwijl hij inmiddels bij het touw oppaalmt, en soms eenige sekonden voor het mandje boven is. Dit laatste bevat, nevens oesters, vaak stukken koraal, steen, enz. Soms zijn er 150 oesters in, en somtijds geen half douzijn. De duiker zwemt om de boot heen, tot dat het zijne beurt is, om wederom naar beneden te gaan. Gemeenlijk houdt hij het 80 sekonden onder water, en nooit langer dan 2 minuten (*).

Als de zeewind zich des namiddags te 1 of 2 uur verheft, wordt er een gedaan, om naar den wal terug te keeren. Bij de aankomst worden de

(*) Kapitein PERCEVAL zegt, 6 minuten. De Heer CORDINER, 2 minuten; en dit strookt met onze eigene waarneming, en het algemeene gerugchis van hen, die de visscherij hebben bijgewoond.

oesters naar eene met palisfaden afgeperkte plaats gebragt, waar elke pachter een bijzonder perk voor zich heeft. Daar legt men de oesters op hoopen, om er 10 dagen te blijven liggen, tot dat de visch verrot is. Dan werpt men ze in eene kanoo met zout water, en broeit ze er 12 uren, om de gerotte zelfstandigheid te weeken, en de maden los te maken, die vervolgens, op het water der kanoo drijvende, er afgeschept worden. De schelpen worden dan door naakte lieden gewasschen, en stuk voor stuk bezigtigd. Die gene, waaraan er parels vast zitten, worden afzonderlijk ter zijde gelegd, en de andere weggeworpen. De gerotte zelfstandigheid der oesters, met slijk en zand gemengd, blijft op den bodem der kanoo. Het vuile water wordt daaruit met emmers opgeschept, en men laat het door een zak, waarin de met hetzelve vermengde parels achterblijven, wegloopen. Men vult de kanoo op nieuw met water, en roert de vuiligheid om, wanneer de parels naar beneden zakken. Straks laat men het water en slijm, door de kanoo over zijde te doen vallen, er afloopen. Dan wordt het zand, dat er overblijft, met de parels op een kleed te droogen gespreid, en zoekt men de parels er uit. Het wasschen der schelpen, en het roeren van de vuiligheid, verwekt een stank, dien niemand verdragen kan, dan de daaraan gewende lieden, die er geen den minsten hinder van hebben. De parels, die aan de schelpen vast zitten, worden

voor-

voorzigtig losgemaakt. De gezamenlijke parels worden eindelijk, door tien in elkanderen gezette zeven, met gaten van verſchillende grootte, in tien verſchillende ſoorten geſcheiden.

Ongeſorteerd worden de parels het pond voor 80 P. St. verkocht. Als men ze geſorteerd heeft, klimt de prijs met derzelver grootte, vorm en kleur, in eene Geometriſche proportie op. De grootſte, offchoon gemeenlijk in andere opzigten de minst volkomene, worden door de Indiaanen voor de koſtelijkſte gehouden, en doorgaans aan de inlandſche Vorſten verkocht. De fijnſte van de tweede ſoort worden tot ſnoeren geregen, en naar Europa gezonden. Een ſnoer welgevormde, en ook anderzins voldoende, parels, ter grootte van eene middelbare erwt, kost tusſchen de 150 en 300 P. St., of elke zoodanige parel eene Guinje; maar een ſnoer parels, ter grootte van peperkorrels, tusſchen de 15 en 20 P. St. zoo dat elke zoodanige parel op 18 St. te ſtaan komt. Parels ter grootte van kleine musſchenhagel zijn zeer goedkoop; en men ſtampt ze dikwijls even als het parelgruis fijn, en maakt ze tot eene Compoſitie, waaruit men grootere parels vervaardigt. Tot zulk een namaken van echte parels bezigt men voorts, hetzij in vereening met parelgruis, of gansch alleen, de ſchubben van Europeeſche vischjes, die zich door derzelver parelkleur onderſcheiden.

De bijzondere pachters, dat ook al zwarte

Kooplieden zijn, winnen somtijds grootelijks, wanneer de booten, welke zij in dienst hebben, eenige groote parels opleveren; en zij verkoopen meermalen een deel der oesters door elkanderen aan wederom andere zwarte Kooplieden, die alsdan in de loterij deelen, en wier loten dikwijls den daarvoor betaalden prijs, van een fanum voor tusschen de 2 en 6 oesters, en de verdere kosten, niets opbrengen.

De oesterbanken vloeijen over van haaijen; maar zelden komt er aan de duikers een ongeluk over. Die onthouding der roofgierige dieren wordt door de bijgeloovige inlanders aan de bezweringen toegeschreven, tot welker plegtige verrigting er twee Toovenaars (door MARCO PAOLO reeds vermeld, en *Abrajamin*, of *Abtamjam*, genoemd) bij de visscherij toegelaten, en door de booslieden en duikers voor die moeite met oesters uit hun aandeel betaald worden.

IN-

INDOSTAANS

BESCHRIJVING VERVOLGD.

De kust van Kaap Ramen tot de punt Calymere heet *Martwar* en *Tondiman*. Men vindt aldaar de steden Tondy en Cottapatam, die slechts door inlandsche schepen bezocht worden. Op de punt Calymere staan er twee Pagoden. Een weinig ten Zuiden van haar neemt het Koningrijk Tanjore een aanvang, dat zich tot aan de rivier Coleron uitstrekt. De oever is zoo laag, dat men, hem op zee naderende, in het eerste slechts de toppen der kokospalmen ziet, welke hem bedekken.

Negapatam, eene faktorij, welke de Engelschen in 1781 aan de Nederlanders ontnamen, en vervolgens behielden, ligt nabij eene kleine kreek, welke twee monden heeft, die een eiland aan zee omvatten. Die kreek is voor de kleine kustvaarders genaakbaar, welke hier eenen aanmerkelijken handel drijven. Voorbij het Engelsche fort is er een zwarte Pagode; en verder heen zijn er vijf witte, die tot verkenningsteekens dienen. Ten Noorden van dezelve ligt de Indische stad Nagore, eene der handelrijkste plaatsen van de kust. Zij heeft eenige schepen van tusschen de 100 en 200 ton, welke haar toebehooren, en waarmede Indische zeelieden, van den naam van *Chulia's*, op Sumatra, Malacca, en andere plaatsen ten Oosten

der Baai van Bengale varen. De uitvoer van Nagore beſtaat uit ſtukgoederen, rijst, areek, enz.

Karikal, is eene Franſche faktorij, aan eene kleine rivier, met eene overdwars loopende bank in haren mond. Het Franſche grondgebied ſtrekt zich hier langs de kust 2 uur, en landwaarts in een uur ver uit.

Tranquebar, bij de inlanders *Tirangapuram*, de voornaamſte vastigheid der Denen in Indie, ligt aan eene rivier met eene bank in den mond. De ſtad der blanken heeft een muur om zich heen, en wordt door de citadel Danesborg gedekt. Binnen dezelve beſtaat de bevolking uit 100 Europeërs, 200 Mistyzen, en 8000 inlanders. Het gezamenlijke Deenſche grondgebied alhier is 10 vierkante uren groot, en van eene gracht omgeven.

Digt aan den mond der rivier Cavery ligt het Indiſche dorp Caverypatam, en verder ten Noorden het inlandſche fort Devicotta, op een eiland in den mond van de rivier Coleron, welke in het land van Coorga ontſpringt, en even als de Ganges door de Hindoos vereerd wordt, die op hare oevers eene jaarlijkſche plegtigheid, ter gedachtenis van het huwelijk der Godheid Renganadan met de Godin der rivier, vieren. Op een kleinen afſtand van het fort vindt men landwaarts in de vier Pagoden van Chalambaram, die zoo heilig geacht worden, dat de Hindoos het volgende in den mond plegen te hebben: om eene plaats in

den

den hemel te verwerven, behoeft men flechts *Chalambaram* te heeten, eene bedevaart naar Ramisseram te doen, of aan Jagernaut te denken. De gezegde Pagoden beflaan een vierkant van een half uur, zijn ganfchelijk van gehouwen fteen gebouwd, welke 15 uur ver uit de Ghauts is aangebragt, en heeft om zich heenen eene ftad, welker inwoners uit Prieſters van de Pagoden beſtaan, of uit lieden, die de menigvuldige Pelgrims van voedſel en huisvesting voorzien.

Porto Novo, bij de inlanders *Perangipetti*, is eene groote Indiſche ſtad, aan eene rivier, die voor klein vaartuig bruikbaar is. De reede alhier is de beste aan deze kust, en wordt van den Zuidkant door eene droogte gedekt. De plaats drijft door middel van Chulia's veel handel in dezelfde voorwerpen, als Nagore. De Engelſchen en Denen houden hier faktoors, ten behoeve van hunnen handel op de plaats.

Goudelour, of Cuddalore, is eene groote Indiſche ſtad, aan eene rivier, met eene zandplaat in den mond. Versch vleesch, inzonderheid varkens en hoenders, mitsgaders groentes en vruchten, zijn hier in overvloed te bekomen. Eene mijl ten Noorden der plaats liggen de puinhoopen van het fort S. David, dat men in 1784 als nutteloos heeft doen ſpringen.

Pondicherry, de voornaamſte vastigheid der Franſchen in Oostindie, ligt aan de rivier Arian Kupain, welke bij den regen-Mouſſon nog flechts

klein vaartuig toelaat. De reede is beter, dan die van Madras; en men kan er, in tusschenvakken van stilte, zelfs met scheepsboepen aan wal komen; maar dit wordt zelden beproefd, daar er steeds inlandsche booten in gereedheid zijn. Het Fransche grondgebied alhier is ongeveer 20 vierkante uren groot.

De Stad der blanken aan zee bevat ongeveer 80 Europeesche huisgezinnen. Zij is door eene thans genoegzaam gevulde gracht van de Pettah, of Zwarten stad, afgescheiden. Deze laatste heeft eene bevolking van 80,000 inlanders. De vestingwerken plagten even schoon als sterk te wezen, maar werden, bij de herhaalde wegneming der plaats, in 1761 en 1778, ten deele vernield; en die vernieling werd in 1793 voltooid. Er is thans van al die werken geen spoor meer overig; en er mogen, volgens den Parysschen vrede van 1814, geene nieuwe worden aangelegd. Het land is 3 mijl achter Pondicherry zoo hoog, dat men het uit zee op den afstand van 8 uur reeds kan zien.

Alamparva werd door de inlandsche Vorsten in 1750 aan de Franschen gegeven, die er een fort stichtten, dat in 1760 door de Engelschen weggenomen en geslecht werd. Verscheidene putten verschaffen er goed water, dat aan deze kust in de nabijheid der zee anders zeldzaam is. De Pettah is van eene aanmerkelijke uitgestrektheid.

De Nederlandsche faktorij Sadras ligt aan den mond

mond der Palarra, en plagt een fort te hebben, dat door de Engelſchen in 1781 werd vernield. Ten Noorden der plaats vindt men de zeven Pagoden van Moolivaram, of Mahabalipooram, van welke er vier in eene vallei aan den voet van hoog land gebouwd zijn. De vijfde ſtaat op eene hoogte, en de zesde aan het ſtrand. De zevende, op eene klip, ¼ mijl van den wal, is na genoeg weggeſpoeld, en bevond zich voormaals digter aan land; want de zee maakt hier inbreuk op de kust (N).

In de inlandſche ſtad Covelong had de Oostenrijkſche O. I. Compagnie van Oſtende, tijdens haar beſtaan, een fort, dat ſints lang in puinhoopen ligt.

St. Thomas (*), bij de inlanders *Meliapour*, wend, zoo als het thans is, door de Portugezen aangelegd, en wordt nog ſteeds door basterd-Portugezen bewoond, welke er eenen aan den Aartsbisſchop van Goa onderhoorigen Bisſchop, eenige kerken en een Franciskaner klooster hebben. Eenige Engelſchen van het ſlechte 3 mijl verder gelegene Madras wonen ook alhier; en de weg tusſchen S. Thomas en Madras wordt door de

(*) Dezen naam ontving de plaats, om dat men den voorgemelden S. THOMAS hier gemarteld achtte. Deszelfs graf werd, volgens WILLIAM VAN MALMESBURY, in 883 door den Engelſchen Bisſchop van Sherborn, dien Koning ALFRED derwaarts zond, bezigtigd.

de Europeanen en rijke inlanders geſtadig bereden. Ongeveer twee mijl van zee verheft zich de S. Thomas-berg, waarheen de Catholieken, Hindoos en Muſulmannen, gelijkelijk in bedevaart haan. Er is op denzelven een Indisch fort en een Engelſche kruidtuin.

Madras, of het Fort S. George, de voornaamſte vastigheid der Engelſchen aan de kust van Coromandel, en het tweede der drie Preſidentſchappen van Indie, waarvan dat van Calcutta het eerſte, en dat van Bombay het derde is, beſtaat uit eene geregelde vesting aan den oever, van welke er intusſchen een baſtion weggeſpoeld is. Zij heeft tot hare verdediging 2500 ſtukken geſchut, en aan den zeekant drie lagen boven elkanderen, welke intusſchen van geenen anderen dienst ſchijnen te kunnen zijn, dan om aan de ſchepen op de reede eene zeer onvermogende beſcherming te verleenen. Binnen de vesting bevinden zich al de publieke gebouwen der Compagnie, de kantoren der Kooplieden, eene kerk, eene ſociëteit, enz. De Zwartenſtad wordt, door eene opene ruimte (esplanade) van 2 mijl, van de vesting afgeſcheiden. Men begroot hare bevolking op 80,000 menſchen; Hindoos, Muſulmannen, Armeniers, Aziatiſche Portugezen, en eenige weinige Engelſchen, die niet in dienst bij de Compagnie zijn. Die ſtad is ook eenigermate verſterkt. Men telt in het Fort S. George en de Zwartenſtad gezamenlijk ongeveer 5000 Europeanen, even zoo vele

Mis-

Mistyzen, en 500 Armeniers; al de overige bevolking beſtaat uit inlanders.

De reede van Madras is de ſlechtſte van Indie. Er gaat aldaar ſteeds eene geweldige dijning, en zulk eene branding, dat de ſloepen der ſchepen er nimmer aan wal kunnen komen, en men er gevolgelijk, even als te Pondicherry, alle gemeenſchap met de ſtad door middel van vaartuig drijft, dat den naam van *Maſula booten* voert. Hetzelve heeft zeer breede boorden, waarvan de planken met koorden van coir aaneengenaaid zijn, en het gaat zoo weinig diep, dat het over de ondiepte langs den oever henen kan. De ſtuurlieden dezer booten zetten de roeijers, naar het gene de branding vordert, al ſterker en ſterker aan, of houden ze tegen, door middel van een zang; gelijk als men dit door gansch Indie henen doet, en hetzelfde bij de oude Grieken in gebruik was. De behendigheid en ondervinding van allen te zamen, die van hunne jeugd af tot dat werk opgeleid worden, is ſoms nog ontoereikende; en zelden gaat er een jaar zonder ongeluk voorbij. Als de branding buitengemeen hoog gaat, worden de Maſula booten door dusgenoemde *Catamarans*, of vlotten van drie balken, met twee man daarop, gadegeſlagen; dat het leven van menigen mensch heeft gered. Die Catamarans voeren een zeil, en worden ook tot visſchen gebruikt. Zij ſteken des morgens met den landwind eenige uren ver in zee, en keeren des namiddags met den zeewind terug.

terug. Men vindt omſtreeks Madras, en langs de verdere kust van Coromandel, 1000 verſchillende ſoorten van visch, doch van elke ſoort ſlechts weinig, zekerlijk uit hoofde van de geweldige beweging, welke er aldaar in het water heerscht.

Ten Zuiden van Madras breidt er zich eene effene vlakte uit, op welke de Engelſchen een groot aantal fraaije huizen hebben, en aan welker Zuidelijk uiteinde Chepauk, het paleis van den Nabob van Arcot, bijkans geheel in het geboomte verholen ligt.

Ennore is een dorp aan een zout meer, 8 uur ten Noorden van Madras. Het meer vloeit over van visch en oesters. Deze laatſte krijgen de Madraſſer Engelſchen van daar; en zij komen zich er met viſſchen en zeilen verlustigen.

De Nederlandſche faktorij Pulikat is vermaard van wegens hare halsdoeken, welke door gansch Amerika henen gaan, en het kostelijkſte van den opſchik der vrouwen van Mexico en Peru uitmaken. Het gewezene fort, dat in puinhoopen ligt, en niet herſteld mag worden, plagt den naam van *Geldria* te voeren. Het hooge land achter Pulikat levert brandhout op, dat met booten, langs een gegraven kanaal, binnen door naar Madras wordt gevoerd.

Armagon, of Duraspatam, was voor Madras de voornaamſte vastigheid der Engelſchen aan de kust van Coromandel, en werd in 1628 beſchreven,

ven, als eene faktorij, die van 12 stukken geschut voorzien, en met 25 faktoors, of soldaten, bezet was.

Kistnapatam, of Kalitore, is een inlandsch dorp; zoo als Divelan, Carera en Gondegam. De rivier van dit laatste dorp is de grens der kust van Coromandel; en die van Golkonda neemt hier een aanvang, en wordt bij de Engelsche O. I. Compagnie als de Noorder helft van het Presidentschap van Madras beschouwd.

Het dorp Mootapilly ligt eene halve mijl landwaarts in. Petapilly is een zandig onbewoond eiland, digt aan den wal, voor de inlandsche stad Nizampatam.

De rivier Kistna ontspringt in de Ghauts, en ontlast zich, na eenige andere rivieren te hebben opgenomen, langs eenige takken, welke aan de kust eene eilandenreeks vormen, die 16 uur lang is. Haar slijk heeft voorts eene aan de kust evenwijdige bank gevormd. De naam *Kistna*, of *Krishna*, die *zwart* beteekent, is die van VISHNU in deszelfs negende vleeschwording. Daar nu de rivier denzelven ook voert, wordt zij door de Hindoos heilig geacht. Een tak van haar vormt het eiland Ampeac, bij de inlanders *Ampsae-divi*; alwaarom de Europeanen aan deszelfs uiteinde den naam van *Point-divi* gegeven hebben. Aan dien riviertak ligt Masulapatam, een zeer sterk fort, en het voornaamste tusschen Madras en den Ganges. De Zwartenstad van dien naam ligt 12½ mijl ten N. W.

W. van het fort, en is van de moerasſen der Kiſtna omgeven. Men nadert haar langs een dijk, die 6000 voet lang is. Zij bevat veel volks. Het fort werd in 1759 ſtormenderhand aan de Franſchen ontwrongen. Hetzelve heeft 10 uur ten Noorden van zich de inlandſche ſtad Narſipore, waar er weinig omgaat.

De Godavery ontſpringt ook in de Ghauts, en ontvangt eenige rivieren. Hij verdeelt zich in twee takken, die langs verſcheidene monden in zee vallen. Ook deze rivier wordt heilig geacht, en door ontelbaar vele Pelgrims bezocht. Yannaon ligt aan een tak van die rivier, welks mond met eene dwarsbank bezet is, en een klein eiland vormt. Hier hebben de Franſchen hunne voornaamſte Noordelijke faktorij tot den aankoop van ſtukgoederen. Hun grondgebied bevat er ongeveer 6000 zielen. Aan een anderen tak van den Godavery, op welks bank er 13 voet water ſtaat, ligt Coringa, de eenige plaats aan de Oostkuſt des ſchiereilands, waar een ſchip van boven de 200 ton, gedurende den Z. W. Mouſſon, eene reparatie van eenigen duur kan ontvangen. In dat ſaizoen is de Coringa baai zoo effen van water, dat een ſchip er op ſtrand gehaald kan worden. Het is gevolgelijk de groote timmerwerf tot het bouwen en repareren van inlandſche Koopvaarders. De rivier op ligt de ſtad Ingeram, in welke de Engelſche O. I. Compagnie een Reſident heeft, om ſtukgoederen op te koopen, daar dit eerst dat

ſtre-

ſtieken van Indie is, waar dezelve wel het meeste vervaardigd worden.

Jagernaut - Poram, of Cocanara, is een inlandsch dorp, dat eene mijl ten Oosten van zich eene rivier heeft, in welker mond er eene bank ligt, maar welke inlandsch vaartuig toelaat, en daardoor wordt bezocht. Verder ten Noorden houdt de kust op laag te wezen, en neemt eene reeks van hooge bergen, welke langs haar henen tot aan Ganjam loopt, een aanvang.

Vazagapatam ligt aan eene rivier met eene bank, waarop er 10 voet water ſtaat, maar de gronden verloopen; en er gaat aldaar bij de Ebbe veel branding. Bimlipatam, Chicacole, Calingapatam, Aletor, Poondy en Berar, liggen aan kleine rivieren met banken, en er is op die plaatſen weinig vaart. Daarentegen ontvangt Ganjam, een klein Engelsch fortje vol volks, aan de Zuidzijde van eene groote rivier, veel bezoek van inlandſche Koopvaarders.

Manikapatam is eene aarden ſchans, aan het vaarwater naar het meer Chilka. Dit laatſte is de Noorder grens van het Preſidentſchap van Madras; en het ſtrekt zich 10 uur ver langs de kust uit, en ontvangt een der groote takken van de Mahamady, welke in het gebergte van Bundelcund ontſpringt. Eenige andere takken, verder ten Noorden, vormen lage houtrijke eilanden, op een van welke de vermaarde Pagode van Jagernaut ſtaat. Deze beſtaat uit drie groote gebouwen,

welke van verſcheidene kleinere omringd zijn. De ingang tot het voornaamſte gebouw loopt onder eene zeldzame piramide door, welke 344 voet hoog en vol beeldwerk is. Dezelve is uit blokken graniet zamengeſteld, van welke er ſommige 10,000 kubiek-voeten groot zijn. Het afgodsbeeld is van hout, met oogen van diamanten; en er komt 70 voet boven den grond een gedrochtelijke ſtier van ſteen buiten den muur uit. De drie Pagoden zijn van een muur van groote zwarte ſteenen omgeven, die geene kalk tuſſchen zich hebben. De geſchenken der Indiſche vorsten en bedevaartgangers overtreffen die van Loretto, ja bedragen jaarlijks ongeveer een miljoen P. St. en men begroot het getal der Pelgrims, die jaarlijks hier komen, op 100,000.

De rivier Cuttack, de voornaamſte tak der Mahamady, heeft ver landwaarts in aan zich eene eveneens genoemde ſtad.

Punt Palmyras, de Zuidpunt van Balaſore baai, is eene laage landpunt, welke met palmboomen bedekt is, en aan weerskanten van zich eene rivier heeft. Van die rivieren is de Zuidelijke voor kleine ſchepen bevaarbaar. De gezegde baai is zeer ondiep, uit hoofde van het zand, dat de Ganges er in werpt, zoo dat er drie uur van den wal ſlechts 7 of 3 vadem waters ſtaat, en de zandplaten, bij laag water, ſoms een $\frac{1}{2}$ mijl van den wal af droog liggen. De oevers der baai zijn laag, en met kokospalmen beplant. Zij zijn van

ve-

vele kreken, of rivieren, doorsneden. Van deze wordt de Kanak, 2 uur ten N. W. van Punu Palmyras, door inlandsch vaartuig, dat van daar rijst naar Madras voert, bij den N. O. Mousson sterk bezocht. Balasore, aan de rivier Berry-Beljam, is ook eene plaats van sterken inlandschen handel, en heeft Engelsche, Nederlandsche en Fransche, faktorijen. De inwoners bestaan meestal uit Hindoos, en voorts uit Portugezen en Armeniers. Bij hoog water is de mond der rivier voor schepen van 100 ton bruikbaar. De reede is de wone standplaats der loods-schepen, van welke alle Koopvaarders, die naar Calcutta bestemd zijn, loodsen aan boord nemen. Aan de N. O. zijde der baai liggen de dorpen Pipley en Ingellee. Bengale wordt gerekend, bij de kreek of rivier van Pipley een aanvang te nemen.

De Ganges, bij de inlanders *Padda* en *Burragan-ga*, of *de groote rivier*, wordt door twee stroomen gevormd, welke in de bergen van Thibet ontspringen. Die beide stroomen nemen eenen Westelijken loop, ja rigten zich eenigzins Noordwaarts, tot dat zij het groote gebergte Himmaleh bereiken, dat hen Zuidwaarts aan doet wenden. Nu vereenen zij zich welhaast, en vormen den Ganges. Dit groote water baant zich met geweld een weg door een deel van dat gebergte heenen, en

ſtort door een berghol in een bekken aan den Zuidelijken voet der Himmaleh. Zich tusſchen dat hol en den mond van eene koe eenige gelijkheid verbeeldende, eerbiedigen de Hindoos de daaruit ontſpringende rivier, even als dat dier. Na uit die tweede bron te voorſchijn te zijn gekomen, kronkelt de rivier door het ruwe land van Sirinagur henen, tot dat zij, na een loop van 800 mijl, bij Hurdwar door eene opening eens vooral aan het bergachtige land ontworstelt, en de vlakte van Bengale intreedt. De breedte en diepte van die rivier, bij haren loop door Bengale verſchilt grootelijks. Zij is dan eens 3, dan eens ½ mijl breed, en op ſommige plaatſen waadbaar, maar, 500 mijl van zee af, in haar vaarwater, als zij op haar laagſte is, nog 30 voet diep. In het drooge ſaizoen loopt zij 3 mijl in een uur af, en in het vochtige wel 5 mijl.

De Ganges verdeelt zich, 300 mijl van zee, in twee groote takken, die al breeder en breeder worden, en zeewaarts aan, al meer en meer van elkanderen afwijkende, eene Delta vormen, welker benedenſte of kustzijde 200 mijl lang is, en in welke er aldaar ongeveer 20 openingen zijn; daar het geheel aan den zeekant uit lage ſchorren beſtaat, welke met een houtgewas van den naam van *Sundry* bezet zijn; alwaarom die ſtreek de *Sunderbunds* heet.

De Westertak van den Ganges verdeelt zich in kleinere onderdeelen, van welke de twee Weste-

lijk-

lijkſte, *Coſſimbuzar* en *Jellinghee* genoemd, zich wederom vereenigen, en digt aan zee den naam van *Hoogly*, of *Hughly*, aanmemen. Dit is de eenige tak van den Ganges, welke tot aan het binnenſte einde der Delta bevaarbaar is.

Voor den mond der Hugly liggen er twee langwerpige zandplaten, de *Ooster* en *Wester zeeriffen* geheeten, nevens eenige andere; en binnen den mond der rivier is de ſcheepvaart niet min hagchelijk, uit hoofde van menigvuldige banken, die geſtadig verloopen, en onophoudelijk opgenomen moeten worden, zoo men het vaarwater wel afgebakend houden wil; uit hoofde waarvan het loodſen er tot eene volkomenheid is gebragt, welke in elk ander oord der wereld onbekend is.

De Ganges begint in April te rijzen, en overſtroomt aan het einde van Julij het lage land aan weerskanten tot op 100 mijl van zijne oevers, daar hij 31 voet rijst. Omſtreeks het midden van Augustus begint hij te vallen, en in October is hij in zijn bed terug gekeerd; na een vruchtbaar ſlijk op de overſtroomde landen te hebben achtergelaten; en deze weldaad verontſchuldigt, in vereening met zijn majeſtueus voorkomen, eenigermate de Goddelijke eer, welke hij van de Hindoos ontvangt.

Benevens de menigvuldige banken, wordt de ſcheepvaart op de Hughly ſoms door een verſchijnſel gevaarlijk gemaakt, dat men *bore* noemt. Hetzelve wordt daardoor veroorzaakt, dat zware re-

gens de ſnelheid van den ſtroom vermeerderen, en de Vloed intusſchen daar tegen in worſtelt. Dit veroorzaakt eene zwelling, welke met eene kracht, waartegen niets beſtand is, in de rivier opdruischt, ſchepen van derzelver ankers rukt, en ze op de harde zandbanken (*) drijft, waar zij, zoo haast zij grond raken, door het geweld van den ſtroom derwijze over zijde gerukt worden, dat zij al hunne ankers verliezen. Men zegt zelfs, dat er aldaar somwijlen kleine ſchepen het onderſte boven over eene bank zijn gejaagd geworden, zonder ander letſel, dan dat de masten er bleven ſteken; en dit is niet onwaarſchijnlijk, als men overweegt, dat de bore eene ſnelheid van 20 mijl in een uur heeft, en de golven, die over de banken henen rukken, tusſchen de 12 en 15 voet hoog zijn. Het daarmede gepaarde gedruisch ſtaat aan dat van een grooten waterval gelijk. De bore begint ongeveer 80 mijl beneden Calcutta, en wordt de rivier op tot aan Hughly gevoeld.

De Hughly opvarende, laat men het eiland Sagor aan de regter hand. Hetzelve is lang, laag, met hout bedekt, en eene wijkplaats voor tijgers en kaimans. Het vaarwater loopt digt langs dat eiland henen; en, offchoon de rivier hier ſlechts 12 mijl breed is, ziet men den tegenoverliggen-

den

(*) De banken beſtaan er alle uit eene ſoort van loopzand, maar de vaarwaters tusſchen dezelve zijn ſlijkig van bodem.

den oever niet, voor dat men nevens Ingelie komt, zoo laag is die oever. De naaſte plaats aan de laatstgenoemde, aan denzelfden kant der rivier, is Kedjeree; een dorp, voor hetwelke de oorlogſchepen gemeenlijk ankeren, en de groote Oostindiesvaarders hunne ladingen aanvullen, daar het verdere vaarwater tot aan Calcutta voor de zelve, als zij geladen zijn, geene genoegzame diepte heeft. Hooger op vindt men, aan den linker oever, Culpee, Diamant haven en Fulta. De twee eerſte plaatſen hebben reedes, waar ſchepen buiten den ſtroom kunnen ankeren. Tot dus ver zijn de oevers der rivier eenzelvig, en meestal rijstakkers. Fulta is een fraai dorp, waar er voor de ſchepen verſch vleesch en groentes te bekomen zijn. Hier beginnen de gezigten aan de rivier belangrijk te worden; inzonderheid prijkt de linker oever met eene aanhoudende reeks van Engelſche lusthuizen, tot aan Fort William, dat aan den oever der rivier gebouwd is, en de vertooning van eene fraaije ſtad maakt, welke van vestingwerken omringd is. Hetzelve bevat verſcheidene vierkante pleinen, en met ſteengruis gevloerde wandelplaatſen, die van boomrijen langs dezelve overſchaduwd worden, een fraai arſenaal, met wapenen voor 100,000 man, en al de noodige inrigtingen voor eene vesting van den eerſten rang, inzonderheid eene geſchutgiererij.

Tusſchen Fort William en Calcutta ligt er ſlechts eene effene vlakte van ½ mijl breedte. De

gezegde zetel van het opperbeſtuur van Engelsch Indie is, uit hoofde van de kronkels der rivier, 100 mijl varens van zee verwijderd, en verdient, uit aanzien van deszelfs grootte en pracht, de eer van de hoofdſtad van zulk eene groote heerſchappij te zijn.

De huizen der Europeanen zijn er veelal in den Griekſchen trant gebouwd, en even fraai van ſtijl, als gerijfelijk, en naar de luchtſtreek geſchikt. De Pettah, of Zwarten ſtad, beſtaat daarentegen uit ellendige hutten van gebakken ſteen of leem. De ſtraten zijn er eng en morſig. Het *Gouvernements-huis*, zoo als men het zedigelijk noemt, is een allerheerlijkst paleis, tijdens het bewind van Lord WELLESLEY (*) met zware kosten gebouwd; maar het is opmerkenswaardig, dat men te Calcutta ſlechts twee Protestantſche Kerken heeft; terwijl de bedehuizen der Portugeeſche Catholieken, en de Moskees en Pagoden, er ontelbaar zijn. Er is inmiddels aldaar een fraaije Schouwburg, eene Wisſelbank, Societeitshuizen, en andere gebouwen van vermaak, of noodzakelijk gebruik voor den handel, enz.

Het

(*) Dezen kent men, onder anderen, uit het meergemelde *Leven* van zijnen broeder, en van elders den Biſchop dien de Episcopale Kerk van Calcutta onlangs ontvangen heeft, en van wien men zich, voor den tot dus ver daar en elders deerlijk verwaarloosden Protestantſchen Godsdienst te regt veel goeds belooft.

Het oude fort, dat de Engelſchen er in 1698 bouwden, wordt thans tot een Tolhuis gebruikt. In hetzelve is het al te vermaarde hol, waar er in 1756 van 140 gevangene Engelſchen 123 ellendig verſtikten. Eene kleine kolom vereeuwigt dat bewijs der wreedheid van SURAJA DOWLA. Men ſchat de bevolking van Calcutta op 700,000 zielen. Er is aldaar een Genootſchap van fraaije letteren, wetenſchappen en kunſten, een kruidtuin en andere openbare inrigtingen. De lucht wordt er niet gezond geacht, daar er in de nabuurſchap vele ſtilſtaande waterplasſen en moerasſen zijn, en daar het digte gewas van vruchtboomen, dat de ſtad omringt, er den vrijen luchtsomloop hindert. Calcutta heeft verſcheidene timmerwerven voor Koopvaarders, waar men op de de volkomenſte wijze ſchepen van 1000 ton bouwt.

De rivier al hooger op ſtevenende, ontmoet men Barnagore, een dorp op den Oostelijken oever, waar de Nederlanders eene dusgenoemde *logie* plagten te hebben. Serampole, op den anderen oever, 10 mijl boven Calcutta, is een Deenſche post van gering aanbelang, met eenige weinige faktoorshuizen, een inlandsch dorp, en eene batterij, om het ſalut te doen. Wederom op den Oostelijken oever ligt, 3 mijl boven Serampore, het Indiſche dorp Bankibazar, waar de gewezene O. I. Compagnie van Ostende eene faktorij had. Chandernagor, wederom op den anderen oever, is eene Franſche vastigheid, uit twee aan de rivier even-

wijdige ſtraten beſtaande, welke eene mijl lang zijn, en van dwarsſtraten doorſneden worden. Het geſlechte fort mag niet herbouwd worden. Chinſura, de voornaamſte vastigheid der Nederlanders in Bengale, ligt ook op den Westelijken oever, en bevat een aantal wijd vaneen ſtaande goede huizen, welke van een aarden wal omringd zijn. Het fort Gustavus is er geheel vervallen. De inlandſche ſtad Hughly ligt 2 mijl van hier, ſtrekt zich drie mijl ver langs de rivier uit, en heeft eene ganſchelijk vervallene aarden ſchans. Bandel, een inlandsch dorp van aanmerkelijke uitgebreidheid, 3 mijl boven Hughly, bevat eene onbeduidende vastigheid van de Portugezen.

De Delta, welke de Ganges ten Oosten van den mond der Hughly vormt, wordt, behalve de vermelde 20 openingen, door een aantal zijdelingſche kreken doorſneden, welke door de inlanders bevaren worden, maar aan de Europeanen weinig bekend zijn. De bewoners der eilanden, welke door die kreken en de riviermonden gevormd worden, voeren den naam van *Mollingahees*, of *Zoutverzamelaars*; want er wordt op die eilanden door uitwaſeming veel zout gevormd. Het is een vreedzaam ſlag van menſchen, dat gaarne allen mogelijken bijſtand aan de ſchepen verleent, welke hen uit misrekening nopens den koers genaken, of genoodzaakt zijn, om er levensmiddelen te zoeken. Al, wat dezelve er kunnen vinden, beſtaat intusſchen in rijst, en een weinig water. Want van dit laatſte bezit men op de Sunderbunds ſlechts

slechts het gene men in den regentijd opzamelt. Hoenders heeft men er ook; maar dezelve zijn tot offers voor den GANGIE-SAHIB, of God der wouden, bestemd, door wien men tegen het wild gedierte beveiligd wenscht te worden. Vele hoenders dwalen van de zoutwerken af, en worden wild. Dikwijls hoort men in de bosschen hanen kraaijen, en denkt men alsdan, daar menschen te vinden; maar, wanneer men deze nu gaat opzoeken, vindt men, in plaats van dezelve, bloeddorstige tijgers of luipaarden.

De Burrampooter heet dus, bij verbastering van het Sanscritsche *Brahma-pooter*, of *Zoon van Brahma* Deze rivier ontspringt aan den anderen kant van het gebergte, waaruit de Ganges voortkomt, en loopt in het eerste Oostwaarts aan, met een snellen stroom door Thibet henen kronkelende, en den zoom van het grondgebied van Lahsa bespoelende. Zich vervolgens naar het Z. O. rigtende, nadert hij tot op 200 mijl de Provincie Yunan, die tot het Westen van China behoort. Daarop wendt hij zich eensklaps Westwaarts, door Asfam henen, en treedt Bengale van den N. O. kant in. Daar loopt hij om de Garrow bergen henen. Hierop Zuidwaarts aan stroomende, ontmoet hij, na een loop van 200d mijl, bijkans 40 mijl van zee, den Ganges. In de laatste 60 mijl, voor dat hij zich met dezen vereenigt, heeft hij eene geregelde breedte van 4 of 5 mijl; en, na zich wederom van den Ganges te hebben afgescheiden, bekomt hij den naam van

Meg-

Megna, van eene rivier, welke veel kleiner, dan hij zelf, is, en door hem opgenomen wordt. Hij treedt buiten zijne oevers, en is aan eene bore onderhevig, welke aan die der Haghly gelijk is, maar zoo geweldig niet woedt.

Hij ontlast zich aan de kust van Chittagong, welke ten Oosten van de voorgemelde Delta een aanvang neemt, en tot het Gouvernement van Bengale behoort. Voor zijnen mond liggen er eilanden, van welke het Oostelijkste *Sundeep* heet, vruchtbaar is, en een overvloed van osen en geene tijgers bevat. Hetzelve heeft aan zijne Westzijde eene stad, en deze ten Zuiden van zich eene kreek, welke eene goede haven vormt.

Islamabad, de voornaamste stad aan de kust van Chittagong, ligt aan eene rivier, $2\frac{1}{2}$ mijl van zee, en telt onder zijne bewoners vele Aziatische Portugezen. Het heeft eenigen handel, en timmerwerven, waar er groote schepen gebouwd worden. Men maakt er ook zeildoek, van hennep, die er in de nabuurschap groeit.

Het eiland Kuttubdea, ten Zuiden der rivier van Islamabad, is 4 uur lang, laag en houtrijk. Het heeft aan de Oostzijde eenige kreken, van welke er eene, *Pilot Cotta* geheeten, het eiland in tweeën deelt, maar aan haren Westelijken mond eene bank heeft, op welke er slechts 5 voet water staat. Op de Zuidzijde des eilands is er versch water te bekomen. Ten Zuiden van Kuttubdea ligt het eiland Mascall, dat grooter en hooger van grond is.

HET

HET VASTE LAND TUSSCHEN INDOSTAN EN CHINA.

Ten Oosten van Bengale heet het Zuidelijke Azie gemeenlijk het *Schiereiland aan gene Zijde* van den Ganges, offchoon hetzelve, eigenlijk gefproken, evenmin een fchiereiland is, als Indostan. Onlangs heeft een Aardrijkskundige voor dat land den naam van *Indo-China* verzonnen; op grond van de fterke overeenkomst van deszelfs bewoners met de Chinezen, zoo in ligchaamsgeſtel, als in geaardheid, en omdat verfcheidene der gewesten, welke dat land bevat, voor en na onder de heerfchappij der Chinezen hebben verkeerd. Wij voor ons volgen de tegenwoordige Staatkundige verdeeling van het land, in het *rijk der Birmans*, het *Maleifche fchiereiland*, en het *rijk van Cochin-china*.

Dat gezamenlijke land was aan de Ouden bijkans geheel onbekend; en dezer kennis reikte, zoo als de *Inleiding* reeds vermeldt, niet voorbij eene groote golf (*Magnus finus*), welke door het *Gouden fchiereiland* werd bezoomd. Dit laatfte houden eenige Aardrijkskundigen voor het Maleifche; en gevolgelijk is de groote golf bij hen de Siamfche; maar een nader en oordeelkundiger onderzoek heeft het waarfchijnlijker gemaakt, dat

de

de Golf van Martaban het uiteinde van de Geographiſche kennis der Ouden was (*).

Toen de Portugezen in Oostindie verſchenen, was de zeekust ten Oosten der Baai van Bengale onder drie heerſchappijen verdeeld; als 1. die van *Aracan*, of *Rokhang*, tusſchen den Ganges en Kaap Negrais; 2. die van *Pegu*, of *Bagoo*, tusſchen de gezegde Kaap en Martaban; 3. die van *Siam*, tusſchen Martaban en de rivier van Tanasſerim, nabij welke laatstgenoemde het Maleiſche ſchiereiland een aanvang neemt. Siam reikte tevens langs de Chineeſche zee tot aan Cambodia. De oorlogen tusſchen deze onderſcheidene ſtaten hebben derzelver grenzen vervolgens, dan eens dus, dan eens wederom anders, bepaald, naar dat zij bij die oorlogen wonnen of verloren, en laatſtelijk zijn zij gezamenlijk tot het dusgenoemde *rijk der Birmans* vereenigd. Door dit ganſche land henen heeft de Godsdienstleer van BUDDA, onderſcheidenlijk gewijzigd, de overhand; en de onderſcheidene tongvallen van het gemeen hebben met de eenſijllabige taal van Thibet en China veel overeenkomst.

Toen de Portugezen meesters van Malacca werden, ſtrekte hunne invloed zich over de naburige landen uit, bijzonderlijk doordien zij de inlandſche Vorſten in derzelver oorlogen bijſtonden; en de Engelſchen en Nederlanders, die hen opvolgden,

(*) Zie de *Inleiding*, *I deel*, *blad.* 148.

den, ontvingen verlof, om faktorijen op te rigten, en eenen onbeperkten handel te drijven. Maar zij werden vervolgens, uit hoofde van eenig wangedrag, van die voorregten ontzet, en het werd aan alle Europeanen verboden, het land te betreden. Lang na die verbanning erlangden de Engelſchen en Franſchen wederom verlof ter vorming van handelsinrigtingen in het land van Pegu, en beiden hadden eenigen tijd lang eene faktorij te Syrian, en de Engelſchen nog eene op het eiland Negrais.

In het midden der jongstverloopene eeuw voerde het volk van Ava, of de Birmans, eenen geruimen tijd lang een krijg van twijfelachtigen uitſlag tegen het volk van Pegu; als wanneer de Engelſchen en Franſchen, door hun veranderlijk en dubbelzinnig gedrag, het verlof, om vasten voet in die landen te hebben, wederom verloren; en ſints dien tijd bepaalt zich de betrekking der Engelſchen tot dezelve bij de ſpeculatien van eenige bijzondere perſonen, die te Rangoon timmerhout ten bedrage van 200,000 P. St. koopen, dat zij met koopwaren uit het Westelijke Indie betalen.

Het Koningrijk Aracan bevat eene vallei, tuſſchen Ava en Bengale, door welke er eene rivier van aanmerkelijke grootte loopt (*). De kust is over

(*) De Naff eene aanzienlijke rivier, ſcheidt Aracan van het Engelſche grondgebied, en reikt Zuidwaarts aan tot aan het eiland Cheduba.

over het geheel bergachtig en ruw, met hout bezet, en naar het voorkomen schaarsch bevolkt; en de bewoners, die men ontmoet, zijn onvriendelijk. Hierom wordt die kust zelden door Europeanen bezocht; offchoon men zegt, dat zij handelsartikelen, als rijst, zout, ivoor en was, oplevert.

De rivier van Aracan is omstreeks haren mond eene der voornaamste van Indie, maar derzelver bovenste gedeelte is weinig bekend. De stad Aracan ligt aan dezelve op eenigen afstand van zee, en is van gering aanbelang. Zij bevat slechts eenige weinige huizen, uitgezonderd de gene, die in het fort begrepen zijn, dat uit drie in elkanderen vervatte vierkanten bestaat, welke elk van een een muur van tigchelsteen, ter hoogte van 14 voet en ter dikte van 8 voet, omringd zijn. Daarin staat het verblijf van den Rajah, dat van bamboes en stroo gebouwd is. Men kan slechts met groote booten tot hiertoe doordringen.

De plaatsen, welke de opmerkzaamheid aantrekken, als men langs de kust zeilt, zijn de Batanga of gebrokene eilanden; eene berg en klipachtige groep, voor den mond der rivier van Aracan, waar er zich zeeroovers en dieven ophouden; en het eiland Cheduba, verder ten Zuiden, dat, 8 mijl lang, en hoog en vruchtbaar, aan allerlei soort van levensmiddelen overvloed heeft; uitgezonderd aan rundvleesch, daar de eerbied voor het rundvee belet, dat hetzelve er ter markt

wordt

wordt gebragt. Het eiland wordt door een Rajah geregeerd, welke van dien van Arakan afhangt, en hetzelve bevat eene aanmerkelijke ſtad. Ten Zuiden van Cheduba ligt het eiland Ramree, dat ook vruchtbaar en wel bevolkt is, en eene goede haven heeft. Op die eilanden plagten er zich Franſche vrijbuiters te onthouden, die de baai van Bengale verontruſtten.

Ten Zuidoosten van Ramree eindigt eene bergketen op het vaste land het gene men op de Zeekaarten de *Kust van Aracan* noemt, en ten Zuiden van hetwelke de *Kust van Aya* op die Kaarten een aanvang neemt. Deze laatſte naam ſchijnt er intuſſchen ongeſchiktelijk gebruikt te worden, daar Ava een land is, dat, van zee verwijderd, ten Weſten door Aracan en ten Zuiden door Pegu wordt ingeſloten. De dusgenoemde *Kust van Ava* behoort derhalve eigenlijk tot *Pegu*. Zij is tot aan Kaap Negrais vrij hoog en ſteil, heeft regt op loopende oevers van roode aarde, en is met klein geboomte en kreupelbosch bedekt. Zij heeft eenige baaijen, maar geene bekende haven; en er loopen langs haar henen eilanden en ondiepten. Overigens zijn hare bewoners onvriendelijk.

Voorbij Kaap Negrais vormt de kust van Pegu, eene andere rigting nemende, den Noordelijken oever der golf van Martaban, welker N. W. punt 5 mijl ten Z. O. van Kaap Negrais de *Pagodes punt* genoemd wordt, omdat er eene Pagode op haar ſtaat. Deze oever beſtaat ganſchelijk uit la-

ge eilanden, welke uit het bezinkfel der groote rivier van Ava voortgekomen zijn. Die rivier, *Irabatty*, of *Irawaddy*, geheeten, heeft voorts de baai ook elders derwijze met flijk opgevuld, dat een fchip er buiten alle gezigt van het land aan den grond kan geraken. Dezelfde rivier verwekt er ferke en gevaarlijke ftroomen. De Vloed komt er van het Westen en rijst er 30 voet.

De bron der Irabaddy is nog onbekend, maar de rivier is 700 mijl ver landwaarts in bevaarbaar. In Junij, Julij en Augustus, kronkelt zij tragelijk over haar zandig bed henen; maar, als de regen aanvangt, zwelt zij geweldig, overftroomt zij 30 uren ver het land, en werpt eenen ontzaggelijken en fnellijk ftroomenden vloed van water uit.

De Westelijke tak der rivier heet *Perfaim*, of *Busfein*, naar eene ftad van denzelfden naam aan haren linker oever. In haren mond ligt het eiland Negrais, waar de Engelfchen eene faktorij plagten te hebben, en aan weerskanten waarvan er een vaarwater voor fchepen is.

Het Diamant eiland, 9 uur ten Z. Z. O. van Kaap Negrais, is laag, $1\frac{1}{2}$ mijl lang, met geboomte bedekt, onbewoond, en met een zandig ftrand gezoomd, dat door groene fchildpadden wordt bezocht.

De rivier van Pegu ontfpringt, volgens fommige berigten, in eene heuvelreeks niet ver van zee, heeft met de rivier van Ava gemeenfchap, en pleegt, even als deze laatstgenoemde, jaarlijks bui-

ten

ten hare oevers te treden. Er loopt dwars door haren mond eene zandplaat, op welke er bij de Ebbe ſlechts 2 vadem waters ſtaat; maar de Vloed rijst er 20 voet, en binnen de zandplaat is er eene diepte van 6 vadem, en blijft de rivier bevaarbaar tot aan Rangoon, 7 of 8 mijl ver landwaarts in. Deze ſtad bevat 80,000 inwoners, is van paliſaden en eene gracht omgeven, en heeft aan de rivier eene batterij van 12 ſtukken geſchut. De huizen ſtaan er op palen, die ze boven den grond verheffen. Zij zijn van hout en bamboezen gebouwd. De ſtraten zijn wel eng, maar gevloerd, en men houdt ze zeer zindelijk. Rangoon is eene der voornaamſte wijkplaatſen van lieden uit gansch Indie, die hunne ſchulden niet kunnen betalen. Van hier, dat men er een zeldzaam mengſel van natien en karakters vindt. Er zijn aldaar Malabaren, Mooren, Parſis, Armeniers, Portugezen, Franſchen en Engelſchen. De rivier is bijzonder geſchikt voor den ſcheepsbouw, daar zij weeke oevers heeft, het water er bij den Vloed ſterk rijst, en men er een overvloed van timmerhout vindt. Gevolgelijk hebben de Kooplieden van Engelsch Indie er vele ſchepen van 900 ton en daarbeneden doen bouwen.

Syrian, aan een tak der rivier van Pegu, was voormaals de plaats, welke het meeste door Europeanen bezocht werdt, die er faktorijen hadden.

Pegu, 90 mijl boven Rangoon, is ook eene

groote ſtad van hout, met een fort, en eene vermaarde Pagode van Shoemadoo.

De groote rivier Thaluayan, of Martiban, de *Sitang* der gewone Zeekaarten, ontlast zich in den hoek der golf van Martaban. Hare bron is onbekend, maar denkelijk, even als die der Irabatty, in de gebergten van Thibet te vinden. Zij ſcheidt de lage aangeſpoelde landen van Pegu van het hooge land af, dat op de Kaarten den naam van *Kust van Martaban* voert; offchoon het grondgebied van Pegu zich nog verder ten Zuiden, en tot aan 20° N. Br. uitſtrekt.

Het Koningrijk Siam reikt langs de golf van Bengale van 20° tot aan de landengte des Maleiſchen ſchiereilands op 10°. Er loopt langs deszelfs kust henen eene keten van hooge rotſige eilanden, welke menige goede haven ſchijnen op te leveren, maar, zelden bezocht wordende, ſlechts onvolkomenlijk bekend zijn. De Siammers gelijken, zoo in voorkomen, als in gewoonten, meer aan de Chinezen, dan de Birmans, die hun land meerendeels hebben ten onder gebragt; offchoon een deel van hetzelve nog onafhankelijk blijft. De eenige plaatſen aan de Westkust, die aan Europeers bekend zijn, beſtaan uit de volgende: Tavai, eene ſtad, 8 of 9 uur landwaarts in, aan eene rivier vol eilanden; Mergui, 6 mijl landwaarts in, aan de rivier van Tanasſerim, en voor kleine ſchepen genaakbaar, en voormaals in het bezit van eene Franſche faktorij; Tanasſerim, 20 mijl hoo-

hooger op, aan dezelfde rivier; eene groote inlandsche koopstad, die intusschen zelden door Europeers wordt bezocht.

De Archipel van Mergui vormt eene aaneengeschakelde keten, ter lengte van 135 mijl, welke tusschen 11° 25′ en 9° 5′ N. Br. langs de kust van Tanasserim henen loopt. Het vaarwater tusschen dezelve en het vaste land is van 5 tot 10 uur wijd; en de eilanden worden door naauwe, maar diepe, kanalen vaneen gescheiden. Dezelve zijn verschillend van gedaante, en sommige bergachtig en rotsig, andere vlak, maar alle vol geboomte, waaronder de *poon*, welke de Indianen tot masten gebruiken. Het gedierte schijnt er uit wilde zwijnen en herten te bestaan. Visch is er overvloedig; en de klippen zijn er met heerlijke kleine oesters bedekt. De voortbrengselen voor den handel bestaan er in *dammer*, *trepang*, eetbare vogelnestjes, leijen en marmer. Er zijn tusschen de eilanden vele voortreffelijke havenkommen begrepen, in welke de Vloed 12 voet rijst. De Noorder en Zuider eilanden, Domel en S. Mattheus, zijn de grootste, en aan het Noordeinde van de laatste vindt men de ruime en veilige haven van Hastings.

Het Maleische schiereiland, ten Z. O. van Siam, is 200 uur lang, en ten hoogste 40 uur breed (*).

Het

(*) De grensscheiding van het Maleische schiereiland

Het binnenland is er vol bergen, welke met ondoordringbare bosschen bezet, en naar allen schijn onbewoond zijn. De hoogste bergtop verheft zich ten Z. O. van Malacca, en voert den naam van *Ophir*. Die bergen bevatten tinmijnen, en er ontspringen op dezelve vele rivieren, welke meestal voor kleine, en sommige voor groote, schepen bevaarbaar zijn. De kusten schijnen onder zeven kleine Souvereiniteiten verdeeld te zijn; waarvan Queda, Pera en Salangore, aan de Westkust, Johore aan het Z. O. uiteinde, en Pahang, Trinsano en Patany, aan de Oostkust liggen. De eerste plaats aan de Westkust is Bangri, op 9°. Dezelve heeft veel inlandschen handel, maar wordt zelden door Europeers bezocht.

Janseylan, of Junkseylon, is een vrij groot eiland, van het Noorden naar het Zuiden 40 mijl lang en 15 mijl breed. Het hangt met het vaste land zamen, door middel van eenen lagen zandrug, die eene mijl lang, en $\frac{1}{2}$ mijl breed is. Dezelve loopt bij elken Vloed onder, en vormt ten Noorden van zich de havenkom van Papra, in welker mond er eene dwarsbank ligt, waarop er bij Springvloeden 20 voet water staat, daar hetzelve er alsdan 10 voet pleegt te rijzen. Het eiland

is niet juist bepaald. De smalle landtong, tusschen de Baai van Bengale en de golf van Siam, heet de *landengte van Kraw*. Hare minste breedte op 10° N. Br. is nog ongeveer 20 uur.

land verheft zich tot tamelijk hooge bergen, en heeft vele beken, die zich langs moerasſen vol Mangroves in zee werpen. Het binnenſte des eilands is wel bebouwd, en heeft wilde zwijnen en herten. De tamme dieren beſtaan er uit runderen, buffels en geiten. Gevogelte is er niet overvloedig. De bevolking van ongeveer 12,000 inwoners beſtaat uit Siammers. De Birmans hebben eenige vruchteloose pogingen gedaan, om het eiland te bemagtigen; en hetzelve ſchijnt thans van het Siammer gouvernement op het vaste land nevens hetzelve af te hangen.

De eilanden ten Zuiden van Janſeylan zijn: 1. Pulo Panjang, of het Lange eiland, 8 uur lang en 2 uur breed, vruchtbaar en aangenaam; 2 en 3. Pulo Bouton en Pulo Balam, twee groote en hooge eilanden, van welke het eene eenen koepelvormigen top heeft, dien men 20 uur ver kan zien; 4. Pulo Pera, eene hooge, ronde, onvruchtbare klip, nagenoeg midden in het vaarwater van den mond der Straat van Malacca, en het gewone punt, waar men zich verzamelt, om uit de Straat zee te kiezen; 5. Pulo Lancavy, een groot eiland, digt aan den vasten wal; 6. Pulo Ladda, of het Peper eiland, 5 uur van den vasten wal, en tegen over de bevaarbare rivier Purlis. Dit is eene zeer geſchikte plaats ter bekoming van water en hout, en er zijn aan de Oost en Z. W. zijden des eilands goede havens; maar de bevolking beſtaat er uit Maleiſche zeeſchuimers.

Queda, of Qualla Batrang, eene der voornaamſte handelplaatſen van het Schiereiland, ligt op 6° N. Br. Er loopt door den mond van derzelver rivier eene ſlijkbank, met 12 voet waters bij Springvloeden, maar hooger op voor ſchepen van 300 ton bevaarbaar. Hare oevers zijn moerasſig, en omſtreeks haren mond met *Jungle* bedekt. Er ligt aan haar, 7 mijl van zee, een tigchelſteenen fort en dorp, *Alleſtar* genoemd, en het verblijf van den Rajah, met ongeveer 300 huizen, en eene bevolking van Chinezen (*), Maleijers en Chulias. De handel is er, ſints den aanleg der Britſche vastigheid op het Prins van Wallis eiland, zeer verminderd. Levensmiddelen, inzonderheid rundvleesch en gevogelte, zijn er, even als vruchten en groentes, in overvloed te bekomen.

Qualla Moorba, 6 uur ten Zuiden van Queda, is eene groote, diepe en ſnelſtroomende rivier, met eene groote zandbank voor zich. Nog verder ten Zuiden heeft de Pry aan haren mond eene ſtad, welke, regelijk met een diſtrikt, de rivier 18 mijl op, en 3 mijl breed, in 1800 door den Rajah van Queda aan de Engelſche O. I. Compagnie afgeſtaan werd, en aan het beſtuur van het Prins van Wallis eiland onderhoorig is.

Dit

(*) Chinezen vindt men in bijkans al de voornaamſte Maleiſche ſteden gevestigd; zoo wel als te Batavia, en op vele andere plaatſen van Nederlandsch Indie.

Dit eiland, het *Pulo Pinang*, of *Betelnoot eiland*, der Maleijers, heeft tusschen zich en de Maleische kust een vaarwater, welks naauwste gedeelte 2 mijl wijd is, en eene uitnemende haven-kom vormt, waar men van alle winden veilig ligt, behalve van den Noordewind, die hier nooit sterk waait. Dwars door den Noorder ingang loopt er eene slijkbank, op welke de minste hoogte van water 4 vadem is en de meeste 4½ vadem, maar binnen welke de diepte tot 14 vadem toeneemt. De Zuider ingang heeft onvaarbare slijkbanken, die intusschen een veilig vaarwater openlaten, dat door boeijen afgebakend en 3½ vadem diep is.

Het eiland is 5 uur lang, en tusschen de 2 en 3 uur breed. Aan den N. W. kant rijst het tot hooge heuvels, die met rijnig geboomte bezet zijn. Aan de Oostzijde is er eene groote plek van wel bebouwden vlakken grond. Het eiland heeft twee rivieren van aanmerkelijke grootte. De eene, *Pax* genoemd, kronkelt 20 mijl ver door het vlakke deel des eilands. Zij heeft in den mond eene dwarsbank van slijk, met 12 voet waters bij Springvloeden, doch booten kunnen haar vrij varen opvaren. De tweede rivier, *Telga Moodoo* geheeten, stroomt snellijk, vloeit dikwijls over, en heeft eene zandbank in haren mond.

Op de N. O. punt des eilands ligt het Fort Cornwallis, aan hetwelke er aanzienlijke sommen zijn te koste gelegd, maar hetwelke echter wei-

nig meer is, dan eene genoegzame verdediging tegen de Maleijers; en hetwelke tegen eenen geregelden aanval van Europeesche krijgskunde onbestand is. De stad, welke de Engelschen *George Town*, en de Maleijers *Panjang Panaiqûe* noemen, heeft eene aanmerkelijke uitgebreidheid, wijde en regte straten, en vele goede huizen. Er loopt digt langs haar heenen eene rivier, met eene goede kaai voor geladene booten, in welke er door middel van pijpen drinkwater wordt getapt. Men heeft er laatstelijk een Gouvernementshuis, eene gevangenis, eene kerk en eenige bruggen gebouwd, en andere verbeteringen gemaakt.

Pulo Pinang werd in 1787 door den Koning van Queda aan Kapitein LIGHT, die deszelfs dochter trouwde, geschonken, en door dezen aan de O. I. Compagnie overgedaan. Deszelfs ligging maakt het tot een verkieslijk vereenigingspunt voor de Britsche Chinavaarders, en tot eene wijkplaats voor des Konings schepen, wanneer zij bij den Mousson de kust van Coromandel moeten verlaten. Er werd een klein aantal Krijgsvolk uit Bengale afgezonden, om er bezit van te nemen; en, daar eenige Engelsche Kooplieden het tot de stapelplaats van hunnen Maleischen handel maakten, nam het, inzonderheid door de aankomst van Chinezen en Maleijers, schielijk in bevolking toe. In 1805 werd het tot een afzonderlijk Gouvernement gemaakt, en besloten, om er eene aanmerkelijke vastigheid aan te leggen. In 1801 be-

bestond de bevolking er, behalve het Europesche krijgsvolk, uit 10,000 inwoners, waaronder 2000 Chinezen, dat voornamelijk handwerkslieden of winkeliers zijn. De Maleijers, die onder de overigen den grooten hoop uitmaken, bebouwen het land, en telen er voornamelijk rijst, peper, areek en kokosnoten.

Schoon het eiland nog geen 5 graden van de Linie af ligt, is de lucht er ongemeen gematigd. De Zeewind, welke er des daags geregeld waait, mindert er de hitte, en de dampen, die door de houtrijke bergen aan getrokken worden, verdikken zich des nachts tot een sterken dauw, welke er een lagchend groen vereeuwigt, dat in het Zuidelijke Indie onbekend is. Een der bergen rijst tot eene aanmerkelijke hoogte steil op, en heeft op zijnen top, die eene vlakte van 120 voet middellijns vormt, een seinpost. Op die verhevenheid klimt de Thermometer zelden boven 75°, en hij valt des nachts tot 69°. In de stad houdt hij zich steeds tusschen de 85° en 75°. Onder eenige watervallen op dit heerlijke eiland, onderscheidt er zich inzonderheid een, door zijne schilderachtige woestheid. Hij werpt zich van eene rotsige steilte in een natuurlijk bekken, dat van regtstandige rotsmuren omgeven is, van welke er steile, en met immergroene struiken en hooge boomen bedekte, punten in de kom uitloopen, en eene geschikte wijkplaats voor DIANA en hare nimfen vormen, of voor THOMSONS meer belangrijke

MU-

MUSIDORA; „ om de heldere koelte van den vloed te genieten."

Pulo Pinang bevat geene roofdieren, noch eenig ander viervoetig wild, dan wilde zwijnen, het kleine dier, dat den naam van *zwijnhert*, en bij de Maleijers dien van *bubee-rousa*, voert, en den *bandicoot*, eene soort van rat; maar er zijn veel kaimans, en de termieten, of witte mieren, vermeiden er veel. Men ontvangt er een overvloed van gevogelte van de kust er tegen over; en men krijgt van daar buffels tot trekdieren, en van Sumatra paarden. Uit Bengale aangebragte schapen voorzien de tafels der Engelschen van vleesch. Vruchten zijn er zeer overvloedig, inzonderheid ananassen, die er in het wild groeijen, China's appels, limoenen, enz.

De haven bevat veel visch, inzonderheid platte. De klippen zijn met lekkere kleine oesters bedekt; en op de banken voor de rivièrmonden vindt men gemeene oesters. Kortom, alles loopt zamen, om dit eiland tot een der aangenaamste verblijven van gansch Indie te maken. Overigens heeft men er onlangs eene timmerwerf aangelegd, en een Oorlogsschip en een Indiesvaarder van 1000 ton gebouwd, waartoe het voornaamste hout er uit Pegu werd aangevoerd. De vloed rijst er 9 voet.

Op het vaste land schijnen de dusgenoemde rivieren Laroot en Pera groote zeearmen te zijn. De laatste ligt 20 uur ten Zuiden van het Prins van Wallis eiland; en er loopt dwars door dezelve

ve eene zandbank, met 10 of 12 voet waters, en binnen zich een slijkgrond, waar de scheepvaart door niets gehinderd wordt. De Nederlanders plagten eene faktorij aan dit water te hebben, om den uitsluitenden aanvoer van tin naar Malacca te verzekeren. Voor den mond der Pera ligt het eiland Dingding, en de Sambelongs, of Negen eilanden. Het eerste heeft aan zijne Oostzijde de puinhoopen van een Nederlandsch fort en eene goede waterplaats. De Arroas zijn twee groepen van rotsige eilandjes, welke met het geboomte bedekt zijn, dat aan de Spar gelijkt, door de Maleijers *Caioo-arro* genoemd wordt, en voornamelijk in zoute moerassen groeit. De Maleijers gaan er visschen en schildpadden vangen. Aan de N. O. zijde heeft de *lange* Arroa eenen fraaijen zandoever, en eene beek, die goed water oplevert.

Pulo Jarra en Pulo Varella zijn twee kleine eilanden, in het vaarwater der straat van Malacca. Het eerste ligt digtst aan den Maleischen oever, en het laatste aan dien van Sumatra.

Salangore, eene Maleische haven en vesting, aan den Zuidelijken oever van eene rivier, welke bij hoog water voor schepen van eene aanmerkelijke grootte bevaarbaar is, handelde voormaals sterk in tin; maar die handel is evenzeer naar het Prins van Wallis eiland verlegd geworden, als die van Malacca.

Deze vermaarde stad ligt aan de kleine rivier Cryforant, welke slechts door Maleische praauwen

wen kan worden bevaren. Zij werd door de Portugezen aan haren Vorst ontnomen, die zich toen te Johore (*) vestigde. Hier ontvingen deszelfs nazaten, 100 jaren later, de Nederlanders gunstiglijk; en dezen bemagtigden in 1641 Malacca, en versterkten er sints het door de Portugezen gebouwde fort, of de citadel van S. Paul, welke aan den linker oever der rivier op eene hoogte ligt, al de gebouwen van het bewind omvat, en sterk bezet plagt te wezen. Deze wordt, door middel van eene brug van eenige bogen, met de tegen over haar gelegene stad vereenigd, welke laatste ook versterkt is, voorsteden nevens zich heeft, en door ongeveer 100 Europeanen, 250 Mistyzen, 5000 Chinezen, 6000 Maleijers, en 600 Chulias, bewoond wordt. Het Nederlandsche grondgebied hieromstreeks bevat voorts nog slechts eenige Maleische dorpjes.

De reede ligt gansch open, en de ankerplaats voor groote schepen is 3 mijl van de stad verwijderd. Het land wordt, op een kleinen afstand van de stad, bergachtig. In de nabijheid der kust is hetzelve laag, en digt met hout bezet, dat geacht

(*) Dezen naam, en dien der rivier, spelt Z. E. de Generaal VAN DEN BOSCH eenigzins anders; en er heerscht over het geheel in de spelling der Oosterſche namen veel verscheidenheid bij de Europeërs. Ook ten opzigte van Malacca's tegenwoordigen staat, vergelijke men het werk van Z. E. met het schrijven van Kapitein TUCKEY.

acht zou kunnen worden, de ſtad ongezond te moeten maken; maar het is daarentegen eene der gezondſte plaatſen van Indie, dat nergens menigvuldiger voorbeelden van langlevende menſchen oplevert. Er was voormaals veel handel in tin, doch dit artikel gaat thans naar het Prins van Wallis eiland. Malacca is nogtans eene uitnemende plaats voor ſchepen, die ververſchingen noodig hebben; want van deze vindt men haast nergens meer overvloed en verſcheidenheid. Onder de menigvuldige vruchten, telt men er de uitnemende *mangouſtan*, welke Westelijker, dan Malacca en Sumatra, niet ſchijnt te worden aangetroffen.

De rivier Johore, nabij het uiteinde des Maleiſchen ſchiereilands, is van eene aanmerkelijke grootte, en heeft twee monden, welke door het groote eiland Sincapore gevormd worden. Aan haar ligt, 20 mijl van zee, de aanzienlijke inlandſche handelſtad van denzelfden naam, waar de Rajah zijn verblijf houdt, maar er zelden Europeanen verſchijnen.

Punt Romania, bij de Maleijers *Oojong-Tanah* geheeten, is de Z. O. punt van het ſchiereiland, en laag van grond; maar men verkent haar ligtelijk, doordien er zich ten Westen van haar een berg van den naam van *Barbuwet* verheft. Zij heeft nevens zich eene groep van rotſige eilandjes en klippen. Aan hare Westzijde ontlast zich de Rivier Romania, welke bij laag water in haren engen mond ſlechts 2 of 3 voet diepte heeft.

Punt

Punt Romania is de Oostergrens der Straat van Sincapore, welke uit de Straat van Malacca naar de Chineesche zee leidt. Aan dat uiteinde is het schiereiland onbewoond, met hout bezet, en de woonplaats van wilde olifanten, buffels, herten, zwijnen, apen, pauwen, enz. De rivieren zijn vol kaimans, en guanas, en de klippen met oesters bedekt. Midden in de Straat van Sincapore vindt men Pedro Branco, of de Witte klip, dus naar den drek der zeevogels genoemd, waarvan zij overdekt is. Zij is van blinde klippen omringd.

Voorbij Punt Romania is de kust ver Noordwaarts aan laag, houtrijk, en met een zandig strand bezoomd. Zij bevat geene plaats, die noemenswaardig is, maar heeft nevens zich eenige eilanden, van welke Pulo Tingy het Zuidelijkste is. Hetzelve verheft zich tot een zeer hoogen kegel. Aan deszelfs Noordzijde hebben de weinige bewoners hunne hutten, tusschen plantsoen van kokos- en plantaanboomen. Aan de Zuidzijde is er eene waterplaats.

Pulo Aore (Wawoor) is klein, en bestaat uit twee derwijze vaneen gescheidene bergen, dat men twee eilanden waant te zien. Het is met hout begroeid, en heeft aan de Z. W. zijde eene goede baai, met een Maleisch dorp; maar er is niets te bekomen, dan hout, water en kokosnoten.

Het Plantaan eiland, Pulo Pisang, of Pambeelen, bestaat, als Pulo Aore, uit twee bergen, die

die intusschen lager en kleiner zijn. Het is onbewoond. Pulo Timoam, of Teoman, het grootste eiland aan deze kust, is 10 mijl lang en 4 mijl breed. Het heeft op zijn Zuidelijk uiteinde twee spitse bergen, waaraan de Zeelieden den naam van *Ezelsooren* geven. Aan de Z. O. zijde vindt men er, aan eene goede zandige baai, een Maleisch dorp. Eene andere dergelijke baai aan de Z. W. zijde verschaft eene goede ankerplaats en versch water.

Nevens Pulo Varella, eene dorre klip, met dun gezaaide struiken, 10 uur ten Noorden van Teoman, houdt de vaste wal op laag te zijn, en vangt er eene hooge bergketen aan, welke tot aan Pulo Capas voortloopt. Aan dit gedeelte der kust ligt Pahang, voormaals eene groote handelplaats der Maleijers, die van daar areek, rotang en stofgoud, plagten uit te voeren. Bij eene andere inlandsche handelplaats, van den naam van *Tingoran*, wordt de kust wederom laag; en men vindt voorts aan deze Tringano, eene aanzienlijke stad, aan eene rivier, welke aanvankelijk voor schepen, die 12 voet diep gaan, en 3 uur ver voor klein vaartuig, bruikbaar is. Tringano is eene groote Maleische handelplaats, welke, met inlandsche praauwen, peper, was, dammer, en eenig stofgoud, dat men in het zand der beken vindt, uitvoert. Van de rivier Calantan, die verder ten Noorden in zee valt, drijven de Maleijers ook handel. Tusschen die rivier en Tringano liggen langs de kust de Re-

dang eilanden; eene keten, welke 10 uur lang, aan het vaste land evenwijdig, en onbewoond is. Zij levert peper, enz. op, maar wordt, daar zij geene haven heeft, zelden door Europeers bezocht.

Patany, aan eene baai, ten Noorden van eene Kaap van denzelfden naam, ontving voormaals veel bezoek van Portugezen, en de Engelschen hadden er in den aanvang der zeventiende eeuw eene faktorij. De stad is van palisaden omringd, en heeft eene goede haven. De Chinezen, die hier wonen, drijven met eigene schepen eenigen handel op Siam, Cochin-China, China en Batavia.

De Golf van Siam wordt aan de West- en Noordzijde door het Maleische schiereiland en Siam begrensd, en ten Oosten door Cambodia. Zij is tusschen 9 en 14° N. Br. begrepen, en heeft aan weerskanten van haren mond, Kaap Patany, en de Punt van Cambodia. In haar binnenste ontlast zich de rivier van Siam, of de *Meinam* (*Moeder der wateren*), welke uit dezelfde bergen, als de Ganges, geacht wordt te ontspringen. Zij is diep, snel van stroom en steeds vol water. In September vloeit zij over, en in December keert zij in haar bed terug. De grond bestaat nabij hare oevers uit door haar aangespoelde klei, en vormt groote rijstakkers. Een laag eiland verdeelt haren mond in twee takken, van welke de Westelijkste de grootste is, en bij de Ebbe 8, of

9,

9, en bij Springvloeden 18, voet waters heeft. Aan den Oostelijken ligt, 10 uur van zee, Bankok, eene versterkte stad, en 14 uur verder des lands hoofdstad Juthia, of Siyuthia, welke het voorkomen van eene Chineesche stad heeft. Zij ligt op eene vlakte, welke van zijtakken der rivier doorsneden is, waarover er een groot aantal steenen en houten bruggen liggen; terwijl de onderlinge gemeenschap van sommige deelen der stad met booten onderhouden wordt. De voornaamste straten loopen evenwijdig aan de waters, en worden van andere doorsneden. Eenige zijn breed, maar het meerendeel is zeer eng en morsig, en vele loopen bij de Springvloeden onder. Er wonen hier vele Chinezen en Indische Mooren. Derzelver huizen zijn van gebakken steen, en zeer laag, met daken van tegels. De huizen der Siammers zijn, als die der Maleijers, van hout en bamboes, en met palmbladeren gedekt. De stad is van een tigchelsteenen wal omgeven, en heeft tot hare verdediging eenige batterijen. Zij bevat drie paleizen, groote stallen voor des Konings olifanten, en vele tempels. Op de rivier vindt men vele huizen, die op vlotten gebouwd zijn, en zich met dezelve laten vervoeren. Aan den Zuidelijken oever der rivier plagten de Nederlanders eene faktorij te hebben; en nog lager vindt men aan haar dorpen van Japanners, Maleijers en Aziatische Portugezen.

Het nieuwe rijk van Cochin-China bevat een aanzienlijk deel des lands van *Indo-China*, en daaronder de zeekusten van Cambodia, Tsiompa, Cochin-China en Tonquin.

Aan de Oostzijde der Golf van Siam is in Cambodia de eenige plaats van aanbelang Concao, op ongeveer 10° N. Br. Deze ſtad werd op de ſtandplaats van eene andere van den naam van *Ponthomas*, welke de Siammers in 1717 verwoeſtten, gebouwd, en wordt door Koopvaarders uit Cochin-China en China bezocht.

De ganſche Zuidkust van Cambodia is zeer laag, met klein geboomte bezet, en klaarblijkelijk uit een terugwijken van de zee, en bezinkſel van de rivieren, ontſtaan; want de grond beſtaat er uit ſlijk, zand, zeeſchelpen en andere overblijfſelen van zeedieren. Zij bevat veel ſtilſtaand water; de plantengroei is er zeer ſterk, en de dampkring vochtig en verſlappend. Het water is nabij de kust zoo ondiep, dat zij zelfs door booten op geene 2 mijl na kan genaderd worden.

De Zuidpunt van Cambodia is de Oostelijke der Golf van Siam. Zij heeft, op den afſtand van 5 uur ten Zuiden van zich, Pulo Oby, dat verſcheidene mijlen groot is, en uit eenige bergen beſtaat, welker middelſte zich zoo hoog verheft, dat men hem 18 uur ver kan zien. De bewoners zijn eeni-

ge

ge van het vaste land verbannene gezinnen, die er rijst en maiz genoeg tot hun onderhoud bouwen. Een ſtroom van heerlijk water, die van den groo-ten berg afdaalt, werpt zich aan den Noordkant in zee, waar men 100 groote watervaten op eenen dag kan vullen. Daar men aan de tegenoverlig-gende kust in het drooge jaarſtijzoen gebrek aan water heeft, komt er alsdan van daar geſtadig een aantal jonken uit dien ſtroom water halen.

De rivier van Cambodia, of van Meykong, wordt gemeenlijk geacht, uit de bergen van Thi-bet te ontſpringen, en 1500 mijl bijkans in eene regte linie van het Noorden naar het Zuiden af te loopen. Zij ontlast zich op 10° N. Br. langs drie voorname monden. De Weſtelijkſte heet *Branſaab*, of *Matſiam*, en is de aanmerkelijkſte. Hij heeft in zijnen mond eene dwarsbank, met 14 of 15 voet waters bij Springvloeden. Aan hem ligt 80 uur van zee, de ſtad Cambodia, bij de inlanders *Elnook* geheeten, en ſlechts eene ſtraat en eene Pagode bevattende.

De tweede tak heet de *Japanſche*, om dat hij voormaals door Japanſche jonken bevaren plagt te worden. De derde is de rivier *Saigong* der Zeekaarten. In dezen tak loopt de Vloed ver op. Hij wordt tevens gezegd het water van een groot binnenlandsch meer te ontvangen, en in Junij bui-ten zijne oevers te treden. Aan hem ligt, 40 mijl van zee, de ſtad Saigong, dat thans de voor-naamſte haven van het rijk van Cochin-China is.

Dezelfs oorlogsſchepen worden er gebouwd, daar er aan de oevers overvloed van het ſchoonſte timmerhout is. De Portugezen van Macao drijven een geregelden handel op deze ſtad.

Pulo Condore is eene eilandengroep, welke 20 uur van de kust van Cambodia af ligt. Het grootſte eiland is drie uur lang en een uur breed, en van eenige kleine maar hooge eilanden omringd, die met geboomte bezet zijn. Het groote eiland verheft zich tot heuvels, ter hoogte van 1,800 voet, en is met lieden uit Cochin-China bevolkt. Aan de Z. O. zijde heeft het een dorp aan eene groote baai, en aan de Westzijde eene goede haven, binnen eenige kleinere eilanden. Vruchten, visch, hout en water, zie daar al, wat hier te verkrijgen is. In 1702 leiden de Engelſchen op Pulo Condore eene vastigheid aan, maar eenige jaren daarna werden de Europeanen er door de bij hen dienende ſoldaten van Makaſſer vermoord.

De ſtreek, welke tuſſchen de takken der rivier van Cambodia begrepen is, ſchijnt door de inlanders *Dommai* genoemd te worden. Op haar volgt ten N. O. de kust van Tſioompa, bij de inlanders *Bim-Tuam*, welke hoog, rotſig en dor, is, van tijgers en olifanten overvloeit, en eene dungezaaide bevolking van den naam van *Loyes* heeft, die in beſchaving voor het volk aan weerskanten van haar onderdoet. Deze kust reikt tot Padaran.

Kaap S. Jakob, de Oostpunt der rivier van Saigong, is een hoog getand voorgebergte, met klip-

klippen nevens zich. Punt Kegu, verder ten N. O. is eene groote verzameling van klippen, die aan de ruinen van eene groote ſtad gelijkt, en door eene lage enge landtong met den vasten wal vereenigd wordt. Achter dezelve verheft zich de hooge en alleen ſtaande berg Ticou. Tuſſchen de gezegde Punt en Kaap Padaran is de kust bergachtig, en bevat zij ſlechts eenige visſchers dorpen.

Kaap Padaran, bij de inlanders *Mui-dun*, is aan den zeekant hoog en breed, en wordt ten Westen door eene merkwaardige klove, bij de Engelſche Zeelieden het *Gat van Padaran*, en bij de inlanders *Cana*, geheeten, van de hooge bergen van Ceicer afgeſcheiden. Pulo Ceicer aan land, bij de inlanders *Hon-Cau*, ten Zuiden der Kaap, is een laag rotſig eiland, met ſlechts een weinig laag plantgewas. Pulo Ceicer in zee, 14 uur ten Zuiden van Ceicer aan land, is 4 mijl lang, en vormt twee bergen. Het wordt door visſchers bewoond, die uit Cochin-China afkomſtig zijn. Er is een overvloed van eetbare vogelnestjes, en een goede ankerplaats aan de Westzijde. Pulo Sapata, of het Schoen eiland, is het Oostelijkſte van drie eilanden, die *de Katwijken* heeten. Het ſchijnt eene hooge, ontoegankelijke en barre klip te zijn, waarop er zich zeevogels onthouden.

De grenzen van het eigenlijk gezegde Koningrijk Cochin-China worden in geenerlei Aardrijkskundig werk aangewezen; maar de aard des lands

en de taal der inwoners kunnen eene voegelijke grens, op ongeveer 17° N. Br., ſchijnen aan de hand te geven; want hier wordt de hooge kust door eene lage, en de tongval van Cochin-China door dien van Tonquin, vervangen. De naam *Cochin-China* is Japansch, en beteekent *land ten Westen van China*. Dit land voerde voormaals in vereening met Tonquin den naam van *Anam*, en doet zulks misſchien nog ſteeds; want wij weten niet, dat deszelfs bewoners aan hetzelve, ſints beide landen, nu 600 jaar geleden, vaneen ſcheiden, een anderen naam gegeven hebben.

Op geene zeekust ſchijnt er door de zee zigtbaarder en ſneller toenemende inbreuk gemaakt te worden, dan op die van Cochin-China; want de Heer POIVRE heeft berekend, dat zij in den tijd van vijf jaar, van 1744 tot 1749, wel 180 voet gronds verloren heeft (*). Zuidwaarts aan zijn de zeeoevers er regtſtandig, en van oorſpronkelijke rots, of graniet; en het is aldaar digt aan den wal onpeilbaar diep; terwijl de bodem, tegen over de plekken van zandig ſtrand, langzaam afhelt, en uit zand, ſlijk en ſchelpen, beſtaat. Op ſom-

(*) Dit ſchijnt door den ſterken ſtroom veroorzaakt te worden, welke er, tijdens den N. O. Mouſſon, uit den Grooten Oceaan, tuſſchen Formoſa en Luconia door, met groot geweld op de kust van Cochin-China aandringt, langs welke hij zich, met eene ſnelheid van 2 of 3 mijl in een uur, Zuidwaarts henen wendt.

ſommige plekken beſtaat de oever uit rigchels van door het water afgeſlepene keijen; en tegen over die plekken is de zeebodem rotſig. Het regenſaizoen grijpt langs de kust van Cochin-China van September tot November plaats; alswanneer de rivieren er het land overſtroomen en vruchtbaar maken.

De bevolking van Cochin-China komt in gelaatstrekken met de Chinezen overeen; en de taal is een tongval van het Chineesch, ſchoon grootelijks veranderd. De ſchrijfteekens zijn allezins dezelfde. De geaardheid van beide natien verſchilt in vele aanmerkelijke punten. De bewoners van Cochin-China zijn levendig en vol geklap. Ver van jaloerschheid jegens hunne vrouwen, vergunnen zij aan dezelve eene onbepaalde vrijheid, en een onbelemmerd gebruik van hare voeten; ja het vrouwelijke geſlacht wordt er zoo weinig geacht, dat het niet ſlechts tot evenveel welk ſlobberwerk veroordeeld is, maar ook door mans en vaders, zonder ſchaamte of wroeging, aan elk wordt veil gegeven, die daarvoor betalen wil. De mans nemen zoo vele wijven en bijwijven als het hun gelieft; doch de eerstgenomene heeft in huis den boventoon. Echtſcheiding gaat er met geene andere plegtigheid gepaard, dan het breken van een koper muntſtuk, of van de ſtokjes, waarmeê zij de ſpijs aan den mond brengen.

Men vindt in Cochin-China allerlei tamme dieren, behalve ſchapen; en tot last- en werkdieren

heeft men er olifanten, kemels, paarden en buffels. De gebergten zijn er vol rhinocerossen, wilde zwijnen, herten en tijgers. De Keerkringsvruchten zijn er ook overvloedig; maar het gewone voedsel is rijst. Men eet er tevens verscheidene soorten van zeewier; en langs de kusten maakt allerlei schelpvisch er een voornaam deel der spijs uit. Op Olifantenvleesch is men er zeer gesteld.

Welke stoute en ervarene visschers Cochin-China ook oplevert, de kennis der scheepvaart is er zeer onvolkomen; en men bepaalt er zijne zeereizen bij de kust, welke men nooit uit het oog verliest; want, hoezeer ook met het Kompas bekend, gebruikt men hetzelve echter niet. De Koopvaarders gelijken er aan de Chineesche jonken, en de planken der grootste zijn zamengenaaid. Zij hebben tweederlei roer; het eene is kort, en hangt regtstandig aan den achteroploop; het andere is lang, en heeft eene schuine rigting. Bij slappe winden bezigt men enkel het kleine roer, en daarentegen, als het hard waait, enkel het groote; maar bij eene sterke dijning voor een storm maakt men van beide te gelijk gebruik.

De oorlogschepen zijn er van tweederlei soort. De grootste zijn van maaksel middeldingen tusschen de jonken en Europeesche schepen; offchoon men ten aanzien van masten en zeilen den Chineeschen trant blijft volgen. Want de groote schepen hebben er 5 of 6 masten zonder stengen, en matten zeilen van palmbladeren; die intusschen derwijze ge-

gezigt kunnen worden, dat men daarmede digt bij den wind kan houden; maar die, met versch water bevochtigd, onmiddelijk rotten, en daarom, als het regent, door eenige manschap steeds met zout water besprocid moeten worden. De tweede soort van oorlogschepen bestaat er uit galeijen, ter lengte van tusschen de 50 en 80 voet, met twee rijen van roeijers boven elkanderen, en tusschen de 15 en 20 stukken geschut, 6 en 12 ponders. In de booten zitten de roeijers met het aangezigt voorwaarts, en zij stooten de riemen van zich af. Men zingt daarbij de maat, even als de meeste Oosterlingen.

De Getijden zijn aan de kust van Cochin-China, en in de Golf van Tonquin, zeer ongeregeld. De Vloed blijft er in sommige havens 12 uur op zijne grootste hoogte staan. Des winters heeft men er de hoogste, en des somers de laagste Vloeden.

Ten Noorden van Kaap Padaran ligt er, aan de baai van Pharang, eene groote stad en haven. Daarop volgt de Camaraigne baai, welker Zuidpunt, Mui-Davaitsch, bij de Europeers *de verkeerde Kaap Avarella* heet. Dit is een hoog voorgebergte, met eene rots als een schilderhuisje op den top van een berg. De baai bevat twee goede havens voor de grootste schepen. De buitenste wordt door eenige eilanden gedekt; en de binnenste is een groot zout meer, met een engen mond. Hier is er uit eene rivier versch water te bekomen. De

oevers

oevers der baai worden slechts door eenige weinige visschers bewoond.

De Nihatrang- of Niathang-baai is ruim, en wordt door de Tre- en Visschers-eilanden wel gedekt. Zij ontvangt eene rivier, met eene dwarsbank in den mond, op welke er 7 voet water staat, en boven welke Buikang ligt. Dit is de hoofdplaats der Provincie, welker inwoners zijden stoffen vervaardigen, en eenigen kusthandel drijven. De stad wordt door een fort gedekt, dat op de Europeesche wijze, en onder het opzigt van een Fransschen Ingenieur, gebouwd is geworden.

Het zoute meer Hone-Cohe is groot, en van hooge bergen omringd. Ten Noorden van hetzelve, en aan de Zuidzijde van Kaap Avarella, ligt de haven Ongro, welke 3 mijl landwaarts in reikt en eene mijl wijd is. De gezegde Kaap is een groot voorgebergte, op 12° 50′ N. Br., buiten een hoogen berg in zee uitloopende, en eene piramidale rots op zijnen top hebbende; alwaarom men aan hetzelve somwijlen den naam van *Pagode Kaap* geeft. Uit den gezegden berg ontspringt er eene warme bron, en men wil dat hij zilver bevat. Er liggen 5 uur ten Noorden van de Kaap een aantal klippen, van welke er eene doorboord is, en op de opening eenen grooten vlakken steen heeft, als of deze er opzettelijk geplaatst was, om ze te dekken.

Verder ten Noorden is de haven van den naam

van

van *Pigon* eene der beste van de ganſche wereld. Dezelve wordt door 3 bekkens gevormd. De oevers hebben er een lagchend voorkomen, en zijn welbebouwd en bevolkt.

De havens van Xuan-Dai en Vung-Tcheau zijn ook uitnemend. Die van Courmong, een weinig verder ten Noorden, is ſlechts voor kleine ſchepen geſchikt, en heeft voor zich Pulo Cambir, dat ſlechts door eenige weinige visſchers bewoond wordt.

Quin-Hone, of Chin-Chin, is eene groote, van land omgevene, maar over het geheel ondiepe, baai. De ſtad Quin-Hone ligt aan eene aldaar uitloopende rivier, 5 mijl van derzelver mond, en heeft 10,000 inwoners. Het plagt de hoofdſtad des Koninkrijks te wezen, en men plagt er veel handel te drijven.

Pulo-Canton, of Collaoray, op ongeveer 15½° N. Br., is vrij groot, en wel bebouwd en bevolkt. Cham-Collao, of Callao, dat, zoo de voorgemelde onderneming der Franſchen, in de laatſte regeringsjaren van LODEWYK XVI, gelukt was, aan hen afgeſtaan zou zijn geworden, is wederom een ander eiland verder ten Noorden, 3 uur van den vasten wal af, 5 mijl lang en met een berg op deszelfs wederzijdſche uiteinden. Het bevat ſlechts 200 Acres bebouwbaar land, en beſtaat overigens uit naakte klippen, welke aan deszelfs Oostzijde ſteil in zee afloopen. Aan de Z. W. zijde, waar men het eenige

ge dorp vindt, is er eene goede baai, zelfs voor de grootſte ſchepen; want, ofſchoon de Z. W. Mouſon regt in die baai op blaast, belet de nabijheid van het vaste land, dat er eenige gevaarlijke zee indringe. Aan dezelfde zijde vindt men voorts eenige zandige inhammen, welke door rotſige punten vaneen geſcheiden worden, die de gemeenſchap tusſchen dezelve zeer moeijelijk maken. Het gezegde dorp bevat ſlechts 30 woningen.

Tegenover Collao, ontlast zich de rivier Faifoe, waaraan de ſtad van denzelfden naam ligt, dat de hoofdſtad der tegenwoordige heerſchappij van Cochin-China is. De rivier is voor ſchepen van 100 ton bevaarbaar, en heeft gemeenſchap met de baai van Turon.

Deze inham, anders ook de *baai van Hanſan* geheeten, onderſcheidt zich door eene groep van harde klippen, aan een groot kasteel gelijkende, ten Zuiden van een ſtout voorgebergte, met twee ſpitſen van ongelijke hoogte, dat door eene lage landtong met die klippen vereenigd wordt. Dat voorgebergte, door Lord MACARTNEY met den naam van *Nieuw Gibraltar* beſtempeld, vormt de Zuidzijde der baai van Turon, welke van bergen omgeven is, waartusſchen er valleijen liggen, die een overvloed van rijst voortbrengen. De baai is op elk punt tegen de winden gedekt, en heeft eenige eilanden binnen haren omvang, maar geene blinde klippen, noch gevaarlijke ondiepten. De bodem is er zuiver zand. De rivier van Han-

ſan

ſan ontlast zich aan den Zuidelijken oever der baai, tusſchen twee droege zandplaten, en langs een vaarwater, dat ongeveer 1500 voet wijd en 8 vadem diep is. De ſtad Hanſan, of Turon, ligt aan haren Wester oever, ſlechts eene mijl van haren mond, en beſtaat uit eene groote menigte van woningen, met wanden van bamboes, en daken van rijstſtroo. Tusſchen die huizen vindt men veel geboomte. Er zijn aldaar eenden, hoenders, vruchten en groentes, in overvloed te bekomen; en de baai vloeit over van visch. De regen neemt er in 't begin van September eenen aanvang, en duurt er tot aan het einde van November. Schoon dit deel der kust binnen de grenzen der Mousſons ligt, wordt het echter van dezelve weinig aangedaan, en heerſchen er aldaar het ganſche jaar door land- en zee-winden. In de baai van Turon neemt de zeewind des morgens te 3 of 4 uur een aanvang, en duurt hij tot 3 of 4 uur des namiddags; alswanneer hij bijkans onmiddelijk door een landwind wordt opgevolgd, die, van hooge gebergten komende, ook koel en vervrisſchend is.

Hue, of Whey, voormaals de zetel des rijks van Cochin-China, toen het op zich zelf beſtond, ligt aan eene rivier, 5 uur van zee, en is zeer volkrijk, maar ook wijd vaneen geſpreid, en van grachten doorſneden, op welke er een aantal vaartuigen tot het onderhoud der gemeenſchap heen en weder varen. De ſtraten zijn er lang en wijd. Het paleis is met ongeveer 60 kleine ſtuk-

ken

ken geſchut verſterkt, welke er door ſchietgaten in de muren henen ſteken. Het gehoel is van eene driedubbele omtuining van bamboes, en eene gracht, omgeven. Er wordt van hier een aanzienlijke kusthandel op Cachao, Saigong en China, gedreven, daar de bank der rivier 12 voet waters op zich heeft, en voor jonken van 100 ton bevaarbaar is.

Het Koningrijk Tonquin, bij de inlanders *Anam*, neemt bij de rivier Sungon, op ongeveer 17° N. Br., een aanvang. Deszelfs zeekust vormt, in vereeniging met het uiteinde der Chineeſche, en met het eiland Hainan, de groote Golf van Tonquin, welker mond 35 uur wijd is. Dezelve bevat een groot aantal eilandjes en ondiepten, en heeft middenin eene diepte van 40 of 45 vadem. Zij ontvangt meer dan 50 rivieren, van welke de Westelijke alle monden der groote rivier Sang-Koï ſchijnen te wezen. Deze ontſpringt in het binnenſte van China, en vloeit in het regenſaizoen van Mei tot September buiten hare oevers. De meeste takken hebben dwarsbanken en andere ondiepten, welke er de ſcheepvaart beletten. De eerſte tak van aanbelang, op ongeveer 20° N. Br., voert den naam van *Rokko*, is voor jonken van 100 ton bevaarbaar, en heeft gemeenſchap met den voornaamſten tak der rivier. Deze laatſte ontlast zich 20 uur verder ten Noorden, en is voor jonken van 500 ton bevaarbaar,

tot

tot aan Dong-Kin (*), 40 uren van zee, dat de oude hoofdſtad des Koningrijks is. Hier telt men 40,000 inwoners. De huizen der Mandarijnen zijn er van gebakken ſteen, en die van het gemeene volkje van hout, of leem, met daken van palmbladeren. De voornaamſte ſtraten zijn er wijd, en met kleine keitjes gevloerd.

Den laatſten riviertak uit de baai opvarende, bereikt men in de eerſte plaats, 6 of 7 mijl boven de bank, welke ook die tak in zijnen mond heeft, Domea, eene plaats van 100 huizen, voor welke de Nederlandſche koloniale Koopvaarders plagten te ankeren, toen er van Batavia op dit land gehandeld werd. Hunnam, bij de Nederlanders, die er eene faktorij plagten te hebben, Hean, ligt 40 mijl verder op. In de nabijheid dezer plaats vereenigt de voornaamſte tak zich met den Rokbo, langs welken men voorts naar die plaats ſtevent. Zij heeft 5000 inwoners, en is het verblijf der Chineeſche Kooplieden, die, op hoog bevel, van Dong-Kin derwaarts hebben moeten verhuizen.

De kusten van Tonquin beſtaan gemeenlijk uit aanſpoelſel van de zee, dat men van ſterke dijken heeft

(*) Van dezen naam, die *Oostelijk hof*, of *paleis*, beteekent, hebben de Europeanen *Tonquin*, of *Tonkin*, gemaakt. Thans heet de ſtad *Bac kin*, of *Noordelijk hof*, en bij de inwoners *Keſcho*, waarvan HILBURN, in deszelfs *Oriental commerce*, *Cachao* heeft gemeend te mogen maken.

heeft omringd. Buiten deze vormt er zich een nieuw aanſpoelſel, dat land noch water is, maar eene pap, waarover de kustbewoners met breede planken henen ſchuiven, om te viſchen.

Het voornaamſte voortbrengſel van het planten-rijk beſtaat er uit rijst; doch men kweekt er tevens de meeste vruchten van tusſchen de Keerkringen; en er is een overvloed van tamme dieren, uitgezonderd ſchapen. De bijen, zegt men, geven er een helderen en zeer zoeten honig. De bosſchen zijn er vol tijgers en apen, welke laatſte, volgens de Zendelingen, even liefelijk zingen, als nachtegalen!!

De winden hebben, in de Golf van Tonquin, veel invloed op de Getijden, en deze rijzen er bij den N. W. Mousſon ſlechts 15 of 16 voet, maar bij den N. O. Mousſon wel 26 of 27 voet. Dit komt denkelijk van de ſtroomen, die, bij den N. O. Mousſon, ſterk Westwaarts aan loopende, veel waters in de Golf op jagen, dat door den Vloed, welke er uit het Zuiden komt, tot eene buitengemeene hoogte wordt opgekeerd.

De Tonquinſche kust, ten Noorden der Golf, is aan de Europeers bijkans geheel onbekend. De Nederlanders zeggen, dat er langs dezelve eene reeks van eilanden ligt; en zij wordt door zeeſchuimers onveilig gemaakt, welke zich zekerlijk thans evenzeer op die eilanden ophouden, als voormaals op andere aan de Chineeſche kust (welke laatſte daarvan den naam van *Ladro-*

nes

nes evenzeer bekomen hebben, als de Archipel in den Stillen oceaan, waaraan men ook den naam van *Mariannes* geeft, en wij in het vervolg dien van *Dieven eilanden* willen geven). Die roovers zijn Chineesche Tartaren van oorsprong, en loeren op de Chineesche Koopvaarders. Oorlogsvaartuig van deze natie kruist op hen, maar maakt daarbij dag en nacht zoo veel geraas op zijne *gongs*, als of het de zeeschuimers bij het naderen waarschuwen wilde, om uit den weg te gaan.

CHINA,

COREA EN EILANDEN.

Het Oosteinde van de Noordkust der Golf van Tonquin behoort tot de Chineesche Provincie Quantong; en China bezit hier tegenover ten Oosten der Golf het eiland Hainan, dat van het N. O. naar het Z. W. 200 mijl lang en 130 mijl breed is. Hetzelve beſtaat aan den Zuidkant over het geheel uit hooge bergen, die goud en *lapis lazuli* opleveren, en met verſchillende ſoorten van kostbaar geboomte bedekt zijn; waaronder bijzonderlijk datgene in aanmerking komt, dat het dus naar deszelfs reuk genoemd *rozen* of *violet hout* oplevert. Het Noordelijke gedeelte des eilands is daarentegen laag en vlak van grond.

De Portugeesche Zendelingen, dat de eenigen zijn, van wie men berigten nopens dit eiland ontvangen heeft, zeggen, als men het gelooven wil, dat er zich alhier verſcheidene ongemeene dieren en vogelen ophouden; zoo als zwarte apen van menſchelijke geſtalte en gelaatstrekken, en op vrouwen verzot; zwarte vogelen met gele ooren ter lengte van een halven duim (*); kraaijen met een witten kring om den nek, ſpreeuwen met eene hal-

(*) Denkelijk de Minderbroeder; een vogel, dien men leert klappen, en die in Oostindie gemeen is.

halve maan aan den bek, enz. enz. Zekerder is het, dat het eiland een overvloed van rijst, areek en ſuikerriet, oplevert. Alle bedieningen, waartoe vertrouwde voorwerpen vereiſcht worden, en waaruit voordeel te trekken is, worden er met Chinezen vervuld; en men houdt er de oorſpronkelijke inwoners in een ſtaat van lage onderworpenheid. Deze laatſte worden beſchreven als kort van geſtalte, gemeenlijk mismaakt, koperkleurig en vreedzaam. De Zuid- en Oost-kusten alleen zijn bij de Europeers bekend, en dit nog ſlechts zeer onvolkomen. Dezelve hebben goede havens en groote ſteden; zoo als Tan-Tcheau, in het Z. W. des eilands; Yan-Tcheau eene verſterkte ſtad, in het Zuiden, en de zetel van den Chineeſchen Onderkoning; Leong-Soy, eene aanzienlijke ſtad, in eene heerlijke landſtreek, aan den Z. O. kant; Kiun-Tcheau, in het Noorden, met veel handel op China. Nevens de Oostkust vormt het eiland Tinhoſa eene goede haven, bij den N. O. Mouſon.

Tegen over het Noordelijke gedeelte van Hainan, en verder heen tot aan Canton, bevat de Chineeſche zeekust verſcheidene havens, welke intusſchen, daar die van Canton alleen voor de Europeers open ſtaat, weinig bekend zijn. De Westelijkſte der gene, waarvan men eenige kennis heeft, is Now-Chow, eene kleine maar goede haven, met eene ſtad en een fort. Dit is eene der plaatſen, waar zich de zeeſchuimers plegen

te vereenigen. Ouchen, zegt men, is ook eene goede haven; zoo als voorts Tien-Pak, of Tien-Pe-Kien, waar men veel zout vervaardigt en naar Canton opzendt. De ſtad Tien-Pe-Kien is van aanmerkelijke groote en gansch bemuurd. Hier kunnen ſchepen, die uit tegenſpoed op zee verpligt zijn, om er binnen te loopen, rondhout en levensmiddelen bekomen

Verder heen liggen er langs de kust een groot getal getande en rotſige eilanden, welke eenige goede havens vormen. Het aanmerkenswaardigſte dier eilanden is Chan-Cheun-Cham, welken naam de Europeers in *Sanciam*, en ten laatſte in *S. Jan*, verbasterd hebben. Hetzelve bevat 5 dorpen; en men zegt, dat het graf van XAVERIUS, die hier overleed, er nog te zien is. Het eiland is 5 uur lang, en heeft eenige goede havens.

De Golf van Canton, of Ta, is eene diepe inſnijding in de kust, en vol eilanden. van welke de Ladrones de voornaamſte zijn. Dezelve zijn tien in getale, en vormen, te gelijk met de Lema eilanden, eene halve maan voor de Golf. De Groote Ladrone onderſcheidt zich door een hoogen koepelvormigen top, welke 10 uur vergezien kan worden (*). De Ezelsooren ontleenen dezen naam

(*) Dit wordt door den Chineeſchen naam *Tymanſhan* aangeduid; want *shan* beteekent een hoog eiland, of een berg in zee.

naam (*) van twee merkwaardige ſpitſen, die nevens elkanderen, van onderen vereenigd, bijkans regtſtandig uit zee oprijzen, en van rotſige eilandjes omringd zijn. Verder ten Oosten ligt de Lema groep, van welke het grootſte eiland, Tam-Koon-Tow, 5 mijl lang is. De Golf dieper in, en digtst aan haren Oostelijken landoever, ligt het aanzienlijk eiland Lantao, of Ty-Oa, met twee vrij hooge ſpitſen; en verder ten Noorden Lintin, dat zich tot een hoogen berg verheft. Van deze eilanden zijn de meeste rotſig en bar; maar er is water te bekomen, en zij worden door Chineeſche visſchers bewoond.

De ſtad Macao, bij de Chinezen Ou-Moon, ligt op het uiteinde van een ſchiereiland, dat aan Ho-Chow, of het kleine eiland, nabij den Westelijken oever der Golf, vast is. De landtong, die beide vereenigt, is 300 voet breed, en met een muur afgeſloten, waarin er eene poort is, die door Chineesch krijgsvolk bewaakt wordt, op dat de Portugezen van Macao niet op het Chineeſche deel des eilands mogen komen. Het ſchiereiland is, als men de oevers volgt, 8 mijl in omvang, en beſtaat uit bergen, die Westwaarts aan al lager en lager worden, maar aan den Oostkant in rotſige ſteiltes uitloopen, welker voet door den Oceaan wordt

(*) De Chinezen bezigen dien van *Keam-Cheum-Mee*; en *Mee* duidt het ſlag van bergen aan, dat de Europeeſche Zeeman *borsten* noemt.

wordt beſpoeld. De ſtad is op eenen oneffenen grond gebouwd. De ſtraten zijn eng, en de huizen van ſteen, ſlecht en zonder licht. De publike gebouwen beſtaan voornamelijk uit Godsdienstige. Er zijn 5 kerken, 4 mannen- en 2 vrouwenkloosters, een collegie ter aankweeking van Prieſters, en drie Godshuizen. De gebouwen voor den Stadsraad en het Gouvernement, en de Europeeſche faktorijen, zijn alle zeer eenvoudig. De vestingwerken zijn menigvuldig, maar liggen meest op zich zelve. Het verſterkte klooster van N. Signora de la Guie, op den top van een berg, beſtrijkt een deel der ſtad; en er ſtaat op een anderen berg ook een verſterkt klooster, dat aan de Jeſuiten plagt toe te behooren. Deze vestingen, en eenige batterijen, die den mond der haven beſtrijken, zijn met zwaar geſchut bezet, en worden door 300 of 400 man krijgsvolk, voornamelijk Aziatiſche Portugezen, die men van Goa derwaarts zendt, bewaard.

De bevolking van Macao wordt op 1400 mans geſchat, die meestal in de ſtad, en uit gemengd bloed, geboren zijn. Het getal der eigenlijke Europeanen er zeer gering. De vrouwen berekent men op 2400, waaronder vele geborene Tartaarſche, die de Portugezen in hare kindschheid koopen, en tot aanſtaande vrouwen voor hunne zoons opvoeden. Het vlek Moa, nevens de ſtad, heeft enkel Chineeſche bewoners, wier getal men op 25,000 ſchat. Nog 5000 andere Chinezen hon-

houden zich in de haven op vaartuig op. Dus bedraagt de gezamenlijke bevolking des schiereilands 33,800 zielen.

Macao levert het zonderlinge verschijnsel op, van eene stad onder twee verschillende, en zeer tegenstrijdige, Gouvernementen. Want, offschoon de volle souvereiniteit des schiereilands, uit kracht van de oorspronkelijke gift, in naam aan de Portugezen toebehoort, zijn er op hunne voorregten door de Chinezen al meer en meer inbreuken gemaakt, tot dat zij ten laatste de dadelijke Souvereiniteit geheel hebben naar zich genomen. Oorspronkelijk vermogten de Portugezen de Chinezen te gebieden, om het schiereiland voor zonnen ondergang te verlaten; doch, dit verzuimd zijnde, hebben de Chinezen zich niet slechts te Moa gevestigd, maar matigen zij zich tevens in de stad zelve een groot gezag aan, zoo dat de Portugezen er zelfs hunne huizen niet vermogen te repareren, zonder vergunning van den Mandarijn van Hong-Chang-Foo (*). Zij mogen voorts de geringe hoeveelheid gronds, van welke zij in naam bezitters zijn, niet bebouwen; want de Chinezen hebben er al, wat niet met huizen bezet

(*) Eene stad van 100,000 bewoners, 7 uur ten Westen van Macao, welker Gouverneur met een onmiddelijk oppertoezigt over het Portugeesche bewind van Macao belast is.

zee is, tot begraafplaatsen gebezigd; en, volgens hunnen Godsdienst en gebruiken, wordt de grond, waar een lijk begraven is, onmiddellijk de eigendom der maagschap van den overledenen, en is dezelve voor altoos onschendbaar. Het Portugeesche Gouvernement van Macao bestaat uit een Gouverneur, en een Konings Luitenant, of Disembarcador. De eerste wordt van Goa voor drie jaren gezonden; de tweede van Lissabon voor vijf. De Bisschop, welke van den Aartsbisschop van Goa afhangt, is de derde persoon in het bewind. Het bestuur der stad berust bij een Raad, die den hoogdravenden titel voert van *Doorluchtige Senaat der edele stad Macao.*

De haven van Macao wordt door de Westzijde van het schiereiland, en de Oostzijde van een eiland, gevormd. Dezelve is voor schepen, welke 18 of 19 voet diep gaan, bruikbaar. Vier rotsige eilanden vormen, 4 mijl ten Zuiden der stad, nog eene andere haven, *Typa* genoemd, en voor schepen, welke 20 voet diep gaan, geschikt.

Geen vreemdeling kan Macao verlaten, zonder de grot bezigtigd te hebben, waar de Portugeesche heldendichter CAMOENS deszelfs *Lusiade* zamenstelde; en, waarlijk, de plaats is in staat, om een poëtisch gevoel te verlevendigen, daar men er een wijduitgestrekt en heerlijk gezigt over de zee en naburige eilanden heeft.

Daar geene Europeesche vrouw een voet op het Chineesche grondgebied mag zetten, worden de vrou-

vrouwen, die aan boord van ſchepen zijn, welke de rivier van Canton gaan inloopen, ſteeds te Macao aan wal gezet, om aldaar de terugkomst van ieders ſchip te verbeiden.

De golf van Ta ontvangt de groote rivier Ho-an-Kiang (*rivier Hoan*) of Ta, welke in de Provincie Yun-Nan ontſpringt, en 800 mijl lands afloopt. Quantcheau-Foo (de ſtad Canton) ligt aan de Pe-Kiang, welke ook in de golf valt. Dezer mond voert den Portugeeſchen naam van *Boca Tigris* (*), en heeft aan elke zijde een fort, dat eene oorlogsſloep, door middel van een half douzijn ingen, zou kunnen vernielen. Als men de rivier 10 mijl opgevaren is, komt men aan hare tweede bank, beneden welke de Engelſche Compagnies ſchepen hunne lading uit gebezigde ligters vol maken; daar men de bank voor een volgeladen ſchip gevaarlijk acht. Ongeveer 12 mijl hooger op ligt Whampoa, waar alle Europeeſche ſchepen voor anker gaan, en er twee Chineeſche tolhuisbooten voor elk ſchip verordend worden, om hetzelve alle ſmokkelen te beletten. De reede wordt

(*) Naar de gedaante van een nabijgelegen eiland, dat om de afwisſeling van gladde ſtreken van zwarte rots, en andere van groen, en om de overeenkomst van deszelfs gedaante met een liggenden geſtreepten Tijger, van de Chinezen den naam van *Ty-Foo*, of *groote tijger* ontvangen heeft, van welken de Portugezen dien van den riviermond ontleend hebben.

wordt aldaar door drie eilanden, het Deensche, het Fransche en Bankshall, gevormd. Op het Deensche mogen de Engelschen hun volk aan wal zenden, om zich te verkwikken; en op Bankshall hunne zeilen, enz. ter reparatie.

Omstreeks den mond der rivier van Canton zijn dezer oevers laag en moerasig, en bestaan zij voornamelijk uit rijstgronden. Boven de tweede bank wordt het tooneel belangrijker; er rijzen op eenigen afstand hooge bergen, terwijl de oevers uitnemend bebouwd, en van ontelbaar vele kreken doorsneden zijn. Daarop wemelt het van Chineesche schepen van zeer verschillende grootte; als jonken van 1000 ton, en visschers Sanpans, die naauwelijks 200 lang zijn, als de visschers zelven. Nevens de tweede bank staat er op den Westelijken oever eene ontzaggelijke Pagode, welker standplaats allerheerlijkst is; en verder heen zijn beide oevers digt bezet, met dorpen, Pagodes en andere gebouwen.

Canton ligt op den Noordelijken of linker oever der rivier, 50 mijl van haren mond, en schijnt uit drie onderscheidene steden te bestaan, welke elk haren eigenen muur en verdere verdedigingsmiddelen hebben. De eigenlijke stad heeft aan den kant der rivier een dubbelen, hoogen, en met geschut bezetten, muur, en twee kasteelen op eilanden in de rivier. Aan de landzijde wordt zij door eenen sterken muur en drie forten gedekt. Geen Europeaan mag er binnen komen. Eene der

twee

twee voorſteden, waar men Europeanen toelaat, beſtaat uit een eindeloozen doolhof van nauwe ſtegen, welke in het midden hooger, dan aan de kanten, en met kleine keitjes gevloerd zijn. De huizen zijn gemeenlijk ſlechte gebouwen, en worden voornamelijk tot pakhuizen en winkels gebruikt, daar de Kooplieden hunne woonhuizen in de binnenſtad hebben. Zij zijn van tigchels gebouwd en met tegels gedekt. De venſters zijn des zomers met traliewerk van bamboes bezet; en des winters met ramen, waarin de plaats van glas door dun afgeſchraapte oeſterſchelpen, die licht doorlaten, vervangen wordt. Elke dusgenoemde ſtraat heeft aan hare einden ſlagboomen, welke des avonds geſloten worden; zoo dat men na een bepaald uur de ſtad niet meer kan rondloopen. Elke handelstak heeft eene bijzondere ſtraat voor zich, en de dusgenoemde *Porſeleinſtraat*, waar men voornamelijk porſelein verkoopt, is in de gezegde voorſtad de breedſte, en waarlijk de eenige, waar twee menſchen naast elkanderen kunnen wandelen, zonder elkanderen met de ellebogen te ſtooten.

De Europeeſche faktorijen ſtaan aan den oever der rivier, 300 voet van het water. Zij zijn van tigchelſteen, en veelal in een fraaijen ſtijl, gebouwd. De Engelſche overtreft de andere, en bevat een aantal zeer fraaije apartementen, of liever afzonderlijke huizen, voor de opperſte Supercargas. De Compagnie houdt er eene rijke

open

open tafel voor al de leden der faktorij. Elke faktorij laat voor zich de vlag der natie, tot welke zij behoort, waaijen; en de natien beſtonden, voor de jongſte oorlogen, uit de Engelſche, Nederlandſche, Franſche, Deenſche, Zweedſche, Spaanſche, Portugeeſche en Oostenrijkſche. De bevolking van Canton wordt ten hoogſte op 1500, 000 menſchen, en ten laagſte op 75,000 begroot, maar zal, naar den omvang der ſtad berekend, waarſchijnlijk uit ongeveer 150,000 zielen beſtaan; en men mag ſtellen, dat er zich nog 100,000 menſchen in booten op de rivier onthouden; dat de gezamenlijke bevolking tot 250,000 menſchen brengt.

Aan de zeekust, ten N. O. der rivier van Canton, vindt men eenige goede havens, welke voormaals door Europeanen, boven al door de Nederlanders, plagten te worden bezocht, en aan welke dezen namen van hunne eigene vinding gaven. De voornaamſte zijn Ping-Hai, of Haarlem, waarin er eene rivier valt, langs welke de Chineeſche jonken naar de groote ſtad Fok-Ai-Foo varen. Hai-Hong, of Cranmers baai, is groot en vol eilanden, van welke de meeste ſteil en rotſig; maar eenige met groen bedekt zijn. Voor deze baai ligt Pedro Branco, of de Witte klip, ongeveer 4 uur van land, en haren naam aan haren door zeevogels bevlekten top te danken hebbende.

De haven van Amoy wordt door twee eilanden gevormd, en kan 1000 ſchepen bevatten. De Engel-

gelſchen plagten aldaar eene faktorij te hebben; maar, ſints de handel tot Canton bepaald is geworden, bezoeken geene Europeeſche ſchepen die andere haven, welke intusſchen voor de Spanjaards van Manilla nog ſteeds openſtaat. Die van Chin-Cheu is ook goed, en er word aldaar veel handel gedreven. Men maakt er de beste kandijſuiker. De nabijgelegene eilanden worden door zeeſchuimers verontrust.

De Chuſans vormen een grooten Archipel, welke zich van 29° 22′ tot 30° 30′ uitſtrekt. Zij zijn over het algemeen bergachtig, verheffen zich uit zee langzamerhand tot ronde toppen, zijn door enge maar diepe vaarwaters vaneen geſcheiden, en ſchijnen eenig met den vaſten wal zamenhangend land te hebben gevormd. De grondſteen der eilanden is roode en grijze graniet, en zij zijn over het algemeen zeer bar. Evenwel wordt er een, van den naam van *Pooto*, als een waar Paradijs beſchreven. Hetzelve wordt door 5000 Chineeſche Monniken bewoond, die er ook de ganſche bevolking uitmaken. Ploegers eiland is ook bewoond, en met groen bedekt, maar heeft geen ander geboomte, dan kruipeiken en ſparren. Lowang, een der grootſte van den Archipel, heeft, naar de berigten der Chinezen, 10,000 bewoners. Tusſchen deze eilanden is de haven van Chuſan vervat, welke omtrent 3 uur van den vaſten wal af ligt, en volkomen veilig en zeer ruim is. De ſtad Chuſan, of Ting-Hai, op een eiland, dat

10 uur lang is, heeft een ſteenen muur om zich henen, welke 3 mijl in den omvang, en van 22 vierkante baſtions en 4 groote poorten; doch inmiddels ſlechts van eenige weinige oude ijzeren ſtukken geſchut, voorzien is. Men telt er ongeveer 4000 inwoners, dat meestal viſſcherlieden zijn.

Ning-Po, of Limpo, is eene ſtad van de eerſte klaſſe, aan eene rivier gelegen, en veel handel drijvende. De Chinezen van Siam en Batavia komen hier zijde halen, en er is hier eene beſtendige gemeenſchap met Japan, welks vermaarde haven Nangaſaki ſlechts 2 dagen zeilens van hier ligt. Han-Tcheau is de hoofdſtad der Provincie Tche-Kiang, en ligt aan de rivier Tchiang. Het is het voorname handelsmiddelpunt tuſſchen de Noorder en Zuider provincien des Keizerrijks. De rivier Tchiang kronkelt heerlijk door een rijk bebouwd landſchap henen.

De Hoang-Hai, of Gele zee, neemt ten Noorden van den Archipel der Chuſans een aanvang, en heet dus naar de ſlijkigheid van haar water. Zij is nergens dieper dan 40 vadem, en ſteeds met mist bedekt; doordien hare ondiepte er eene ſterke uitwaſeming veroorzaakt.

De Yang-Tse-Kiang (Blaauwe rivier), of rivier van Nankin, dat in rang de tweede rivier van China is, ontſpringt ten Noorden van Thibet in de woestijn van Cobi. De Hoang-Ho (*), of Ge-

(*) *Hoang* is *geel*; en *Ho* duidt eene rivier van de eerſte grootte aan; *Kiang* daarentegen eene kleinere.

Gele rivier, komt insgelijks uit het land der Kalmukken voort. Deze beide rivieren dalen ſnellijk van de ontzaggelijke middelpuntshoogte van Azië af; en, vervolgens elk eene bergreeks ontmoetende, zijn zij verpligt om eenen grooten omweg te nemen. Des loopt de Hoang-Ho Noordwaarts, en de Yang-Tse Zuidwaarts aan, tot dat zij 1400 mijl van elkanderen verwijderd zijn. Dan wenden zij zich wederom eensklaps naar elkanderen toe, en kronkelen beide door de eindeloos groote vlakten van China zeewaarts aan. Zij ontlasten zich op plaatſen, die ſlechts 40 uur van elkander af liggen, na eenen bijkans even langen loop van 2000 mijlen.

Voor den mond der Yang-Tse ligt het eiland Tsung-Ming, dat zeer laag, en denkelijk uit het bezinkſel der rivier gevormd is, eene verſterkte ſtad en eenige dorpen bevat, en door de Chinezen gebruikt wordt, om er verbannene misdadigers te plaatſen.

Nankin, aan de Yang-Tſe, 100 mijl van zee, was voormaals de hoofdſtad van China. Men zegt, dat de muren, die ze omringden, 36 mijl in den omvang hebben gehad; maar thans is het aantal der huizen er niet grooter, dan te Parijs. Men vindt er den beruchten toren, die gantſchelijk van porſelein gebouwd is, met 9 verdiepingen, en 884 trappen. De ſtad drijft veel handel, vooral in porſelein en zijde. De grootſte jonken kunnen de rivier tot aan haar opvaren.

De golf van Pecheli, het N. W. uiteinde der Gele zee, wordt door het voorgebergte van Shantung afgeperkt. Dit laatſte heeft aan zijne Noordzijde de Kiſanſeu baai, welke zich 10 uur ver uitſtrekt, en door eene eilandengroep ten Noorden van haar gedekt wordt. Er zijn daarin twee goede kleine inhammen (coves) in welker Zuidoostelijke de rivier Ya-Ma-Tao valt, die ½ mijl wijd is, en op hare dwarsbank bij den Vloed 15 voet waters heeft. Het land is binnenwaarts vrij hoog en bar van voorkomen.

Tenchoo is eene groote bemuurde ſtad, aan eene baai, 12 uur ten Westen van Kiſanſeu. Zij heeft eene havenkom voor jonken, welke door twee hoofden gevormd wordt, die 30 voet ruimte tuſſchen zich hebben. Ten Noorden der baai van Tenchoo liggen de Miatau eilanden, welke gedeeltelijk rotſig en bergachtig, gedeeltelijk vruchtbaar zijn, en goede havens vormen.

De Peiko (Witte rivier), of rivier van Pekin, ontlast zich in de golf van Pecheli. Er loopt dwars door haren mond eene bank, waarop er bij de Ebbe ſlechts 3 of 4 voet water ſtaat; terwijl het Getijde er ſlechts 5 of 6 voet rijst. Binnen de bank is de rivier ½ mijl breed, en bij laag water 3 vadem diep. Voor den mond der rivier ligt er eene groep van zandige eilanden, op den afſtand van 13 uur. Het voornaamſte dier eilanden voert den naam van *Sha-Loo-Poo-Tien*.

De

De golf van Pecheli, en het overige der Gele zee, wordt ten Oosten door het schiereiland Corea afgeperkt, dat bij de Chinezen *Kao-Li* en *Tchao-Sien* heet, maar weinig bekend is. Er schijnt door hetzelve henen eene bergketen te loopen, welker hoogste toppen digt aan de zee van Japan gelegen zijn, en welke naar den kant der Gele zee al minder en minder van hoogte wordt. Die bergen, zegt men, bevatten goud, zilver, lood, ijzer, topazen, steenzout, enz. Tot het gedierte van Corea behooren beeren, bevers, fabeldieren, herten, enz. Tot last- en werkdieren gebruikt men er een klein slag van paarden. Schoon de lucht er koud, en meestal vol mist is, brengt de grond er overvloedig gerst, rijst, en ander koren voort. De kusten zijn er met klippen en zandplaten bezet; maar van de zeehavens hebben wij geene kennis. De steden worden naar de Chineesche gezegd te zweemen, en de bewoners gelijken in voorkomen, godsdienst en gebruiken, aan de Chinezen, onder wier heerschappij zij verkeeren. Zij drijven Koopvaardij op China en Japan; waarheen zij lood, katoen, ruwe zijde, ginseng, die er in overvloed op de bergen groeit, papier en katoen, papieren waaijers, linnens, enz. uitvoeren.

Nevens de Oostkust van Corea ligt een eiland,

dat van LA PEROUSE den naam van *Dagelets eiland* ontvangen heeft. Hetzelve heeft ſlechts 3 uur in den omtrek, en om zich henen geene ankerplaats; daar het digt bij de branding 20 vadem diep is. Deszelfs oevers vertoonen een regtſtandigen rotsmuur, met eenige kleine zandige inhammen, waar men aan land kan komen. Het is ſlechts een eenige groote berg, welke met hooge boomen bedekt is. Er is geen ſchijn van bevolking; maar men komt er van tijd tot tijd uit Corea, om booten te bouwen.

Het eiland Quelpaert, 12 uur van de Zuidkust van Corea, heeft 15 uur in den omvang, en verheft zich tot een piek, dien men 20 uur ver kan zien. Deze berg wordt bijkans tot aan zijnen top bebouwd. In de valleijen liggen er groote rotsklompen verſpreid, welke door een ſchok der natuur van de bergen afgerukt ſchijnen te wezen. Dit eiland heeft zijne bevolking uit Corea ontvangen, en is aan hetzelve onderhoorig. Aan de Noordzijde heeft het eene goede haven.

Eenige graden verder ten Zuiden vormen de negentien Lieu-Kieu (Lieu-Chew, Leut-Cheu, Loo-Choo, enz.) eilanden eene groep, waarvan het dus genoemde *Groot Lieu-Kieu* het voornaamſte eiland is. Hetzelve is van het Noorden naar het Zuiden 35 uur lang, en 6 uur breed. Het heeft aan zijne N. W. kust de haven van Napakihn, of Napachan, met een zeer naauwen ingang, welke bij laag water ſlechts 2½ vadem diep

is,

is, maar zich binnenwaarts in eene groote komter diepte van 7 vadem uitbreidt. Die ingang heeft aan weerskanten een vierkant fort van steen, met gaten als voor batterijstukken. De stad aan die haven is de voornaamste des eilands, en het verblijf van den Souverein, die deze groep, tegelijk met eene andere, straks te vermeldene, beheerscht, doch aan den Keizer van China tijnsbaar is. De bewoners der Lieu-Kieu eilanden zijn van Japansche afkomst. De grond is er vruchtbaar in tarwe, gierst, maiz, rijst, peper, kamfer, zijde, en andere handelsvoorwerpen, als zout, koraal, parels, enz. Er is aldaar een overvloed van rundvee, zeer groote varkens en hoenders. Men vindt er ook paarden en herten. De bewoners drijven eenen gevestigden handel met China, Japan en Formosa (*).

De groep, van welker onderhoorigheid aan den Koning der Lieu-Kieu eilanden reeds is gewaagd, heet bij deszelfs bewoners *Madsicofemah*, en ligt ten Z. W. dier andere. Zij bestaat uit zeventien eilanden, welker Westelijkste, 4 uur van de meeste andere, gansch op zich zelf ligt, laag van grond

(*) De beschrijving van deze eilanden, en die van een deel van Corea, had uit een onlangs ook in het Nederduitsch uitgekomen Reisverhaal grootelijks kunnen worden aangevuld; maar wij moeten ons, om duchtige redenen, van alle uittrekſel daaruit onthouden.

grond is, en den naam van *Patchow* voert. Het Oostelijkste wordt met dien van *Tay-Pin-Shan* bestempeld.

Ten N. W. van Patchow ligt de Noordpunt van het groote eiland Formosa, bij de inwoners *Pacahimba*, en bij de Chinezen *Tai-Wan*, geheeten, en door een kanaal dat 20 uur wijd is, van de Chineesche provincie Fo-Kien verwijderd. Hetzelve strekt zich van 25° 18′ tot 21° 54′ N. Br. uit; en er loopt door hetzelve van het Noorden naar het Zuiden eene bergketen, welke een overvloed van metalen, en andere delfstoffen, inzonderheid goud, zilver, koper, kwikzilver, vermiljoen, steenkool, enz. oplevert.

Formosa is in acht provincien verdeeld, waarvan er drie, aan de Westzijde, onder het gebied van China staan. Hier alleen worden de goudmijnen bewerkt; en die provincien zijn de rijkste van het ganfche eiland; als zijnde dezelve met heerlijk geboomte bedekt, en door eene eindelooze menigte van beekjes bevochtigd, welke de valleijen vruchtbaar maken, die van rijst, suikerriet, enz. overvloeijen. Het eiland bevat weinig ander wild gedierte, dan herten en apen; en men vindt er geene schapen, ezels, noch paarden, in welker plaats men er buffels in het gareel spant. De hofschen bevatten fazanten, houtduiven, woudhoenders, enz. in menigte. De lucht is er gezond en matig warm; maar de grond wordt er dikwijls door aardbevingen geschokt.

Tai-

Tai-Wan, de voornaamſte ſtad van het Chineeſche gedeelte, ligt aan de Westkust, is ſterk bevolkt en rijk, en gelijkt in alle opzigten aan de Chineeſche ſteden des vasten lands. Zij wordt door eene wel onderhoudene vesting verdedigd, welke er door de Nederlanders gebouwd en *Zeelandia* genoemd werd. De haven laat ſlechts ſchepen toe, die 8 voet diep gaan; de overige havens zijn meestal ook ondiep, en de ſcheepvaart wordt er door zandbanken gehinderd.

De bewoners der Oostzijde worden als wilden beſchreven, die onder geen geregeld beſtuur verkeeren. Zij zweemen in gelaatstrekken en kleur naar de Maleijers, maar ſpreken eene taal, die met geene andere overeenkomt. Hunne hutten zijn van bamboes, en zonder huisraad. Al hunne kleeding beſtaat in een ſtuk doek, dat zij om den buik ſlingeren; en zij leven van de jagt. Zij verſieren zich met in het vel geprikte beelden van boomen, bloemen en dieren; en zij maken zich de tanden zwart. Hunne Godsdienst is een Heidensch veelgodendom. Zij leggen, even als de bewoners van den Stillen oceaan, hunne dooden op ſteigers. Tot de inſtellingen van hunnen Godsdienst behoort, dat de vrouwen geene kinderen ter wereld mogen brengen, voor dat zij 36 jaar oud zijn; en hunne Prieſteresſen handhaven die inſtelling door middel van verſcheidene barbaarſche uitvindingen. Overigens zegt men, dat er zich op het eiland een reusachtige Negerſtam bevindt.

Tot de kleine eilanden, in de nabijheid van Formoſa, behoort Lamay, 3 uur van de Z. W. punt des grooten eilands, 2 uur in omvang en wel bebouwd.

De Vela Rete klippen zijn een rif boven water, 5 uur ten Zuiden van de Zuidpunt van Formoſa.

Bottol Tobago Sima, 20 uur ten Oosten van de Z. O. punt van Formoſa, is een hoog eiland, met een zadelvormigen top, 5 uur in den omvang, wel bebouwd en bevolkt. Een kleiner eilandje ligt Z. ten O. van hetzelve, op den afſtand van 5 mijl; en het Cumbrian's rif 7 of 8 uur ten Zuiden van Bottol Tobago, tusſchen hetzelve en de Bashee eilanden, waarover nader.

De Piscadores, bij de Chinezen *Pehoe* geheeten, zijn eene groep van eilanden en klippen in het kanaal van Formoſa, ongeveer 8 uur van de kust van dit eiland. Zij ſtrekken zich gezamenlijk, van het Noorden naar het Zuiden, 50 mijl uit, en hebben tusſchen zich goede reedes. Het grootſte eiland Pehoe, of Ponghu, is met Chinezen digt bevolkt.

Ten Zuiden van dit een en ander neemt het Oostelijkſte gedeelte van den Grooten Aziatiſchen Archipel een aanvang; doch wij meenen, voor deszelfs beſchouwing, de volgende korte ſchets van het karakter der Chinezen te moeten laten voorafgaan, welke naar het beſtek van dit werk afgemeten is, den middelweg tusſchen derzelver lovers en lakers houdt, en zich in de volkomenheid

heid of gebrekkigheid van derzelver onderſcheidende inſtellingen evenmin verdiept, als de Reizigers en Wijsgeeren zich daaromtrent onderling hebben weten te verdragen.

De bijzondere gelaatstrekken, de vierkante vorm der herſenpan, de dunne baard en gele kleur, der Chinezen bewijzen, dat zij tot de Mongoliſche verſcheidenheid des menſchelijken geſlachts (O) behooren. Hunne denkbeelden van ſchoonheid verſchillen grootelijks van de onze. Groote zwaarlijvigheid beſchouwt men in de mans als een kenmerk van waardigheid en wijsheid, daar het een werkeloos en aan de ſtudien overgegeven leven ſchijnt aan te duiden. Ten algemeenen blijke van zulk een leven, laten de geletterden er de nagels hunner vingeren tot eene ontzaggelijke lengte groeijen; en lieden van fatzoen verwen er hoofdhaar en baard zwart. Vrouwelijke ſchoonheid beſtaat er daarin, dat men gerimpelde oogleden, dikke lippen en kleine voeten heeft. Om deze laatſte aan de meisjes te geven, worden hare teenen achter en binnenwaarts, en de hielen voorwaarts aan, gezwachteld, tot dat de voeten wanſchapene ſtompen worden, en de Dames meer hompelen, dan gaan. Intuſſchen worden de meisjes der geringe klaſſen, als tot werken beſtemd, aan dien dwang niet onderworpen.

Het Gouvernement van China is het volſtrektſte Despotismus (*), welks gezagoefening van den

(*) Zoo als de vaderlijke magt dit oudtijds algemeen

den Keizer tot de hoogere, en van deze tot de lagere, beambten afdaalt; zoo dat elke Mandarin over het leven van al, wat onder hem is, evenzeer beschikt, als de Keizer wederom over het zijne. Al de voorgewende wijsheid der Chineesche wetten bestaat in eene onbepeikte magt der Overheden over hunne lageren, en daarin, dat elk lid der maatschappij tot lijdelijke gehoorzaamheid en diepen eerbied voor zijne hoogeren wordt opgeleid. Hierom gaat, bij het naderen tot een Mandarin, of anderen man van hoogen rang, elke stap met eene buiging gepaard, en elk woord met uitdrukking van minderheid en volkomene ondergeschiktheid.

De bestendigheid van het Chineesche volkskarakter, welke als een bewijs van deszelfs deugdelijkheid beschouwd pleegt te worden, bewijst daarentegen deszelfs zwakheid, en onmagt, om zich te verheffen. Daartoe werkt vervolgens de on-

was, en in China nog steeds is. Uit die magt sproot aldaar de Keizerlijke, en de voorzaten der Keizers, die nog steeds den titel van *Vaders des volks* voeren, waren zekerlijk dergelijke vaders van een groot gezin, als de Patriarchen. Dat gezin breidde zich over een deel van China uit, en overheerde mettertijd de verdere deelen. Onder dit alles werd de eerbied voor den Volksvader er door den eerbied vereenwigd, dien elk er voor zijnen vader en zijne voorouders heeft; welke laatsten men er derwijze vereert, als straks zal blijken.

onvolkomenheid der ſchrijftekens oude (*). Wat hiervan zij, de Chinezen beoefenen, ja, eenige werktuigelijke kunſten in groote volkomenheid; doch die volkomenheid is geen gewrocht van geestverheffing, maar ſpruit uit een namaken ſints onheugelijke tijden. Namaken van het eens gemaakte; daarin munten de Chinezen uit; doch op verbeteren van het eenmaal uitgevondene verſtaan zij zich niet; en eigene uitvinding ligt ſints eeuwen en eeuwen boven den kring van hunne, geheel tot lijdelijkheid geplooide, geestvermogens.

De ſcheepvaart is een der dingen, waarin de Chinezen gezegd worden uit te munten; doch ofſchoon men alle reden heeft, om te onderſtellen, dat het gebruik van het Kompas hun oneindig veel vroeger dan aan eenigen Europeaan, bekend is geweest (P), echter doen zij in het ſtuk van ſcheepvaart voor elke Europeeſche natie grootelijks onder. Zij hebben geene werktuigen tot het doen van Zeemans waarnemingen; en zij weten van het Kompas ook geen regt gebruik te maken. Op hunne reizen naar Japan, wanneer zij het land uit het oog verliezen, rigten zij zich meer,

(*) Hoe? Dit ſchijnt de Heer TUCKEY minder te hebben doorgrond, dan hij had kunnen doen, had hij DE PAUW's *Recherches Philosophiques sur les Egyptiens et les Chinois* kunnen beſtuderen. Want beſtudeerd moeten dezelve waarlijk worden; en zij verdienen dit ook ten volle. Van verdere uitweiding onthouden wij ons.

meer, zoo als de oude Grieken, naar den ſtand van deze of geene ſterren, dan naar dien der magneetnaald; en, om naar Batavia te zeilen, volgen zij de kust van het begin tot het einde.

In het ſtuk van ſcheepsbouw zijn hunne vorderingen niet veel grooter. Hunne jonken zijn ontzaggelijke arken, ſoms van 1000 ton. Derzelver uiteinden zijn buitenſporig hoog, het gene dezelve buiten ſtaat ſtelt, om bij den wind te zeilen; en zij houden zoo weinig water, dat zij ligtelijk over zijde gaan. De romp is in even zoo vele afzonderlijke ruimen afgedeeld, als er Kooplieden aan boord zijn; want bij elk gedeelte der vracht is de eigenaar tegenwoordig; en elke Koopman moet een afzonderlijk deel van het ſchip voor zich en zijn goed hebben. Het water is ook in afzonderlijke bakken, die er de plaats van vaten bekleeden, afgedeeld. Achter op zijn er aan weerskanten kleine hutten van bamboes boven elkanderen, voor de ſcheepsofficiers en paſſagiers; en midden tuſſchen die hutten vindt men een ſtuurſtoel, en een klein Joosjeshuisje, waarin de afgod, die van goud is, ſteeds bewierookt wordt, en er ſteeds lichten voor hem branden. Als men in de hayen komt, wordt hij, voor dat men iets anders lost, aan wal gezonden. Het roer hangt, met repen van geſpletene rotang, aan den achteroploop. De ankers zijn van hout, waaraan er zware ſteenen vast gewoeld zijn. De groote jonken hebben drie masten, elk van één ſtuk hout,

hout, en zeilen van matwerk; en rondom de kampanje hangt het vol vlaggetjes en wimpels van allerlei kleuren. In niets van dit alles laat er zich verbetering maken, of dezelve zou van hooger hand moeten komen, en van daar is zij alhier niet te wachten. Anders zou er van de Chinezen alles goeds te maken zijn. Op Europeesche schepen zijn het goede matrozen.

Gaarne vaart men in China op de binnenwaters, met Sanpans, dat eene soort van gondels is, die middenop een groot en fraai geschilderd en verlakt ruim hebben, dat van glasvensters, sofa's, tafels, stoelen, enz. wel voorzien is. De binnenlandsche vaart loopt het ganssche land door, en vereenigt de rivieren onderling, maar bewijst veeleer de nijverheid der natie, dan haren uitvindingsgeest; want, offchoon het aantal en de lengte der kanalen den reiziger verbaast, echter is derzelver aanleg, en vooral die der sluizen, of liever doorboorde dijken, zeer onvolmaakt; en, daar de booten meestal door menschen getrokken worden, is de voortgang zeer traag. De kanalen zijn gemeenlijk met steen bezoomd; en er liggen daarover bruggen van een grillig maaksel, dat men in onze parken zoo dikwijls nabootst. Het voornaamste kanaal is dat van Pekin, dat *het Keizerlijke* heet, en eene gemeenschap, ter lengte van 2000 mijl, tusschen de hoofdstad en Canton opent; in welke de vaart slechts gedurende een dag reizens, door eene bergreeks tusschen

de

de provincien Quantong en Kiangfi, afgebroken wordt.

De voornaamſte publieke vermaken der Chinezen beſtaan in tooneelvertooningen, maar deze zijn er van alle eenheid ontbloot. De held, die in het eerſte bedrijf als een kind op het tooneel verſchijnt, ſterft er dikwijls in het laatſte als een oud man, na de wereld van het eene einde tot het andere doorgereisd te zijn. Er komen aldaar voorts niet ſlechts, zoo als in de ſtukken van SHAKESPEAR, goede en kwade geeſten op het tooneel, maar ook ſprekende dieren en vogelen. Voorts zijn de Chinezen geweldig op vuurwerken gezet, doch dezelve worden door hen veelal op den middag afgeſtoken.

De hoogere klaſſe der Chinezen onderſcheidt zich door hare onverſchillige werkeloosheid, en laat zich de ſpijs door ſlaven in den mond ſteken. De lagere klaſſe leeft om het even waarvan, zelfs van het vleesch van dieren, die aan krankheden geſtorven zijn. Het ombrengen en te vondeling leggen van kinderen wordt er algemeen verloorloofd; en men vindt er op de ſtraten elken morgen levende kinderen, of doode, die er worden nedergeworpen, om de kosten van het begraven uit te winnen.

Men

(*) Ook jegens volwaſſenen heerscht er eene barbaarſche onverſchilligheid. Toen Lord MACARTNEY en langs

Men vergunt er aan de hoogere klaasen het nemen van een aantal wijven; en de Keizer heeft een talrijk ſerail. De huwelijken worden door de wederzijdſche ouders geſloten. De bruidegom ziet zijne bruid niet, voor dat zij in een draagſtoel voor zijne deur wordt gebragt. Dan opent hij het portier, en ſluit hetzelve wederom, zoo het meisje hem niet voldoet; dat dan naar haar huis terug wordt gebragt. De vrouwen worden er niet veel hooger geacht, dan ſlavinnen; en de Chineeſche boer ſpant niet zelden zijn wijf en zijnen ezel te zamen voor den ploeg.

Eerbied voor de overledenen behoort er tot de voornaamſte Godsdienſtige inſtellingen; en men vereert zijne voorouders als huisgoden, en houdt een jaarlijksch feest op derzelver graven. De Godsdienstleer der geletterden beſtaat er uit afgetrokkene droomerijen. Die van *Confucius* heeft eenige overeenkomst met het Stoïcismus der Grieken en Romeinen; en wederom eene andere komt met de leer van EPICURUS overeen, plaatst den afloop van

langs het Keizerlijke kanaal voer, verdrong men elkanderen uit nieuwsgierigheid langs de oevers. Bij die gelegenheid viel er een aantal menſchen in het water, zonder dat iemand der aanſchouwers zijne oogen derwaarts wendde. Men liet die ongelukkigen gansch hulpeloos verdrinken. Vele andere blijken van de barbaarschheid, welke er in China heerscht, vermeldt het aangehaalde, maar voor velen haast alte geleerde, werk van DE PAUW.

van alles in vernietiging, en bouwt hierop eene rustvolle onverschilligheid. Dit was de geheime leer van FO, of BUDDA, die er daarentegen aan het gemeen een stelsel inprentte, dat Godsdienstige plegtigheden vordert, en door zekeren LAOKOUM eenigzins anders gewijzigd werd. Dezen hervormer volgt het Keizerlijke hof; en deszelfs sekte, en die van FO, hebben gezamenlijk ongeveer een miljoen Priesters, of Monniken, die den naam van *Bonzen* voeren, en meestal geheellijk van aalmoezen leven.

DE GROOTE AZIATISCHE ARCHIPEL

wordt door vele hedendaagsche Aardrijksbeschrijvers aan Azie onttogen, en tot het door hen gevormde vijfde werelddeel, Australie, Notasie, Polynesie, of Oceanique, betrokken. Zonder ons met dezen twist in te laten, vermelden wij nopens den Archipel over het algemeen nog slechts, dat hij ook met den naam van *Maleische* bestempeld zou kunnen worden; daar de bevolking er voornamelijk uit menschen van het Maleische ras bestaat, of dezen er althans de bovenhand hebben, en de verdere bewoners er veelal door hen zijn ten onder gebragt. Deze laatsten behooren tot de Oceaan-Negers, of Papuas, welke de eenige bevolking van eenen anderen grooten Archipel, in de nabijheid van den Maleischen, of Aziatischen, uitmaken, en wel in vele opzigten met de Afrikaansche Negers overeenkomen, maar nogtans zoo wezenlijk van hen verschillen, dat zij als een afzonderlijk menschenras beschouwd moeten worden.

De Aziatische Archipel, waar de Negers door de Maleijers veelal in het binnenste der eilanden zamengedreven zijn geworden, laat zich gevoegelijk in de volgende vier groote eilandenketens verdeelen:

I. de keten der Philippijnen;
II. Borneo, Celebes en de Molukſche eilanden;
III. de Sundaſche eilandenketen;
IV. Sumatra, met eenige naburige eilanden.

In overeenkomst met deze verdeeling, vestigen wij thans het oog in de eerſte plaats op

DE PHILIPPIJNSCHE EILANDEN.

Deze reiken van 20° N. Br. tot 5°, en worden meer dan 10,000 in getale geacht te zijn; maar van dezelve zijn er ſlechts 500 of 600 van eenig aanbelang, en al de overige enkele klippen, die geene halve mijl in den omvang hebben.

Het geheel levert een ſchrikbarend grootsch ſchouwſpel op. De bergen, welke hetzelve in alle rigtingen kruiſen, verliezen het hoofd in de wolken; en derzelver zijden zijn met baſalt, lava en verdere vulkaniſche ſtof, bedekt. Men ziet er zich op menige plaats kokende bronnen verheffen; en er zijn putten van geſmoltene en brandende zwavel. Al deze vertooningen en verſchijnſels zijn het werk van uitgebluschte vuurbergen, en andere nog ſmeulende, of van vuur, dat er in de aarde woelt, en menigvuldige en ſchrikkelijke aardbevingen verwekt. Van hier, dat de oppervlakte dezer eilanden vol kloven is. Dezelve bevat voorts vele groote ſtreken van moeras en veen, benevens eenige aanzienlijke meeren.

Er heerscht hier in de jaarſaizoenen dezelfde verſcheidenheid, als aan de kusten van Indostan; en

en zij ontstaat uit eene gelijke oorzaak; uit de bergketen, welke de gezamenlijke Philippijnen van het Noorden tot het Zuiden doorloopt. Gedurende den Moussón van Mei tot September regent het er aan de Westkust gestadig, en verkeeren er al de vlakten in groote waterplassen. Er woeden aldaar, tijdens dit saizoen, ook geweldige stormen, terwijl de winter, aan den Oostkant dezer eilanden, van eene heldere en drooge lucht vergeld gaat. Hier brengt nogtans de N. O. Mousson in October gelijke regens en stormen aan. Die bestendige vochtigheid van den dampkring maakt de eilanden ongemeen vruchtbaar, en onderhoudt er een bestendig groen, niet slechts aan het geboomte, maar ook op de weilanden, die een welig gras voortbrengen, en het gansche jaar door met bloemen van de schoonste kleuren bezet zijn.

De wilde dieren der Philippijnen bestaan uit buffels, herten en zwijnen, in grooten getale. Tam gedierte heeft men er niet, dan osſen en varkens, welker laatster spek men als boter gebruikt.

Volgens de overlevering behoorden de eilanden oudtijds aan een Negerstam toe, die, bij den inval der Maleijers, in het gebergte vlood, aldaar nog woont, en de verschillende namen van *Igorroten*, *Finguianen*, *Italenen*, *Calingas*, enz. voert. Zij worden gezegd, voorheen dikwijls uit hunne bergen te voorschijn te zijn gekomen, om de inlanders, die zij ontmoetten, te dooden,

en derzelver hoofden als zegeteekenen mede te voeren. Thans handelen zij vreedzaam met de onderdanen, die Spanje op de eilanden heeft. Zij leven van wilden honig, vleesch van wilde dieren, en wortelen; hunne opschik is van boombast gemaakt, en hunne hutten van boomtakken.

De Maleijers der Philippijnen zijn in verschillende natien verdeeld, waarvan de Tagalls op Luconia, en de Bisayas op de middelste eilanden, de voornaamste zijn. Dezen ontvingen van de eerste Spaansche zeelieden den naam van *Pintados*, om dat zij hun vel beschilderden. De Tagalls denken, dat zij van eene kolonie, die uit Borneo voortkwam, afstammen. Men begroot de gezamenlijke bevolking der eilanden zeer verschillend, op 700,000 menschen, en op 3 miljoen. Zekere schrijver begroot de Maleische onderdanen van Spanje op Luconia alleen zelfs op 1½ miljoen.

Dit laatstgenoemde eiland, dat het aanzienlijkste van al de Philippijnen is, ontleent zijnen naam van het inlandsche woord *Luson*, dat de Spanjaarden *Luçon* schrijven, en de Maleijers wegens een slag van stamper gebruiken, met welken zij hunne rijst uit de doppen stooten, en welken de eerste ontdekkers voor éene strijdknods hielden. De gedaante des eilands is zeer ongeregeld, daar het Zuidelijke uiteinde door een aantal schiereilanden gevormd wordt. Deze vormen er tevens twee baaijen, die van Manilla aan de Westzijde en die van Lampoon aan den Oostkant. Een

groot

groot deel der landſtreek tusſchen deze baaijen wordt door het dusgenoemde *meer der baai* beſlagen, dat 45 uur in den omtrek heeft, door de wateren van 50 of 60 rivieren en riviertjes gevormd wordt, en zich langs de rivier Paſig in de baai van Manilla ontlast. Hetzelve is voor groote booten bevaarbaar, en omvat een eiland van 9 uur in den omtrek, dat, offchoon zeer vruchtbaar, niet bewoond wordt. Het meer ſchijnt met eenige der vuurbergen, die hetzelve omringen, gemeenſchap te hebben, daar deszelfs water ſomwijlen ſterk met zwavel bezwangerd is, die er de visch doet ſterven. Men vindt in deszelfs nabuurſchap ook verſcheidene heete bronnen. De oevers van het meer aan den voet der bergen zijn wel bebouwd, en leveren een overvloed op van rijst, peper, kokos- en areek-noten, verfhout en indigo van de beste ſoort. De onbebouwde gronden vloeijen er over van wilde buffels, herten en zwijnen. Luconia brengt ook ijzer, koper en goud voort, doch het laatſte ſlechts in kleine ondeeltjes.

De Oostkust van Luconia is zeer bergachtig, en de plantengroei wordt er door de ſtroomen van zeelucht, welke er door de ſterke Oostewinden aangebragt worden, gehinderd. De bergen aan dezen kant worden voornamelijk door de inboorlingen bewoond, die de Spaanſche heerſchappij ontvloden zijn. De N. O. punt des eilands heet *Kaap Engano*, en de N. W. punt *Kaap Bojador*.

Manilla, de hoofdſtad van het eiland en al de Philippijnen, ligt nabij den mond der rivier Paſig, welke uit het meer van de baai voortkomt, en voorheen tot aan Manilla voor de grootſte ſchepen vaarbaar was, maar thans dwars in haren mond eene zandbank heeft, waarop er bij den Vloed ſlechts 15 voet water ſtaat. De ſtraten der ſtad zijn regt en wijd. De huizen zijn er ſlechts aan en in den grond van ſteen, en hooger op van hout, dat er even als het geraamte van een ſchip ineen geklonken wordt, om de geſtadige aardbevingsſchokken te kunnen weerſtaan. De bevolking is er voornamelijk uit Spaanſche Creolen, Maleijers en Chinezen, zamengeſteld, in eene evenredigheid van 1,200 Spanjaarden tegen 35,000 Maleijers. Nieuw aankomende Chinezen, die er willen blijven, moeten zich laten doopen; alswanneer men hun toelaat, Maleiſche Christinnen te trouwen; daar zij hunne eigene wijven nooit medebrengen; tevens hebben zij zich met winkelen, of handwerken, te generen; en men veroorlooft hun het aankoopen en bebouwen van land niet.

De vestingwerken van Manilla zijn ongeregeld, als op verſchillende tijdſtippen, en dus zonder eenig zamenhangend plan, gebouwd zijnde. Het kasteel wordt door eene gracht van de ſtad geſcheiden, en is van een muur met buitenwerken omringd. De gewone bezetting is van 500 man geregeld krijgsvolk, waarvan er zelden $\frac{1}{3}$ uit Europeanen beſtaat.

On-

Onder de verdere ſteden van Luconia zijn de biſchoppelijke Nieuw Segovia en Nieuw Caceres onbeduidend. Belangrijk is daarentegen de haven van Cavita, a nur van Manilla, welke door eene landpunt ten N. W. van haar wordt gedekt. Schepen, verpligt om bij den S. W. Mouſon de reede van Manilla te verlaten, liggen, onder de muren van Cavita vertuid, volkomen veilig. De ſtad bevat ongeveer 2000 Spanjaarden en Creolen, en 1000 Chinezen. Zij bevat twee kerken en drie ontzaggelijk groote Monnikenkloosters. In de Zwartenſtad telt men ongeveer 5000 Maleyers. Het Koninklijke Scheepsarſenaal ligt op de landpunt, welke de haven dekt, is zeer verſterkt, en wordt tevens nog door eene Citadel beveiligd.

De ſcheepsmagt, welke hier gedurende de laatſte oorlogen voor handen was, bedroeg nooit meer, dan 4 Linieſchepen, 5 Fregatten en eenige kleine vaartuigen, met eene Flotille van tusſchen de 30 en 60 kanonneerbooten. De laatſte zijn beſtemd, om tegen de zeeroovers te kruiſen, maar wagen het zelden uit te loopen; en de oorlogſchepen zijn ſlecht uitgerust, en niet half bemand. De krijgsbezetting der Kolonie beſtaat uit ongeveer 5000 man, meestal Amerikaanſche Spanjaarden, of Maleijers, met eenige weinige Europeeſche Officiers. De Militie bedraagt er 10 of 12,000 man. Het bewind wordt er van 8 jaren tot 8 jaren aan een Kapitein-Generaal opgedragen, dien men van Mexico derwaarts zendt, en die aan

den Onderkoning van Mexico ondergeſchikt is.

De inkomsten der Philippijnen wegen niet tegen de uitgaven op; en er worden, ter goedmaking van het te kort, jaarlijks 500,000 Piasters van Mexico derwaarts overgemaakt. De voorname inkomsten beſtaan er uit een hoofdgeld, dat op iederen Indiaan tuſſchen de 16 en 60 jaren gelegd is, en 1½ Piaster voor de 5 hoofden aan de ſchatkist, en ¼ Piaster aan de kerk, bedraagt. Elke Chinees, die zich in de Kolonie vestigt, heeft een jaarlijksch hoofdgeld van 6 Piasters te betalen; en men rekent, dat er zich 30,000 Chinezen op de Philippijnen bevinden; maar de Alcaldes zien er zoo velen door de vingeren, dat er ſlechts 7000 zijn, die dat hoofdgeld voldoen. Nopens de andere takken der inkomsten, heeft men ſlechts een oog op de volgende tafel te vestigen:

Uitgaven.	Piasters.
Het burgerlijke beſtuur	173,000
Krijgs- en ſcheepsmagt	1,472,000
Vastigheden op Mindanao	20,000
——— — de Babuyanen eilanden .	2,000
De Geestelijkheid	385,000
Penſioenen	30,000
Gezamenlijke uitgaven . .	2,082,000

Inkomsten.	Piasters.
Hoofdgeld der Maleijers	373,000
——— — Chinezen	42,000
Transport	415,000

In-

	Piasters.
Inkomsten. Transport	415,000
Accijnsen op de Tabak	600,000
——— —— Areeknoten . . .	40,000
——— —— sterke dranken . .	200,000
Inkomende en uitgaande regten . . .	200,000
Zegelregten	12,000
Opbrengst der Hanengevechten (*) .	60,000
Gezamenlijke inkomsten	1,727,000
Toelagen van Mexico	500,000
Ontvangst der kas	2,227,000
Uitgaven . . .	2,082,000
Voor buitengewone uitgaven	145,000

Tusschen de voorgemelde eilanden ten Zuiden van Formosa en Luconia liggen, digtst aan dit laatste, de Babuyanen eilanden, vijf in getale, hoog en vruchtbaar, maar van hout ontbloot, en van wegens Spanje slechts met een Europeesschen Sergeant en eenige Monniken bezet. Verder ten Noorden de Bashees, in 1640 door DAMPIER bezocht, die aan vier der grootste de namen gaf van *Richmond*, *Grafton*, *Monmouth* en *Oranje*. Zij zijn met groen bedekt, en worden door Chinezen bewoond, die er suikerriet, enz. kweeken, en zwij-

(*) Hierop zijn de Maleijers op de Philippijnen, zoo als elders, sterk gezet, en de Spanjaarden laten zich voor het geven van verlof daartoe betalen.

zwijnen, geiten en gevogelte, fokken. De Zuidelijkſte der groep beſtaan uit drie hooge, puntige en onbewoonde, klippen, gezamenlijk den naam van *Balingtang*; of *Richmond*, voerende. Dien van *Monmouth* geeft men thans aan het *Ratan* der der Maleijers, dat 3 uur lang is, en een hoogen berg op zijn Zuidelijk uiteinde heeft. Sabtang, het *Monmouth* van DAMPIER, ligt zeer digt aan Ratan, en is ſlechts 3 mijl lang. De Bashee en Geiten eilanden zijn klein, maar hebben bebouwde plekken. Grafton is klein, en loopt in zee ſteil nederwaarts. Bayat, of Oranje, is 2 uur lang, hoog, rotſig en bar, zonder ankerplaats. De Noordelijkſte Bashees zijn twee kleine hooge eilandjes, die den weg tusſchen Luconia en Formoſa aan den Zuidkant als afbakenen.

Luconia heeft ten Zuiden van zich het groote eiland Mindanao, en ten Z. W. Borneo, tusſchen welke eilanden en Luconia er twee eilanden-ketens liggen, die wederom andere onderdeelen der Philippijnen uitmaken. Van die tusſchen Borneo en Luconia is Palawan het voornaamſte, maar ſlechts voor een klein gedeelte aan Spanje onderworpen. Hetzelve heet op de meeste Kaarten *Paraguay*, of *Paragoa*, welken naam men bij MARCO PAOLO vindt. Het is 60 uur lang, en 10 uur breed, en brengt ebbenhout, verfhout, kakao en was, voort. Het heeft nabij deszelfs Noordeinde drie kleine, doch bewoonde, eilandjes van den naam van *Calamianes*. Op

deze

deze eilandjes en Palawan gezamenlijk heeft Spanje 37,000 onderdanen.

De keten tusschen Luconia en Mindanao ontleent van hare inwoners den naam van *Bisayas*, en bevat voornamelijk de volgende eilanden:

Mindoro, 25 uur lang, en 15 uur breed, bergachtig, houtrijk, wel bewaterd, en een overvloed van herten bevattende. Hier zijn alleen de kusten aan Spanje onderworpen. De Fransche Minister DE CHOISEUL wenschte er eene vastigheid voor zijne natie aan te leggen; maar Spanje verzettede zich tegen dat ontwerp, en hetzelve werd niet bewerkstelligd.

Samar heeft tusschen zich en Luconia de straat van S. Bernardino, en is 45 uur lang. Er is aldaar een overvloed van rijst, en de haven van Palappa aan de Noordzijde wordt somwijlen bezocht.

Panay is ongeveer 25 uur lang en vruchtbaar. Het levert stofgoud op, en bevat groote kudden van rundvee, schapen en paarden.

Negros heet dus naar de menschenfoort, door welke het voornamelijk wordt bewoond. Bij de inlanders heet het *Buglas*. Het is 45 uur lang en 10 uur breed, en vormt eene provincie van het Spaansche grondgebied. Deszelfs waarde wordt door eene in deszelfs nabijheid gedrevene parelvisscherij vergroot. Spanje heeft er 22,000 Maleische onderdanen.

Cebu, 28 uur lang, en 6 uur breed, is over het

het geheel rotſig, en levert zelfs niets voor den handel op, dan ſtofgoud en ebbenhout; maar men vergadert hier al de gezamenlijke producten der Bisſayas, die naar Manilla vervoerd ſtaan te worden. Het geheel bedraagt intusſchen ſlechts de lading van een brik jaarlijks. Spanje heeft op Cebu 58,000 Maleiſche onderdanen. Nopens het kleine eilandje Mactan is al het wetenswaardige reeds vermeld (*).

Leyte, door de ſtraat van S. Juanico, die ſlechts voor klein vaartuig geſchikt is, van Samar geſcheiden, is 40 uur lang en 15 uur breed, bevat een zeer geacht paardenras, en heeft onder zijne bewoners 22,000, die het voorgemelde hoofdgeld betalen.

Mindanao is, naast Luçonia, het grootſte der Philippijnen, en heeft na genoeg 300 uur in den omtrek, maar is zeer ongeregeld van gedaante: en eene golf, door een ſchiereiland aan de Westzijde ingeſloten, maakt er eene diepe inſnijding in de kust. Deszelfs naam is eigenlijk *Magindanao*, en deszelfs laatſte gedeelten *in-danao* beteekenen *het land om het meer*.

Het binnenſte des eilands wordt door hooge berg-

(*) Zie de *Inleiding*, *I deel*, bladz. 170, waar wij ten aanzien der Dieven eilanden, die de op Mactan geſneuvelde en begravene MAGELLAAN ontdekte, om verwarring voor te komen, den naam van *Ladronet* niet hadden moeten bezigen.

bergreekſen beſlagen, welke door vlakten van een geſcheiden, en met bosſchen van timmer en masten hout (*teak* en *poon*), bezet zijn. Welke metalen het al bevat, weet men niet; maar er wordt eenig ſtofgoud aan de markt gebragt. Het eiland heeft een grooten overvloed van water, zelfs meer dan 20 bevaarbare rivieren, en nabij de Zuidkust een meer, dat 60 uur in den omtrek heeft, en zijn water langs eene groote rivier in zee ontlast. De grond is er uittermaten vruchtbaar; hij brengt rijst en ſago in overvloed voort, en eene ſoort van kaneel, doch van mindere hoedanigheid, dan de Ceylonſche, groeit er in het wild. De bosſchen wemelen er van wilde paarden, oſſen, buffels, geiten en zwijnen.

De zeekusten worden er door Maleiſche Mohammedanen bewoond, die zoo wel Bisſaysch als Maleisch, weten te ſpreken. Een ſlag van Negers in het binnenland, *Haraforas*, of *Alforezen*, genoemd, heeft weinig gemeenſchap met die Maleijers.

Het eiland is in drie Souvereiniteiten verdeeld. De eerſte en aanzienlijkſte is die van den Sultan, die over het Z. O. deel des eilands gebiedt. Dezelve houdt zijn verblijf te Selangan, aan den Oostelijken oever der Groote baai van Illano, en de voorname rivier Pelangy, die zich door twee takken ontlast, welker monden dwarsbanken hebben, waarop er bij den Vloed 2 en 3 vadem water ſtaat. De ſtad bevat ongeveer 200 huizen,

een

een verſterkt paleis van den Sultan, en eenige houten kasteelen van de Datoos, of edelen. De mond des riviertaks, die naar de ſtad loopt, heeft tot zijne verdediging een groot gepalisadeerd fort, of dusgenoemden *Pagger*, met veel geſchut en ſlangen. Er hebben zich hier eenige Chinezen gevestigd; en de ſtad ſtrekt ten verblijve aan zeeroovers, die er ſchepen voor zich bouwen.

De tweede Souvereiniteit op het eiland is het land van Illano, dat door een aantal Datoos Aristocratisch wordt beheerscht. Het derde en kleinſte deel, dat voornamelijk de zeekusten van het ſchiereiland ten Westen bevat, behoort aan de Spanjaarden, wier voornaamſte vastigheid, Samboangan, op het Z. W. uiteinde des ſchiereilands ligt. Dit is eene ſoort van gemetſeld werk, dat van een aarden wal omgeven, en gemeenlijk met 150 man bezet is. De Spanjaarden ſchijnen er weinig ander nut van te trekken, dan dat zij veroordeelden van de andere eilanden derwaarts voeren. De tweede Spaanſche vastigheid, Miſamis, ligt aan de Noordzijde des eilands, en heeft eene krijgsbezetting van 300 man. Correga, de derde en laatſte post, ligt ten Oosten, en is onbeduidend.

De Spanjaarden maken aanſpraak op het bezit van Pangattarran, dat het N. Westelijkſte eiland van den Sooloo Archipel, en lang en laag van grond, vol kokospalmen, maar van verſch water ontbloot is. Zij matigen zich voorts de heerſchappij aan over Tappool en Seasſee; eilanden,

wel-

welke insgelijks tot dien Archipel behooren, van welks meeste eilanden de Souverein daarentegen Basilan, nevens de Z. W. punt van Mindanao, schijnt te bezitten; terwijl hij voorts over het Noordelijke en N. O. gedeelte van het thans te beschouwene grootste eiland van den ganschen Aziatischen Archipel gebiedt.

BORNEO, SOOLOO, CELEBES, enz.

Borneo is, zoo men Amerika onder de vaste landen telt, naast Nieuw Holland, het grootste eiland des aardbodems (Q). Het heeft 270 uur lengte en 225 uur breedte. Onze kennis bepaalt zich inmiddels bij de kusten, en het binnenland is nooit door eenigen Europeaan bezigtigd geworden. De buitenzoom is over het algemeen laag en moerasig, met hout bedekt en van rivieren doorsneden. Er loopt eene bergketen van het Noorden digt langs de Oostkust henen naar het Zuiden. Aan deze hebben de Nederlanders, naar het kristal, dat zij opleverde, den naam van de *kristalbergen* gegeven. Eenige bergen zijn er vulkanisch, en het eiland is aan geweldige aardbevingen onderhevig. Men vindt er in den grond Diamanten en goud. Onder de handelsartikelen uit het plantenrijk komen, benevens eenige muskaatnoten en kruidnagelen, voornamelijk de peper, uitnemende kamfer, drakenbloed, en benzoin,

zoin, in aanmerking. Ook vindt men er eetbare vogelnestjes (R), was, enz (*).

Het gedierte beſtaat er uit olifanten, tijgers, zeer groote wilde oſſen, wilde zwijnen en het dusgenoemde waterhert (*cervus axis*), dat er zeer groot wordt, en in de moerasſen leeft. Onder de apen vindt men er den Pongo, die de grootte van den mensch heeft, en den Orang-Oetang, welks overeenkomst met het menſchelijke geſlacht zeer vergroot is geworden; want wij gelooven niet, dat hij in de bosſchen vuur aanlegt, om zijn voedſel gereed te maken, en dat hij hetzelve met den mond aanblaast, om het te doen vlammen.

Tot de oorſpronkelijkſte bewoners des eilands behoort een Negergeſlacht, dat zich in het gebergte onthoudt, maar alle gemeenſchap met de overige inwoners vermijdt, en nooit door eenigen Europeaan gezien is, en voorts de *Biadjoos*, of *Vtadjahs*, zoo als de Maleijers een volk noemen, dat zich zelf met de namen van *Dayaks* en *Eidahans* beſtempelt, en welks wildheid die ande-

re

(*) De toevoer naar de markten is er intusſchen, uit hoofde van de geringe bevolking en onveiligheid van het binnenland, gering; alwaarom de Franſche Gouverneur van Java, eenige jaren geleden de gewezene Nederlandſche vastigheden op dit eiland opgaf. Volgens Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH zouden dezelve voor den Staat zeer nuttig kunnen worden gemaakt.

en naam aanduidt; want hij ſtamt van denzelfden Sanſcritſchen oorſprong af, als de naam der *Battas* en *Bedas* van Sumatra en Ceylon, die *wilden* aanduidt. Nu zijn de Biadjoos in der daad niet flechts langer, ſterker, en welgemaakter, dan de Maleijers, maar ook bloeddorſtiger en woester. Hunne kleeding beſtaat in een enkelen gordel. Zij beſchilderen zich het ligchaam met verſchillende figuren, en de Opperhoofden trekken zich een of twee der voorſte tanden uit, en ſtellen gouden tanden in derzelver plaats. Hunne woning beſtaat uit eene enkele groote loods van planken, waarin er ſoms 100 menſchen bijeen wonen. Boven derzelver ingang hangen de koppen ten toon, die zij eveneens ſnellen, als de Alforezen op Ceram, en als de Zwarten van Luconia zich op dezelfde wijze van de Maleiſche veroveraars des eilands plagten te wreken. Om te kunnen trouwen, moeten de Biadjoos het hoofd van eenen vijand aan de voeten der bruid nederleggen; waarna de huwelijksplegtigheid daarin beſtaat, dat de bruidegom met het bloed van een haan, en de bruid met dat van eene hen, beſtreken worde. Veelwijverij gaat er onder hen niet in zwang; en, als iemands wijf met een ander boeleert, verhaalt de man zich niet op dien anderen, maar doodt hij drie of vier ſlaven, wier bloed gerekend wordt de vlek uit te wisſchen, en ſlaat hij voorts het wijf, of jaagt het weg.

Als er een Biadjoo ſterft, wordt het lijk in

eene kist bewaard, tot dat er een slaaf ten offer gekocht kan worden. Heeft men er een bekomen, dan wordt het lijk verbrand, en de slaaf onthoofd, na tot getrouwheid aan den overledenen in de andere wereld vermaand te zijn. Regering schijnen de Biadjoos niet te hebben. Hunne Godsdienst bestaat in het geloof aan een albesturend en onderhoudend wezen, hetwelke zij met gebeden en menschenoffers vereeren (*); en zij leiden uit de vlugt van havikken voorteekens af.

De verdere bewoners van het binnenland behooren tot de Alforezen, die donkerder van kleur zijn, en langer ooren hebben, dan de Biadjoos. Langs de kusten vindt men daarentegen Maleijers van Sumatra, Java en Celebes, benevens eenige lieden van Arabische afkomst. Al deze aankomelingen zijn Mohammedaansch, en worden door dusgenoemde *Sultans* geregeerd.

Hieronder vermelden wij in de eerste plaats den Sultan van dat Borneo, dat den naam aan het gansche eiland gegeven heeft, en deszelfs hoofdplaats plag te wezen. Hetzelve ligt aan de N. W. kust, en bevat 3000 huizen, waarvan er vele op

(*) Hun den regten dienst van dat wezen te leeren, allen menschenmoord onder hen te verdelgen, en hierdoor de bevolking op Borneo te doen toenemen, zie daar het regte werk voor den Zendelingsijver, die zich daarentegen zoo gaarne in gemakkelijker ondernemingen oplost, als uit LICHTENSTEINS reisverhaal blijkt.

op steigers in de rivier gebouwd zijn. Op Sambas, dat verder ten Zuiden ligt, wordt er sterk door Chinezen gehandeld. Eene even aanzienlijke handelplaats is Momparva, aan eene rivier, 20 mijl van zee. Ook deze plaats ontvangt veel bezoek van Chineesche jonken; offchoon er eene bank dwars door de rivier henen loopt.

De Vorstendommen van Landak en Succadana plagten aan den Koning van Bantam toe te behooren, die zijn regt daarop aan de Nederlanders heeft afgestaan. Succadana is eene groote handelplaats, waar de Nederlanders een faktoor plagten te hebben; en zij staan in vriendschappelijke verbindtenissen met den Vorst van Landak, die zijn verblijf in eene stad van denzen naam aan eene eveneens genoemde rivier houdt. Deze rivier heeft verscheidene takken; aan een van welke het Nederlandsche fort Pontiana, 50 mijl van zee, den diamanthandel beveiligt, die hier het sterkste gedreven wordt.

Hieromstreeks ligt er in de Chineesche zee een aantal vaneen gespreide eilanden van den naam van *Natunas* en *Anambas*, welke, even als Carimata, en Soorootoo, in het kanaal van Borneo, vermeld, maar ook slechts vermeld, moeten worden.

Beter kent men het Vorstendom van Banjermassing, aan het Oostelijke gedeelte der Zuidkust van het groote eiland. Het ontleent zijnen naam van eene rivier, welke groote schepen toelaat, en aan welke de Nederlanders een gepalisadeerd fort

met eenige bastions hebben. In deszelfs nabijheid ligt er eene ſtad, van den naam van *Tattas*, en van 300 huizen, meestal op vlotten in de rivier.

Aan het Zuidelijke gedeelte der Oostzijde is Paſir de voornaamſte plaats, waarop de Maleijers van Makaſer handelen. Hier vestigden zich in 1772 de Engelſchen; doch hunne Agent, door eenige beweging onder de inlanders verſchrikt, week welhaast van daar; en er is vervolgens geene poging tot herſtel der faktorij gedaan (*).

Genoegzaam gelijktijdig had de Engelſche O. I. Compagnie eenige distrikten op de N. O. kust van Borneo, tegelijk met het eiland Balambangan, van derzelver Souverein, den Sultan van Sooloo, verworven; wiens gebied zich over verre weg het grootſte gedeelte van den Sooloo Archipel, en de Sooloo zee in deszelfs nabijheid, uitſtrekt.

Hij houdt zijn verblijf te Bowan, eene ſtad van 6000 inwoners, op het N. W. uiteinde van Groot Sooloo, dat genoegzaam midden in den Archipel gelegen, en er het grootſte van al de eilanden is. Het wordt gerekend 60,000 inwoners te hebben, en is 10 uur lang, 4 uur breed, en zeer vruchtbaar in al de producten van tusſchen de Keerkringen; bijzonderlijk in uitnemende Chi-

na's

(*) Op de algemeene Kaart van Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH is het land hieromſtreeks als Nederlandsch gekleurd; op welken grond weten wij niet. Voor het kleuren van Sumbas vindt men in het werk eenige reden.

na's appelen. Het levert voor den handel eetbare vogelnestjes, kopalgom en ſchildpaddenſchelpen, benevens amber, waarvan de zee aldaar, vooral tegen het einde van den Weſtelijken Mouſon, eene groote hoeveelheid op de oevers werpt. Men vindt er voorts, hoe klein ook het eiland zij, wilde olifanten en herten van de ſoort der *Cervus Axis*. Tuſſchen dit eiland en de andere viſcht men, bij den afloop des gezegden Mouſons, met dreggetjes pareloeſters, welker parels, offchoon van mindere waarde, dan de Ceylonſche, door de Chinezen gretig worden gekocht.

Het eiland Cagayan Sooloo heeft 20 mijl in den omvang, en is vrij hoog. De Europeeſche ſchepen doen hetzelve ſomwijlen aan om ververſchingen. Bangney is 20 mijl lang, verheft zich aan de N. W. zijde tot een piek, heeft eene rivier van aanmerkelijke grootte, die verſch water oplevert, maar wordt door zeeroovers onveilig gemaakt.

Slechts 1½ mijl van hier, en 5 uur ten N. O. van Tanjong-Sampan-Mangio, de Noordpunt van Borneo, die op ſommige Kaarten *Kaap Henry* heet, ligt het voorgemelde Balambangan, dat van het N. O. naar het Z. W. ongeveer 15 mijl lang is, en twee havens heeft. De eene, aan de Noordzijde des eilands, is zeer ruim en veilig, maar aan haren mond met zandbanken bezet. De andere, aan de Zuidzijde kan eene vloot bevatten en heeft vlak aan den wal 4 vadem diepte, zoo

dat een Linieſchip van daar, door middel van eene enkele ledéren ſlang, water kan innemen.

In 1773 leiden de Engelſchen hier, ten gevolge van den vermelden afſtand, eene vastigheid aan; maar hunne faktorij werd in 1775 door de Sooloërs overvallen, die er de Maleijers in Engelſchen dienst ombragten, terwijl de Europeanen het op de ſchepen in de haven ontkwamen. Nu werd de faktorij in 1803 wel herſteld, maar welhaast wederom opgebroken; daar de handel er te weinig opnam, om de kosten goed te maken.

Tegen over de Oostzijde van Borneo ligt het groote eiland Celebes, welks gedaante zoo ongeregeld is, dat geene opgave van deszelfs lengte of breedte eenig denkbeeld van deszelfs inhoud geven kan. Hetzelve is uit vier ſchiereilanden zamengeſteld, welke drie lange, en van den Oostkant openliggende, inhammen omvangen. De ſtraat van Makaſſer, welke tusſchen de 15 en 45 uur wijd, en 115 uur lang is, loopt tusſchen dit eiland en Borneo door. Celebes is over het geheel met bergen bezet, waaronder er verſcheidene ſmeulende vulkanen zijn; maar de kusten leveren een lagchend tooneel op van beſtendig groen en hoogstvoordeeligen landbouw. Verſcheidene rivieren ſtorten er, in heerlijke watervallen, van de rotſige ſteilte af. Het Noordelijke ſchiereiland bevat goudmijnen, en de gebergten des eilands leveren koper, ijzer, kristallen en veel zwavel op. Aardbevingen grijpen er, vooral in het

het Noordelijke ſchiereiland, menigvuldig plaats.

Uit het plantenrijk vindt men er de berugte Upas, waaromtrent er zulke overdrevene berigten in zwang zijn, maar waaruit de inlanders in allen gevalle een vergif trekken, in hetwelke zij hunne krisſen doopen. De kruidnagel- en muskaatnotenboom behooren ook tot de voortbrengſelen van dit eiland, doch de Nederlanders hebben ze er gezocht uit te roeijen. Celebes heeft olifanten, noch tijgers, maar vele apen, wilde zwijnen, herten, en, zoo men wil, ook elanden; voorts uitnemende paarden, buffels, klein gebult rundvee, geiten en ſchapen. De zee, welke langs de drie groote inhammen in het eiland indringt, maakt er de lucht gezond, en matigt er de warmte.

Men verdeelt de inwoners in Buggeſen, of Boeginezen, en Makaſſers. Het zijn de dapperſte van alle Maleijers, doch hunne moed is veeleer eene voorbijgaande vlaag van vertwijfeling, dan de koele onverſchrokkenheid der rede, zoo dat zij, als men hunnen eerſten woedenden aanval weerſtaat, ſpoedig ruimte maken (*). De Boeginezen drij-

(*) Hieromtrent volgt ook Z. E. de Generaal VAN DEN BOSCH, II *deel*, *pag.* 164, het *Précis de la Géographie univerſelle* van MALTE-BRUN, en daarin dat de moed der Celebers met de werkkracht der Amfioen rijzen en dalen zou; maar *pag.* 73 geeft hij zelf nopens de Boegineeſche Zeelieden veel voordeeliger berigten, en wil hij, dat er van hunne dapperheid veel nut zou zijn te trekken.

drijven van alle Maleijers den meesten handel, en zij doorzoeken alle deelen van den Archipel, en zelfs Nieuw Holland (*), ter bekoming van *trepang*, welke zij aan de Chinezen verkoopen. Zij regelen de kleedingsmode onder de Maleijers. Gemeenlijk spreken zij Maleisch, maar zij hebben nog eene afzonderlijke taal, en schrijfteekens, welke, als de Europeesche, van de linkerhand naar de regter loopen. Hunne vrouwen overtreffen de andere Maleische in schoonheid en lenigheid bij de gebruikelijke dansen. Dit verleidt menigen Europeer, om eene maitres van dien landaard te nemen; maar doorgaans tot zijn droevig nadeel; want de minnenijd der meisjes wordt dóór de geringste beuzeling gaande gemaakt, en wreekt zich door een erger kwaad, dan de dood, door het toedienen van vergiftigende minnedranken.

De Portugezen vestten zich in 1525 op Celebes, en behielden er hunnen invloed tot 1660, toen het eindelijk aan de Nederlanders gelukte, hen door list en geweld van het eiland te drijven. Vervolgens hebben de inlandsche Vorsten er eene soort van onderling verbond gesloten, aan welks hoofd de Nederlandsche Gouverneur van Makassar staat. In de havens des eilands heeft er zich een groot aantal Chinezen gevestigd,

De

(*) Hieromstreeks trof Kapitein FLINDERS eene ganſche vloót van hen aan; waaromtrent zijne berigten zeer merkwaardig zijn.

De voornaamſte plaats van Celebes ligt in Makaſſer, op de Z. W. zijde des eilands, aan eene baai vol kleine eilanden en zandbanken, welke er het binnenloopen moeijelijk maken, maar er intuſſchen tegen alle winden luwte verſchaffen. Het fort heet *Rotterdam*, is van een hoogen en ſterken ſteenen muur omringd, en heeft nabij zich de ſtad Vlaardingen, met 250 blanken, en 10,000 Chinezen en inlanders. De Koningen van Makaſſer plagten hun verblijf in het door de Portugezen geſtichte Goa, dat bij de verdrijving dier natie verwoest werd, te houden.

Bonthian en Boelecomba zijn kleine gepaliſſadeerde forten der Nederlanders, aan de Zuidzijde des eilands en eene ſchoone baai, achter welke er zich een ſpitſe berg verheft, die tot aan den top met geboomte bezet is. Dit zijn de voornaamſte plaatſen des lands, vanwaar men aan de Nederlandſche ſpecerij-eilanden rijst toevoert.

De groote golf van Bony, ook de *Bouginezen baai*, is tuſſchen de twee Zuidelijke ſchiereilanden vervat, en heeft aan haren Weſtelijken oever de ſtad Bony, aan eene rivier van den naam van *Tempe*, met eene aanmerkelijke bevolking en het verblijf van een Vorst, die veel van den invloed van het door de Nederlanders verzwakte rijk van Makaſſer aan zich getrokken, ja zich vele andere Vorsten cijnsbaar gemaakt heeft. De Pulo- of Eilandenbaai is tuſſchen het Z. O, ſchiereiland en dat aan de Oostzijde van Celebes begrepen, en

de golf van Goenongtella, of Tomini, wordt door dit laatſte ſchiereiland en het Noordelijke afgeperkt. In deze golf hebben de Nederlanders aan eene rivier een klein fort, en op het N. O. einde des eilands die van Kema en Manado; voornamelijk om rijst en andere levensmiddelen voor hunne bezittingen ten Oosten op te gaderen.

Tot Celebes behooren de eilanden nevens de Oostpunt der baai van Boathian. Zij voeren den naam van *Saleyer*, zijn wel bevolkt, en brengen veel rijst voort. De inwoners vervaardigen veel blaauw en wit geſtreept lijnwaad van het katoen, dat op het eiland groeit, en beter dan het Javaſche is. De Nederlanders hebben een post op het grootſte dier eilanden. Cambyna, Pangaſani en Bouton liggen een weinig Oostelijker, en nevens de Z. O. punt van Celebes. Het eerſte dier drie verheft zich tot een piek, dien men 20 uur ver kan zien. Pangaſani is zeer lang en ſmal, en deszelfs Noordeinde laag en moerasſig. Bouton heeft nevens zijn Noordeinde het groote Waway, of Weywongy, en is een der ſchoonſte van al de Maleiſche eilanden. Het is uitnemend wel bebouwd, en bevat eene afwisſeling van bevallige hoogten en heerlijke vlakten. De voornaamſte ſtad ligt op een heuvel, is van dikke muren omringd, en heeft een kasteel van ſteen, waarin de Sultan zijn verblijf houdt. Hij ſtaat in ſoortgelijke betrekkingen tot de Nederlanders, als de meeſte Vorſten van Celebes, en die van Ternate, aan welken

ken laatſten het Noordeinde van dat groote eiland toebehoort.

Ten Oosten van hetzelve liggen de vier Xulla eilanden, Xullabesſy, Talyabo, Mangola en Lisſamatula. Zij vloeijen over van ſago en ebbenhout; maar de inwoners zijn woest en verraderlijk. Nabij een dier eilanden verheft er zich uit zee eene klip, welke aan een mensch gelijkt, en door de Heidenen als eene Godheid wordt aangebeden; en die gezamenlijke eilanden leiden van Celebes naar

DE MOLUKSCHE OF SPECERIJ-EILANDEN.

De benaming van *Molukſche eilanden* is van Arabiſchen oorſprong, beteekent zoo veel als *Konings eilanden*, en voegt eigenlijk ſlechts aan vijf eilandjes, welke ten Westen van Gilolo liggen, de namen van *Ternate*, *Tidor*, *Motir*, *Mahian* en *Batchian* voeren, en elk de zetel van een Sultan plagten te wezen, welks gebied zich, even als dat des vermelden Sultans van Sooloo, over menig omliggend eiland uitſtrekte. Intusſchen kan men onder de gezegde benaming ook al de gezamenlijke landen, welke onder het gebied dier Sultans plagten te ſtaan, of nog ſtaan, en dus zelfs het Noordeinde van Celebes, ja gevolgelijk dit geheele eiland, begrijpen. Wij bevatten daaronder

onder, hetgene die Sultans weleer ten Oosten van Celebes gerekend konden worden te bezitten. Want zij zelven zijn meerendeels reeds voorlang verdwenen; terwijl die van Ternate daarentegen in magt is toegenomen, en gerekend wordt, uit zijne gezamenlijke landen, 80,000 man Krijgsvolk op de been te kunnen brengen.

Het gezamenlijke land van dien Sultan ten Oosten van Celebes levert de klaarste bewijzen op van een schok der natuur, dien zij moeten hebben ondergaan; zijnde zij zonderling getand, en rijzende eenigen tot ontzaggelijke pieken uit de afgronden des Oceaans op. Van deze bergen zijn de meeste, of uitgebluschte vulkanen, of nog steeds smeulende en brandende. Aardbevingen zijn hier menigvuldig, maar zelden sterk. De gesteldheid van lucht en grond beletten er op de meeste eilanden het bouwen van evenveel welke granen; want het regent er gedurende de eene helft des jaars aanhoudend, en droogt in de andere helft geweldig; en de grond is er spons- of klipachtig. Derhalve leeft men er voornamelijk van den Sagoboom, dien de natuur er zoo overvloedig verspreid heeft, als of zij er het gebrek aan konen hoofdzakelijk had willen vergoeden. De voornaamste rijkdom dezer eilanden bestaat intusschen in de kruidnagel- en muskaatnotenboomen, welke er uitnemend en overvloedig tieren, en welker vruchten het oog der ganschè wereld derwaarts plagten te trekken, en velen

op-

opleidden, om dit gezamenlijke land met den naam van *Specerij-eilanden* te beftempelen.

De merkwaardigfte dieren beftaan er in de *Babeerousfa* of het Zwijnhert, de *Opoſſum* of Buidelrat, de *Phalanger*, de *Moſchus pygmaeus*, en in wilde varkens en gemeene herten.

VALENTIJN (*) vermeldt een zonderling verſchijnſel in de wateren, die men de *Zee van Banda* pleegt te noemen. Tuſſchen Junij en September loopt er jaarlijks in die zee een ſtroom van wit water, die zich het eerſte aan den Z. O. kant, omſtreeks de Keys en Timor Laoet, vertoont, en zich van lieverlede ten Noorden tot aan de oevers van Ceram, en aan de Weſtzijde tot aan die van Ombay, uitbreidt; voorbij welke hij tuſſchen Flores en Celebes verdwijnt. Gedurende den dag is hij van eene melkkleur; en des nachts geeft hij een licht op, als dat van den gezigteinder. Zijn water ſchijnt inwendig bewoerd te worden; en, zoo lang hij duurt, verdwijnt de viſch van de kusten.

De Nederlanders, die de gezamenlijke Molukſche eilanden, met hulp van den Koning van Ternate, welke gantſchelijk aan hunne belangen overgegeven is, dadelijk beheerſchen, of in ontzag houden, en *de groote Oost* plegen te noemen, verdeelen ze in drie *landvoogdijen van* 1. *Ternate*, 2. *Amboina*, 3. *Banda*.

In

(*) *Beſchrijving van Amboina.*

In de landvoogdij van Ternate is het kleine eiland Oby een vervolg van de vermelde keten der Xullas, welke niet ver van de Oostzijde van Celebes aanvangt. Op het Westelijke van dit eilandje is er door de Nederlanders een klein fortje tot bevordering van de uitroeijing der kruidnagelboomen aangelegd geworden; en ten Noorden van hetzelve ligt Mya, voormaals wel bevolkt en met kruidnagelboomen bedekt, maar vervolgens door de Nederlanders van dat gewas en alle inwoners ontbloot. Dit eiland is van middelbare hoogte, en heeft eene goede reede. Tyfoa, ten N. W. van hetzelve, is laag van grond.

Mandoly heeft eene goede haven van den naam van *Bisory*. Ten Noorden van hetzelve ligt Tawally, en de groep der Latta Latta-eilanden, van welke er een van aanmerkelijke grootte is, en de overige een mengsel van barre klippen en houtrijke eilandjes zijn. Al het opgenoemde plagt, van Oby af, met en benevens Ceram en de naburige eilandjes, onder het gebied van den Sultan van Batchian te staan, wiens zetel het Zuidelijkste en grootste der vijf eigenlijk genoemde *Molukfche* eilanden was, en door de Nederlanders met een fort bezet geworden is, op dat er aldaar geene kruidnagelen mogten worden aangekweekt (*). Het eiland is 12 uur lang en 8 uur breed.

Ma-

(*) Dit fort is, volgens Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH,

Makian heeft thans eene geringe bevolking, en bevat een grooten uitgedoofden vuurberg, welks crater eene, tot op den voet des bergs doorloopende, onregelmatige holte vormt. Motir is nog kleiner, en slechts een smeulende vuurberg. Tidor wordt thans door den Sultan van Ternate beheerscht, is hoog van grond, waterrijk en digt bevolkt. Denzelfs eigen Sultan plagt, nevens de Z. O. zijde van Gilolo, nog eenige eilanden in de nabuurschap van Nieuw Guinee te beheerschen, welke, even als dit laatstgenoemde groote eiland, enkel met Papuas bevolkt, en kortelijk de volgende zijn:

Mycol, of Mitoal, 15 uur ten Oosten van Ceram, en van het Oosten naar het Westen 14 uur lang, met de haven van Efbe, die goed is, en door een eilandje ten Zuiden van Mycol gevormd wordt; Pulo Popo en Gaby, eilanden van matige grootte, ten N. W. van Mycol, en in den weg naar Gilolo; Salwatty en Battanta, volkrijke eilanden, die door de dusgenoemde *Straat van Pitt*, welke digt aan de oevers 100 vademen diep is, vanaen gescheiden worden; en

. . . . . ein-

sosch, even als het voorgemelde op Oby, en twee andere op Mokir en Makian, voorlang verlaten geworden; en de onderhoorigheden van Batchian werden reeds in 1683 aan de Nederlandsche O. I. Compagnie afgestaan; door welke de Sultan in 1778, nevens die van Makian, Mokir en Tidor, ontroond werd.

eindelijk Waigioo, of Waigamme, een eiland, dat om deszelfs grootte en andersins belangrijk is, en eenige naderé beschrijving verdient.

Hetzelve wordt door Bougainvilles Straat van het N. W. uiteinde van Nieuw Guinee, en door Dampiers doortogt van Battanta afgescheiden, en heeft een ontzagverwekkend voorkomen. De kust vertoont eene reeks van op zich zelve staande, en slechts aan den voet vereende, bergen, die tot eene groote hoogte steil uit zee oprijzen. Evenwel zijn de valleijen er vruchtbaar in kokosnoten, limoenen, suikerriet, yams, zoete potatoes, kakao, maiz, enz. Midden op Waigioo omvat een groot meer verscheidene eilandjes.

In de bosschen is er een overvloed van gekuifde fazanten, woudhoenders en zwarte kakatoes. De eenige tamme dieren bestaan er uit varkens; maar deze zijn er, even als van gevogelte, in menigte. De inwoners loopen naakt, uitgezonderd een schort van grof linnenwaad. Hunne wapenen zijn boog en pijlen. Men begroot hun getal op 200,000. Het eiland heeft twee goede havens, die *Offak* en *Piapis* heeten, en door Chineesche Koopvaarders bezocht worden. Ten Noorden van Waigioo ligt er, aan een groot koraalrif, eene talrijke eilandengroep van den naam van *Fan*, die van schildpadden sterk bezocht wordt.

Behalve deze eilanden bezat de Sultan van Tidor, gezamenlijk met dien van Ternate, het eiland

land Mortay, ten Noorden van Gilolo, vol Sagoboomen, maar flecht bevolkt. Ten aanzien van het laatstgenoemde grootere eiland, dat nog in 1774, toen het door Kapitein FORREST bezocht werdt, tusfchen Ternate en Tidor verdeeld was, vergenoegen wij ons hier met het volgende.

Gilolo, of Halamahera, is het grootfte van al de dusgenoemde *Molukfche eilanden*, en komt in gedaante verwonderlijk juist met Celebes overeen, ook uit vier fchiereilanden beftaande, welke drie aan de Oostzijde opene baaijen omvatten. Het binnenfte der fchiereilanden is met hooge bergen bezet, die zich tot pieken verheffen. Het is een overvloed van buffels, herten, geiten en wilde varkens. Men zegt, dat er aan den Zuidkant kruidnagel- en muskaatnoten-boomen gevonden worden. Het land is wel bevolkt, en heeft een aantal volksopperhoofden, waarvan er eenige aan den Koning van Ternate onderworpen zijn.

Ternate, het Noordelijkfte der vijf gewezene Sultans eilanden, heeft ongevêer 10 uur in den omvang, en rijst tot bergen op, die hunne toppen in de wolken verliezen. Onder dezelve is er een fmeulende Vulkaan, en er ontfpringen op het eiland een aantal bronnen. Het Koningshof ftaat er in de nabijheid, en als onder befcherming, van het Nederlandfche fort Oranje, dat doorgaans met 300 of 400 man bezet plagt te wezen. De Mooreftad, welke het Hof omringt, en het fort, hebben nevens zich eene goede ankerplaats. Er

wonen aldaar vele nakomelingen van Portugezen, die er achterbleven, toen de meesten in 1663 Ternate verlieten.

Benevens de vermelde gedeelten van Celebes, Gilolo, Mostay, en vier der vijf Sultans eilanden, bezit de Koning van Ternate eene eilandenketen, welke zich van de N. O. punt van Celebes naar de Zuidpunt van Mindanao rigt, en de Soelo-zee aan de Oostzijde bepaalt. De voornaamste eilanden van die keten zijn Siao en Sangir. Dit laatste is 7 uur lang, en heeft een overvloed van vruchten, geiten en gevogelte, dat zich er tegen kopere knoopen, en andere kleinigheden, het inruilen, daar men er geen denkbeeld van geld heeft. Overigens bevat de keten 2 of 3 brandende vuurbergen. Zij heeft ten Noorden van zich het grootere eiland Serangani; en ten N. O. van haar vormen de Sallibabo-eilanden eene groep, tusschen de Philippijnen en Gilolo en Ternate.

De landvoogdij van Amboina ontleent deszen naam van het tegenwoordige voornaamste kruidnagel-eiland, dat nabij het Z. W. einde van Ceram ligt. Hetzelve bestaat uit twee schiereilanden, welke door eene zeer smalle landtong vereenigd zijn, over welke de inlanders hunne kanoos henen trekken, om gansch'lijk tusschen de beide zijden des eilands heenen te varen. Het vaarwater tusschenbeide loopt aan de Z. W. zijde der landtong in eene wijde en diepe baai uit, dat de eenige haven des eilands is. Bei-

Beide de schiereilanden zijn bergachtig. De grondsteen van eenige der bergen is digte graniet; en verscheidene rotsen bestaan er uit broze schist, bij welke men zeer harde asbest vindt. Ook hebben eenige bergen er zwavelkorsten. De oppergrond der lage landen en valleijen is er eene roodachtige klei, die met plantaarde en zand vermengd is. Er dalen menigvuldige beekjes van de bergen af, zeewaarts aan loopende, en in het regenseizoen sterk gezwollen.

De Z. O. Mousson, van Mai tot October, is op en omstreeks Amboina, en de naburige eilanden, het regenseizoen, en gaat vergezeld van gestadigen donder en blikzem, en menigvuldige stormen en dwarlwinden. Doch het is opmerkelijk, dat de regens zich niet tot aan het eiland Boeroo uitstrekken; offchoon hetzelve slechts 20 uur van Amboina af, en er eene opene zee tusschen beide ligt. Op Boeroo brengt daarentegen de Z. O. Mousson schoon weder aan.

De kruidnagelboomen geven aan Amboina den zelfs grootste waarde; en de sagopalmen zijn er het nuttigste plantgewas, en verschaffen aan de inlanders derzelver voornaamste voedsel. Dezelfden bekleeden de takken dier boomen bij hen de plaats van kurk, tot boeijen voor huune nettoui; en de *ejoo*, eene plant, welke zich om den stam der Sagopalmen slingert, dient hun om den sterk touw te vervaardigen. Men teelt er koffij en indigo, doch in zeer kleine hoeveelheden. Met

VALENTIJNS verzekering voor ons, durven wij geene lijst, veelmin eene beschrijving, der planten van Amboina ondernemen, daar hij zegt, dat „zelfs de werkzaamste pogingen van een lang leven ontoereikende zijn zouden, om met al de boomensoorten bekend te worden, welke er op de hooge bergen, en in de ondoordringbare bosschen, van dit eiland groeijen." Want deze gezegden kunnen niet zeer overdreven schijnen, als men weet, dat „er aan COSMO III, Grootherтog van Toskane, een kabinetje aangeboden is geworden, dat met 100 soorten van slechts het uitgezochtste en fijnste hout des eilands was ingelegd."

Het wilde gedierte bestaat er uit herten en wilde zwijnen, welker vleesch bijkans het eenige is, dat men er eet. VALENTIJN beschrijft 528 soorten van visch, die men er vindt, en die meestal aan deze zeeën bijzonder eigen zijn. Slangen van eenige verschillende soorten zijn er menigvuldig, alsmede hagedissen, waaronder kaimans en guanas. Tamme dieren zijn er in zulk een gering aantal, dat hun vleesch enkel op de tafels der rijkste blanken komt.

De bewoners van Amboina zijn driederlei: Ambonezen, of Maleijers, Chinezen en Europeanen. De Ambonezen zijn veel fraaijer, van leest en gelaat, dan de Westelijker Maleijers; en de vrouwen in het bijzonder zouden, zoo men zijne oogen voor de kleur kon sluiten, een denkbeeld der schoonen

nen van oud Griekenland geven. Nu zijn zij ook, beide getrouwd en ongehuwd, aan den dienst der Cypriſche godin uitermaten overgegeven; en men zoekt hier bij voorkeus eene zwangere bruid, als waaromtrent blijkt, dat er geen vloek van onvruchtbaarheid op haar ligt. Mans en vrouwen beide zijn er van het hoofd te voeten uit gekleed.

De Amboneezen zijn Mohammedanen of Christenen; MOHAMMED's leer er door de Arabieren, en het Christendom er door de Portugezen en Nederlanders, ingevoerd zijnde. Beide Godsdiensten zijn er intusſchen met menige der oude afgodiſche gebruiken beſmet. De Amboneezen worden onmiddellijk door Overheden van hunne eigene natie geregeerd, die den titel van *Rajah* en *Orang-tua* (*), of *oude man*, voeren. De bevolking des eilands was, toen de Engelſchen hetzelve in 1812 bemagtigden, 45,000 zielen, waaronder 18,000 dusgenoemde Protestanten. Het getal der Chinezen bedraagt er ſlechts eenige honderden, en, behalve de Nederlanders, onderſcheidt men er nog ſteeds eenige weinige afſtammelingen van de voormalige Portugeeſche beheerſchers des eilands. Men vindt er in het geheel, boven het krijgsvolk, niet meer dan 200 Europeanen.

Het

(*) *Orang-kay*, volgens den Generaal VAN DEN BOSCH; bij wien Amboina ſlechts 14,000, en de landvoogdij in haar geheel 45,000 zielen bevat, en wiens berigten ook anderzins mogen worden vergeleken.

Het kasteel Victoria, de hoofdplaats des eilands, staat op den Z. O. oever der groote baai; is van eene aanzienlijke grootte, van gebakken steen, van eene gracht vol water omgeven, en naast het kasteel van Batavia, de beste vesting, welke de Nederlanders in Oostindie bezitten. Tusschen hetzelve en de stad ligt er eene kleine opene vlakte (esplanade). De huizen der Europeërs, 50 in getale, schoon gemeenlijk van hout gebouwd, en slechts van eene verdieping, uit vrees voor de aardbevingen, vormen eene fraaije rij. De straten, welke de Ambonezen bewonen, doorsnijden elkanderen regthoekig, en worden zeer zindelijk gehouden. Behalve Victoria, zijn er op het eiland nog eenige kleine fortjes, om de inwoners in ontzag te houden.

De reede van Amboina is in alle jaarsaizoenen veilig. De grootste schepen kunnen er binnen den steenworp van het houten hoofd voor het fort Victoria ankeren. Het binnenste der baai vormt eene soort van dok.

De kleinere eilanden der landvoogdij van Amboina zijn de volgende: Haree-ko, of Oma, ten Oosten van Amboina, met eenige warme bronnen, en een fortje op het Westeinde; Saparoua, of Honi-moa, met een fort aan de Zuidzijde; Noessa-Laoet, een klein eiland, eene mijl ten Oosten van Saparoua, met vele kruidnagelboomen, en inwoners, die, volgens VALENTIJN, in 1708 nog menscheneters waren, en de wangen en handpalmen

men voor de lekkerſte beetjes houden; Boeroo, is het Zuidweſtelijkſte der ſpecerijeilanden, dat eenige nadere beſchrijving verdient.

Dit eiland rijst uit eene onpeilbaar diepe zee ſteil op, en bevat eene koepelvormige hoogte, welke men 30 uur ver kan zien. In het binnenland wonen er Alforezen, aan een meer, dat op gezette tijden ſchijnt toe en af te nemen, daar men zegt, dat er op zulke tijden in hetzelve een eilandje verſchijnt en verdwijnt. Het binnenland is over het geheel vochtig, en vloeit over van bronnen. Het geboomte is er van mos bedekt. Men vindt er buffels en herten, en onder de boomen ijzerhout, een groen ſlag van ebbenhout, en den boom, die de Cajeput (eigenlijk *Cajeb-poety*, of *wit hout*) olie oplevert, welke voornamelijk van dit eiland komt. Hetzelve levert veel rijst en ſago op; en visch is er wel niet overvloedig, maar men vindt er op de oevers de heerlijkſte ſchelpen. Cajeli, de Nederlandſche vastigheid, ligt aan de Oostzijde des eilands, binnen aan eene baai. Het fort, *Defenſie* genoemd, ſtaat midden in de ſtad, heeft vervallene muren, zeer weinig geſchut, en eene kleine bezetting. Het dient voornamelijk tot bevordering van den uitvoer van rijst en ſago naar Amboina.

Nevens het Z. O. einde van Boeroo ligt, op 2 uur afſtand, het kleine en dun bevolkte Amblau. Voorts behoort tot de landvoogdij van Amboina ook nog Manipa, na genoeg midden tusſchen Boe-

roo en het Westeinde van Ceram. Dit eilandje is hoog van grond, en heeft eene bron, van welker water meineedigers, die hetzelve beſtaan te drinken, zoo als de inlanders gelooven, ſchurft krijgen. Aan de Zuidzijde is een fort met 10 of 12 ſtukken geſchut. Kelang, nabij het Westeinde van Ceram, heeft tusſchen dit eiland en zich Puloo Babee, of het Zwijnen eiland. Bonoa is een hoog eiland, midden in eenige kleinere, digt aan het N. W. einde van Ceram, dat verre weg het grootſte der eilanden is, die tot de meergemelde landvoogdij behooren.

Dit laatſte is van het Oosten naar het Westen na genoeg 60 uur lang; en er loopen in de lengte door hetzelve heenen evenwijdige bergketens, van welker toppen er eenige 8000 voet hoog zijn. Onder de ſoorten van rots is er aldaar eene, welke tegen de allerſterkſte hitte beſtand is; en er zijn op Ceram krijtbergen, van welke er krijtwitte beekjes afdalen. Tusſchen de bergen loopen er, door vreesſelijke kloven, geweldige ſtroomen, welke meermalen geboomte medevoeren, dat van de rotſen is afgeſtort. De dorpen liggen vaak op terrasſen, welke men in de rots gehouwen heeft, en langs trappen beklimt. De N. O. kust is met *caſuarina*-bosſchen bedekt, en het eiland is vol ſagopalmen, en bezit, volgens FORREST, notemuskaat- en kruidnagelboomen. Onder de vogelen, waarvan de wouden er wemelen, vindt men den kaſuaris.

Het

Het binnenland wordt er van Alforezen bewoond, die, waarſchijnlijk de oorſpronkelijke bevolking des eilands uitmaakten. Deezelve hebben geene gemeenſchap met de kustbewoners, dan dat zij het noodige ijzer en zout tegen de voortbrengſelen van hunne bergen inruilen. Zij zijn rijzig en ſterk, en zoo vlug, dat zij de wilde zwijnen met loopen inhalen. Al hunne kleeding beſtaat uit een ſmal ſchort van boombastendoek om de lendenen. Hunne wapenen zijn een zwaard van bamboes, en boog en pijlen. Trouwen mogen zij niet, voor dat zij een kop te voorſchijn brengen, dien zij geſneld hebben; en, om een nieuw huis te mogen bouwen, moeten zij ook eerst een vijand hebben omgebragt. Na dat de dus bijeen gebragte koppen als zegeteekenen in de dorpen zijn ten toon geſteld, worden zij naar het binnenſte der wouden gevoerd, waar hunne afgodiſche plegtigheden verrigt worden, en waar *de Duivel*, volgens RUMPHIUS, *op hunne vragen antwoord geeft, en vaak eenigen hunner, inzonderheid kinderen, voor drie of vier maanden wegvoert, ze vervolgens met eenige aan hen gegevene giften, terug brengende.* VALENTIJN geeft een redelijker verſlag nopens dit volk. Volgens hem, geven de ouders hunne kinderen aan de Prieſters, om in den dienst van den Duivel, dien zij aanbidden, onderwezen te worden. De Prieſters ontvangen ze in het donkere binnenſte der wouden, in tempels van boomloof, en doen de ouders gelooven, dat zij ze daar opofferen,

door hun een naar gelchreeuw in de ooren te doen klinken, en door het vertoon van bloedige speren, welke uit het loofdak te voorschijn komen. Maar binnen drie of vier maanden keeren die kinderen tot de ouders terug, met het geschenk van eenige aan strengen geregene Chineesche kopermunt. De Alfoorezen leven voornamelijk van het vleesch der wilde boschdieren, en van ratten en slangen. Zij vergenoegen zich met één vrouw, en blijven haar getrouw.

Het eiland heeft eenige goede havens, zoo als bijzonderlijk Lahoo, nabij het Z. W. einde, waar de Nederlanders een Resident plagten te hebben; Sawa, aan de Noordzijde, en Wakoo, aan het N. O. einde. Nevens het Oosteinde liggen digt bij elkanderen de eilanden Kesing, Ceram-Laoet, Goram en eenige andere.

De teelt van muskaatnoten plagt haren zetel bij uitsluiting in de dusgenoemde landvoogdij van Banda, en nog slechts op zeer weinige eilandjes van dezelve, te hebben; opdat dit handelsartikel niet boven het vertier mogt vermenigvuldigen. De voornaamste teelt grijpt op Banda Lantoir, of Groot Banda, plaats; welk eilandje 12 mijl lang, en ongeveer $2\frac{1}{2}$ mijl breed is, den vorm van eene halve maan heeft, en de holle zijde ten N. W. rigt. Hier tegen over liggen Banda Neira, of Klein Banda, en Goening-Apy, of de Brandende berg, die, met het ten Westen digt aan hen aansluitende Banda Lantoir, eene haven vormen, welke zelfs

voor

voor de grootſte ſchepen geſchikt is. Groot Banda de rijst met eene ſteile helling tot een rigchel, die eenige honderd voet hoog is. Dit eiland is gantſchelijk met muskaatnotenboomen beſet. De beſte huizen der planters, of perkhouders, welke in de nabijheid van den oever door het land verſpreid zijn, geven aan hetzelve een bevallig voorkomen; en men ziet er nabij doezelfs Westeinde het forejé Hollandia, dat den ingang der haven, welke het *gat van Lantoir* heet, beſtrijkt. De Noordelijke ingang der gekromde, en aan dien kant wijd uit loopende, haven heet het *gat van Naira*, naar het tweede eiland, dat door een enger water van het derde geſcheiden wordt. Op dat tweede ſtaat de voornaamſte vastigheid, het Kasteel Nasſau, dat vierkant, doch op eene kleine ſchaal aangelegd, en van eene gracht vol water omgeven is. Hetzelve heeft achter zich, op eene hoogte, een tweede vijfhoekig kasteel, van den naam van *Belgica*, met ronde torens op de hoeken, door de Portugezen gebouwd, en van een wal met kleine bastions omgeven, doch geene gracht hebbende. Dit eiland is 2 mijl lang, en van ¼ mijl tot 1½ mijl breed. Het rijst aan de Noordzijde tot een hoogen heuvel op, maar is aan den Zuidkant, waar de kasteelen en ſtad liggen, laager van grond. De ſtad bevat ongeveer 50 huizen van hout, met bladeren van den Sagopalm gedekt. Gonning Apy is een vuurberg, bijkans 2000 voet hoog, en genoegzaam regtſtandig uit zee oprij-

zen-

zende, behalve aan de Z. O. zijde, waar dit eiland eenig plantsoen van muskaatnotenboomen bevat.

Voor het vaarwater tusschen dezen vuurberg en Klein Banda ligt ten Noorden het onbewoonde Pulo Carakca, en voor het gat van Neira liggen Pulo Pisang en Pulo Capella. Pulo Pisang, of het Plantaan eiland, is ¼ mijl lang, onbewoond, en geheel met kokospalmen bezet. Rosingen, 4 mijl ten Oosten van groot Banda, is laag van grond, met vruchtboomen bedekt, en, even als de drie laatstgenoemde eilandjes, van muskaatnoten ontbloot. Met deze is daarentegen Pulo Ay, of Way, 7 mijl ten Westen van Goening Apy, digt beplant; en dit eiland is matig hoog, en heeft 6 mijl in den omvang.

Genoegzaam even groot is Pulo Ron, 4 mijl ten Westen van Pulo Way gelegen, en slechts een rotsklomp, die met hout bedekt is. Hieronder vindt men de koolpalm, maar geene muskaatnotenboomen; en het eiland is onbewoond. Er komen aldaar slechts nu en dan visschers, om schildpadden te betrappen. Men ziet er de overblijfselen van een klein fortje, dat de Engelschen er, omstreeks den tijd des moords van Amboina, gezegd worden te hebben gebouwd. Eene haven heeft Ron, noch Way. Pulo Swangy is het Noordelijkste eiland der Bandasche groep.

Wilde dieren bevatten deze gezamenlijke eilanden niet. De vogelen behooren er voornamelijk

tot

tot het papegaaijen geslacht. Men vindt er ook gekuifde duiven, en andere vogels van deze soort, welke de muskaatnoten wijd en zijd zaaijen, door ze in te slokken en wederom op te geven. De Nederlanders hebben er alle oorspronkelijke inwoners verbannen; en de gezamenlijke bevolking bestaat er enkel uit blanken en dezer slaven. Het getal dezer laatsten werd er in 1795 op 2000 begroot, en dat van derzelver meesters op 200.

Voorts betrekt men tot de landvoogdij van Banda nog een aantal eilanden, die zich van Timor tot aan Nieuw Guinee uitstrekken, en met de Sundasche eilanden eene ontzaggelijke lange keten aan de Zuidzijde van den grooten Aziatischen Archipel vormen. Dezelve zijn bij de Europeanen meestal onbekend, en worden naauwelijks anders dan door de Boegineesche trepángvisschers bezocht. De aanmerkelijkste zijn: Pulo Cambing, met een vulkanischen piek, en kokende zwavelbronnen; Wetter; Honden eiland; Zwijnen eiland; Pulo Jackee, of Noessa Nesfing; Leetee, een hoog eiland, van aanmerkelijke grootte; Moa, met vele schapen; Damma, met een vuurberg; en een post der Nederlanders; Cerowa; Nila Baber, een groot hoog eiland; Timor Laoet, dat van de grootere eilanden tusschen Timor en nieuw Guinee het Zuidelijkste, van het N. N. O. naar het Z. Z. W. 25 uur lang, over het geheel hoog, en van verscheidene kleinere eilanden omringd is; de Keys, drie groote eilanden ten N. N. O.

van

van Timor Laoet, en nabij de kust van Nieuw Guinee, en eindelijk de Arroo's, ook nabij die kust, en nog een weinig nader te beſchouwen.

De gezamenlijke Arroo's vormen eene groote groep, en ſchijnen met Papuas digt bevolkt te wezen. Dezelve zijn laag van grond, en met hout bezet. Zij brengen al de boom- en veldvruchten der Molukſche eilanden voort, en vloeijen over van gevogelte. Zij worden door Paradijsvogels bezocht, die, zoo het ſchijnt, bij den Wester of droogen Mouſſon de kust van Nieuw Guinee verlaten, om een dampkring te zoeken, welken de zee vochtiger maakt. De Arroërs brengen die vogelen opgezet naar Banda, met en benevens ſago en ſlaven, die zij in rooftogten van de gezegde kust halen. De Nederlanders matigen zich het bezit der Arroo's aan, doch hebben er nog nooit eenige vastigheid aangelegd.

DE SUNDASCHE EILANDEN

zouden niet ſlechts aan den eenen kant der Sundaſche ſtraat (*) Java, en de eilanden ten Oosten van

(*) Deze is op haar nauwſte 5 uur wijd. Haar naam ſchijnt aan het voorgemelde Sanſkritſche *Sond*, of *Hind*, verwant, dat eigenlijk *een groot water* aanduidde, en oorſpronkelijk niet ſlechts aan de ſtraat gegeven ſchijnt, maar ook aan de zee, welke wij, *Indiſche bladen* na, de *Sundaſche* genoemd hebben.

van hetzelve, tot aan Nieuw Guinee, kunnen gezegt worden te bevatten, maar ook aan den anderen kant Sumatra; doch de groote omvang en belangrijkheid van dit laatste land, doet ons hetzelve als een afzonderlijk onderdeel van den Grooten Aziatiſchen Archipel beſchouwen, en het thans te beſt bekende onderdeel door Java aan den eenen kant beperkt achten; terwijl het aan den anderen met Timor zal afloopen, daar hetgeen er ten Oosten van dit eiland ligt reeds is afgehandeld.

Java is 290 uur lang, en tuſſchen de 30 en 50 uur breed. Desaifs naam beteekent, volgens ſommigen, *groot*, anderen leiden hem van het Maleiſche *djaa* af, dat een aldaar groeijend gras aanduidt. Het eiland heet bij de Arabieren en Perzianen *Gezira al maha Rajah*, of *eiland van den grooten Vorst*. Hierbij heeft men het oog op den Keizer, of Soeſoehoenang, van Mataram, die den titel van *Vorst der Vorſten, ſteun der wereld*, enz. voert, en van ouds af tot aan 1740 over het ganſche Oostelijke gedeelte des eilands gebood, maar toen van zijne 56 Provincien 30 aan de Nederlanders afſtond; waarna zijn overgebleven rijk, in 1755, tuſſchen hem en den Sultan van Djokjokarta verdeeld geworden is, en deze voorts alhier, even als de Soeſoehoenang te Soerakarta, eenen Nederlandſchen Reſident dulden moest, die zich op beide plaatſen in een wel verſterkt verblijf ophield, en de ſtappen van beide

Sou-

Souvereinen gadeſloeg. Stappen, waarvan de laatſte, even als die van den Sultan van Bantam, voor alle drie de rijken gevolgen hebben gehad, welke hier te minder vermeld worden, daar het onzeker is, wat er daaromtrent thans zal worden beſloten en vastgeſteld (*).

Tot de algemeene beſchouwing van Java behoort verder, dat er door het ganſche eiland heenen, van het Oosten naar het Westen, eene hooge bergketen loopt, welke de Zuidkust wel het digtſte nadert, en de bronnen van ontelbaar vele beken bevat, die er gedurende het regenſaizoen alle lage landen overſtroomen. Die bergketen is aan den Oostkant hooger, dan aan den anderen; en het engſte gedeelte des eilands, achter Cheribon, bevat de hoogſte toppen. Eenige der bergen zijn vulkanen. De hoogte der dusgenoemde *Gate* is 8000 voet.

De rivieren zijn op Java niet groot, en derzelver monden zijn gemeenlijk door banken voor alle ander, dan klein, vaartuig geſloten. De Noord-

kust.

(*) Evenmin kon de tegenwoordige Civile en Militaire ſtaat van Java, en de verdere Nederlandſche Kolonien, door den Heer TUCKEY vermeld worden; en wij weten nog ſlechts, dat Java een hoog Geregtshof, en Batavia, Samarang en Surabaya, Tribunalen hebben. Overigens geven wij het volgende, zoo als wij het bij TUCKEY vinden. Wie nader en meer licht begeert, raadplege Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH, en anderen.

kust des eilands is over het geheel laag, en wordt, uit hoofde van hare moerasſen, ſtilſtaande poelen, en digt plantgewas, dat er den zeeoever bedekt, als zeer ongezond beſchouwd. Eenige uren verbinnen 's lands wordt de lucht gezond en genoegelijk; en de koelte neemt, naar mate men bergwaarts aan komt, derwijze toe, dat de morgen en avond koelte, op het landhuis van den Gouverneur Generaal van Batavia, ſlechts 6 uur van de ſtad, vuur noodig maakt. De voortbrengſelen van het dieren en plantenrijk zijn gansch als die van Sumatra, welke ſtraks uitvoerig zullen worden beſchreven. De Javanen gelijken ook zelven in karakter en manieren aan de Maleiſche Sumatranen. Zij ſpreken het Maleisch met eenige wijziging. De leer van MOHAMMED heerscht het ganſche eiland door; doch in het gebergte, zegt men, onthoudt er zich nog een ſtam, die den oorſpronkelijken Godsdienst van dit land en deszelfs nabuurſchap ten Noorden, aankleevende, alle dierlijk voedſel ſchuwt, en aan de zielsverhuizing gelooft. Men vindt er voorts afſtammelingen van eene oude Chineeſche volkplanting, en er zijn verſcheidene oude Chineeſche Pagoden door Java henen verſpreid. Zelfs ſchijnt de gele kleur, door welke de kleeding van den Soeſoehoenang zich onderſcheidt, van Chineeſchen oorſprong te wezen.

Bij den afſtand van veel lands, verpligtten de Javaanſche Keizer en Sultans zich voorlang, om

al de handelsartikelen van hunne landen door de handen der Nederlanders te laten gaan. De Koning van Bantam had hun daarenboven jaarlijks eene zware ſchatting in peper te betalen; en hij werd door hen benoemd; maar ſteeds uit het Koninklijke geſlacht. Zij hielden voorts over hem nog ſtrenger toeverzigt, dan over den Keizer, en deszelfs vermelden mededinger. Onder ſchijn van hem eer aan te doen, hielden zij hem in zijn paleis als belegerd, en gedoogden niet, dat iemand zijner onderdanen, zonder voorkennis van den Kommandant der wacht, van welke zij hem omringden, in dat paleis trad.

Dat gebouw ſtaat in de hoofdplaats, die den naam aan het Koningrijk geeft, op de Noordkust des eilands, nabij deszelfs Westeinde, en de Straat, welke hetzelve aldaar beſpoelt, gelegen is, en langs de golf, welke haren naam insgelijks voert, veel handel plagt te drijven, voor dat de Nederlanders alles naar zich trokken, en de golf al meer en meer verſlijkte. Deze is van binnen met ondiepten opgevuld, maar wordt intusſchen door eenige onbewoonde eilanden van buiten derwijze gedekt, dat zij nog ſteeds eene goede ankerplaats, zelfs voor groote ſchepen, oplevert. Aan haar binneneinde ligt de ſtad, tusſchen twee takken van eene rivier, in welke er bij Springvloeden ſlechts 5 voet water ſtaat. Dit belet er niet ſlechts den handel, maar brengt ook grootelijks tot de ongezondheid van Bantam toe, dat uit een aan-

aantal vaneen gespreide bamboezen woningen bestaat, welke kokospalmen tusschen zich hebben. Het vermelde paleis is van vestingwerken omringd, die een groot vierkant vormen, geregelde bastions op de hoeken hebben, en met 66 stukken geschut bezet zijn, welke gedeeltelijk van metaal, maar bijkans alle onbruikbaar, en van ond Portugeesch en Engelsch maaksel zijn.

Dit paleis wordt, even als de reede, door het Nederlandsche fort *Speelwijk* bestreken, dat nader aan den mond der rivier ligt, 48 stukken geschut voert, en doorgaans wel bezet is. Aan dezen post is die van Anjera ondergeschikt, welke uit een Pagger bestaat, die van eene gracht omgeven is, en bij 4 vierponders doorgaans slechts 6 of 8 soldaten heeft. Een post, welken men, bij het doorvaren der straat, meermalen om water en levensmiddelen aandoet.

Ten Oosten van het Bantamsche rijk bevat de Noordkust dat van Jacatra, welks Souvereiniteit reeds in 1619 ganschelijk op de Nederlanders overging.

Hier ligt Batavia, aan eene rivier, dat eene der grootste van het eiland is. Dezelve bespoelt de stad aan eenen kant; en er loopt uit haar aan den anderen kant eene gracht om de vestingwerken henen. Deze bestaan uit een muur, ter hoogte van 20 voet, veelal van koraalrots gebouwd, en door 22 ongeregelde bastions bestreken, welke elk 2 of 3 stukken geschut voeren. Vier poorten

met ophaalbruggen openen gemeenſchap met de voorſteden. Buiten den kring der muren loopt aan de Noordzijde het Kasteel uit, dat een wal van 20 of 25 voet hoogte en 4 bastions heeft. Hetzelve bevat het Gouverneur-Generaals paleis en al de publieke gebouwen.

De rivier, die voor geladene ligters tot aan de ſtad bevaarbaar is, wordt beneden het Kasteel met een boom afgeſloten, en nog lager zijn er in het fort Loo 6 of 7 ſtukken geſchut op den mond der rivier gerigt. Aan haren Oostelijken oever is er ook een fort aangelegd, met wijd uitgeſtrekte linien, door redouten geflankeerd, ter dekking van pakhuizen, enz. Dat alles is echter buiten ſtaat, om een langen tegenweer te bieden.

De ſtad is fraai gebouwd, en bevat 20 ſtraten, welke elkanderen regthoekig doorſnijden, en in haar midden eene gracht hebben. Deze is aan weerskanten met metſelwerk opgezet, en met boomen beplant. Langs de grachten loopt er voorts aan weerskanten een pad voor rijtuig en ſlaven, dat tusſchen de 30 en 60 voet wijd is, en aan den kant der huizen eene tweede boomenrij heeft. Tusſchen deze laatſte en de huizen loopt er een voetpad ter breedte van 6 voet, dat door paarden noch ſlaven gebruikt mag worden. Alles gezamenlijk beſlaat tusſchen de huizen aan weerskanten der grachten meermalen eene ruimte van boven de 200 voet. Er liggen over de grachten gezamenlijk 38 bruggen. Batavia, het kasteel en

de

de voorſteden, bevatten te zamen een groot aantal gebouwen voor den eeredienst der Gereformeerden, Lutherſchen, Portugezen, Chinezen en Mohammedanen, die in zeer ongelijken getale te zamen de ongewisſe, en thans vooral niet juist op te gevene, bevolking, van tusſchen de 100,000 en 200,000 inwoners vormen.

De reede van Batavia (*) wordt in de beide jaarſaizoenen door eenige kleine eilandjes tegen de zeewinden gedekt. Onrust, een van die eilandjes, bevat het ſcheepsarſenaal, timmerwerven en vestingwerken, van welke er intusſchen geen de reede, en de vaarwaters naar dezelve, beſtrijkt. Op het eilandje Purmerend is er een Hospitaal voor Zeelieden.

Ten Oosten van het Koningrijk van Jacatra wordt dat van Cheribon door inlandſche Vorſten geregeerd, die weinig minder afhankelijk zijn, dan de Koning van Bantam in de laatſte tijden; daar de Nederlanders hen naar willekeur, en vereisch-

(*) Op welke er, volgens de jongſte berigten, bij het afgaan der brieven, een groot aantal Engelſche, Noordamerikaanſche, Franſche, Nederlandſche en andere, ſchepen eene lucht trotſeerden, die er door nabijgelegene ondiepten en moerasſen haast niet minder ongezond wordt gemaakt, dan te Batavia door dezelfde moerasſen, en al de grachten der ſtad, welke meerendeels de rivier deerlijk verlammen, en, voor zoo veel zij zulks doen, met het puin der verlatene huizen, en nuttélooze muren, gedempt behoorden te worden.

eisch van hunne belangen, afzetten en verbannen.

Cheribon, eene groote Javaanſche ſtad, ligt aan eene rivier, welke zich door twee monden ontlast, die beide bij hoog water nog ſlechts voor 6 voet diep gaande ſchepen bevaarbaar zijn. De Nederlanders hebben hier een klein fortje van gebakken ſteen, met 4 ſtukken geſchut, en doorgaans 70 Europeers tot bezetting. De reede ligt er ganſchelijk open, en heeft a uur van den wal nog ſlechts 5 vadem diepte. Hier ter ſtede is de grootſte Moskee van ganſch Java, en in de nabuurſchap vereeren de Mohammedanen het graf van IBN SJEK MOLLANAH, die hunnen Godsdienst op Java invoerde. Verder Zuidwaarts aan neemt het rijk van den Soeſoehoenang een aanvang; en 12 uur ten Oosten van Cheribon ligt aan zee de hoofdſtad van een vierde rijk, dat even als die van Cheribon, Jacatra en Bantam, door de Nederlanders wordt beheerscht. Die ſtad voert den naam van *Tagal*, en heeft eene bevolking van 8000 inlanders.

Samarang, waar MARCO PAOLO zich vijf maanden lang onthield, ligt aan de dusgenoemde *Groote riviet van Java*, en heeft 30,000 inwoners, deels Nederlanders. Het is in rang de tweede Nederlandſche vastigheid op het eiland, en eene der drie ſteden, buiten welke er geene vreemde ſchepen op Java mogen losſen of laden (*). Zij heeft een

(*) Zie het algemeene verſlag nopens Nederlands Kolonien, in het *II deel*, *bladz.* 118.

een goed Kasteel, met eenige buitenwerken, en doorgaans 150 Europeesche en 450 inlandsche bezettelingen. De reede ligt er even open, als te Cheribon; en er is, één uur van den wal, slechts 3 vadem diepte, en op 1½ uur afstands 5 vadem. De rivier voert veel slijk aan, dat in haren mond banken vormt, die slechts een vaarwater voor booten openlaten.

Japara is een klein Neerlands fort, nabij de puinhoopen van eene oude stad van dien naam, dat de hoofdstad van een Koningrijk plagt te wezen. Men ziet er een Tempel van gehouwen steen, en veel heerlijker van werk, dan eenig hedendaagsch Javaansch gebouw.

Javanna (Joana) is een fort ten Oosten van het voorgebergte van Japara; en voor hetzelve ligt het eiland Mandelique, waar de zeeroovers van Borneo zich vereenigen. De rivier van Javanna is eene der grootste van de Noordkust. Zij komt uit een groot meer voort, dat de *binnenlandsche zee* heet, en heeft eene diepte van 20 voet, en eene voor booten bruikbare gemeenschap met de rivier van Samarang. Het gezegde fort bestaat uit eene redout, met 4 halve bastions, en heeft in de nabijheid twee met Javanen en Chinezen bevolkte steden.

Het fort Rembang ligt 4 uur ten Oosten van Javanna; en verder heen, 2 uur ten Oosten van de Punt Panka, waar de Straat van Madura aanvangt, en men gemeenlijk loodsen voor die Straat

neemt, heeft de inlandſche ſtad Sidayo een Nederlandſchen post, die met een half dozijn Europeanen bezet pleegt te zijn.

Grisſee, aan de Straat van Madura, is een klein Nederlandsch fort, met eene ſtad aan den oever, die Javaanſche en Chineeſche bewoners heeft, maar geen goed water nader bij zich, dan op ½ uur afſtands.

Surabaya, 3 uur ten Z. O. van Grisſee, en een uur van den zeeoever, aan eene rivier, is een Nederlandsch fort van gebakken ſteen, met eene bezetting van 100 Europeers, en eenige compagnien inlanders. De Maleiſche en Chineeſche ſteden liggen er tegen over, en hebben langs twee lange houten bruggen gemeenſchap met het fort. De rivier is tot hiertoe voor ſchepen van 100 ton bevaarbaar; en, daar er timmerhout in overvloed is, bouwen de Nederlanders hier de ſchepen, waarmede zij op de Groote Oost en verdere vastigheden handelen. De Surabayers worden voor de beste van alle Javaanſche zeelieden gehouden; en men gebruikt ze op de ſchepen der Indiſche Engelſchen in menigte; maar dit ſchijnt zeer gevaarlijk, daar er vele voorbeelden van dusdanige ſchepen zijn, op welke zij de Opper- en Onderofficiers vermoord hebben, en met welke zij vervolgens zijn doorgegaan. Ook met ander vaartuig wordt er door hen en meer andere Zeelieden van Java, en het naburige Baly, zeeroouerij gepleegd.

Pas-

Pasſawarang (Pasſourouang) is een Nederlandsch fort, aan eene rivier, die vrij ver landwaarts in door praauwen bevaren worden kan. De vastigheid is wel gebouwd, en de Javaanſche ſtad vrij groot. Men voert er voornamelijk rijst uit. Langs den zeeoever is het hier zoo ondiep, dat geen ſchip er digter aan denzelven, dan op 3 of 4 mijl afſtands, vermag te ankeren.

Panaroukan is een klein postje, van een ſergeant met 3 of 4 andere Europeanen, 1½ mijl van zee aan eene rivier, die zich langs eenige takken ontlast, van welke er, uitgenomen het regenſaizoen, zelfs voor kanoos geen bevaarbaar is.

Banjoowangui, aan eene rivier, in de provincie van Balamboang, op het Oostelijke uiteinde des eilands, ten Zuiden van deszelfs N. O. punt, die *Kaap Sandana* heet, in eene kleine aarden ſchans met eene gracht, en eene groote Maleiſche en Chineeſche ſtad. Men beſchouwt dezen post als zeer ongezond, en voert derwaarts van Batavia veroordeelden, om er op de peper- en koffijplantadien te werken (*).

Daar

(*) Zulke veroordeelden, van Batavia en elders, ſchijnen aan den Generaal VAN DEN BOSCH met voordeel naar Suriname gevoerd te zullen kunnen worden, om het aldaar volgens Z. E. grootelijks te wachtene gebrek aan Negers eenigermate aan te vullen, en den ganſchelijken ondergang dier kolonie te verhoeden.

Daar de Zuidkust van Java door geene Europeesche ſchepen bezocht wordt, is zij weinig bekend. Als men langs haar henen zeilt, ſchijnt zij zeer bergachtig, en ziet men er eene geweldige branding gaan. Java's N. O. punt onderſcheidt zich door haren vorm, en Java's Hoofd, of Z. W. punt, is uit hoofde van hare ligging aan de ſtraat van Sunda zeer bekend. In die ſtraat ligt het Prinſen eiland, bij de inlanders Pulo Seilan, en Panetan, dat men meermalen om hout en water aandoet. Hetzelve ligt 1½ uur van den oever van Java, en ongeveer 6 uur van dien van Sumatra. Het is laag van grond, doch heeft twee kleine bergjes, en 200 Maleiſche bewoners, die de ſchepen van gevogelte, vruchten en visch, voorzien. De beste waterplaats is aan de Oostzijde des eilands. De beide oevers der ſtraat leveren heerlijke gezigten op. Die van Sumatra is laag, maar landwaarts in verheffen er zich hooge bergen, die hunne toppen in de wolken verbergen. De kust van Java daarentegen verſchaft een lagchend tooneel van landbouw, op hare rijstgronden, en in haar plantſoen van kokosboomen; terwijl de eilanden, Cracatoa en eenige andere, van den bodem der zee tot groenende ſpitſen oprijzen.

Het eiland Madura wordt van het N. O. einde van Java door eene ſtraat afgeſcheiden, welke tusſchen de wederzijdſche oevers ſlechts een half uur wijd is, en door banken aan weerskanten tot een vaarwater van ſlechts ⅓ mijl breedte wordt vernaauwd.

naauwd. Hier ſtaat er nogtans tusſchen de 3 en 4 vadem waters, op een grond van week ſlijk. Madura is 20 uur lang, en 8 uur breed. Het wordt door een Vorst geregeerd, welke aan de Nederlanders cijnsbaar is, en hun twee provincien naar den Oostkant des eilands, waar de ſteden Samanap, Padakasſam en Sampan, gelegen zijn, heeft moeten afſtaan. De woonplaats van den Vorst, die den titel van *Pahembana*, of *den aanbiddelijken*, voert, ligt aan het Westeinde des eilands, en heeft 8000 inwoners. De geheele bevolking des eilands laat zich op 60,000 zielen begrooten. Het verſchaft een overvloed van rijst, en timmerhout voor ſchepen, en is tamelijk hoog van grond, en aan de Noordkust hoog en ſteil.

Het eiland Pondy, 4 mijl van het Oosteinde van Madura, is vlak, na genoeg rond, 80 voet uit zee hoog, bewoond en wel bebouwd, zoo als ook het eiland Galjoe, ten Z. O. van Pondy. Kangelang ligt ongeveer 30 uur verder ten Oosten, en is een groot eiland van aanzienlijke hoogte, wel bevolkt en van een lagehend voorkomen.

Tusſchen het eiland Baly en het Oosteinde van Java loopt de ſtraat van Baly door, welke 5 uur wijd is, en door welke de Getijden met groote ſnelheid henen rollen. Baly is 20 uur lang, en er loopt dwars door hetzelve van het N. W. naar het Z. O. eene keten van hooge bergen, die met ondoordringbare bosſchen bedekt zijn, en ijzer- koper- en goudmijnen bevatten. Aan de Oostzij-

de

de des eilands ligt des Sultans woonplaats Gilgil (*). De Balyers zijn fraaijer en welgemaakter, dan de Javanen, en men heeft op Java gaarne slaven van dit eiland. De vrouwen verbranden zich er met de lijken harer mans.

Het eiland Lombock, bij de inlanders *Salamparang*, heeft tusschen zich en Baly de straat van Lombock, in welker mond er een eiland ligt. Ofschoon die straat zeer naauw is, peilt men er, binnen eene mijl van den wederzijdschen oever, geen grond, en op eene kabels lengte van den wal tusschen de 60 en 80 vadem. Lombock heeft eene aanmerkelijke grootte, en een piek, die 8000 voet hoog is, doch de Oostkust is laag, en heeft veel plantsoen van kokosboomen. Daar ligt er eene stad, welke met het omliggende land aan een Vorst der Balyërs toebehoort, bij de inlanders *Loboagee* heet, zeer volkrijk is, en sterk door Maleische praauwen van Celebes, Amboina, enz. bezocht wordt. Die vaartuigen halen van daar rijst. Er is aldaar ook een overvloed van vee en allerlei vruchten. De inwoners worden gezegd van de overige Maleijers sterk te verschillen, en in

(*) Bij den Generaal VAN DEN BOSCH, zoo het schijnt, *Karang-Asem*; welks Vorst, volgens Z. E. een deel van Lombock beheerscht, maar op Baly evenzeer aan andere Vorsten gelijk staat, als de Pahambans van Madura aan meer andere Vorsten van dat eiland. Men vergelijke hier ook anderzins het werk van den Generaal.

in hunne handelingen met de Europeanen vriendelijk en braaf te zijn.

Het eiland Sumbawa (bij de Portugezen *Cumbava*, en hierom op de Kaarten vaak averegts *Cumbava*, geheeten) ligt ten Oosten van Lombock. De ſtraat van Alass, tuſſchen de beide eilanden, bij de inlanders *Gilleeſa*, is 15 uur lang, en op haar naauwſte 5 of 6 mijl wijd. Sumbawa is van het Oosten naar het Westen 60 uur lang, en van hooge en ongeregelde bergen doorloopen. Men vindt er eene ſterke bevolking van vriendelijke Maleijers, die, zoo als de Lombockers, eene taal ſpreken, welke van het gewone Maleisch verſchilt. Zij ſchrijven met ijzeren ſtiften op palmboombladeren. De Nederlanders hebben er een post, aan de baai van Bima, inzonderheid tot den inkoop van paarden, van welke er hier, en op meer andere eilanden ten Oosten van Java, een zeer klein, maar ſterk en vlug, ras in het wild loopt. De Nederlanders halen van hier ook uitnemend ſandelhout, in ruiling voor amfioen en Indiſche ſtukgoederen.

Goening-Apy, of de brandende berg, ligt 3 of 4 mijl van het N. O. einde van Sumbawa af, en beſtaat uit twee ſpitſe vulkaniſche bergen. Het Oosteinde van Sumbawa heeft nevens zich het eiland Rotten, of Commodo; tuſſchen hetwelke en Sumbawa de ſtraat, naar een dorp op den oever van dit laatſte eiland, de *Straat van Sapy* heet. Commodo is hoog van grond en welbevolkt. Nevens

vens dit eiland liggen er eenige kleinere; en het wordt door de Straat van Mangeray van een groot eiland afgeſcheiden.

Dit heet *Mangeray*, of *Flores*, en op de oude Kaarten ook *Ende*. Het is 70 uur lang, en 14 of 15 uur breed. Op zijn Oosteinde heeft het den vulkaniſchen berg Lobetobie, en men ziet, in de nabijheid van deze gezamenlijke eilanden, eenige andere vuurbergen. Op de Oostzijde van Flores ligt het dorp Larantouca, waar men voor buskruid, ſnaphaankogels, flesſchen, meſſen, enz. buffels, geiten, varkens, gevogelte en vruchten, kan inruilen. Het eiland verſchaft voorts Sandelhout, bezoar, was en amber, dat de inlanders met hunne praauwen naar Timor voeren, van waar de Chinezen het wederom afhalen. Velen dier Inlanders zijn Christenen, en door Portugeeſche zendelingen bekeerd geworden.

Het hieromſtreeks gelegene *Tjinnana-* of *Sandelhout*-eiland der Maleijers, dat oudtijds den eigen naam van *Sumba* voerde, is van het Oosten naar het Westen 100 uur lang, en bevat in de nabijheid van deszelfs Westeinde een vulkaniſchen piek, dien men 20 uur ver kan zien.

Digter aan Flores liggen Solor en Serbite, welke door eene ſtraat, die den naam des eerſten eilands voert, van hetzelve afgeſcheiden worden. Op Solor hebben de Nederlanders een fort van den naam van *Frederik Henrik*, waar zij eenig was en amber inruilen. Serbite is weinig bekend.

Op

Op dit laatſte eiland volgen aan de Oostzijde Lombatta, Pantare en Ombay, welke weinig bezochte ſtraten vormen, die hunne namen voeren. Pantare is van eene aanmerkelijke grootte, en heeft eene vulkaniſche ſpits op zich. Ombay, of Malloom, is van het Oosten naar het Westen 16 uur lang, en hoog van grond. De menigvuldige woningen, welke men tusſchen deszelfs bergen ziet, bewijzen, dat het eiland wel bevolkt is.

Timor is van het N. O. naar het Z. W. 80 uur lang, en 20 uur breed. Er loopt aldaar langs de kust henen een zoom van laag land; maar 3 of 4 uur ver landwaarts in beginnen er zich hooge bergen te verheffen, van welke men zegt dat er eenige krijtachtig, en ter hoogte van 800 voet uit zeeſchelpen zamengeſteld, zijn. Andere worden als oorſpronkelijke, of als vulkaniſche, bergen beſchreven, en goudaderen geacht te bevatten. Behalve het plantgewas, dat aan de Maleiſche eilanden gemeen, en hier allerovervloedigst en weligst is, bezit Timor eenige ſoorten, als die van Nieuw Holland; inzonderheid de *eucalyptus*, en eene ſoort van dennen voor masten. Kaneel wordt er in het binnenland ook gevonden. De rotſigheid van den grond, en gebrek aan effene vlaktes, hindert er den bouw van rijst; en men leeft er meestal van boomvruchten. Onder de dierenſoorten, zegt men, wordt er aldaar eene van het geſlacht der Kanguroos gevonden.

De

De zeeoevers zijn er voornamelijk met menſchen van Maleiſche afkomst bevolkt; maar aan de Zuidkust is er een Negerſtam, welke door onafhankelijke Rajahs geregeerd wordt, die hunne onderdanen in den waan brengen en houden, dat zij van Kaimans afſtammen.

Toen de Portugezen van de Molukſche eilanden verdreven werden, weken zij naar Timor; en zij bezitten er nog een deel der N. W. kust, waar zij de aanzienlijke vastigheid van Delly, of Dilil, bezitten, welke jaarlijks door een ſchip van Maçao wordt bezocht. De Nederlanders hadden zich reeds in 1613 op de Z. W. kust gevestigd, en er aan de baai van Coupang het fort Concordia gebouwd. Dit ſtaat op eene, over het water henen hangende, rots, en heeft gewoonlijk eene bezetting van 50 man. Er loopt langs deszelfs voet eene kleine rivier, aan weerskanten van welke er eene ſtad van Chinezen en Kreolen ligt, met ongeveer 150 huizen van hout en bamboes, op palen gebouwd, en ſlechts van eene verdieping, uit vrees voor de aardbevingen, aan welke dit eiland onderhevig is.

De baai van Coupang verſchaft ſlechts bij den Oostelijken Mouſon veiligheid. Gedurende den Westelijken ankeren de ſchepen tusſchen Timor en een klein eiland van den naam van *Semao*, dat ten Z. W. van Timor ligt. Dat kleine eiland wordt door eene ſtraat ter wijdte van 2 uur van Rotti afgeſcheiden, op welk laatſte de Nederlanders

ders rijst en jagree inruilen. Deszelfs inwoners worden beschreven, als sterk, maar aan een allerongebondenst leven overgegeven.

Tusschen het Sandelhout eiland en Timor ligt Savu, dat Nieuw Savu ten Z. W. van zich heeft, en van het Oosten naar het Westen 8 uur lang is. Deszelfs bewoners tatoueren hun vel, zoo als de eilanders van den Stillen oceaan. De De Nederlanders hebben, aan de Z. W. zijde van Savu, te Timan, een fort ter bevordering van het inruilen van rijst.

HET EILAND SUMATRA

bekleedt in grootte onder de eilanden den naasten rang aan Borneo, en schijnt aan de Ouden onder den naam van *Jaba-Diu*, of *Gerst eiland*, eenigzins bekend te zijn geweest. De Arabieren kenden het onder de namen van *Lamary* en *Saberma*. Volgens MARSDEN (*), hebben deszelfs bewoners voor hetzelve geenen algemeenen naam, ja weten die van het binnenland niet eens, dat het een eiland is.

Het heeft tusschen zich en het Maleische schiereiland de Straat van Malacca. Het is van de punt van Achen aan de N. W. zijde, tot aan de Zwijnen-

(*) Uit wiens *History of Sumatra* de volgende beschrijving van dit hoogstbelangrijk eiland door den Heer TUCKEY voornamelijk ontleend is.

neupunt aan de Z. O. zijde, 916 mijl lang; en het heeft de middelbare breedte van 180 mijl, en wordt door den Evenaar na genoeg midden door gesneden; daar het zich van 5° 20′ N. Br. tot 5° 53′ Z. Br. uitstrekt.

Er loopt eene, soms dubbele, soms driedubbele bergketen, langs de geheele lengte van dit eiland, door hetzelve, van het N. W. naar het Z. O. Dezelve nadert aan hare Westzijde de zee veel digter, dan aan hare Oostzijde; zijnde het lage land aan haren voet ten Westen nergens breeder, dan 12 mijl. De hoogste bergtop, bij de Europeanen *Mont Ophir* geheeten, ligt regt onder de Linie, en klimt tot 13,842 voet boven de oppervlakte der zee. Verscheidene der gebergten bevatten vulkanen, die van tijd tot tijd branden, en in hunne nabijheid veelal warme bronnen van foortgelijke hoedanigheid, als die van Harrowgate, hebben. Aardbevingen schokken dikwijls het land. Tusschen de bergschakels zijn er eindeloos groote vlakten, zeer hoog boven de zee gelegen, en waar men eene gevoelige koude ontwaar wordt. Dit zijn de bebouwde en bevolkte deelen des eilands. De bergen en lage landen zijn er meerendeels met ondoordringbare bosschen bedekt.

Het eiland bevat verscheidene meeren, waaruit er een groot aantal rivieren en beken voortkomt, die hetzelve tot een der best bewaterde wereldoorden maken. De rivieren aan de Westkust zijn intusschen, uit hoofde van derzelver korten

loop,

loop, te klein en te driftig, om bevaren te worden. Daarenboven is de kust steeds voor de woede van den Oceaan blootgesteld, gaat er altoos eene vreesselijke branding, en hoopt deze voor de monden der rivieren zandbanken op, welke ze voor alle grooter vaartuig, dan barkassen, ongenaakbaar maken. Aan de Oostkust daarentegen liggen de bergen verder landwaarts in, en hebben de rivieren gevolgelijk een langeren loop over een vlakken grond, voeren zij meer water naar zee, en rollen zij langzamer voort. Overigens wordt Sumatra van dien kant door het Maleische schiereiland gedekt, en zijn de riviermonden er vrij van banken, en aan hare monden voor groote schepen diep genoeg.

De lucht is op Sumatra gematigder, dan op menig land, dat verder van de Linie af ligt. De Thermometer rijst er in de schaduw zelden boven 85°, en staat er bij zonnenopgang doorgaans op 70°. Op de hooge vlakten maakt de koude, dat men er des morgens vuur noodig heeft. Voor zonnenopgang zijn de bergen er met een zeer dikken mist omhuld, en dezelve verdwijnt zelden, voor dat de zon drie uur boven de kimmen heeft gestaan.

Donder en blikfem zijn er zoo gemeen, dat zij er bijkans beftendig heerschen; inzonderheid tijdens den Wester Mousson, wanneer de blikfem, aan alle kanten van den gezigteinder flikkerende, er den hemel in vlam schijnt te zetten; terwijl de

donder er den grond met eene beweging ſchudt, welke aan die van eene aardbeving gelijkt. Tijdens den Z. O. Mouſon zijn de blikſemſtralen er langer, maar minder menigvuldig, en rommelt de donder ſlechts in de lucht.

De grond beſtaat er over het algemeen uit eene roode leemaarde, welke met eene dunne laag plantaarde bedekt is, die zich, als de bebouwing ſlechts een jaar wordt geſtaakt, met kreupelbosch opvult. Aan de Weſtzijde bevat het eiland groote moerasſige ſtreken, uit het overſtroomen der rivieren bij den Weſter Mouſon voortſpruitende.

De mijnen van Sumatra leveren goud op, en koper, tin, ijzer, ſteenkool, zwavel, oker van verſchillende kleuren, en ſteenolie.

Geen land ter wereld kan op eene rijkere plantenlijst, dan die van dit eiland, bogen. Hier komt in de eerſte plaats de peper in aanmerking, als verre weg het meeste van den uitvoer opleverende. De kamferboom levert ook een aanzienlijk handelsartikel op. Men vindt hem ſlechts aan de Noordzijde des eilands, waar hij in het wild tot de hoogte van het grootſte gehoomte der wouden opgroeit. Om er kamfer van te krijgen, wordt de boom omgehouwen, en tot kleine ſtukjes geſplitst. Dan vindt men de kamfer, in kristalvormen, in kleine holligheden van het heut. Deze kamfer noemt men de *natuurlijke*; en zij wordt op de plaats, waar men ze vindt, reeds voor 6 Piasters het pond verkocht, en gaanſche-

lijk

lijk naar China gevoerd, waar er 100 per cent op gewonnen wordt.

Er is op Sumatra ook een boom, die vloeibare kamfer oplevert. Deze bekomt men door eene dwarsſnede in den boom te doen, en hem beneden dezelve uit te hollen, tot dat men een gat gevormd heeft, dat een Engelsch quart vocht bevatten kan. Dan ſteekt men daarin een ſtuk brandend hout, welks hitte het vocht naar beneden trekt, zoo dat het gat in eenen nacht vol loopt. Op dezelfde wijze trekt men uit een vernisboom eene vloeibare hars, *heutolie* geheeten, waarmede men houtwerk beſtrijkt, dat voor de lucht is blootgeſteld. De boom, die de benjamin-gom voortbrengt, groeit aan de Noordzijde des eilands; en men verkrijgt de gom, door inſnijdingen in den bast, uit welke zij als dan uitzijpert.

De kaſſia, eene welbekende ſoort van baſterdkaneel, groeit aan de Noordzijde des eilands overvloedig in het wild. De rotang levert rottingen, en gaat overigens met ganſche ſcheepsladingen naar China, waar men ze geſpleten op menigerlei wijze gebruikt. De Maleijers eten de vrucht, die er in trosſen aan groeit. Katoen brengt Sumatra ook voort, doch niet meer, dan er aldaar verbruikt wordt. Zijdekatoen groeit hier ook, maar de vezelen zijn te kort en te bros, om geſponnen te kunnen worden. De areek- of betelnoot wordt van hier in menigte naar de kust van Coromandel uitgevoerd. De koffij-plant groeit op alle deelen

des eilands, doch, offchoon het dezelfde foort is, als de Arabiſche, echter valt de boon veel flechter; denkelijk bij gebrek aan oppaaſing, of om de vochtigheid der lucht.

Dammar is eene foort van hars, of terpentijn, welke hier overvloedig uit een grooten boom lekt. Men voert deze zelfſtandigheid naar Indie, waar zij op de timmerwerven de plaats van pek vervangt. Er is op Sumatra ook een boom, die eene gom als de Arabiſche voortbrengt, en een andere levert eene foort van gom-lak op; doch deze gomfoorten worden er verwaarloosd. De bosſchen bevatten er eene verſcheidenheid van timmerhout, welke voor een volk van meer nijverheid eene bron van rijkdom wezen zou. Er valt alhier ebbenhout, eene foort van ſaſafras- ſandel- en aloëhout, teak, ijzerhout, en manchineelhout, dat aan de verwoestende witte mieren wederſtand biedt.

Behalve de handelsartikelen, welke het plantenrijk alhier oplevert, verſchaft hetzelve er al de vruchten van tuſſchen de Keerkringen, te gelijk met eenige, welke aan den Maleiſchen Archipel bijzonder eigen zijn. De mangoustan wordt door de Europeers voor de heerlijkſte vrucht der wereld gehouden, is van de grootte van een middelbaren appel, en bevat, binnen een harden bast, eenige pitten, welke van eene ſmeltende vleesige zelfſtandigheid vol ſap omgeven zijn, die zonder gevaar zelfs overmatig gegeten worden kan; eene hoedanigheid, welke weinige andere vruchten van tuſſchen de Keerkringen bezitten. De

De meestgeliefkoosde vrucht der Maleijers is de durian, welke de minnelusten grootelijks prikkelt (*). Zij groeit aan een hoogen boom, en heeft soms de grootte van eens menschen hoofd. Hare inwendige zelfstandigheid kan alleenig met moet eene van duivelsdrek doormengde vlade vergeleken worden; alwaarom de Europeers er weinig op verzot zijn. De jack wordt wel eens 50 pond zwaar, gelijkt van binnen aan de durian, en bevat een aantal pitten, welke van eene vleezige zelfstandigheid omringd zijn, die in reuk en smaak naar een mengsel van ajuin en honig zweemt.

Van de broodvrucht houden de Maleijers veel. Zij wordt in schijven gesneden, en met suiker gekookt of opgebakken, daar zij op zichzelve te smakeloos is. De billingbing is eene zeer wrange vrucht, en heeft den smaak van groene kruis-bezien. De lansia is eene kleine vrucht van eene vleezige zelfstandigheid en aangenamen smaak. De brangan gelijkt aan eene kastanje, de cameling aan eene walnoot, en de kattapping aan een amandel. De karembola komt met de billingbing overeen, doch is minder wrang. De sala heeft de gedaante en grootte van eene vijg, en een rinsachtig vleesch

(*) Dit waant men althans; en, is die waan niet ongegrond, dan is de durian in de gevolgen allerverderfelijkst. Zie Dr. WILLICH's onmisbaar *Gezondheidsboek*, II *deel*, *bladz.* 283.

vleesch, met een fijnen ſpecerijgeur. De jamboo gelijkt aan eene peer, en bevat eene witte vleezige zelfſtandigheid, welke eenen rozen-geur van zich geeft. De carosſol is eene meelige vrucht ter grootte van eene peer. De rhambootan gelijkt van buiten aan een haagappel, en heeft een zuurachtig, maar zeer lekker vleesch.

Dit zijn ſlechts eenige weinige der vermaardſte vruchten van den Maleiſchen Archipel, welke 300 verſchillende ſoorten gezegd wordt te bezitten; en de natuur heeft hare mildheid ten aanzien van het plantenrijk hier geenszins bij de enkele vruchten bepaald, maar de lucht er met de geuren van eene eindelooze verſcheidenheid van bloemen vervuld, welke er zorgvuldig aangekweekt worden, daar de Maleijers grootelijks op bloemen verzot zijn; inzonderheid de vrouwen, van welker opſchik dezelve het voornaamſte ſieraad uitmaken.

Rijst maakt het voornaamſte plantenvoedſel der Maleijers uit. Zij behartigen derhalve bovenal den rijstbouw, en hebben van dit graan twee ſoorten naar de plaatſen, waar zij gebouwd worden, *berg-* en *moeras-rijst* geheeten. De eerſte ſoort is de beste, maar levert het minſte op. Ook onderſcheiden de Maleijers dit graan naar deszelfs verſchillenden ſtaat. In den bolſter heet het *paddy*, ontbolſterd, zoo als wij het ontvangen, *beras*, en gekookt *naſy*.

Naast den rijstbouw, is de teelt van kokosboomen op Sumatra het voornaamſte voorwerp der

al-

algemeene bezorgdheid; offchoon men zich dat boomgewas niet op al die verfchillende wijzen te nutte maakt, waarop het door de Indostanners gebezigd wordt. In vele opzigten wordt deszelfs plaats bij de Sumatranen door iets vervangen, dat die anderen ontberen. Het vleesch der kokosnoten komt op Sumatra in al de fpijzen, en er wordt aldaar van hetzelve eene oneindige menigte verteerd. Men zalft zich er met de olie; men drinkt er het fap, dat men *toddy* noemt; en van de bladeren maakt men er bezems.

Men kweekt er voorts twee foorten van fagopalm, offchoon dezelve er evenmin een aanmerkelijk deel van het voedfel uitmaken, als de maiz, die men er flechts geroost eet, wanneer zij nog groen is.

Tot de voornaame voorwerpen van den landbouw behooren er de areeknoten en bladeren; die er zoo wel uitgevoerd als in het land zelf vertierd worden. Tabak teelt men er ook, in kleine hoeveelheden; doch men weet ze er niet te bereiden. Insgelijks bouwen de Sumatranen fuikerriet, en verkoken het fap tot een dikke ſiroop; doch hunne fuiker, of jagree, maken zij voornamelijk van de toddy der kokos- en fago-palmen. In hunne tuinen vindt men fteeds een overvloed van Roomfche boonen, brinjalls, yams, zoete potatoes, fpaanfche peper en kurkema. Kardemom, koriander en palmachristi, groeijen er in het wild. Den moerbeſieboom kweekt men er ten behoeve

van de zijdeteelt, en veel hennep, niet om er touw van te maken, maar om ze te rooken. Zij heet er *bang*, en heeft soortgelijk eene dronkenmakende kracht, als de amfioen. Men kweekt er ook een aantal medicinale planten.

Het tamme gedierte bestaat er in paarden, koeijen, buffels, schapen, geiten, zwijnen, honden en katten. De paarden zijn er klein, maar zeer taai en fier. Men acht ze in de Engelsche volkplantingen van Indie, als te London de hitten; en zij worden voornamelijk van Achem uitgevoerd. Koeijen en schapen vallen er beide zeer klein. Buffels zijn er de eenige werkdieren, en worden voor kar en ploeg gespannen. Schoon natuurlijk lui en koppig, laten zij zich zeer gedwee maken, en aan een enkelen riem door de neusgaten leiden. Zij zijn er intusschen te teer, om eenige buitengemeene vermoeijing te kunnen verdragen. Buffelsmelk levert het meerendeel der boter op, welke de Europeanen hier en op het vaste land van Indie gebruiken.

Het wilde gedierte bestaat er uit olifanten, die er in groote kudden het land afloopen, en veel schade aanrigten, zelfs alle spoor van bebouwing uitwischende, waar zij over de velden wandelen. Op het loof van jonge plantaanboomen en suikerriet zijn zij het meeste gesteld; en van hunnen trek tot het laatste bedient men zich dikwijls tegen hen, door vergif in spleten van het riet te doen. Men doet geenerlei poging, om ze te temmen.

Rhi-

Rhinocerosen benut Sumatra almede; en derzelver horens zijn er sterk gezocht, daar men ze als een middel tegen vergif beschouwt.

De tijger is de koning der bosschen van Sumatra, en woedt er zelfs op de dorpen, vanwaar hij de inwoners vaak zelfs bij dag wegsleept. Uit een bijgeloovig denkbeeld, dat de zielen hunner voorvaderen in deze dieren huisvesten, aanzien de Maleijers, om ze te dooden, tot dat zij eenig persoonlijk leed van hun ontvangen hebben; alswanneer zij hun met vallen, strikken, enz. allerlei slag van krijg aandoen. De Europesche faktoors geven rijke beloonigen voor derzelver vernieling in hunne nabijheid. De verdere wilde dieren bestaan er uit kleine zwarte beeren, otters, loerisen, stinkdieren, egels, armadillen, wilde zwijnen, hesten, inzonderheid de kleine dieren, die men *muisherten* noemt, en die tot de gene behooren, welke beneer opleveren, apen van veelerlei soorten, meerkatten, tijger- en civet-katten, eekhorens, ratten, muizen, en zeer groote vleermuizen (*draco volans*), met koppen, welke eenigzins aan die der vossen gelijken; alwaarom men ze *vliegende vossen* noemt.

In de moerassen vindt men er rivierpaarden; en de rivieren worden er door kaimans onveilig gemaakt, voor welke men er ook, zoo als voor de tijgers, eenigen bijgeloovigen eerbied heeft, uit hoofde van welken men ze schroomt te dooden. Ja, offchoon er dagelijks badende Sumatranen

door

door hen verkondigd worden; echter vermijde men het baden in de zee niet.

Onder de menigvuldige vogelen die elkanderen overtreft eene ſoort van fazanten er zelfs den paradijsvogel in ſchoonheid van vederen; maar het is onmogelijk, ze eenigen tijd lang in leven te houden. Gemeene fazanten zijn er ook in overvloed, zoo als voorts zwanen, twee of drie ſoorten van duiven, papegaaijen, alle in onteldbare menigte; en velerlei andere vogelen van het huvikkengeſlacht, als kakatoes, kuikendieven, enz. kraaijen, pluvieren, ſnippen, kwakkels, wilde eenden, reilingen, waterhoenders, woudhoenders, die veel grooter dan de gewone hoenders zijn, leeuwerken, zee-leeuwerken, turelturen, rijstvogels, ter grootte van de muſch, en even vernielend voor het graan, minderbroeders van de grootte van merels, die de menſchelijke ſtem juister, dan eenige andere vogel, nabootſen, uilen, ſpreeuwen, zwaluwen, ijsvogels, rhinocerosvogels, dus naar eene uitpuiling aan den wortel van den bek genoemd, en eindelijk het gemeene hoen, waarvan eene ſoort zwarte beenderen heeft, en om hare uitnemende lekkerheid hoog wordt geacht. De eenige vogels, welke de Sumatranen trachten te vangen, zijn pluvieren en kwakkels; en dit doen zij door middel van op den grond gelegde netten, op welke zij die vogels bijeen jagen, en in welker meſhen derzelver pooten dan verward geraken.

Van

Van het kruipende gedierte zijn de hagedisſen er het overvloedigſte, ja vormen zij er eengenoegzaam onafgebroken ſchakel, van den ijsſelijk grooten en verſchrikkenden kaiman af, tot aan de kleine huishagedis, die eene halven duim lang is. De guana, het afgrijsſelijkſte dier der ganſche natuur, dat waarſchijnlijk het eerſte denkbeeld van den draak der fabelen verwekte, bereikt hier eene ontzaggelijke grootte, doch is ganſch onſchadelijk, en deszelfs vleesch, zegt men, ſtaat aan dat van kuikens gelijk (*). De moeraſſen zijn er vol van kikvorſchen en padden, welke er het voornaamſte voedſel der ſlangen uitmaken. Deze laatſte zijn er even talrijk als het hagedisſengeſlacht, en van allerlei grootte beneden de 16 voet; maar weinige ſchijnen er vergiftig te weſen.

Nergens ter wereld vindt men grooter verſcheidenheid van inſekten, dan juist op Sumatra; en daaronder verdienen de mieren de meeste opmerking. Dezelve beſtaan er uit de vernielende witte mier, of termiet, de groote roode, die, ½ duim lang is, de gemeene roode, of piſſebed, de groote witte, en de gemeene kleine en zwarte.

Aan de kusten vangt men er eene ontzaggelijke menigte uitnemende visch, welke een groot deel van,

(*) Dit dier, anders *krophagedis*, of *kamhagedis*, en *leguaan*, geheeten, wordt op Amboina met hoendervleesch en rijst vetgemaakt; alsdan meer deszelfs vleesch allerdelikaatst van ſmaak wordt.

van het voedsel der inlanders uitmaakt. Behalve de gewone wijze van vischvangst, werpt men er den wortel van eene plant, welke eene bedwelmende kracht heeft, in zee; daarvan worden de visschen bevangen; zij drijven als dood op het water, en worden met de hand van daar opgenomen.

Wat de leefwijze der Sumatranen aangaat, er zijn op het eiland slechts weinige verzamelingen van woningen, die den naam van *steden* verdienen. De dorpen liggen er steeds aan den oever van eene rivier, of een meer, waar men gelegenheid tot baden en vervoer van goederen heeft; en wel gemeenlijk op eene hooge plek gronds, die van vruchtboomen omgeven is. Zij vormen een vierkant met een groot plein in het midden. De huizen staan op palen, 6 of 8 voet boven den grond, en zijn geheel van bamboes gebouwd; de wanden van groote bamboezen, die open gespleten en plat gedrukt zijn; de vloer insgelijks van groote, als balken, digt aan elkanderen geplaatst, en met latten van bamboes overdekt, welke twee duim breed zijn, en met matten belegd worden. Het dak is gemeenlijk van palmbladeren, en de trap is eene enkele bamboes, met kepen, waarin men bij het opklimmen de teenen zet.

De Sumatranen zijn beneden de middelbare groot-

grootte. Hunne ledematen zijn dus alle klein, daar zij wel gevenredigd zijn. Men drukt hun in de kindschheid den neus plat, en het hoofd te zamen, maar de oorlappen doet men al verder en verder zijdelings uit ſteken. Hunne oogen zijn zwart en levendig, en hebben de ſterkſte overeenkomst met de Chineeſche. Hun haar is lang, dik en zeer zwart. De mans ſnijden het hunne kort af, maar de vrouwen laten het tot aan hare voeten groeijen. Buiten het hoofdhaar, plukt men zich alle haar uit, en verzuim hiervan wordt als een onvergeeflijk gebrek aan kieschheid beſchouwd. Men doet het door de deelen, als het haar het eerſte te voorſchijn komt, met ongebluschte kalk te wrijven, dat hetzelve ontwortelt. Het weinige, dat er evenwel van tijd tot tijd te voorſchijn komt, wordt met een tangetje, dat de Sumatranen ſteeds bij zich dragen, zorgvuldig uitgeplukt. Hunne koperkleur is donkerder, of ligter, naar mate zij digter of verder van zee wonen, en zich minder of meerder voor de zon blootſtellen. Vele vrouwen zijn er niet donkerder van kleur, dan de boeren wijven in het Zuiden van Europa; maar algemeen zijn ze afſchuwelijk leelijk.

In het eerſte kleedden de Sumatranen zich met fijn gekloppen boombaſt, zoo als de eilanders van den Grooten oceaan, dit veelal nog ſteeds doen. Thans bedient men zich op Sumatra daarentegen algemeen van katoen. De Kris, hun voornaamſte wapentuig, dat zij nooit, zelfs wanneer zij ſla-

pen,

pen; ter zijde leggen, is een ponjaard, met een lemmet ter lengte van 14 duim, niet regt, noch regelmatig gekromd, maar slangswijze; uit hoofde waarvan eene daarmede gemaakte wonde zeer gevaarlijk is. De greep is van ivoor, of van hard hout, met goud of ander metaal ingelegd, en naar een Egyptisch Isisbeeldje zweemende. De waarde van deze krissen wordt naar het aantal der daarmede omgebragte menschen afgemeten; doch het voormaals algemeene vergiftigen van dezelve is thans onbekend.

Ongehuwde meisjes onderscheiden zich door middel van een band, ½ duim breed, van plaatgoud, dien zij om het hoofd hebben, en door middel van gouden en zilveren brazeletten, om de gewrichten. Kinderen van beide sexen dragen klein zilvergeld, aan draden geregen, om den hals; en meisjes, voor dat men ze oud genoeg acht, om gekleed te worden, eene zilveren keten, aan welke er eene zilveren plaat, van den omtrek van een hart, laag voor het lijf nederhangt. De vrouwen houden den morgendauw voor een uitnemend schoonheidsmiddel, en denken inzonderheid, dat het haar daarvan groeit; alwaarom zij hem voor zonnenopgang zorgvuldig opgaderen.

Beide sexen plegen zich de tanden met eene soort van slijpsteen af te vijlen; sommigen doen zulks ganschelijk tot aan het tandvleesch; anderen slechts tot op zekere hoogte; en wederom anderen vergenoegen zich met de wegneming van het verglaas-

glasſel, en vermen de daarvan ontbloote tanden met gebrande olie van kokosnootſchillen git zwart. De mans bedekken ſoms de ondertanden met plaatgoud, of winden er gouddraad om. Op den ouderdom van 8 tot 9 jaren worden de ooren der meisjes doorboord, met eene plegtigheid, welke noodwendig voor het huwelijk moet voorafgaan, en doorgaans, zoo als die van het afvijlen der tanden, met een feest gepaard gaat. Lieden van rang laten hunne nagels tot eene ontzaggelijke lengte groeijen, inzonderheid die van den kleinen en wijsvinger, en ſoms verft men ze rood.

In kunsten en wetenſchappen hebben de Sumatranen ſlechts geringe vorderingen gemaakt; en hunne natuurlijke werkeloosheid ſchijnt eene onoverkomelijke hindernis voor vorderingen daarin. Het meeste vernuft betoonen zij in werken van goud- en zilverdraad, die zij met de ruwſte werktuigen uitſtekend fraai maken. Voornamelijk bedienen zij zich ſlechts van een ijzeren hoepel, waarvan zij een werktuig maken, om de draden te trekken. Hunne paſſers beſtaan uit twee aan de boveneinden zamengebondene naalden; hunne kroezen uit een ſtuk van een ouden aarden pot, en hunne blaasbalgen uit een hol riet, waarmede zij het vuur aanblazen. Hun ijzerwerk bepaalt zich bij het ruwſte landbouwers en timmermans gereedſchap; en zij hebben nog geene zagen leeren gebruiken. Hierom werken zij lomp en verzelend langzaam in hout. Hunne lijm beſtaat uit

gebrande buffelsmelk en ongebluschte kalk, en is veel ſterker, en wordt veel minder door vocht aangedaan, dan onze lijm.

Touw maken zij van eene zelfſtandigheid, welke *ebo* heet, den ſtam van eene ſoort van ſagopalmen omringt, en volmaakt aan paardenhaar gelijkt. Uit eene ſoort van brandnetels en eenige andere planten ſpinnen zij fijne draden.

Zij vervaardigen zijden en katoenen ſtoffen, welke zij met uit planten getrokkene kleuren verwen. Olie perſen zij uit het vleesch der kokosnoten. Hunne kaarſen, of toortſen, zijn kleine bamboesrieten; welke zij met *dammer* vullen. Zij maken buskruid, maar van eene ſlechte hoedanigheid. Hunne jagree, of ſuiker, is het ſap der ſagopalm, tot eene vaste zelfſtandigheid gekookt, en tot ſuiker gevormd. Hunne manier van zoutmaken is zeer gebrekkig. Zij ontſteken een groot vuur aan den zeeoever, en beſprenkelen hetzelve onophoudelijk met zout water, welks waterdeelen wegdampen, en welks zout zich onder de asch nederplooft, en dan in digte manden opgezameld worde. Dan gieten zij er zeewater op, tot dat al de zoutdeeltjes zich van de asch afgeſcheiden hebben, en met het water in een vat beneden de mande zijn gezegen. Het dus bezwangerde water wordt gekookt, tot dat het op den bodem en aan de zijden van het vat zoutkriſtallen ſchiet. Van alle teekenen en ſchilderen zijn zij onkundig, en het weinige ſnijwerk, dat men bij hun ziet, is

wan-

vlugheid; en zonder uitdrukking. Maten en maanden maken zij fraai en handig.

Hunne rekenkunde reikt niet boven het vermenigvuldigen en verdeelen van getallen beneden de 10,000, die zij steeds met een enkel cijfer uitdrukken. Hooger dan 10,000 klimt hun cijfer niet. In Koopmansrekeningen komen zij hun gedachtenis met in eene koord gelegde knoopen te hulp.

Den tijd verdeelen zij in maanjaren van 354 dagen, of in maanden van 29½ dagen. Meer gemeenlijk berekent men er intusschen den tijd bij rijstoogsten. De maanden zijn er niet in weken verdeeld; maar, om eenen bijzonderen dag der maand aan te duiden, geeft men de gedaante op, welke de maan toen had. Het uur van den dag wordt op Sumatra door den zonnestand op hetzelve aangeduid; waarbij men te minder mistast, daar de zon er steeds genoegzaam ten zelfden tijde op en ondergaat, en op zulk of zulk een punt staat (*).

De Sterrekunde der Sumatranen bepaalt zich bij het berekenen van de gedaanteveranderingen der maan, en zij begroeten de nieuwe maan, het zij men ze zie, of niet zie, met een losbranden van ge-

(*) Hierom hecht op deze handelwijze der Sumatranen de bedenking niet, welke er in het *Ideel*, *Blada* 57 en 58, op die der Engelsche stuurlieden en lootsen is gemaakt.

geſchut. Zij weeten niet, dat de morgen- en avondſter eene en dezelfde Venus is. Bij maansverduisteringen maken zij een verſchrikkelijk geraas op hardklinkende inſtrumenten, om, zoo als zij zeggen, voor te komen, dat het eene hemellichaam het andere niet opete. De donkere plekken in de maan houden zij voor een man, die ſteeds katoen ſpint, dat elken nacht door eene rat in ſtukken wordt geknaagd, zoo dat de man elken morgen op nieuw aan den arbeid moet. Een beeld, dat zij ook ter aanduiding van eenen onophoudelijken en nutteloozen arbeid bezigen.

Zij hebben geſchrevene historien, noch kronijken. De gedachtenis van het gebeurde wordt er ſlechts bij overlevering bewaard, en de tijd, waarop het gebeurde, door het aan iets anders, dat een weinig vroeger of later gebeurde, te verbinden.

De Geneeskundige kennis beſtaat er in die der krachten van eenige weinige ſimplicia, waarmede elk zoo bekend is, dat elk er zijn eigen Dokter is.

De Sumatranen zijn aan twee ſoorten van melaatschheid onderhevig. De eene is de echte elephantiaſis; de andere is, hoe walgelijk ook, niet gevaarlijk. Zij, die aan de eerſte lijden, worden uit hun dorp aanſtonds boschwaarts in gedreven, waar hunne magen hen van voedſel voorzien. De kinderpokjes rigten er vreesſelijke verwoestingen aan, en men heeft er geen denkbeeld van inenting. De venusziekte is aan de kust gemeen, maar in het binnenland onbekend. Men geneest

ze er met eene kwijling verwekkende plant. Krankzinnigheid geneest men er op eene zonderlinge wijze. De lijder wordt in eene hut gebragt, welke men alsdan in brand ſteekt. Dan mag hij er uit zien te komen, zoo hij kan; en de vrees, zegt men, herſtelt ſomwijlen bij hem het redegebruik. De bewoners der hooge gronden zijn aan kropgezwellen aan de keel onderhevig, welke denkelijk door de dikte der lucht in de valleijen tusſchen de bergen verwekt worden.

Onmogelijk laat het zich naauwkeurig opgeven, hoe lang de Sumatranen wel leven; want hunne gebrekkige berekening des tijds laat er aan niemand toe, te zeggen, hoe oud hij is. Evenwel is het waarſchijnlijk, dat het leven er gemeenlijk 50 jaar duurt, en een 60 jarig leven er ongemeen lang is.

De Sumatranen zijn uittermaten op muzijk geſteld, inzonderheid op eene luidklinkende. Deze maken zij met Chineeſche gongs, trommels, enz. Hun blaasinſtrument is eene gebrekkige fluit. De Europeanen hebben hen met de viool bekend gemaakt.

De Maleiſche taal mag het *Oosterſche Italiaansch* genoemd worden. Zoo vol van klinkers en vloeibare medeklinkers is dezelve. Hierom is zij ten hoogſte geſchikt voor zingen, waarmee de Maleijers ½ van hunnen tijd doorbrengen. Hunne gezangen zijn voornamelijk figuurlijke uitdrukkingen en ſpreekwoorden, op gebeurende zaken toe-

gepast, of opzettelijk opgesteld of voor de vuist gedichte minnezangen. Tot een minnezang van de eerstgemelde soort behooren deze stanzas:

Apoo goono pasfang paleeto
Callo teeda dangan soombonia?
Apoo goono bermino matto
Callo teeda dangan soogania?

Hoe kan toch een lamp branden zonder pit?
Hoe kunnen oogen van liefde vonkelen, zoo zij er niet aanwezig is?

Het volgende is een begunstigd couplet van de jonge lieden op Sumatra:

Inchy piggy mandi,
Dekkat malo sangy;
Sciow mow be jago
Sciow mow be anty.

Als mijne liefste in het water glijdt, om te baden, wil ik haar op een afstand blijven gadeslaan.

Het gemeene gezegde is er spreukrijk en vol beelden. Krijgt een meisje voor het huwelijk een kind, dan zeggen zij: *de vrucht is voor den bloem gekomen.* Is er iemand overleden, dan zegt men: *Die dood is, is dood*, of: *Zijn tijd was daar, wat kon hij doen?*

De Maleijers schrijven met Arabische letters; doch eenige Sumatranen hebben andere schrijftrekken. De eersten gebruiken Chineesch papier en inkt van hun eigen maaksel; de laatsten schrijven, of krassen veeleer, met eenig scherp werktuig op boombast, of gespleten bamboes.

Schoon

Schoon zeden en wetten bij de verschillende stammen eenigzins verschillend zijn, echter komen dezelve genoegzaam overeen, om voor eene algemeene beschrijving vatbaar te wezen. De Rajahs, Sultans, en verdere, hoe ook genaamde, opperhoofden, hebben *de jure* eene onbeperkte magt over hunne onderhoorigen; doch die magt wordt in der daad beperkt, doordien zij het noodige inkomen, om krijgsvolk ter handhaving van hun willekeurig gezag op de been te houden, ontberen. De dorpen worden inwendig door vrijelijk gekozene Overheden bestuurd, dat eene soort van bolwerk tegen de inbreuken van den Souverein op de volksregten is.

De wetten der Sumatranen rusten op oude overgeleverde gebruiken. Alle eigendomsgeschillen worden er door eene soort van scheidslieden beslecht, en beide partijen verbinden zich, om de uitspraak dier vrederegters op te volgen. Alle misdaden, hoe ook genoemd, kunnen met geld geboet worden, die van moord, naar de waardigheid van den vermoorden, met tusschen de 500 en 80 Piasters (*), doch als het eene vrouw of een meisje betreft, met niet minder dan 150 Piasters voor de laagste klasse. Dit geldt ook ten aanzien van iemands eigene vrouw; maar eene vrouw, die

(*) In Polen plagt een Edelman, die een boer doodgeslagen had, slechts 5 Rijksdalers boete te betalen.

die haren man doodt, verbeurt haar leven. Voor roof is de boete 20 Piasters; voor meineed 20 Piasters en een buffel. Betrapt een man zijn wijf op overſpel, dan mag hij beide ſchuldigen dooden; maar, vervolgt hij den boel in regten, dan is de boete 50 Piasters, en moet hij van alle andere weerwraak afzien.

Er grijpen onder de Sumatranen driederlei huwelijken plaats; bij Joojoor, Ambelana en Semundo. Bij Joojoor koopt men een meisje van haren vader, en wordt zij genoegzaam de ſlavin van haren man, die ze naar welgevallen verkoopen kan, mits hij ze in de eerſte plaats aan hare maagſchap te koop aanbiede. De prijs is 120 Piasters, of minder, naar de omſtandigheden. Dus is die van eene weduw, welke reeds eenmaal getrouwd is geweest, 80 Piasters, die van eene vrouw, welke reeds twee mans gelleten heeft, 60 Piasters, en zoo telkens, als er iemand op nieuw aan een man verkocht wordt, al minder en minder. Ten aanzien van eene weduw met kinderen kan zulks niet geſchieden, voor dat de kinderen verzorgd zijn. Laat iemand eene vrouw zwanger achter, dan kan er oogenblikkelijk wederom over haar beſchikt worden; maar anders niet voor den verloop van drie maanden en tien dagen.

In het huwelijk bij Ambelana, wordt de man een ſlaaf van zijner vrouws maagschap, in plaats van haar tot zijne ſlavin te maken. In dit geval kiest de vader van het meisje een jongeling, doorgaans

gaans van lageren ſtand, welke maagſchap al hare regten op die van het meisje overdraagt. In dit ſlag van huwelijk heeft de man niets eigens. Zijne kinderen zijn zelfs de zijne niet; en zijner vrouws maagſchap kan hem naar welgevallen wegzenden.

Het derde ſlag van huwelijk bij Semundo worde op een voet van volkomene gelijkheid geſloten; en bij het contract wordt verklaard, dat alle eigendom gemeen zijn, en bij echtſcheiding gelijkelijk verdeeld worden zal. Op deze redelijkſte, en tot bevordering van huisſelijk geluk dienſtigſte, wijze worden er thans de meeste huwelijken geſloten; en de Engelſche Reſidenten bevelen zulks aan hunne onderhoorigen ſtrengelijk aan.

De huwelijksplegtigheid beſtaat eenvoudig in een zamenvoegen der handen, en verklaren, dat het dus vereenigde paar man en vrouw is; dan volgt er een feest in de algemeene vergaderzaal van het dorp, en wordt de avond met ſoms zeer ligtvaardige danſen en gezangen beſloten.

Bij Joojoor mag een man zoo vele vrouwen nemen, als hij kan koopen, of onderhouden; maar gemeenlijk bepaalt een gering vermogen hem tot eene. De vrouw, die bij Ambelana huwt, heeft zulk een voorregt niet; en hetzelve kan in het huwelijk bij Semundo geene plaats grijpen; als bij hetwelke de eigendom ſteeds gelijkelijk in tweeën verdeeld moet kunnen worden.

De vrouwelijke kuischheid wordt op Sumatra

naauw bewaakt; want de vaders hebben bij een ongelukkigen bewaren van hunne dochters zoo veel belang, dat zij op derzelver gedrag voor het huwelijk naauwkeurig toezien. Nogtans gebeurt het somwijlen, dat de meisjes alle toezigt te leur stellen. In zulk een geval wordt haar minnaar verpligt, om haar bij loskoop te trouwen; of, wil de vader haar houden, dan heeft de schender eene boete op te brengen, welke den vader voor de verhindering van het meisje schadeloos stelt.

In het binnenland geeft men zich nimmer voor geld veil. Aan de kusten is dit even gemeen, als in onze zeehavens. Echtbreuk grijpt er zelden plaats, en de beleedigde wreekt zich doorgaans aan den persoon des beleedigers, of hij begraaft alles in vergetelheid, liever dan het door inroeping van de wet, tot verkrijging der voorgemelde boete, ruchtbaar te maken.

De plegtigheid bij het ontbinden van een huwelijk is niet veel grooter, dan bij het sluiten, en bestaat in het in stukken snijden van een stuk ronding, in tegenwoordigheid van de partijen, derzelver maagschap, en eenige Overheidspersonen. De vrouwen op Sumatra brengen niet vele kinderen ter wereld, en weinige baren er meer dan vijf. Deze laatste verlaten welhaast van zelf de borst, en, daar hunne groei door geenerlei slag van kleeding belemmerd wordt, zijn zij zelden mismaakt van lijf. Zij ontvangen bij de geboorte een naam van de ouders, waarbij naderhand nog een andere

wordt

gende gevoegd, dat doorgaans een brommende toenaam is, als *Roover der wereld*, enz. Op sommige deelen des lands neemt de vader den naam van zijnen zoon aan, met bijvoeging van *Pa* (*). Men houdt het ook voor beleefdheid, dat men, eene getrouwde vrouw aanſprekende, den naam van haren oudſten zoon met het voorzetſel *Ma*, of *moeder*, bezigen. De Sumatranen maken het zich ten regel, dat zij nooit hunnen eigenen naam uitſpreken; en welke reden weet men niet; en als een vreemde, welke zulks niet weet, hun hunnen naam afvraagt, verzenden zij hem naar iemand anders. Iemand van hoogeren rang aanſprekende, bezigen zij, als de Franſchen, den derden perſoon, in plaats van den tweeden, en ſtellen deszelfs naam, of titel, in plaats van het voornaamwoord. Zij zeggen, bij voorbeeld: *wat is er van Mijnheers dienst?* en niet: *wat is er van uwen dienst? Mijnheer!*

De Sumatranen zijn ſterke beminnaars van het ſpel, en bovenal van dobbelen; dat er intuſſchen, waar het land door de Engelſchen beheerd wordt, ſtren-

(*) Eene verkorting van *Papa'*, of *vader*; een woord, waarvan de P, V, F en B, de wortels zijn; daar de Engelſchen *father*, de Hebreeuwen *Aba*, of *Abba*, de Arabieren *Abu*, gebruiken. De oorſprong der beteekenis, welke men aan dat woord geeft, is eenvoudig een te huis brengen van een der eerſte geluiden, die de kinderen maken, tot hunne vaders.

ſtrengelijk verboden is. Hanengevechten zijn ook een geliefd vermaak der Maleijers, tot zulk eene hoogte, dat men vaak dochters, vrouwen, zusters, en moeders, bij zijne weddenſchappen daaromtrent opzet. Men laat ook kwakkels vechten. Verlustigingen met ligchaamsoefening zijn er weinig in zwang, en bepalen zich tot eene ſoort van oorlogsdans, waarbij men zich geweldig buigt en wringt, en tot een onderling toekolven van een veerkrachtigen bal, met de handen, ellebogen, voeten, en knieën, waarop men zeer afgerigt is.

De Sumatranen kaauwen, even als de meeste Oosterſche volken, geſtadig betel. Als twee kenniſſen elkanderen tegenkomen, groeten zij eerst met eene zachte ligchaamsbuiging, zoo zij aan elkanderen gelijkſtaan; anders ſteekt de mindere zijne handen zamengevoegd tusſchen die van den meerderen, en raakt vervolgens daarmede zijn eigen voorhoofd aan. Dan biedt men elkanderen betel aan, zoo als de Europeers een ſnuifje; en verzuim van deze beleefdheid tusſchen lieden, die aan elkanderen gelijkſtaan, wordt als zeer beleedigend aangemerkt; even als het ſpreken van den minderen tot den meerderen, voor dat hij zijnen mond van betel heeft voorzien, om den adem aangenaam te maken. In betel bieden de jonge lieden prikkelende liefdesmiddelen aan hunne bemindes aan, welke vaak de verlangde uitwerking hebben. Tabak, rookt men er in rolletjes, die van palmbladeren omwonden zijn.

Het

Het gebruik van amfioen is onder de Sumatranen algemeen. Men kookt de zelfstandigheid in een koperen ketel, laat ze door een doek zijgen, kookt ze wederom op, met fijn gesnedene bladeren van zekere plant, tot dat zij genoegzaam dik wordt. Dan maakt men daarvan pillen ter grootte van eene erwt. Hiervan doet men er eene in eene buis, welke men aan het uiteinde van eene pijp hecht, dan steekt men de pil aan, welke bij een enkel opzuigen van den rook verteerd is. Den ingezwolgenen rook laat men door den neus, of zelfs door oogen en ooren, maar nooit door den mond, uitgaan. Gaat men zich in zulk een gebruik van amfioen te buiten, dan veroorzaakt hetzelve vlagen van dolheid, waarbij men door de straten loopt, en elk, wien men ontmoet, zonder onderscheid, zijne kris in den boezem stoot, tot dat men ten laatste zelf wordt omgebragt. Dit heet *amok loopen*; en daar, waar de Engelschen meester zijn, hebben de wachts bevel, om elken *amoklooper* oogenblikkelijk over hoop te steken, of te schieten.

De Mohammedaansche Maleijers besnijden hunne kinderen, tusschen den ouderdom van 6 en 10 jaren; waarbij er een gastmaal wordt aangelegd.

Bij de uitvaart der dooden grijpt er veel plegtige plaats. Het lijk wordt op eene baar, welke voor het geheele dorp dient, naar de begraafplaats gevoerd. Daar bestrijkt men hetzelve met lijm, en windt het in wit lijnwaad. Dan wordt er een gat

van

van achtere grootte en diepte gedolven, en de zelde op den bodem van hetzelve uit den eenen zijwand weggegraven, tot dat men er ruimte hebbe, om het lijk te plaatsen. Dit doet men, na de zijde met friesche bloemen bestrooid te hebben. Dan sluit men dezelve met eene plank, op welkers bovenrand eene andere plank, die over het lijk heenen worde gelegd, aan den eenen kant rust; zoo dat beide te zamen een regthoek vormen, en met de ongeroerde aarde aan den binnenkant de plaats van jene kist vervangen, welke er anders noodig wezen zou, om alle mogelijk opgraven van het lijk door roofdieren voor te komen. Men vult vervolgens het gat buiten de planken, zet kleine vaantjes en wimpeltjes op het graf, en plant er een boom van eene aan dit gebruik gewijde soort, met eene witte bloem. Men plant er ook wilde marjorams. De vrouwen, die het lijk graf waarts volgen, drukken hare droefheid door een ijselijk misbaar uit. Ten einde van 12 maanden plaatsen de magen op het hoofden- en voetseinde des grafs eironde steenen, die, zeldzaam zijnde, veel geld kosten, en men slagt tevens een buffel, plaatst deszelfs hoofd almede op het graf, en houdt van het vleesch een gastmaal. De begraafplaatsen worden er dermate in eere gehouden, dat het stoffen van derzelver aarde, al is er daar geen schijn van graf meer voor handen, als heiligschennis beschouwd wordt.

De stammen, die het Mohammedanendom niet aan-

ingenomen hebben, hebben geenerlei vreeze van eeredienst, en schijnen geen denkbeeld van een toekomenden staat te hebben. Zij hebben nogtans verwarde begrippen van bovennatuurlijke wezens, die zich naar welgevallen onzigtbaar kunnen maken, en hiervan door hen *orang aloos*, *onzigtbare menschen*, genoemd worden. Zij verdeelen dezelve in goede en kwade geleigeesten. De eerste noemen zij *Malay eat*, en de tweede *Sifon*. Daar dit nu de namen zijn, waarmee de Arabieren hunne goede en kwade geesten beschempelen, zijn natuur en denkbeeld beide hoogstwaarschijnlijk uit Arabie naar Sumatra overgewaaid.

Eenige stammen gelooven, dat oude boomen de woonplaatsen van geesten zijn; daarom worden dezelve, en bovenal de bananaboomen, door hen in groote eere gehouden. De bewoners der binnenlanden offeren aan de zee, wanneer zij haar het eerste zien, en pogen haar te verzoenen. Zij denken, dat de beweging der zee eigenwillig is, en een hunner voerde eens een schip vol zeewater mede naar het binnenland, en stortte het aldaar in een meer, om aan dit laatste de beweging van hetzelve mede te deelen. Zij gelooven, dat sommige menschen onkwetsbaar zijn, en die eigenschap aan onbezielde dingen, zoo als schepen, enz. kunnen bijzetten.

Omtrent den Noordkant des eilands is er een stam van den naam van *Battas*, die van de overige

ge eilanders derwijze verſchillen, dat zij eene afzonderlijke beſchrijving verdienen.

Hunne kleeding beſtaat uit een grof katoenen hemd van hun eigen maakſel, en een hoed van boombast. Zij zijn bij uitſtek op koraalſtrengen gezet, en de jonge vrouwen en meisjes dragen ringen van tin in de ooren, ſoms ten getale van 30 in elk oor.

Zij vinden paardenvleesch zeer lekker, en meesten paarden ter ſlagting. De huizen worden van dik hout gebouwd, en met ejoo gedekt. Zij beſtaan ſlechts uit een groot vertrek met eene deur, en hebben voor zich een afdak, waar men gedurende den dag ligt te rusten, en waar de ongetrouwde mans van het gezin den nacht doorbrengen. Elk dorp, dat zelden uit meer dan 40 huizen beſtaat, heeft eene groote algemeene vergaderzaal, waar men feesten houdt, en vreemdelingen ontvangt, die hier zeer gastvrij behandeld worden.

Elke man mag er zoo vele vrouwen nemen, als het hem behaagt, en het is niet ongemeen, dat men er zes hebbe, die in het eenige vertrek des huizes elk eene afzonderlijke ſtookplaats en afzonderlijk kookgereedſchap hebben, en elk haren eigenen kost, en beurt om beurt dien van den man, bereiden. Gevoelt iemand genegenheid voor een meisje, dan ſpreekt hij daarover met haren vader; en, als nu deze hem wel ten ſchoonzoon wil hebben, gaat het meisje, naakt uitgekleed,

in

in een bad, en wordt het den minnaar vergund, haar aldaar te bezigtigen. Vindt hij haar aldaar naar zijnen smaak, dan wordt er nopens haren koopprijs met haren vader overeengekomen. De vrouwen zijn er inderdaad minder in achting, dan bij de Sumatranen, en worden niet slechts tot huiselijk slobberwerk gebruikt, maar ook tot den rijstbouw; terwijl de mans geheele dagen met fluitspelen doorbrengen, en daarbij met bloemkransen gekroond zijn.

Even als de overige stammen, zijn ook de Battas sterk aan het spel overgegeven; en, als iemand meer verliest, dan hij betalen kan, wordt hij door den winner gegrepen, en tot slaaf verkocht. De meeste inlandsche slaven zijn dus in slavernij geraakt (*). Het geliefdste vermaak der Battas bestaat intusschen in paardrijden, dat zij zonder zadels, en met teugels van rotang, doen.

De taal en schrijfteekens der Battas verschillen van die der Maleijers, en meestal kunnen zij lezen noch schrijven. Zij zijn strikt eerlijk in hunnen handel met elkanderen, maar vinden geen bezwaar in het bedriegen van vreemden, aan welke zij niet door

(*) Uit dezelfde bron ontsprong voornamelijk de slavenstand bij de oude Germanen volgens TACITUS. Meer velen verkochten ook van ouds her, in het Oosten en elders, uit behoefte hunne kinderen, en ten laatste ook zich zelven, aan meer vermogenden, die hen dan van het noodige verzorgden.

door de banden van gastvrijheid, die zij stiptelijk onderhouden, verbonden zijn.

Een man, van echtbreuk met eens anders wijf overtuigd, wordt met den dood gestraft. De straf van het wijf bepaalt zich tot het afsnijden van haar hoofdhaar, en een volgend verkoopen van haar in slavernij. Intusschen kan de man in dit geval, zoo wel als in alle andere, zijn leven voor geld vrijkoopen; en de boete op overspel bedraagt er 80 Piasters.

De Battas zijn menschèneters, niet uit noodzaak en in tijden van hongersnood, noch omdat zij op menschenvleesch verlekkerd zijn; neen, maar om met eene soort van plegtigheid den afkeer te betuigen, dien zij van zekere misdrijven hebben, of om hunnen wraaklust jegens hunne vijanden te koelen. Want de slagtoffers, welker vleesch men er eet, zijn veroordeelde misdadigers, of krijgsgevangenen. Intusschen worden de eersten niet opgeofferd, voor dat hunne vrienden onwillig of buiten staat bevonden zijn, om hen vrij te koopen; en de laatsten kunnen, of met losgeld, of bij wege van uitwisseling, bevrijd worden.

De geringste terging brengt de krijgsmans orde der Battas in beweging, en zij zijn straks in de wapens. Zij geven den vijand eerst kennis van hun misnoegen, door slechts met los kruid over deszelfs huizen te vuren, waarbij zij hem drie dagen tijds tot een voorstel van minnelijke schikkingen geacht worden te geven. Geschiedt zulks

in

in dien tusschentijd niet, of neemt men in het voorstel geen genoegen, dan begint de krijg, welke somtwee of drie jaren duurt; dan het moogt tot een beslissend gevecht komt, en men er geen dorp openlijk aanvalt, maar slechts afzonderlijke troepen van zijne vijanden poogt op te ligten. Drie of vier lieden verbergen zich nabij het pad, waar men verwacht, dat de vijand voorbij zal komen; en, als zij er iemand zien naderen, vuren zij er op, en gaan straks loopen, zonder eerst te zien, of zij hunnen man getroffen hebben.

Hunne dorpen zijn met leemen muren versterkt, boven op welke zij heesters planten. Buiten om dien wal loopt er eene gracht, met palissaden aan weerskanten, en aan de buitenzijde eene ondoordringbare heg van levende bamboezen, en doornige struiken. Nog verder af steekt de grond vol van in het gras verholene puntige bamboesrieten.

Hunne standaard is een paardenkop of staart, en tot hunne wapenen behoort eene speer van bamboes, en een slag van zwaard, of lang mes, maar geen kris. Zij zijn in hunne oorlogen tevens van puntige bamboesrieten van verschillende grootte voorzien, welke zij bij het wijken achter zich in den grond steken, om den vijand, die hen vervolgt, door wonden aan deszelfs voeten, op te houden.

Geen geld hebbende, gebruiken zij zekere koopwaren tot maatstaf in den handel. Bij voorbeeld berekenen zij alles naar koekjes van benjamin-gom,

en onder elkanderen naar buffels, koren, enz., of bij den koop en verkoop van kleinigheden naar zout, waarvan 2 pond er aan 2½ ſtuiver Engelsch gelijk ſtaat.

Zij hebben weinig meer denkbeeld van Godsdienst, dan de overige volksſtammen, die het Mohammedanendom niet omhelsd hebben. Echter gelooven zij het beſtaan van een goeddoend en een kwaaddoend wezen; doch jegens geen van beide die wezens kwijten zij zich van eenigen eerdienst; en zij ſchijnen ook ten opzigte van eenen toekomenden ſtaat buiten hoop of vrees te zijn. Zij hebben Priesters, wier werk in het begraven der dooden beſtaat, en daarin, dat zij voorſpellen, welke dag gelukkig of ongelukkig zijn zal, waarnaar men zich zorgvuldig rigt. Dezelfde Priesters voorſpellen den uitſlag der oorlogen, door de ingewanden van een buffel, of een gansch wit hoen, voor den aanvang der vijandelijkheden geſlagt, te doorwroeten. Dit is intusſchen een gevaarlijk werk voor die *Haruspices;* want, als de uitkomst niet met de voorſpelling ſtrookt, weten zij zich niet, zoo als de Romeinſche, en derzelver Toskaanſche leermeesters, te redden, en kost hunne onkunde hun onvermijdelijk het leven.

De Lampoons, die het Nederlandſche grondgebied aan de Oostzijde des eilands bewonen, verſchillen van de andere Sumatranen, in gelaatstrekken, welke veel overeenkomst met de Chineeſche hebben; en zij ſpreken ſterk door de keel.

In

In het binnenſte des eilands zijn er twee ſtammen, die de namen van *Orang Googoo* en *Orang Cooboo* voeren. Van den laatstgenoemden ſtam worden er ſoms lieden door de andere Sumatranen tot ſlaven gemaakt. Van derzelver zeden weet men ſlechts, dat zij zonder onderſcheid al, wat de boſchen opleveren, tot voedſel gebruiken; als olifanten, rhinocerosſen, ſlangen, of apen; en dat hunne taal ganſchelijk van die der anderé eilanders verſchilt. De *Orang Googoo*, *Goegoe*, of *Gugu*, wordt van den Orang Oetang ſlechts daarin gezegd te verſchillen, dat hij met ſpraakvermogen begaafd is. Hij zou, als dat dier, met lang haar begroeid zijn. Van beide geſlachten beſtaan er ſlechts zeer weinige voorwerpen; ja MARSDEN ſtaat voor het dadelijke aanwezen der Orang-Googoos geen borg, maar geeft zijne berigten deswegens ſlechts op grond der verzekering van eenige Sumatranen, die van tijd tot tijd eenige voorwerpen van dat geſlacht afzonderlijk zeggen te hebben aangetroffen.

Bij de oorſpronkelijke verdragen tuſſchen de Engelſchen en de inlandſche Vorſten, verbonden deze laatſten zich, om hunne onderdanen tot het bouwen van peper te verpligten, en het voortbrengſel van die gedwongene kultuur (*) tegen een

(*) Dus noemt men het op Java, waar de Nederlandſche O. I. Compagnie ſoortgelijke verdragen met de inlandſche Vorſten ſloot; over welke, en welker ver-

een vasten prijs aan de Engelschen te verkoopen; terwijl dezen wederkeerig de Vorsten in derzelver volle Souvereiniteit handhaven, en hun ongeëts de peper, welke zij nog daarenboven van hun grondgebied uitvoeren, een klein regt betalen zouden. Letter en geest van deze verdragen zijn intusschen beide reeds geheel verouderd en in onbruik geraakt; en de Engelschen zijn de wezenlijke Souvereinen der distrikten, waarover hunne invloed zich uitstrekt. Doch deze aanmatiging is voor de inlanders over het algemeen zeer voordeelig. De Engelsche Residenten zijn er middelaars tusschen de Opperhoofden en het volk, alwaarom de distrikten, welke onder hunnen invloed staan, eene onafgebrokene rust genieten, terwijl de omliggende stammen steeds onderling oorlog hebben, en bijzondere geschillen brengen in de Engelsche distrikten zelden die *manslagen* voort, welke in de overige deelen des eilands de bestendige gevolgen daarvan zijn. „Ik betuig u in waarheid," zeide een inlandsch Opperhoofd, op iemand gebeten, tot den Engelschen gezagvoerder „dat gij alleen mij weerhouden hebt, van hem deze kris in het hart te stooten!"

De

nietiging door de Engelschen, er door den Generaal VAN DEN BOSCH, *in het meergemelde werk, uitnemend gehandeld wordt.*

De ſtad Achen is de hoofdſtad van een even-eens genoemd Koningrijk, dat voormaals onder de gezamenlijke rijken van Sumatra den eerſten rang bekleedde. Zij ligt 2 mijl van zee aan eene rivier, welke 5 uur ten N. O. van het Achen's hoofd, dat de N. W. punt des eilands is, in zee valt. Deze rivier is klein, en heeft in haren mond eene dwarsbank, welke bij laag water voor alle grooter vaartuig, dan booten, maar bij hoog water voor ſchepen van 30 ton, bevaarbaar is. De ankerplaats in de baai, of reede, 2 mijl van den mond der rivier, is veilig.

Eene beſchrijving van Achen, zoo als de ſtad zich in 1698 aan den ſchrijver der *Lettres édifiantes* vertoonde, ſchildert haar ſlechts een weinig grootſcher, dan zij thans is, maar overigens allezins naauwkeurig. „ Verbeeld u" is het aldaar, „ een bosch van palmboomen, plantanen en bamboezen, door hetwelke er eene fraaije rivier ruischt, die met booten bedekt is; ſtel in dat bosch een ongelooflijk aantal huizen van bieſen, riet, of boombast; ſchik dezelve zoo, dat zij ſomwijlen ſtraten, ſoms afzonderlijke wijken, vormen; plaats tusſchen die wijken en ſtraten, velden en plantſoen; en bevolk dat bosch met zoo vele bewoners, als wij in onze volkrijke ſteden zien, dan zult gij een juist denkbeeld van Achen

hebben. Het gelijkt een landſchap, door de verbeelding van een ſchilder of dichter gevormd, waarin al de lagchende trekken van het land vereenigd zijn. Alles is er natuurlijk, vol achteloosheid, en zelfs een weinig woest. Van de reede bemerkt men de ſtad niet. Zij ligt achter het digte bosch, dat de kust bedekt, verholen."

Van de zijde van ſchoonheid, of heerlijkheid, heeft Achen intusſchen niets, om zich aan te bevelen. Het paleis van den Sultan, dat er het voornaamſte publieke gebouw is, is ongeregeld en lomp, en van dikke muren omgeven, doch zonder eenig ander verdedigingsmiddel; uitgezonderd, dat er aan deszelfs poort eenige metale ſtukken geſchut van ongemeene grootte ſtaan. Dit zijn voornamelijk geſchenken van de Portugezen; en de Engelſche Koning JAKOB I heeft er twee geſchonken, het eene van 24 duim kaliber en het andere van 18 duim, maar zonder evenredige dikte van het metaal, alwaarom er uit geen van beide ooit gevuurd ſchijnt te zijn, of te kunnen worden.

Men begroot het getal der huizen te Achen op 8000. Ontelbaar vele visſchersbooten verlaten de ſtad des morgens met den landwind, en komen er des namiddags met den zeewind terug. Tusſchen de 6 en 10 inlandſche ſchepen van Coromandel, met Chulia's bemand, drijven den voornaamſten handel van Achen, en komen er in Augustus aan, en keeren in Februarij of Maart terug. De

reg-

regten op den invoer maken al de inkomſten van den Sultan uit, en mogen jaarlijks tuſſchen de 1500 en 3000 P. St. beloopen; uit hoofde waarvan hij ſlechts eene ſtaande magt van 100 man op de been kan houden.

De naaste handelplaatſen aan Achen op de Weſtkust zijn Analaboo, op 4° 8′ N. Br. en Soofoo, op 3° 41′, beide aan Achen onderhoorig. De ſtad Sinkel ligt 40 mijl landwaarts in, aan de grootſte rivier der kust, welke nogtans in haren mond eene dwarsbank heeft, waarop er bij den Vloed ſlechts 12 voet water ſtaat. Praauwen kunnen haar tot aan de ſtad opvaren. Voor haren mond ligt er een klein eiland, aan welks binnenzijde men eene luwe reede vindt.

Baroos, op 1° 57′, in het land der Battas, ligt 2 uur van zee, aan eene rivier. De baai van Tuppanooly, ook in dat land, wordt beſchreven, als ruimte en volkomene veiligheid voor alle ſchepen der wereld opleverende, en uit een zout meer beſtaande, dat tot in het hart des eilands doordringt, en zulken doolhof van havens vormt, dat een ſchip er zoo verholen liggen kan, dat het niet, dan na een langwijlig rondzoeken, te vinden zij. Op het kleine eiland Poulobiang Cacheel ligt er de Engelſche vastigheid van Tuppanooly, uit eene faktorij en een onbeduidend fort beſtaande.

Natal is eene aanzienlijke inlandſche handelplaats, met eene Engelſche vastigheid van nog minder aanbelang.

De Nederlandsche vastigheid van Priaman bestaat slechts uit een Puggen, of vierkant plein, van palisaden en eene gracht omgeven, met zes stukjes klein geschut bezet, tijdens den jongsten oorlog door de Engelschen weggenomen, en toen een Officier buiten vasten dienst toevertrouwd.

Padang, de voornaamste vastigheid der Nederlanders op Sumatra's Westkust, ligt aan eene rivier, eene mijl van zee, op 5° Z. Br. Het fort is een vierkant, met vier steenen bastions. De muren zijn 9 voet hoog, en van eene gracht vol water omgeven. Er ligt aldaar doorgaans 50 man in bezetting.

Ayer-mjah, ook eene Nederlandsche vastigheid, op 1° 58′ Z. Br. ligt 2 mijl van zee, aan eene rivier met eene gevaarlijke dwarsbank.

Moco-Moco, op 2° 36′, aan het binnenste van eene baai, heeft een klein Engelsch fortje. Men kan er enkel met inlandsche kanoos aan wal komen.

Bencoolen, of Fort Marlborough, de voornaamste vastigheid der Engelschen op Sumatra, ligt op eene hooge landpunt, in eene baai, welke eene tamelijk goede ankerplaats binnen een eiland verschaft. De inlandsche stad Bencoolen ligt 3 mijl van het fort af, en is, uit hoofde van naburige moerassen, zeer ongezond. Zij heeft, behalve de Maleijers, een aantal Chinezen tot bewoners. Daar de kosten hier de opbrengst grootelijks overtroffen, en het verlies door niets

werd

wint opgewogen, werd deze vastigheid in 1802 veel minder kostbaar gemaakt, en, in plaats van een Residentschap op zichzelve te wezen, onder dat van Calcutta begrepen (*). Gelijktijdig werden de Residenten ingetrokken, die men op nog vier andere handelplaatsen aan de Westkust had. Deze plaatsen zijn:

Salomah, op 4° 12′. Manna, op 4° 25′.
Cawour 4° 54′. Croce 5° 23′.

Nevens de Westkust van Sumatra liggen er eenige eilanden, waaronder Pulo Way, nevens Achen's hoofd, hoog van grond, en 5 uur lang. Herwaarts worden de bandieten van Achen verzonden, nadat men ze eenen arm heeft afgehouwen. Voorts Pulo Rondo, eene groote, hooge en ronde klip; Pulo Breasé en Pulo Nancy, ook hoog, en met eenige eilandjes in de nabijheid.

Twee kleine eilanden van den naam van *Kater* liggen 6 uur ten N. W. van het Zwijnen eiland, of Pulo Babee, welk laatste 17 of 18 uur van de kust van Sumatra af ligt, van het N. W. naar het Z. O. 15 uur lang en 3 of 4 uur breed is. Het is bergachtig, kan 8 uur ver gezien worden, en is met hout bezet en bewoond, maar wordt zelden door Europeers bezocht.

Pulo Banjak noemt men twee eilanden, welke door

(*) Thans begint men van Bencoolen wederom meer werks te maken, en in de nabijheid van het fort muskaatnoten te planten.

door eene enge ſtraat, en eenige eilandjes, van een geſcheiden worden. Het Noordelijkſte der twee verheft zich tot een ſuikerbroodvormigen berg.

Pulo Neas is 17 uur lang, tuſſchen de 6 en 8 uur breed, en het grootſte eiland op deze kust. Het is hoog, heeft eenige rivieren, en brengt een overvloed van rijst en yams voort. Er is ook overvloed van wilde zwijnen en gevogelte. Het is onder een groot aantal Rajahs verdeeld, die elkanderen ſteeds beoorlogen, voornamelijk om ſlaven te bekomen, welke jaarlijks ten getale van ongeveer 800 ſtuks aan Koopvaarders van Sumatra verkocht worden. De eilanders ſchijnen van het geſlacht der Battas te zijn, en hunne vrouwen onderſcheiden zich door vriendelijkheid van kleur, en bevalligheid van ledematen, en zijn hierom bij de Nederlanders van Batavia wel gewild.

Het eiland Manslaer, voor de baai van Tappanooly, is wel met hout bezet, en heeft een vruchtbaar voorland; welke van een kegelvormigen bergtop afſtort.

Pulo Minuo, of Nantian, is 14 uur lang en 3 uur breed, heeft eene golvende oppervlakte, is met hout bezet en wel bewoond, maar ontvangt zelden bezoek van Europeanen.

Het eiland Se Booro is 23 uur lang, hoog van grond, en met hout bedekt. Er gaat aan deszelfs Westelijken oever eene ſterke branding. Se Pora is 14 uur lang en 7 uur breed, houtrijk en aan de Westzijde onbewoond. Aan de Oostzijde zijn

drie

drie goede baaijen, waar er zwijnen, yams en kokosnoten, aan eenige dorpen met wijd vaneen gespreide huizen, te bekomen zijn. Deze twee eilanden zijn gezamenlijk het Goede Fortuins eiland der oude Kaarten.

De Nasfau's, of Twee Poggy, eilanden hebben tusschen zich eene naauwe straat, *Se Cockup* geheeten, en eene uitnemende haven vormende. De eilanden hebben eene onbeschaafde bevolking, welke het gebruik van geld niet kent, en tusschen een metalen knoop en een stuk goud- of zilvergeld geen onderscheid maakt. De huizen gelijken aan die der Sumatranen, en zijn van bamboes op palen. Beneden dezelve bevat eene kooi de varkens en het gevogelte, waarvan en van sago men er leeft, daar men er geene rijst bouwt. Men vindt er roode herten, en geene buffels noch geiten. Er is aldaar een overvloed van timmerhout, waaronder poon, ter lengte en dikte, dat men er benedenmasten voor de grootste linieschepen van kan maken.

Larg, Bergen en Trieste, of Pulo Mego, zijn drie kleine eilanden op eene rij. Engano, of het Bedriegelijke eiland, ligt 20 uur van de kust van Sumatra af, is ongeveer 4 uur lang en wel bevolkt, en heeft overvloed van yams en kokosnoten.

Sumatra's Oostkust, tusschen Achen's hoofd en Diamantpunt, heet gemeenlijk de *Kust van Pedir*, en is aan zee laag, maar rijst landwaarts in

in tot bergen van zonderlinge gedaanten. De eenige plaats, welke er aan deze kust door Europeanen bezocht wordt, is Pedir, aan eene kleine rivier met eene dwarsbank in den mond, welke er slechts booten toelaat. Telissemoy is eene stad en fort aan eene rivier, op welke er Maleische praauwen komen handelen.

Voorbij Diamantpunt (Tanjong Goeres) is de kust laag, en heeft zij verscheidene rivieren en dorpen; maar er verschijnen hier nooit Europeërs, daar de inlanders ten uiterste verraderlijk zijn; zoo dat men op elk schip, al is het wel bemand, en is men er ook nog zoo wel op zijne hoede, zeker is van den kabel te zien afsnijden. Pulo Varella, aan deze kust, 7 uur van land, levert water, hout en schildpadden, maar wordt door Maleische vrijbuiters onveilig gemaakt.

Batoobarra, op 3° 25′ N. Br., ligt aan eene rivier, welke voor kleine schepen bevaarbaar is, en aan welke men, op eenen verren afstand van zee, een groot gebouw van tigchelsteen vindt, nopens welks oorsprong er onder de inlanders geene overlevering voorhanden is. Het is een vierkant, met een hoogen pilaar op eenen hoek, welken men bestemd acht, om er eene vlag op te hijschen. Men ziet er op de muren figuren in bas-relief, welke de Maleijers voor Chinesche houden, maar welke waarschijnlijker van Indiaansch maaksel zijn.

De rivier Rakan, of Irkan, is genoeg regt tegen

gen over Malacca, is eene der grootſte rivieren van Sumatra, omſtreeks haren mond aan een zeearm gelijkende, en voor ſloepen ver landwaarts in bevaarbaar. De rivier van Siak, verder ten Oosten, is naauwkeuriger bekend, daar men ze onlangs heeft opgenomen. Van haren mond tot aan de ſtad Siak zijn er 65 mijlen; en Pakanbiaru, tot aan welke plaats men de rivier opgenomen heeft, ligt nog 100 mijl verder. De algemeene breedte der rivier is van $\frac{1}{2}$ tot $\frac{3}{4}$ mijl, en de diepte van 7 tot 15 vadem; doch er loopt dwars door haren mond eene bank, met ſlechts 15 voet water, en klippen en eilanden daarvoor. Volgens de berigten der inlanders, is de rivier bij den Vloed 8 dagen zeilens ver van haren mond bevaarbaar. De Nederlanders plagten, op een eiland in haar, eene faktorij te hebben.

De Indragiri is ook eene groote rivier, langs welke men, volgens de berigten der Maleijers, met ſloepen 5 of 6 weken achtereen bij den Vloed opwaarts kan ſtevenen.

Jambee, is eene groote ſtad, 60 mijl van den mond eener rivier, welke tot aan haar voor groote booten bevaarbaar is, en aan welke de Engelſchen en Nederlanders faktorijen plagten te hebben, die voorlang verlaten zijn geworden. Van tijd tot tijd doet een ſchip uit Bengale de rivier aan, om aanſoen te verkoopen, dat er aan boord, en op de punt der bajonet, geſchiedt.

De rivier van Palamban, of Palembang, ontſpringt

ſpringt nabij de Westkust des eilands, ongeveer een dag reizens van Bencoolen, en ontlast zich langs eenige takken in de ſtraat van Banca. Het land nabij haren mond is laag en moerasſig. Opwaarts, omſtreeks de Nederlandſche faktorij, 14 uur van zee, is de rivier ongeveer eene mijl breed, en voor ſchepen, die 14 voet diep gaan, bevaarbaar. De gezegde faktorij bevattede in 1777 ongeveer 30 Officiers, en verdere beambten, en in het geheel 115 Europeanen. De Maleiſche ſtad Palembang, de aanzienlijkſte van gansch Sumatra, ligt 60 uur van zee, aan de rivier, langs welker wederzijdſche oevers zij zich 8 mijl ver uitſtrekt, en op welke er aldaar een aantal woningen op vlotten gebouwd is. Aan land zijn de huizen zulks op palen. De bouwſtof is hout of bamboes. Het Paleis des Sultans van Palembang is een groot en hoog gebouw, dat van een hoogen muur omringd is, en nabij zich de groote Moskee heeft, welke door een Europeaan ſchijnt ontworpen te wezen, daar zij pilaasters, een koepeldak en glasvenſters heeft. Twee forten met zwaar geſchut bezet dekken de ſtad.

Behalve Maleijers wonen er te Palembang een groot aantal vreemdelingen; inzonderheid uit China, Cochin-China en Siam.

Aan het Z. O. einde des eilands, in de ſtraat van Sunda, komen de twee groote baaijen van Lampoon en Keyſer uit, welke beide goede havens vormen. Die van Lampoon is met name eenigder voor-

voornaamste verzamelplaatsen van Maleische zeeroovers (8).

De eilanden, welke, uit hoofde van derzelver nabijheid aan de Oostkust van Sumatra, tot dit eiland moeten worden gerekend te behooren, zijn voor zoo veel zij in den Oostelijken mond der straat van Malacca liggen, zoo menigvuldig en onbeduidend, dat men ons wel vergunnen zal, hopens dezelve slechts in het algemeen op te merken, dat zij meestal rotsig, en alle met hout bedekt zijn, en men er doorgaans versch water vindt. Groot en klein Dryon, of Durian, zijn twee hooge eilanden, door een naauw water van den gescheiden, en tusschen zich en de kust van Sumatra een vaarwater hebbende, dat de *Straat van Dryon* heet. De eilanden Battam en Bintang vormen de Zuidzijde der straat van Sincapoera, welke bij de Franschen den naam van *Gouverneurs Straat* voert. Het laatstgenoemde eiland wordt door Chineesche en Maleische Koopvaarders bezocht, en heeft een Sultan, die zijn verblijf op de Z. W. zijde des eilands te Rhio houdt.

Onder den Evenaar ligt er een groot eiland met twee bergspitsen, dat den naam van Pulo-Lingin voert, en welks bewoners de wreedste der Maleische zeeroovers zijn.

Het eiland Banca, van welks overdragt aan Nederlands Souverein er reeds is gewaagd (*), wordt

(*) In het *Hedendaagsch Historie*, bladz. 193. Men vergelijke voorts

wordt door de Straat van Banca, welke 34 uur lang is, van Sumatra gescheiden, en in de lengte van het N. W. naar het Z. O. van eene bergketen doorloopen, van welker toppen er een ten Noorden, *Menoapin* geheeten, en een andere ten Zuiden, *Parmesan* genoemd, bij het bevaren der gezegde straat tot baken verstrekken. Het eiland is door gansch Azie heenen van wegens deszelfs tinmijnen beroemd. Deze werden er eerst in 1710 opgespeurd, en leveren jaarlijks 300,000 pond tin, zonder eenigen schijn van vermindering. Zij worden door Chinezen bewerkt, die het in vroeger maals aan den gewezenen landsheer plagten te leveren, door welken het aan de Nederlanders werd verkocht. Het eiland levert ook kopers op, en wordt zeer gezond geacht. De Noordkust is met riffen bezet, binnen welke er eenige goede havens zijn, welke intusschen tot dus ver door geene Europeërs bezocht plagten te worden. Daar en aan de Westkust houden er zich zeeroovers op. Aan het Westelijke uiteinde plagten de Nederlanders eenen kleinen post te hebben.

Lutipera is een klein eilandje, in het vaarwater van den Oostelijken mond. den Straat van Banca. Tusschen Banca en het naburige, ook aan Nederlands Souverein afgestane, Billeton, vaart de doortogt den naam van *Gaspersstraat*; de *Straat*

nopens dit eiland en Billeton Z. E. den Generaal VAN DER BOSCH, in deszelfs II *deel*, pag. 50 en volg.

van *Carimata* heet de doortogt tusschen Billeton en Borneo. Tusschen dit groot eiland en Banca is Billeton midden in het groote vaarwater gelegen, door hetwelke al, wat uit de Straat van Sunda naar China wil, komen steveht, maar het welke, door een groot aantal eilandjes en riffen aan weerskanten van Billeton, gevaarlijk wordt gemaakt. Een vaarwater, waaraan wij den naam van *Kanaal van Borneo* hebben toegewezen (*).

DE NICOBARS, ANDAMANS, ENZ.

De Nicobar eilanden zijn twintig in getale, en vormen zeno heen in de Baai van Bengale, tusschen Sumatra en de Andamans. Van die zo zijn er 9 van eene aanmerkelijke grootte; alwaarom deze in het Maleisch de *Sambilang*, of *Negen eilanden*, genoemd worden. Zij zijn over het algemeen bergachtig, en met ondoordringbare bossehen bedekt, waarin men de *barringtonia*, *saussurea* en *bordasus*, vindt. De vallejen zijn er vruchtbaar, maar worden niet verder bebouwd, dan dat men er den grond ligtjes voert, en er kokos- en areekpoomen, yams en zoete patatten kweekt. Van zelf groeijen er planten, ananassen, sammeinde, papa, melleni (†), limoenen,

en

(*) Zie de *Inleiding*, *Deel*, *bladz.* 19.

(†) Bij de inlanders *lerun* genaamd, en eene vrucht

en China's appels, enz. Het wilde gedierte beſtaat er uit zwijnen, zwijnherten, apen, eekhorens en ratten. Men fokt er vele varkens aan, die, ganſchelijk met kokosnoten gemest, uitnemend zijn. Men heeft er ook veel tám gevogelte; en onder de vogelen fazanten, duiven en de ſalangane, die hare eetbare nestjes in de kloven der rotſen bouwt. De baaijen vloeijen er over van visch; en men vindt er ſoms amber op de oevers; welke voorts door groene ſchilpadden bezocht worden.

Al de grootere Nicobars zijn met een geſlacht bevolkt, dat van de Hindoos en Maleijers beide verſchilt, doch de meeste overeenkomst met de laatſten heeft. Zij zijn donker koperkleurig, en hebben dikke lippen en een wijden mond. Men drukt er de hoofdjen van jonggeborene kinderen plat, door het achterhoofd voorwaarts aan te perſen; ten gevolge waarvan de tanden, als zij uitkomen, voorwaarts uitſteken. Men heeft er lang zwart haar, en weinig baard, en men ſcheert zich de wenkbraauwen af. De kleeding beſtaat er uit eene ſtrook doek van boombast, die men om den middel windt. De hutten gelijken er aan bijenkorven, en zijn 10 voet boven den grond verheven. Beneden in dezelve is er eene trapdeur; door welke men in dezelve klimt, en de ladders, die

voortbrengende, welke ſoms 30 pond weegt, en de *broodvrucht der Nicobars* pleegt genoemd te worden.

die men daartoe bezigt, naar boven haalt. Het dak is van kokosbladeren. Tien of twaalf zulke hutten vormen een dorp, en men ontmoet dezelve enkel langs de oevers. Het binnenland is met ondoordringbaar bosch bezet, en onbewoond. De mans zijn traag en werkeloos, en noodzaken de vrouwen om den grond te bewerken, en hunne kanoos voort te roeijen, terwijl zij zich met vischen vermaken. Hiertoe bezigen zij enkel een harpoen of speer; want zij hebben netten noch hengels. Zij visschen bij nacht, en hebben daarbij een vlammend vuur in hunne kanoos, om de visch aan te lokken.

De huwelijken worden er bij onderlinge overeenkomst gesloten; doch de man kan zijne vrouw naar welgevallen wegzenden, en eene andere nemen. Overspel wordt met den dood gestraft, als de vrouw van hoogeren rang is, dan haar boel; maar lieden van denzelfden rang plegen elkanderen hunne vrouwen voor een blad tabak te leenen. Onvruchtbaarheid is er eene groote schande. Van krankheden is het getal er klein; en de zieken gebruiken geene inwendige middelen; maar men wrijft hun het ligchaam met olie; terwijl een bezweerder der booze geesten daarbij een tooverzang opdeunt. Hun geloof aan zulke geesten is de eenige zweem van Godsdienst onder hen. De Deensche zendelingen, die zich eenen geruimen tijd lang op een der eilanden hebben opgehouden,

hebben er vruchteloos het Christendom gezocht in te voeren.

De dooden worden er nabij de hutten begraven, na dat de magen eenige uren lang over het lijk geweeklaagd hebben; en men voorziet het graf van sneek, kokosnoten en andere leftogt. De namen der dooden worden nooit meer genoemd, maar er wordt op de graven eene jaarlijksche plegtigheid van den volgenden aard gevierd. De vrouwen halen het geraamte uit het graf, wasschen het met sap van kokosnoten, waarin safraan gemengd is, en plaatsen het daarna wederom in het graf. Den volgenden dag worden er eenige varkens geslagt, met welker bloed men zich besmeert, en welker vleesch men eet. Men spoelt dien kost met *toddy*, welke gegist heeft, nederwaarts, tot dat men dronken wordt. Dan vecht men somtijds onderling; doch daar men geene wapens, dan stokken, heeft, komt er daarbij zelden iemand om het leven.

Overigens zegt men, dat de bewoners dezer eilanden gastvrij, eerlijk, en strenge houders van hun woord zijn. Hunne taal is een tongval van het Maleisch. Hunne vermaken bestaan in dansen, en eentoonige en droefgeestige gezangen; want zij hebben geen speeltuig, dan gongs.

De handelsartikelen, welke deze eilanden opleveren, zijn kokosnoten, die men voor de beste van gansch Indie houdt, en cauries; doch de-

zel-

malve worden slechts bij gelegenheid door voorbijvarende schepen afgehaald.

Carnicobar, het Noordelijkste der Nicobars, is 6 mijl lang en 3 mijl breed, laag en vlak van grond, en wel bevolkt, verscheidene dorpen langs de oevers hebbende, van tusschen de 15 en 20 hutten, elk met 20 of meer menschen. Batty-Malve, of Bali-Malu, naar zijne gedaante ook de *hartsteen* genoemd, heeft slechts 4 mijl in den omtrek, en noch bewoners, noch zoet water. Er ligt aldaar op de rots slechts eene dunne laag plantaarde, welke enkel kreupelbosch en miswassen geboomte voortbrengt. Chowry is een zonderling klein eiland, dat niet boven de 2 mijl in den omtrek heeft, en naauwelijks boven het water uitkomt, uitgezonderd aan het eene einde, waar er eene regtstandig opgaande rots boven de kokosboomen van het lagere gedeelte, en deszelfs verder geboomte, uitsteekt. Men fokt hier vele varkens.

Teressa is 4 uur lang, en 1½ uur breed, aan de wederzijdsche einden hoog, en in het midden laag van grond. Het wordt bewoond. Nevens deszelfs Z. O. einde ligt Bompoka, een klein bergachtig eiland, welks vrouwen veel schooner zijn, dan die der andere Nicobars. Tillanchong is ongeveer 4 uur lang, en een uur breed, vormt een hoogen ruwen berg, en wordt slechts door misdadigers bewoond, die men van de andere eilanden derwaarts bant.

Camorta is 5 uur lang en een uur breed, en beſtaat uit twee ſchiereilanden, welke een aan den Westkant uitkomend zout meer er vormt. Tot het geboomte behoort er de *peon*. Er zijn aldaar eenige zeer vruchtbare plekken, doch weinig inwoners, en het water, dat men er uit putten bekomt, is er in het drooge jaarſaizoen ſchaarsch.

Trincutte is een laag vlak eiland, digt aan de Oostzijde van Camorta. Het is van kokos- en areekpalmen ganſchelijk bedekt.

Het eiland Nancowry, nevens het Zuideinde van Camorta, heeft 4 mijl in den omtrek, is ruw en oneffen, vol kalkſteen, digt met hout bezet, en weinig bevolkt. Het vaarwater tusſchen dit eiland en Camorta vormt de haven van Nancowry, waar eene groote vloot tegen alle winden gedekt kan liggen. De Denen hijſchen hier hunne vlag op; maar drie, of vier Moraviſche zendelingen zijn er genoegzaam de eenige Europeanen.

Katchal, of Tillanchool, heeft 9 mijl in den omtrek, en is matig hoog, en met hout bezet. Meroe, of Paſſage, is klein en laag van grond; en ligt 3 uur ten N. W. van Klein Nicobar, dat met Groot Nicobar de twee Zuidelijkſte eilanden uitmaakt. Klein Nicobar is 4 uur lang, 2 uur breed, en tamelijk hoog. Deszelfs bewoners betoonen meer ſchuwheid, dan de overige eilanders, en bezoeken zelden de ſchepen, die het eiland in het voorbijvaren aandoen. De ſtraat tus-

tuſſchen Klein- en Groot Nicobar heet het *Kanaal van S. George*, en is 3 mijl breed, maar onklaar van bodem; en er gaat door hetzelve een ſterke ſtroom; alwaarom men liever door het *Kanaal van Sombrero*, tuſſchen Nancówry en Meroe, henen vaart. Groot Nicobar, het allerzuidelijkſte eiland, is ook het grootſte, en 10 uur lang, 4 en 5 uur breed, en zoo hoog, dat men het 10 uur ver kan zien. Het is min bekend, dan de andere eilanden; daar het buiten den weg naar of van de ſtraat van Malacca ligt.

De Andamans beſtaan uit Groot en Klein Andaman, en eenige eilandjes en klippen boven water, tuſſchen 13° 38′ en 10° 30′ N. Br. Groot Andaman is het Noordelijkſte der twee groote eilanden, en 40 mijl lang. Offchoon er een vaarwater voor booten midden door hetzelve henen loopt, echter wordt het ſlechts als een enkel eiland beſchouwd. De kusten zijn er over het algemeen rotſig, met kleine zandige inhammen, welke veilige landingsplaatſen voor booten opleveren. Uitgenomen de oevers dier inhammen, waar er doornig varen en wilde rotang groeit, is de ganſche oppervlakte der eilanden met hout bezet, dat door kruipende wijngaarden en planten, welke zich er om de boomen ſlingeren, bijkans ondoordringbaar is gemaakt. De eilanden beſtaan over het geheel uit bergen van middelbare hoogte, maar op Groot Andaman is er een, naar den vorm van zijnen top, de *Zadel* geheeten, welke gere-

hand wordt 2,400 voet hoog te zijn, en uit zee 25 uur ver gezien wordt. Men vindt er geene rivieren, maar een groot aantal beken, die er van de bergen afstorten en kleine watervallen vormen, welke zich in het geboomte verliezen. De grond bestaat er op sommige plaatsen uit planteerde, op andere uit rood- of witachtig leem, met zand en keitjes gemengd. Aan het Noordelijke uiteinde des grootsten eilands heeft men eenig spoor van metalen ontdekt, met name van tin; men heeft er ook eene soort van steen, met aderen van eene schitterende goudkleur, gevonden. De bosschen leveren er eene verscheidenheid van timmerhout op, waarvan de boomen er tot eene ontzaggelijke hoogte geraken, en soms 30 voet in den omtrek hebben. Onder de kleinere boomen vindt men er den Ebbenhoutboom en den laurierboom van Alexandrie. De eilanden brengen ook olijven voort, en amandelen, melliori, aloe, katoen en bamboes; maar, het gene zonderling is, men treft er weinig of geene kokosboomen aan. Het viervoetig gedierte bestaat er uit wilde zwijnen, apen en ratten. De kloven der rotsen bevatten eetbare vogelnestjes. Visch van menigerlei soort valt er overvloedig; en de oevers zijn er met fraaije schelpvischen en goede oesters bedekt.

De bewoners der Andamans zijn volkomene Negers, en leven in den laagsten natuurstaat. Zij gelijken aan de Negers van Mosambique, doch zijn gemeenlijk nog leelijker, en zeer klein van

leest.

laast. Weinigen groeijen er hooger, dan 5 voet. Hunne ledematen zijn zeer rank en spichtig. Zij hebben dikke buiken, en groote hoofden; en hun ganſche voorkomen levert een mengſel op van hoogte en woestheid. Zij loopen gansch naakt, en hebben geen denkbeeld van landbouw, nog van het opleggen van voorraad voor den morgen, maar hangen ten aanzien van hun onderhoud af van het gene de boſchen of zee hun dagelijks verſchaffen; en, daar het viſchen in het ſtormige ſaizoen ſoms weinig oplevert, is het niet onmogelijk, dat zij zich ſoms genoodzaakt vinden, om elkanderen te verſlinden. Elken morgen wentelen zij zich in ſlijk, om door geene inſekten te worden geſtoken; en zij ſmeren hun haar met vet, waarin zij rood oker of vermiljoen mengen. De mans zijn loos, wraakgierig en verraderlijk. Hunne ganſche bezigheid beſtaat in het zoeken van voedſel met boog en pijlen, waarmede zij op de wilde zwijnen en vogelen der boſchen jagt maken, en tevens de grootere viſchen, die den oever naderen, trachten te treffen. Kleinere viſch vangen zij met netten, en zij laten, als de vloed afloopt, hunne wijven de ſchelpviſchen langs den oever oprapen. Zij nooten vleesch en viſch op het ogenblik, waarop zij iets daarvan bekomen, en eten het zonder plantenvoedſel of zout (*).

Hun-

(*) Misſchien drinken zij er intusſchen zout water bij, zoo als de Wilden van Van Diemensland, waarmede zij zoo veel overeenkomst hebben.

Hunne hutten beſtaan uit drie of vier in den grond geſtokene, en van boven zamengebondene, ſtokken, en voorts uit boomtakken met derzelver loof. Zij laten daarin onderaan een gat open, om er daardoor uit- en in te kruipen. Hunne kanoos zijn boomſtammen, welke zij met vuur of ſteenſcherven uithollen; want zij hebben geen ijzer. Ook doorkruiſen zij de baaijen en kanalen tusſchen de eilanden op vlotten van bamboes. Hunne pijlen zijn met viſchgraten geſcherpt, of met tanden van wilde zwijnen; en zij hebben bij die wapens knodſen van zwaar hout, en beukelaars van boombast. Hun eenig keukengereedſchap beſtaat uit een mandje van teenen, waarin zij ſchelpviſchen, enz. opzamelen.

Zij aanbidden eenigermate de hemelſche ligchamen, gelooven het beſtaan van bosch-, berg- en watergeesten, en bidden de woede van den ſtormgeest af, met een wild gehuil, op rotſen, die over de zee henen hangen. Zij zijn onmatige beminnaars van zingen en danſen; en een hunner danſen is zonderling: zij formeren daarbij een kring, en ſlaan met hunne hielen tegen elkanders achterſte of hun eigen. Hunne taal is aan geenen Indiſchen tongval verwant, en veeleer zacht, dan zij door de keel geſproken wordt, en hun gezang, van ſpeeltuig ontbloot, doch vaak koorswijze afwisſelend, heeft niets hards. Zij groeten elkanderen met het opligten van een been, en het plaatſen van eene hand onder de opgehevene dij.

Hun

Hun aantal wordt niet hooger begroot, dan op 2000; en zij leven, in kleine troepen, langs de oevers der baaijen en havenkommen verſpreid.

De Wester-Mouſſon begint omſtreeks deze eilanden in Mei, en het regent er van dien tijd af tot in November geſtadig. De N. O. Mouſſon en het ſchoone jaargetijde nemen vervolgens een aanvang. De Getijden zijn er geregeld; de Vloed komt er uit het Westen, en rijst er 8 voet.

De Andamans ſchijnen, onder den naam van *Insulae bonae fortunae*, aan de Ouden bekend te zijn geweest, en derzelver inwoners werden voor menſchenetters gehouden. In de negende eeuw werden zij in een reisverhaal van twee Mohammedanen dus beſchreven: „Voorbij de twee eilanden van *Nadjabalus* (denkelijk de Nicobars) vindt men de zee van Andaman. Het volk van die kust eet menſchenvleesch gansch raauw. Het is zwart, en heeft wollig haar, en verſchrikkelijke gelaatstrekken en oogen. Dezelfs voeten zijn meer dan eene el lang; en die ſchepſels loopen geheel naakt."

De oorſprong van dit menſchenras, dat zoo geheel van de naburige verſchilt, heeft tot allerlei gisſingen aanleiding gegeven. Eenigen hebben onderſteld, dat het afſtammelingen van Afrikaanſche negers waren, die bij het verongelukken van een Portugeesch ſchip op deze eilanden waren aangekomen; maar dit denkbeeld vervalt, daar het reisverhaal der gezegde Mohammedanen

zoo veel onder is, dan de verschijning der Portugezen in deze zeeën. Iets van dien aard kon, wel is waar, in de zevende eeuw aan een Arabisch schip, waarop er ook Negers waren, zijn overgekomen; doch men schijnt met meer regt te onderstellen, dat de bewoners der Andamans tot het Negerras behooren, dat de oorspronkelijke bevolking van zoo vele eilanden ten Oosten van den Indischen oceaan uitmaakte.

In 1791 vormde de Engelsche O. I. Compagnie eene volkplanting te Port Cornwallis, aan het Noordeinde des grooten eilands, opdat des Konings schepen er gedurende den N. O. Mousson eene wijkplaats mogten vinden; maar de ongezondheid der lucht sleepte er een aantal volkplantelingen weg; en, daar het Prins van Wallis eiland verkieslijker scheen, nam men de overigen van de Andamans weg. Deze eilanden blijven ook van de overige Europeers onbezet, en worden, daar zij geene handelsvoorwerpen opleveren, slechts nu en dan door een Britsch Konings schip om hout en water aangedaan. De ligging der volkplanting was schilderachtig schoon, daar de haven kom er een grooten, van land omringden, en met groene eilandjes doorzaaiden, waterplas vormt.

Het water tusschen Groot en Klein Andaman heet *Duncans Passage*, is 9 uur breed, en bevat eenige eilandjes. Narcondam is een zeer hoog en dor eiland, van 20 mijl omvangs, en naar allen schijn vulkanisch, daar het den vorm van een ke-

gel

gel heeft, welks top afgeknot is. Barren is een brandende vuurberg, die soms geweldig vlamt; vooral tijdens den Z. W. Mousson, of het regenseizoen. De voornaamste vuurkolk bevindt zich aan de Oostzijde der baai; en hier heeft dit eilandje geen hout, maar elders is het daarmede bedekt.

De Kokos eilanden zijn twee in getal, en laag en moerasig. Zij beslaan te zamen eene ruimte van 4 uur, en liggen 9 uur ten N. O. van het Noordeinde van Groot Andaman. Zij zijn onbewoond, maar met de weligste kokosboomen, waarvan men hunnen naam ontleent, bezet. Men vindt er eindeloos vele apen en eekhorens; even als ook op de Preparis; eene groep van kleine eilandjes, tusschen Groot Andaman en Kaap Negrais, waarvan het grootste 3 uur lang, tamelijk hoog en houtrijk is, en versch water heeft, doch intusschen, met al de overige Preparis, van klippen omgeven, en van bezoekers ontbloot is.

TE-

TEGENWOORDIGE STAAT

VAN DEN

KOOPHANDEL

OP DE BESCHREVENE LANDEN TEN OOSTEN VAN DE KAAP DE GOEDE HOOP.

Hier moeten wij ons enkel bij het algemeene bepalen. Bijzonderheden zouden een afzonderlijk boekdeel, ja boekwerk, vullen (*). Wij zullen voorts het beloop van den handel welhaast in ronde ſommen van Laks Roepies opgeven, van welke men, door ze met 11,000 te vermenigvuldigen, het bedrag in P. St. na genoeg vindt.

AFRIKA'S OOSTKUST.

Toen de Portugezen de Kaap de goede hoop waren omgezeild, vonden zij op Afrika's Oostkust Arabieren gevestigd, die met eigene ſchepen eenen geregelden en aanzienlijken handel op Indie dreven, en hun ſtofgoud tegen de manufacturen van

(*) En worden, ten opzigte van den handel van Java, en de verdere bezittingen van Neêrlands Monarch in Oostindie, door het *eerſte deel* des werks van Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH, voor den Nederlandſchen lezer, die zich daarin mag willen verdiepen, ook gansch onnoodig gemaakt.

van Indostan, en de ſpeceryen van het Oosten, verruilden. De Portugezen, meesters van de ſcheepvaart op de Indiſche zeeën, en heeren van Afrika's Oostkust, geworden, bemagtigden den Afrikaanſchen handel uitſluitenderwijze, en trokken daaruit een groot deel der rijkdommen, welke hun Oostersch gebied zoo luisterrijk maakten. Schoon nu de handel van Afrika's Oostkust met de magt der Portugezen aldaar noodwendig afnam, echter is dezelve ſteeds vrij aanzienlijk gebleven. De artikelen van uitvoer zijn er ſtofgoud, olifants- en rivierpaardstanden, ſchildpaddenſchelpen, cauries, amber, barnſteen, was, columbawortel en ſlaven.

Mosambique, de voornaamſte vastigheid der Portugezen op Afrika's Oostkust, is aldaar ook de hoofdzetel van den handel, waar de voortbrengſelen der landen ten Zuiden en ten Noorden tezamen worden, om voor de vier of vijf ſchepen, welke aldaar jaarlijks van Goa aankomen, gereed te liggen. De hoeveelheid van het goud, dat de mijnen van Soffala opleveren, of dat uit het binnenland wordt aangebragt, laat zich op 25 miljoen P. St. jaarlijks begrooten. De ſlaven, die er naar de Kaap de goede hoop, Mauritius, Goa, Batavia, en Spaansch en Portugeesch Zuidamerika, werden uitgevoerd, plagten een getal van 10,000 te bedragen; maar de afſchaffing van den Slavenhandel door Engeland heeft dien uitvoer tot op 4000 jaarlijks verminderd, en tot Zuid-

amerika bepaald. De invoer uit Indie beſtaat er uit ſtukgoederen, ijzer, koper, en artikelen van huiſelijk gebruik en conſumtie, als ſterke dranken, tabak, glas, porſelein, enz.

Hoe zeer ook het Koloniale ſtelſel van uitſluiting van vreemdelingen te Moſambique heerscht, echter wordt de plaats door verſcheidene ſchepen van Indiſche Engelſchen (T) bezocht, welke er hunne ladingen ſteeds met voordeel ſlijten.

Alle Portugeeſche en verdere Europeeſche handel met de Oostkust van Aſie reikt van de Delagoabaai ten Zuiden tot Magadoxa ten Noorden. Tuſſchen deze plaats en Kaap Guardafui, en tusſchen de gezegde baai en de Kaap de goede hoop, laat er zich door Europeanen geen handel hoegenaamd drijven; en het eiland Socotora wordt ſints lang niet meer door Europeanen bezocht; maar de Arabieren voeren vandaar aloe en drakenbloed naar de Arabiſche havens. Ten Westen van Kaap Guardafui drijven de Samaulies, die de kust der golf van Socotora bewonen, uit de havens van Barbara en Zeila, met Aden en Mocha eenen aanzienlijken handel, welken de Benjanen, die zich hier ophouden, voornamelijk in handen hebben. Op de eerſte dier plaatſen wordt er jaarlijks van October tot April eene markt gehouden, op welke er van tijd tot tijd Caravanen uit het binnenland aankomen, met ſtofgoud, ivoor, Arabiſche gom, myrrhe, wijrook, ſtruisvederen, ſlaven, paarden, muilezels en ezels, waartegen zij Indiſche

ſtukgoederen, dadels, metalen, meſſenmakerswerk, ſuiker en ſpecerijen, inruilen.

DE ROODE ZEE.

Er is reeds opgemerkt, dat een groot deel van den Europeeſchen handel op Indie langs de Roode zee gedreven werd, tot dat de Saracenen in de zevende eeuw Egypte bemagtigden; en vervolgens op nieuw, van het midden der dertiende eeuw tot aan het begin der zestiende, toen de Portugezen zich van de ſcheepvaart op die zee meester maakten.

Toen was Aden eene der bloeijendſte handelſteden van het Oosten. Zij vernederde zelfs in 1513 de zegevierende wapenen der Portugezen bij een aanval op haar. In 1538 bemagtigden nogtans de Turken haar; en dezen werden door den Koning van Yemen wel wederom verdreven, doch de handel zijner ſtaten vestigde zich vervolgens al meer en meer, in het nader bij zijne hoofdſtad Sana gelegene Mocha, aan de thans bij uitſluiting dus genoemde *Roode zee*.

De eenige voortbrengſelen, welke de Arabiſche oevers dier zee in de vroegſte eeuwen voor den buitenlandſchen handel opleverden, waren myrrhe, wijrook, en meer andere droogerijen; maar deze ſchaarschheid van handelsartikelen werd omſtreeks het einde der vijftiende eeuw, bij den invoer van koffijboomen in Arabie, grootelijks weg-

genomen. Dit gewas is, zegt men, slechts aan Opper-Ethiopie natuurlijk eigen. Intusschen, wil men, ontdekte een Arabische Dervis de slaapverdrijvende kracht der koffij, en bevond hij, dat derzelver gebruik hem tot een geregeld volvoeren van zijne nachtelijke overpeinzingen en gebeden grootelijks te stade kwam. Straks na die ontdekking verspreidden de Pelgrims het gebruik der koffij ijlings door de Mohammedaansche landen, en men voerde haar in 1652 het eerste uit de Levant naar Engeland.

Men drijft de koffijteelt voornamelijk in het distrikt van Betelfackia, 30 uur ten Noorden van Mocha, en den uitvoer van koffij voornamelijk uit deze haven, en die van Loheia en Hodeida. Naar de begrooting van den Abt RAYNAL, bedroeg die uitvoer jaarlijks tusschen de 12 en 15 miljoenponden, maar volgens nadere berekeningen moet dezelve ongeveer 50 miljoen bedragen, waarvan de Europeanen meer regtstreeks een of twee miljoen trekken, en er 12 miljoen naar Suez gaat, en grootendeels voorts naar Europa. Het overige vertiert men in Arabie, Perzie, Indie en langs de Oostkust van Afrika.

De verschillende Europeesche O. I. Compagnien plagten te Mocha faktoors te hebben, en regtstreeks uit Europa schepen derwaarts te zenden, met geld, ijzer, lood en koper, om hiervoor koffij in te ruilen; maar, na dat deze in de Amerikaansche kolonien al meer en meer werd geplant,

plant, gaf dat regtſtreekſche afhalen van Mochaſche koffij geene rekening meer, ontbood men de gezegde faktoors terug, en ontving de verdere handel op Mocha andere gedaanten.

De Engelſche O. I. Compagnie zond in het eerſte derwaarts jaarlijks van Bombay twee eigene ſchepen, maar vervolgens had zij ſlechts Agenten te Mocha, en werd de koffij, welke dezen er voor haar kochten, aan boord van op de Roode zee varende ſchepen van Indiſche Engelſchen naar Bombay gevoerd, en hier ter plaatſe in naar Europa beſtemde Compagnies ſchepen geladen.

De hoeveelheid van koffij, welke de Europeanen tusſchen 1795 en 1802 onmiddellijk uitvoerden, was deze:

	balen van 305 pond.
In 1795 nam de Engelſche O. I. Compagnie	2100
de verdere Europeeſche uitvoer was	54
— 1796 trok de Engelſche O. I. Compagnie	2000
— 1797 in het geheel	130
— 1798	72
— 1799	1866
— 1800 trok de Engelſche O. I. Compagnie	1000
de verdere uitvoer was . . .	5441
— 1801 trok de Engelſche O. I. Compagnie	716
de verdere uitvoer was	624.

In 1803 verſcheen het eerſte Noordamerikaanſche ſchip in de Roode zee, en kocht eene lading Mochaſche koffij; hetgene zulke winſten gaf, dat het ſtraks door nog verſcheidene andere ſchepen van

die op alles ſpeculerende, en alles opſnuffelende, natie gedaan werd. Mieſonder nam de hoeveelheid koffij, welke er anders naar Suez ging, grootelijks af (*).

De Arabieren van Mocha handelen met hunne eigene ſchepen op het land ten Zuiden van Kaap Gardafui, van waar zij barnſteen en voorts dezelfde artikelen, als van de Samauſies, trekken; op de kust van Abyſſinie, van waar zij ivoor, ſlaven, hemels, paarden, ezels, muilezels en ſchapen,

(*) En zulks moet tot die armoede van Suez hebben medegewerkt, welke *pag.* 212 van dit *deel* vermeld is geworden. Wat inmiddels de ſchepen van Judda aangaat, doorwelke de koffij aldaar gezegd wordt naar Suez gevoerd te zijn, van dezelve wordt er aldaar, en op de daar aangehaalde plaats uit het *tweede deel*, eenigſins gewaagd; maar ſtraks zal men hier *bladz.* 583 lezen, dat *Suez tuſſchen de 6 en 10 groote ſchepen*, enz. In het oonſpronkelijke van deze woorden moet *from Judda* zekerlijk *for Judda* zijn. Zij begunſtigen inmiddels het berigt nopens Suez, dat BROWNE, *Reize naar Afrika in* 1792—1798, II *deel*, *pag* 434 *en volg. der Ned. vert.* in tegenoverſtelling van VOLNEY geeft. Overigens zouden wij bij TUCKEY's volgende gezegden nopens den handel op Abyſſinie veel hebben te voegen, was er door ons daaromtrent niet reeds op *pag.* 210 van dit *deel* iets ingevuld, en hadden wij niet ſtraks daarna, op *pag.* 220, aangekondigd, dat wij den tekst, van die plaats af, genoegzaam onveranderd laten zouden.

gen, ontvangen; op den Perzischen zeeboezem, welke hun gedroogde dadels, tabak, en eenige tarwe, verschaft. Die gezamenlijke goederen betalen zij met geld, of met uit Indie ontvangene rijst, specerijen, suiker, ijzer, lood, koper, katoenen en zijden stoffen, touwwerk van coir, enz.

Judda wordt jaarlijks door twee of drie schepen van Indische Engelschen bezocht, dezen ontvangen er voor hunne aangebragte koopwaren, eenige droogerijen, maar voornamelijk stofgoud en geld. Dit laatste komt uit de Middellandsche zee naar Judda, of wordt er door de Pelgrims aangebragt, van welken elk, volgens de Mohammedaansche instellingen, 5 stukken katoenen lijnwaad kooperi moet, om in de heilige stad gezegend te worden, en vervolgens doodhemden voor hem en de zijnen op te leveren (*). De handel der Europeanen met de Arabieren, in die en andere Indische goederen, geschiedt te Judda en Mocha door

(*) Dit veroorzaakte een groot verdier in die koopwaar, tot dat de Wechabiten, een zuiver Deisme, als dat van ABRAHAM, belijdende, Mecca en Medina in 1803 en 1804 innamen, en, allergeweldigst op MOHAMMEDS leer gebeten, des Profeten graftempel, en alle andere heilige gebouwen, in die beide steden, ten gronde toe slechtten. Thans kan de ondergang dier verwenschte Abrahamiten den Engelschen handel in katoenen lijnwaad te Judda wederom doen herleven.

door tusschenkomst van de voorgemelde Benjaansche Makelaars.

Suez had voormaals tusschen de 6 en 10 groote schepen, die tusschen Januarij en Mei met Pelgrims, koren, en koopwaren uit de Middellandsche zee, naar Judda zeilden. Kosfir voert ook veel koren uit, en de gezamenlijke uitvoer van dit artikel uit Egypte naar Arabie bedraagt ten minste 20,000 ton jaarlijks.

In 1775 had de Heer HASTINGS, toen Gouverneur Generaal van Engelsch Indie, met den Bei, die toen in Egypte de bovenhand had, een traktaat gesloten, volgens hetwelke de Engelschen Indische goederen door Egypte henen mogten voeren, onder betaling van 6½ percent wegens het gene van Bengale en Madras kwam, en 8 percent wegens den doorvoer van Bombay en Suratte. Die handel was begonnen te bloeijen, toen de naarijver der O. I. Compagnie veroorzaakte, dat het Parlement in 1782 aan bijzondere Britsche onderdanen allen handel op Suez verbood.

DE PERZISCHE ZEEBOEZEM, ENZ.

Op de Oostkust van Arabie, tusschen Aden en Kaap Rasalgat, is er voor Europeanen geen handel, en voor de inlanders zeer weinig. Voor den Perzischen zeeboezem sneden de Portugezen, zoo als reeds gemeld is (*), alle gemeenschap met

(*) Op *bladz.* 251 en 252 van ditzelfde *deel.*

met Indie af, tot dat de Nederlanders in het Oosten de bovenhand bekwamen. Sints bloeide de ſcheepvaart langs dat water in meerdere of mindere mate, tot dat zij bij de omwentelingen in Perzie, en het verſcheuren van dat rijk na den dood van NADIR SCHAGH, wederom bijkans geheel vernietigd werd.

Ten gevolge van die onlusten weken al de Europeeſche Kooplieden, die zich in het binnenland van Perzie hadden nedergezet, naar Bender-Abaſſi, of Gombroon, waar zij faktorijen vestigden (*). Die der Engelſchen werd in 1757 door de Franſchen vernield; en ſints is Bushire de eenige plaats van Perzie, waar de Engelſchen een Agent hebben; en dit nog meer uit ſtaatkunde, dan om des handels wil.

Toen Basſora onder Turksch beheer geraakte, erlangden de verſchillende Europeeſche natien verlof, om aldaar faktorijen op te rigten; en die ſtad bleef, tot aan het midden der achttiende eeuw, een voornaam handelsmiddelpunt tusſchen Indie en

(*) Zulk eene vastigheid hadden er met name de Nederlanders tot op de jongſte oorlogen. Toen verviel zij natuurlijk; en dat zij nog niet, zoo als die van Suratte, herſteld ſchijnt te wezen, dit kan uit den tegenwoordigen ſtaat der plaats voortſpruiten, maar ook daaruit, dat Neerlands handel toch al, wat Perzie oplevert, uit vreemde handen verkiest te ontvangen.

en de Middellandſche zee. Muskat intusſchen toen een gevestigd beſtuur erlangd hebbende, en voor eene vrije haven verklaard geworden zijnde, vonden de Indiſche Kooplieden het voordeeliger, hunne goederen derwaarts te zenden, dan de daarmee beladene ſchepen tot aan Basſora te doen doordringen. Gevolgelijk vereende zich de ganſche handel langs den Zeeboezem op de Levant in de eerſte plaats te Muskat, en wordt Basſora door Europeeſche ſchepen zelden anders bezocht, dan om paarden te halen. Van Muskat voeren de Arabieren naar alle deelen des Zeeboezems, maar inzonderheid naar Basſora, hetgene men hun uit Indie toevoert.

Die toevoer beſtaat uit Suratſche gemengde ſtoffen van zijde en katoen, lijnwaden, enz. van Coromandel, mousſelinen van Bengale, Bengaalſche zijden ſtoffen, peper, ſandelhout en kardamom, van de Malabaarſche kust, ſuiker van Bengale, Batavia en China, ſpecerijen van Ceylon en de Molukſche eilanden, indigo, droogerijen, ijzer, lood en wollen ſtoffen, uit Europa naar Indie aangebragt. Het ganſche bedrag van dien invoer laat zich op ongeveer een miljoen P. St. begrooten; waarvan de Engelſchen $\frac{2}{3}$, en de Indiſche Mooren, de Armeniers en de Arabieren, gezamenlijk $\frac{1}{3}$ leveren.

Ongeveer de helft der aangevoerde artikelen worden, naar men rekent, in Perzie vertierd, en een klein gedeelte in Arabie. Het overige gaat over

Bas-

Basfora naar Europa, voor zoo veel het de kosten van dien weg kan dragen, dat het geval met mousſelinen, zijden ſtoffen, ſpecerijen, drooge-rijen en Arabiſche koffij is.

Als deze goederen te Basfora aangekomen zijn, worden zij den Eufraat tot aan Hellé opgevoerd, en van daar te lande naar Bagdad. Dezen weg verkiest men, omdat de Eufraat zich gemakkelijker, dan de Tiger, waaraan Bagdad gelegen is, laat opvaren. Bij het verlaten van Basfora betaalt al, wat aan evenveel welke Aziatiſche eigenaars toebehoort, 7½ per cent, en de eigendom van Europeers 3 per cent. Bij het aankomen te Bagdad betalen de Aziatiſche Kooplieden van zware goederen 8½ en van kostbaarheden 5 per cent. Tot de eerſte ſoort behooren metalen, koffij, tabak, ſuiker, peper, enz.; tot de laatſte allerlei zijden en verdere ſtoffen. De Europeers betalen van alles zonder onderſcheid 3 per cent.

Bij het verlaten van Bagdad heeft men niets uit te keeren, en ſlaat men twee verſchillende wegen naar Aleppo in. De eerſte loopt langs den Tiger over Kerkouk, Erbil en Moſul, waar men de rivier overſteekt, en zich naar Niſibis, Merdin en Aleppo rigt De tweede volgt de bogten van den Eufraat over Hit en Meſched, waar bij van de rivier af, en dwars door de woestijn, naar Aleppo loopt.

Behalve geld, waarmee Turkije na genoeg al de Indiſche goederen, welke het ontvangt, pleegt te

be-

betalen, gaat er van de Middellandſche zee naar den Perziſchen zeeboezem terug: koper uit Natolie, galnoten, ſatijnen, fluweelen, en goud- en zilver-lakens uit Frankrijk, dusgenoemde *Londrins* uit Languedoc, die, ligter en goedkooper zijnde, dan de breede Engelſche lakens, in Perzie de voorkeus wegdragen, naalden, welke er in menigte derwaarts gaan, ſtaafijzer, ſtaal, koper- en ijzer-draad, Venetiaansch glas, cochenille, gewerkt koraal, gele barnſteen, blank en ander lood, enz.

Het gene naar Basſora gaat, betaalt te Bagdad geen tol, noch bij verzending te water, noch te lande, maar bij het inkomen van Basſora betaalt alle koopwaar $7\frac{1}{2}$ per cent, en 5 per cent, als zij van daar naar Perzie en Indie gaat.

De voortbrengſelen van Arabie en Perzie, die uit den Zeeboezem naar Indie gezonden worden, zijn paarden, koper, zwavel, tabak, meekrap, galnoten, dadels, en andere gedroogde en ingemaakte vruchten, rozenwater, en al de drooge-rijen, die Indie niet voortbrengt, inzonderheid Arabiſche gom, myrrhe en wijrook. Al deze artikelen beloopen naauwelijks een vierde gedeelte van hetgene de Zeeboezem uit Indie ontvangt, en het te kort wordt met het geld en de goederen, welke er uit de Middellandſche zee aankomen, vereffend.

De handel tusſchen Indie en Europa langs den vermelden weg zou aanmerkelijker zijn, als de hin-

hindernisſen en gevaren, die hem drukken, konden worden weggenomen. Dezelve beſtaan voornamelijk in de zware Tranſitsſegten, en daarin, dat de Zeeboezem door roovers onveilig wordt gemaakt, en de Caravanen gevaar loopen van door de zwervende Arabieren geplunderd te worden. Voorts is de weg, dien de goederen te water afleggen, wel korter dan die van Suez, maar hiertegen weegt de moeijelijkheid en lengte van den landweg rijkelijk op. De woestijn, welke men van Bagdad naar de Middellandſche zee heeft in te ſlaan, is 200 uur lang, en die van Suez tot aan Cairo ſlechts 80. Van hier heeft men voorts langs den Nijl tot aan Alexandrie ſlechts 40 uur te varen, en daarentegen van Basſora tot aan Helle wel 100 uur; als wanneer de weg van hier naar Bagdad nog moet worden afgelegd.

De Perziſche zeeboezem is ſints de vroegſte eeuwen wegens zijne parelviſcherij beroemd. De rijkſte oesterbanken vond men voormaals nabij Ormus, Karack en Kasha; maar deze zijn thans geheel uitgeput, en de eenige, die parels opleveren, zijn thans die van het eiland Bahrein. De viſcherij begint in April, en duurt tot Augustus. De parels zijn geler, dan die van Manar of Japan, maar grooter, dan de eerſte, en beter van vorm, dan de laatſte. De volkomenſte worden naar Indie gezonden, en het uitſchot naar Konſtantinopel. Volgens RAYNAL, is het bedrag der parels, die men in den Zeeboezem jaarlijks viſcht,

150,000

150,000 P. St. De duikers zijn Perzianen, die men van hunne jeugd af tot dat werk opleidt; en er wordt $\frac{1}{5}$ van de opbrengst, het zij in geld, het zij in parels, aan den Souverein uitgekeerd. De booten keeren op een bepaald uur naar den wal terug, waar de oesters, in tegenwoordigheid van van een Konings ambtenaar, geopend worden. Dan brengt men de parels naar een Ontvanger, die $\frac{1}{5}$ daarvan, of geld hiervoor, naar zich neemt. Het overige behoort aan den eigenaar der boot toe, en het paarlemoer is voor de duikers.

De handel der Zuidkust van Perzie is ganschelijk in de handen der inlanders, vooral der aldaar woonachtige Arabieren, welker Koopvaarders den naam van *dows* voeren, en voornamelijk Posmee en Chewabad bezoeken, er de rijst, enz. van Scindy tegen de huiden, het katoen, enz., dat er met Caravanen uit het binnenland aankomt, verruilende. De handel van Scindy wordt ook enkel door inboorlingen gedreven, die het katoen der Provincie, en de aldaar met caravanen uit Cabul en Candahar aangebragte amandelen, komijn, granen, huiden, olie en stukgoederen, naar Bombay, Suratte en Muskat, voeren, en stukgoederen van Coromandel, suiker, areek, metalen en geld, terug nemen. Crotchey en Tatta zijn er de voornaamste handelplaatsen; en het beloop van den handel aldaar (met insluiting van de golf van Cutch) wordt begroot op: 20 Lak Roepies uitvoer, waarvan 15 Lak aan katoen; en 18 Lak invoer,

voer, waarvan $5\frac{1}{2}$ Lak aan ſuiker. De Zuidkust van Guzerat, door zeeroovers verontrust wordende, heeft weinig handel; en van dien op Cambaye zal er ſtraks nader geſproken worden.

SURATTE EN BOMBAY.

De handel van Suratte is wijd uitgeſtrekt, en wordt, zoo met Europeeſche als inlandſche Koopvaarders, op Bombay, Madras, den Perziſchen zeeboezem en de Roode zee gedreven. De uitvoer naar Bombay en Madras bedraagt 20 Lak Roepies; waaronder voor 10 Lak ongewerkt katoen, en voor 8 Lak Suratſche ſtukgoederen. De invoer van daar beloopt 24 Lak, waaronder voor 6 Lak ruwe zijde, voor 3 Lak ſuiker en voor 2 Lak ſtukgoederen van Coromandel. De uitvoer naar den Perziſchen zeeboezem bedraagt $2\frac{1}{2}$, en die naar de Roode zee 3 Lak.

In het vermaarde en magtige Bombay vereenigen zich thans de voornaamſte handelsartikelen van Malabar (*), uit peper, ſandelhout, teak, rijſt, areek, kokosnoten, arak, kardamom, enz., be-

(*) In dit korte uittrekſel uit MILBURN's *Oriental Commerce* ziet de Heer TUCKEY den handel van Goa op Portugal eveneer over het Hoofd, als ook dien van Tranquebar en Pondicherry op Denemarken en Frankrijk. Des heeft men daaromtrent het *eerſte* en *tweede deel* te raadplegen.

beſtaande. Ja Bombay is de groote handelſtad van het ganſche Westen van Indie, Perzie en Arabie, waar de koopwaren van deze landen tegen elkanderen en Europeeſche goederen verwisſeld worden; alwaarom er daar, zoo als reeds is opgemerkt, eene talrijke mengeling van allerlei Kooplieden reſideert.

Duidelijkheidshalve zullen wij den handel van Bombay in verſchillende hoofdtakken verdeelen, en eerst den Westelijken tot aan Ceylon vermelden.

Naar het eigenlijke Malabar (*) zendt Bombay jaarlijks voor 6 Lak Roepies, voornamelijk Europeeſche waren van huisſelijk gebruik; en het ontvangt voor 18 Lak peper, areek, kokosnoten, ſandelhout, ſtukgoederen, en allerlei.

Naar het land van Concan en Goa voert Bombay voor 15 Lak ſtukgoederen, ruwe zijde en graan; voor 3 Lak ſuiker, voor 2 Lak wollen ſtoffen en droogerijen, en voor 20 Lak allerlei; in alles 40 Lak. De invoer van peper, enz. bedraagt 11 Lak.

Uit Basſeen en het omliggende land trekt Bombay voor ongeveer 4 Lak graan, en er gaat daarheen genoegzaam voor evenveel aan ſtukgoederen.

Naar Surratte zendt Bombay voor 20 Lak; als voor 6 Lak ruwe zijde, voor 3 Lak ſuiker, voor 3 Lak ſtukgoederen, en voor 8 Lak allerlei. Het

(*) En zekerlijk vooral naar Cochin.

meent van daar voor ongeveer 10 Lak katoen, en voor 8 Lak ſtukgoederen.

Van Cambaye voert men met inlandsch vaartuig naar Bombay eene groote menigte ſtukgoederen van Amedabad, ongewerkt katoen, koren, enz. Men bezoekt ook andere plaatſen van Engelsch Indie. De ganſche uitvoer daarheen bedraagt 70 Lak Roepies, waarvan 45 aan katoen, 9 aan ſtukgoederen, en 9 aan graan. De invoer van daar in Cambaye beloopt 50 Lak, waarvan 11 aan ſuiker en jagree, 8 aan ſtukgoederen van Coromandel, 7 aan ruwe zijde van Bengale, en 3 aan kokosnoten.

Naar Guzerat zendt Bombay voor 50 Lak ſtukgoederen, ſuiker, enz. en het trekt van daar voor 70 Lak koren, katoen, enz.

De uitvoer naar Cutch en Scindy is 12 Lak, waarvan 5 Lak aan ſuiker en jagree, 1 dito ruwe zijde, 1 dito peper, 1 dito ſtukgoederen. De invoer van daar 22 Lak aan katoen, rijst, ghee en paarden.

Naar den Perziſchen Zeeboezem voert Bombay voor 18 Lak; als voor 11 Lak ſtukgoederen, voor 3 dito ſuiker, voor 1 dito graan. Terug komt er voor 10 Lak, waaronder voor 4 Lak aan paarden, en voor 1 dito aan dadels.

Naar de Roode Zee voeren Bombay en Suratte voor 16 Lak, voornamelijk graan en ſtukgoederen, en zij ontvangen van daar voor 2½ Lak koffij en droogerijen.

De Oostelijke handel van Bombay omvat Ceylon, de Kust van Coromandel, Bengale, Pegu, den Grooten Aziatischen Archipel en China.

Naar Ceylon zendt Bombay voor ½ Lak graan en paarden, en het trekt voor 1 Lak, inzonderheid arak.

Naar de kust van Coromandel bestaat de uitvoer in paarden, graan, dadels en Suratsche stukgoederen, gezamenlijk voor 1½ Lak, en de invoer van lijnwaad weegt genoegzaam daartegen op.

Naar Bengale zendt Bombay voor 3 Lak, inzonderheid paarden, droogerijen, koper en stukgoederen; en het trekt van daar voor 60 Lak, ruwe zijde, suiker, stukgoederen en graan. Bombay en Suratte trekken jaarlijks tusschen de 60 en 80 Lak in specie uit Bengale.

Van Pegu voert men jaarlijks slechts voor eenige weinige duizend Roepies teakhout naar *Bombay*.

Naar het Prins van Wallis eiland zendt Bombay van tijd tot tijd voor 2 of 3 Lak katoen, om van daar naar China te worden gevoerd, en het ontvangt van daar voor 5 Lak benjamin-gom, peper en specerijen.

Voormaals plagt Bombay door het ganssche Westen van Indie henen Javasche suiker te zenden: doch laatstelijk heeft de Bengaalsche suiker die andere verdrongen; en de handel met Batavia bepaalt zich thans te Bombay tot den invoer van voor ongeveer 5 Lak arak en Molukksche specerijen.

De Chineesche handel brengt jaarlijks te Bombay

bay tusschen de 20 en 30 Lak Roepien in specie.

Men voert jaarlijks naar China tusschen de 26 en 30 miljoen ponden katoen, ten bedrage van 60 of 70 Lak; voorts voor 5 Lak sandelhout en olijfenvinnen. Men trekt van daar slechts voor 30 Lak; als voor 8 Lak suiker en kandijsuiker, voor 4 Lak Nankins linnen, voor 2 Lak ruwe zijde, voor 2 Lak kamfer, en voor 1 Lak porselein en voor 13 allerlei.

De handel van Bombay op de Laccadivische en Maldivische eilanden, Mosambique, de Kaap de goede hoop en Nieuw Zuid-Wallis, bedraagt slegt boven de 2 Lak aan uitvoer, en 3 dito aan invoer.

Wat in de derde plaats den handel van Bombay op Europa, en met de Noordamerikanen, aangaat; de uitvoer van daar naar Londen door particuliere Kooplieden bedraagt 6½ Lak Roepies, waarvan 5 Lak aan katoen (*). De invoer van Londen bedraagt 14 Lak, waarvan 2 Lak aan wijn en sterken drank, 1 dito aan koper, 1 aan

lijst

(*) Hiervan heeft men den toevoer uit Indie ontlangs gezocht te sluiten, daar men zoo veel mogelijk, in vereeniging met anderen, niet slechts de wol, het vlas, enz. maar ook het katoen, in andere Europeesche landen had opgekocht, en zich in de hoop, van hetzelve door de Fabrikeurs dier landen tegen verhoogde prijzen wederom ingekocht te zien, grootendeels bedrogen vond!! (*)

lijfsopschik, en het overige aan levensmiddelen, boekverkoperswaar, juweelen, uurwerken, messen, staalwerk, enz. Het te kort op dezen handel wordt door Bombay in banknoten betaald.

De handel van Bombay op andere landen van Europa is onbeduidend, en bepaalt zich voornamelijk tot Lissabon, waarheen er voor 4 Lak stukgoederen en 1 Lak peper gaan. Van daar terug krijgt men 4 Lak aan geld, en 1 dito aan Madera- en Oporto-wijn. Voorts doen van Engeland komende schepen Madera aan, en brengen te Bombay voor een Lak wijn van daar.

Van den eigenen handel der Compagnie op Bombay bedraagt de verzending daarheen uit Engeland 25 Lak, als 10 Lak aan wollen stoffen, 7 dito aan goederen voor de land- en scheepsmagt, 3 dito aan ijzer, staal, koper en lood, en 5 Lak in specie. De wollen stoffen brengen te Bombay den inkoopsprijs in geenen deele op. De Compagnie trekt van daar ongeveer voor 10 Lak suiker en salpeter, die men uit Bengale als ballast voor hare schepen derwaarts zendt, en voorts peper, Mochasche koffij, en stukgoederen.

Door Noordamerikaansche schepen wordt er van Bombay voor ongeveer een Lak stukgoederen gehaald; en zij brengen er voor $\frac{1}{2}$ Lak sterke dranken (*), en $\frac{1}{2}$ Lak aan Piasters.

Tot

(*) Daaronder schijnt hier de Maderawijn begrepen, van

Tot beter overzigt van alles herhalen wij hier kortelijk de gedane opgave des handels van Bombay, en deels ook Suratte, naar een gemaakten overslag van de vijf jaren van 1805—1809, in Laks als voren:

Plaat-

van welken de Amerikanen voor 2 Lak Roepien naar Calcutta voeren, en zekerlijk ook iets te Bombay en Madras zullen aanbrengen, daar uit het *V deel* blijken zal, dat zij hem in groote hoeveelheid van Madera afhalen. Insgelijks halen zij van elders goederen, die zij weten dat wederom elders gewild zijn; en deze, genoegzaam van haven tot haven voortgezette, ruilhandel der Amerikanen ligt buiten het bereik der tegenwoordige kwijning van dien dubbelen uitvoer uit hun eigen land, welks bedrag in 1818 wij aan het einde van *bladz.* 495 dezes *deels* opgaven. Het is dan ook alleen tot vergoeding voor het gemis van dien uitvoer uit Noordamerika, dat men aldaar thans het binnenlandsche verdier door zulk een bezwaar op den invoer van vreemde goederen bevorderd wenscht te zien, als wij in hetzelfde *deel* tot herstel der voorheen zoo bloeijende linnenweverij in de *Noordelijke Nederlanden* noodig verklaarden te achten; daar wij aan de Entrepots eene genoegzame kracht toeschreven, om zulk een bezwaar, voor alle mogelijk blijvende buitenlandsche verzending van Duitsche en Silesische linnens, haast even onschadelijk te maken, als de maatregel, waarnaar men in Noordamerika zoo zeer reikhalst, voor den gezegden ruilhandel der rondzwervende Amerikaansche Koopvaarders wezen zal.

Plaatsen van in- en uitvoer	aldaar ingevoerd	van daar getrokken	voordeelige balans	nadeelige balans
Eigenlijk Malabar	6	18		12
Goa en Concan	40	11	29	
Rasfoen, enz.	4	4		
Suratte	20	18	2	
Guzerat	50	70		20
Cutch en Scindy	12	22		10
Perzifche zeeboezem	18	10	8	
Roode zee	16	$2\frac{1}{2}$	$13\frac{1}{2}$	
Westerfche handel	166	$155\frac{1}{2}$	$52\frac{1}{2}$	42
Ceylon	$\frac{1}{2}$	1		$\frac{1}{2}$
Coromandel	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$		
Bengale	3	60		57
Pulo Pinang	$2\frac{1}{2}$	5		$2\frac{1}{2}$
Batavia		5		5
China	70	30	40	
Laccadivifche eilanden, enz.	2	3		1
Oosterfche handel	$79\frac{1}{2}$	$105\frac{1}{2}$	40	66
Engelfche particulieren	$6\frac{1}{2}$	14		$7\frac{1}{2}$
O. I. Compagnie	10	25		15
Andere Europeers	5	1	4	
Noordamerikanen	1	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	
Te zamen	$22\frac{1}{2}$	$40\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$	$22\frac{1}{2}$
Hierbij van boven	$79\frac{1}{2}$	$105\frac{1}{2}$	40	66
	166	$155\frac{1}{2}$	$52\frac{1}{2}$	42
Komt	268	$300\frac{1}{2}$	97	$130\frac{1}{2}$

En bedraagt dus de nadeelsbalans . . . $33\frac{1}{2}$ Lak.

Volgens een overflag van den geldhandel van Bombay, was deze in hetzelfde tijdvak:

Jaar-

Jaarlijksche uitvoer 36 Lak — Invoer 87 Lak.

	Pond St.
De inkomsten van het Bombayſche Preſidentſchap waren in 1808—9 . . .	740,000
De uitgaven	1,738,000
Te kort, jaarlijks	998,000

De ſchuld van het Bombayſche Preſidentſchap bedroeg toen ongeveer 4 miljoen P. St.

De Landmagt beſtaat er uit 5000 Europeers en 20,000 inlanders. Van de Scheeps-magt is er in het vorige reeds gewaagd.

CEYLON EN COROMANDEL.

De handelsvoorwerpen, die Ceylon behalve deszelfs kaneel verſchaft, zijn kokosnoten, areek, coir, arak, peper, pareis, edele geſteenten, en in Bengale ſterk gezochte en *ſjanks* geheetene horenſchelpen, en de uitvoer daarvan bedraagt 8 Lak Roepien; de invoer op Ceylon daarentegen 12 Lak, waaronder voor 5 Lak graan, en voor 2 dito ſtukgoederen. De Nederlandſche O. I. Compagnie voerde laatſtelijk jaarlijks tusſchen de 200 en 500,000 pond kaneel uit; en, na de bemagtiging des eilands door de Engelſchen, was de uitvoer ongeveer 300,000 pond, ter waarde van 100,000 P. St., waarvan er niet meer dan 10,000 pond in Engeland bleef, en al het overige van daar naar elders ging.

Tutacorin is het middelpunt des handels van Tinnevelly, en voert met inlandſche ſchepen naar Madras jaarlijks voor ongeveer 7 Lak graan, enz.

Het trekt van daar voor ongeveer 1½ Lak ſtukgoederen, enz. De ſchepen der Deenſche O. I. Compagnie voeren naar Tranquebar voor 7 Lak ſtukgoederen van Madras, benevens nog eenige andere van Serampore. Zij brengen te Madras voor ongeveer 2 Lak, voornamelijk ſterke dranken.

Madras voert naar het Zuiden van Carnate voor 2½ Lak ſtukgoederen en graan. Het trekt van daar voor even zoo veel ſtukgoederen, voorts indigo, enz. in alles voor 4 Lak. Van den Madraſſer handel op Tranquebar is reeds geſproken. De gezamenlijke invoer van Madras te Tutacorin en Travançore bedraagt 2 Lak; op Ceylon 8 dito, waaronder 3 aan graan en 2 aan ſtukgoederen; de invoer van hier 6 Lak, waaronder 2 aan arak, en 1 aan areek.

Naar de kust van Malabar voert Madras voor 12 Lak, als voor 2 Lak ſtukgoederen, voor 6 Lak graan, enz. Het trekt van daar voor 7 Lak ſtukgoederen, peper, timmerhout, enz.

De uitvoer naar Bombay bedraagt 18 Lak, waarvan 6½ Lak aan graan, 1 aan ſtukgoederen, 1 aan areek, 1 aan vruchten. De invoer van daar is 3 Lak, waaronder 1½ Lak aan katoen.

Naar Guzerat, Suratte, Cutch en Scindy, wordt er van Madras niet meer dan voor een Lak uitgevoerd, en de invoer van daar klimt ook niet hooger.

Naar den Perziſchen Zeeboezem is de uitvoer 4 Lak, en de invoer van daar 40,000 Roepies, voornamelijk aan paarden.

Naar

Naar de Roode zee bedraagt de uitvoer 2½ Lak, inzonderheid aan graan; en Madras trekt van daar voor 40,000 Roepies.

Noord- en Oostwaarts aan drijft Madras den navolgenden handel. Het trekt uit het gedeelte van Carnate, dat het ten Noorden van zich heeft, voor 5 Lak, waaronder voor 3 dito aan graan, en voor 1 dito aan ſtukgoederen. Het ſlijt aldaar ſlechts voor 40,000 Roepies.

In de Noorder helft des Preſidentsſchaps vertiert het voor 1 Lak wijn en ſterke dranken, voor 1 dito metalen; in alles voor 5 dito. Het trekt van daar voor 23 Lak, waaronder voor 17 Lak graan, en voor 5 Lak ſtukgoederen.

Naar Bengale gaat er van Madras voor 1 Lak ſtukgoederen, voor 1 dito zout, voor ½ Lak Ceylonſche horenſchelpen, in alles voor 5 Lak. De invoer van daar naar Madras bedraagt 30 Lak, waaronder 20 Lak aan graan, 3 dito aan ruwe zijde, en 3 aan koraal.

Naar Pegu voert Madras voor ½ Lak ſtukgoederen, en voor ½ dito allerlei. Het trekt van daar voor ½ Lak timmerhout, voor 20,000 Roepies paarden; in alles voor 1½ Lak.

De uitvoer naar het Prins van Wallis eiland en Malacca is 11 Lak, waarvan 9 aan ſtukgoederen; de invoer van daar 7 Lak, waaronder 3 aan peper, 2 aan areek, 1 aan benjamin-gom.

De uitvoer naar Batavia ½ Lak aan ſtukgoederen, en de invoer van daar 1½ Lak aan arak en ſpecerijen.

De uitvoer naar Manilla 2 Lak aan ſtukgoederen; en de invoer 40,000 Roepies aan koopwaren.

Naar China zendt Madras voor 4 Lak parels van Ceylon, voor 1 Lak katoen, voor 1 Lak ſtukgoederen en voor een dito allerlei. De invoer van daar bedraagt 5 Lak; als 1 aan thee, 1½ aan Nankins linnen, ½ aan ſuiker en candij, ½ aan porſelein, 40,000 Roepies aan kamfer en 30,000 aan meubelen.

De derde handelstak van Madras met Europa en Noordamerika geeft het volgende:

Particuliere Kooplieden voeren naar Londen voor 12 Lak, waaronder voor 1½ Lak ſtukgoederen, voor 2 dito edele geſteenten van Golkonda, voor ½ dito katoen. De invoer aan wijn, en verdere Europeeſche conſumtie, bedraagt insgelijks 12 Lak.

Er wordt door de Compagnie voor 50 Lak naar Londen uitgevoerd, voornamelijk aan ſtukgoederen. De Compagnies invoer te Madras bedraagt 17 Lak, waaronder 3 aan wollen ſtoffen, 6 aan goederen voor de land- en ſcheepsmagt en 4 aan koper.

Uit andere Europeeſche landen, vooral Liſſabon, ontvangt Madras voor 5 Lak, inzonderheid Madera wijn. Het zendt derwaarts ongeveer voor 1 Lak Roepien.

De Noordamerikanen nemen voor 6 Lak ſtukgoederen, en brengen voor 2 Lak ſterke dranken, enz. aan.

Wij willen de volgende korte opgave van den Ma-

Madrapsser handel ook, zoo als die van den Bombayschen, in drie voorname onderdeelen splitsen i

Plaatsen van in- en uitvoer.	hidaar ingevoerd	vandaar getrokken	voordeels balans	nadeels balans
Zuiden van Carnate	2½	4		1½
Tranquebar	7	2	5	
Travancoor enz.	2	7		5
Ceylon	8	6	2	
Malabar	12	7	5	
Bombay	18	3	15	
Guzerat, enz.	1	1		
Perssche Zeeboezem	4	½	3½	
Roode Zee	2½	½	2	
Westersche handel	57	31	32½	6½
Noorden van Carnate	½	5		4½
Verder ten Noorden	5	23		18
Bengale	6	30		25
Pegu	1	1½		½
Pulo Pinang, enz	11	7	4	
Batavia	½	1½		1
Manilla	2	½	1½	
China	7	5	2	
Oostersche handel	32	73½	7½	49
Engelsche particulieren	12	12		
——— O. I. Compagnie	50	17	33	
Andere Europeers	1	5		4
Noordamerikanen	6	2	4	
Te zamen	69	36	37	4
Hierbij van boven	32	73½	7½	49
	57	31	32½	6½
Komt	158	140½	77	59½

Hier-

Hierbij kan men, voor den handel op nog eenige plaatsen, en benaden in rond gefelde getallen, nog 10 Lak aan uitvoer en 10 dito aan invoer ftellen, waaronder de voordeels balans van 17½ Lak dezelfde blijft. De geldhandel van Madras is jaarlijks, aan uitvoer 6 Lak, aan invoer 75 Lak.

Madras heeft 4 eigene Koopvaarders van 800 ton en daarboven, en een groot aantal kleinere Koopvaardijfchepen, enz.

De inkomften waren in 1808—9 nagenoeg 5 miljoen P. St. en de uitgaven bijkans 5½ miljoen.

De fchuld van het Prefidentfchap bedroeg toen meer dan 7 miljoen P. St.

De Landmagt beftaat er uit 10,000 Europeen en 52,000 inlanders.

BENGALE.

De voornaamfte uitvoer van hier komt van Calcutta, en beftaat uit ftukgoederen, amfioen, of opium, ruwe zijde, indigo, rijst, fuiker en rum.

Naar de kust van Coromandel bedraagt dezelve 29 Lak Roepien; als 10 aan graan, 4 aan ruwe zijde, 4 aan ftukgoederen, 2 aan fuiker, 1 aan opium, enz. De invoer van daar is 2 Lak aan horenfchelpen, 1 aan ftukgoederen, 1 aan koper; in alles 8 Lak.

Naar Ceylon is de uitvoer 4 Lak aan graan, ftukgoederen, enz. De invoer vandaar 1 Lak, waarvan de helft aan coir, en touwwerk van coir.

Naar de kust van Malabar gaat er uit Bengale voor 46 Lak, waaronder voor 12 Lak ftukgoe-

deren

deren; voor 12 dito ſuiker, voor 15 ruwe zijde, voor 3 graan, voor 1 rum. Er komt van daar ſlechts voor 4 Lak, waaronder voor ½ Lak paarden.

Naar den Perzifchen zeeboezem en de Roode Zee voert Calcutta voor 18 Lak, waaronder voor 7 Lak ſtukgoederen, voor 4 dito ſuiker, voor 3 dito graan, voor 2 dito indigo, voor 1 dito ruwe zijde. Het trekt van daar voor 4 Lak paarden, çauries, koper, droogerijen, enz.

Oostwaarts aan voert Calcutta naar Pegu voor 1 Lak ſtukgoederen, en het trekt van daar voor 4 Lak timmerhout.

Naar het Prins van Wallis eiland voor 25 Lak, als voor 18 opium, voor 5 ſtukgoederen, voor 2 graan en voor 1 ruwe zijde. De invoer van daar is voor 6 Lak peper, voor 2 dito areek; in alles voor 10 Lak.

Naar Sumatra voor 2½ Lak opium, en voor ½ dito ſtukgoederen. Van daar komt in betaling voor 3 Lak peper, en voorts ſtofgoud.

Naar Batavia gaat er van Calcutta voor ongeveer 1 Lak, dat in ſpecie betaald wordt (*).

Naar Manilla voor 4 Lak ſtukgoederen, en er wordt van daar ſlechts voor ½ Lak ſapanhout, enz. naar Calcutta gevoerd. De

(*) Deze handel, en die tuſſchen Batavia en Madras, moet, naar het gene Z. E. de Generaal VAN DEN BOSCH hopens de behoeften der Nederlandſche bezittingen opgeeft, thans veel ſterker zijn, dan in 1805—9. Hij moet inmiddels nog ſteeds ganſchelijk in de handen der Indiſche Engelſchen wezen.

De voornaamſte handel van deze Koopſtad is die met China. De uitvoer daarheen bedraagt 56 Lak, waaronder 26 aan opium, 20 aan katoen, 3 aan ſtukgoederen, 2 aan ſalpeter, 1 aan graan. De invoer van daar is ſlechts 16 Lak, aan thee, ſtukgoederen, kamfer, blank en ander lood, vermiljoen, enz.

Particulieren voeren naar Londen voor 92 Lak, als voor 45 Lak indigo, voor 7 dito ruwe zijde, voor 3 ſtukgoederen, voorts katoen, gom, ſuiker, enz. Dezelfden brengen van daar voor 7 Lak wijn en ſterke dranken aan, en voor 3 dito glaswerk; voorts meſſen, ſtaalwerk, rijtuigen, boeken, hoeden, kant en lint, kouſen, ſchoenen en laarſen, parfuimen, pletwerk, ijzerkramerij waar, ſcheepsgoederen, enz.; in alles voor 38 Lak.

De Compagnie voert naar London voor 100 Lak, als voor 60 Lak ſtukgoederen, voor 18 dito ruwe zijde, voor 10 dito indigo. voor 10 dito ſuiker, en voor 2 Lak ſalpeter. De Compagnies invoer te Calcutta bedraagt 36 Lak, waaronder 7 dito aan wollen ſtoffen, 12 dito aan koper, 6 dito aan goederen voor de land- en ſcheepsmagt, 1½ dito aan lood, en 1 dito aan ſtaafijzer.

Naar Liſabon gaat er van Calcutta voor 40 Lak, waaronder voor 15 Lak ſtukgoederen, en voor 1 dito indigo. De invoer van daar bedraagt 5 Lak, waaronder 3 aan Madera wijn, en 1 dito aan Portugeeſchen.

Naar de verdere landen van Europa wordt er voor niet meer dan 9 Lak uitgevoerd, en de invoer

voer van daar bedraagt flechts 3 Lak. De uitvoer beſtaat voornamelijk uit ſtukgoederen, en de invoer uit wijnen en brandewijn.

De Noordamerikanen halen van Calcutta voor 60 Lak; als voor 46 Lak ſtukgoederen, voor 12 Lak ſuiker, en voor 2 Lak indigo. Zij voeren er flechts voor 7 Lak in, waaronder voor 3 Lak brandewijn, voor 2 dito Madera wijn, en voor 1 dito metalen.

Recapitulatie van den gezamenlijken handel des Preſidentſchaps van Calcutta; waarbij de Bombayſche nadeelsbalans, welke door de voordeelsbalans van Madras flechts ten halve weggenomen werd, ganſchelijk verdwijnt.

Plaatſen van in- en uitvoer	aldaar ingevoerd	vandaar getrokken	voordeels balans	nadeels balans
Coromandel	29	8	21	
Ceylon	4	1	3	
Malabar	46	4	42	
Perſiſche zeeboezem	18	4	14	
Pegu	1	4		3
Pulo Pinang	25	10	15	
Sumatra	3½	3	½	
Batavia	1		1	
Manilla	4	½	3½	
China	56	16	40	
Engelſche Particulieren	92	38	54	
——— O. I. Compagnie	100	36	64	
Andere Europeers	29	8	21	
Noordamerikanen	60	7	53	
Nog elders	4	2	2	
	472½	141½	334	3

De

De geldhandel van Calcutta is jaarlijks aan uitvoer 4 Lak, aan invoer 181 Lak Roepien.

Calcutta heeft 40 ſchepen van tuſſchen de 1000 en 300 ton, en 33 kleinere. Gezamenlijk zijn zij 16,327 ton groot, en meestal zijn zij te Calcutta gebouwd.

De inkomſten waren er in 1808—9 na genoeg 10 miljoen P. St. en de uitgaven 8 miljoen. De ſchuld van het Preſidentſchap 20 miljoen.

De Landmagt beſtaat er uit 7000 Europeanen en 56,000 inlanders.

VERDERE LANDEN TEN OOSTEN.

De handel aan de Oostkust der Baai van Bengale is van weinig aanbelang. Aracan voert ſlechts een weinig rijst uit; en even gering is er de uitvoer van olifantstanden, was, houtolie en grof doek. Het middelpunt des Peguſchen *handels is* Rangoon, waar de uitvoer ongeveer 5 Lak aan timmerhout, en de invoer 2 Lak, voornamelijk aan ſtukgoederen, bedraagt.

Het Prins van Wallis eiland is, ſints de Engelſchen zich aldaar gevestigd hebben, het middelpunt van den Maleiſchen handel. De praauwen van Sumatra, Celebes, de Molukſche eilanden, Borneo, en het Maleiſche ſchiereiland, brengen er een eindeloos aantal handelsartikels aan, met name ſtofgoud, ivoor, tin, trepang, vogelnestjes, was, dammer, rijst, rotang, haaijenvinnen en magen, drakenbloed, peper, kamfer, areek,

areek, ſago, kruidnagels en muskaatnoten, balachang, benzoin, arendshout, houtolie en koper. Daarvan wordt er jaarlijks naar Indie voor 26 Lak uitgevoerd; en wel aan peper voor 10 Lak, aan areek voor 4 ditto, aan tin voor 2, enz. De invoer uit Indie op het eiland bedraagt jaarlijks 41 Lak, waaronder 21 aan opium en 17 aan ſtukgoederen, dat van hier verder gaat.

De Indiſche Engelſchen van Calcutta bezoeken ſomwijlen Siam. De Portugezen van Macao drijven eenen geregelden handel op dit land, en er komen aldaar ook vele Maleiſche praauwen. De uitvoer is er tin, olifantstanden, lood, ſapanhout, enz. Siam verſchaft tevens eenig koper en goud, en eenige edele geſteenten.

Schoon het rijk van Cochin-China voor den handel welgelegen is, en menigvuldige wel gewilde artikelen oplevert; echter hebben de inlandſche oorlogen, die dat rijk in de laatſte dertig jaren verſcheurden, er den handel onveilig makende, veroorzaakt, dat de Europeanen hem bijkans geheel hebben laten varen. In 1778, en wederom in 1803, poogden de Indiſche Engelſchen eenen geregelden handel met het eigenlijke Cochin-China te openen; maar de beroerten des lands maakten de eerste poging vruchteloos, en de tweede werd zulks door den invloed der Franſchen op het Gouvernement gemaakt. Hierom werd dat land in de laatſte jaren enkel van tijd tot tijd door een onzijdig ſchip, of door een uit Engelſch-

Indie onder neutrale vlag, en door eenige Portugeesche van Macao, en eenige Chineesche jonken, bezocht; terwijl de eigene Koopvaardij der ingezetenen van Cochin-China zich bij kustvaart bepaalt, en het hun verboden is, verder te gaan, dan hun land reikt. De uitvoersartikelen zijn ongemunt rozen- en sapan-hout, suiker, kassia, peper, rijst, areek, kardamom, gengber, vogelnestjes, trepang, haaijenvinnen, katoen, ruwe zijde, gom-lak en gom-gutte, indigo, olifantstanden, timmerhout voor schepen en masten. Er wordt van dit alles intusschen slechts een weinig voor de aangevoerde Chineesche en Indische goederen in betaling genomen, daar men zich liever met zilver in staven, dat de mijnen des lands opleveren, laat betalen. De voornaamste invoer uit China bestaat er uit porselein, peper, thee, droogerijen, sandelhout, aluin, enz. De voornaamste handelshavens zijn er Cambodia, Saigong, Faifoe, Nihatrang, Turon en Hue.

In de zeventiende eeuw stonden de havens van Tonquin voor de Europeanen open; en hadden Portugezen, Nederlanders, Engelschen en Franschen er faktorijen; maar deze zijn sints lang verlaten, en thans is het aan alle Europeanen, uitgezonderd de Portugezen van Macao, verboden, in de havens des rijks binnen te loopen. Zij mogen de kust, als zij er komen handelen, slechts tot op zekeren afstand naderen, en de voornaamste handel wordt er door de Chinezen en Siammers ge-

gedeven. De invoer van alle gerijfelijkheden is er geoorloofd; maar de uitvoer van rijst, en goud en zilver, is door het tegenwoordige Gouvernement verboden, en de Kroon heeft zich den van koper en kanoel voorbehouden. De verdere artikelen van uitvoer zijn er voornamelijk areek, ebbenhout, ivoor, schildpaddenschelpen, gedroogde visch, vernis en geverniste dingen, fraaijigheden van paarlemoer, ruwe zijde en katoen in menigte, kalamijnsteen, enz. Het gene de Europeers er invoeren, bepaalt zich voornamelijk bij schietgeweer, en dit mag er enkel aan het Gouvernement verkocht worden. Door de Chinezen wordt er beste thee en suiker ingevoerd; want, offchoon het land er een overvloed van die artikelen voortbrengt, is men er op derzelver bereiding nog weinig gevat; voorts Molukfche specerijen, droogerijen, hennep, vlas, gedrukte katoenen en zijden stoffen, eenige wollen stoffen, staalwerk en eenige dingen van ijzer; want het ontbreekt er niet aan dit metaal, maar men weet het er niet regt te bewerken. Kwikzilver en porselein sluit de lijst van den aanvoer uit China naar Tonquin.

De handel van Macao is aanzienlijk. Er zijn aldaar eenige vermogende handelshuizen, en men bezit er eenige groote Koopvaardijschepen. Hiermede haalt men van Bengale, behalve katoenen stoffen, jaarlijks ongeveer 3000 kistjes opium, waarvan de invoer op Macao aan vreemde schepen

verboden is. Men koopt ze te Calcutta voor 600 of 800 Roepies het kistje van 100 pond, en verkoopt ze voor tusschen de 1600 en 3200 Roepies aan de Chinezen des schiereilands, die ze het binnenland van China insmokkelen (*). Eenige kleine schepen van Macao zijn tusschen de Maleische eilanden steeds bezig met het inzamelen van vogelnestjes, trepang, peper, en al, wat de Archipel nog al meer voor de Chineesche markten oplevert. Macao zendt tevens jaarlijks 4 of 5 schepen naar Turon en Saigong, om areek, vogelnestjes, trepang en elpenbeen.

Het Portugeesche Gouvernement verpligt den handel van Macao tot twee zeer onvoordeelige reizen jaarlijks, eene naar Goa met depeches, en eene naar Timor met bannelingen van het schiereiland. Deze laatste is intusschen de minstbezwarende, daar zij niet slechts de kortste is, maar het schip tevens vogelnestjes, trepang en sandelhout, enz. naar Macao terug brengt.

Schepen, welke in 1806 — 7 te Macao aankwamen, en van daar afzeilden:

Las-

(*) En gewis aan Macao ook in menig ander opzigt geen minder voordeel verschaffen, dan de Chineesche bevolking van Batavia en andere steden van Java aan deze; alwaarom de schrijver, of deszelfs zegsman, ons op *bladz.* 425 van dit *deel* door eenige jaloerschheid jegens de betrekkingen tusschen de Chinezen en Portugezen gedreven schijnt.

Lastadje.	gekomen van	gezeild naar
Een van 800 ton	Bengale	Bengale
	Lisſabon en Madras	Lisſabon
700	Bengale	Cochin-China
600	Bengale	Ceylon, Bombay
500	Cochin-China	Cochin-China
450	Goa	Bengale
400	Bengale	Lisſabon
	Java en Timor	Java
350	Manilla	Manilla
	Pulo Pinang	Palembang, Bengale
300	Bengale	Manilla, Bengale
	Bengale, Manilla	dito dito
	dito dito	Bengale
	Palembang, Borneo.	Rhio, Bengale
280	Bengale	Pégu en Ceylon
250	Lisſabon, Madera	Sooloo, Bengale
	Bengale	Isle de France
	Batavia, Sumatra	Java, Bencoolen
	Bengale	Manilla, Sooloo
	Madras, Batavia	Madras
200	Bengale	Batavia, Timor
	Bengale	Bengale
	Surabaya	Goa
	Lisſabon	Lisſabon
150	Bengale	Talanguana
100	Manilla	Java

CHINA.

In het eerſte werden de Europeeſche Koopvaarders, die China genaakten, vrijelijk in de havens

van dat rijk toegelaten; maar, uit hoofde van derzelver wezenlijke of voorgewende bedrijven van euvelmoed, werd die vrijheid trapswijze verminderd, tot dat ten laatſte de haven van Canton alleen voor de Europeeſche Koopvaarders open bleef.

In het eerſte naderden de ſchepen de wallen dier ſtad; maar, daar de diepte van het water er jaarlijks afnam, en de ſchepen van hunnen kant al dieper en dieper gingen, moeſten en moeten zij nog, te Hoangpoo, of Whampoa, 4 uur beneden Canton ankeren.

De Europeanen, die zich te Canton onthielden, of de ſtad om handelazaken bezochten, mogten er aanvankelijk voor zich een verblijf kiezen; maar ook dit voorregt werd ingekort, tot dat men in 1760 verpligt werd, om binnen zekere naauw bepaalde ruimte te verblijven; en daar hebben de verſchillende Europeeſche natien, die eenige handelsgemeenſchap met China onderhouden, naar de uitgeſtrektheid van hunnen handel, meer of min aanzienlijke faktorijen voor zich doen bouwen. Daar mogen intusſchen de lieden der natien, aan welke die gebouwen toebehooren, nog ſlechts zoo lang verblijven, als er ſchepen van hen voor Canton liggen, dat is van den aanvang van September tot aan dien van Februarij. Gedurende het overige des jaars wordt het aan de Europeanen niet veroorloofd, zich daar op te houden, en ſlijten de faktoors, enz. hunnen tijd te Macao.

Daar-

Daarenboven is de handel zelf aan zoo veel kwellend bedwang onderhevig, en staan de gene, die men daartoe gebruikt, bij denzelven voor zoo veele beledigingen bloot, dat de thans onuitdelgbare gewoonte der volken, om thee te drinken, en de voordeelen, welke de handel daarin voor de Kooplieden dier volken en derzelver Gouvernement oplevert, de eenige redenen zijn, die denzelven doen voortduren.

Bij de aankomst van een schip te Whampoa, stuipt er aan elke zijde van hetzelve eene Tolhuisboot, welke tot aan deszelfs vertrek daar blijft liggen; en geene boot van het schip mag hetzelve verlaten, voor dat elk, die er in is, naauwkeurig bekast is, de Kapitein alleen uitgezonderd.

Het oppertoezigt over den handel met de Europeanen is door den Keizer aan eene associatie van twaalf der voornaamste Kooplieden van Canton aanbevolen, welke den naam van *Hong* voert, en onder het onmiddellijke gezag van den *Hoitpoul*, of opperste van het Tolhuis, aldaar staat, dat steeds een Mandarin van hoogen rang is.

Bij de aankomst van een schip wordt er een lid van de Hong gekozen, om deszelfs zaken te bezorgen. Die persoon is onmiddellijk aan het Gouvernement verantwoordelijk, niet slechts voor de rigtige betaling der regten, en het verhoeden van smokkelarij, maar ook voor het gedrag van elk, die tot het schip behoort, van hetwelke hij verpligt wordt de faktoor te zijn. Aan den Ka-

pitein van het ſchip is hij daarentegen verantwoordelijk voor de betaling der aangebragte lading, en voor de goede hoedanigheid van het wederom in te nemene. Want de Europeanen hebben hoegenoemd geene gemeenſchap met de koopers van hunne goederen. Om den laatſten pligt te vervullen, drukt het lid der Hong zijn zegel op elke baal, of kist; en, vindt men bij de aankomst in Europa, of elders, dat iets beneden de hoedanigheid is, voor welke het op de lijst ſtaat, dan moet hij hetzelve terug nemen, en de vracht heen en weder, en nog 20 per cent daarenboven, betalen. Dit grijpt jaarlijks ten aanzien van eenige in Engeland aangenomene kistjes thee plaats.

Zoo lang de Europeanen, die tot de ſchepen behooren, te Canton zijn, moet, nevens het lid der Hong, de Comprodor, of Agent der faktorij van de natie dier ſchepen, voor het gedrag van derzelver volk verantwoorden, en worden zij door den Hautpoul voor evenveel welke ongeregeldheid, die dat volk bedrijven mag, ſtrengelijk beboet.

In 1792 werd er uit Engeland eene luisterrijke Ambasſade, met koſtbare geſchenken voor den Keizer, naar China gezonden, in hoop van er eene gunſtiger behandeling voor de Engelſche Kooplieden te verwerven; doch, offchoon de Ambasſadeur, Lord MACARTNEY, er beleefdelijk ontvangen werd, was hij, gedurende zijn verblijf in China, weinig meer dan een gevangene. Men vergunde hem niet, ter zake van zijne zending

toe

toe te treden, en zeide dat de winter van China zijne gezondheid zou kunnen benadeelen, en de Keizer gevolgelijk bevel gegeven had, dat men hem naar Canton terug zou geleiden (*).

De Engelsche faktorij te Canton heeft vier Opperste Supercarga's, die een afzonderlijk Committé vormen, zes faktoors en schrijvers, twee Heelmeesters, en twee of drie andere Europeanen. Behalve eene rijke besoldiging van deze bedienden, en commissiegelden wegens al, wat er met Compagnies schepen wordt in en uitgevoerd, bekostigt de Compagnie voorts de gansche huishouding der faktorij, welker opene tafel dagelijks 500 Piasters wordt gezegd te kosten, buiten den wijn, dien de Compagnie om niets derwaarts zendt.

De handel van Canton verdeelt zich in vier hoofdtakken, als: 1 dien met Chineesche jonken; 2 dien op Engelsch Indie; 3 dien op Engeland; 4 dien met de verdere Europeers en de Noordamerikanen.

De handel van Canton met Chineesche jonken houdt jaarlijks 9 zulke vaartuigen in beweging naar

(*) Vooral niet beter slaagde, in de jongstverloopene jaren, eene tweede Engelsche Ambassade, welke, uit hoofde van haren tegenspoed op de terugreis, door Britsche spotgeesten gezegd wordt eene dubbele schipbreuk te hebben geleden. De bekende zending van den Nederlandschen Ambassadeur VAN BRAAM HOUCKGEEST liep gunstiger af.

naar Cochin-China, 16 naar *Pachak* en *Camboo* (*), 2 naar Cambodia, 4 naar Palembang, en 1 naar Batavia (†). De Chinesche jonken bezoeken ook Malacca, Borneo, Celebes, Timor en de Philippijnsche eilanden.

De handel tusschen Canton en Engelsch Indie is zeer aanzienlijk, en houdt jaarlijks tusschen de 30 en 50 schepen van zware tonnemaat onledig. De invoer in China wordt, naar een overslag over de vijf jaren 1802—1806, op 135 Lak Roepien jaarlijks begroot; waarvan 90 aan katoen, 30 aan opium, 3 aan stukgoederen, 4 aan paarls, 3 aan salpeter, 2 aan sandelhout, 2 aan haaijenvinnen, en 1 aan graan.

Dezelfde overslag brengt den uitvoer op 53 Lak, waarvan 10 aan suiker en candij, 6 aan stukgoederen, 3 aan kamfer, 3 aan thee, 2 aan ruwe lijde, 2 aan Nankins linnen, 1 aan porselein, 1½ aan vermiljoen, 1½ aan blank en ander lood (§).

De

(*) Denkelijk *Bankok*, in Siam, en *Cachao*, of Tonquin, waarover zie *bladz.* 417 onderaan.

(†) Dit strookt weinig met het volgende nopens Batavia, en het werk van Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH, I *deel*, *pag.* 193, en elders.

(§) Hierbij zou nog 23 Lak aan allerlei moeten komen, om de opgegevene 53 Lak vol te maken; en al was nu de uitvoer wezenlijk zoo groot, dan zou de voordeelsbalans voor Indie nog 82 zijn. Deze is intusschen

De O. I. Compagnies invoer uit Engeland in China bedroeg, voor de Commutations-akte van 1784, nooit meer dan 150,000 P. St. jaarlijks, maar nam vervolgens grootelijks toe, vooral in wollen ſtoffen; en welk artikel bij van 100,000 Pd. St. tot een miljoen vergroot is. De verdere invoer van de Compagnie in China is tin (*) en lood,

ſchen bij den ſchuijver ſlecht 54. Er moet dus hier, of in de begrooting van den uitvoer, ſoortgelijk eene feil ſchuilen, als er, zelfs in dit opſtel over den Koophandel, verſcheidene door ons verholpen zijn geworden. In de begrooting van den invoer ſteekt zij niet.

(*) Het tin van Cornwallis werd eerst omſtreeks 1780 in China ingevoerd, en hier zoo gretig getrokken, dat de Compagnie met de eigenaars der mijnen contracteerde, om jaarlijks 800 ton te nemen. Daar inmiddels de prijs in Europa laatſtelijk ſteeg, werd die hoeveelheid niet meer geleverd. Er gaat jaarlijks 4000 ton van dit artikel naar China; welke ganſche hoeveelheid de Maleiſche eilanden te voren leverden. De Chinezen gebruiken dit metaal bij hunne Godsdienſtplegtigheden, na dat het zoo fijn als bladgoud is geklopt. Daarvan worden er blaadjes ter grootte van eene ſpeelkaart gewijd, en van deze brandt elke vrome Chinees er, bij zonnenopgang, op zekere uren van den dag, en bij zonnenondergang, een of meer voor zijn Joosje. Engelsch lood wordt er door de Compagnie jaarlijks tusſchen de 1000 en 1200 ton naar China gevoerd; maar de trek in dit artikel zal aldaar denkelijk afnemen, daar er laatſtelijk

lood, van welke metalen de verzending sints 1784 meer dan twintigmaal verdubbeld is. Voor dat jaar trok China van dezelve jaarlijks voor niet meer dan 10,000 P. St.; maar tusschen 1800 en 1809 voor veel meer dan 200,000. De inkoopsprijs der gezamenlijke goederen, welke de Compagnie naar China zond, heeft laatstelijk tusschen 1 en 1½ miljoen bedragen, en de invoer van geld in China door de Compagnie is van 500,000 P. St. tot ongeveer 100,000 verminderd.

De Compagnies uitvoer uit China bestaat uit thee, Nankins linnen, gewerkte en ruwe zijde en porselein. In 1810 bedroeg de inkoopsprijs van dat alles te zamen 1,487,000 P. St., de vracht en verdere kosten 873,000, de tolgelden in Engeland 18,500; alles te zamen 2,378,500. Bij den verkoop maakte de Compagnie 3,723,000, waaronder van de thee alleen meer dan 3½ *miljoen (U)*; de jaarlijksche invoer der andere Chineesche artikelen in Engeland slechts 100,000 P. St. aan ruwe zijde, 50,000 aan Nankins linnen, 5000 aan porselein, en 1000 aan gewerkte zijde, bedragende.

De goederen, welke de Kapiteins en Officiers van de China'svaarders der Compagnie, volgens verlof, medevoerden, bestonden in lood, bont, in-

(U) lijk in de Provincie Hou-Quang zeer veel gevende loodmijnen ontdekt zijn geworden, waardoor de theelanden goedkooper voorzien zullen kunnen worden, dan uit Engeland over Canton.

inzonderheid van zeeotters, bevers en konijnen, zeehondenvellen, hemelsblaauw, Berlijnsblaauw, cochenille, zak- en andere uurwerken, te zamen niet boven de waarde van 100,000 P. St. Zij voegden daarbij genoegzaam evenveel in Piasters. Ongeveer 16 China'svaarders van 800 tot 1000 ton zendt de Compagnie jaar op jaar naar China.

Onder de verdere Europeers, die op China plagten te handelen, bekleedden de Nederlanders de eerfte plaats naast de Engelfchen. Zij hebben te Canton eene groote en fraaije faktorij. Zij plagten er Leydfche lakens en kamelotten in te voeren, en voortbrengfelen van de Maleifche eilanden, die hunne fchepen te Batavia innamen (*). Uit China voerden zij daarentegen tusfchen de 4 en 5 miljoen ponden thee uit, die in Holland en Zeeland voor tusfchen de 300 en 500,000 P. St. verkocht werden.

De Denen hadden eene faktorij te Canton, maar geene blijvende Supercarga's. Zij voerden jaarlijks met 2, 3 of 4, fchepen lood, ftaal en geld aan, en kwamen met ongeveer 1½ miljoen ponden thee terug.

De Zweden hadden eene faktorij, en blijvende Supercargas, te Canton. Zij voerden er bij de 2 miljoen ponden thee uit.

De

(*) Ook hier gelieve men, zoo als inzonderheid ftraks, Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH te vergelijken.

De Franſchen hadden blijvende Supercargas te Canton, maar, na dat de Engelſche Commutationsakte het binnenſmokkelen van thee in Groot-Brittanje voor hen moeijelijk had gemaakt, voerden zij jaarlijks niet meer dan een half miljoen ponden thee naar Europa.

De Spaanſche Philippijnen Compagnie (*) heeft vaste Supercargas te Canton, en hare ſchepen doen ſteeds Manilla aan, waar zij ſpecie, verfhout en katoen, voor de Chineeſche markt innemen. Van hier voeren zij voornamelijk zijden ſtoffen en Nankinslinnen uit, van welke zij, Manilla op de terugreis alwederom aandoende, daar een deel voor wederom andere ſchepen der Compagnie, die vandaar op Lima varen, achterlaten, en Philippijnſche goederen in de plaats nemen.

De Noordamerikaanſche ſchepen, die op China handelen, hebben ſteeds Supercarga's aan boord. Hunne invoer te Canton beſtaat uit Amerikaansch bont, Engelſche kamelotten en andere greinen, ebbenhout van Mauritius, ſandelhout, vogelnestjes, en verdere waren, die zij bij hunnen doortogt door den Grooten Aziatiſchen Archipel innemen. Zij hebben het ſlijten van Amerikaansch katoen in China ook beproefd; maar de hagere prijs van het Indiſche heeft hun zulks belet. Hunne aanvoer in koopgoederen plagt ongeveer 200,000

P.

(*) Op *bladz.* 275 en 276 des *tweeden deels* beſchreven.

P. St. te bedragen. Daarbij kwam in geld ongeveer 500,000 P. St. De hoeveelheid van thee, welke zij uit China uitvoerden, bedroeg wel eene 12 miljoen ponden (*).

In 1798 en 1806 werd Canton door de volgende Europeesche en Noordamerikaansche schepen bezocht.

In 1789.		In 1806.	
20 Engelsche	uit Europa	18 Engelsche	uit Europa
40 ———	Indie	62 ———	Indie
5 Nederlandsche			
3 Portugeesche			
1 Fransch			
1 Deensch		3 Deensche	
15 Amerikaansche		39 Amerikaansche	
85		122	

DE GROOTE AZIATISCHE ARCHIPEL.

Op de Philippijnsche eilanden is Manilla de groote verzamelplaats der voortbrengselen, welke die Spaansche bezitting naar Indie, China, Amerika en Europa uitvoert. De handel tusschen hare verschillende provincien is ganschelijk in de handen der Alcaldes, die ter bekoming van de goederen, welke hunne provincie noodig heeft, schepen naar Manilla zenden, en dezelve met de voortbreng-

(*) Die zij zekerlijk slechts ten deele naar een land voerden, welks opstand tegen het moederland daar uit ontstond, dat het zoo veel thee, als het moederland vorgde, niet drinken wilde.

brengſelen van den grond, welke zij van de Indianen tegen voormaals van Manilla aangebragte goederen ingeruild hebben, afladen. Die voortbrengſelen beſtaan voornamelijk uit indigo, uitnemende tabak en ſuiker, areek, katoen, kakao, en eenige voorwerpen, welke aan de Maleiſche eilanden eigen zijn.

De handel tusſchen Manilla en Engelsch Indie beloopt, aan uitvoer van Manilla, niet boven een Lak Roepien; de invoer is ongeveer 6 Lak, voornamelijk aan ſtukgoederen. De balans wordt met ſpecie vereffend.

Toen de Spanjaarden het eerſte op de Philippijnſche eilanden aankwamen, vonden zij tusſchen dezelve en China reeds eenen aanzienlijken handel in zwang, die er nog ſteeds voortduurt. De Chinezen komen met hunne eigene jonken van Nankin, Amoy en Canton, in December en Januarij te Manilla aan; en het getal van hunne ſchepen is er jaarlijks 12 of 13. Die van Nankin brengen er China's appels en andere vruchten, zijde en porſelein. Die van Amoy Nankinslinnen, ruwe en gewerkte zijde, eenige grove katoenen en vlas voor de Indianen, papieren paraſols, ijzeren braadpannen, naalden en ander ijzerwerk, vermiljoen, enz. De ladingen der jonken van Canton bepalen zich doorgaans bij thee en porſelein. Deze ganſche invoer zal ongeveer 700,000 Piaſters beloopen. De Chinezen worden daarvoor grootendeels in geld betaald, en voorts met voor-

gel-

gelnestjes, trepang, hertenzenuwen, paarlemoer, ebbenhout, en andere in China gewilde voortbrengſelen der Makiſche eilanden.

De Spanjaarden van Manilla zijn de eenige vreemden, die op eene andere Chineeſche haven, dan Canton, mogen handelen. Volgens een bijzonder traktaat, met de Chinezen, ſtaat de haven van Amoy ook voor die Spanjaarden open. Het eenige voordeel, dat er uit dit voorregt getrokken wordt, is de jaarlijkſche afzending van een ſchip met koopgoederen en Piaſters, om eene lading te koopen. Dit doet men er tot minder prijs, dan te Canton; en de koopgoederen, welke men te Amoy aanbrengt, betalen ook minder aan regten. Er wordt aldaar ſlechts 6 per cent van de aanvoerders, en 2½ per cent van de koopers, dier goederen gevorderd; alwaarom eene reis naar Amoy veel beter rekening geeft, dan eene naar Canton doen zou (*).

Door een beſluit van den Koning van Spanje, is het Gouvernement van Manilla gelast, jaarlijks een

(*) Vraagt men hierbij, waarom de Spaanſche Philippijnen-Compagnie dan evenwel deze laatſte reis door hare ſchepen laat doen, in plaats van haren op Manilla gevestigden Agent van hier ten haren behoeve ſchepen naar Amoy te laten zenden; dit vermeten wij ons even min op te losſen, als wij ons vermoeijen willen, om het naastvolgende ſchrijven van den Heer TUCKEY met het vorige op *blad.* 289 van dit *deel* overeen te brengen.

een ſchip van 1200 uit te rusten; en dit dusgenoemde *Galjoen* tot eene reis naar Amerika ter beſchikking van de Kooplieden van Manilla te ſtellen. Voor 1802 waren deszelfs Commandeur en verdere Officieren gemeenlijk Spaanjaarden van Luconia, die zoo weinig kennis van hun beroep hadden, dat er van elke tien Galjoenen zeker twee ſchipbreuk leden, en twee in volle zee verongelukten. Ten gevolge van die verliezen hebben de Galjoenen thans een Officier der Koninklijke Marine ten Commandeur. De geheele kosten van het bouwen en uitrusten, en van de reis, van het Galjoen, worden door het Gouvernement gedragen; dat ter ſchadeloosſtelling ſlechts 75,000 Piasters ontvangt.

Het Galjoen mag ſlechts 1000 balen koopwaren van eene bepaalde grootte, en ter gezamenlijke waarde van 500,000 Piasters, innemen. Maar men onttrekt zich aan deze bepaling veelal grootelijks. Behalve de Kooplieden, mogen de Officiers en matrozen van het Galjoen, en de beambten van het Gouvernement van Manilla, deel aan de lading nemen, voor ½ baal, of meer, naar ieders rang, tot 6 balen toe, en dit zelfs op ieders eigen naam; maar gemeenlijk verkoopt men zijn regt aan de Kooplieden, door elkander genomen tegen 450 Piasters per baal. Ten gevolge van een en ander, bedraagt nu het cargazoen doorgaans wel 2 miljoen Piasters. Elke Koopman voegt gemeenlijk bij zijn aandeel aan hetzelve een Super-

car-

carga, die 7 per cent commissiegeld ontvangt; en elk Galjoen heeft gemeenlijk tusschen de 15 en 20 zulke Koopmansagenten aan boord.

Is het Galjoen volkomen zeilree, dan wordt er door de Geestelijkheid, met eene luisterrijke processie, een Mariasbeeld aan boord gebragt, en ontvangt het Galjoen den zegen. Tot dat men vervolgens berigt heeft, dat hetzelve de straat van S. Bernardino veilig te boven is geraakt, worden er voor hetzelve dagelijks Missen gelezen. Op hetzelve wordt er de ganssche reis door dagelijks in de Kerk voor de H. Maagd, door daartoe medereizende Priesters, dienst gedaan, en het beeld wordt, als men te Acapulco is aangekomen, in Processie van boord afgehaald.

Het Galjoen zeilt nooit, vóór dat de Z. W. Mousson zich gevestigd heeft, dat is ongeveer in het midden van Junij. De reis naar Acapulco duurt gemeenlijk 5 maanden, en de terugreis slechts 40 dagen. Als het Galjoen te Acapulco aankomt, zenden de Kooplieden van Mexico hunne Agenten daarheenen, om de lading te koopen, welke er een regt van 33 per cent op hare waarde in Amerika betaalt (*); terwijl er voorts van het geld, dat men weder uitvoeren wil, een regt van 6 per cent te betalen valt, en het Galjoen Acapul-

(*) Hieruit vindt het Spaansche Gouvernement rijkelijk weder, hetgene door hetzelve anders bij den bouw, en het uitrusten der Galjoenen zou worden ver-

puico niet verlaten mag, voor dat de Onderkoning veroorloofd heeft, dat er een register van de gelden, die men aan boord denkt te brengen, geopend worde; een verlof, welks inhouding hij om bijzondere redenen noodig kan vinden; alswanneer het Galjoen er een gansch jaar moet overblijven, en men te Manilla wegens hetzelve doodelijk ongerust is.

Bij al die bezwaren komt de hooge interest van het geld te Manilla, het bezwaar der commissiegelden, enz. om dezen handel welhaast ganschelijk voor dien door tusschenkomst der Philippijnen-Compagnie te doen bezwijken. Deszelfs wezenlijke nutteloosheid blijkt te meer, daar al, wat het Galjoen behalve geld terug brengt, thans reeds uit een weinig cochenille, en banket, en de kleederen, enz. voor de kleine Spaansche bezetting van Guam op de Dieven eilanden, beſtaat.

De Sooloo eilanden worden door Chineesche jonken en praauwen van de Bouginezen bezocht; maar, daar de Sooloërs tot de verraderlijkſte van alle Maleijers behooren, waagt er zich aldaar zelden

loren. Nu komt er nog bij die . . . 33 per cent
aan regt op den uitvoer van geld uit Amerika 6
geldsinterest te Manilla 40
Commissiegelden aan de Supercarga's . 7
Kosten van het aan boord brengen der goederen 5

Gezamenlijk bezwaar op dezen handel . 91 per cent

den een Europeesch ſchip. De Chinezen voeren van daar voornamelijk parels uit, en de Bouginezen ſlaven.

De verraderlijke inborst der Maleijers van Borneo weert de Europeers van het meerendeel der kust. Welke vastigheden de Nederlanders er hebben, is reeds gebleken. Zij plagten er ſtukgoederen in te voeren, en tegen goud, ruwe diamanten, enz. te verruilen. De Chinezen bezoeken met hunne ſchepen de havens van Borneo, Momparva, Succadana, enz. en vertuiſchen de manufacturen van hun land tegen parels, diamanten, peper, vogelnestjes, kamfer, enz. Daarenboven drijven de Maleijers van Borneo met hunne praauwen veel Activen handel, vooral met het Britſche Pulo-Pinang, van waar zij veel opium trekken.

De onafhankelijke havens van Celebes worden door Europeeſche ſchepen weinig bezocht, daar de Boeginezen met hunne praauwen de voortbrengſelen des eilands, en tevens een doek, uitvoeren, dat, door hen vervaardigd, en *Cambay* genoemd, door al de Maleiſche eilanden henen ſterk vertierd wordt. De Nederlanders plagten in de havens, die hun toebehoorden, opium en ſtukgoederen aan te brengen, en van daar rijst voor hunne Groote Oost, benevens veel goud en ſlaven, uit te voeren.

De Ambonſche en Bandaſche kruidnagel- en muskaatnoten-eilanden leveren niets, dan hunne wederzijdſche ſpecerijen, welke in zeer ongelijke

hoeveelheden naar Europa worden gevoerd. De invoer van kruidnagelen aldaar door de Nederlandsche O. I. compagnie was in 1786 slechts 25,000 pond, en daarentegen in 1789 ongeveer 1½ millioen ponden. De Ambonsche eilanden brengen jaar door jaar genomen 600,000 pond kruidnagelen voort. De invoer daarvan in Groothrittanje, door de Engelsche O. I. Compagnie, in 1805, was 180,000 ponden, welke voor 28,000 P. St. verkocht werden. Het vertier daarvan op de Britsche eilanden beloopt ongeveer 20,000 pond jaarlijks.

In sommige jaren werden er door de Nederlandsche O. I. Compagnie ongeveer 300,000 pond muskaatnoten verkocht, in andere wederom niet meer dan 20,000 pond. In 1804 verkocht de Engelsche O. I. Compagnie tot harent 118,000 pond voor 54,000 P. St. en in 1805 slechts 36,000 pond voor 34,000 P. St. De gezamenlijke hoeveelheden werden op 40,000 pond na uitgevoerd. Van de 24,000 pond foelie, welke er in 1804 door de O. I. Compagnie in Engeland ingevoerd en voor 53,000 P. St. verkocht werd, bleef er in het land slechts 5,400 pond.

Batavia is de groote verzamelplaats, van waar de handelsartikelen der Nederlandsche bezittingen in den Grooten Aziatischen Archipel, en die van Malacca, enz. naar Europa plagten te worden overgevoerd. Dezelve bestonden, behalve de gezegde specerijen, voornamelijk uit peper, suiker, arak,

arak, koffij en indigo van Java. Van de peper plagten er ongeveer 7 miljoen ponden voormaalen lijk naar Europa te gaan. Van de ſuiker zond men voormaals 7 miljoen ponden naar Indie; doch de Bengaalſche ſuikerteelt heeft daaraan een einde gemaakt; en men plagt laatſtelijk ſlechts ongeveer ½ miljoen ponden naar het moederland te zenden. De aanvoer van Javaſche koffij daarheen beliep in ſommige jaren 10 miljoen ponden. De eenige aanvoer uit het moederland door de Compagnie beſtond in geld, en eenig ijzer tot ballast voor de ſchepen. Dezer Kapiteins en verdere Officiers hadden het voorregt, van zekere hoeveelheid Europeeſche goederen op ſpeculatie te mogen medenemen.

De uitvoer van Batavia naar Indie beliep in 1805—1809, volgens het vorenſtaande, 6½ Lak Roepien aan arak en ſpecerijen; en de invoer vandaar naar Batavia, aan ſtukgoederen en opium, 1½ Lak.

De handel tuſſchen Batavia en Borneo, Celebes en Timor, dient, om die eilanden van Indiſche ſtukgoederen te voorzien; men plagt daarvoor ſlaven, en een aantal andere, veelal naar China gevoerde, koopwaren in te ruilen.

Compagnies ſchepen voerden ſlechts een deel der in China gezochte voortbrengſelen van den Archipel naar dat land, en er kwamen en komen van daar jaarlijks in November en December een aantal Chineeſche jonken naar Batavia, die er de verſchillende voortbrengſelen en manufacturen van

hun land, inzonderheid thee, aluin, kamfer, Nankins linnen en zijden ſtoffen, aanbrengen, en wederom arak, vogelnestjes, areek, trepang, katoen, ſpecerijen, tin, parels, rotang, ſandel- en ſapan-hout, enz. innemen.

Van Palembang plagten de Nederlanders 3 miljoen ponden tin van Banca uit te voeren, waarvan er 2½ miljoen naar China ging. Voorts was de uitvoer van Palembang 100,000 bondels rotang voor China, 3 miljoen ponden peper voor het moederland, 1000 karaat diamanten, enz. Van Padang, op de Westkust van hetzelfde Sumatra, werd er door de Nederlanders ſtofgoud, peper, areek, benzoin, kamfer, ſapanhout, rotang, was en gum lak, uitgevoerd.

Het middelpunt van den handel der Engelſche O. I. Compagnie op dat groote eiland is Bencoolen, waar al de voortbrengſelen der onderhoorige diſtrikten verzameld worden. De uitvoer van hier naar Londen is, eenige jaren door elkanderen genomen, ongeveer 1000 ton, of voor 2½ Lak Roepien, peper, en de invoer van London bedraagt ſlechts 1 Lak. De balans wordt met geld vereffend; waarvan de aanvoer er te grooter plagt te wezen, daar de inkomſten van Bencoolen ſlechts 1 Lak bedragen, en de uitgaven er, toen die vaſtigheid nog een afzonderlijk Preſidentſchap uitmaakte, tot 10 Lak, of 110,000 P. St. klommen. De uitvoer naar Indie bedraagt er ongeveer 4 Lak, waarvan 2 aan peper, 1½ aan ſpecerijen,

en

en $\frac{1}{2}$ aan ſtofgoud. De invoer bedraagt ook 4 Lak, waarvan 3 aan het op Sumatra en daaromſtreeks zoo geliefde amfioen.

Eenige weinige ſchepen van Indiſche Engelſchen, en 8 of 10 vaartuigen der Chulias, komen jaarlijks van Bengale en de kust van Coromandel te Achen (*) ſtukgoederen tegen de voortbrengſelen des lands, inzonderheid tegen peper, kamfer en ſtofgoud, verwisſelen. De kust van Pedir, aan de Oostzijde van Sumatra, wordt door Koopvaarders uit Bengale ook bezocht; maar alle handel wordt er, uit hoofde van het verraderlijke beſtaan der kustbewoners, genoegzaam eveneens gedreven, als ten aanzien van het nader aan Palembang gelegene Jambee reeds vermeld is geworden.

BREE-

(*) Waarhenen de Engelſchen thans van Bencoolen den beſaamden Heer RAFFLES gezonden hebben, om er eene vastigheid aan te leggen, en ook dit voorname deel van Sumatra onder hunnen invloed te brengen.

BREEDERE AANTEEKENINGEN

OP DIT

DERDE DEEL.

(A) bladz. 4.

De Mangrove (*Rhizopora*), bij de Franschen *Paletuvier*, heeft eenige soorten, die in het water, of op de moerasfige oevers der rivieren tusschen de Keerkringen groeijen, en het land dikwijls met zulk eene ondoordringbare omtuining afsluiten, dat hetzelve van den waterkant gansch ongenaakbaar is. Dikwijls vond Kapitein FLINDERS alle aan wal stappen op Nieuw Holland voor zich door zulk een gewas ondoenlijk gemaakt. Het buigt zijne takken derwijze nederwaarts, dat zij worteltelen schieten, uit welke er, nevens de takken, nieuwe stammen voortspruiten, die vervolgens wederom hetzelfde doen; zoo dat een enkel twijgje binnen zekeren tijd eene mijl gronds kan beslaan. De bast wordt somtijds tot looijen gebruikt; en het digte en zeer zware hout dient voornamelijk tot brandhout, vooral op de schepen, voor welke hetzelve gemeenlijk het ligt verkrijgbaarste is. Men vindt aan de takken, die in het water nederhangen, dikwijls oesters; van waar het reiletje van oe-

oeſters, die aan boomen groeijen. Twee ſoorten van Mangroves, de roode en de witte, groeijen intuſſchen niet in het water, maar boven dezelfs bereik op zandig zeeſtrand.

(B) bladz. 5.

De Natuurkenners verdeelen het Haaijengeſlacht in 35 ſoorten, van welke er in de zeeën omſtreeks Groot-brittanje 19 gevonden worden. De algemeene kenmerken zijn een ſtompe kop, een benedenwaarts geplaatſte bek, en doorgaans zaagvormige en zeer ſcherpe tanden. De Haai (*Squalus*) is eigenlijk in den Oceaan te huis; doch men ontmoet in de Middellandſche zeeën eenige ſoorten. Zij brengen levende jongen voort, en tuſſchen de 5 en 20 op eenmaal. Met de vellen gladt men hout, en men maakt daarvan ſegrein. Van de levers trekt men eenige traan, en de vinnen zijn in China ſterk gezocht, en worden er in ſoepen gebruikt. Eenige ſoorten leven van ſchelpvisch en zeewormen; maar de meeſte zijn zeer vraatachtig, en verſlinden al, wat zij aantreffen en aankunnen.

Tot de gemeenſte ſoorten behoort: 1) de gevlekte hondvisch (*canicula*), welke aan onze kusten gemeen is, en voornamelijk van visch leeft; 2) de kliphaai (*ſtellaris*) gelijkt veel aan die andere, maar leeft van wormen en ſchelpdieren; 3) de hamervisch (*zygaena*) heeft een kop als een hamer, onthoudt zich in de Middellandſche zee en in de Europeeſche, Amerikaanſche en Indiſche. Hij wordt 6 voet lang en is zeer vraatachtig. 4) Dit laatſte is ook de langſtaart (*vulpes*), die 7 voet lang wordt, en zich in de Europeeſche zeeën onthoudt;

5)

5) de groote haai (*maximus*) tusschen de 15 en 30 voet lang, verschilt van al de andere soorten daarin, dat hij van zeeplanten leeft. Gaarne vangt men hem aan de Westkust van Schotland, en elders in het Noorden, om dat zijn lever veel traan, en zijne huid een heerlijk segrein, oplevert; 6) de witte haai (*carcharias*, ook *menscheneter*, en bij de Franschen *requin*, dat, volgens LA CEPEDE, van *requiem* (doodenlied) afstamt) heeft een zeer wijden bek, met drie rijen van driekante tanden. De bek zit zoo ver achter den snoet, en onder den kop, dat de haai zich op zijde moet keeren, om zijne prooi te vatten. Deze bestaat uit al, wat dierlijk is, andere haaijen zelfs niet uitgezonderd; en zijne gulzigheid strekt hem grootelijks ten verderve. Want, offchoon hij somtijds den hoek, dien een matroos hem met een stuk vleesch toeviert, schijnt te vermoeden, en, er op afgekomen, het vleesch bij herhaling beruikt, en wederom afhoudt, echter kan hij zich ten laatste niet weerhouden, van toe te happen. Intusschen heeft men opgemerkt, dat hij zich van ongeplukte vogels onthoudt, en, als hij tusschen een blanken en een neger keus heeft, den laatsten verkiest. De Slavenvoerders plagt hij doorgaans te verzellen; zekerlijk om dat hij scherp van reuk is, en de negers sterk uitwasemen.

De Carcharias is eigenlijk donker aschgraauw van kleur, maar zijn buik is wit. Hierom ziet men, als hij naar iets hapt, en zich daarbij, zoo als gezegd is, op zijde keert, iets wits in het water flikkeren. Hij heeft veel kracht in zijnen staart, welken de matrozen daarom, als zij zulken haai gevangen hebben, straks afkappen. Zijn vleesch is hard, zwaar te verduwen en leelijk van reuk. Evenwel eten matrozen, die niet vies vallen, van

den

den ſtaart, ja verkiezen zij denzelven, uit hoofde van den ſterken ſmaak, boven het laffe vleesch van den dolfijn of albicore. De kakebeenderen worden gewoonlijk als zegeteekenen bewaard.

Gemeenlijk is de witte haai 10 of 15 voet lang; doch men zegt, dat hij wel eens 30 voet lang wordt, en 1000 pond weegt. Men verhaalt tevens, wel eens een geheel paard in zijnen buik te hebben gevonden; alwaarom velen hem voor den visch, die JONAS inzwolg, houden, en *Jonasvisch* noemen.

(C) bladz. 6

De dauw ſchijnt in warme landen ſchadelijk, of niet, te zijn, al naar dat de aard van den grond is. Is deze moerasſig, of met een wellig plantgewas bezet, dan is de dauw zeer nadeelig, maar dezelve ſchaadt daarenboven niet, als de grond droog en zandig is. Hierom ſlapen de Arabieren aan de oevers der Roode Zee op de platte daken hunner huizen, voor zwaren dauw bloot geſteld; en de Schrijver volgde, gedurende een verblijf van twaalf maanden aldaar, dezelfde gewoonte, zonder eenig kwaad gevolg. Het ſchijnt tevens zeker, dat de eerſte avonddauw verreweg de ongezondſte is, als den dikſten waſem bevattende, welken de zon opgetrokken heeft, en welks zwaarte veroorzaakt, dat hij eerder nederkomt, dan de dunnere, die in den helderen morgendauw vervat ſchijnt te weezen.

(D) bladz. 7.

Kapitein BEAVER levert de volgende, uit op Bulam ge-

gedane waarnemingen gevonden, Meteorologische tafel:

De Thermometer stond in

Januarij tusschen	63°	en 98°	met N. O. wind en land.
Februarij ——	88	— 96	land en zeewind.
Maart ——	86	— 95	land en zeewind.
April ——	85	— 94	land en zeewind.
Mei ——			N. W. wind.
Augustus ——	74	— 82	—— N. W. wind.
September ——	77	— 85	—— Z. W. wind.
October ——	81	— 91	—— Z. W. wind.
November ——	84	— 96	—— N. O. wind.
December ——	64	— 98	—— N. O. wind.

(E) bladz. 9.

De loop van den Niger heeft onder de latere geleerden geen minder verschil van gevoelens voortgebragt, dan de ligging van Thule. Zij, die PTOLEMAEUS volgen, onderstellen, dat hij zich in het binnenland van Afrika in meeren verliest; terwijl eenigen der latere Aardrijkskundigen willen, dat ten minste een van zijne takken den Atlantischen oceaan, in den hoek der Golf van Guinee, bereikt, waar er zich den groote stroom Nuga een groot meuw monden ontlast, van welke de rivier Formosa de Westelijkste en de Rio del Rey de Oostelijkste is. Behalve de gevolgtrekkingen uit de berigten der Ouden en Arabieren, begunstigt het land tusschen de beide gezegde rivieren die onderstelling grootelijks. De streek tusschen die rivieren bestaat, zoo als in den den Tekst vermeld wordt, uit aangeslijkten grond zonder steenen, en vormt eene Delta van 90 mijl lengte, welke van verscheidene riviermonden doorsneden is. De

ri-

zeker Formoſa loopt N. O. en Z. W. en de Race der Roy Noord en Zuid, waaruit men opmaken mag, dat het twee zijken van eene groote rivier zijn, die zoo veel waters in den Oceaan werpt, en jaarlijks in July en Augustus zulke overſtroomingen maakt, dat zij vol van zee moet ontſpringen.

(F) bladz. 43.

De Senegalgom verkrijgt men van eene ſoort van Acacia (*Mimoſa Senegal*), welke voornamelijk in de woeſtijn van Sahara, en bijzonderlijk in drie bosſchen, 40 of 50 uur van zee, groeit. Die boom zweet de gom uit, of men bekomt ze bij inſnijding in den ſtam. De boomen geven jaarlijks driemaal gom, eerst en meest in December, en de tweedemaal in Maart. De Mooren voeren de gom op kemels en oſſen naar de Franſche volkplantingen aan den Senegal, en naar Portendik, waar er van April tot July eene marke van dat artikel gehouden wordt. Terwijl de Mooren hetzelve inzamelen, zegt men, leven zij geheel van hetzelve; zes oncen gom zou een gezond mensch voedſel voor een gantſchen dag kunnende opleveren. De Senegalgom heeft al de hoedanigheden der Arabiſche, en wordt in de winkels gemeenlijk voor deze laatſte verkocht.

(G) bladz. 77.

Men telt zeven ſoorten van zeeſchildpadden, welker algemeen kenmerk in vinvormige pooten beſtaat. De Groene ſchildpad (*testudo Mydas*) verdient onder dezelve den eerſten rang, en is bij de Engelſchen in zoo veel aan-

aanzien, dat men ze met veel moeite en kosten naar Engeland voert, om aan de graagte der Londonſche brasſera te voldoen. Eene uitvinding, welke nog zoo heel oud niet blijkt te zijn, daar eene groene ſchildpad in 1753 te London nog eene groote zeldzaamheid was. *Groen* heet zij naar haar vet; en hoe groener dit is, hoe beter. Die kleur ſchijnt uit het zeewier te ſpruiten, waarvan de dieren leven. Zij worden 6 voet lang en 800 pond zwaar. Men vindt ze in alle zeeën tuſſchen de Keerkringen. Het wijfje alleen gaat aan wal, en doet zulks om eijeren te leggen, en wel des nachts, op ſtille zandige ſtranden, aan welke er geene branding gaat. Daar maakt zij met hare pooten een gat boven het bereik van den Vloed. Zij legt daarin ongeveer 100 eijeren, dekt ze onmiddellijk toe, en keert naar zee te rug, het uitbroeden dier eijeren aan de zon overlatende. Zij doet zulks drie of viermalen, met tuſſchenpoozen van 15 dagen, en elk wijfje heeft tuſſchen de 300 en 400 eijeren bij zich. Zoo haast de jongen uit den dop komen, krabbelen zij naar zee toe; maar vele zijn te zwak, om ze te bereiken, en worden door de golven op ſtrand terug geſmeten. Inmiddels azen de zeevogels er op, en langs dezen weg vermenigvuldigen de ſchildpadden geensains zoo ſterk, als zij anders zouden doen. Aan wal betrapt men ze bij het eijerleggen, en men keert ze op den rug, alswanneer zij zich niet wederom kunnen oprigten. Men laat ze dus liggen, tot dat men op die wijze een genoegzaam getal in zijne magt gekregen heeft; als wanneer men ze wegvoert.

Eene andere ſoort met een grooten kop (*caretta*) wordt wel 1600 pond zwaar, verdedigt zich bij aanvallen geweldig met den bek, en heeft min lekker vleesch.

Men

Men vindt ze niet flechts tusſchen de Keerkringen, maar ook in de Middellandſche zee, en zeer dikwijls midden in den Oceaan, op het water fluimerende.

De Haviksbek, of Dakpannen ſchildpad (*testudo imbricata*), dus naar haren bek en hare over elkanderen liggende ſchalen geheeten, onderſcheidt zich tevens door de lengte harer voorpooten, uit hoofde van welke zij gezegd wordt zich wederom te kunnen oprigten, als men haar op den rug heeft gekeerd. Zij wordt zelden meer dan 4 voet lang en 400 pond zwaar. Van de ſchalen krijgt men eenige ponden dusgenoemde *ſchildpad*. Ook deze ſoort vindt men in de Middellandſche zee.

Hier vindt men ook de Lederſchildpad (*ciriacea*), bij welke een dekſel als van grof leder de plaats van eene of meer ſchalen vervangt. Zij wordt 8 voet lang, en 1200 pond zwaar. Men ontmoet haar ſoms aan de kust van Engeland, Afrika en Zuidamerika. Haar vleesch is grof en tranig.

De drie andere ſoorten zijn zeldzamer. Niet ongemeen zijn daarentegen de rivierſchildpadden in Frankrijk en verdere Zuidelijke landen van Europa. Derzelver vleesch is taai, maar ſmakelijk, en daarvan gekookte ſoep wordt heilzaam geacht. Eindelijk vindt men in Oostindie landſchildpadden, welker vleesch dat van alle overige ſchildpadden in ſmakelijkheid overtreft. Deze vallen ſoms heel klein, maar op het eiland Rodrigue en elders wegen zij ſoms wel 100 pond.

(H) bladz. 176.

Bijkans ſints VASCO DE GAMA het eerſte de Kaap rondzeilde, tot aan den aanvang der achttiende eeuw,

werden de Indische zeeën door een Europeesch geboefte verontrust, dat bijkans uit alle natien, maar voornamelijk uit Engelschen en Nederlanders, bestond. Toen deszelfs rooverijen eindelijk zoodanigheden tot deszelfs verdelging te wege brachten, weken die zeeschuimers naar de Noordkust van Madagaskar. Van daar gingen zij met hun bedrijf voort tot aan 1722, toen eene vereende Fransche, Engelsche en Nederlandsche, magt hen aantastte, hunne schepen vernielde, en hen noodzaakte, om hun voornaamste verblijf op S. Maria's eiland te verlaten, en ganschelijk naar Madagaskar te wijken. Van hier geene verdere zeerooverij kunnende plegen, maakten zij de maat hunner ongeregtigheid vol, door er den slavenhandel in te voeren, welke vervolgens steeds aangehouden heeft dat groote eiland door krijg en uitvoer van slaven te ontvolken.

(I) bladz. 196.

De Westindische eilanden schijnen het voornaamste verblijf van de landkrab (*cancer ruricola*), welker leefwijze ten uiterste zonderling is. Deze dierensoort onthoudt zich gewoonlijk in de ongenaakbaarste gebergten, waar zij holen in den grond of in vermolmde boomstammen graaft, en van waar de landkrabben jaarlijks eenen gezegelden togt naar de Zeekust ondernemen, om er kuit te schieten. Zij worden gezegd, dien togt in *April* of Mei, als de regen begint, aan te vangen, en zulks in drie divisien, met al de orde van een aanrukkend leger, te doen. De sterkste mannetjes formeren eene voorhoede, om het veld te ontdekken. Het gros der armee bestaat uit de wijfjes, die kolommen ter breedte

van

go schreden, en ter lengte van 3 mijl, vormen. Een mengsel van wijfjes en mannetjes, zieken en zwakken, komt achteraan; en de divisiën houden zich op een afstand van 3 of 4 dagen reizens van elkanderen. Men trekt gemeenlijk des nachts voort, doch als het regent ook bij dag; en, als de grootte van de zon te heet is geworden, houdt men halte, en verbeidt de avondkoelte. De togt is zoo regt op een aangelegt, als of men daarbij een kompas gebruikte. Men wijkt nooit zijdelings af, tenzij men een onoverkomelijk beletsel, als eene wijde of steile rivier, op zijnen weg, aantreffe. Dan volgt men derzelver oever, tot dat men eene plaats vindt, waar men kan overstoken. Ontmoet men iets vreesverwekkends, dan wijkt men op eene omruimige wijze achterwaarts, een der uiterste, als om den vijand in ontzag te houden, om hoog heffende, en men maakt tenzelfden einde een klapperend gedruisch met die ledematen. Men is soms twee of drie maanden op weg naar de kust, waar men, op het oogenblik der aankomst, ijlings naar het water snelt, en zich de golven drie of viermaal over het lijf laat loopen, dat gezegt wordt te dienen, om de kuit tot rijpheid te brengen. Na dit bad begeven zich de krabben wederom op het land, tot dat de eigenlijke tijd van rijpheid gekomen is; alswanneer zij het water wederom opzoeken, hare kuit daarin schieten, en de ontwikkeling daarvan aan het geval overlaten. De visschen, als door hun instinct van het feest, dat hen wacht, verwittigd, ijlen nu met groote scholen toe, en verslinden de meeste kuit. De overige wordt door de golven met het zand op den oever vermengd, en binnen weinige dagen komen er uit dit zand jonge krabben in menigte te voorschijn, die straks

van den oever bergwaarts aan trekken. De oude zijn van den togt en het kuit ſchieten zoo vermoeid en uitgeput, dat zij, tot terugkeeren buiten ſtaat, holen in het zand delven, welke zij met aarde en bladeren digt ſluiten, om er de lucht buiten te houden. Daar leggen zij de oude ſchalen derwijze af, dat dezelve bijkans in haar geheel blijven. Zij blijven er zelve zes of acht dagen maakt, ten einde van welken tijd zij zeer vet en lekker gevonden worden. Als de nieuwe ſchaal hard genoeg geworden is, nemen zij de terugreis aan. Schoon zij gemeenlijk van plantenvoedſel leven, worden diegene onder haar, die door krankheid of toeval tot den togt buiten ſtaat geraken, door de overige aangevallen en verſlonden. Op hare togten, en terwijl zij zich aan den oever bevinden, worden zij in grooten getale door de Negers opgevangen, die er zeer op verlekkerd zijn.

(K) bladz. 294.

De volgende tafel van wind en weder aan de kust van Indie kan een denkbeeld van de luchtgeſteldheid aldaar geven:

MALABAR.

Van het midden van September tot half October ſterke Weste winden, veel regen en donder.

Van half October tot half November Westelijke winden, weinig regen en veel donder.

Tuſſchen half October en November loopt de wind naar het Oosten, en blaast bij ſterk door de opening in de Ghauts bij Animalay. De avondlucht is koud, en brengt dikwijls eene ongeſteldheid voort, die *Vatum* heet,

heet, en de beenen krom trekt en doet verdorren. Er vallen in dit tijdvak bij tusschenpoozen zware plasregens.

Van half December tot half januarij sterke Zuidewinden, zware mist en dauw, doch geen regen; eene koele lucht.

Van half januarij tot half Februarij sterke Oostewind, en geen regen, maar zware dauw.

Van het midden van Februarij tot het midden van Maart sterke Oostewinden, en ligte dauw.

Van half Maart tot half April slappe Oostewinden, warm weder, de beken droogen uit. De grootste hoogte van den Thermometer te Cochin is 105°.

Van half April tot half Mei loopt de wind naar het Westen, met zware regenbuijen en donder.

Van het midden van Mei tot half Junij gematigde Westewinden en regenbuijen; er valt hagel. Bij het einde van dit tijdvak neemt de regen geweldig toe, met veel donder.

Van half Junij tot half Julij sterke Westewinden en zware regenbuijen; matige warmte.

Van half Julij tot half Augustus Westewinden; de regen neemt toe, en het is al dezen tijd naauwelijks een uur droog weder.

Van half Augustus tot half September gaan wind, regen en donder, liggen.

BUCHANAN's *reis.*

De Thermometer rijst en daalt te Bombay tusschen de 98° en 64°, op welk punt hij omstreeks Kerstijd staat. Te Suratte daalt hij tusschen de 96° en 59°.

Nopens Calcutta vinden wij, dat de Thermometer aldaar de volgende standen heeft:

In October	op zuiderbreedte 94°	en 70°	met Noordewind.
— November	— 89	— 60	— Noordewind.
— December	— 88½	— 52	— N. O. wind.
— Januarij	— 85	— 63	— N. O. wind.
— Februarij	— 92	— 68	
— Maart	— 104	— 72	— Zuidewind.
— April	— 110		

(L) bladz. 324.

Evenmin als Kapitein TUCKEY zijn ſchrijven op de volgende *bladz.* 441—448 uit DOM. DE PAUW's *Recherches* nopens de Chineezen trok; evenmin puttede hij nopens de S. Thomas Christenen uit het opzettelijk daarover geſchrevene werk van den beroemden LA CROSE, waaruit wij hier het volgende willen bijvoegen. COSMAS INDICOPLEUSTES gewaagt reeds van die Christenen, als in het peperland gevestigd. Zij zelven willen, dat Apostel THOMAS uit Arabie te Cranganor aankwam, hier en te Coilan vele bekeerlingen maakte, naar Meliapour op de kust van Coromandel voorttoog, aldaar den Koning en het ganſche volk bekeerde, vervolgens China bezocht, maar nu, naar Meliapour teruggekeerd, aldaar door toedoen van twee Braminen om het leven werd gebragt. Doch dit alles is, volgens LA CROSE, een Manicheeſch verdichtſel, en JAC. TOLLIUS, *Inſign. itin. Ital.* gist te regt, dat men in hetzelve zekeren naar Indie gezondenen Discipel van MANES, die THOMAS heette, in den Apostel THOMAS veranderd hebbe. Die Manicheeſche THOMAS kan te Meliapour omgekomen zijn, en dit kan de oorſprong der bedevaarten zijn, van welke Kapitein TUCKEY bovenaan op *pag.* 364 gewaagt, doch ook hij was zeker-

kelijk de ſtichter van het Malabaarſche Christendom niet; want hetzelve was niet Manichéesch, toen men, in de achtſte eeuw uit Syrie naar hetzelve onderzoek doende, bevond, dat deszelfs belijders tot op 64 huisgezinnen verſmolten waren, met welke een Armenisch Koopman, THOMAS genoemd, aan het hoofd van een aantal andere aankomelingen, zich ſtraks daarin vereenigde. Toen verwierven nu allen te zamen groote voorregten voor zich en hunne Priesters, die nog ſteeds den Syriſchen naam *Caſan* voeren, met bijvoeging van *Nair*; nopens welke laatſte Malabaarſche benaming van *Edelen* wij den dwalenden Tekst, hoe heilig anders ook voortaan bij ons, te regte hebben gemeend te moeten brengen; terwijl wij hier voorts opmerken, hoe averegts de ſchrijver, offchoon in overeenkomst met een Syrisch verhaal van Mar GABRIEL, die in 1705 de Kerkvoogdij over de S. Thomas Christenen aanvaardde, hunnen Apostel niet van Malabar naar Meliapour voortreizen, maar eene omgekeerde reisorde volgen, en te Cochin, waar er nimmer iets desgelijks beſtond, eene kerk ſtichten doet. Van Mar GABRIELS verhaal gaf de Cochinſche Predikant J. CANTER VISSCHER eene Nederduitſche vertaling, op *pag.* 137 *en volg* van zijne *Malabaarſche brieven*, uit welker *pag.* 357 wij thans zien, dat wij, *bladz.* 182 des *I deels*, de *Nederlandſche O. I. Compagnie* en ROGGEWEIN van het oorſpronkelijke in *W. I. Compagnie* en ROGGEVEEN hadden moeten veranderen.

(M) bladz. 332.

De kokosboom levert aan de bewoners der Indiſche gewesten eene menigte en verſcheidenheid van voor-

deelen op, welke door allen, die daar geweest hebben, met bewondering worden vermeld en beschreven. Van den stam maakt men kanoos, en men gebruikt het hout zevens tot bouwen. De bladeren vervangen de plaats van dakpannen; men maakt daarvan matten, en men schrijft er op. De palmiten, of topjes der jonge boomen, leveren eene heerlijke verpaling voor de tafels, en worden als kool gegeten; waar men, namelijk, kokosboomen in overvloed heeft; want het wegnemen dier topjes doet de boompjes verdorren. De vezelige bast der noten, *coir* geheeten, levert touw, en werk, ja men maakt er zeildoek van. De dop dient tot verderlei gebruik. Het vleesch is zeer voedzaam, en de Indianen bezigen het in menigte tot spijs, vooral ter bereiding van hunne geliefde *kerry*, welke zij met kurkema geel maken. Anders persen zij er eene olie uit, die zij bij hunnen kost, in hunne lampen, hun hoofdhaar, enz. gebruiken. De melk der noten is een aangename en verfrischende drank, en men tapt uit den boom zelven een wit en zoetachtig vocht, *palmwijn*, en bij de Indianen *fury* en *toddy*, geheeten, dat, na eenigen tijd gestaan te hebben, begint te gisten, en eene dronkenmakende kracht ontvangt. Vervolgens wordt het zuur, en kan men daarvan een goeden edik vervaardigen. Voorts stookt men van hetzelve arak, welke boven den arak van rijst wordt gezocht; en, met ongebluschte kalk gekookt, geeft de palmwijn eene stroop, waaruit men vervolgens eene, met den naam van *jagree* bestempelde, droóge suiker bereidt, die tot het bakken der zoetekaauw, waarvan de Indianen groote beminnaars zijn, en ook anderzins, gebezigd wordt, maar tegen die gene, welke men uit suikerriet bereidt, niet kan opwegen.

Over

Over de kokosboomen der Maldiviſche eilanden, waarvan *bladz.* 133 iets gezegd is, kunnen wij hier niet uitweiden. Het pit der areeknoten wordt, met betelbladeren en ongebluschte kalk gemengd, door het ganſche Oosten henen gekaauwd.

(N) bladz. 363.

„ De oplettendheid valt het eerſte op eene Pagode der Hindoos, welke met ſnijwerk bedekt, en uit eene enkele rotsklomp gehouwen is. Zij is 26 voet hoog, en ook zoo lang, en ongeveer half zoo breed. Nabij haar is de oppervlakte der rots met beelden en bas relief behouwen, inzonderheid met eene reusachtige beeldtenis van CHRISNA en deszelfs gunsteling ARJOOU, die er beide als geraamten zijn afgeſchetst. Men ziet er ook eenige afbeeldingen van dieren, inzonderheid van een ; dat, zoo als men zegt, een leeuw wezen moet, doch er weinig naar zweemt. Er zijn aldaar voorts Pagoden van gebakken ſteen, die van een muur omgeven zijn, en bij dezelve groote holen in de rots, in een van welke men, benevens meer andere dingen, CHRISNA in den wand uitgehouwen ziet, als de kudden van ANANDA weidende."

„ Bij het beklimmen der rots, gaat men onder een bolronden ſteen door, die 27 voet middellijns heeft, en door de natuur derwijze geplaatst is, als of hij gereed was, om van zijne plaats te glijden, en den wandelaar te verpletten."

" Wederom elders is er eene ruime tempel van SIÉVA in de rots uitgehold, met reusachtige en wanſchapene ſtandbeelden van die Indiſche godheid en meer andere."

„ De branding beſpoelt eene andere Pagode van ſteen,

welke nevens zich ver zeewaarts in groote steenhoopen heeft, dat, volgens de Braminen, overblijfsels van eene oude stad zijn, die ongelooflijk groot en luisterrijk was." *Asiatic Researches, vol. V.*

(O) bladz. 441.

Deze verscheidenheden bestaan, volgens VIREY, *Histoire naturelle du genre humain, vol.* I, en meer anderen, voornamelijk uit het Celtische menschenras, en het Mongolische, Maleische en Negerras, benevens dat der Papuas, Eskimaux, en dezer naburen ten Zuiden; maar dezen schijnen ons als een onderdeel van het Celtische ras beschouwd te kunnen worden, en de Eskimaux en Papuas als onderdeelen van het Mongolische en Negerras, zonder dat zij eenen en denzelfden oorsprong behoeven te hebben; dat zich ten aanzien der aldus nog slechts overblijvende vier voorname verscheidenheden nog moeijelijker laat onderstellen, terwijl *de aanvang* van *Genesis* ons daartoe geenszins verpligt. Immers weet elke Bijbelkenner, en is het door den beroemden herziener van den *Statenbijbel* zeer onlangs nog algemeener bekend gemaakt, dat men in den aanvang van *Genesis* losse stukken van zeer verschillende opstellen bijeen gezameld vindt. Van dezelve kan het tweede, al begeert men hetzelve voor louter historisch te houden, als enkel tot den stamvader van het Celtische ras betrekkelijk worden aangemerkt; en het eerste stuk schijnt aan het menschdom meer dan eenen stamvader toe te kennen. Er wordt aldaar van de schepping der menschen op even dezelfde wijze, als van die der dieren, gesproken. *Mannetjes en wijfjes schiep God ze*; is het aldaar nopens beide, wie

zal

zal met bewesten, dat er van zulke dierensoort bij de groote wereldvermaning slechts een paar geschapen zij geworden? Dat zulks evenwel een aanzien der menschenplaats gehad hebbe, kan Apostel PAULUS, ja, schijnen aan te duiden; doch deszelfs algemeene uitdrukkingen kunnen, even als meer andere, in derzelver omvang merkelijk beperkt, en aan de bekende uitdrukking van *Hand.* II. 5. gelijk gesteld worden, wegens welke ERASMUS, in zijne *Verklaring des N. T.* schreef: *gaarne zoude ik van hen, die gene vergrootende uitdrukkingen in den Bijbel willen erkennen, weten, of er in die vergadering ook Britten en Schotten waren.*

(P) bladz. 443.

De oudheid van het Chineesche kompas schijnt door de daarop geschilderde karakters bewezen te worden. Want dezelve behooren tot de oudste Chineesche Fabelkunde, en de beginselen der Chineesche Sterrenwichelarij. De verdeeling van dat kompas, in 24 in plaats van in 32 streken, bevestigt deszelfs oudheid boven die van het Europeesche. Want, was het Chineesche uit dit laatste voortgesproten, dan zou er geen zoo groot verschil tusschen beide zijn. De naald van het Chineesche is niet boven een duim lang, en eene linie dik. Zij draait op eene pen, welke midden in een uitgehold stuk kurk of hout steekt, op hetwelke er, rondom de pen, verscheidene uit het middelpunt komende lijnen, en om hetzelve getrokkene cirkels, geteekend zijn. De binnenste cirkel heeft acht deelen, die aan de acht hoofdstreken van ons kompas beantwoorden. De tweede cirkel heeft 24 deelen, waarop de 24 uren worden aangeduid.

De

De derde, van even zoo vele deelen, duidt 24 deelen van den Horizon aan, die elk 15 graden bevatten. De vierde of buitenſte cirkel heeft 60 deelen, ſtaat in betrekking tot den 60jarigen tijdkring der Chinezen, en is met Natuur- en Fabelkundige teekens bezet.

De Chinezen denken, dat de Godheid der zeevaart het Kompas beziet, en plaatſen hetzelve, als zij in de haven komen, in het Joosjeshuisje. Als men onder het ſturen den ſteven in den koers heeft gebragt, wordt het Kompas in zand vastgezet, zoo dat de naald het punt van den koers aanwijze, en moet de ſtuurman zorgen, dat de ſteven daarvan niet afwijke. (Hier had de ſchrijver, of iemand anders, van wien hij dit losſe ſtuk ontleende, denkelijk moeten ter neder ſtellen, dat de Chinezen, als het ſchip in een koers is gebragt, welken het eenigen tijd lang volgen moet, na het Kompas bevestigd te hebben, ſchuins over de naald eene andere niet Magnetiſche leggen, welke dien koers aanwijst). De Polariteit der magneetnaald ſchrijven de Chinezen aan een Zuidelijken invloed toe, in plaats van aan een Noordelijken; *want*, zegt de Keizer KAUNG-SHEE, in eene verhandeling over het Kompas, *daar alle werking naar de Pool toe verſlaauwt, en bijkans geheel ophoudt, is het niet waarſchijnlijk, dat de Magnetiſche kracht daar huisvest.*

Het Kompas der Japonezen heeft vier groote afdeelingen, welke aan de vier hoofdwinden beantwoorden; en elk dier deelen is in drien geſcheiden; het gene 12 deelen zoo als die van den Zodiak maakt. Elk dier deelen voert ook den naam van een Japansch Zodiakteeken. Het Kompas is dus aldaar van den volgenden inhoud:

Noord,

Noord, Koutta.	Zuid, Minou-ami.
1 afdeeling, Ue, de rat.	1 afdeel. Oama, het paard.
2 ———, Oas, de os.	2 ——— Foo too ei, het ſchaap.
3 ———, Tora, de tijger.	3 ——— Saroo, de aap.
Oost, Fagaſi.	**West, Nis.**
1 afdeeling, Oa, de haas.	1 afdeel. Ton, de vogel.
2 ———, Tats, de draak.	2 ——— Mov, de hond.
3 ———, Mi, de ſlang.	3 ——— I, het wilde zwijn.

(Q) bladz. 463.

Hierom houden wij niet, zoo als Kapitein TUCKEY en anderen, Sumatra, maar Borneo, voor het *groote Java* van MARCO PAOLO; en zulks te meer, om dat deze, uit China komende, en van *Cyamba*, denkelijk Tſiompa, naar dat Java overſtekende, eenen geruimen tijd lang genoegzaam regt Zuidwaarts aan zeilde. Van de plaats op hetzelve, waar men van Cyamba aankwam, naar twee eilanden, die wij onder de Sooloo eilanden zoeken, geſtevend, kwam men van hier welhaast in eene provincie van het gezegde Java, die eenen afzonderlijken Koning had, en olifanten en veel goud bevattede. Het eiland *Petan*, naar hetwelke men uit die provincie zeilde, houden wij voor Celebes, en het Koningrijk *Maletur* voor de eigenlijke Molukſche eilanden. MARCO PAOLO ging intuſſchen zelf ſlechts naar *klein Java*, dat 8 Koningrijken bevattede, waaronder *Samarang*, waar hij een geruimen tijd doorbragt. Het eiland *Zipangri*, dat hij voor *groot Java*, en wel *Lib.* III. *cap.* 2 ſqq. vermeldt, ſchijnt ons voor Luconia te moeten worden gehouden, en *Necuram* en *Angania*, *cap.* 20, 21, voor een of meer der Nicobars en Andamans.

(R) bladz. 464.

Deze in China zoo sterk gezochte waar is het werk der *Salangane* van de Maleijers (*Hirundo esculentus* van L.); een vogeltje, dat bij de Geleerden lang zeer onvolkomen bekend was, en over welks nesten men zeer verschillend dacht. Thans weet men, dat de *Salangane* eene zeer kleine zwaluw is, welker lengte niet boven de $2\frac{1}{2}$ duim bedraagt; en de zelfstandigheid van haar nest is vischkuit, die zij, over de oppervlakte der zee henen zwevende, opgadert, of op het strand, waar ze aanspoelt. Draden daarvan, welke men aan den bek van het vogeltje zag hangen, hebben het denkbeeld verwekt, dat het die stof uit zijne borst haalde. Men vindt de nestjes aan de boven- en zijkanten der holen in de rotsen. Elk derzelve bevat 2 of 3 eijertjes, of jongen, op zacht dons, denkelijk van de borst der oude. De smaak der nestjes is even laf, als die van huisblaas, maar men acht ze in China zeer voedend en minnelust wekkend. Het sterke vleeschnat, waarin men ze mengt, bevordert intusschen het oogmerk, waarmeê zij gebruikt worden, denkelijk meer, dan zij zelve.

Men vindt ze enkel aan de kusten des rijks van Cochin-China, en in den Maleischen Archipel. Omstreeks het einde van Julij, of het begin van Augustus, gaat men ze aan de kust van het gezegde rijk in de rotsen opsporen; bijzonderlijk op de Paracels, dat eene lage keten van koraal-eilandjes en klippen, 40 of 50 uur van de kust van Cochin-China is; behalve welke er in de Chineesche zee nog de aangroeijende Macclesfields koraalbank ligt, bij welke elk naar of van China ko-

komend ſchip pleegt te peilen, maar op welker ondiepſte plekken men nog heeds 8 vadem waters vindt. Daarentegen heeft de Scarboroughbank, tuſſchen de laatstgenoemde en Luconia, eenige boven water uitkomende klippen op zich, en het Prau's of Praterrif heeft op zijn N. W. uitlinde reeds een gansch koraaleiland met kreupelbosch. Daar is menig ſchip verongelukt.

Bij het gezegde nopens de eetbare vogelneestjes voegt eenig gewag van de zeeslak, in het Fransch *biche de mer*, in het Maleisch *trepang*. Die in China ook ſterk getrokken voortbrengſel der natuur wordt omſtreeks de Paracels en Maleiſche eilanden door duikers opgevischt, en men opent en zuivert hetzelve; het wordt vervolgens gekookt, en ten laatſte over een vuur van groen hout gerookt. Men acht het ook minnelust wekkend.

(S) bladz. 561.

Van zeeroovers wemelt de Groote Aziatiſche Archipel, en zij vereenigen hunne praauwen meermalen in zoo ver, dat zij vloten van 200 vaartuigen vormen, die elk 20 man, en 2 ſtukken 6 of 12 ponders, benevens menigerlei ander ſchietgeweer, van hun eigen en vreemd maakſel, voeren. Van hunne verzamelplaatſen is de baai van Lampoon, als men de baai inkomt, de eerſte. Eene tweede is Pulo Lingin, waar de roovers van Rhio vergaderen. Die der Noord- en Westzijden van Banca doen zulks te Muntok aan Bankas Westkust. Die van Baly en Java zelf te Carimon-Java op 5° 50′ Z. Br. en 110° 34′ Ooster L.; en die van Pasſir en andere plaatſen van Borneo onder het eiland Mandelique, nevens het Javaſche fort Joana. Zie daar eene ruime ſtof tot werkzaamheid

heid voor de Nederlandsche Kolonisie vloot; en de Spaansche der Philippijnen vindt er geene mindere, in de roovers van Sooloo en Mindanao, welken de vaart tusschen de O. I. bezittingen van Spanje onveilig maken, en door welken en de voorgemelden de Chinezen en Europeanen, die zij in handen krijgen, gemeenlijk omgebragt, maar de Maleijers aan de Chinezen en Indische Portugezen tot slaven verkocht worden, voor zoo veel zij niet uit het eigene land der roovers zijn, als wanneer dezen ze in vrijheid stellen. Werd die zeeroovery eens krachtdadig bedwongen, dan zou er van de lieden, die ze thans drijven, misschien eene even goede partij te trekken zijn, als, volgens Zi: E. den Generaal VAN DEN BOSCH, van de Boeginezen.

(T) bladz. 578.

Indische Engelschen noemen wij in *Oostindie gevestigde*, en daar, nevens de inlanders, een handel *drijvende*, welken de Engelsche O. I. Compagnie ons langsaan hen overvliet, daar zij voor haar Kapitaal aan den handel tusschen Engeland en Indie genoeg docht te hebben. Dezen mogt daarentegen niemand buiten haar drijven, tot dat het in 1793, bij de vernieuwing van haar Oktrooi voor 20 jaren, bepaald werd, dat bijzondere Kooplieden, onder zekere omstandigheden, in dien handel zouden mogen deelen. Bij de jongste vernieuwing van hetzelfde Oktrooi werd dat verlof nader *geregeld*, en de vaart naar Indie uit alle havens van Grootbrittanje en Ierland toegestaan, maar de invoer van Oostindische Koopwaren tot slechts eenige van die havens bepaald. De vaart op China is intusschen bij dezelfde Parlementsakte

akte op nieuw, met uitsluiting van alle andere Engelschen, aan de Compagnie veroorlofd geworden. Naar oude gewoonte, mogen de Commandeurs en Officiers van Compagnie's schepen deze, ten bedrage van een bepaald getal van tonnen, voor hunne eigene rekening bevrachten, en met het daarin geladene eenen dusgenoemden *Privilegie handel* op Indie en China, en wederkeerig op hun eigen land, drijven.

(U) bladz. 620.

Het tijdstip der eerste invoering van thee in Europa is onzeker. Eenigen willen, dat de Nederlanders er in 1610 de eerste thée aanbragten; doch het is niet waarschijnlijk, dat de Portugezen, die China eene eeuw vroeger reeds bezochten, geene de minste thee naar Portugal zouden hebben gebragt. De Nederlanders maakten intusschen van de thee het eerste een handelsartikel, en voorzagen gedurende bijkans eene eeuw gansch Europa daarvan. Het vertier was nogtans lang zeer gering, en is dit nog op verreweg het grootste deel des vasten lands van Europa, waar de thee, onder andere kruiderijen, slechts bij Droogisten en Apothekers te koop is. In Nederland was het intusschen sints lang reeds groot, in Frankrijk en Duitschland begint het toe te nemen; en hetgene anderen in het gebruik van thee te kort schieten, wordt door Engeland rijkelijk vergoed, waar hoog en laag, van de Hertogin af tot het vischwijf toe, zich er dagelijks op vergast.

Tusschen 1650 en 1660 komt het vertier van thee in Engeland het eerste te voorschijn; want in het laatste dier jaren was er eene belasting van 8 stuivers op elken

Gallon getrokkene thee, dien men in de koffijhuizen verkoeht, onder de accijnſen, die het Parlement aan KAREL II toeſtond. In 1689 werd de belasting op getrokkene thee, door eene andere van 5 ſchellingen Engelsch op elk pond thee, vervangen. De eerſte invoer van thee door de O. I. Compagnie had in 1669 plaats, en bedroeg ſlechts 169 pond, te Bantam aangekocht. Vervolgens was de aanvoer zeer ongeregeld, en ſoms ſlechts 65 pond, maar in 1685 daarentegen 12,000 pond, van Suratte en Madras. In 1690 bedroeg de invoer uit China 41,000 pond, en in 1700, insgelijks regtſtreeks van daar, 91,000 pond. Na dien tijd was de invoer in Engeland in de eerſte 10 jaren door elkanderen genomen jaarlijks 100,000 pond; en voorts werd er, jaar door jaar, in

1711 —	20 ingev.	270,000	weder uitgev.	82,000 pond.
1721 —	30 ——	750,000	——	240,000 ——
1731 —	40 ——	1,425,000	——	278,000 ——
1741 —	50 ——	1,800,000	——	346,000 ——
1751 —	60 ——	2,580,000	——	301,000 ——
1761 —	70 ——	5,858,000	——	1,761,000 ——
1771 —	80 ——	6,068,000	——	1,298,000 ——
1781 —	90 ——	12,317,000	——	1,988,000 ——
1791 —	800 ——	20,000,000	——	2,738,000 ——
1801 —	10 ——	24,000,000	——	3,609,000 ——

Zoo dat Grootbrittanije en Ierland in het laatſte tijdvak meer dan 200 miljoen ponden thee verteerden, dat er, met een evenzeer vermenigvuldigend gebruik van ſterke dranken, enz., medewerken moet, om zulken invloed op de nationale geaardheid te hebben, als Dr. BUCHAN reeds van het enkele gebruik van thee te gemoete zag, blijkens Dr. WILLICHS *Gezondheidsboek*, II *deel*, *bladz.* 121, 122.

TA-

TAFEL I.

Gelden, gewigten en maten, van landen, welke in dit deel beſchreven zijn.

AFRIKA'S OOSTKUST.

In de Portugeeſche bezittingen alhier zijn er Spaanſche piasters, cruſadoos en testaons, in omloop. Vier testaons maken er een cruſado.

Gewigten.

20 frazils maken er een bahar, die aan 240 pond Engelsch gelijk ſtaat.

MASSOWAH.

Gelden.

3 bonjouker	1 kebbeen
10 kebbeen	1 duvains
8 duvains	1 dahab
23 dahabs	1 patak.

Het gewone zware gewigt is er de bakia; en eene houten maat, welke 52 kubiek duim water bevat, heet er cuba.

SUEZ.

Gelden.

4 burberis	1 asper
3 aspers	1 medina
140 medinas	1 ſequinzermabob
146 medinas	1 ſequinfundunclee.

Gewigten.

144 drams	1 rottole, of 1½ pond Eng.
400 drams	1 oque.

JUDDA.

Gelden.

40 cruz	1 duannee.

Voorts zijn er hier al de munten van Italie, Duitschland, de Turkſche Staten, Perzie, Arabie en Indie, in omloop, wordende dezelve er door de Pelgrims aangebragt.

Gewigten.

15 vakias	1 rattle
40 vakias	1 maund, of 3 pond Eng.

10 maunds 1 pazee
15 pazees 1 bahar, dat hier 450 pond Eng. is.

HODEIDA.

Gewigten.

30 vakias 1 maund
10 maunds 1 frazil
40 frazils 1 bahar, hier 813 pond Engelsch.

MOCHA.

Gelden.

7 carats 1 commasfee
60 commasfees 1 piaster.

Gewigten.

hier even als te Judda.

Lengtemaat.

1 covid 18 duim
1 lange covid 27 duim
1 guz 25 duim.

Koren meet men er bij de tommand van 40 kellas, die 170 pond Eng. maken; vochten bij de cuda van 8 mesfeaks, of 2 gallons.

MUSKAT.

Gelden.

30 budgerooks 1 mamoody
7½ mamoodys 1 piaster

Het gewigt is de maund van 24 cuchas.

BASSORA.

Gelden.

10 floos 1 danine
10 danines 1 mamoody
100 mamoodys 1 tomand
7½ of 8 mamoodys 1 piast.

Gewigten.

24 vakias 1 maund ateree, of 28½ pond Engelsch.
76 vakias 1 fophy 90½ p.
117 vakias 1 cutra 138½ p.

Lengtemaat.

1 guz 37 duim
93 guz 300 voet.

GOMBROON.

Gelden.

2 fhahees 1 mamoody
2 mamoodys 1 abasfee
4 abasfees 1 piaster
200 fhahees 1 tomand

SCINDY.

Gelden.

18 çauries 1 pice

12 pi-

12 pices 1 corival
50 corivals 1 roepie
100,000 roepien 1 lak, of 11,000 pond Sterling.
10 lak roepien 1 crore.
1 roepie 2 s. 6 d. Eng.

Gewigten.

4 pice 1 ana
16 anas 1 pucca seer
40 seers 1 maund, of 74 pond, 5 oncen Eng.

Lengtemaat.

16 gorus 1 guz, of 34 duim.

Drooge maat.

4 tureis 1 cosfa
60 cosfas 1 carval, of 22 maunds.

Te Cambaye gebruikt men amandelen als klein geld; 60 amand. zijn er 1 pice.

BOMBAY.

Gelden.

2 res 1 urdee
4 — 1 doogany, of pice
6 — 1 doorea
8 — 1 fuddea
25 — 1 anna
16 annas 1 roepie
5 roepies 1 paunchea
15 roepies 1 gouden mohur.

Gewigten.

30 pice 1 seer
40 seers 1 maund, dat hier 28 pond Engelsch is.
20 maunds 1 candy.

Lengtemaat.

1 covid 18 duim
1 guz 24 duim.

Drooge maat.

2 tiprees 1 seer
7½ seer 1 adowly
20 adowlys 1 parah
6¼ parah 1 candy
4 candys 1 moorah.

Eene baal rijst is 6 maunds, of 168 pond Engelsch.

CEYLON.

Gelden.

4 pice 1 fanam
12 fanams 1 roepie
62 fanams 1 sterpagode.

MADRAS.

Koopmans rekeningen worden er in pagoden, fanams en cashs gehouden; 80 cash

maken een fanam; maar het getal der fanams, die er in eene pagode gaan, verſchilt van 42 tot 46. De munt, welke er onder de Europeanen gangbaar is, beſtaat in de Ster pagode, de roepie van 12 fanams en de fanam. De innerlijke waarde van de Ster pagode is 7 ſ. 5½ d. Eng. Er zijn te Madras nog veelerlei andere pagodes van meerder of minder zwaarte in omloop.

Gewigten.

10 pagodes	1 pollam
8 pollams	1 ſeer
5 ſeers	1 vis
8 vis	1 maund, of 25 pond Eng.
20 maunds	1 candy.

Lengtemaat.

hier even als te Bombay.

Drooge maat.

8 olluks	1 puddy
8 puddys	1 marcal
5 marcals	1 perah
400 ———	1 garce
43 ———	15 ſchep. Eng.

Vochtmaat.

8 olluks	1 puddy
8 puddys	1 marcal, dat 3 gallons, of 1 pint Eng. is.

CALCUTTA.

Gelden.

4 cauries	1 gunda
20 gundas	1 pun
4 pun	1 anna
16 annas	1 ſicca roepie
16 roepies	1 gouden mohur

Koopmans rekeningen gaan bij loopende roepies, eene ingebeelde munt, annas en pice; zoo dat 12 pices 1 anna, 16 annas een roepie zijn.

Gewigten.

16 chituks	1 seer
40 seers	1 maund

De faktorij-maund is 74 pond 10½ onces Engelsch. De bazar maund 82 pond 2½ onc.

Lengtemaat.

2 covids 1 guz of Eng. yard

Drooge Maat.

20 pallias	1 soallee
16 soallees	1 kahoon, of 40 maunds.

Vocht-

Vochtmaat.

40 seers 1 maund
Van ſtukgoederen maken 20 ſtukken 1 corge.

RIJK DER BIRMANS.

Hier gaat geene munt; men gebruikt in plaats daarvan klompjes zilver en lood.

Gewigten.

150 vis 1 candy, of 500 pond

Lengtemaat.

18 paulgauts 1 taim of covid.

Te Malacca gaan alle Indiſche munten, en op het verdere Maleiſche ſchiereiland en de aangrenzende eilanden zijn de Piasters meest in zwang.

SIAM.

Gelden.

800 cauries 1 phauni
2 phaunis 1 maim, of mace
4 maims 1 tical
4 ticals 1 tám luni, of tale
2 ticals gaan er gemeenlijk voor één piaster.

Gewigten.

80 ticals 1 catty
50 cattys 1 pecul, of pikol van 133 pond Eng.

Lengtemaat.

2 ſoks 1 ken
2 kens 1 vouah, van 6 voet, 3½ duim Eng.

CANTON.

In den handel zijn, bij decimaalrekening,

10 cash 1 candareen
10 candareens 1 mace
10 maces 1 tale, van 6 ſ. 8, d. Engelsch.

Het eenige wezenlijke geld is de cash, die doorboord is, en aan ſtrengen van gemeenlijk 100 ſtuks geregen wordt. Voorts is de Piaster er in de wandeling.

Gewigten.

16 tales 1 catty
100 cattys 1 pikol, van 133⅓ pond Engelsch.

Lengtemaat.

1 covid is 14½ duim Eng.

MANILLA.

Men rekent in peſoes, of piasters, realen, en marvedis.

34 marvedis 1 rial
8 rials 1 peſoe

De Chineeſche gewigten zijn er in gebruik.

BATAVIA.

Gelden.

1 duiten 1 ſtuiver
2½ ſtuiver 1 dubbeltje
3 dubbeltjes 1 ſchelling
4 ſchellingen 1 roepie

Gewigten zoo als te Manilla.

ACHEN.

Gewigten.

20 buncals 1 catty
200 cattys 1 bahar, of 422 pond, 15 oncen Eng.

De bahar van Bencoolen is 560 pond Engelsch.

TAFEL II.

Geographiſche ligging van het volgende.

AFRIKA'S WESTKUST.

Kaap Nun	28°	40′	N. Br.	11°	26′	W. L.
—— Bojador	26	12		14	36	
Rio del Oro	23	40		15	15	
Kaap Blanco	20	56		17	16	
Portendick	18	5		16	10	
Bank van den Senegal	15	53		16	35	
Punt-Kaap Verd op het Schiereiland	14	46		17	35	
Portudal	14	23		17	2	
Kaap S. Maria	13	15		16	39	
—— Roxo	12	13		16	50	
Eiland Kasnabac	10	30		14	40	
——— Bulam	11	0		14	52	
Kaap Verga	10	7		13	50	
Eiland Los	9	27		13	20	
Sierra Leone Kaap	8	30		12	50	
Gallina's rivier	7	0		11	45	
Kaap Meſurado	6	26		10	32	
—— Palmas	4	30		7	41	
S. Andries rivier	4	57		6	13	
Kaap le Hou	5	6		4	55	
Driepuntige Kaap	4	30		2	40	
S. George de la Mine	4	56		2	5	
Coast Caſtle	5	5		2	0	
Amokou	5	13		1	2	
Acra	5	29		0	19	
Rivier Volta	5	53		1	20	O. L.
Whidah	6	24		2	12	

Porto Nova	6°	16′	N. Br.		
Kaap Formoſa	4	10		3°	5′ O. L.
Rivier Camerons	3	10		8	55
Eiland Fernando Po	3	10		7	20
Prinſen eiland	1	40		7	5
Corisco of Bilkſem eiland	0	50		8	40
Rivier Gabon	0	25		8	48
Kaap Lopez	0	57	Z. Br.	8	47
Majumba	3	38		10	24
Loango baai	4	37		11	30
Malemba baai	5	20			
Cabenda	5	35		12	10
Rivier Zaire	6	5		12	30
—— Ambriz	7	58		13	16
S. Paul de Loanda	9	0		13	40
Kaap Ledo	9	45		13	33
S. Philips van Benguela	12	35		13	30
Kaap Euspe	15	14		12	14
—— Negro	15	56		11	56
Groote Vischbaai	16	30		12	0
Walvisch baai	22	54		13	55
Sandwich haven	23	30		14	2
Eliſabeths baai	27	0		15	37

AFRIKA'S ZUIDHOEK EN OOSTKUST.

Kaap Voltas	29	0		16	15
S. Helena's baai	32	40		17	55
Saldanha baai	33	7		18	2
Kaapſtad	33	58		18	34
Kaap Agulhas	34	58		20	18
S. Sebastiaans baai, Kaap Infante	34	55		20	54

Mos-

Moſſelbaai, Kaap S. Blaize	34	10	Z. Br.	22	18 O. L.
Plettenbergs baai, Robbenberg punt	34	6½		23	48
Zwartkops baai, Kaap Recif	34	2		26	40
Groote Visch rivier	33	25			
Natal — eerſte landpunt	32	22		29	25
Natal — derde landpunt	30	15		31	22
Natal — haven en rivier	29	55		31	28
Delagoa baai, Kaap S. Maria	25	58		33	15
Kaap Corientes	24	1½		35	51
Rivier Inhambane	23	51		35	42
Kaap S. Sebastiaan	22	0		36	0
Eiland Bazaruto	21	12		36	2
—— Chulawan	20	36		35	4
Fort van Soffula	20	15		43	45
Rivier Luabo	19	0			
—— Quillimany	18	10		37	30
Eiland Fogo	17	12		38	52
Weſtelijkſte eiland Angoxo	16	40		39	40
Moſambique	15	1		40	47
De ſteile punt, of Pico Frajos	13	30		40	50
Querimba, de faktorij	12	20		40	58
Kaap Delgado	10	15		40	50
Quiloa	8	41		39	47
Eiland Zanzibar	6	6		39	33
—— Pemba	4	54		40	19
—— Mombaze	4	4		40	2

Eiland

Eiland Patte	2°	2′	Z. Br.	41°	24′ O. L.
—— Kuama	1	2		42	0
Rio dos Fogos	0	12		43	2
Brava	1	12	N. Br.	44	10
Magadoxca	2	28		46	30
Kaap Basfas	4	58		49	20
—— Delgada	10	11		51	42
—— Dorfui	10	56		52	4
—— Gardafui	11	50		51	32
—— Felix	12	0		50	48
Verbrande of Witte eiland	11	22		47	50
Barbara	10	25		45	8
Eiland Socotora, Oost-einde	12	20		54	53
—— Anjuan, een der Comoros	12	15	Z. Br.	44	34
Pasfandava	13	45		48	23
Tafelkaap	15	43		46	6
S. Andries kaap	16	2		45	16
Morundava	20	10			
S. Augustijns baai	23	39		44	0
S. Maria's kaap	25	40		45	16
Fort Dauphin	25	5		46	35
Tamatave	18	12			
Foulepointe	17	41		49	36
Eiland S. Maria	17	5		50	25
Antongilbaai	16	25		50	23
Amberkaap	12	2		49	24
Eiland Bourbon, S. Denis	20	52		55	27
—— Mauritius, Port Louis	20	10		57	28

Madagaskar.

Eiland

Eiland Ródrigue	19°	41′	Z. Br.	63° 10′	O. L.
De Cargados Gajarosketen, of Nazareth bank der oude Kaarten	16	38		59 57	
Het Zandige eiland	15	52		55	
Saya de Malha, of Ongeluks bank	10			61	
De Gallegas, of Roquepiz	10	30			
— Glorieuſes	11	36			
— Cosmoledos	9	50		48 20	
— Aldabras	9	20		46 26	
Eiland Aſſomtion	9	47		47 16	
—— Juan de Nova	10	20		52 40	
—— Providence	9	18		53 7	
—— Alphonſo	7	4		52 21	
—— Coetivy, of S. Francis	7	12		56 22 of 32	
—— Diego Garcia	7	22		72 22	
Haven Mahé, op de Sechelles	4	35		55 35	
De Afrikaanſche eilanden	4	55		54 9	

ROODE ZEE.

Ras Rattah	14	56	Nr. Br.	40 55	
Eiland Dahalak	15	32		40 15	
—— Masſowah	15	34		39 37	
Port Mornington	18	16		38 32	
Suakem	19	5		37 33	
Salaka	20	28		37 27	

Kaap

Kaap Calmez	21	28	N. Br.	37	35	O. L.
S. Jans eiland	23	38		36	10	
Ras el Ans	23	56		35	48	
Kosfir	26	8		34	15	
De Jaffatines eilanden	27	6		33	46	
Suez	30	0		32	28	
Eiland van Babelmandeb	12	38		43	29	
Mocha	13	20		43	20	
Loheia	15	44		42	44	
Gheſan	16	50				
Eiland Kotumbul	17	55				
Camfida	19	7		40	50	
Gebel Tar	15	32		42	0	
Judda	21	29		39	15	
Yambo	24	30		38	21	
Eiland Sjadwan	27	36		33	54	
Ras Aboo Mohammed	27	43		34	15	
Tor	28	19		33	28	

ZUIDKUST VAN ARABIE.

Aden	12	50	45	10	
Maculla baai	14	6			
Kaap Bogatshua	14	6	49	26	
—— Kisſeen	15	19	51	50	
—— Fartasch	15	27	52	20	
Dofar	17	0	54	34	
Kaap Morebat	17	0	55	4	
—— Chanſley	18	2	56	30	
—— Iſolette	19	0	58	15	
Eiland Mazeira Z. W. einde	20	0	59	40	

Kaap

Kaap Ras-al-gat	22°	23′	N. Br.	60°	0′ O. L.
—— Kuriat	23	26			
Muskat	23	38		58	40
Burka	23	42		57	59
Kaap Musfendom	26	22		56	40

PERZISCHE ZEEBOEZEM EN ZUIDKUST.

Ras el Khima	25	49		55	43
El Katif	26	50			
Basfora	30	30		47	33
Bushire	29	0		50	47
Kaap Verdistan	27	58			
Eiland Bushcab	26	40			
Kaap Bombarak	26	20			
—— Jasques	25	40		57	55
Chewabad beal	25	15		60	24
Kaap Guadel	25	4		63	12
—— Arubah	25	7		65	24

INDOSTANS WESTZIJDE.

Kaap Monze of Mohanza	24	51		67	30
Crotchy	24	46			
Laribundar, aan den Indus	24	30			
Kaap Jigat, aan de golf van Cutch	22	20		69	28
Diu	20	23		71	15
Jafferabad	20	5			
De Pagode Gospnaut	21	12			
Gogo	21	41		72	24

Rivier van Baroach	21°	35′	N. Br.	72°	48′	O. L.
De ſtad Cambaye	22	24		72	36	
Suratte	21	11		78	5	
Demaun	20	22		73	2	
Basſeen	19	18		72	55	
Het Kasteel van Bombay	18	56		72	58	
Rajapour, de haven	18	16				
Bancoot	17	57		73	9	
Severndroog	17	47		73	9	
Gheria	16	31		73	25	
Eiland Malwan	16	3				
Vingorla klippen	15	51		73	30	
Goa, de Alguada punt	15	29		73	53	
Kaap Ramas	15	5		74	6	
Eiland Anjediva	14	44				
Merjee	14	30		74	31	
Onore	14	19		74	34	
S. Maria's klippen	13	20		74	49	
Mangalore	12	50		75	7	
Mount Dilla	12	0		75	31	
Cananore	11	51		75	41	
Tellicherry	11	44		75	49	
Mahé	11	41				
Kalikoet	11	15		76	5	
Paniani	10	38		76	17	
Cochin	9	57		76	29	
Quilon	8	51		76	48	

CEYLON EN ANDERE EILANDEN.

Betrapar Noord-Laccadiv.	11	35		72	34	

Kal-

Kalpeni Zuid. Laccadiv.	10°	0′	N. Br.	73°	56′	O. L.
Cherbanieni rif	12	22		72	10	
Eiland Manicoy	8	17		73	42	
Noorder Maldiviſche eil.	7	6		73	8	
Zuider Maldiviſche —	0	38	Z. Br.	73	25	
Eiland Manar	9	0	N. Br.			
Negombo	7	15				
Columbo	6	57		80	0	
Punt de Galle	6	4		80	20	
Matura	5	58		80	40	
De Groote basſas	6	11		81	38	
Batticolo	7	44		81	52	
Trincomalee, Vlaggeſtoks-punt	8	33		81	24	

INDOSTANS OOSTZIJDE.

Calymere punt	10	18		80	0	
Negapatam	10	43		79	59	
Tranquebar	11	0		79	58	
Porto Novo	11	31		79	50	
Cuddalore	11	40		79	54	
Pondicherry	11	54		79	58	
Madras, Fort S. George	13	4		80	22	
Gondegam	15	20				
Maſulapatam	16	11		81	13	
Vazagapatam	17	42		83	26	
Ganjam	19	22		85	10	
Jagernaut	19	48		85	52	
Punt Palmyras	20	44		87	6	
Balaſore	21	28		87	10	
Eiland Sagor, in den Ganges	21	34				

Calcutta, Fort William	22°	35′ N. Br.	88°	28′ O. L.
Islamabad	22	21	91	45

RIJK DER BIRMANS, enz.

Rivier van Aracan, de mond	20	15	92	42
Eiland Cheduba	18	58	93	18
Kaap Negrais	16	2	94	13
Diamant eiland	15	52	94	19
Rivier van Rangoon, de mond	16	29	96	25
Tavai	13	33	98	6
Mergui	12	12	98	24
Eiland Janfeylan, Noordpunt	8	9	98	20
Queda	6	0	100	17
Pulo Pinang, Fort Cornwallis	5	24	100	21
Malacca	2	12	102	15
Punt Romania	1	22	104	14
Pulo Aore	2	29	104	34
—— Timoam	2	54	104	15
—— Varella	3	16	103	46
—— Braia	4	47	103	37
—— Tringano	5	21	103	4
—— Cara	8	29		
Juthia, of Sijuthia	14	18	100	50

RIJK VAN COCHIN-CHINA, EN CHINA.

Pulo Condore	8	40	106	42
Saigong	10	38		

Kaap

Kaap S. Jakob	10°	18′	N.Br.	107°	10′ O.L.
Punt Kega	10	41		108	4
Kaap Paradan	11	21		109	0
Pulo Sapata	10	1		109	2
Kaap Avarella	12	55		109	24
Pulo Canton	15	23		109	6
Turon, of Hanfan	16	5		108	15
Domea, aan de rivier van Tonquin	20	50			
Eiland Hainan, de Zuidpunt	18	11		109	20
Het Noordelijkſte Taya eiland	19	56		111	10
Macclefield bank, Noordeinde	16	22		114	10
Pratas rif Noordeinde	20	52		116	40
De grootſte Ladrone	21	57		113	44
——— Lema	22	1		114	12
Macao, het ſchiereiland	22	10		113	32
Tien-Pak, of Tien-Pe-Kien	22	22		111	13
Pedro Branco	22	20		114	58
Amoy	24	15		118	10
Chin-Chew	24	54		118	40
Ning-Po	30	13		121	6
Nankin	32	5		119	0
Voorgebergte Shantung Zuidpunt	37	0		122	23
Kaap Zeeatan	37	36		121	6
Tenchoo-Foo	37	48		120	22
Rivier van Pekin, de mond	38	51		117	50

Dagelets eiland	37°	25′	N. Br.	131°	22′ O. L.
Tſa-Choni, op Corea	35	30		129	43
Eiland Quelpaert	33	8		126	19
Groot Lieu-Kieu, Zuid-einde	26	3		128	18
Eiland Patchow, Zuid-einde	24	6		123	52
—— Formoſa, Noord-punt	25	18		121	14
—— —— Zuid-punt	21	54		121	5

DE GROOTE AZIATISCHE ARCHIPEL.

De Preparis in de baai van Bengale	14	50		93	40
Het grootſte der Kokos eilanden	14	5		93	26
Groot Andaman Noord-punt	13	34		93	9
—— Zuidp.	11	30		92	56
—— Port Cornwallis	13	18		93	0
—— Port Chatham	11	41		92	45
Klein Andaman Z. O. punt	10	26		92	45
Barren	12	17		93	54
Narcondam	13	24		94	12
Car-Nicobar	9	10		92	56
De haven van Nancowry	8	0		93	41
Groot Nicobar, de Zuid punt	6	45		94	0

Su-

Sumatra, Achen	5°	36′	N. Br.	95°	26′	O. L.
Tappanooly	1	40		98	40	
Padang	0	56	Z. Br.	99	58	
Bencoolen	3	48		103	28	
Het Zuider uiteinde der Vlakke punt	6	0		104	40	
Rivier van Palembang, mond	2	52		104	59	
Kokoseiland, aan Sumatra's Westkust	3	6	N. Br.			
Zwijneneiland, Noorder uiteinde	2	50		95	39	
Pulo Banjak	2	18		96	48	
De Noordpunt van Pulo Nyas	1	18		97	9	
Mintao	0	2	Z. Br.	98	19	
Se						
Beeroo	0	56		98	38	
Pora	1	55		99	59	
het						
Noorder Poggy eil.	2	32		100	0	
Eiland Engano, de Zuidpunt	5	27		102	17	
Prinseneiland, bergspits	6	35		105	15	
Java's Hoofd	6	48		105	11	
Bantam	5	55		105	5	
Batavia	6	9		106	52	
Surabaya	7	14		112	41	
Straat van Baly	8	30		114	37	

Straat van Lombock, Zuid-einde	8°	45′	Z. Br.	115°	43′ O. L.
——— Alas, Zuideinde	8	45		116	38
——— Sapy, Zuideinde	8	44		119	80
Eil. Timor, Oosteinde	8	26		127	0
De ſtad Delly	8	33		125	30
——— Coupang	10	9		124	6
Eiland Atroe	7	6		135	0
——— Banca, berg Monopin	2	0		105	14
——— Lucipera	3	12		106	10
——— Carimata	1	33		108	49
——— Cariman-Java	5	50		110	34
——— Lubeck	5	45		112	48
——— Solombo	5	33		114	28
Succadana, op Borneo	1	16		109	18
Rivier Sambas	1	12	N. Br.	109	5
Borneo, de ſtad	4	55		114	55
De Noordpunt des eilands	7	0		116	50
Banjermaſsing	3	51	Z. Br.		
Punt Salatan, het Zuider uiteinde	4	10		114	42
Macaſſer, op Celebes	5	9		119	48
Bonthian	5	30		120	9
Eiland Bouton, de Zuidpunt	5	42		122	44
De Z. O. punt van Xullabeſy	2	28		125	58
Cajeli, op Boeroo	3	15		137	5
Fort Victoria, op Amboina	3	42		128	11
De Haven van Banda	4	31		130	0

Eiland

Eiland Mycol	2°	12′	Z. Br.	127°	0′ O.L.
Fort Oranje op Ternate	0	48	N. Br.	127	20
Eiland Sangir	3	28		125	44
Groot Sooloo	6	1		118	12
Samboangan, op Mindanao	6	43		122	14
Kaap S. Augustijn, Z.O. punt	6	4		126	48
Manilla, op Luconia	14	36		120	52
Kaap Bojador	18	42		121	0
Monmouth, een der Bashees	20	20		122	21

Zinſtorende drukfeilen heeft men in dit deel nog niet gevonden, dan

bladz. 9, *reg.* 1, doen; *lees* doet.
——— —— 3 *van onderen* waarſchijnlijk ontſtaan; *lees* waarſchijnlijk is ontſtaan.
—— 304 —— 22 Perzen; *lees* Parſis.

Bijzonderlijk is er in dit *deel*, en het welhaast ook afgedrukte *tweede*, zoo als in het *eerste*, ten aanzien der cijfers alle mogelijke naauwkeurigheid in acht genomen.

FEB 26 1954

[redacted]

[redacted]